

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

B9C 1746
327

B.76

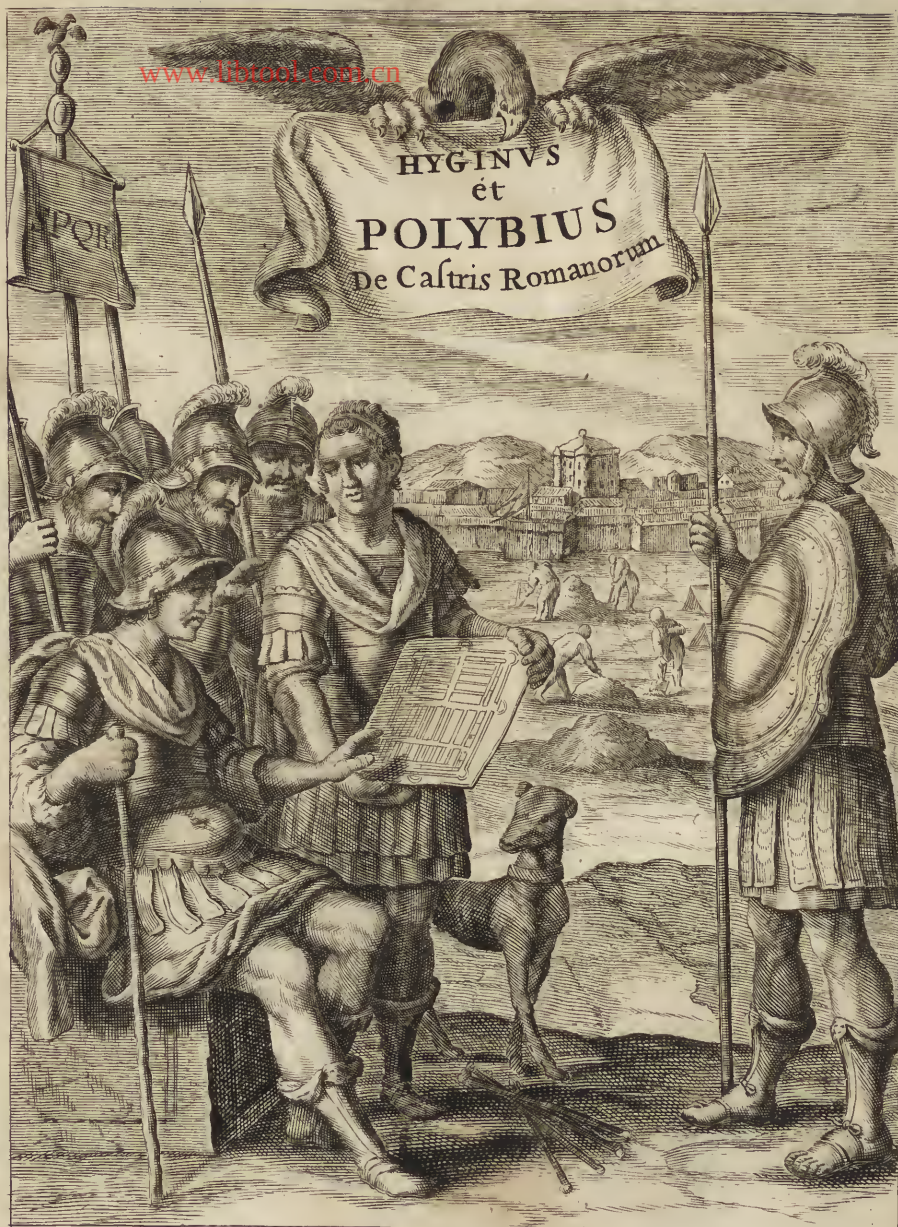
P. 10
Hy 10
10/10

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

AMSTELODAMI,
Apud IUDOCUM PLUYMER Bibliopolam .
M DC LX .

www.libtool.com.cn

HYGINI GROMATICI,
E T
P O L Y B I I
MEGALOPOLITANI,
D E
CASTRIS ROMANIS,
Quæ exstant.

*Cum notis & animadversionibus, quibus accedunt dissertationes
aliquot de re eadem militari populi Romani,*

R. H. S.

A M S T E L O D A M I,

Apud JUDOCUM PLUYMER Bibliopolam, propter Curiam, sub signo Senecæ.

M D C L X.

Ex lib. Cas. Carl. Nagler

www.libtool.com.cn

PROLEGOMENA

DE
www.libtool.com/cr

CASTRIS

HYGINI & POLYBII.

Opulum Romanum illum
veterem , liberum & gen-
tium domitorem , armorum
peritiâ multum populis præ-
stitisse omnibus & bellandi
quadam arte, non tantum
bello nationes vicisse, neque
dubium & apud omnes pri-
dem in confesso est paulò

modò humaniores: tot enim, tam egregia, tam præ-
clara & pœnè divina militiæ instituta utramque in hi-
storia Romana paginam faciunt, & à veteribus no-
visque celebrantur ingeniis, ut in omnium gentium
Annalibus nihil inveniatur, quod cum his possit ulla
parte componi: Sed cum tam multa passim occurrant
omni laude digna, ac aliud alii ad cœlum tollant, qua
partè maximè valuerit Romanus, quaque se ipsum
vicerit ac supergressus sit, difficile id quidem dictu est.

Prolegomena de Castris

Huic morosus ille virorum delectus unicum libertatis publicæ & disciplinæ militaris fundamentum videtur: ille legionem & ordinem ejus rationemque promotionis non humano, sed divino consilio institutam exclamat: miratur alius assiduam & indefessam meditationem armorum & ludum militarem nihil à vero prælio diversum, nisi quod incruentus: alius armorum genus in omnem belli usum unicè aptum & adeò habile, ut membrorum instar corpori putes innatum. Quid dicam modum agminis ducendi, aciei instruendæ, castra metandi, illa quæ & in toto genere tot habent laudabilia & in singulis partibus? quid præmia, neque gravia reipublicæ & ad virtutem excitandam potentissima? quid pœnarum inexorabiles leges? Quæ omnia (longum enim sit singula enumerare) quò minus absunt à perfectione, eò magis dubium faciunt & incertum, quid maximè sit perfectum, cui primas, cui secundas oporteat deferre. Sunt tamen ex veteribus illustres quidam viri ac magni nominis homines, qui præ cæteris Romanorum militaribus institutis, castra eorumque rationem & disciplinam summis ferant laudibus. Polybius ille tanti & tam prudentis scriptor judicii, ille & Græcæ militiæ intelligentissimus & Romanæ, artes omnes in contubernio Scipionis sui edoctus, cum delectum, arma, præmia, pœnas, cæteraque populi Romani instituta militaria mandaverit literis: tamen castrorum descriptioni sese accingens,

Hygini & Polybii.

gens, rem pulchram, præclaram & omnium cognitione dignissimam sese traditurum præfatur: ac hanc partem haud paulo diligentius, pleniusque quàm reliquas exsequitur. Non aliud fuit acerrimorum hostium iudicium. Philippus rex Macedoniæ, is qui cum Romanis bellum gessit, *subjecta cernens castra & universam speciem & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum intervallis*, adeò admiratus fertur, ut extorta ei vox sit, qua ab homine Græco, id est, superbo & omnium nationum mores legesque præ suis contemnenti nulla nec verior nec præclarior in laudem potuerit expectari: *Barbarorum illum ordinem minimè barbarum esse*. Hoc enim est pulcherrimum esse dignum Græcorum elegantia & pœnè invidia. Idem dictum Pyrrho Epirotarum Regi adscribit Plutarchus. Ille itaque (si huic fides) tantus Imperator, qui hac ipsâ solertiâ castrorum ponendorum singularem commeritus est gloriam, qui ipsos Romanos exemplo ordinationis suæ instruxit, invenit tamen jam tum in castris eorum, quod ipse quoque suspiceret & admiraretur. Ac erant profecto cum in universâ disciplinâ, tum in compositione castrorum singularia non pauca, remota ab communi usu & more nationum, & ut ita dixerim *ἄδοξα* Romana, quæ etiam veteres bellandi & longo usu callidos Duces in stuporem dabant. Nam inter populos bellica laude nobiles, quidam animorum ferociâ quàm arte bellari, aut si quid hic

Prolegomena de Castris

esset scientiæ à veris, non ab commentitiis periculis, è medio hoste, non è ludo censebant peti debere. Alii arti plussculum tribuentes, hanc tamen omnem solâ armorum meditatione & ludicrâ pugna quadam imagine finiebant: Laborem autem & opera illa gravia & aspera, adeo in pace non præmeditabantur, ut eo iniqua bellorum conditio videretur, quod urgente necessitate & hoste instante interdum subeunda essent & concoquenda: aliam rationem sequebatur Romanus. Non solum assiduâ campi meditatione, sed etiam operum, munerumque labore in pace militiam docebat, discebatque: incedere composito agmine juxta ac si hostis adestet, militem super arma ferramentis & copiis onerare, capere idoneum castris locum, eumque subinde mutare, describere partes singulas & dimetiri, suum cuique locum assignare, fossam percutere, figere vallum, stationibus, vigiliis, omni militari custodiâ firmare cæterisque muneribus, quæ in ipso rerum actu usui sunt, ut justis militaribus in castris militem erudire. In bello enim ubi peccato locus non est, non bene in ipsis periculis tirocinium poni, & sicuti novus & intractatus equus insidenti inutilis sæpe & periculosus: ita & militem rudem & inexercitatum suis quam hostibus formidolosorem. Non sufficere belli laboribus, nisi qui quotidianâ meditatione sibi eos emollivisset, non munera militaria nisi assiduo usu fami-

Hygini & Polybii.

familiaria quenquam rectè obire, cum accessisset ex hoste timor, qui etiam peritos sæpe turbat & exercitos. Ad hoc non tam metu hostili quam lege & disciplina dura illa & ardua volebant suscipi. Quid? quod ne arma quidem credebant manibus, nisi opere castrorum ad virtutem duratis? quod nihil in acie boni sperabant de milite, nisi quem invicta laboris tolerantia approbavisset? Erat enim hæc illorum sententia, cum ad disciplinam & universum bellum conficiendum multum, tum etiam ad virtutem non parum conferre laboris patientiam: imò hanc pœnè pluris fecerunt, quam illam ipsam, quâ solâ alii bella geri credebant, ferociam: hac enim in omni actu belli usum esse, cum illa in solis præliis valeat, ab hac facile ad contentionem periculorum milites traduci: at illos feroculos laborem sæpe parum fortiter sustinere. Hinc magni quidam Imperatores in delectu, non genus, non mores, non fortunam, argumenta magnitudinis animi spectasse leguntur; sed robur, vires, lacertos, ut operis instrumenta, quasi animos ipsi adjecturi. *Da mihi grandes, ego eos fortes reddam:* dixit delectori suo rex ille, cujus paulò antè mentionem feci, Romanorum aliquando hostis, sed Romanâ indole animi & ingenii. Ex his alia & hæc quoq; peculiaris laus Romanorum; divina in præliis ineundis providentia. Quamvis enim hoc genere in primis excellerent & ut martii ingenii homines pugnandi ferè arderent

Prolegomena de Castris

cupiditate: illam tamen cupiditatem, illum animorum armorumque ardorem suorum non minori prudentia temperaverunt, raro admodum nec nisi invitati in hostem ducentes, nisi castris communis iustoque præsidio firmatis. Possem memorare, ubi egregii Duces & celebres Imperatores deesse occasionibus suis & præbentem se fortunam ex manibus dimittere maluerunt, quàm opere nondum perfectò suos & exercitus fortunas paululum in dubium devocare. Equidem, si superveniens necopinatò hostis aut belli quædam necessitas protinus de via in pugnam traheret, non illi erant Romani qui campo turpiter cederent, aut fuga salutem quærerent: instruebant agmen, non detrectabant certamen, sed ne tum quidem castrorum immemores: primâ, vel & primâ & secundâ acie contra hostem stante, tertiam opus facere jubebant: imò in ipso interdum pugnae fervore manus aliquot subsidiis detractas applicabant munitioni: non enim virtuti quantumvis probatae & exercitæ tantum arrogandum putabant, ut casuum humanorum obliviscerentur. Quicquid possint usus & experientia armorum, quicquid fama multis victoriis parta, quicquid providentia ducis & ars instruendi, (posse quidem haud dubiè multum) fortunam tamen de acie, hoc est, de regno suo, nunquam totam deijci: in illa permixtione & rerum confusione suam semper partem sibi vindicare, sæpe & omnia quasi suo jure.

Hygini & Polybii.

jure. Castra censebant esse, quæ in illo martio campo, communi marti intercederent, quæ circumscriberent quantum humanitus liceret, hanc vim & potestatem, quæ nisi integram & solidam victoriam darent, hoc certè quod in bello proximum est præstarent ne vincerentur. Lubet de hac Romanorum prudentia audire Imperatorem Romanum ingentem virum & antiquæ disciplinæ unum servantissimum, Paulum Æmilium intelligo, qui cum bello Macedonico, oblata rei bene gerendæ, ut videbatur, opportunitate, cum Perseo manum inire distulisset, eâ de causâ præcipuè, quòd castra nondum essent posita, ac ideò apud plebem castrorum & ferocissimos primorum malè audiret prudentiæque quasi criminis istorum vocibus reus ageretur; sevocatos principes juventutis rationem consilii sui docuit, ac ibi inter cætera ita legitur locutus: *Majores vestri castra munita, portum ad omnes casus exercitus ducebant, unde ad pugnam exirent, quo jacta tempestate pugna receptum haberent, ideò quum munimentis ea sepsissent, præsidio quoque valido firmabant, quod qui castris exutus erat, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo haberetur. Castra sunt victori receptaculum, victo perfugium: quam multi exercitus, quibus minus prospera pugnae fortuna fuit, intra vallum compulsi, tempore suo interdum momento post eruptione factâ, victorem hostem pepulerunt? Patria altera est militaris hæc sedes, vallum pro mœnibus & tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt.*
Ergo

Prolegomena de Castris

Ergo nullo loco, nullo tempore, in nullum bellum casum, castra exercitui deesse volebant. Erant hæc in pacato disciplinæ sedes & schola omnium rerum in usu militari positarum: in hostico salus & tutela, si rem ad manus deducere placeret: hinc tamen instare, urgere, capere tempora & loca idonea & bellum quodam genere ad pedem deducere. At si trahere ratio rerum postularet, tunc omnia in castris posita ducebant. Hic securi agitabant inter media pericula, hic omnis tumultus & insultus hostiles velut ex sanctiore arce despicabantur: cujus rei cum alii Imperatores populi Romani, tum ille imprimis & re & nomine maximus illustre dedit documentum, qui prolapsam ac pœnè perditam Ducum temeritate rempublicam cunctando restituit, & illum omnium ad id locorum hostium suorum triumphatorem castris in ordinem cogendo, *fortunam bono Imperatori non tanti momenti esse, mentem rationemque ostendit dominari*. Cum enim unum ad victoriam iter per casus præliorum incertos tritum esset, tutius certiusque munivit aliud, docuitque (quod deinde de Romanis proverbio increbuit, adeo eorum proprium habebatur) *sedendo vincere*. Jam hoc quoque peculiare Romanæ disciplinæ: eadem semper & ubique formâ castrorum, eadem metatione utebantur: quippe Græci cæteræque nationes simul securitati consulentes & fugientes duritiam operum, sectabantur loca

ca

Hygini & Polybii.

ca munita, horum ingenio castra accomodabant sua, non admodum de forma exteriori aut compositione interiori solliciti, dum in tuto metarentur: longa an lata, rotunda an semirotonda, rectis an obliquis angulis constituerentur, quo quisque loco, quibus ordinibus consideret parum referre rati, dummodo omne ab hoste periculum loci natura averteret. At Romani quamvis in locis solerter capiendis nihil intermitterent, non tantum idonea, sed talia quibus alia non darentur meliora eligentes: attamen in situ inaccessso tantum non posuerunt, quantum in certa ratione & compositione castrorum. Quare si montium colliumque natura non essent accommoda, insolentia & iniqua loca devitare satis habentes castra in plano sola arte muniebant: idque non levibus de causis. Cum enim alius alibi terrarum situs, nec ubique locorum beneficium occurreret, victoriæ autem student, non juga montium, sed hostis esset sequendus, ita instituerunt militem, ut securitatem suam non tam in loci natura, quam in manibus & arte reponeret. Loca magis subjecerunt sibi, quam se locis: dabat & hoc solemnis & perpetua hæc compositionis ratio, ut nullo negotio castra ponerent, ut facile posita tuerentur, ut semper apta, composita & ordinata essent. Ingressus enim in castra miles non secus ac si patrias ad sedes, suamque in urbem pervenisset, omnia cognita habebat statim & perspecta. Non illum fugiebat quâ parte,

b

Prolegomena de Castris

te, quâ strigâ, quo tabernaculo tenderet, non quem locum in tumultu tueretur, quo auxilio accederet, quo in hostem educeretur: nullum erat periculum, ut in alium alius incurreret, aut ut aliarum partium propugnatione aliæ omitterentur, quod solet evenire in castris, quorum forma subinde mutatur, nullus turbæ locus, nullus confusio: Sed uti in cœlo sidera & ille exercitus, ut ita appellem, cœlestis, sic hic omnia certo, ordinatoque cursu incedebant & movebantur, nihil turbata totorum castrorum ratione. Quamobrem hæc castrorum facies non tantum locorum naturæ non cessit, sed velut lex quædam perpetua & immutabilis per multa sæcula apud Romanos custodita fuit & sanctè observata. Quamvis ut in cæteris artibus, sic in hac quoque haud dubiè usus & meditatio prudentium quædam docuerit quibus paulatim ad perfectionem est perventum: quamvis alius legionum numerus alia castra ex parte fecerit & inprimis rei militaris mutatio aliquid quoque mutationis invexerit: ratio tamen & modus mansit idem, mansit voluntatis & generis quædam similitudo, & ita à more majorum recessum est, ut tamen in his novis castris, illa prisca facile agnosceres. Eadem castrorum utrorumque forma, eadem viarum directio, idem locus Prætorii, Quæstorii, Tribunorum, Legatorum, cæterorumque principum, eadem portæ, eadem munitio, adeo ut hæc omnia prisca
etiam

Hygini & Polybii.

etiam tunc vocabula retinuerint, cum causæ vocabulorum jam pridem discessissent. Tantò in disciplinâ militiæ, quàm domi conservandæ constitutiones fuerunt. Hac enim non semel transfigurata illa sui similis mansit: Ac sanctitas hæc & constantia eò laudabilior est in Romanis, quòd qui aliarum gentium instituta promptissimè adsumerent & avidè persequerentur, iidem diversa virtute semel adsumta constantissimè tuerentur & pænè consecrarent disciplinæ quadam perpetuitate & religione. Hoc autem isto consequerentur tenore, ut omnia militaria munera militibus nota essent, ut durissima quæque mitius acciperentur & tanquam non ab importuna ducum severitate, sed ab antiquæ disciplinæ rigore profecta, minus invidiæ, plus autoritatis haberent. Imperabantur gravia militi & pænè injusta, sed minus gravia erant, quia consueta: hac lege scribebatur, hac in bella ibat miles, hæc animo jam ante omnia præceperat priusquam subiret. Ita dum pulchra omnia & præclara, tanquam sua arripiunt, nec quicquam alienum putant quod usu salubre, dum non minorem in tuendâ quàm comparandâ disciplina ponunt virtutem, militiam ad summum perduxerunt, eaque effecerunt rei militaris facinora, quæ omnes deinceps stupuerunt nationes, nullæ adsecutæ sunt. Putet fortassis aliquis, certam compositionem insidiis patere & non immeritò putet, siquidem parum or-

Prolegomena de Castris

dinatæ velsæ aut temerariæ partes quædam fuissent, sed quum omnia munimentis, vigiliis, stationibus, præliis firmata cum aptissimo ordine disposita, quid tandem habent quod insidias timeat? quid quod non bene cognitum suum inferat terrorem aggressuris? quid enim pulchrius, quid perfectius, quid omnibus numeris absolutius? nimium dico: quid simile aut secundum ulla unquam in militia fuit? si qua enim pars alia, hæc peculiaris certè & propria Romanorum est; non hic subtilitatis tamen aut reconditæ artis tantum, quantum prudentiæ militaris agrimensoriæ inest, quantum quotidianus & facilis usus recipit, perticâ militari ita metationem dispensante, ut pateat area in usum describentis, ut nihil pereat loci, omnesque partes aptæ sint & ordinatæ. Aspice speciem castrorum universam, quadrata vel quadra oblonga est, simplici & haud longa munitione, quæ tot hominum distributa manibus haud adeò multum operis præbeat & opinione celerius perficiatur: nam sinus & circuitiones urbium, munitarum firmamenta nec celeritas munitionis admittat: nec propter multitudinem copiæ militaris & propugnatorum admodum requiras. Portas & angulos tantum propugnaculis præmuniunt turribusque & tormentis crebris instruunt vallum. Fossa & vallum, quæ neque incursum transiliri possint & impetum quemvis faciliè eludant quotidianam metationem satis tutantur. Adsi-

det

Hygini & Polybii.

det enim ab omni parte miles ad vallum spectans propugnandis, si qua vis ingruat tuendisque munitis: nec deest spacium, quo submitti subsidium ac instrui major copia possit. Jam quatuor portæ & ad eas ducentes grandiores viæ media fecant castra, quo neque multitudine portarum infirmetur munitio & ab omni parte educi & eruptione pugnare commodè queant. Sedet inter has medias Imperator à nullâ parte remotus & undique prospiciens, tutissimo, aptissimo & quodammodo nato imperiis loco. Sedet inter aras, altaria, cultus & imagines divinas, velut in templo augustissimæ religionis, ubi & sanctitas loci & circumstantia undique numina maiestate eum & horrore circumdant suo; simul in omni cæpto aurem ei vellant & admoneant non prius hominum quam deorum meminisse. Proxime hæc habentur iudicia castrensia, hic dantur imperia, hic indicuntur munera, hic pleraque magni momenti geruntur in oculis & deorum & Imperatoris. Hic principes castrorum, legati, tribuni, primorum ordinum centuriones, concilium Duci & autoritas, & ad danda per exercitum imperia ministerium: hic copiarum dignissimæ & honestissimæ, primæ equitum turmæ, cohortes primæ legionum, sociorumque, & posteriori ævo cohortes Prætorix & equites Prætoriani: Præterea comites Imperatoris, Primipilares evocati, velut altera quædam cohors Prætoria ex centurionibus,

Prolegomena de Castris

veteranis & emeritis composita, selecta quædam manus duci, quæ nisi iussa à latere ejus non abscedat in castris decus, in acie præsidium. Eques tam novâ quàm veteri militiâ medium tenet locum, pedite utrimque latera tegente contra quam in acie fit; nullus enim aut exiguus admodum in castris usus ejus, non ad tuendam aptus munitionem, non ad propugnandum, non ad concurrendum, nisi è carcere illo in suum & liberiores campum emittatur. Nolo te hic per longa exordia tenere aut per singulas ducere partes. Intuere tantum universam metationis rationem, illum pulchrum compositionis modum, illum aptum ordinem, illa dimensa itinerum intervalla, illam strigarum compositam directionem, illam tot millium in tantulo pede laxam tensionem, illam providam cautamque adversus omnes belli casus dispositionem, nihil non præclarum, nihil non egregiè admirabile invenies, quo enim oculos cunque convertes, ordo, ratio, disciplina, sanctitas, religio obversabuntur, ut Romani castra toties ponentes moventesque sua: non alia, sed eadem castra: imò non castra, sed urbem bene moratam & compositam & munitam secum portasse, inque eâ prudentiam & sapientiam suam & invictæ & æternæ urbis majestatem descriptam, vivisque depictam coloribus, omnibus populis & nationibus, cum quibus bella gesserunt, ostentasse videantur. Noli enim putare, folam

Hygini & Polybii.

folam hanc exteriorem formam & ordinationem mirabilem: Pulchra illa quidem & laudabilis: pulcherrima tamen ejus pars in tabula non depingitur, nec aliis quàm mentis oculis spectatur. Hæc in sanctitate disciplinæ, in severitate institutorum (Fabii verba sunt) in amore quodam laboris & quotidianâ exercitatione & assidua belli meditatione consistit. Hæc principes terrarum fecit Romanos & supra omnia mortalia evexit ad summum illud rerum culmen. Hæc vera castrorum forma, vera facies est; nam speciem quidem externam monstrata semel vera ratione fingere atque adeò inventis priorum de suo aliquid addere haud adeò magnum est. Illa interna & viva species velut anima huic corpori adjugata mirabilia demum effecit castra: hanc ea secuta est fortuna (si est ea fortuna) ut inter tot secuta, quæ continentibus bellis dicam, an uno contra omnes nationes bello contriverunt ab tam variis hostium generibus, quorum hi missili telo pugnaces, alii manuario, alii equite pollebant, alii pedite, alii impetu, alii perseverantiâ, alii propiori pugna, alii eminus metuendi: contra omnium gentium arma & virtutem castra Romana invicta steterint, & tanquam rupes adversus fluctus maritimos inconcussa: vix enim ac ne vix quidem legas Romanas legiones acie abstinentes sedibusque se continentes & munimentis per vim exutas fuisse, parvæ quinimo & disjectæ manus
con-

Prolegomena de Castris

contra immanem vim hostium satis plerunque in iis habuerunt præsidii : validissimos impetus refutaverunt & dum non superabantur, sæpius superaverunt. www.libtool.com.cn Hæc est illa pars militiæ Romanæ, quæ si qua alia (sunt autem quam plurimæ) omnibus nationibus veluti perfectissimum exemplar, ab imitandum proposita ac omnium confessione, qui aliquid hic intelligunt, his armis & hoc ævo etiam salutaris. Delectus ille acerbus, illa lex militandi inexorabilis paucarum gentium sunt nec horum utique temporum. Machinas & tormenta Romanorum horrenda novi martis fulmina difflaverunt pridem & disjecerunt. Cesserunt castris nec credere sese audent, ubi tam malè fuerunt accepta. Arma veterum an hodie sint resumenda non absque causa aut specie addubitant multi, propter vim bombardarum & igneorum gladium vehementiam. At quotidianam munitionem illam, ordinatam compositionis rationem & reliquam castrorum disciplinam antiquorum, quid tandem est quod rejiciat præter imperitiam, dicam, an communem omnium velut ex composito ignaviam ? Etenim cum telis nostris, non thorax ullus, non scutum resistat, cum & ligna & ferrum, quæ quidem tractari manibus & portari possunt musquettorum impetu transverberentur, quo recurrendum est, nisi ad dolabram & priscum hoc militare sepimentum, fossam cum terreo aggere, quo etiam majora illa & quas-

Hygini & Polybii.

quaffatiora tormenta tam facile eluduntur? nemo hoc hodie ignorat: rejecta pridem sunt lapidea, pleraque & lignea munimenta & omne munitionis ingenium intra hos terræ aggerisque faciendi velut cancellos coarctatum est & conclusum. Constat de utilitate & necessitate, & tamen (quid hoc dicam mali?) in quotidiano castrorum opere cessamus & omittimus laborem, quo uno possumus servari. Equidem negari nec debet nec potest, patrum nostrorum memoriâ quibusdam in locis, præsertim in Belgio egregios quosdam viros & proximos antiquis longo quidem intervallo, sed tamen proximos Duces extitisse, qui edocti prisca quædam instituta ex comparatione tam ordinatæ militiæ, quàm multæ res sibi deessent animum advertentes, non pauca jam pridem desita & inaudita revocarunt. Ac primum quidem, quod nunquam satis laudabitur, sanctitatem aliquam castris reddiderunt: raptus, latrocinia, stupra, cæteramque infamiam demendo, quæ adeò invaluerant, ut pænè inter militaria censerentur facinora, certè absque his non magis quàm absque armis & telis bella tractari posse crederentur. Jam labore, qui pridem servilis habebatur, reducto egregia & posteritati quoque stupenda perfecerunt opera: tam cunctando & sedendo, tam ratione & disciplina bellum gerere, nec ut antea solebat, casibus cæcis omnia permittere. Quam rem ea

c

comi-

Prolegomena de Castris

comitata est gloria, ut Belgium Sedes disciplinæ & Schola rei Militaris & quicquid illic in usu esset, norma & lex quædam militandi haberetur; In universum tamen æstimanti satis liquet, quantum decessores suos superaverint bellandi arte: tantum infra priscam Romanorum virtutem substituisse: siue enim genus belli, siue natura locorum hoc fecit, omnis hæc scientia in obsidiis & oppugnationibus oppidorum, tanquam in unâ Trojâ hæsit & consenuit. In cæteris nulla contentio est. Non illi conlatis comminus castris hostili vestigio insistebant, non premebant, non urgebant Romanum in morem, non tam facilè, nec quotidie castra muniebant sua, nec adeo formam & rationem metationis ad hoc aptam habebant: quippe miles longè latèque per corpora cohortium collocabatur, eques verò extra castra, ut plurimum vicinis in pagis. Quid? quod illa ipsa quæ perfecerunt opera partim servilibus manibus, partim milite suo, sed voluntario & mercede ad id conducto perfecerunt & ferè felicius, quàm si juberent, argumentum avaritiæ potentioris quàm disciplinæ: nolo cætera persequi, quia de opere castrorum præcipuè agimus. Et viri magni fuerunt & qualicunque hac ratione pulchra & celebria opera effecerunt expugnaruntque oppida, quæ ad eam diem invicta habebantur, & digni sunt vel ipso proposito ut credamus eos, quæ voluerunt perfecisse atque adeo.

Hygini & Polybii.

deo Romanos æquasse: quorum si disciplinam non per omnia reduxerunt; at multum tamen præstiterunt, manifestis probarunt documentis reduci posse. Quo magis miror esse hodieque homines in his rebus exercitados, qui quamvis salubrem utilemque fateantur, negent tamen posse antiquam disciplinam restitui. Romanos illos priscos *Durum à stirpe genus*, invictis ab labore corporibus, mirari magis homines nostros, quàm imitari posse: nam ne cæteras quidem nationes, quibus olim cum Romano hoste res fuit, operum labore pares fuisse: quasdam etiam munitione tentatâ sucubuisse, statim adeò animo consternatos (quod de Gallis tradit Cæsar) ut omnia, quæ imperarentur sibi perferenda & patienda existimarint. Quin ipsos Romanos illam traditam per manus & usu tot seculorum firmatam disciplinam vitiorum illecebris & dulcedine captos tandem excussisse, ne nunc ignotam recipiant homines in otio nati, tot seculorum socordia & educatione prava in aliam quasi naturam transformati, præsertim, cum ductores ordinum nostrorum plerique laboris insueti, vulgus militum vaga fortuitò ac temerè conglobata turba tædio operis & laborum odio ad militiam plerumque tanquam diverticulum desidiæ confugiant. Qua in disputatione sicut nonnihil est veri, cum omnino statuendum sit priscam disciplinam reducere conanti, non pauca ad priscum morem recidenda, ita

Prolegomena de Castris

non video, cur ideo pondus rei tantoperè perhorrescere & ante experimentum desperare debeamus. Militiæ nostræ vitium esse desidiam & laboris intolerantiam, nemo negat. Omne genus hominum atque adeò seculum inertiae condemnare iniquum putamus: Vide juventutem rusticanam, fultores, agricolas, fabros, aurigas, venatores cæteros virilibus ministeriis vitam sustentantes, assiduo illi labore & vitæ duriâ nihilo priscis inferiores sunt: non gravem illis, non laboriosum, sed suavem & jucundum putes laborem, cum festis diebus, quibus opus vetitum, nec cessare soleant: comminisci in fraudem legum aliquid inter facere, venari, jaculari; in conviviis etiam & commensationibus tripudiare, per lusum & lasciviam sese cum paribus exercere & ne animum quidem suum laxare & levare posse, nisi quodam corporis labore. Ac ita profectò est: nihil citius, si adsueveris in naturam vertit; nihil usu levius fit: desidientibus sæpe inertia sua gravior est, quàm exercitatis opus. Ac ne ab alio genere ad aliud argumentari necesse habeamus, viderunt hæc sæcula, videntque etiam nunc multis in locis magna belli pacisque opera à mercenariis hominibus redempta brevissimo tempore perfici & absolvi, ut planè iniqui sint, qui laboris studium ævo nostro abjudicando militari ignaviæ patrocinantur. Nam cum isti parando victui aut parva spe lucri objecta, im-

pigrè

Hygini & Polybii.

pigrè paratisque ac lubentibus animis operentur, an arduum sit in Republicâ bene constitutâ eosdem impellere ad munera militaria, nihilo si res ex vero æstimetur graviora, tanto verò honestiora & digniora? An cæteris rebus valemus, hic solum torpent artus? hic hebent dolabræ? hic effæta est virorum natura? Aut quid tam demissè sentimus, ut fieri posse desperemus, quæ & olim facta sunt & fieri posse quotidie videmus. Proponantur modo labori iusta ad vitam sustentandam stipendia, proponantur more antiquo honos, laus, decus, eaque præmia, quibus omnes ducuntur, qui ingenui sanguinis aliquid habent. Quid? quod ne nunc quidem minus dura miles sustinet, minus ne tu operis putas, quod in hostico sine munitione confidentibus necesse est, totas noctes sub armis morari? minus ne sollicitum & exercitum toties ad arma conclamare? omnibus pænè auris, omni sono terreri? semper in statione esse quam brevi opere defungi? non tantum magis operosum, sed etiam summæ stultitiæ est, cum causâ desidiæ laborem fugias, desidiâ plus quàm labore fatigari & fatigari non quo securior tutiorque sis, sed quo lassatus confectusque hosti fias opportunus. Duri fateor Romani: parcè tamen credere alijsmodi atque cæteros homines eos naturam finxisse: sunt & nobis lacerti & in illis ignaviæ fuit materia. Duri, sed olim. Posterioribus

Prolegomena de Castris

seculis per bella præsertim civilia & sub Cæsaribus in tantam sæpe socordiam licentiamque effusi fuerunt, ut Romanæ disciplinæ Romano in exercitu nullum vestigium apparuerit. Non hic liberæ reipublicæ tibi ostendam corruptum militem, qualem Scipio ad Numantiam aut Metellus in Numidia invenit, quando quidam illos nostro militi etiam malè præferunt: sed sub Nerone aliquo omnium justorum militarium ignaros veteranos, *qui non stationem, non vigiliis inissent, vallum fossamque quasi nova & mira viscerent sine galeis, sine loriceis nitidi & quæstuosi, militiâ per opidâ expletâ*, hos tamen Corbulo Dux ad durissima vocare & ad cunctam veterum disciplinam à tanta imperitia licentiaque formare potuit. Quid igitur nova jam hæc & invisitata obijciunt? Tanquam non & res novæ habeat gratiam suam & invisitata miraculo quodam homines rapere soleant: etiam pernitiōfæ & in publicum exitiosæ novitates inveniunt ple-runque populum suum aut nullis aut incertis præmiis adductum, nedum hæc tam salubris usu & experimentis, constitutâ mercede. Rempublicam ad novas leges traducere periculo sæpe haud vacat. Rem & disciplinam militarem de integro condere, milites quos mercede conducas (non enim aliis hodie utimur) melioribus legibus alligare, quod est periculum? Adde quod non omnia nostris moribus nova sunt & inter ea quæ nova sunt, quædam quæ secundo milite

Hygini & Polybii.

milite possint institui armorum exercitia & assidua campi meditatio habent, quo capiant erectioris indolis juventutem, lusu & æmulatione honestâ si quid in eo grave est facillè levatur: castrorum in hostico munitione tot incommoda redimuntur, ut ne militem quidem ejus pœnitere possit: Paucitas stationum quibus castra munimentis septa tuta præstantur cætero milite quiete & in utramque, quod ajunt, aurem dormiente: Tabernacula, æstus, frigusque & omnem aëris inclementiam defendentia & similia priscorum castrorum talia sunt, ut semel recepta resides quoque animos excitatura & nostris hominibus arbitrer lenocinatura, ut ne adeo ad mores suos & inertem hanc, duram interim & laboriosam socordiam relabantur. Ac ipsum quidem opus castrorum, ad cujus nomen maximè contremiscunt modo & disciplina levius evadit: ratione & arte describentis parva area in usum totius exercitus patet, angustiores pedem disposito facit capacem multitudinis. Continuantur ordines tentoriis, plures unum tabernaculum tegit, interjiciuntur dimensa itinerum intervalla, suis cuique locus assignatur, ut densis castris omnia compleantur, intraque parvum spacium conclusus exercitus non constipetur & ad concurrendum inutilis evadat, contrahuntur autem castra, quo munitio celeriter & parvo negotio absolvi & absoluta non multo magnoque præsidio defendi queat. Quid ergo est? non deest nobis

Prolegomena de Castris

nobis hodie laboris tolerantia, defunt ratio & disciplina: non defunt milites, defunt Duces antiquis pares aut certè ideo defunt milites, quia Duces; occulta enim lege & fatali quadam socordiâ si qua interdum priscæ virtutis aura afflat; non illa est diuturna: redit cito ad ingenium suum seculum & pleraque in libris tantum renascuntur, quasi in opprobrium nostrum, ut sciamus quondam viros fuisse. Hos animus, illos scientia, alios autoritas deficit & in tanta bellandi libidine nemo à socordia sua impetrare potest, ut huc omnes nervos afferat, ut discat bellare. Da mihi aliquem illis priscis imperatoribus parem, hoc ex professo agentem, ut lapsam castrorum disciplinam refoveat, qui militari ludo quotidie præsit & intersit, qui in agmine, in opere, in se ipsum exerceat imperium, nec plus militi quàm sibi imponat oneris, qui studium militum tanquam exactor intendat & tanquam particeps sociusque relevet, qui labore & virtute omnia vendat, nã ego tibi brevi exercitum laboris studio & tolerantia aut parem aut proximum illis antiquis præstabo: non tantum quotidiana illa priscorum opera, sed novas urbes, nova mœnia inter militares, si necesse sit manus, derepentè surgentia, circummunitas hostiles munitiones, obsessos, obsidentes quæque alia in veterum monumentis resides & segnes stupemus. Sed hæc cum fatis visum fuerit dare reges principesque antiquos, nunc cum

Hygini & Polybii.

res proxime latrocinium multis in partibus venit,
eoque quorundam processit furor, ut nec causam in
fufcipiendo, nec disciplinam in gerendo bello ad
rem putent pertinere, amentis fit fperare. Ne ab
his quidem expectaveris boni quicquam, qui quam-
vis fine raptu & injuriis contineant militem; nihil
tamen aliud nec docent nec difcunt, quàm militiam
quæftui habere & quafi pacti ordinum ductores, sti-
pendiorum fraudationem, milites defidiam & vaca-
tionem munerum, disciplinam refolvunt omnem :
postquam enim deest hostis abiit, fi quid fuit prifci
mbris, torpent otio & feignitie, nifi cum fua eos vitia
habent exercitos. Nos tamen adeo non pœnitet
verfatos paulifper efle in illis olim invictis, nunc eti-
am doctis castris, quorum disciplinæ ferè omne debe-
tur, quicquid in re militari magnificum eft, ut etiam
quæ ibi obfervaverimus publici juris facere non fimus
veriti, fi quid fortè interea illorum ftudio prodeffe
poffemus, qui cognitione antiquitatis delectantur &
eorum exemplis ad præclara facinora incitantur, qui
fama nominis fui orbem terrarum impleverunt. A-
liam autem in hac parte atque in cæteris viam & ra-
tionem amplexi fumus. Cum enim duo veterum
fragmenta de re caftrenfi ex profeflo agentia ad nos
pervenerint, illa hic ipfa dare confilium fuit, quo ha-
rum rerum ftudiofi ex fontibus haurire poffent, ri-
vulos neceffe ne haberent confectari. Accessit quod
d bene

Prolegomena de Castris

benè ab aliis hac in re dicta & eruta describere aut aliis verbis repetita obtrudere non placuit. Nam Polybii castra viri in Republica aut literis insignes meditationibus curisque suis jam pridem revocarunt in lucem. Ex professo quidem Franciscus Patritius & Justus Lipsius inter cætera militiæ Polybianæ hanc partem etiam libris commentariis illustraverunt: sed formam castrorum descripserant jam ante eos non multo diversam Franciscus Maria Dux Urbini, Franciscus Robortellus & Conlius, uti opinor. Hi prima illa senticeta amovere, primi hanc partem antiquitatis explicuerunt, postea concursus ad hanc palmam factus est. Quis enim de re militari, de munitionibus oppidorum aut aliqua parte belli meditatus aliquid est (prodiit autem turba voluminum aliorum super alia) qui non intelligens disciplinæ veteris haberi vellet? qui non sibi videretur? qui non à nomine Romano bellis nobili scriptis suis famam & auctoritatem mutuaretur. Quàmvis enim nihil à prioribus ferè dissentirent, nihil adferrent novi: peritia verò rerum Romanarum & dicendi arte ab illis multis partibus vincerentur; placuit tamen eadem usquequaque cantilena. Nobis quum summopere displiceat istorum arrogantia, qui sine gravi causa magnis nominibus quorum meritis boni omnes adsurgunt caput suum inferunt, atque adeo bene ab illis & sapienter scripta, corrupta paululum aut malè intellecta

Hygini & Polybii.

lecta pro suis venditant ne eorum similes videremur ; Polybianam quidem metationem autoribus suis totam relinquere constitutum erat, nisi in quibusdam rebus nequaquam omittendis sententiam Polybii parum adsecutos esse vidissemus. Est autem inter ista insigne quod illam formam & dispositionem quam Polybius duarum & quatuor legionum metationi aptam proposuit de sola duarum compositione intellexerint, eoq; errore ablati Prætorium, Forum & Quæstorium in exercitu consulari collocarint, eo in loco, quo in conjunctis quatuor legionum castris collocantur. Ac ut Polybii verba quibus docet quomodo hac in compositione simplicium castrorum ponantur, aliorum traherent, formam nescio quam nobis protruserunt, qua Prætorium, Quæstorium, Forum, ut in medio utriusque exercitus constituerent, pænè extra utraque castra ejecerunt. Sunt & alia quædam observatu non indigna, quæ hanc materiam tractantibus silentio præterire non licuit, hic autem præfari non est necesse. Dedimus tamen hoc tantorum virorum reverentiæ, ut hæc omnia paucis tantum transiremus : illa autem quæ isti rectè & ex sententia veterum dixerunt, ne attingeremus quidem. Quemadmodum enim nullius gloriæ tantum studendum esse arbitramur, ut studio veritatis ac solidæ rerum cognitioni derogetur, ita parum ingenui parumque grati animi esse arbitramur per causam paucorum erratorum

d. 2 quod

Prolegomena de Castris

quod hodie in morem vertit viris de Republicâ literariâ benemeritis insultare, derivare omnem in se laudem & scripta eorum manibus legentium excutere. Utinam hic ejusdem ætatis Latinum scriptorem Polybio dare possemus comitem, neque in tanto literarum naufragio eò deventum esset, ut omnis illa vetus populi Romani militia uno hoc scripto veluti divulsæ discerptæque à lacero navigii corpore tabulæ innataret. Est quidem hoc quantivis pretii, pretiosius tamen quod unum superest: quantivis pretii, sed tamen fragmentum vel digressio ex historiâ, in quâ multa (ut semper in ejusmodi diverticulis) omittuntur, multa obscurè, multa perfunctoriè admodum docentur & neglegenter: Scriptum ab viro absq; controversiâ magno & omnium rerum bellicarum & civilium sanè quam prudentissimo, sed scriptum Græcè, quod ut in aliis rebus optandum esset propter prærogativam elegantiae & singularem ejus linguæ felicitatem: ita hic tamen hoc mali habet, ut castra Romana non in nativa & domestica illa compositione, in qua pleræque res habent venerem nescio quam, & perfectius intelliguntur, sed externo cultu habituque deformata conspiciamus: vocabula certè militaria & illum castrensem sermonem non audientes; illa nomina portarum, viarum, cæterarum partium propria desiderantes, non tanquam Romani in nostra, sed tanquam hospites & externi in aliena castra ducamur. Non hoc nobis accide-

Hygini & Polybii.

cideret, si Cincius Alimentus, si Cato imprimis ille
priscus hodie superesset: haberemus haud dubiè ca-
stra illa vetera Latino fūlo ad vivum expressa & quod
non minus optabile esset, illum genium tanti viri verè
Romanum & in magno scriptore magnum Imperato-
rem agnosceremus. Sed quum nullus hic votis locus
sit, nec quicquam querelis proficiatur; arripiamus po-
tius utraq; manu quicquid in hoc naufragio fluctuum
decumanorum sævitix ereptum sua quædam fortuna
servavit aut provida majorum cura ad nos transmisit.
Hygino itaque tantorum virorum vicario inter Lati-
nos utantur, qui non optima quidem ætate nec ean-
dem per omnia quam Polybius & Cato, sed suæ æta-
tis metationem literis consignatam reliquit: Vixit
autem circa imperium Trajani & Hadriani, is quidem
certè qui librum de limitibus constituendis scripsit &
in quibusdam libris dicitur *Hyginus Augusti libertus*, ut
ex eo libro constat in quo ita scribit: *Nuper ecce qui-*
dam Evocatus Augusti, vir militaris disciplinæ, professionis quo-
que nostræ capacissimus, cum in Pannoniâ agros veteranis ex vo-
luntate & liberalitate Imperatoris Trajani adsignaret in ære, id
est, in formis non tantum modum quem adsignabat adscripsit aut
notavit, sed extremam lineam uniuscujusque modi comprehendit,
uti acta est mensura adsignationis, ita scripsit longitudinis. Vivo
Trajano nec ita diu post adsignationem agrorum hæc
scripta apparet. Adscribitur autem & uterque liber in
membranis his eidem Hygino & argumentum utriusq;

Prolegomena de Castris

eidem professioni conveniens est. Agrimensores enim illa ætate castra metabantur, iidem in coloniis limites constituebant, & in utraque re non pauca similia: nec mirum, militarium virorum utraque sedes. Colonia quasi emeritorum castra: castra quasi militantium quædam Colonia. Ac illum de limitibus librum autorem castrorum metationis non rudem habuisse, loca aliquot testantur & hic plenus est vocabulis mensorum, qualia sunt, *groma*, *striga*, *scamnum*, *stella*, *noverca*, *coxa*, &c. Adhuc in castris non pauca exiguit ad mensuram communem agrimensores, ut pedaturam papilionis, latitudines viarum & similia. In eo quoque gemini quod subjectis formis omnia explanant. Nec genus militum quibus in hisce castris pedatura adsignatur aliud ævum sapit: Alas milliaris & quingenarias, cohortes item milliaris & quingenarias, peditatus & equitatus, vexillarios, classicos Mesinenses & Ravennates, auxilia nationum, quorum hic meminit cæteramque copiam jam in gentis Flaviæ imperio militia Romana habet, ut ex Tacito, Suetonio, Plinio, Josepho, reliquis ejus ætatis scriptoribus satis constat & nos in notis breviter ostendimus. Si qua interim in hoc libello occurrunt vocabula, quæ apud istos aut non inveniuntur aut in alia significatione inveniuntur, ut *papilio*, *prætentura*, *retentura*, *striga*, *semistrigium*, *supplementum*, *principales*, *Officiales*, *Schola cohortium*, *cohortes equitatus* & *pedi-*

Hygini & Polybii.

peditatæ, &c. Non est quod statim abiciamus & ad inferiora secula cum autore suo relegemus: partim *τεχνολόγια* sunt, partim plebeja, quæ apud bonos scriptores aut frustra quæras aut non sine culpa inveni-
nias. Nam postquam terrarum orbis Romam confluxit, & tot exteri in civitatem recepti, corruptus paulatim nativus ille sermonis color, & quam plurima exotica & semibarbara in vulgari usu esse ceperunt, quæ politiores aures respuerunt. Scriptorum quidem præstantissimi non ad suum se seculum ea tempestate componentes, timebant Latio & civitate donare, quæ à probatis autoribus recepta non essent; nedum ut castrensibus vocibus, rudi caligatæ turbæ & incondito sono aut fictis in usum men-
forum vocabulis locum darent in monumentis historiarum, quæ quamvis ad rerum imprimis veritatem; tamen non minus ad memoriam posteritatis & famam ingenii composita, tanquam solutæ quoddam poë-
seos genus effugere solent ab omni rerum & verborum vilitate & ad minima hæc infra majestatem suam vix sese demittere; nam quod in sequioris ævi scriptoribus partem horum vocabulorum reperias, mirum non est. Non enim tum supererat antiquus ille delectus verborum, sed nova priscis, barbara Latinis, rustica urbanis insolentia consuetis miscere & absque ulla necessitate verba procudere artiumque vocabulis scripta inquinare, scientiæ & doctrinæ
osten-

Prolegomena de Castris

ostentatio erat, morbi genus quo hodieque laborat magna pars eorum, qui vernaculo sermone scribunt, nec pauci qui Latine conantur. Alia in hoc libello est Hygini ratio, qui castra metandi modum ex professo docens & in media militari versans turba, castrensi quoque lingua, uti nec ab ullo vocabulo abhorrere debuit, quod aut mensorum aut militum usu tritum esset: non enim homo otiosus bellum & copias & castra, quæ in usu non sint posita, solo animo & cogitatione fingit, *rerumque ignarus imagine gaudet*. Sed agrimensor & metator Imperatoris verarum copiarum, quæ tunc Romanum imperium tuebantur, dispositionem & ut ipsius verbis utar, *quotidianam meditationem* docet. Est certè hoc frequens ac tritum imprimis vitium eorum, qui rei militaris præcepta posteritati tradiderunt, fictas nullisque probatas experimentis meditationes adducere aut rursus ex Tacticis antiquis & rerum Scriptoribus quicquid speciem aliquam prudentiæ habet aut disciplinæ sine discrimine & iudicio arripere, non ponderatis pensatisque causis, non temporibus, non locis, non armorum genere, quæ nisi eadem sint aut similia, etiam prudenter excogitata ad nihil recidunt & sapientissima quæque, si velis imitari, fiunt stultissima. Neminem eorum, qui labente re Romana Tactica nobis reliquerunt, immunem ab hoc vitio pronunciaverim. Laborant imprimis Græculi sua alienis, Romana externis,

Hygini & Polybii.

nis, vetera novis miscentes, peditum instituta ad equites in quibus tunc omne robur transferentes passim turbantelque, ut ad eos legendos cognitione non parva antiquitatis ac terso opus sit iudicio. Scatet non minus Flavius Vegetius, qui homines suos ad prisca instituta & exempla passim vocat. Rectè quidem istuc : Sed non armorum genus, non militum, non legionis ordinationem, non aciei dispositionem, non ullam veteris militiæ partem rectè eos docet, in sententiis quidem & generalibus militaris prudentiæ præceptis (hæc enim facile intellexit) pulcher est & probabilis. Cæterum in propriis illis veterum institutis tantam ubique prodit ignorantiam & infantiam, ut non tam ratione & iudicio quàm fama & opinione communi & quadam nominis Romani superstitione captus antiqua admirari videatur & extollere. Cautius & majori longè prudentia viri docti, qui his proximis seculis intermortuas pridem literas suscitando seculum ab illo horrore & squallore ad cultum traduxerunt, non putant sese defunctos solis sententiis aliquot veterum compilatis : distinguunt tempora, loca, mores, & id seriò operam dant, ut vera nos instruant rerum cognitione. Est tamen ubi cepisse eos etiam videatur majestas illa, & ut sic dixerim religio antiquitatis, ubi præferunt etiam melioribus postea inventis minus laudabi-

e

Prolegomena de Castris

dabilia priorum, ubi instituta quæ Romanorum non sunt, nec si essent, digna prudentiâ eorum essent, ad cœlum tamen ferunt miris laudibus, quasi divinitus excogitata, hac unâ de causâ quod Romanorum esse putant. Sic in hac ipsa castrorum ordinatione, cum ex malè intellecto Polybio, Prætorium in prætentura non longè à portâ prætoriâ ponant, laudant tamen hanc positionem, quamvis temeritatis & periculi plenam, quasi bene & sapienter ordinatam. Sed rarius hoc istis accidit. Nos tamen inde discamus, quanto tutius eorum insistamus vestigiis, qui de rebus suæ ætatis, quæ & usus comprobavit & ipsi per omnes penitus numeros cognoverunt, monumenta nobis reliquerunt. Tale est Hygini hoc in usum exercituum illius ætatis conscriptum & sigillatim ad illarum copiarum quas in hoc libello recenset, quarum compositio & ordinatio illi, ad quem liber hic scriptus est, ab Imperatore imposita videtur fuisse, nisi toti potius præfectus fuerit exercitui. Hoc autem scriptum à librariis pessimè acceptum mirumque in modum ad nos pervenit depravatum. Mutilus primus & ἀνεφαλὸν incipiens his verbis: *Nunc papilionum tensionem cohortium superscriptarum ostendimus*, palam clamantibus illa quæ de cohortibus, de exercitu, de legione & si quæ alia præcesserant, deesse. Nam priora illa de lateribus polygoniorum huc non faciunt: alterius libri & argumenti sunt: adeoque & nobis non
hoc

Hygini & Polybii.

hoc agentibus, ut omnia Hygini explanemus, sed ut castra & rem militarem illustremus meritò hinc amolenda fuerunt. www.libtool.com.cn Præterea cum alias castrorum partes diligenter & accuratè describat: alias ne verbo quidem tangat, in cæteris quoque descriptorum vitio quàm negligentia ipsius omissa quædam potius crediderim. Jam illud non parvas offundit tenebras, quod formis quibus & tota castra & singulæ descriptæ fuerant partes negligentia librariorum spoliatus & velut lumine suo est orbatus. Quid dicam imperitiam reliquam & malam manum, quæ immane quantum errorum congeffit? ut omittam defectus, transposita & luxata verba, corruptos sensus, confusos & vitiatos numeros: vix una periodus, periodum dico? imò vix tria aut quatuor vocabula, quæ non aliquâ saltem correctiunculâ iuvanda sint: inter quæ uti quædam quæ emendare haud ita difficile (non enim ingenio sed stupiditate plerunque peccatur, quo facilior medicina) sic alia non pauca deposita omnino & desperata, ut in his castris æquè ac in veris barbarorum violentiæ Roma succubuerit. Nescio enim quomodo res ordinatissima & pulcherrima, confusa & deformata nobis præ cæteris relicta est. Non jam illam speciem verorum castrorum, sed captorum potius & direptorum quædam videmus rudera, vulsum scissumque vallum, incisa & disiecta tabernacula, direptas sarcinas, sparsa passim arma, omnia loco suo

Prolegomena de Castris

dejecta, tumultus fugæ & confusionis plena. Hinc illa Hygini malis accessit infelicitas, ut jam pridem viris doctis inspectus, diu tamen ipse publicum non viderit; nunc etiam quinquaginta & quod excurrit annos publicatus, pædore tamen & squallore suo oblitus omnibusque modis jaceat deformatus. Viderant jam pridem in Bibliothecis inter doctas antiquorum reliquias tam rarum vetustatis monumentum Volaterranus, Pithæus, Lipsius, alii: nemo protulit, nemo velut conclamato & tantum non elato medicam manum admovit. Fatetur Volaterranus plenum esse verborum obscurorum, partim etiam vetustate corruptorum, ex quibus parvus admodum sensus elici possit. Lipsius non semel citat in libris de Militiâ, sed inspectum sibi, non ultra ad manum, paucula tantum excerpta esse, alios ad edendum cohortatur. At Petrus Scriverius anno hujus seculi sexto primus ei lucem dedit: rursus vigesimo primo aliâ editione omnia ad fidem codicis scripti illius quo & Lipsius fuerat usus, expressit, quibus editionibus etiamsi notas non adjecerit manumque adeo abstinerit etiam illis quæ restituere nullo negotio potuisset. Debet tamen ei me iudice etiam sic multum Respublica literaria, ac nescio an non eo plus debeat, quod non illa quæ plerique ducuntur gloriolâ, sed uno publici juvandi studio hanc sibi sumens provinciam & priusquam ipse virium suarum peri-

Hygini & Polybii.

periculum faceret, liberum aliorum industriæ & ingenio campum non dubitaverit aperire. Quod si idem fecissent illi quibus antea contigerat videre libros manu exaratos, multa haud dubiè veræ lectiones pridem erutæ & in cæteris vel errorum similitudine vel varietate via ad probabiles conjecturas strata esset. Promisere deinde Commentaria in hunc Gromaticum principes harum literarum, Isaacus Casaubonus & Claudius Salmasius. Ille epistolâ ad Scriverium: hic verò in scriptis passim suis, in quibus etiam loca aliquot emendat aut emendare conatur. Sed vel spe codicum meliorum vel interventu aliarum curarum, illi quidem promissorum fidem non impleverunt. Cum autem hodie nemo, quod equidem sciam, eadem sit pollicitus, quid superest, nisi ut ad suam pro se quisque industriam & qualemcunque opem confugientes, harum rerum studiosi contentur, si qua malè habitum libellum industria & ingenio juvare possint? Nos quidem conati sumus: an adfuerit cæptis fortuna, aliorum iudicium esto. Voluimus quidem certè pleraque explanare, multa probabilibus conjecturis restituere & castris illis disjectis & miserè fædatis aliquam Romanor. castrorum speciem reddere. Si fallimur aliquando nec ariolos nos, nec divinos esse scias: non tantum proclive, sed omnino homini necesse est; nemo alia lege in hoc ludo versatur nec cuiquam vitio fuit quædam non vidisse, dum multa tamen primus eruerit: Barbaros autem

Prolegomena de Castris

nostros, qui totum hoc scriptionis genus quia plebeji
saporis non est, leve ac nugatorium arbitrantur, ro-
gatos velimus, ne nobis hic saltem, ubi tam necessa-
rium est, vitio vertant, quod in verbis interpretandis
emendandisque multi simus, cum enim conjecturæ hic
totiens indulgendum, cum in alieno libro qualicun-
que ingenio nostro utendum, cum à viris longè do-
ctissimis quorum merito suo magna apud literatos
omnes opinio & autoritas est, non rarò dissentien-
dum multaque aliter atque illi fecerunt explicanda
essent, postulare profectò non decuit, ut nobis fides
haberetur, in nostramque iretur sententiam, nisi adje-
ctis causis, testimoniis & autoritatibus, quibus sectam
rationemque nostram aliis approbaremus. Specio-
sius, fateor, illa velut ante pedes posita transilias: sed
utilius excutiuntur. Nos quidem in ea sumus hære-
si, ut veram hanc & pænè unicam viam & rationem
putemus ad solidam & non fucatam rerum præser-
tim prisclarum cognitionem, quam viri omni ævo
maximi sunt secuti: qui quamvis verborum non age-
rent curam, nisi rerum causa tamen ancillantes has
litteras ad id necessarias ducentes, non raro descen-
dunt ad verborum interpretationem atque adeo
Grammaticas quisquillas & parva illa, sed quæ si ne-
gligas majoribus non sit locus. Doceant alia si sciunt
isti. Nos adeo circa verba deinde non hærebimus, ut
etiam in Barbaram, si dīs placet, eruditionem eo-
rum

Hygini & Polybii.

rum conceptis verbis jurare parati sumus. At si verbo critica, reapse omne historiæ & antiquitatis studium petitur, si ignorare nos omnia quæ ante nos acta sunt, hoc est semper pueros esse volunt, cum hæc ad pueros rejiciunt magistri nostri. Habeant sibi & ament sine rivali suas illas sapientias: sed nos cum illis inepti sumus. Ad castra potius ipsa transeamus. Castra dividuntur primo in partem exteriorem & interiorem; Exteriorem apello πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐμπόρευαν, ad vallum & circa vallum. Interiorem, quæ intra viam sagulariam ab Hygino esse dicitur. Hujus divisionis respectu omnem copiam in duo tribuit genera, legiones & supplementa. Legiones ad vallum collocat præter cohortes primas. Reliquum exercitum, intra viam sagulariam. Deinde & aliter distinguuntur castra, tum in longitudine, tum in latitudine: longitudinem in tres partes distribuit, (fallitur qui putat in duas) Latera Prætorii, Prætenturam & Retenturam. Latera Prætorii dicuntur pars media dextra sinistrâque Prætorii à via principali ad Quintanam. Prætentura pars prima à principiis ad frontem pertinet. Retentura à Quintana ad tergum castrorum. Latitudo tota in duo dividitur dextram & sinistram. Harum partem alteram tantum ordinat, quia eadem utriusque ratio & disciplina, eadem ut plurimum copiarum: quæ forma & partium & totorum castrorum quomodo efficiatur, crassiori hic min-

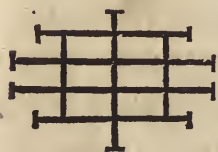
ner-

Prolegomena de Castris

nerva & breviter, sed unde & absque involucro in gratiam tyronum exponamus, adjectis imprimis illis, quæ in Hygini hoc fragmento non satis clarè & expressè dicuntur. In mediis principiis ante Prætorium in castrorum latitudine, in longitudine verò fronti paulo propius Gromam statuimus, id est, ut clarè rem dicam locum medium in quo quatuor concurrunt & conveniunt lineæ, per hoc itaque punctum medium duas lineas rectas transversas ducimus, ita ut stella vel crux efficiatur $\mp$: hæ ducunt ad quatuor castrorum portas: & castra dividunt illa quidem, quæ per longitudinem ad Prætoriam & Decumanam portas, dextram partem à sinistrâ distinguit, & fit partim via Prætoriam, partim medium Prætorium & Quæstorium. Ita quæ per latitudinem ad portas principales dextram & sinistram currens latera Prætorii à Prætentura dividit, dicitur via principalis. Ut nunc alteram divisionem castrorum & Retenturæ principium inveniamus ab puncto illo medio Decumanam versus procedemus, tot pedes, quot copiarum latere Prætorii tendentium tensio postulat, septingentos viginti ut plurimum pedes; ibi aliam lineam facimus transversam per eam quam à Prætoriam ad Decumanam parallelam illi quam à principali altera ad alteram duximus & habemus viam Quintanam & in eâ totam hanc divisionem interiorem longitudinis & latitudinis. Divisionem autem, quam dixi-

Hygini & Polybii.

diximus, interioris partis ab exteriori facit via sagularis quatuor lineis sese contingentibus, quarum duæ parallelæ, huic quæ ad frontem & tergum excurrit ab utroque latere. Duæ item aliæ à fronte & tergo castrorum eodem currentes, quo illæ duæ

priores, tres castrorum partes facientes: Ac ita habemus quadratum recti angulum, non tamen æquilaterum semper, sed altera parte ferè longius

& in ea sex areas minores item quadratas, tres utroque latere. Harum arearum quamvis pedatura interim variat prout plus vel minus legionum aut supplementorum fuerit, tamen lateribus castrorum unam omnibus latitudinem esse, via sagularis vel linea hæc quam lateribus duximus rectâ percurrrens ostendit. Longitudo lateris Prætorii septingentos viginti pedes non excedit, quo cohortes primæ Prætorix & alæ equitum integris strigis commodè tendant: at Prætenturæ & Retenturæ longitudini aut demi potest aut adjici. Circum hoc quadratum interjecto aliquanto spacio aliud paulò grandius ducimus quadratum, locum legionariarum cohortium, in quarum positione in universum hoc observatur, ut quæ dextro & sinistro latere, tendant paribus areis: similiter etiam quæ in fronte & tergo castrorum. Nam uti à tergo viam sagularem rectâ percurrere, ita & spacium quod est inter vallum &

f

legio-

Prolegomena de Castris

legiones ejusdem latitudinis esse debet: his si adjicias ab omni parte spacium sexaginta pedum, vallum & totorum castrorum formam habebis: Hæc forma partium, hic rigor viarum in omni metatione custoditur: sed partium figura interdum longior, interdum latior est, interdum major, interdum minor, prout plus aut minus copix fuerit acceptum. Præcipua autem ars hujus compositionis in eo consistit, ut ita formentur pedaturæ & legionum circa vallum & supplementorum intra viam sagularem, ut illæ per totum ambitum, hæ interioribus in castris commodè tendentes omnem expleant pedaturam & in ea capiantur servatâ tamen hac, quam diximus, ratione & rigore viarum. Tendant per semistrigia, hoc est, triginta pedum latitudinem, ita ut pedem adjectâ quintâ in longitudine strigarum, triginta autem pedes in latitudine accipiant pedites, quibus simplex pedatura adsignatur: equites autem duos pedes semis adjectâ quintâ in eadem latitudine. Hæc computatione centuria accipit pedaturam pedum triginta per centum viginti. Tantundem turma quadraginta equitum: Centuriam autem & turmam quoad ejus fieri potest integram eodem ordine tendere. Cohortem & alam aream rectis angulis quadratam, sed non æquilateram ad pedem complere oportet. Inde cohortes legionariæ, quia habent centurias, sex quatuor tantum formis rectè tendunt vel ea
quæ

Hygini & Polybii.

quæ habet sex ordines papilionum sive *semistrigia*, quorum singula capiunt unam centuriam, vel ea quæ tres ordines singulos duarum centuriarum vel ea quæ duos trium singulos centuriarum vel denique quæ unum: nam si vel plura quam sex vel quatuor aut quinque hemistrigia dederis, centurias distrahere & dividere vel partem areæ nudam & inanem relinquere necesse sit: Hic illud maximè observari debet, ut ita ordinentur, ut ne viæ illæ grandiores & percurrentes prætoria, principalis, quintana in medias cohortes incurrant aut inanis soli multum relinquatur. Ordines autem quibus dispositæ legiones lateribus quidem castrorum per longitudinem, in fronte & tergo per latitudinem excurrunt, spectant enim ad vallum primi papilionis. At intra viam sagularem in prætentura & retentura à via principali ad terga castrorum hemistrigia ducunt, unde fit, ut latitudo prætenturæ intra viam sagularem: longitudo verò retenturæ non ferè augeatur aut minuatur, nisi adjectis aut detractis centum viginti pedibus semel aut pluries. Utenim latitudo strigarum non nisi per triginta: sic longitudo plerumque per centum viginti commutatur, quo centuria, ut diximus, uno eodemque semistrigio tendere possit. His itaque rationibus in copiarum præcipuis observatis augeri aut minui longitudines & latitudines arearum debent, ea lege, ut legionariæ cohortes omnem castrorum

f 2

rum

Prolegomena de Castris

rum ambitum , supplementa verò interiorum castrorum pedaturam repleant. Quod quâ ratione fiat in majori aut minori exercitu quæque proportio observetur , non tam accuratè quàm oportebat ostendit. Hæc tantum fundamenta ex eo colligi possunt, super quibus tamen alia struere non admodum arduum sit & difficile. Copiarum dispositionem quod attinet, legiones, ut diximus, ad vallum, cohortes tantum primæ cum vexillariis intra viam singularem tendunt: Equitum plurimum in Prætenturâ, minus lateribus Prætorii; minimum in Retenturâ. Prætentura alarum milliarium, latera prætorii Prætorianorum: Retentura cohortium equestrium & pedestrium sedes: nationes exteræ, partim in Prætentura, partim in Retentura locantur, utrobique in medio. Sed quæ quôque loco copiæ tendant, quâvis non admodum distinctè, satis fusè tamen docet Hyginus. Methodum autem hanc observat: Priori libelli parte universam metationis rationem & quo quæque loco in qualicunque exercitu disponantur docet: Posteriori exercitum suum tres legiones cum supplementis componit. Ac primo quidem capite eorum, quæ supersunt, rationem strigæ & semistrigii exponit: item metationem legionum cum vexillariis. Secundo, cohortes Prætorias, equites Prætorianos & singulares collocat Prætorii lateribus ipsiusque Prætorii & quæ circa illud constitutionem
osten-

Hygini & Polybii.

ostendit. Transít tertio capite ad Prætenturam, ibi viæ principalis & prætoriam, scamna Legatorum & Tribunorum, alæ nationes, Valetudinarium, Veterinarium & Fabrica, item cohortes primæ. Quarto describit Retenturam, in qua via Quintana, Quæstorium, Centuriæ statorum, cohortes equitatæ & peditatæ, nationes. Adjicitur deinde aliquid de viâ sagulari Scholis cohortium & universa castrorum forma cum brevi repetitione, quo quisque loco tendat. Inde capite quinto transiens ad secundam partem, copiam suam exponit tres legiones cum supplementis & his divisis eodem quo antea ordine primum latus Prætorii componit alterum: huic dat longitudinem pedum septingentorum viginti, latitudinem pedum sexcentorum, (ut & cæteris partibus) intra viam sagularem cum viâ verò sagulari & pedaturâ legionum septingentos similiter viginti pedum. Prætenturæ tribuit (sextum hoc caput) intra viam sagularem longitudinem hanc ipsam cum viâ verò & legionum pedaturâ octingentos, opinor, pedes. Latitudo ut suprâ. Capite septimo docet, quomodo contrahi aut ampliari debeat pedatura, cum major vel minor exercitus. Octavo Retenturam ordinat. Longitudo hujus quadringenti octoginta pedes, cum legionum & viæ pedatura quingenti septuaginta. Latitudo eadem quæ reliquis. Adjicit his pauca de legionum pedatura ultra viam sagularem, adsignans

Prolegomena de Castris

cohortibus quæ lateribus tendunt singulis nonaginta per ducentos quadraginta; iis verò quæ fronte & tergo, sexaginta per trecentos sexaginta. Quorum omnium pedaturæ si adjicias ab omni parte sexaginta pedes, aream intervalli, totorum castrorum longitudo erunt duo millia trecenti viginti, latitudo mille sexcenti. Addit his duo capita: nonum quo castra munit & postremum quo idoneum capit locum: Ac universa quidem ratio, ut diximus, propius inspecta non tantum abit à Polybianâ, quantum primâ facie videtur & in tanta exercitus diversitate; ambitus tamen & magnitudo castrorum utrorumque pænè eadem sunt: Nam Polybianorum perimetrum octo millia pedum parum admodum excedit. Hyginiano non multum abest. Latiora illa, hæc longiora, sed quantum latitudine vincunt, longitudine superantur. Habent illa septendecim paulo minus millia peditum, duo equitum Romanorum sociorumque, nationes enim externas nullas: At hæc duo circiter & triginta millia peditum novem equitum complectuntur. Legionarii tamen inter hos septendecim millia quadringenti quadraginta tantum sunt & si numerum gravis armaturæ militum utriusque exercitus computaveris tres hæc legiones, illas quatuor (duas Romanas cum duabus socialibus) vincunt, nisi si quinum millium singulæ fuerint: Sed de justo exercitu alibi dicimus: octo (paulo plus minusve) pedum

Hygini & Polybii.

pedum millia justum ambitum, justam magnitudinem castrorum fuisse, non vanè ex utrisque his castris colligi videtur posse. Nam quamvis castra pro numero militum majora fuerint aut minora, tamen justa quædam castra æquè ac justum exercitum fuisse indubium. Discrepat autem horum ratio eo inprimis à Polybianâ, quod in illis legiones lateribus Prætorii & Quæstorii, eo in loco tensionem accipiant, quo in his partim cohortes Prætorix, partim cohortes equestres & pedestres cum nationibus: in his verò legiones ad vallum tendant, ubi illic focii Latini nominis & extraordinarii & delecti, unde & cohortes & turmæ decimæ Romanorum sociorumque, cohortes autem primæ hastatorum & principum teneant locum. Hoc quoque dissident, quod cum illic legiones manipulatim, hic per cohortes collocentur. Præterea equites in medio quidem, sed non cum legionibus suis tendunt, ut olim: denique in prætenturâ etiam nationes. Ac omnis hæc mutatio non tam libidine novandi, quam necessitate facta mihi esse videtur propter commutatam rem militarem, aliam ordinationem legionis & aliud genus copiarum, quarum rerum partem maximam, jam à Caji Marii temporibus in usu fuisse probabile est, ab illis inquam temporibus quibus maxima apud Romanos rei militaris & simul Reipublicæ facta est mutatio, quibus corruptis militaribus institutis cor-
rumpi

Prolegomena de Castris

rumpi cæpit quicquid erat prisca & integri moris & cum vera militiæ disciplina, vera libertas prolapsa est. Ea res veterem & illum quæ deinde apud Romanos conscribatur exercitum seriò recensenti & utriusque rationes consideranti minimè dubia esse potest. Scipionum ætate & ante C. Marium quatuor militum genera in legione erant, Velites, Hastati, principes Triarii, ad hoc equites Romani trecenti, hi armis, censu & ætate diversi & distincti: Velites pauperrimi & maximè adolescentes parmula & septenis hastis instruebantur: Hastati flos juvenum, pubes centum gravis armaturæ: mediæ ætatis principes: horum arma (omittimus hærentia corpori in quibus parum discriminis) scutum & duo pila: Triarii veterani & spectatæ virtutis sexcenti tantum numero erant, hasta pro pilo armabantur. Hi manipulatim in acie, ut plurimum collocabantur, prima acies erant hastati, secunda principes, tertia triarii, velites nulla acie ordinati sparsim ante signa procurrebant & eminus, suo vocabulo, velitabantur: si instaret hostes referentes pedem in intervallis manipulorum vel post signa recipiebantur. At Cajus Marius neglecto more majorum & discrimine ordinum confuso, pauperes & divites atque adeo omnes quos in legionariam militiam adlegit, iisdem armis instruxit & telis, manipulisque omnibus & centuriis eundem numerum dedit, nisi fortè cohorti primæ majorem

Hygini & Polybii.

jorem quam reliquis: hastatorum principum & triariorum nomina quidem reliquit & ordinem quendam, ut primus manipulus triariorum, alter principum, tertius hastatorum diceretur, sed ut iisdem armis ornatos omnes in eadem acie non manipulatim, ut antea, sed per cohortes instruxit: velitum verò non arma tantum, sed etiam nomen sustulit, adauctis eorum loco gravis armaturæ manipulis. Nam suppetente copia in tanto imperio velocitate corporum insignium & omni missili telo exercitatissimarum nationum, placuit hanc partem belli jam olim communicatam cum auxiliis totam ad ea transferre, Romanumque & civile genus soli gravi armaturæ & honestiori militiæ reservare. Præterea priscus Romanorum exercitus, quantum legionarii militis, alterum tantum sociorum Latini nominis habuit. Hæc quoque ratio commutata est. Sociis enim civitate donatis interiit socialis exercitus & ex sociis & Romanis sine discrimine (Romani erant facti) legiones conscriptæ fuerunt. Ergo jam & Italia dabat legiones & plerique gravius armati legionarii erant. Eodem tempore vetus ille equitum Romanorum equitatus rarior esse cepit: Alæ ex Italicis sociis & exteris nationibus & quidem grandiores plerumque quadringentariæ, quingenariæ & sexcenariæ fortassis & miliaria legionibus jungebantur. Quæ tanta novatio in equite, in peditè, in omni genere militum, in ordina-

Prolegomena de Castris

tione legionis, in cohortium & manipulorum divisione fecit, ut Romana militia jam multis in rebus sui dissimilis, aliam compositionem castrorum postularet. Veteri militia socii Latini nominis quibus in externis bellis satis fidebant, sicuti in acie in alas dividebantur, sic & in castris latera sed & frontem tenebant. Velites ab omni parte pro vallo excubabant; qui quamvis pauperes & viles, legionarii tamen & cives & eo opinor aptiores ad propugnationem & custodiam, quod & expediti & missilibus ad eminus pugnandum instructi. Posteaquam & velites & socii Latini nominis esse desierunt nec jam ulla manus socialis aut levis armaturæ cujus fidei & dextris munimenta castrorum rectè committerentur, necessario legiones ad vallum traductæ: receptis intra viam sagulariam auxiliis, ut eorum fides non munimentis solum, sed & alio virorum ab omni parte circumfidentium vallo contineretur: cum autem omne id quicquid erat in exercitu externæ opis nec viribus nec vitis multum misceri utile censentes disjungere ferè & spargere amarent: & in prætentura sola id facere haud quaquam possent, nonne probabile est jam tum partem eorum in retenturam rejectum, ut in locum & à prætentura & ab hoste paulò remotiorem? Quo facto nonne palam loco suo dejecti legionarii inferiorum ordinum, qui veteri metatione eam tenebant partem? nonne à Polybianâ metatio-

Hyginus & Polybius.

ne discessum? Sed hoc probabile: illud certum est legiones ex eo non manipulatim ut antea, sed per integra corpora cohortium metatas. Sublata enim tunc causa præcipua quare in manipulos dividebantur diversitate nimirum generis, dignitatis & armorum, res ipsa manere non potuit: sed & in acie & plerisque muniis commutata est: dum manipulatim in acie instruebantur, manipulatim quoque in castris collocabantur: At postquam in acie totæ cohortes conjunctæ disciplinæ ratio postulavit, ut & in castris eandem acciperent pedaturam, quo una exire & in hostem possent educi. Cum autem equitatus illâ tempestate major & alæ plures plerunque turmas haberent quàm cohortes legio, ne hi quidem prisco more cum peditibus collocari nec singulis cohortibus singulæ turmæ jungi potuerunt. Quæ cum sint præcipua quibus distant à Polybianis Hyginiana castra, sequitur hanc mutationem metationis eo tempore factam, quo illa totius militiæ & proinde non novitia nec sub Imperatoribus demum nata hæc esse castra, sed aut illa ipsa aut certè proxima illis, quæ postremis libertatis temporibus in usu fuerunt & magnorum illorum Imperatorum Marii, Pompeji, Cæsaris & reliquorum ejus ætatis ducum victoriis illustria sunt. Cohortium prætoriarum & equitum Prætorianorum hic fateor aliquanto plus. Sed leve hoc discrimen est præ illis quæ diximus. Polybiana

Prolegomena de Castris

autem metatio laxior, hæc contractior: illa simplicior & facilior: hæc in tota dispositione & compositione recta partium intricatior: illæ non nisi usum militiæ, hæc insuper artem Gromatici videtur postulare. Habet illa multa, sed & hæc quædam præter priora laudabilia. Imitari quidem hoc ævo & in usum vertere aliquid ex priscorum more conanti operæ pretium fuerit & hæc & illa castra prudentibus & peritis oculis spectasse. Possunt utrimque exercere iudicium & hoc imprimis docere, quomodo mutato genere militum & legionis ordinatione Romani Romanos fuerint imitati. Neque enim velut Sacramento rogati aut superstitione constricti nefas duxere, abire paulum à more majorum ratione rei militaris ita postulante. Rursus neque temerè, neque sine gravi causâ rejecerunt à veteribus sapienter excogitata & tantis experimentis comprobata: universam certè compositionis rationem & præcipua castrorum quoad ejus fieri potuit, semper custodiverunt. Et fortassis etiam ideò non inutile fuerit descendere ad hæc inferiora labantis disciplinæ tempora, quod ordinatio legionis per corpora cohortium, quod usus cohortium prætoriarum, quod ipsum genus moresque militum usui nostro propiora. Non tunc solo Romano & civili sanguine, sed etiam provinciali bella gesserunt ac nomen & imperium suum commodantes servienti orbi, sua-
que

Hygini & Polybii.

que disciplina, alieno milite vincentes manifestis ostenderunt documentis, non unius populi, (quod quidem opinantur) sed generis humani illarum utique nationum, quæ hodie in Europa bella tractant, commune bonum esse Romanam virtutem. Adde quod nec prisca illa erat morum sanctitas, venales animæ, sed tamen fortes: impiæ sæpe in patriam, sed tamen magnæ virtutes: ne fraudatio quidem stipendiorum, redemptio munerum, odium centurionum quæque alia flagitia militiam infamant nostram, ignota erant, ut planè turpiter hodie desperetur de iis, quæ isti homines potuerunt adsequi. Quicquid autem desideremus in Hyginianis his castris: hoc certè iis debemus, quod rationem & methodum priscorum Gromaticorum, quod strigarum veram ordinationem, quod papilionum constitutionem, partium, viarum nomina & cætera vocabula castrensia hodie intelligimus. Mihi quidem non indignum cura videtur urbis illius armatæ, in qua maximi quique viri immortalitati consecrati, faciem & illa sacra heroum vestigia propius contemplari, nec injucundum fuit addiscere etiam parva hæc, absque quibus nihil rectè intelligas, percipere quodammodo auribus sonum illum Romanorum militarem & veluti priscae metationi interesse.

www.libtool.com.cn

I
H Y G I N I
www.libtool.com.cn
G R O M A T I C I
D E
C A S T R A M E T A T I O N E
L I B E R.

†Nuncpapilionumten
sionemcohortium
suprascriptarum
ostendimuspapilio
5 unusoccupatp'x'ac
cepitincrementum
tensuraeped' i i' tegit
hominesviii' plena
centuriahabetmili
*erunt 10 tēs' lxxx' *erintpapi
liones' x' qui occur
runtinlatitudine
ped' cxx' namquodad
latitudinemesthe
15 mestricipd' xxx' at
tinentpapilionidan
turped' x' armisped.
v iumentisped' vii i i'
fiuntped' xx i i i' hocbis
20 xlviii' quoniamcum

conpraetenderetet
ficiturstrigaped' lx'
reliquiped' x i i' quicon
uersantib' spatiosuf
ficienthaecpedatura
5 adplenamlegionem
estcomputatacxqui
b' inuigiliis singulis
euntetnonplusquā
10 octonospapiliones
singulaetendunt
itasicsicutcenturio
corumineadempeda
turaeorumpapilionū
15 pensionemaccipiat
alioquinplusdariopor
tuisset.
Legionesquoniamsunt
militiaeprouinciales
20 fidelissimaadballū
*

5

10

15

20

ten

tenderede bent ut
 opus ballitucantur
 et exercituum gentib.
 mcatumsuonumero
 5 corporali in muros
 ne quando autem sup
 plimenta plurafue
 rint ubi necesse est
 chorspedaturam
 10 *extendere
 seruat
 altitudinem emis
 triciti dpede manen
 tiam mutauimus
 ut quis fuit cxx per
 15 clxxx sicsit xc per
 ccxl in modum forma
 est subiectum uel lx
 per ccclx similiter
 ut forma ostenditur
 pe 20 xxx enim ped per
 diae xx cohors unū
 occupat nunc quotiens
 latitudo duplicatur
 longitudo partis minuet
 25 Quod legiones plures
 acceperimus etsup
 plimenta paucora ut
 *sit cohor
 necessarium *cohor
 tiscirca ballum cre
 30 brius ponere con
 uertimus *per datu
 ram quod fuerit sig

nista bulinum nū
 senestram utabi
 mus ratione tensu
 raesua acciusq gene
 5 rissubieciemus
 Aliqua cohors cl per
 cl solet ad signari
 sed in quantum fie
 ripotes debetari
 10 debet de eo quod cen
 turia esuo ordine
 tenderenon poterint
 et pedaturacohor
 tis unopariter nuda
 15 bitursicut forma
 subiecta est cohors
 prima causasignorū
 et aquile in trabesagu
 lariam et quoniam
 20 duplum numerum
 habes duplampaeda
 turam accipiet ut pu
 rasignisped cxx ta
 bulinoped ccclx
 25 uelsignis clxxx tabu
 linoped ccclx formæ
 ratione reliqui igitur
 si legiones in pares
 hoc est tres acceptæ
 fuerint duæ primæ
 30 laterib* per aetoriper
 rigorem uiaesagula

ris

*praetori

ristenderedebebunt
 alii in praetentura
 similiter per rigore
 uiaesagularis in tran
 5 tib' portam praeto
 * leuauit riam parte * leua ex
 trā cohortem contra
 riotendat ut possit
 exercitus cum uina
 10 tuseduci
 Quotiens autem quinque
 uel sex legiones ac
 cepta fuerint uiae
 15 cohortes prima elat
 erib' praetoriū ten
 deredebebunt duae
 in praetenturas
 pra quibus ualeat in
 ariade inde uexilla
 20 riue cohortes sed unde
 * et si res * et sexiget cohortes
 peditata quingenaria
 loca uexillariorum
 solet superponi et
 25 si strictior fuerit
 pedaturae cohortis legio
 naria edare debet sed
 numerosa uox LXX
 pedum uelletudinariū
 30 et reliqua quae supra
 tendens accipiant
 hoc est ueterinariū

et fabrica quae deo
 longius posita est
 ut baletudinarium
 quietum esse conua
 lescentibus posset
 quorum pedaturam
 in singulas species
 ad homines et solet
 computari uexillari
 legionum * eadem pe
 daturam accipere
 debent quod cohortis
 legionaria quae ad ses
 centenos homines
 computatur causa
 in pedimentorum
 tenderede debent in
 praetentura uella
 tere praetorii ut dixi
 ram super cohortes
 20 ut prima ad ballum
 si fieri potest deo
 tenderenon debent
 quod legatus eorum
 pariter non sit * et casū
 25 ab hoste ballum inter
 * ruptor fuerit legio
 et legatus eorum per
 uexillarios factum
 esse contendet.
 Cohors praetoria elat
 erib' praetoriū tendere

debent ut duplam pe
 daturam recipere quod
 temporibus maioris
 utantur primipila
 5 rib etiam teumcati
 in eadem pedatura
 locum accipiunt et
 quites praeteriani
 10 lateredextro prae
 torii singulares im
 peratores latere
 suo quorum simaio
 numerus fuerit ut
 15 putas singulares
 d. c. praetoriani ccc
 poterint cl. singu
 lares in striga pra
 torianorum tende
 re ita sicut et pari
 20 numero dispositi
 decuriones et reli
 qui principales corū
 uinosae quos possi
 dentes propensius
 25 tendant et si minor
 numerus uirorum
 quae fuerit ut cente
 nisaequitibus ac mitri
 cissus laxius tendant
 30 non erit ac sitandū
 quoniam officialibus
 lateri uestro pro

ximis ibi pedatura
 ad signatur quod
 sicohors praetoriae
 in parces accepto fue
 rit quoniam nume
 5 rus et dispositio
 dextrae uaq. pra
 torii centuriones
 a paribus esse debent
 10 loco cohortis ac qui
 tes praetoriani po
 nentur singularis
 autem c. si dccc aut
 dcccc fuerint pari
 15 numeros integris
 strigis lateribus ten
 dere debebunt si ad
 nos fuerint ut stri
 ga est sufficiat
 20 Illi maxime obser
 uare debebimus ut
 latus p. l. actori non
 plusquam dcccxx ped
 longitudinis accipiat
 25 ita fiet ut cohortes
 primipilarii macto
 ria et reliqui snu
 merus qui latere
 praeteriit enditi
 30 tegris strigissuae
 datura optimeten
 dant Nam quantū

adlatitudinemprae
torii totius adtinet
a' CLX' at CCXX' potest

obseruari in longi

5 tudinem ut supra

dixi ped' CCCXX' sta

tionidario portet se

cundum praetorium

10 ped' XX' ctsi se exi

git ped' X' sufficent

Item comitib' in pera

torib' nostris ap' L'

ut ad LXX' potest ob

seruari in quapeda

15 turapro' p' primolo

co autap' principalia

ad signari debet inter

positadeinde uiaco

hortis praebetoriae

20 et reliquus nume

rus prout disponide

*libello extendimus

debet aeris institu

tis in formam partis

25 imae augurarium

partedextraprac

toriat urap' principa

lemagnouimus ut

dixi necta auguriū

30 recte capere potest

parteleua *tribuna

*statuit utaugurio

accepto in superas

cendatet exercitū

felicia hospicio adlo

quatur

In introitu praetorii

5 partismediae autui

am principalem gro

mae locus appellatur

quod turbabicongru

at siue in dictationē

et adpositione codē

loco ferramentogro

ma superponatur ut

porta e castrorum

in conspectum rigo

ris telame efficiant

Et *professores

artiscuas supra

scripti gromaticisunt

cognominati

Viae uicinariaeideo

dantur percurrentes

proxime *regularis

ut abruptionem

exercitus expediti

25 progredi possunt

Nunc praeteriturac

rationem exponam

uiam principalisqua

est inter portas dex

30 teriore met sinistrio

rem quae a principes

* 3 nomen

*libellosten
dimus

*tribunal
*statuitur

*professo
res

*sagularis

nomen optiessede
 betalatitudean
 demquaopus p'lx
 quodestinterballū
 et legioneset *ideo
 quib'daminterballū
 estcognominatus
 Itemuiamquaeducit
 adportampraeturiā
 inpraetoriosinedu
 biouiapraetoriadu
 citurlatitudinem
 utsupraped'lx'prop
 terquodrigoremcen
 suressuaesuperio
 risstrigisinpracto
 riiuranonpercur
 runtquoniamaduīā
 praetoriamsigna
 spectaredebent
 dabimusitaq'intra
 uiamprincipalemle
 gatispedaturamquod
 scamnumestappel
 latumnecommunis
 strigarumindicatio
 nemmoetationes
 haberepropter 77
 numerumincertum
 quodnonsemperla
 titudinemapedib'lat
 Lxxx'obseruari debe

bitproutnumerus
 lectionum effecerit
 inquotribunocohor
 tiumpraetoriarum
 tenderesolentsimi
 litertribunilegionū
 inferiusadsignaride
 betquodaeq'scamnū
 dicituraquouiainter
 positaaliaemiliariac
 *uelgenariaeetdein
 cepsproutquīsten
 deredebebitinforma
 subiecimusnuncut
 suoreferamlocoad
 aliammiliariamtor
 mashabet xxiiii.incis
 demcurionesduplica
 riisexplicariidemqui
 etnumerusturmarū
 stabuntetquossin
 gulidecurionester
 nosduplicarietses
 quinplicariinosi
 supernumerumae
 quorummillededuc
 tissingulisquiinnu
 merumcomputantur
 xcvi'a' L'adurmasha
 bet xvi' decuriones
 et reliquaproutnu
 merumturmarum

*ideoq.

10

*uel quige
nariae.

15

20

tsic

25

30

am

amplius quos ut su
 pra LXIII et de co in sin
 gulis aequilib termin
 pd computantur mil
 5 le deficitur in eo pede
 praefectus alae pe
 daturam accipiat
 et principale seorū
 aliquo laxiustendant
 10 alioquin singuli ui
 nos pedes et semis
 ses acciperent quan
 tum autem tre pen
 tinapertinet uiae
 15 quaest super praeto
 riaper cuius rigorē
 utraq partecum ma
 iore exercitus est hoc
 est quinq legiones
 20 etsupraportamea
 quartaedaris olent
 accipere debent lati
 tudinem ped XL si por
 tae ibidatae fuerint
 25 L ped accipiet et cog
 nominatore etiam quin
 tanam causam copiarū
 Quaestorum dicitur
 quod aliquando quacs
 30 tores ibipedaturam
 acceperint quod est
 suprapraetorium

in rigoraeportaequa
 cohortib decimis ibi
 tendentib decima
 naest appellata quacs
 5 torium minoresse
 debet latitudinem
 quam praetorium
 ut strigaest adpos
 ticiumptraetorii pro
 10 ximis in tinquo maxime
 legati hostium et ob
 sides etsiqua praec
 da facta fuerint quacs
 tione ponitur laterib
 eiusdem * denderede
 15 bet aduiam quintanā
 centuria est atorū
 ut posticiumptraeto
 riueanture et proxi
 20 mis in praetores qui
 b duplampedaturā
 adsignauimus quod
 eisdem tensoris utan
 tur quib cohortes
 praetoriaes super
 25 quos cohors peditata
 quingenaria uelae qui
 tataproustrigemag
 nitudo fuerit ponide
 30 bebit et per reliquas
 strigas cohorti pedi
 tate uelae quitate

aduiam

aduiam quintanam
 spectare debent
 ut supersummares
 et reliquationes
 5 tendere debent et
 ita fiet ut omni par
 tenationes et supra
 scribas continean
 tur quae angulariae
 10 xxx pedes sufficiet
 quinque legiones fue
 rint xl pedes latitu
 dines accipere debe
 bunt scholae cohort
 15 tis primis ubi mune
 *radicuntur in scan
 nium legato
 rum contra aquila
 daridebet castrain
 20 *quantum fieri potue
 rit tertia a sede
 bebunt ut flatus au
 ra est ut exercitus
 laenia *hoc dixi
 25 ut puta longum p
 u cccc latum ped
 u c silongiora fuerit
 classica dicentur ne
 bucinum intumul
 30 tum ad portam deci
 mam dam facile potue
 rit exaudiri silatio

*ralegio
num dic

*quam fieri

*hoc dixi

fuerint proximae
 quadraturae sequens
 est dictatio quantum
 attinet ad ea quae sunt
 5 necessarias at spu
 to diligenter rettu
 limus etsi queratio
 nes at huc fuerint
 necessariae suore
 feram locopracte
 10 reamunitionem cas
 trorum etsi illec
 tionem statuenda
 etationem et item
 iniquitates locoui
 tiandine praeteris
 seu idear breuiter
 in parte imae xpona
 interim hostenda
 15 in ceptionem me
 tationes et nume
 ro composita formae
 recognoscamus
 *admonemus itaque
 quis ubi tendere debeat
 20 lateribus praetorico
 hortis praetoriae
 ad aquites praeto
 rianae quites singu
 lares in praetores
 *altae miliariae uel
 quingenariae si pe
 30 daturam

10

15

20

*admonemus

25

30

*alae

daturampermisc
 rintuexillarietco
 hortessecondae
 uelquinquaginta
 5 peditataequingena
 riaesupercohortes
 *praetendunt primae*prachendunt
 alaemiliariaeuelquin
 *mauriaequi genariae*maunaequi
 10 tspannoniuerari
 classiciomnesideo
 praetenduntquod
 aduiasmuniendas
 primiexeuntetquo
 15 sinttutioresamau
 risaequitib'etpan
 nonesberidariso
 pantesproteguntur
 quiacohortib'primi
 20 proximitendere
 debent uexillari
 gionumitemex
 pluratoresinstriga
 cohortesprimae
 25 Praetenduntcohor
 tesaequitatemilia
 riaeuelquingenariae
 quarumrationessubieci
 ti Omnesmilespro
 30 uincialisaccipitpe
 daturampedem
 adiecta quintaper

totamlatitudinem
 aemistriciaeque siau
 temduasemisadieci
 ti*quiitanuncquoti
 ensnumerosacce
 perimusutreteni
 turamcomputemus
 cohors*aequitataadnu
 merumpeditumre
 digimusutaequitib'
 cumcohortib'suis
 pedaturamfacilius
 adsignimushiihabet
 itaquecohorsaequita
 miliariaaequites
 ccxl'quodredigo ad
 peditemutpedem
 quodaccipitmilexre
 digoadduosemisquod
 accipitaequesfitdi
 midiasumptaductū
 quinquiesictracta
 uimusnumerus
 aequitumfit'cxx' du
 cemusquinquiesfit
 dc'acceditexeo cohor
 temmiliariamdetri
 tisaequitib'reliquid
 pedes'dcclx'fitcū
 superioremille'ccclx'
 meminimusitaque
 adcomputationeco

*quinta

5

*aequitataad

10

15

20

25

30

**

hortis

hortisacquitatem
 liariaepedaturam
 ad 60 cccx daridebeat
 cohorsaequitataad
 5 indimidocandemra
 tionemcontinetquod
 cohors.*habeatitaque
 cohorsaequitatami
 liaria 77 x aequites
 10 ped.ccxl.turmasde
 curionestendunt
 papilionib.cxxxvi:
 exeo 77 etdecurio
 nessingulispapilio
 15 nib.utunturcohors
 aequitataquigena
 riahabet 77 vi.reli
 quapropartedimidia
 cohorspeditatami
 20 liariahabet 77 x
 tendipapilionibus
 c'exeis 77 singulis
 itempeditataquin
 genariahabet 77 vi.
 25 reliquautsuprana
 tionescantabrigē
 tatiparmyrentdaci
 brittones 77 sta
 torumetsiquidaliud
 30 datumfueritinexer
 citosummam†clari
 ficumretentaturā:

*habet

† clario-
rumretent

ponimuscamillos
 cumsuisebimatis
 singulisped.v.adsig
 nauimustenderede
 bebuntsiinhostem
 5 exiturieruntinprae
 tenturamiuxtāclas
 siquossiadpraedā
 †partantumpraesto
 erunt†indumquaes
 toriumtenderede
 bebuntdatusitaq.
 numerusquiinfra
 scriptisuntsicom
 putauimus
 15 Legiones iii uexilla
 ri 60 d.c.cohorsprae
 toria i i i i aequites
 praetores.cccc.ae
 quitatuminsinguli
 20 inped.ccccl.alacmi
 liariae.iiii.quingena
 riae.v.*mariaequites
 d.c.pannoniberidari
 dccc.classicimesinaci
 d.rauennatis dccc.explo
 ratores.cc.coaequitat.
 mil.*iii.quingenariae.iii.
 cohorspeditatemil.iii.
 miliariaequingena
 30 riae.iii.parmyrent
 d.getati.dcccc.daci

†portandum

10

† induam.

15

20

*mauriaequi
tes

25

*ii.

30

DCC

dcc·brittones·d·cau
 tabri·dcc 7 7 satorū·
 ī·semper numeros
 acceptis praetentu
 5 racomputare debe
 mus ut sciamus quod
 cī mistria ī indemes
 tria in retenturā·
 nascantur nunc
 10 fit numerus quire
 tendit·^{xiii}·^{dcxl}·su
 mo partem dimidiam
 † de quod a patrib· ten
 dat nascantur fit
 15 vī d cccxx· nunc latus
 praetoriū compuna
 mussi retenturā·
 similiter compute
 mussi ut retenturā·
 20 fecimus ut sciamus
 cohortib· legionariis
 quid tabulino uel sig
 nodare debeamus
 obseruare citaq· de
 25 bebimus ut quotiens
 tres legiones cum
 supplemētis accep
 ta fuerunt dimidia
 pars castrorum·
 30 dccxx· ped· latitudi
 nis habeat laterib·
 castrorum cohor

tib· tabulino· xc· sig
 nis· ccxl· pd· adsigne
 mus ut deducta tota
 bulino cohortium
 et latitudinem uiae
 sagularis reliqui· d· c·
 * centū ped· super
 sint ut alaemilia
 riacin peditura mad
 pedem tendant ut
 nunc statuamus re
 liquos ped· * statua
 mus d· c· explimus
 latus unum praeto
 ris ut sciamus quod
 ala in praetenturā·
 tensurae sunt·
 Occupantur numero
 militum latera prae
 tori pd· cccxx· prae
 tori iped· lx· statio
 niped· xx· communi
 ped· lx· in uias pd· l·
 quod * fere in hac lati
 tudine mita fuerit dis
 positio fiunt d· c· 77
 Nunc praetenturam
 id componamus nu
 merum aeq· alariū·
 qui sunt reliqui com
 putemus fiunt· ⁱⁱⁱⁱ
 partes dimidia ī· ac

** 2

cipere

† 70 indemes
tria, deletur.

† id eo quod

* 70 centum
deletur.* Et illud,
statuamus;
deletur.* fere in hac
latitu

ciperede bentala
 miliariasignisped.
 cl. tabulinopd. d. c.
 acrationeped cl.
 5 efficiunt
 emistricioaccepit
 acquites III sedin
 longitudinispd. d. c.
 sumopartem tertiā.
 10 uthabeantacquites
 numerumqui in colon
 gitudinem tendet fit
 cc. erit mitrici * unus
 et nunc emistricia
 15 dicimus v. quinque
 cc. fit ∞ . aliaemille
 pedaturam reliquū.
 autem numerum si
 cut retentaturam
 20 computemus ut scia
 mussimiliter quod
 acmistricianascun
 tur fit numerus cum
 pedaturaualetudina
 25 rium * ueteranarium
 et fabricae quae in unū
 addo homines compu
 tantur v. III . sumimus
 dimidia fit III . d. hoc
 30 erit partis dimidia
 est d. c. ped.
 per longitudinem

* unus

* ueteranarium

quod homines capet
 sitq. diximus pedite.
 adiectam quintam ad
 pedem accipere nihil
 itaq. intersitan ad
 numerum computa
 tum t. quita partem
 adiciamus an uero ex
 longitudinem ut nunc
 d. c. pedum deducamus
 partem vi. relique
 quingentostotho
 mines capiet aemis
 triciumsed habemus
 numerum III . uide
 mus quotiens ha
 beo quod est viii. tot
 idemaest rigianas
 cuntur fit ccxl. et
 superiores compu
 tat aliarumped. ccc
 fit in unum d. xl. pote
 rit essetenturae
 cohortes II . faciunt
 ped. dccxx. ex quibus
 25 decedit quod nume
 rus occupat pd. ccxl.
 reliquiped. clxxx. quod
 uirestrigas nascun
 tur ut nuncuicina
 30 ria iuuassuper cohortē.
 primam. Item nume

† quintana

ro.

roquattuorpedum
denumfitinuia ped·
Lx reliquiped· cxx

*quodsi

*quosimanestribuno
rumetlegatorum

5 singuli Lx·ped·adsig
nauimus·nuncsidic

tatormillehomines
supernumerumcon

10 positumincandem
pedaturamlocusad

signetursicfaciemus
quoniampartesdimi

diae d'esseconstat

15 quoscapiteemistri
ciodeducamuscam

nisped·x etuiamde
interbalistollamus

quaetuncdatursipe
20 daturapermittetfi

untped·xxx·critae
mistriciumquod·d'

hominesposteaac
ceptosrecipietnunc

25 econtrariosimiliter
numeriscompositis

deducamushomines ∞
quorumestpedatura

strigepedum·Lx·da
30 bimus Scamnumle

gatorumped·Lxxx·
tribunorumped·Lxx·

etuiainteraliasre
ponimus Itemlate
ripraetoriireten
turaesimiliter siquo
plusuelminus fuerit
idemobseruabimus
utpraetoriumetco
mitumpedaturam
Itemquaestoriminua
musuelampliusser
uatisportionib'la
titudinissuacautē·

*abicessepoterintsi
pedaturainscriptior
fueritintercohortē·
praetoriasedalias
aequitumideoquod
disciplinammilitarē·
adsumquisq' numerū·
coniuncticonuenient
siobseruentitadico
etin*retenturam

quisolentetquem
quamgenushomini b'
perstrigasstrictius
seculaxiustēdequo
niamsaepenumerus
cucnitcomputare
tenturaamplius ef
ficientquamstrige
ineandempedaturā·
incurrentnecplus

5

10

*abesse

15

20

*retentura
ram

25

30

** 3

cx

excis deducidebet quā
 peditate quingena
 riaesuper cohortes
 primasetsiamplius
 5 supersuntutnec
 strigamexpleant
 necesseeritperre
 liquasstrigasutdi
 10 xiartiustendant
 similiterutlaxius
 tendantefficitur
 quotiensreliquus
 numerusconuertit
 nectotiusmetatio
 15 nisordoturbetur
 etretenturasper
 strigasaequalinu
 merolaxiustendunt
 Retenturenúmerū
 20 computatumutin
 praetenturaconue
 nirentquodsiadhuc
 ampliussecuminus
 quamostendimus
 25 supplimentandafu
 issent*omniinmu
 tabunturetcohor
 tescircaballumali
 tertenderenunc
 30 retenturaediximus
 partisdimidiaenu
 merum DC DCCCCXX.

*omniainmu

quoniamestlatitu
 do DC uideoquod
 aemistrigiaesse
 possintutnuncerit
 5 decemseptiesset
 quae storiopedatu
 rasufficiesdariposset
 summoitaq numeri
 partem XVI quodae
 mistrigiaessedixi
 10 musfit cccc' erit
 numerus militum
 tenderedebebunt
 peracmistrigium
 unumadiectaquin
 15 tamped LXXX' fiunt
 ped' ccccxx' undeef
 ficitur duac cohortes
 latereretenturae
 tendantsumma c'
 20 teriasetreliquasna
 tionesquotiensper
 strigasdistribuimus
 nonplusquam triper
 titiessedebebunt
 25 nelongeabalteru
 trumutuina mtesse
 rasuouocabulocita
 tiones†habeant
 Observabimus primae
 strigaesignisidein
 adsignariquodcohors
 primae

† audeant

*uiaeuice
nariæ

5 prima eut* uia uicennariæ
 percurrant erint
 itaq' laterib' cohors
 xvi' practendens et
 10 retendens quattuor
 milia et singulae sexa
 ginta per cccclx' re
 liqui quattuor milia
 intrauiamus agula
 15 rem inquantumpo
 tui Domine frater
 pro tyrocinio meo
 in breui omnes auc
 tores sumpersecu
 20 tussed quidquid cir
 ca compositionem
 castrorum aestiua
 lium instituerunt
 in hoc libello prius
 quam numero insti
 tueres ubi rationē
 omnia declarauit
 *Præcipit iain omni in
 25 ceptionem meta
 tionib' scribendenul
 lus auctorum hunc
 diem ostendit propter
 quod spero sollicitu
 dinem nostram dig
 30 neti bi placitum
 exposuimus itaque
 suas pecias et iunuer

*Prin

sum exercitum suis
 locis constituimus
 os ostendimus et iā
 sine cessum fuerit
 5 quis numero stam
 mutari debeat quod
 sialacin retenturā.
 posita fuerint et pe
 dites practentura
 siue cohortes acqui
 10 tatenullane cessi
 tate cogentessine
 dubio metatores in
 peritia signum est
 Illud plane poterit
 15 obseruari ut sic hor
 tesaequitatē in eo
 exercitum omnino
 fuerint ouimus alas
 20 quingenarias late
 rib' quæ storiut
 retenturae equita
 tum habeat nam quod
 a legiones astaset
 25 diuisi duos numeros
 pertinet quod expe
 ritis compositionē
 difficultates sosten
 det maetodum moc
 30 tationes amecxqui
 situm ad numerum 77
 †Pertinet in tentato

†pertinen
tem

ingenio laborabit
 si dignatus fueris in
 iungere nouitatem
 metationis ad mag
 5 nitudinem tuam pri
 mos adferam quae
 tibi spero placebit
 si primum cottidia
 nam metationem
 10 tractabis. Nunc mu
 nitionem castrorū.
 et reliqua plurib
 auctoribus scribe
 runt breuiter per
 15 feramus
 Munitionem extinua
 lium obseruatur ge
 nerib^{* quinq}. quique fossa bal
 lo agmine agremmis
 20 fossa locose curio
 ris causa discipline
 cuius species fastiga
 ta uel punicafastiga
 tadicitur quae casum
 25 mam latitudinem la
 teribus debet in angus
 tiam ad tedolum con
 iuncta perueniunt
 Punicadicitur quae
 30 lateri exteriori ad
 perpendicularum di
 rigitur contrariū.

† species est
 fastiga

deuexum sit quod
 infatigata quibus lati
 tudodari debeat admi
 nimumpedem quinq
 altumped. tres re
 gressis pedibus exte
 rius sexaginta per
 latitudinem porta
 rum similiter fossa
 fiet quod praeter bre
 bitatem titulum cog
 nominatum est bal
 lum locosuspectio
 ri^{* ex: rui} exruidebet cesp
 te aut lapide saxosi
 15 uecimentosufficit
 latus ped. vii. altū
 ped. vi. et lorica per
 besissimiliter ante
^{* portat} titulus ad
 fossas ad ballum cau
 sac instructionis
 sanctamesse cogno
 minatum. † Ceruoeruo
 litrunciramossiad
 hos decurritursiso
 linatur animiatene
 ritate cespes frago
 riturneq^{† ceruo} lapidem
 mobilem nisicopio
 30 sum ballum extrui
 potest nec fossae

* ex: rui

15
 † saxosi

20
 * portat

† ceruo
 litrunci

25

30

riut

riut non ripes decidant
quotiens ceruolide
sunt et **est locus**

5 ordinib' castrorum

in castramuniunt
ut persingulosordi
nes uigiliae crebrius

10 ponant uretae equites
alternauice castra
circuire debent si in
pacatosolummodo
tuendedisziplinac
causa unusordo ar

15 morum sufficit et

* uigiliae
rarius cons

* uigiliae rarius cons
tituntur aggeribus
autem ita fit ballo

20 ursi locus petrosus
aut arenosus fuerit
quod sine dubio agge

ri factomunitione

castris praebet

25 Angulus castrorum

circinari oportet quia
coxae efficiunt in
stabiliunt quae copus

propugnationem

30 debent exangu

los cohortium quaeq'
efficiunt latitudi

nes operis ped' LX

usq' quo lineae xte

riores comprahen

derit quae efficiunt

pars quarta simi

liter clauiculae circi

naturae lineae ante

riore balli iuncto

media et pote adaper

to circino ad cardine

portae mediae prae

ter uiae circinabis

ineandem lineam

quae centro seruiet

Item punito manen

ti adicies latitudinē

ad * balli iterum cir

cinabis ineandem

lineam ut in tran

tessempet detecti

sint et ad benientē

in recto cursu ex

cludant nomenque

ab effectu clabacula

trahet

Nam quod ad tinet

ad sollicitudinem

in statuendi moe

tationis Primū

locum habent quae

ex campum aeminen

tiam lentiper adtol

luntur

5

† porte

10

15

* balli

20

25

30

† nacaemi
neatissimo

lunturinquaposi
tione portedecima
† naeminentissimo
loco constituitur
5 Vt regiones castris
subiaceant porta
praetoriae semper
hostem sectare de
ber secundum lo
10 cum habent quae
in plano constitu
entur tertium quae
in colle quartum
quae in monte quin
15 tum quae in locum
necessarium unde
et * cessaria castra
dicuntur praecipuae
observari debent
20 uia quae lateribus cas
trorum supersit
cetera quocumque
latere flumensi
ue fontem habere
25 debent in qualicumque
positione castrorum
iniqua loca quae aprio
ribus nobis iriacappel

* necessaria

lantuomni modo
uitari debent
Nemo nescit castris inmi
neat per quem su
peruenire hostes
aut prospicere pos
sit quid in castris agatur
Nesiluacclatur hos
tes adiacentibus
saualles per quos
obruticastris ob
culte possint
Neuicini fluminis tor
rentissubitate tempestate
† castraminundant
* tereamemini se oportet
teti in hosti coascen
sus balli duplices et
frequentis facere et
tormentis tribuna
lia extruere circum
portas in coxis in loco
tyrium maxime in
truendum erit balli
tormentis abeolate
re quonobis casu ita
rinon potuerunt

5

10

15

† castram
inundant
* tereant me
minisse
opor

20

25

LIBER GROMATICUS

www.Hycini.de diur

SIONIB'AGRORŪ

EXPLICIT

INC. LIB' HYGINI GROMATICUS

INTER omnes *Mensurarum ritus*, &c. quæ in Editione nupera Rigaltii pag. 160. sub titulo HYGINI AVGVSTI LIBERTI DE LIMITIBVS CONSTITVENDIS. Apud Turnebum p. 91. & p. 256.

RAPHAEL VOLATERRANVS LIB. XVI.

HYGYNVS, *prænomine IVLIVS, nonnullis y præponitur HYGINVS, scripsit (inter alia) librum GROMATICON appellatum, nuper inventū. est enim Groma, ut ipse testatur, ars loca stationesq; in castris opportunè capiendi, ornandive.*

ET LIB. XXX.

Loco eminenti *iubet* fieri castra, ut regioni dominantur; neu paludibus interluantur, præsertim porta Decumana : Sècundum locum habent, quæ in plano constituuntur : Tertium, quæ in colle: Quartum, quæ in monte: Quintum, quæ in loco necessario; unde & Necessaria castra dicuntur. Præcipuè observari debet via quæ lateribus castrorum superfit. Castra quocunque latere flumen seu fontem habere debebunt in qualicunque positione. Iniqua loca, quæ à prioribus * Nobiria appellantur, omni modo vitari debent. Ne mons castris immineat, per quem supervenire hostes, aut perspicere possint quid in castris agitur : Ne sylva celatura hostes adiaceat, neve fossæ seu valles, per quas obruti castris occumbere possint: Ne vicini fluminis torrens subitâ tempestate castra inundatione obruat. Meminisse oportet in hostico ascensus valli duplices & frequentes facere, & tormentis tribunalia extruere circum portas in coxis : In loco contra-
riū

riū maximè instruendum erit vallum tormentis ab eo latere quā * Nobiria, si vitari non poterunt. *Hæc ex Hygino.* HACTENVS VOLATERRANVS. libtool.com.cn

P. S.

* * Iniqua loca quæ Nobiria appellat Volaterranus ex fide codicis Bobiani corruptissimi (ut omnia illius libelli exemplaria) revera sunt Novercæ. In membranis nostris priore loco NOBIRIAE, posteriore NOBERCA legitur. In Apographo Eyndiano Nobirce, & Noberce. In Wouwereno Nobirce, Nobiria, & Nobercæ. In codice, quo viri docti in Galliis antè annos LXVI usi, Nobirca, & Noberca. Scribendum omnino, Novercæ. Vide Iulium Frontinum, & reliquos Agrimensores veteres; vel, si placet, nos in Notis ad hunc libellum de metatione Castrorum.

H Y G I N I
G R O M A T I C I
D E
C A S T R A M E T A T I O N E
L I B E R .

 Unc papilionum tensionem cohortium suprascriptarum ostendemus. Papilio unus occupat pedes decem, accipit incrementum tensuræ pedes duos, tegit homines octo; plena centuria habet milites octoginta, erunt papiliones decem, qui occupant in latitudine pedes centum viginti. Nam quod ad latitudinem hemistrigii pedum triginta attinet, papilioni dantur pedes decem, armis pedes quinque, jumentis pedes novem, fiunt pedes viginti quatuor, hoc bis, quadraginta octo; quoniam conjuncti tendunt, efficitur striga pedum sexaginta, reliqui pedes duodecim, qui conversantibus spatio sufficient. Hæc pedatura ad plenam legionem est com-

Hygini Gromatici

putata: Ex quibus in vigiliis singulis eunt, & non plus quàm octonos papiliones singulæ tendunt, ita fit ut Centurio eorum in eadem pedatura eorum papilionum tensionem accipiat; alioquin plus dari oportuisset. Legiones quoniam sunt militiæ provincialis fidelissimæ ad vallum tendere debent, ut opus valli tueantur & exercitum gentium exterarum suo numero corpora legionum contineant. Quando autem supplimenta plura fuerint, ut necesse sit cohortis pedaturam extendere, servatâ latitudine hemistrigii & ad pedem manente, aream mutabimus, ut quæ fuit centum viginti, per centum octoginta, sic fit nonaginta per ducentos quadraginta in modum formæ subiectum (N. 1. & 2.) vel sexaginta per trecentos sexaginta, similiter ut forma ostenditur (N. 3.) Triginta etiam pedes per septingentos viginti cohors una occupat: nunc quoties latitudo duplicatur, longitudo partis minuet. Quod si legiones plures acceperimus & supplimenta pauciora, ut necessarium sit cohortes circa vallum crebrius ponere, convertemus pedaturam, quod fuerat signis tabulino dabimus, & hemistrigia mutabimus ratione tensuræ suæ, cuiusque generis subiecimus. Aliquando cohorti centum quinquaginta per centum quinquaginta solent adsignari, sed in quantum fieri potest, evitari debet, ideo quod centuriæ suo ordine tendere non poterint, & pedatura cohortis unâ parte nudabitur, sic ut forma subiecta est (N. 5.) Cohors prima causâ signo-

de Castrametatione Liber.

signorum & aquilæ intra viam sagulariam, & quoniam
duplum numerum habet, duplam pedaturam acci-
piet, ut puta, signis pedes centum viginti, tabulino
pedes trecentos sexaginta, vel signis centum octogin-
ta, tabulino pedes ducentos quadraginta, formæ
ratio, ut reliqua. Igitur si legiones impares, hoc est
tres acceptæ fuerint, duæ cohortes primæ lateribus
prætorii per rigorem viæ sagularis, tendere debe-
bunt: Alia in prætentura, similiter per rigorem viæ
sagularis intransibis portam prætoriam parte lævâ:
dextrâ cohortes contrario tendant, ut possit exerci-
tus combinatus educi. Quoties autem quinque vel sex
legiones acceptæ fuerint, duæ cohortes primæ late-
ribus prætorii tendere debebunt, duæ in prætenturâ,
supra quas valetudinarium, deinde vexillarii, vel
cohors secunda, & si res exigat, cohors peditata
quingenaria, loco vexillariorum solet super poni, &
si strictior fuerit pedatura, cohorti legionariæ dari
debet, sed numero suo, ut septuaginta pedes valetu-
dinarium, & reliqua, quæ supra tendunt, accipiant,
hoc est veterinarium & fabrica, quæ ideo longius po-
sita est, ut valetudinarium quietum esse convalescen-
tibus possit, quorum pedatura in singulas species ad-
ducentes homines solet computari. Vexillarii legio-
num eandem pedaturam accipere debent, quam co-
hors legionaria, quia ad sexcentenos homines com-
putantur: causâ impedimentorum tendere debent in

Hygini Gromatici

prætentura vel latere prætorii, ut dixeram, super cohortes primas: ad vallum, si fieri potest, ideo tendere non debent, quod legatus eorum pariter non sit, & si casu ab hoste vallum interruptum fuerit, legio & legatus eorum per vexillarios factum esse contendet. Cohortes prætorix lateribus prætorii tendere debent & duplam pedaturam recipere, quod tentoriis majoribus utantur, primipilares etiam & evocati in eadem pedaturâ locum accipiant. Equites prætoriani latere dextro prætorii: Singulares Imperatoris latere sinistro; quorum si major numerus fuerit, ut puta, singulares sexcenti, prætoriani trecenti, poterunt centum quinquaginta singulares in striga prætorianorum tendere: ita fiet, ut pari numero dispositi decuriones & reliqui principales eorum, binos equos possidentes, propensius tendant. Et si minor numerus prætorianorum fuerit, ut centenis equitibus hemistrigiis suis laxius tendant, non erit hæsitandum, quoniam officialibus lateri dextro proximis ibi pedatura assignabitur. Quod si cohortes prætorix impares acceptæ fuerint, quoniam numerus & dispositio dextrâ lævaque prætorii centuriis paribus esse debet, loco cohortis equites prætoriani ponentur. Singulares autem, si octingenti aut nongenti fuerint, pari numero, integris strigis lateribus tendere debent, si spatium fuerit & strigæ sufficiat. Illud maximè observare debemus, ut latus prætorii non plus, quàm septingentos viginti
pe-

de Castrametatione Liber.

pedes longitudinis accipat, ita fiet, ut cohortes primæ prætorix & reliquus numerus, qui latere prætorii tendit, integris strigis sua pedatura optimè tendat. Nam quantum ad latitudinem prætorii totius attinet, à centum sexaginta ad ducentos viginti pòtest observari in longitudine, ut supra dixi, pedum septingentorum viginti: Stationi dari oportet, secundum prætorium pedes viginti, & si res exigat, pedes decem sufficient. Item comitibus Imperatoris nostri, à pedibus quinquaginta ad septuaginta pòtest observari, in qua pedatura, præfecto prætorio, primus locus ad viam principalem assignari debet: interpositâ deinde viâ cohortes prætorix & reliquus numerus, pro ut disponi debere ostendimus. Aris institutis in formam partis imæ: auguratorium parte dextrâ prætorii ad viam principalem adponemus, ut dux in eo augurium rectè capere possit: parte lævâ tribunal statuitur, ut augurio accepto insuper ascendat & exercitum felici auspicio alloquatur. Introitu prætorii parte mediâ ante viam principalem, *Groma*, locus appellatur, quod turbaibi congruat sive in dictatione metarum, posito in eodem loco ferramento, *Groma* superponatur, ut portæ castrorum in conspectu rigoris stellam efficiant, & professores ejus artis, causâ suprascripta, *Gromatici* sunt appellati. Viæ vicinariæ ideo dantur, percurrentes proximam sagularem, ut ad eruptionem exercitus expediti progredi possint. Nunc prætenturæ

Hygini Gromatici

rationem exponam: Via principalis, quæ est inter portas dexteriores & sinistiores, quæ à principiis nominatæ, esse debet latitudine eadem, qua opus pedum sexaginta, quod est inter vallum & legiones, & ideo à quibusdam intervallum est cognominatum. Item via quæ ducit ad portam prætoriam (à prætorio sine dubio via prætoria dicitur) latitudine ut supra, pedum sexaginta, propter quod rigore tensuræ suæ superiores strigæ in prætorii ora non percurrunt, quoniam ad viam prætoriam signa spectare debent. Dabimus itaque intra viam principalem legatis pedaturam, quod *Scamnum* est appellatum, nec communem strigarum indicationem metationis habet, propter numerum legatorum incertum quod non semper latitudine à pedibus quinquaginta ad octoginta, observari debet, pro ut numerus legatorum exegerit, in quo Tribuni cohortium prætoriarum tendere solent, similiter Tribunis legionum inferius assignari debet quod æquè scamnum dicitur: à quo via interposita ala milliaria vel quingenaria & deinceps pro ut quis tendere debet in formâ subjecimus. Nunc ut suo referam loco ad alam milliariam: turmas habet viginti quatuor, in iis decuriones duplicarii & sesquiplarii, idem qui & numerus turmarum. Habent equos singuli decuriones ternos, duplicarii & sesquiplarii binos, fiunt super numerum equorum mille, deductis singulis qui in numerum computantur

nona-

de Castrametatione Liber.

nonaginta sex. Ala quingenaria turmas habet sedecim, decuriones & reliqua pro ut numerum turmarum, amplius equos ut supra sexaginta quatuor. Et ideo in singulis equitibus terni pedes computantur, nihil deducitur, in eo pede præfectus alæ pedaturam accipiet & principales eorum aliquanto laxius tondent, alioquin singuli binos pedes & semisses acciperent. Quantum autem ad retenturam pertinet: via quæ est super prætorium, per cuius rigorem utraque parte cum major exercitus est, hoc est, quinque legiones & supra pedatura cohorti primæ dari solet, accipere debet latitudinem pedum quadraginta: si portæ ibidem datæ fuerint, quinquaginta pedes accipient, & cognominantur etiam quintanæ causa copiarum. Quæstorium dicitur quod aliquando ibi quæstores pedaturam acceperint, quod est supra prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis ibi tendentibus *Decumana* est appellata. Quæstorium minori esse debet latitudine quam prætorium, ut strigæ ad possitium prætorii proximæ sint, in quo maximè legati hostium & obsides, & si qua præda facta fuerit, in quæstione ponitur: lateribus ejusdem tendere debent ad viam quintanam Centuriæ Statorum, ut possitium prætorii tueantur & proximi sint prætorio, quibus duplam pedaturam adsignavimus, quod iisdem tentoriis utantur, quibus cohortes prætoriæ: super quas cohors peditata quingenaria vel equitata pro ut strigæ

Hygini Gromatici

strigæ magnitudo fuerit, poni debet. Et per reliquas strigas cohortes peditatæ vel equitatæ ad viam quintanam spectare debent, & super hos sumactares & reliquæ nationes tendere debent: ita fiet, ut omni parte nationes superscriptæ contineantur. Viæ sagulari triginta pedes sufficient: si quinque legiones fuerint, quadraginta pedum latitudinem accipere debet. Scholæ cohortibus primis ubi munera legionum dicuntur intra scamnum legatorum contra aquilam dari debent. Castra in quantum fieri potest, tertiata esse debent, ut latâ duas, tres partes sint longa hoc dixi tertiata: ut puta, in longum pedes duo millia quadringenti, in latum mille sexcenti. Si longiora fuerint, classica dicentur, ne buccinum in tumultu ad portam Decumanam non facile potuerit, exaudiri: Si latiora fuerint, proxima quadraturæ sequens est dictatio. Quantum attinet ad ea, quæ sunt necessaria satis, puto diligenter retulimus, & si quæ rationes adhuc fuerint necessariae, suo referam loco: prætereà munitiōnem castrorum & soli electionem, in statuenda metatione & item iniquitates locorum vitandas, ne præteriisse videar, breviter in parte ima exponam. Interim hic ostendam inceptam rationem metationis & numeros compositæ formæ recognoscemus. Admonebimus itaque, quis ubi tendere debeat. Lateribus prætorij, cohortes prætoriae: ad hoc equites prætoriani, equites singulares Imperatoris, alæ milliariæ
vel

de Castrametatione Liber.

vel quingenariæ, & si pedatura permiserit, vexillarii
& cohortes secundæ vel quingenariæ peditatæ, su-
per cohortes primas. Prætendunt alæ quingenariæ
vel milliariæ, Mauri equites, Pannonii Veredarii,
classici omnes, ideo præstendunt, quod ad vias mu-
niendas primi exeunt & quo sint tutiores, à Mau-
ris equitibus & Pannoniis Veredariis, operantes pro-
teguntur. Cohortibus primis proximi tendere debent,
vexillarii legionum, item exploratores in strigâ co-
hortis primæ. Retendunt cohortes equitatæ milliariæ
vel quingenariæ, quarum rationes subiectæ. Omnis
miles provincialis accipit pedaturam, pedem, adjectâ
quintâ, per totam latitudinem hemistrigii: eques au-
tem duos semis adjectâ quintâ. Nunc quoties nume-
rum acceperimus ut pedaturam computemus, cohortes
equitatas, ad numerum peditum redigemus, ut
equitibus cum cohortibus suis facilius pedaturam
assignemus. Habebit itaque cohors equitata milliaria,
equites ducentos quadraginta, quos redigo ad pedi-
tem, ut pedem, quod accipit miles, ad duos semis,
quod accipit eques: fit dimidiâ sumptâ ductum quin-
quies; sic tractabimus numerum equitum, fit centum
viginti: ducemus quinquies, fiunt sexcenti: accedunt
ex eadem cohorte milliaria, detractis equitibus reli-
qui pedites septingenti sexaginta: fit cum superiori
mille trecenti sexaginta: Meminerimus itaque, ad
computationem cohortis equitatæ milliariæ pedatu-
ram

Hygini Gromatici

ram ad mille trecentos sexaginta dari debere. Cohors equitata quingenaria in dimidio eandem rationem continet, quam cohors milliaria. Habet itaque cohors equitata milliaria pedites septingentos sexaginta, centurias decem, equites ducentos quadraginta, turmas decem, tendunt papilionibus centum triginta sex; ex iis centuriones & decuriones singulis papilionibus utuntur. Cohors equitata quingenaria habet centurias sex, reliqua pro parte dimidiâ. Cohors peditata milliaria habet centurias decem, tendit papilionibus centum, ex iis centuriones singulis. Item peditata quingenaria habet centurias sex, reliqua ut supra. Nationes, Cantalii, Getæ, Daci, Britones, Palmyreni, centuriæ statorum, & si quid aliud datum fuerit in exercitu summam clariorum retentura ponimus. Camelis cum suis epibatis singulis, pedes quinque adsignabimus: tendere debebunt si in hostem exituri erunt, in prætenturâ juxta classicos: si ad prædam portandam præsto erunt, secundum quæstorium tendere debebunt: datos itaque numeros, qui infra scripti sunt, sic computabimus; legiones tres, vexillarii mille quingenti, cohortes prætoriarum quatuor, equites prætoriani quadringenti, equites singulares Imperatoris quadringenti quinquaginta, alæ milliariæ quatuor, quingenariæ quinque. Mauri equites sexcenti, Pannonii Veredanii octingenti, exploratores ducenti, cohortes equitatarum milliariæ duæ, quingenaria-

de Castrametatione Liber.

nariæ quatuor, cohortes peditatæ milliariæ tres, quingenariæ tres, Palmyreni quingenti, Gætæ nongenti, Daci septingenti, Britones quingenti, Cantabii septingenti, centuriæ statorum duo. Semper numeris acceptis prætenturam computare debemus, ut sciamus, quot hemistrigia in retentura nascantur. Nunc fit numerus qui retendit tredecim millia, sexcenti quadraginta, sumo partem dimidiam, ideo quod à partibus tensuras nanciscuntur, fiunt sex millia octingenti viginti. Nunc latus prætorii componamus & retenturam similiter computemus, sicut prætenturam fecimus, ut sciamus in cohortibus legionariis quid tabulino vel signo dare debeamus. Observare itaque debemus, ut quoties tres legiones, cum supplimentis acceptæ fuerint, dimidia pars castrorum septingentos viginti pedes latitudinis habeat, & lateribus castrorum, cohortium tabulino nonaginta, signis ducentos quadraginta pedes adsignamus, ut deducto tabulino cohortium & latitudine viæ sagularis, reliqui sexcenti pedes supersint, ut alæ milliariæ in pedatura ad pedem tendant. Ut nunc statuamus reliquos pedes sexcentos, computemus latus unum prætorii, ut sciamus, quot alæ in prætentura tensuræ sint. Occupantur numero militum latere prætorii pedes quadringenti viginti, prætorio pedes sexaginta, statione viginti, comitibus Imperatoris nostri pedes sexaginta, viis pedes quadraginta, fiunt sexcenti. Nunc prætenturam

Hygini Gromatici

ut componamus numerum equitum alarium, qui sunt reliqui computemus: fiunt quatuor millia: accipere debet ala milliaria, signis pedes centum quinquaginta; tabulino pedes sexcentos: hac ratione pedes centum quinquaginta efficiunt hemistrigia quinque: accipit eques tres pedes in longitudine pedum sexcentorum: Sumo partem tertiam, ut habeam equitum numerum, qui in ea longitudine tendit: fiunt ducenti, erit hemistrigii numerus, & nunc hemistrigia diximus, quinque, quinquies ducenti, fiet mille, alæ milliariæ pedatura: Reliquum autem numerum sicut retenturam computemus, ut sciamus similiter quot hemistrigia nascuntur, fit numerus, cum pedatura valetudinarij, veterinarij & fabricæ, quæ in unum ad mille homines computantur octo millia, sumimus dimidiam partem, fiunt quatuor millia. Nunc erit partis dimidiæ hemistrigium sexcentorum pedum, per longitudinem, quod quingentos homines capiet, sicut diximus, peditem adjectam quintam ad pedem accipere. Nihil itaque interfit, an ad numerum computatum quintam partem adjiciamus, an verò ex longitudine, ut nunc sexcentorum pedum deducamus partem sextam, relinquemus quingentos, tot homines capiet hemistrigium. Sed habemus numerum quatuor; ducemus quod habemus; erunt octo; totidem hemistrigia nascuntur, fiunt ducenti quadraginta, & superiores computati alarium pedes trecenti, fiunt in unum quingenti quadraginta,

de Castrametatione Liber.

poterit esse tensura cohortium trium : faciet pedes septingentos viginti : ex quibus decedit, quod numerus occupat pedes quingenti quadraginta : reliqui pedes centum octoginta , quo sex hemistrigia nascuntur : ut nunc vicinaria via super cohortem primam : Item numero quatuor pedum denum , fit in vias pedes sexaginta ; reliqui pedes centum viginti, quos scamnis tribunorum & legatorum singulis sexaginta pedes assignabimus. Nunc si dentur mille homines, super numerum compositum , quibus in eandem pedaturam locus adsignetur, sic faciemus : quoniam partis dimidiæ quingentos esse constat, quos capit hemistrigium, deducemus scamnis pedes decem & viam inter alas tollemus , quæ tunc datur , si pedatura permittit ; fiunt pedes triginta ; erit hemistrigium , quod quingentos homines postea acceptos, recipiet. Nunc è contrario similiter numeris compositis , deducamus homines mille. Quoniam est pedatura strigæ pedum sexaginta , dabitur scamno legatorum pedes octoginta ; tribunorum pedes septuaginta & viam inter alas reponemus. Item latere prætorii & in retentura similiter , si quo plus vel minus fuerit, idem observabimus, ut prætorium & comitum pedaturam , item quæstorium minuamus vel ampliemus servatis portionibus latitudinis : via autem abesse poterit, si pedatura strictior fuerit , inter cohortes prætorias & alas equitum , ideo quod disciplinâ militari ad suum quique

Hygini Gromatici

numerum conjuncti convenient. Idem observetur, ut dixi in retentura, quia solent etiam quadragenis hominibus per strigas strictius seu laxius tendere. Quoniam sæpe numeros evenit commutari, ut tensuræ amplius efficientes, quàm strigæ in eandem pedaturam incurrant: Nec plus ex iis deduci debet, quàm peditata quingenaria super cohortes primas, & si amplius supersunt, ut nec strigam expleant, necesse est, per reliquas strigas, ut dixi, artius tendant. Similiter ut laxius tendant, efficitur quoties reliquus numerus convenit: ne totius metationis ordo turbetur & retenturæ æquali numero laxius tendent, retenturæ numerum computatum, ut in prætentura convenient. Quod si adhuc amplius vel minus quam ostendimus supplimentis dandum sit, omnia immutabuntur, & cohortes circa vallum aliter tendent. Nunc retenturæ partis dimidiæ diximus numerum, sex millia sexcentos quadraginta; quoniam latitudo sexcenti, video, quot hemistrigia esse possint, ut nunc, erunt decem & septem, ut quæstorio pedatura sufficiens dari possit: sumo itaque partem decimam septimam, quot hemistrigia esse diximus, fit quadringenti, erit numerus militum; tendere debebunt per hemistrigium unum, adjectâ quintâ pedum octoginta; inde efficitur, ut duæ cohortes latere retenturæ tendant. Sumadares & reliquas nationes, quoties per strigas distribuimus, non plus quam tripertitæ esse debent, nec

de Castrametatione Liber.

nec longe ab alterutrum, ut unam tesseram suo vocabulo citationis habeant. Observabimus primæ strigæ signis idem adsignari, quod cohortis primæ, ut viæ vicinariæ percurrant. Erunt itaque lateribus cohortes sedecim: prætendent & retendent, quatuor millia & singulæ sexaginta per trecentos sexaginta; reliqua quatuor millia intraviam sagularem. In quantum potui, Domine frater, pro tirocinio meo in brevi, omnes auctores sum persecutus; sed quidquid circa compositionem castrorum æstivalium instituerunt in hoc libello, priusquam numeros constituerem, sub ratione omne declaravi. Præcipuas in omni incepto rationes in metationibus scribendis, nullus auctorum ad hunc diem ostendit: propter quod spero sollicitudinem nostram dignè tibi placituram. Exposuimus itaque singulas species, & universum exercitum suis locis constituimus: ostendimus etiam si necessum fuerit, qui numerus commutari debeat. Quod si alæ in retenturâ positæ fuerint, & pedites in prætenturâ sive cohortes equitatæ nullâ necessitate cogente, sine dubio metatoris imperitiæ signum est. Illud planè poterit observari, si cohortes equitatæ in exercitu nullæ omnino fuerint, ponamus alas quingenarias lateribus quæstorii, ut retentura equitatum habeat. Nam quod ad legiones sparsas & divisos in duo numeros pertinet, quod & peritis compositionum difficultates ostendit, methodum à me exquisitum ad numerum

Hygini Gromatici

merum centuriarum pertinentem, intento ingenio elaborari, ut si dignatus fueris injungere, novitatem metationis ad magnitudinem tuam primus adferam, quæ tibi, spero, placebit, si primum cattidianam metationem tractabis. Nunc munitionem castrorum & reliqua, quæ pluribus authores scripserunt, breviter perferamus. Munitionis æstivalium observatur generibus quinque. *Fossa, vallo, cervolis, armis, aggere.* Fossa loco securiore causâ disciplinæ, cujus species est fastigata vel punica. Fastigata dicitur, quæ à summâ latitudine lateribus devexis, in angustiam ad solum conjunctam pervenit. Punica dicitur, quæ latere exteriori ad perpendicularum dirigitur, contrario devexo fit, quemadmodum fastigata: quibus latitudo dari debet ad minimum pedum quinque, altitudo pedum trium. Egressu pedibus exterius sexaginta per latitudinem portarum, similiter fossa fiet, quæ propter brevitatem, *Titulus*, cognominata est. Vallum loco suspectiori extrui debet cespite aut lapide saxo sive cæmento; sufficienti latitudini octo, altitudini pedes sex. Et lorica parva fiet similiter ante portas ad titulum, ut ad fossam vallum. Causa instructionis sancta est cognominata. Cervoli trunci ramosi: ad hos decurritur, si soli naturæ nimiam teneritate cespes frangitur, neque lapide mobili nisi copioso vallum extrui potest, nec fossa fieri ut non ripæ decidant. Quoties cervoli desunt, & est locus suspectior, ar-

mo-

de Castrametatione Liber.

morum ordinibus quatuor, castra muniuntur & per singulos ordines vigiliæ crebrius ponuntur, & equites alterna vice castra circuire debent. Si in pacato, solummodo tuendæ disciplinæ causa: unus ordo armorum sufficit, & vigiliæ rarius constituuntur. Aggeribus autem ita fit vallum, ut si locus petrosus vel arenosus fuerit, qui sine dubio aggere factò munitionem castris præbet. Angulos castrorum circinare oportet, & quia coxas efficiunt instabiliuntque opus propugnatione tutari. Circinari debent ex angulis cohortium vallique: efficiunt latitudinem operis pedum sexaginta, usque quo lineas exteriores comprehenderint; quo deficit pars quarta. Similiter clavicula circinatur ex lineâ interiore valli & puncto mediæ portæ, ad aperto circino ad cardinem portæ, eâ mediâ præter viam circinabis in eandem lineam quæ centro serviet. Eodem puncto manenti adjicies latitudinem ad vallum & iterum circinabis in eandem lineam, ut intrantes semper detecti sint, ut advenientes in recto cursu excludantur, nomenque ab effectu, clavicula trahit. Nunc quod attinet ad soli electionem in statuendâ metatione. Primum locum habent, quæ ex campo in eminentiam leniter attolluntur, in qua positione porta Decumana eminentissimo loco constituitur, ut regiones castris subjaceant. Porta prætoria semper hostem spectare debet: secundum locum habent, quæ in plano constituuntur: tertium quæ in colle:

Hygini Gromatici de Castrametatione Liber.

colle: quartum quæ in monte: quintum quæ in loco
necessario unde & necessaria castra dicuntur. Præci-
puè observari debet via quæ lateribus castrorum su-
perfit cæterum quocunque latere. Flumen sive fon-
tem habere debent in qualicunque positione: castrorum
iniqua loca, quæ à prioribus *Novercæ* appellantur,
omni modo vitari debent: ne mons castris immin-
eat, per quem supervenire hostes aut prospicere
possint quid in castris agatur: ne silva celatura hostes
adjaceat, neve fossæ vel valles per quos obrepi castris
occultè possit: ne vicini fluminis torrente subitâ tem-
pestate, castra inundata intereant. Meminisse oportet
in hostico adscensus valli duplices & frequentes
facere & tormentis tribunalia extruere circum por-
tas. In coxis, in loco tyronum, maximè instruendum
erit vallum tormentis, ab eo latere, quo *Novercæ*
evitari non potuerunt.

POLY-

POLYBII MEGALOPOLITANI

www.libtool.com Dcn E

CASTRIS

Scriptum ex Historiarum Lib. VI.

Τῶν δὲ ὀτρυνόντων ἡρω-
νῶν, ὡς ἀλαδόντες οἱ
χιλάρχοι τὰς Ῥωμαίους
ἐμὴ καὶ τὰς συμμάχους,
κατεστρατοπέδωσαν ἐνὸς ὑπάρχοντος
παρ' αὐτοῖς θεωρήματος ἀπλῆς περὶ τῆς
παρεμβολῆς, ὥς χρῶνται πρὸς πάντα
καιρὸν καὶ τόπον. Διὸ καὶ δοκεῖ μοι πρέ-
πειν τῷ καιρῷ, τὸ πειραθῆναι καθε-
σθαι οἷόν τε τῷ λόγῳ τὰς ἀκούοντας εἰς
ἐννοιαν ἀγαγεῖν ὅτι καὶ τῆς πρῆξις καὶ
στρατοπεδείας καὶ ὡς ἀπαιτεῖται χειρ-
σμεῖ τῇ δυνάμει. Τίς γὰρ ἔτι
ἐστὶν ἀπεικνῶς πρὸς τὰ καλὰ καὶ σπου-
δαῖα τῶν ἔργων, ὃς οὐκ ἂν βεληφείη
μικρὸν ἐπιμελέστερον ἐπιστῆσαι περὶ τῶν
παιδῶν, ὡς ὅταν ἂν ἀπαξ ἀκούσας,
ἐπιστῆμων ἔσται πράγματι ἐνὸς τῶν
ἀξίων λόγου καὶ γνώσεως.

Ἔτι δὲ τὸ ἡμῶν αὐτῶν τὴν στρα-
τοπεδείαν ποιῶντες. Τὰς κεραιὰς αἰεὶ
πάντα πρὸς στρατοπεδείαν, τάς τε τῇ

Εis rite paratis, Tri-
buni militum legiones
unā cum auxiliis acci-
piunt, & metari castra
incipiunt. Est autem
apud illos una & simplex circa ca-
strametationes observatio; qua
omni tempore ac loco utuntur.
propterea visum mihi opportu-
num jam esse, ut quantum ejus
fieri verbis poterit, efficiam, quod
audientes modum rationemque il-
lorum cognoscant, disponendi
copias in agmine ducendo, me-
tandis castris & acie instruenda.
Nam quis adeo alienus sit ab iis
quæ pulchra sunt & honesta, ut
paulò accuratius animum istis
nolis intendere? quæ si semel per-
ceperit, rei inter alias memora-
bilis ac dignæ notitia evadet pe-
ritus?

Est autem castrametatio Roma-
norum hujusmodi. Quoties locus
castris est captus, partem illius quæ

(†)

ἵππῃ.

Polybii Megalopolitani de Castris

Ὡς περὶ τοῦτο εἰς σύνοψιν ἅμα καὶ
 ὡραζομένην, ἥ δ' ἐρατηγὰ σκηνὴ
 καὶ ἀλαμδάνη Τεθείσης ἢ τ' σημαίας,
 ἥ μέλλουσι πηγνύσθαι αὐτῶν, ὅσοι με-
 τερεῖται πέριξ τ' σημαίας τετραγώνος
 τὸ π. 9. ὥστε πάσης τῆς πλ. 100. ἐκα-
 τὸν ἀπέχειν πόδας τ' σημαίας, τὸ δ'
 ἐμβαδὸν γίνεσθαι τετράπλευρον. τέτρα-
 ῖ δ' ἡ γήματ' αἰεὶ ὡρὰ μίαν ὀπι-
 φάνειαν καὶ πλ. 100. ἥ τις αὖν ὀπι-
 δεῖται φανῇ πρὸς τὴν πλ. 100. καὶ
 προνομίαν ὡρὰ δάλλεται τὰ Ῥωμαί-
 κὰ στρατόπεδα τ' τρέπον τῶν. Ἐξ
 ὑπαρχόντων χιλιάρχων ἐν ἐκάστῳ
 στρατοπέδῳ καὶ τ' ἄρτι λόγον. δυεῖν ἢ
 στρατοπέδων ὄντων τ' Ῥωμαϊκῶν αἰεὶ
 μεθ' ἐκατέρω τ' ὑπάρχων. Φανερόν
 ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συ-
 στρατεύειν ἐκατέρω τ' ὑπάρχων. Ἰ-
 θύσας δὲ τὰς τέτρων σκηνῶν ὀπι μίαν
 εὐθείαν ἀπείσας, ἥ τις ἐστὶ ὡρὰ ἀλλ-
 λ. 10. τῇ δ' πτεργώνος περικυβείσῃ
 πλ. 100. πεντήκοντα δ' ἀπέχει πόδας
 ἀπὸ αὐτῆς ἵπποις ἅμα δ' ὑποζυγίοις
 καὶ τῇ λοιπῇ τ' χιλιάρχων ὀπισθοκί-
 π. 9. αἰ ἢ σκηναὶ δ' ὡρὰ εὐρημύ-
 γήματ' εἰς τέμπελιν ἀπετραμ-
 μύσαι, πηγνύσθαι πρὸς τ' ἐκ πὸς ὀπι-
 φάνειαν. ἥ νοεῖται καὶ καλεῖται ἢ
 κατὰ πᾶξ ἡμῖν αἰεὶ δ' παντὸς γήμα-
 τ' καὶ πρὸς ὅσον. ἀφ' ἑσῶσι δ' ἀλλή-
 λων μὴ ἴσον αἰ τ' χιλιάρχων σκηναί.
 πρὸς τὸν ἢ τὸν, ὥστε παρ' ὅλον τὸ
 πλάτ' αἰεὶ τ' Ῥωμαϊκῶν στραπέ-

ad prospiciendum & dandum man-
 data fuerit commodissima, Præto-
 rium occupat. Vexillo autem eo-
 loci posito ubi Prætorium sunt
 fixuri, spacium quadratum circa
 ipsum vexillum sic metiuntur, ut
 ab eo latera omnia centum distent
 pedes: ac jugerum quatuor fiat
 area. Ad unum semper figuræ
 hujus aspectum ac latus, quod
 aquationibus pabulationibusque
 opportunissimum visum fuerit,
 Romanæ legiones isto modo col-
 locantur. Sunt in quaque legio-
 ne Tribuni sex, ut modò dice-
 bamus: & quum binas uterque
 Consul legiones secum habeat:
 palam est, duodecim in utriusque
 exercitu Tribunos necessariò ver-
 sari. Statuunt igitur horum omnia
 tentoria ad lineam unam rectam;
 cujus omnes partes à quadrati il-
 lius latere quod electum fuerit,
 pari intervallo distant. Abest au-
 tem ab eo pedes 100 est ibi capien-
 dis equis, jumentis & reliquis
 Tribunorum impedimentis locus.
 Porro tentoria locantur descriptæ
 jam figuræ averſa, extrorsum spe-
 ctantia. Eam intelligat lector
 universæ figuræ frontem esse;
 planæque ita semper à nobis vo-
 cabitur. Sejuncta sunt invicem
 Tribunorum tabernacula pari in-
 tervallo: eoque tanto, ut per to-
 tam latitudinem Romanarum le-

δων

Scriptum ex Historiarum Lib. VI.

δων παρήκειν. Ἀπομετρηθέντων ἡ
 πάλιν ἐκατὸν ποδῶν εἰς τὸ πρῶτον
 κατὰ πείρας τὰς σκηνάς, λοιπὸν δὲ
 τὸ τῆς τοῦ πλάτους ὁρίζουσης ἐνθείας,
 ἢ ὡς γίνετο ὡς ἑλλήλων τὸ ἑκατάρ-
 χων σκηναῖς, δὲ τὸ ταύτης ἄρχοντα
 πειρᾶς τὰς τὴν στρατοπέδων παρεμ-
 βολαῖς, χειρίζοντες τὸ πρῶτον τῶν.
 Διχοτομήσαντες τὸ περιεργημένον ἐν-
 θεῖαν, δὲ τῆς τῆς σημείας πρὸς ὁ-
 ραῖς τῇ γραμμῇ, τὰς ἰππεῖς ἀντίκας
 ἑαυτοῖς ἑκατέρω τὴν στρατοπέδου πα-
 ρεμβάλλουσιν, πενήκοντα διέχοντας
 πόδας ἀλλήλων, μέσσην ποιῶντες τὴν
 ποτὶ τὴν διαστήματι. ἔστι δ' ἡ πε-
 τὴ ἰππεῶν καὶ τὴν πεζῶν σκηνοποιία πα-
 ραπλήσι. γίνεται γὰρ τὸ ὅλον σχή-
 μα καὶ τὸ σημείας καὶ τὴν ἐλαμῶν τετρα-
 γωνον. τῆς ἡ βλεπὶ μὲν εἰς τὰς
 διόδους, ἔχει ἡ τὸ μὲν μήκος ὡς
 σμῆλον, τὸ πρῶτον τὸ διόδον ἔστι γὰρ ἑκα-
 τὸν ποδῶν· ὡς δ' ὅτι τὸ πολὺ, καὶ τὸ
 βάθος ἴσον περὶ τὴν πειρᾶν, πλεον,
 τὴν συμμάχων. ὅταν δὲ τοῖς μέεροι
 στρατοπέδοις χρῶνται, τὸ κατὰ λόγον καὶ
 τῶν μήκους καὶ τῶν βάθους περιτρίβεται.
 γυνομένης ἡ τὴν ἰππεῶν παρεμβολῆς
 κατὰ μέσας τὰς τὴν ἑκατάρχων σκηνάς,
 οἷον εἰς ῥύμης τοῖς ὀπίκαρσις πρὸς τὴν
 ἄρῃ ῥηθεῖσαν ἐνθεῖαν, καὶ τὴν πρὸς τῇ
 ἑκατάρχων πόσιν· τῶν γὰρ ὄντι ῥύμης
 ὡς ἀπὸ πλῆσιον δὲ τελεῖται τὸ τῇ διό-
 δων σχῆμα πασῶν, ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρω
 τὴν μέερος, αἷς μὲν ἑκατάρχων, αἷς

gionum porrigantur. Rursus initā
 mensurā pedum centum frontem
 versus ē regione omnium istorum
 tabernaculorum, ab ea linea quæ
 latitudinem hanc definit, & à dictis
 tentoriis æqualiter omni parte di-
 stat; inde, inquam, legiones loca-
 re incipiunt: quo in negotio ita se
 gerunt. Dictam lineam in duo se-
 cantes, lineæ ab eo puncto ad re-
 ctos angulos ductæ, equites legio-
 nis utriusque adversos inter se ap-
 plicant: invicem disjunctos pedum
 quinquaginta intervallo: cujus
 medium sectio illa obtinet. Est
 autem tabernaculorum in equite &
 pedite par ac similis ratio. Efficitur
 namque universa & manipuli &
 turmarum figura sive pedatura
 quadrata: eaque ad interjectas vias
 spectans, longitudinis quidem mo-
 dum habet definitum juxta ipsam
 viam; est enim centum pedum: ut
 plurimum verò etiam ut profundi-
 tas sive latitudo eandem mensuram
 habeat efficere conantur, præter-
 quam in Sociis. Quoties autem
 plenioribus legionibus utuntur, &
 longitudinis & latitudinis modum
 æqua proportionē adaugent. Fit
 autem metatio hæc equitum oppi-
 sita mediis Tribunorum tentoriis,
 similis vico transversa regione du-
 cto ad modò dictam lineam re-
 ctam, & eum locum qui est ante
 tabernacula Tribunorum. Et est
 revera vicorum similis hæc omnis
 species intercurrentium varium:

Polybii Megalopolitani de Castris

δ' ἐλαμῶν ὅππ' τὸ μῆκος παρεμβε-
 βληκότων· πλὴν τοῖς περιεργημένοις
 ἰππεῦσιν καὶ πύργοις ἐξ ἀμφοτέρων
 τῶν εἰς τὸ πέδον Τεταρτίους καὶ ἐλαμὸν
 ἐκάστην σημαῖαν ἐν ὁμοίῳ σχήματι ὑ-
 θέασι. συμψαύοντων μὲν τῶν σχημάτων
 ἀλλήλοις, βλέποντων δ' ἑμπαλιν πρὸς
 τὰς ἐναντίας τοῖς ἰππεῦσιν ὅππ' φανεί-
 ας, ἡμῖσι ποιῆντες τὸ βάθος τῆς μήκης
 ἐκάστης σημαίας· τῷ κ' κ' τὸ πλῆθος
 ἡμίσεις ὡς ὅππ' ἴππων εἶναι τέτρες τῶν ἄλ-
 λων μερῶν. διότι περ ἀνίστων ὄντων πλ-
 λάκις τῶν ἀνδρῶν, ἰσάζειν αἰεὶ συμβαίνει
 πάντα τὰ μέρη κ' τὸ μῆκος, διὰ τὸ
 εἶναι βάθος διὰ φορέαν. αὐτοῖς ὅ πεντή-
 κοντα πόδας ἀπὸ ἐκατέρων ἰσῶν ὁπο-
 σήσαντες, αἰνίξας παρεμβάλλουσι τοῖς
 Τεταρτίοις τὰς Περιγυκίας. ἰδόντων
 ὅ κ' τῶν εἰς τὰ περιεργημένα διαση-
 ματα, δύο αὐτὰ πάλιν ὁποτελεῖν τα-
 ρύμεναι, τὰς μὲν δεξιὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς
 εὐθείας λαμβάνουσαι, καὶ τὰς εἰσβολὰς
 ὁμοίως τοῖς ἰππεῦσιν, ὅς τ' ἐπὶ τῇ
 διαρχῶν ἐκατομπίδα διασημαίῃ·
 λήγουσαι ὅ πρὸς τὴν κατὰ νῆκρυ τῇ
 διαρχῶν πλῆρυν τῆς χάρακος, ἡ
 ἐξ δεξιῆς ὑπερέμαθαι κ' πρὸς ὥππ' ὡς
 εἶναι τῆς πλαιῆς σχηματῶν. μὲν ὅ τὰς
 Περιγυκίας ὅππ' ὡς τῶν ὁμοίως
 ἑμπαλιν βλέποντας, συμψαύοντες ὅ
 τὰ σχήματα ὑθέοντες, τὰς Ἀσάτας πα-
 ρεμβάλλουσι. δέκα ὅ σημαίας ἐχόντων
 ἀπὸ νῆκρυ τῶν μερῶν κ' τὴν ἐξ δεξιῆς διαί-
 ρεσιν, πᾶσις ἵσας συμβαίνει γίνεσθαι

utpote secundum quas ab utroque
 latere partim manipuli partim tur-
 mæ porrectas in longum suas me-
 tationes habeant. Cæterum à ter-
 go dictorum equitum, Triarios
 legionis utriusque iis applicant;
 singulos nempe manipulos singulis
 turmis, figura simili. Ita ut tan-
 gentibus se mutuo pedaturis eò
 respiciant Triarii, unde equites
 sunt averfi. latitudinem etiam cu-
 jusque manipuli dimidiam longi-
 tudinis faciunt. quia & ipsi dimi-
 dio fere superantur à cæteris parti-
 bus. qua ratione quum impar sæpe
 sit numerus virorum, semper ta-
 men metationum longitudo est
 æqualis; propter latitudinis varia-
 tionem. Rursus autem intervallo
 pedum quinquaginta ab horum
 utrisque adversos Triariis Princi-
 pes interjiciunt. quibus ad illud
 quod commemoravimus interval-
 lum vergentibus, duæ ecce rursus
 sunt strigæ, principia atque aditus
 ab eadem rectâ lineâ fumentes
 cum equitibus: area nempe illa
 centum pedum, quæ ante Tribu-
 norum est sedem, desinentes verò
 in latus ambientis castra valli, Tri-
 bunis adversum, quod initio po-
 fuimus universæ figuræ frontem
 esse. Proximè Principes, ac pone
 eos, interferunt Hastatos, retrorsus
 iterum spectantes, & pedaturis se
 invicem contingentibus. Quum
 autem in quaque legionis parte
 sint manipuli decem, prout princi-

ἰαὺς ῥύμας καὶ κτ' τὸ μῆκ^{ον} καὶ ἰαὺς δ' οὐ-
 ταμαὶς οὐδ' εἰν αὐτῶν τὰ πρὸς τῇ κτ' τὸ
 πρὸς ὡσον πολὺν ἔχ^{ον} χάρακα· πρὸς
 ἡν καὶ πελοπίδας σημαίας ὀπισθέρ-
 ροντες στραποπέδουσιν. Ἀπὸ τ' Ἀσά-
 των πενήκοντα πάλιν ἀγλαίοντες
 πόδας, τὰς τ' συμμαχων, ἰπώεις ἀν-
 ἦες παρεμβάλλουσι τέτοις, ποιεῖν οἱ τ'
 ἀρχὴν δ' ἀπὸ τ' αὐτῆς εὐθείας, καὶ λήγον-
 τες ὅτι τ' αὐτῶν. ἔστι δ' τὸ πλῆθος τ'
 συμμαχων, ὡς ἐπείω πρὸς ἡμᾶς, τὸ μὲν
 τ' πεζῶν παρέλκον πῶς Ῥωμαῖκοις στρα-
 ποπέδοις, λείπον πῶς ὀπιλέκτες· τὸ δ'
 τ' ἰπώων διωλάσιν· ἀφ' ἡμετέρων καὶ
 τέτων ἔτρεξε μέρες εἰς τὰς ὀπι-
 λέκτες. διὸ καὶ τὸ βαθ^ύ αὐξοντες τέ-
 τες πρὸς λόγον ἐν πῶς στραποπέδου-
 κῶς χάμασι, πειρῶν) καὶ τὸ μῆκ^{ον}
 ἐξισυῖ πῶς τ' Ῥωμαίων στραποπέδοις.
 Ἀποπελεθεῖσάν) τ' ἀπασῶν πέντε
 δόδων, αὐτῆς εἰς τέσσαρσιν ἀπε-
 στραμμένους ὁμοίως πῶς ἰπώεσι λή-
 σι τὰς τ' συμμαχικῶν πεζῶν σημαίας,
 αὐξοντες τὸ βαθ^ύ πρὸς λόγον, βλε-
 πόμεναι) πρὸς τ' χάρακα, καὶ πρὸς
 τὰς ἐκ τῆς πλαγίων ὀπιφανείας
 ἑκατέρας. καθ' ἑκάστην δ' σημαίαν
 τὰς πρῶτας ἀφ' ἑκατέρων ἔμεις
 σκῶας οἱ ἑξίαρχοι λαμβάνουσιν.
 ἅμα δ' τ' περὶ ἡμετέρον τρόπον παρεμ-
 βάλλοντες καθ' ἑκάστον μέρ^{ος} τὸν
 ἑκπὺν ἐλαμὸν, δ' ἀπὸ ἔπεμπεν πεν-
 τήκοντα πόδας ἀφιστᾷσι. ὡς ὅσον
 σίως δ' καὶ τὰς τῆς πεζῶν τάξεις·

pio eam dīvisimus, strigæ omnes pari sunt longitudine, & earum quoque extrema æqualiter pertinent ad latus quod est frons castrorum. quò etiam conversi postremi manipuli tendunt. Ab Hastatis relicto iterum quinquaginta pedum intervallo, Sociorum equites locant adversos : ab eadem cum superioribus linea incipientes, in eadem recta definentes. Multitudo Sociorum, ut jam supra dixi, peditum quidem par admodum est Romanis legionibus ; detractis Extraordinariis jam facta minor : equitum dupla : quo etiam ex numero pars tertia in Extraordinarios est detracta. iccirco in castrametationum pedaturis instituendis, pro rata ad horum latitudinem adjiciendo, ut longitudine pares sint Romanis legionibus efficere conantur. Ubi jam sunt absolutæ intercurrentes viæ (quinque omnino hæ sunt) manipulos auxiliorum equitibus apponunt ab illis aversos, itidem ut antea : & latitudinem his ad portionem augment. spectant autem hi manipuli vallum versus, & versus latera ab utraque parte. In singulis autem manipulis prima hinc & inde tabernacula Centuriones occupant. Simul, dum eo quem indicavi modo, equites utrinq; disponunt, sextam turmam à quinta spatio pedum quinquaginta separant. idemq; in peditum quoque manipulis observant :

Polybii Megalopolitani de Castris

ὥστε γίνεσθαι καὶ πᾶν ἄλλω διαμέσων τῶν στρατοπέδων διόδον, ὅππότε κάρσιον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ὡς ἀλλήλων ἢ τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἢ καλῶσι πέμπην, διατὸ πρὸς τὰ πέμπη ἀγμάτα παρήκειν. ὁ δὲ ὑπὸ τῶν τῶν χιλιάρχων σκηνῶν ὅπου ἐν πόπῳ ὑποπεπωκώς, ἐξ ἑκατέρω ἢ τῶν μέρων τῶν στρατηγῶν ὡς ἀσπίδος ὡς ἀκείνου, ὁ μὲν εἰς ἀγορὴν γίνετο πόπῳ, ὁ δὲ ἔπειτα τῶν περὶ τὴν ἀμὰ τέττω χορηγίας. διὸ ἢ τῶν ἐκ ἑκατέρω πλοῦσι τῶν χιλιάρχων σκηνῶν, κατόπιν οἷον ὅππότε κάρσιον ἔχοντες ἄξιον πρὸς τὰς σκηνάς, οἱ τῶν ὀπιλέτων ἰππέων διόλεκτοι, καὶ ἴνες τῶν ἐπελόντων στρατομένων τῇ τῶν ὑπᾶτων χάριτι. πάντες ἔπειτα στρατοπέδουσι ὡς αὐτὰς ἐν τῇ πλαγίῳ τῶν χάρακων ὅππότε φανείας βλέποντες οἱ μὲν ὅππότε τῶν τῶν ὡς ἀσπίδος, οἱ δὲ ἐκ τῶν μέρων εἰς τὴν ἀγορὴν. ὡς δὲ ὅππότε τὸ πολὺ συμβαίνει τέτοις, μὴ μόνον στρατοπέδου ἐν σκηνῇ τῶν ὑπᾶτων, ἀλλὰ καὶ τὰς πόρειας, καὶ τὰς ἄλλας χρείας περὶ τῶν ὑπᾶτων, καὶ τῶν περὶ τῶν ὀπιλέτων, καὶ τῶν ὅλων διατεταγμένων ἀντίκειντο ἢ τέτοις ὅππότε τῶν χάρακα βλέποντες οἱ τῶν ὡς ἀσπίδος χρείας παρεχόμενοι περὶ τῶν περὶ τῶν ὀπιλέτων ἰππέων. Ἐξῆς ἢ τέτοις διόδῳ διόλεκτοι πλάτῳ ποδῶν ἑκατόν, ὡς ἀλλήλων μὲν τῶν τῶν χιλιάρχων σκηνῶν ὅππότε

ita ut fiat hæc quoq; transitio per via per medias legiones: quæ ratione quidem strigarum transversa regione ducitur: ratione verò tabernaculorū ubi tendunt Tribuni, lineam rectam facit æqualiter ab iis distantem. Hanc Romani quia secundum quintos ordines pergit, Quintanam nominant. Qui autem posticæ parti tabernaculorum ubi tendunt Tribuni subjacet locus, & vacuo circa prætorium spacio utrinque adjacet, ejus unam partem occupat Forum; alteram Quæstor & res exercitui necessaria quæ illum sequuntur. Ab extremo verò in utraque parte Tribunitio tentorio, à tergo quasi inflexam efficientes cum ipsis tabernaculis figuram, metantur Selecti ex equitibus Extraordinariis, & eorum nonnulli qui ultro in gratiam Consulis militant. Omnes hi secundum latera castrorum locati, spectant partim Quæstorii apparatus, partim qui his sunt oppositi, Forum. Ac fere solent isti non metari tantum prope Consullem: verum etiam quoties agmen ducitur, aut aliud quod eorum fit quæ usus postulat, Consullem & Quæstorem observare, & circa eos continenter agere. Opponuntur his spectantes vallum versus pedites, qui similia modò dictis equitibus ministeria obeunt. Secundum istos via relinquitur pedes centum lata: quæ è regione taber-

ἰππέων

Scriptum ex Historiarum Lib. VI.

ἰατέρειά τ' ἀγορᾶς, καὶ τ' στρατηγίας, καὶ τ' ἑταίρειας ἀνταρτίας, καὶ πάν-
 τα ταῦτα περὶ τὴν ἀγορὴν καὶ τὴν στρατηγίαν καὶ τὴν ἑταίρειαν ἀνταρτίαν
 καὶ τὴν ἀντιπαράστασιν ἀντιπαραστήσει, οἱ δὲ συμμάχων ἱππῆες ὅτι
 λεῖπον στρατοπέδους, βλέποντες ὅτι
 τ' ἀγορὴν ἅμα καὶ τὸ στρατήριον, καὶ τὸ ἑταίρειον. καὶ μέσῳ τ' ἑταίρων
 ἱππέων παρεμβολῇ, καὶ κατ' αὐτῇ τ' ἑταίρειαν
 περιέσταν, διόδοτος δὲ πο-
 λείπει πενήκοντα ποδῶν. Φέρεται μὲν
 ὅτι τ' ὅπου ἐν πλάτῃ τ' στρατοπέ-
 δέας, τῇ τ' πλάτῃ ὅπου ἐν πλάτῃ
 παρεμβολῇ πλάτῃ. πῶς δ' ἱππῶν
 οἱ τ' ἀντιπαρῇ τ' ἑταίρειαν οἱ τ'
 συμμάχων ὅτι λεῖπον πεζοί. βλέποντες
 πῶς τ' ἑταίρειαν, καὶ τ' ὅπου ἐν
 πλάτῃ τ' ἑταίρειαν. τὸ δ' ἀπο-
 λείπει μὲν ἐξ ἑκατέρω τ' μέσῳ
 πένωμα ἀπὸ τῆς ἐκ τ' πλαγίων
 πλάτῃς διδοῖ τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ
 τοῖς ἐκ τ' καὶ τ' ἀντιπαρῇ
 συμμάχοις, τῶν δ' ἑταίρων ἐχόντων, τὸ
 μὲν σύμπαν γῆμα γίνετ' ἑταίρειαν
 δέας τετραγώνον ἰσοπλάτῃ. καὶ
 καὶ μέρος ἡδὲ τ' περὶ ὁμοίας ἐν αὐτῇ,
 καὶ τ' ἀλλῇ οἰκονομίας, πόλιν ἀπλη-
 σίαν ἔχει τ' ἀφ' ἑταίρων. τὸν δ' ἑταίρειαν
 σκηνῶν ἀφιστάσι καὶ πάσας τὰς ὅτι
 φαιείας ἀφιστάσι πύδας. τῶν δ' ἑταίρων
 πένωμα, πολλὰ καὶ δοκίμους αὐτοῖς πα-
 ρέχει τ' ἑταίρειαν. πῶς τε τ' ἑταίρειαν
 ἑταίρειαν, καὶ τὰς ἐξαγωγὰς τ' ἑταίρειαν
 ἀφ' ὧν ἔχει, καὶ διόντως ἑταίρειαν καὶ

naculorum tribunitiorum directa,
 & à parte altera Fori, Prætorii
 ac Quæstorii, omnibus his locis
 prætenta ad vallum usque porrigit-
 tur. Ad superius viæ hujusce latus
 extraordinarii Sociorum equites
 castrametantur; Forum simul &
 Prætorium ac Quæstorium è re-
 gione habentes. horum Prætentu-
 ræ circa medium, & ex adverso ejus
 loci quem occupat Prætorium via
 relinquitur pedum L. quæ ad postic-
 cum latus castrorum ferens situs
 sui ratione latæ quam diximus viæ
 ad angulos rectos incumbit. Rur-
 sus pone equites istos locantur au-
 xiliorum pedites Extraordinarii,
 vallum & universorum castrorum
 aversa respicientes. Quod restat
 vacui spaciî ad latera hinc & inde
 extraneis attribuitur, & sociis si-
 qui forte propter aliquam occasio-
 nem advenerint. Hæc quum ita
 se habeant, universa quidem ca-
 strorum forma est quadrata æqui-
 latera: at strigarum in iis directio-
 nes & reliqua partium dispositio
 speciem urbi similem præbet. Por-
 rò vallum inter ac tabernacula
 spaciû quaquaversum pedum
 ducentorum interjiciunt. & est
 illis hic inanis locus ad res multas
 easque eximias magno usui. Nam
 & ut induci educique ritu ac com-
 mode legiones queant præstat id
 spaciû: quippe omnes ex adverso

Polybii Megalopolitani de Castris

ὅς ἐαυτῶν ῥύμας εἰς τὸ τοῦ κένωματος
 πιῖνται τὸ ἔξοδον, ἀλλ' ὅκ' εἰς μίαν
 συμπιπόντες ἀνατρέψασσι καὶ συμ-
 παλῶσιν ἀλλήλους· ὅς τε τὴν περι-
 σαγομένων θρεμμάτων, καὶ τὰς ἐν
 τῶν πολεμίων λαίας εἰς τὴν ὡρᾶν
 γόντες ἀσφαλῶς τηρῶσι τὰς νύκτας.
 τὸ δὲ μέγιστον, ἐν ταῖς ὀπθήσεσι
 ταῖς νυκτερναῖς, ἔτε πῦρ ἔτε βέ-
 λῳ ἐξικνεῖται πρὸς αὐτάς, πολλῶν
 τελείως ὀλίγων. γίνε' ἢ καὶ ταῦτα
 ῥεδὸν ἀβλαβῆ, διὰ τε τὸ μέγεθος
 τὸ ὑποστάσεως, καὶ διὰ τὸ τὸ σκλῶν
 περὶ εἶναι. Δεδομέναι ἢ τὴν πλήθος,
 καὶ τὴν περὶ καὶ τὴν ἰσχύων, καθ' ἑκα-
 τέρην τὴν ὁρᾶσιν, ἂν τε τετρακχι-
 λίαις, ἂν τε πεντακχιλίαις εἰς ἑκάστην
 στρατοπέδον ποιῶσι· ὡρᾶ πλεονείας
 ἢ καὶ τὴν σημείων τὴν τε βάθος καὶ τὴν μή-
 κος καὶ τὴν πλάτος δεδομένα· πρὸς ἢ
 τῆς περὶ τὴν καὶ τὰς διόδους καὶ πλα-
 τείας διασημάτων· ὁμοίως ἢ καὶ τὴν
 ἄλλων ἀπάντων δεδομένων. συμβαίνει
 τοῖς βελομετροῖς συνεφιστάνειν καὶ τὴν
 χωρὶς τὸ μέγεθος, καὶ πῶν ὅλλω
 περιμέτρον τὴν παρεμβολῆς. Ἐὰν δὲ
 ποτὶ πλεονάζῃ τὸ τῆς συμμάχων
 πλῆθος, ἢ τὴν ἐξ ἀρχῆς συστρατευο-
 μένων, ἢ τὴν ἐκ τῆς καιρῶν περιστο-
 μένων· τοῖς μὲν ἐκ τῆς καιρῶν, πρὸς
 τοῖς περιεργημένοις καὶ τὰς ὡρᾶς τὴν στρα-
 τήγων ἀναπληρῶσι τόπος· τὴν ἀγορᾶν
 καὶ τὸ τριμῆρον, συναγαγόντες εἰς αὐτὸν

suæ quisque strigæ in locum hunc
 inanem se effundunt : neque in
 eandem viam concursu facto om-
 nium, sese invicem evertunt ac
 conculcant. ad hæc, prædam, sive
 pecudum quæ è vicinis locis subin-
 de abiguntur, sive illam quæ ho-
 stibus adimitur, horsum cogunt
 & per noctes tuentur. Maximum
 verò est quod in nocturnis inva-
 sionibus neque ignis neque telum
 ad eos pertingit, nisi per quam ra-
 rissimè : & id quoque fere sine ullo
 damno ; cum propter intervalli
 longitudinem, tum propter cir-
 cumposita tentoria. Quum igitur
 data explorataque sit quæ peditum
 quæ equitum multitudo in singulis
 legionibus, sive quatuor millium,
 sive quinque eas facere voluerint :
 posita etiam profunditatis, longi-
 tudinis & latitudinis indicia : hoc
 amplius intervalla arctiorum &
 latiorum viarum, pariterque alia
 hoc genus omnia quum data sint ;
 facile erit cupientibus magnitudi-
 nem spatii totius, atque adeo ca-
 strorum universum ambitum, si-
 mul intelligere. Quod si major
 aliquando Sociorum adsit copia,
 qui vel ab initio expeditionis co-
 mites fuerint, vel pro tempore
 postea advenierint : istis quidem
 quos occasio adduxit, præter jam
 dicta, etiam vacua circa Præto-
 rium loca complent : Forum &
 Quæstorium in eundem, quem
 potissimum præsens utilitas sug-

τὴ κα-

Scriptum ex Historiarum Lib. VI.

τὴ κατεπίγοντο πρὸς τὴν χεῖραν τὸ πῦρ. πῆς δ' ἐξ ἀρχῆς συνεκπροδρομοῖς, εἰς ἣν πλὴν ἱκανώτερον ὄμιλον μίαν ἐξ ἐκατέρωδε μέρεσιν τῶν Ῥωμαίων στρατοπέδων πρὸς τὴν ὑπαρχύσαις ὡρᾶται ἐκ τῆς πλαγίας ὀπίφανείας ὡραζήσασιν. Πάντων ὅτι τῶν τετάρτων στρατοπέδων, καὶ τῶν ὑπαίων ἀμφοτέρων εἰς ἓνα χάρακα συναθροισθέντων· εἰδὲν ἔπρον δὲ νοεῖν, πᾶσι δύο στρατοῖς καὶ τὴν ἀρὴν λόγον παρεμβολήσας ἀντιστραμμένας ἀνταῖς συνηρμόσας, συναπείσας καὶ πᾶς τῶν ὀπίσθεν ἐκατέρωδε στρατοπέδων παρεμβολῆς. ἕως ἐπιπλεονεχίας εἰς πᾶσι ὀπίσθεν βλέποντας ὀπίφανεσαν τῶν ὅλης παρεμβολῆς. ὅτε δὲ συμβαίνει γίνεσθαι τὸ μὲν σχῆμα ὡρᾶν, τὸ δὲ χωρίον διπλάσιον ἔχειν, τὸ δὲ πλείονος ἡμίσιον. ὅταν μὲν ἐν συμβαίνει τὰς ὑπαίας ἀμφοτέρωδε ὁμοῦ στρατοπεδεύειν, ἕως αἰετῶν τῶν ἐκείνων. ὅταν δὲ χωρὶς, τὸ ἄλλα μὲν ὡσαύτως, τὸ δὲ ἀγρόθεν, καὶ τὸ ταμίον, καὶ τὸ στρατήγιον, μέσον ἵσταται τῶν δυῶν στρατοπέδων. Μετὰ ὅτι τῶν στρατοπέδων συναθροισθέντες οἱ χιλιάρχοι, τὰς ἐκ τῶν στρατοπέδων πάντας ἐλθόντες ὁμοῦ καὶ δέλας ὀρκίζονται, καθ' ἓνα πλείονος τὸ ὀρκισμὸν. ὁ δ' ὀρκισμὸς ἐστίν· ΜΗΔΕΝ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΟΛΗΣ ΚΛΕΨΕΙΝ· ΑΛΛΑ ΚΑΝ ΕΥΡῆ ΤΙΣ, ΤΟΥΤ' ἈΝΟΙΣΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΧΙΛΙΑΡΧΟΥΣ.

gesserit, conferentes locum. Iis verò qui ab initio comitantur, locandis, si major eorum sit numerus, strigam unam ab utraque parte Romanarum legionum, ad superiorem metaturam, in lateribus castrorum apponunt. At si quatuor legiones & Consules ambo intra unum vallum fuerint congregati; aliud nihil fingere animo debes, nisi duos exercitus exposito jam modo locatos, coherere inter se, invicem sibi obversos, contingentes sese qua parte utriusque exercitus Extraordinarii, quos statuebamus tergum universonum castrorum spectare, metantur. cum quidem usu venit, ut figura sit oblonga, spatium prioris duplum, circuitus sesquialter. Ac quoties quidem Coss. ambo juncta habent castra, semper hoc modo illa disponuntur: quoties verò separata; cætera quidem ut dictum est antea locant; Forum verò, Quæstorium & Prætorium in medio constituunt utriusque exercitus. Peracta metatione castrorum, conveniunt in unum Tribuni, & ab omnibus qui in legione quaque sunt liberi aut servi, jurandum exigunt, viritim singulis jurantibus. Est illud ejusmodi: NIHIL E CASTRIS SE FURATURUM: VERUM ETSI QUID FORTE ALIQUIS INVENERIT, AD TRIBUNOS RELATURUM.

(††)

Εξῆς

Polybii Megalopolitani de Castris

[illegible]

Secundum hæc manipulos Principum & Hastatorum cujusque legionis ordinant: duos ad curam loci ante Tribunorum tentoria. in hac namque lata via plerique Romanorum dies totos versantur, propterea ut aspergatur ac scopis mundetur diligenter, curam semper adhibent. è reliquis octodecim manipulis ternos singuli Tribuni fortiuntur: tot enim sunt in unaquaque legione ex superiore nostra tributione, Hastatorum ac Principum manipuli: Tribuni autem militum sex. Trium autem horum manipulorum quisque suam vicem Tribuno hujusmodi præstant ministerium. Ubi castris locus est captus, hi sunt qui tentorium statuire, & locum circa pavire ac complanare solent. & si quid ad utensilium custodiam fuerit septo claudendum, id quoque istis curæ. præstant & binas excubias. Harum singulas quaterni viri obeunt: quorum pars ante tabernacula, pars à tergo juxta equos ponitur in custodia. Quum autem quisque Tribunorum tres habeat manipulos, & in quoque eorum milites supra centum, præter Triarios & Velites, qui non ministrant, haud grave illis hoc munus est; quarto demum die vice sua ad singulos manipulos redeunte: at Tribunorum tum commoditati ad ea quæ sunt necessaria hac ra-

Scriptum ex Historiarum Lib. VI.

τῇ πρῆς, Διὰ τὴν περὶ τῶν δόπο-
 λῆται σεμνὸν καὶ περὶ τῶν αἰῶν. αἱ δὲ τῇ
 Τριάρων σημαῖαι, τῇ μὲν τῇ χιλιάρ-
 χων ὡς αὐτὸν λατρεῖας· εἰς δὲ
 τὰς τῇ ἰππέων ἐλαμῶς ἐκάστη σημαία
 καθ' ἡμέραν δίδωσι φυλάκειον, αἰ
 τῷ γειτνιῶνι κατόπιν τῇ ἐλαμῶν, οἱ
 ἴνες τρεῖς μὲν καὶ πάλαι, μάλιστ' ἡ
 τὰς ἰππας· ἵνα μήτ' ἐμπλεκόμενοι
 πῆς δέμασι, βλάβῃ τῇ περὶ τῇ
 αὐτῇ λυόμενοι καὶ περὶ τῇ ποντες
 ἄλλοις ἰπποῖς ταραχὰς καὶ θορύβους ἐμ-
 πιῶσι τῷ στρατοπέδῳ. μία δ' ἐξ ἀπα-
 στῶν καθ' ἡμέραν σημαία ἀνὰ μέρ^Θ
 τῷ στρατηγῷ ὡς αὐτῇ ἡλίας ἀμα μὲν
 ἀσφάλειαν παρασχεῖ τῷ στρατηγῷ
 περὶ τῇ ἐπιβλαβέ, ἀμα δὲ καὶ τὸ
 πείραγμα τῇ δέχῃς. Τῆς δὲ τῇ Ἰαφρείας
 καὶ χαρὰς πῆς, δύο μὲν ἐπιβλάβησι
 πλὴρ αἱ πῆς συμμάχοις, παρ' αἷς καὶ
 στρατοπέδῳ τὸ κέρως αὐτῶν ἐκάτερον·
 δύο δὲ πῆς Ῥωμαίοις, ἐκάτερω τῷ στρα-
 τοπέδῳ μία. Διαιρεθείσης δὲ τῇ πλὴ-
 ρῆς ἐκάστης καὶ σημαῖαι, τῇ μὲν καὶ
 μέρος ἐπιμέλῃαι οἱ ἑξάταροι πῆς
 παρεστῶτες τῇ δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῇ
 πλὴρ ῥῆς, δύο τῇ χιλιάρχων. ὁμοίως δὲ
 καὶ τῇ λοιπῇ τῇ καὶ τῷ στρατοπέδῳ ἐπι-
 μέλῃαι ἐπι πῆς· καὶ δύο δὲ σφῆς
 αὐτῆς διελόντες ἀνὰ μέρ^Θ τῇ ἐκμύς
 τῇ δὲ μύων ἀρχαῖς, καὶ πῆς οἱ λαχόν-
 τες τῇ ἐν πῆς ὑπαίθεροις περὶ τῇ
 χρείας. ὁ δὲ αὐτῇ τῇ τῇ δέχῃς
 ἐστὶ καὶ τῇ Πραιφίκων περὶ τὰς συμ-

tionē consulitur; tum etiam ho-
 nori, ad dignitatem & auctorita-
 tem eis conciliandam. Triariorum
 verò manipuli à ministrando Tri-
 bunis sunt liberi: sed eorum sin-
 guli turmis equitum quotidie qua-
 ternos milites præbent, ad excu-
 bandum ei turmæ, quæ à tergo
 proxime assidet. Hi cum alia cu-
 stodiunt, tum equos maxime: ne
 aut vinculis impliciti fiant inu-
 tiles, aut soluti in alios equos in-
 cidant & trepidationem ac tumultum
 in exercitu faciant. Unus
 porro è cunctis manipulis, suam
 quisque vicem Imperatori excu-
 bat; qui & tutum ab insidiis eum
 præstat & imperii majestatem si-
 mul ornat. Porro in præducenda
 fossa & struendo vallo, duo So-
 ciis latera incumbunt, ad quæ
 ipsorum utraque ala metatur: duo
 reliqua Romanis; utrique legioni
 unum. Diviso autem per manipu-
 los unoquoque latere, quum per
 partes curent Centuriones, ipsi
 instantes operi: lateris universi
 probatio ad duos e Tribunis per-
 tinet. Similiter & cæteram castro-
 rum curam hi sustinent. in binos
 enim dividentes sese, mutua vice
 semestris spacii menses duos im-
 perant: ac quibus fors evenit, ii
 omnibus quæ in castris geruntur,
 præfunt. Eadem est ratio imperan-
 di & Præfectorum inter Socios.

Polybii Megalopolitani de Castris

μάχας. οἱ δὲ ἵπποις καὶ ἑξάιρχοι,
πάντες ἅμα τῷ φωτὶ ὡς γίνονται
πρὸς τὰς ἑξάιρχων σκηνάς· οἱ
ἡμίλρχοι πρὸς τὸ ὑπατον· καὶ ἑ-
νὸν μὲν τὸ κατεπεῖχεν αἰεὶ ὡς γ-
νέλλει τοῖς ἡμίλρχοις, οἱ ἡμίλρχοι
τοῖς ἵπποεῦσι καὶ ἑξάιρχοις· ἔπειτα δὲ
τοῖς πολλοῖς, ὅταν ἑκάστων ὁ καιρὸς ᾖ.
Τὼ δὲ ἔνυκτερινῷ σωτήματι
ὡς δίδωσιν ἀσφαλίαν) τὸ τρέπον τῆ-
τον· καθ' ἑκάστον ὅρμον καὶ τὸ ἵππεον καὶ
τὸ πεζόν, οἱ ἐκ τῆς δεκάτης σημαίας ἐν
τοῖς τελευταίοις μέρεσι στρατοπεδούχ-
σιν καὶ τὰς ῥύμας. ἐκ τῶν εἰς ἑκά-
στης ἀνὴρ λαμβάνεται καὶ ἐκλογὴν,
ὅς τ' ὡς καὶ τὰς φυλακὰς λειψυγίων
ἀπολύεται· ὡς γίνονται δὲ καθ' ἡμέ-
ραν δύο ὁρμῶν ἡλίας πρὸς τὸ ἑξάιρ-
χος σκηνῶν, καὶ λαβὼν τὸ σωτήμα
(τῆτον δὲ ἐς τὸ πλατεῖον ὁππαραμ-
μόν) ἀπαλλάττεται πάλιν· ἀναχω-
ρήσεις δὲ ὅππῃ τὸ αὐτὸ σημαίαν, ὅτε
ἐξυλῆφιν παρέδωκε, καὶ τὸ σωτήμα
μὲν μαρτύρων τῷ τῆς ἐχομένης ση-
μαίας ἡγεμόνι· ὡς ἀπλησίως δὲ πάλ-
ιν ἔτ' ὡς τὴν ἐχομένης· τὸ δὲ ὅ-
μοιον ἐξῆς ποιῶσι πάντες, ἕως αὖ ὅππῃ
τὰς πρώτας καὶ συνέχῃς τοῖς ἡμίλρ-
χοις στρατοπεδούχους σημαίας ἐξ-
κινῆται. τέτοις δὲ αἰετὸν τὸ πλατεῖον ἐν
φωτὶς ὄντι ἀναφέρειν πρὸς τὰς
ἡμίλρχους· καὶ μὴ ἀνενεχθῇ πάντες
τὰ δοθέντα, γινώσκει, διότι δίδεται
τὸ σωτήμα πᾶσι, καὶ διὰ πάντων εἰς

Ad Tribunorum tabernacula luce orta equites præsto sunt, & ductores ordinum: Tribuni statim ad Consulem. hic quæ usus postulat Tribunis mandat; Tribuni equitibus & Centurionibus: isti militibus, ubi suum quæque res tempus est nacta. In nocturnæ tesseræ traditione ne quid peccetur, hoc cavent modo. In unoquoque genere equitum peditumque, milites decimi signi in extremis partibus strigarum metantur. è singulis istis decimis ordinibus unum inter omnes eligunt, quem ab excubandi munere liberant. Hic quotidie circa solis occasum ad Tribuni tentorium venit, & tessera accepta (ea est, latior tabella inscripta) revertitur: qui ut ad signum suum est reversus, parvulum id lignum ac simul tesseram adhibitis testibus proximi ordinis ductori tradit: ille similiter, sequentis Centurioni: atque idem omnes deinceps faciunt: donec ad primos ordines qui prope Tribunos tendunt, signum perveniat. Hos oportet tabellam ad Tribunos referre dum adhuc lucet. Tribunus si omnes fuerint relatæ quas dederat; cognoscit tesseram ad omnes, & per omnes ad se venisse. sin desit aliqua, è vestigio quî factum sit hoc, inquit: notum habens ex inscriptione, cujus partis tabella non sit allata. atque is per quem stetit

αὐτὸν

αὐτὸν ἡκέ. ἐὰν δ' ἐλλείπη ἡ, ὡς
 πόδας ζητῇ τὸ γεγνησ, εἰδὼς ἐκ τ'
 ὅτι πλεονάζει ἐκ πλείων ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν
 πλατείαν. ὅθεν αὖ δὲ ῥεθ' ἡ τὸ κώλυμα,
 τυγχάνει τ' καθηκόντος ζημίας. Τὰ δὲ
 περὶ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς ἔσως
 οἰκονομεῖται παρ' αὐτοῖς. τὸ μὲν στρα-
 τηγόν, καὶ τὸ τετρα σκηνῶν ἡ ὡς ἀκρι-
 τῶσα σημαῖα φυλάττει. τὰς δὲ τ' χι-
 λιάρχων καὶ τὰς τ' ἱππέων ἐλαμῆς,
 οἱ ἀπεταγμένοι, καὶ τ' ἄλλοι λόχοι,
 ἐξ ἐκάστης σημαίας. Ομοίως δὲ καὶ παρ'
 ἑκάστου ἄγματος πάντες ἐξ αὐτῶν ἡ-
 γήασιν φυλακῶν. τὰς δ' λοιπὰς ὁ στρα-
 τηγὸς διοτρέπει. γίνονται δὲ ὡς ὅτι πέντε
 τεταῖς φυλακαὶ ὡς τ' ἑκατὶν, καὶ
 παρ' ἑκάστου τ' περὶ τῶν, καὶ συμβέ-
 λων δύο. τὸ δ' ἐκ τῶν ὅτι φάνειαν οἱ
 γεσφομάχοι πληρεῖσι, παρ' ἑλόν
 καθ' ἡμέραν τ' χάρακα ὡς ἀκριτῶν-
 τες. Αὕτη γὰρ ὅτι περὶ τῶν τέτοις ἡ
 λειτουργία. ὅτι τῶν εἰσόδων ἀνὰ δέκα
 πρῶτον τεταῖς αὐτ' ἡ περὶ τῶν.
 τὸ δ' εἰς τὰς φυλακὰς διοτρεχθέν-
 των ἀφ' ἐκάστης φυλακῆς, τὸ πρῶτον
 μελλόντα τηρεῖν, εἰς ἐξ ἐκάστης
 σημαίας ἐρατὸς ἄνθρωπος τὸ χιλιάρ-
 χον ἐσπέρας. ὁ δὲ δίδωσι τέτοις πᾶσι
 ξυλήφια καὶ φυλακῶν, βραχέα πε-
 λῶς ἔχοντα χαρρακῆρα. λαβόντες
 δ' ἔπειτα μὲν ὅτι τὰς διοτρεχθέντας
 ἀπὸ τῶν πόντων. Ἡ δὲ τ' ἐφο-
 δείας πᾶσι, εἰς τὰς ἱπποῖς ἀνατίθεται.
 Δεῖ γὰρ τὸ πρῶτον ἡλάρχην καθ' ἑκάστου

se invenitur, multa condigna
 afficitur. Quod ad vigiliis noctur-
 nas, eæ administrantur à Roma-
 nis hoc modo. Imperatorem &
 Prætorium ejus custodit manipu-
 lus ante fores solitus. excubare.
 Tribunorum tabernacula & equi-
 tum turmas, qui ad id sunt desi-
 gnati è singulis manipulis, ut
 ante diximus. Similiter etiam ad
 quemque ordinem excubias è suo
 numero omnes locant. reliquas
 Imperator ipse disponit. ferè
 autem ad Quæstoris tutelam ter-
 næ excubiæ constituuntur: ad
 Legatorum, qui concilium par-
 ticipant, binæ. at laterum exte-
 riorum custodiam velites agunt,
 qui propter vallum totum de die
 in excubiis manent. Hoc enim
 muneris est illis impositum. Hi
 ad uniuscujusque portæ ac lateris
 custodiām de suo numero denas
 collocant excubias. E singulis
 autem quaternionibus eorum qui
 ad custodias agendas sunt desti-
 nati, ille qui primus in statione
 est futurus, ad Tribunal vespere
 deducitur ab agminis coactore
 cujusque signi. Tribunus omni-
 bus his pro singulis excubiis par-
 vulas è ligno tessellas tradit op-
 piddo exiguas, quæ nota quadam
 sunt insignitæ. illi his acceptis
 ad designatas quisque stationes
 concedunt. At circuitationis fides
 curæ equitum demandatur. O-
 portet enim ut qui primi sunt

Polybii Megalopolitani de Castris

γρατί πεδον ἐνὶ τῷ ἐραγῶν τῷ αὐτῷ
 ὡς ἀγγεῖλαι πρὸς ὡς ἀγγεῖλαι
 ποιῶν www.libriol.com ἐμφα-
 νίσῃ νεαίσις τῷ ἐν τῷ ἰδίῳ ἰλῆς
 πρὸς ὁρίσας τοῖς μέλλουσιν ἐφοδύειν.
 μὲν ὅτι πᾶσι τῷ τῷ ἐχομένης ἰλῆς ἡγε-
 μόνι δὲ τῷ αὐτῷ ἀφ' ἐσπέρως ὡς ἀγγε-
 γῆλαι, διότι τῷ καθῆκεν πᾶσι πρὸς τῷ
 ἐφοδείας φροντίζον ἐς πᾶσι αὐτοῖς.
 τῷ οἱ ἀκρίβειαι, ὡς ἀπλησίως
 πᾶσι δὲ ποιῶν πῶς πρὸς ἡμέρας ἐς
 τῷ ὅτι πᾶσι ἡμέρας. ὁμοίως δὲ καὶ τῷ
 ἐξῆς. οἱ δὲ πρὸς ἡμέρας ἐκ τῷ ἐρα-
 γῶν, ἐκ τῷ πρὸς ἰλῆς τέτταρες, ἐπει-
 δὲν διὰ τῶν πρὸς φυλακῶν, πρ-
 οῦν) πρὸς τῷ χιλιάρχον, καὶ γραφῶν
 λαμβάνουσι, * πῶς καὶ πῶς ἐφοδύ-
 σαι δὲ φυλακῶν. μὲν δὲ πᾶσι ὡς ἀγγε-
 κειτῶν οἱ τέτταρες, ὡς καὶ τῷ πρὸς πᾶσι
 σημαῖαι τῷ Τετραρίων. ὁ γὰρ ταύτης
 τῷ χιλιάρχον τῷ ὅτι πᾶσι πᾶσι
 καὶ φυλακῶν βεβαιῶν. Συναψαῖος
 ὅτι καὶ τῷ πρὸς πᾶσι ἐφοδύει φυλα-
 κῶν ὁ ταύτης λαχὼν, ἔχων μετ' αὐτῷ
 μάρτυρας τῷ φίλων. ὅτι πρὸς πᾶσι δὲ
 τῷ ῥηθέντες πόπας, ἐκ μόνον τῷ πρὸς
 τῷ χάρακα καὶ τῷ εἰσόδους, ἀλλὰ καὶ τῷ
 καὶ σημαῖαι ἀπαῖας, καὶ τῷ καὶ
 ἐλαμόν. καὶ πρὸς εὐρὴ τῷ φυλάττον-
 τας τῷ πρὸς πᾶσι ἐχρηγορίας, λαμβάνει
 ὡς καὶ τῷ πρὸς πᾶσι. ἐὰν οἱ εὐρὴ
 κειμῶν, καὶ λελοῖται πᾶσι τῷ πόπας,
 ὅτι πρὸς πᾶσι καὶ τῷ πρὸς πᾶσι,
 ἀπὸ πᾶσι πᾶσι. πρὸς ὅτι ὡς καὶ πᾶσι γί-

in quaque legione Turmarum præfecti, uni è suis coactoribus agminis mane hujusmodi dent præceptum: ac juvenibus quatuor suæ turmæ ante prandium edicat, ipsos esse qui circuire debeant. deinde præfecto turmæ secundæ significare idem tenetur sub vespèram, pertinere ad ipsum circuitionis munus in diem sequentem. Hunc quoque similiter, ubi præceptum accepit, eadem facere cum jam dictis in proximum diem oportet; & ita alios quoque deinceps. Quatuor autem illi quos è prima turma agminis coactores elegerunt, vigilias inter se sortiti, Tribunum adeunt, & scriptum ab eo accipiunt, quæ loca & quot vigilias obire oporteat: deinde ad primum manipulum Triariorum excubias agunt illi quatuor: quoniam ejus Centurioni cura incumbit ad quamque vigiliam buccina signum dandi. Ubi tempus venit, primam vigiliam circuit qui eam fuerit sortitus, testes secum habens, ex amicis nonnullos. obit autem hic dictas stationes non circa vallum dumtaxat & portas, verum etiam circa manipulos omnes ac turmas. qui si primæ vigiliæ custodes offenderit vigilantes, tenue illud lignum ab iis accipit. at si aliquis dormiens fuerit inventus, aut qui stationem deseruerit, attestatus eos qui adsunt, abit. Consimile

νεται ἢ ὑπὸ τῶν ἐξῆς Φυλακᾶς
 ἐφοδούντων. τὸ δὲ ὀπιμέλῃαν δὲ καὶ
 φυλακῶν βακκαῶν. ὡς δὲ ἴσως εἴπῃ
 ἵνα σύμφωνον ἢ πῶς ἐφοδύουσι πρὸς
 τὰς φυλάττοντας, οἱ τὴν πρώτης ση-
 μαίας τῶν Τριαιρίων ἐξ ἑκατέρου δὲ
 στρατοπέδου ταξίαρχοι, καθ' ἡμέραν
 ποιῶνται. τὸ δὲ ἐφοδῶν ἕκαστος ἄμα
 τῷ Φαλῇ πρὸς τὸν χιλιάρχον ἀναφέρει
 τὸ σῶμα. καὶ μὲν ἢ πάντα τὰ δε-
 δομῆνα χωρὶς ἐγκλήματι, ἀπαλ-
 λάττοντι πάλιν. αὐτὸ δὲ ὡς ἐλάττω φέρῃ
 δὲ πλείους τῶν φυλακείων, ζητῶσιν ὅτι
 δὲ χαρακτῆρ, πῶς ὅτι τῶν φυλα-
 κείων λέλοιπε. τὰς δὲ γνωδέντες,
 καλεῖ τὸν ταξίαρχον. ὅτι δὲ ἄγχι τὰς
 ἀποταχθέντας εἰς τὴν φυλακῶν. ἐπι-
 συγκρίνοντα πρὸς τὸν ἐφοδόν. εἰ μὲν
 ἐν ἐν πῶς φύλαξιν ἢ τὸ κακόν, εὐθὺς
 δηλὸς ἐστὶν ὅτι ἐφοδείαν ἔχων, ὀπι-
 μαρτυράμενος τὰς συνέχους. ὁφείλει
 γὰρ τῷ ποιῆν. εἰ μὲν δὲ μηδὲν ἢ πῶς
 γεγονός, εἰς πᾶν ἐφοδὸν ἀναχωρεῖ
 τὸ ἐγκλήμα.

fit & ab iis qui sequentes vigilias
 lustrant. Dandi autem signi buc-
 cina vigiliis singulis, quod circui-
 toribus cum vigilibus conveniat,
 curam gerunt suo quisque die
 Centuriones primi manipuli Triar-
 riorum, ex utraque legione. Pri-
 madein luce singuli qui perlustra-
 verunt vigilias ad Tribunum tes-
 feras deferunt : quæ si tot inveni-
 antur quot fuerant datæ, incul-
 pati discedunt : sin pauciores ali-
 quis referat quàm pro numero ex-
 cubiarum, ex impressa nota de
 eo excubitorum quaternione cu-
 jus ratio non constat, inquirent.
 qua re cognita Centurionem vo-
 cat : hic designatos ad vigilias ad-
 ducit : qui cum circuitore disce-
 ptat. Quod si penes vigiles culpa
 hæreat ; confestim qui lustravit,
 testificatum se esse proximos de-
 clarat. hoc enim faciat oportet.
 atque id si non fuerit factum, ad
 circuitorem redit culpa.

www.libtool.com.cn

NOTE

NOTÆ

www.libtool.com.cn

I N

HYGINUM.

N principio scriptum est. *Incipit liber Hygini Gromatici. in fine. Liber Gromaticus Hygini de divisionibus agrorum explicat. Inc. lib. Hygini Gromaticus.* Unde alii librum hunc, alii scriptorem Gromaticum appellari censent: quorum utrum recipiatur, non equidem in magno ponam discrimine. Plures enim libros gromaticos, ut de metatione castrorum, de divisionibus agrorum est, scripsisse videtur: nec tamen ipse male Gromaticus dicitur, cum professores artis agrimensoriæ, ita vocatos testetur.

Nunc papilionum tensionem.) Docet hoc capite Hyginus rationem compositionis strigæ & hemistrigii, quæ papilioni, armis, jumentis, quæ uni, quæque duabus centuriis adsignetur pedatura. Inde legionibus locum suum dat, & ostendit qua forma, pro ut plus minusve legionum vel auxiliorum fuerit, cohortes legionariæ tendant. *Papiliones vocantur, à similitudine, ut inquit Isidorus, parvi animalis volantis, quod maxime abundat florentibus malvis: hæ sunt arviculæ, quæ lumine accenso conveniunt, & circumvolantes ab igne proximo interire coguntur.* Vidi, qui vellet tabernacula Principum, gregarii militis papiliones, esse non tam veterum autoritate persuasus, quàm consuetudine hujus ævi, quo centuriones & præpositi tentoriis utuntur, manipulares ex stramento, arundinibus aut obvia materia tuguriola faciunt, quibus bini singulis contegantur. Sed Romani neque tot flammæ alimenta in castris esse, neque primores

A

mol-

molliter, cæteros omnes negligenter haberi ex usu & disciplina castrorum existimantes, tam his quàm illis tentoria ex pellibus attribuebant, quæ castrensi vocabulo papiliones vocabantur. Ita enim & Imperatorum tabernacula appellant. Lampridius de Alexandro Imperatore. *Apertis papilionibus prandit atque cenavit.* Trebellius de Herode. *Homo orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant sagillata tentoria & aurati papiliones.* Forma papilionis & pedaturæ quæ ei assignatur eadem, id est quadrata: hæc enim ad extendam aream & continuandos papilionibus papiliones imprimis apta, cum rotunda quæque aliæ obliquis lateribus nudam & inanem pedaturæ partem relinquunt. Sunt tamen & in Trajani columnâ tabernacula rotundis propiora: utrimque apertos fuisse, ratio compositionis Hyginianæ ostendit; cum enim inter papilionem & papilionem nihil spaci relinquantur, præter duos pedes, incrementum tensuræ; hinc autem via, inde arma & jumenta ponantur, ne aut ab armis suis aut à viâ intercurrente objectu pellium excluderetur miles, papilionem pervium fuisse & hinc inde exitum habuisse necesse est. Ac inde, opinor, castrense hoc nomen tentoria traxerunt, quod binis à fronte & à tergo pellibus in medio ad exitum apertis & divis in modum quatuor alarum tegerentur, quibus hinc paulum allevatis inde papilionum volantium similitudinem quandam exhiberent. Q. Curtius de Alexandro Magno. *Pellibus sæpe tabernaculi allevatis ut conspiceret hostium ignes.* Et de Imperatore Alexandro jam diximus, apertis papilionibus solitum prandere & coenare.

Cohortium superscriptarum.) Cohortes legionarias intellige. Sequitur enim paulò post. *Hæc pedatura ad plenam legionem est computata.* Et quamvis ea hic jaciat fundamenta, quibus omnis hæc metatio incumbat & ininitatur: de legionum tamen tensione ex professo agit.

Papilio unus occupat pedes decem.) in longitudine hemistrigii, tantundem ut mox dicet, in latitudine: scrupulum itaque terræ occupat.

Accipit incrementum tensuræ.) Scribe, accipit: Tensuram hic vocat, quam paulò ante tensionem: ut mensionem & mensuram dicebant veteres.

Tegit homines VIII.) Octo homines vel quaterni binis ordinibus sibi oppositi in quadrato hoc denum pedum commodè cubabant. Accipient pedes duos cum semisse in latitudinem, quinque in longitudinem, nisi si ex incremento tensuræ adjiciendum aliquantum. Justa enim militaris statura sex vel utique quinque pedum & undecim unciarum habebatur, & longitudini lectorum sex vulgò pedes, tres latitudini dabantur. Sed nihil fortasse necesse est tantum assignari, in terrâ vel lectis ex stramen-

men-

mento vel gramine requiescentibus & oppositis. Apud Xenephontem ipse describitur Cyrus, ἐπὶ σβάδῳ καὶ κλιτῆσι. cui Gobria κλῖναι δι' ὑμῖν εἶσιν ὅπου γενοιντ' αὖ ἐυνάει ἐπὶ γῆς σρώματα δι' νομίζετε θυχ' ὅπουσι πείβαστα φέει ἔρειναι. *www.historias.net* ὅπουσι φεύγαστα δεῖτε καὶ πεδία ἀνίστησι. Quodnam genus lectorum in castris Romanis fuerit, docet nos Varro, cum lecticam inde & segestria nomen accepisse ait. *Lectica quod legebant unde eam facerent stramenta atque herbas ut etiam nunc fit in castris.* Et mox. *Lecticam quo involuebant quod fere stramenta erant è segete segestria appellant ut etiam nunc in castris.* Communis itaque in terrâ lectus facit, ut tegendis octo hominibus papilio denum pedum sufficiat: Et si cui mirum videtur, quod in latitudine pedum triginta hemistrigii satis amplâ, tam angustis papilionibus utantur? is sciat magnitudine papilionum numerum impedimentorum, quem recidi inprimis utile est, multum adaugeri, imminui strigæ partes, in quibus arma, jumenta, currus, cætera belli instrumenta collocantur: non ignibus, non liberiori auræ quæ inprimis valetudini conducit, locum relinqui, si quidem tentoria nimis extendantur. *Tegit* inquit, *homines octo.* Octo igitur homines contubernium. Sed infra contubernia cohortis peditatæ majora facit, ut & Vegetius, qui undecim in eodem contubernio homines ponit. Quid ergo dicemus? an legionibus minora contubernia quàm auxiliis, quia minores centuriæ? eundemque semper numerum in qualicunque centuriâ contuberniorum, non eundem in contubernio majoris & minoris centuriæ contubernium fuisse? Sunt sanè quæ hoc persuadeant. Hyginus tam centuriæ legionariæ, quàm auxiliari decem papiliones dat, quamvis hæc centum, illa octoginta homines habeat. Totidem contubernia Vegetius centuriæ centum undecim hominum attribuit, undecim enim homines ei contubernium sunt. Tradit & Josephus agmen Vespasiani iter facientis, denos è singulis centuriis cum mensuris ad metanda castra præcessisse, quid ita denos? nisi ut numerum papilionum adæquarent è singulis contuberniis singuli. Adde quod contubernia minima quidem exercitus, sed tamen corpora; unde contubernales, concorporales vocat Ammianus: & erant his corporibus præpositi Decani. *Erant*, inquit Vegetius, *Decani decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernii vocantur.* Erant inquit, tanquam de re antiqua, ne quis novitium putet. Gente certa Flaviâ rerum potente jam Decanos in militia pedestri fuisse Josephus testatur, καὶ γραμμάτων μὲν δεκαδάρχων, δεκαδάρχης δ' εκατοντάρχων, τέσσο δ' εἰσπεδάζον ἀρέσασθαι χιλιάρχων. Quare sicut in legione quaternum millium idem numerus tribunorum, centurionum optionum qui in legione quinum vel

senum millium, ita & in centuriâ minori & majori, idem semper numerus minorum corporum & præpositorum decem semper contubernia, totidem Decani erant. Centuria igitur hominum centum & decem contubernia undecim hominum: centum decem, octoginta octo hominum hac ratione habebat. Sed nobis sequentia Hygini & inprimis examinantibus, quod paulò post dicit, centuriam octo tantum papiliones tendere, dubitatio suboritur: an hæc quoque legionaria contubernia decem homines habeant? non enim aliter octo papilionibus rectè distribuentur homines octoginta, ut infra dicemus. Dicit hic quidem tegere papilionem homines octo, demtis nimirum binis vigilibus; sed non dicit tot homines contubernium esse. Confirmat hunc numerum in Pescennino Ælius Spartianus, cum scribit: *Pescenninum ob unius galli gallinacei direptionem, decem commanipulones, qui raptum ab uno comederant, securi percuti iussisse.* Commanipulones sunt contubernales, contubernium enim ea ætate manipulus vocabatur, ut testatur Vegetius, in lapidibus priscis, manipuli, commanipuli, commanipulares passim hoc sensu. Vir magni in literis nominis, libro posthumo de re militari Romanorum apud Cornelium Tacitum, manipulum etiam pro contubernio accipit; sed malè. Annalium enim I. manipulis centuriones & vexilla non semel attribuit. *Interea*, inquit, *manipuli ante captam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt, direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto; quod municipii instar erat, retinentes centuriones in risu & contumeliis, postremo verberibus insectantur.* Eodem libro. *Concionem discedere in manipulos jubet; sic melius audituros responsum, vexilla præferri, ut id saltem discerneret cohortes.* Locus qui in hanc eum sententiam traduxit, eodem libro est. *Non tentoria manipulis, non fomenta sauciis.* Ubi videtur singulis manipulis suum tentorium assignare: sed videtur; non enim liquet, an propriè loquatur quid? si dixisset non tentoria cohortibus, an idèò singulis cohortibus unum tantum tentorium fuisse diceremus? Manipulos quidem aliquoties pro militibus aut manipularibus posuit, nusquam pro contubernio. Locis autem jam citatis palam est, vel duas centurias more antiquo, vel utique unam manipulum vocare. Ipse Vegetius inter veteres & recentiores velut fluctuans, nunc contubernium, nunc centuriam, & tantum non eodè loco vocabulo hoc designat: nam cum dixisset libro secundo in fine, cap. XIII. *Contubernium manipulis vocabatur: statim subjicit initio capitis sequentis. Quemadmodum inter pedites centuria vel manipulus appellatur; ita inter equites turma dicitur.* Habuerunt quidem aliæ nationes contubernia, manipulis haud multò mi-

nora, Cyri apud Persas instituto, ut autor est Xenophon, *πίσις* vel centuria unum contubernium faciebat, qui & causas adducit, propter quas convictum militum eodem in contubernio è republicâ censeat. Existimasse enim Cyrum se hoc inde consecuturum commodi, ut qui se eodem omnes modo haberi cernerent, eadem alacritate in hostem irent, nemo remissius aut ignavius sese gereret, tanquam arctius cæteris habitus: utile præterea esse, ut militi miles innotesceret, crescere pudorem notitiâ, homines inter se ignotos, ut qui in tenebris versantur, sine metu infamiæ peccare & ad turpia facilius prolabi: Non facile sese deferere, qui unâ viverent, bruta quoque animantia unâ pasci adsueta, ægrè divelli & miro sui desiderio teneri. Jam ordinem ipsum contubernii ad aciei instructionem non parum conferre: non secus enim ac si in acie instructi essent sub suo quemque præposito contineri.

Plena centuria habet homines LXXX.) Centuria cohortis legionariæ. nam auxiliarium cohortium grandiores. Est qui putet, centuriam legionariam dēmtis demum viginti vigilibus, octoginta, alioquin revera centum homines habere. Sed Hyginus de plenâ centuriâ loquitur: mox autem ubi de vigilibus agit, eos ex hoc numero detrahit: cum enim centuriæ octo tantum propter vigiles papiliones adsignet, & papilio homines octo tegat, quatuor tantum & sexaginta efficientur.

Qui occurrunt.) Scribe, occupant.

In Latitudine.) Imo in longitudine hemistrigii: nam de latitudine mox dicit; sed turbat hic aliquoties Hyginus latitudinem appellans, quæ est propriè longitudo.

Ped. CXX.) Pedes centum viginti, mensuris longitudo actus sunt: item strigæ cujus latitudo pedes sexaginta: jubent enim mensuræ quadraturam dimidio longiorem quam latiore facere. Hyginus. *Omni mensuræ hujus quadraturam dimidio longiorem quam latiore facere debemus, & quod in latitudinem longius fuerit, scammum appellare, quod in longitudinem, strigam.* Hyginus noster latitudinem quidem strigæ castrensis pedibus sexaginta, longitudinem verò non tam arcto spacio definit; sed omnes qui eodem ordine & rigore tendunt, sub ejusdem strigæ vocabulo complectitur, plures centurias, turmas, cohortes in eadem striga collocat, C. 3. *Poterint centum quinquaginta singulares in striga prætorianorum tendere.* In prætectura intra viam sagularem quingentos milites: in retentura quadringentos: lateribus prætorii sexcentos pedem adjectâ quintâ accipientes, unum hemistrigium capit. Interdum tamen strigam pro pedaturâ cohortis sumit, ut C. 6. *Observabimus primæ strigæ signis,*

idem assignari quod cohorti primæ, ut viæ vicinariæ percurrant.

Nam quod ad latitudinem est hemetrici ped. XXX. attinet.) lege, quod ad latitudinem hemistrigii pedum triginta attinet. Vox hæc in Hygino fere ubique, sed alibi aliter corrupta est, alibi enim scribitur emistrici, alibi enestra, alibi æmitricis, item æmistrici, emistris, emistricio, mitrici, emistricia, æmistricium, æmistrimi, æmistrigium. Haud dubiè autem scribendum est, ut monuerunt viri docti, hemistrigium vel semistrigium, quia dimidia strigæ pars est, ut hæmisphærium dimidiam sphæram dicimus. Definitâ areâ quâ una centuria tendit longitudine, nunc latitudinem triginta pedum ordinat & ex ea primum papilioni, deinde armis, tertio jumentis locum assignat.

Armis pedes quinque.) Scutum, pila galeam deponebant in contubernio, vel ut hic locus docet proximè tentoria, saguloque tecti per castra ibant. Hinc in repentinis tumultibus, milites sine scutis & iustis armis deprehensos non raro legimus. Tacitus Historiarum V. Romani vulneribus excitati quærent arma, ruunt per vias, pauci ornati militariter plerique circum brachia torta veste & strictis mucronibus. Livius in vigesimo quinto de Graccho. Inter hæc dicta paludamento circa lævum brachium intorto: (nam ne scuta quidem secum extulerant) in hostes impetum fecit. Tradit & Cæsar milites suos, qui colloqui causâ ad Afranii castra transierant, quod scuta non portassent, dextras in repentino periculo sagis involvisse, atque ita gladiis districtis se à cetratis & equitibus Afranii defendisse: nam veteres, ubi casu aut necessitate in pugnam vocatis scutum deesset, sago pallio vel toga circa brachium in modum scuti intorta, sese defendebant. Eucolpius apud Petronium. Idem & ego ex altera parte feci & intorto circa brachium pallio, composui ad præliandum gradum. Deposita autem in contubernio arma, ex antiqua disciplina ne capere quidem injussu Ducum fas erat; adeò omnia lege & ordine gerebantur. Inde Vespasiani & Hetruscorum illud apud Livium, M. Fabio & Cn. Manlio Coss. militem intra castra continentibus. Impune se insultaturos non credi militi arma. Et mox dato juratis pugnæ signo. Livius. Arma capiunt, eunt in pugnam irarum speique pleni nunc jubent Hetruscos probra jacere nunc armatis sibi quisque lingua promptum hostem offerri. Nunc, inquit, armatis sibi, quia antequam datum pugnæ signum, armati scuto, galeâ, pilis non fuerant. In castris prætoris aliisque in pacato arma armamentario etiam clausa legimus. Cæterum gladium & hærentia corpori tegmina, non nisi de nocte deponebant.

Jumentis pedes novem.) Jumentis sarcinariis, calonibus, lixis & impe-

impedimentis hæc assignatur pedatura, eâ latitudine quæ jumentis sufficere possit. Columella bubilia pedes decem vel minimè novem lata fieri vult, quæ mensura ad procumbendum pecori & jugario ad circumeundum laxa ministeria præbeat. Virgilius in castris Latinorum famulos Rhamnetis temerè inter tela & aurigam sub ipsis equis cubantem describit. *Æneid.* IX.

Tres juxta famulos temerè inter tela jacentes
Armigerumque Rhemi premit aurigamque sub ipsis
Nactus equis.

Sed totam hanc hemistrigii ordinationem in Magone nisi fallor Amilcaris in contubernio cum contubernalibus suis jacente, depingit Silius Italicus, ita canens.

————— Nec degener ille
Belligeri ritus, taurino membra jacebat
Effultus tergo, & mulcebat tristitia somno.
Haud procul hasta viri terræ defixa propinquæ,
Et dira è summa pendebat cuspide cassis,
Et clypeus circa, loricaque, & ensis, & arcus,
Et telum Baleare: simul tellure quiescunt,
Juxta lecta manus, Juvenes in Marte probati.
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.

Præterea ignes in hac pedatura jumentorum, quæ jumentis, (neque enim tot numero erant) non explebatur, fieri solitos. Virgilius innuere videtur. *Æneid.* IX.

————— Ubi ignem
Deficere extremum, & religatos ritè videbat
Carpere gramen equos.

Juxta equos in hemistrigio ritè religatos, ignes fuisse non quidem qui a vigilibus totam noctem servabantur, sed qui calefciendo corpori aut cibis coquendis fiebant, & ubi cubitum discederent, extinguebantur aut paulatim deficiebant.

Quoniam cum comprehenderet.) profligatissima scriptura: an scripserat; quoniam conjuncti tendunt. Causam enim asserre videtur, quare papilionis armorum & jumentorum pedaturam bis computet hemistrigio nondum absoluto, videlicet quia jumentis jumenta continuantur. Hyginus infra, *quoniam disciplina militari ad suum quisque numerum conjuncti conveniunt.* Festus. *Striges sunt ordines rerum inter se conjunctè copulatarum.* aut ut alii Codices habent, *continuatè copulatarum.* Vocabulo huic rei pro-

proprio. Sic Cicero libro de natura Deorum primo, de atomis ex Theologia Epicuri. *In hac igitur immensitate longitudinum, latitudinum, altitudinum, infinita vis innumerabilium volitat atomorum, quæ inter se inani co-hærescunt; tamen inter se & aliæ alias apprehendentes continuantur, ex quo efficiuntur hæ rerum formæ atque figuræ.* Varro tauros, ut lupos propulsent, frontibus diversos clunibus continuatos adistere dixit. Polybius manipulos triariorum & turmas equitum hastatorum, item & principum manipulos, tergis continuatos frontibus diversos collocat: *μὲν δ' τὰς πείνικτας ὁποθεν τούτων ὁμοίως ἐμπάλιν βλέποντας συμφάνοντα δ' τὰ χήματα ἡθέντες τοῖς αἰσίοις παρεμβάλλουσι.*

Et efficitur striga pedum L X.) Refer hæc ad sequentia & scribe: efficiunt strigam pedum sexaginta reliqui pedes duodecim, vel efficitur striga pedum sexaginta reliquis pedibus duodecim. Hos enim duodecim pedes reliquos, efficere pedes sexaginta perspicuum est. Festus. *Striges sunt ordines rerum inter se continuatè copulatarum à stringendo: imò potius à stringendo antiquo verbo ejusdem significationis.* Charisius Sospiter. *Striga, castrense vocabulum, intervallum turmarum significans, in quo equi strigantur, unde etiam strigosi dicuntur equi corpore macilento.* Vocabulum hoc in castris antiquum, (strigosi enim jam Livio dicuntur equi) in urbe vix unquam receptum videtur. Optimi enim Latinitatis autores, cum de strigis, & hemistrigiis loquuntur, non strigas; sed quod erant, ordines appellant. Livius de castris Romanis. *Descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum intervallis.* Lucilius. *Hic ubi confessum pellesque ut in ordine tentæ.* Cæsar de castris Numidarum incompotis & inordinatis. *Numidæ barbaræ quadam consuetudine nullis ordinibus passim confederant.* Græci *εὔμαις* appellant vicos, à similitudine, quemadmodum enim in vicis, domus: sic in castris tentoria ab utraque parte viarum vicinalium in longum exporriguntur. Polybius. *Τῷ γὰρ ὄντι εὔμαις παραπλήσιον ἀποτελείται τὸ τῶν δίοδων χῆμα πιασὼν ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρου τῶν μέρῶν αἷς μὲν ταγματῶν αἷς δ' ἐλαμῶν ἐπὶ τὸ μῆκος δι' παρεμβεβληκῶν.* Josephus vicos Romanis in castris compositè dirigi ait & ordinari, *ῥυμοπομῶσι δι' ἐνδιαθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον.* Julius Africanus utroque verbo & Græcorum & Latinorum: *ῥυμοειδῶς καὶ ὄρδινον*, constitui tentoria modico inter se intervallo distantia: *Capite περὶ ἀπλήκτων.* Τὸ δὲ πλάτος τῆς ποταμῆς οἰδοῦ ἄχρι τοῦ αἰσίου ἐστὶν εἶναι ἢ πεντήκοντα ποδῶν ἑκατέρωθεν δ' αὐτῆς τοῦ αἰσίου ῥυμοειδῶς τὰς πέντας τῶν ἰσώων καὶ ὄρδινον ἐχέσας ὀλίγον ἀπὸ ἀπλήκτων διάστημα. Quem uno atque altero verbo immutato, ut scilicet suum aliquid agnosceret, descripsit Leo Imperator, *Constit. καὶ ἐνθεν κακῶς ἐν ποταμῶν*

ὡς ἀρκέσται αὐτῇ πᾶσι τῖν' αἰς ῥυμοειδῶς καὶ ὁρδινον ἐχέσας αὐτὰς ὀλίγον ἀπ' αἰπυλῶν διόστρια. Similis ῥυμοποιία hac vicorum in urbe, ut testatur Polybius directionis: nam urbes cum cura ædificatæ pariter ac castra, dimensa viarum spacia & directos vicorum ordines habebant. In Roma quidem veteri illa, quæ cæsis Gallis instaurata, festinatio curam exēmerat vicos dirigendi, dum amisso, ut ait Livius sui alicuique discrimine, in vacuo ædificaverant. At in nova & neronianâ Româ, dimensis vicorum ordinibus ac latis viarum spaciis ac patefactis areis, ædificatio peracta erat.

Ped. L X.) Triginta & sexaginta pedes in castris Hyginianis perpetua hemistrigii & strigæ latitudo. Hanc pedaturam tam equites quam pedites, tam legionarii quàm auxiliares accipiunt. Hac pleræque castrorum partes definiuntur. Ampliata quidem interdum aut contracta: nam in castris polybianis areæ & viæ non triginta & sexaginta; sed quinquaginta & centum pedum: ea iusta latitudo est. Rursus apud Cæsarem lego tota castra hoc angustiora fuisse, (haud dubiè itaque & strigæ & viæ) quod Cæsar sine impedimentis legiones transportasset. Hoc tamen maximè observatum, ut iisdem in castris eadem omnium strigarum in quantum fieri posset, latitudo esset, quo rigor viarum, ordo metationis & tota compositionis ratio rectè custodiretur. Ideoque ut in castris Hyginianis per sexaginta & triginta pleræque disponuntur, sic in polybianis per centum & quinquaginta.

Reliqui pedes XII.) Duodecim pedes actuarii limitis latitudo. Octo pedes viæ minimæ vel duorum actuum, quatuor pedes actus latitudo. Hyginus. *Actuarii autem extra maximos decimanum & cardinem latitudinem habent pedum duodecim, per hos iter populo sicut per viam publicam debetur.*

Qui conversantibus spatio sufficient.) Frontinus de coloniis. *Sed si conversationis causâ eas partes inter se custodiendas censuerunt, non recturæ imputandum est, sed concurrenti definitioni fides adhibenda.* Dubitabam tamen an hic verius, qui concursantibus &c. Hoc certè in pedaturâ hac viarum arbitror observari: ut eos qui ad viam quamque tendunt, via capiat, ne cum educitur exercitus aut ad arma concurritur, alii aliis impedimento sint. Duo papiliones tegunt homines sedecim, occupant pedes duodecim in longitudine hemistrigii. Erit in via duodenum pedum quadrata totidem pedum area, in quâ sedecim milites, singuli tres pedes quadratos accipient. In castris polybianis area centum per centum capit homines centum viginti, hoc bis, erunt ducenti quadraginta. Hi in via intercurrente pedum quinquaginta, singuli in longitudine pedes sex, in latitudine

tres accipient, reliqui sex pedes qui centurionibus & signiferis antecedentibus agmen spatio sufficiunt. Atque ita Hyginus absolvit strigæ latitudinem, sed non satis clarè ostendit, quo quæque ordine disponantur. Verborum quidem ordinem consideranti apparet, primo loco papiliones collocari, secundo arma, tertio jumenta. *Papilioni, inquit, dantur pedes decem, armis pedes quinque, jumentis pedes novem.* Sed deinde hoc, ait, *bis*: an igitur secundum jumenta, alius ordo papilionum, armorum, jumentorum, nullâ interjectâ semitâ aut viâ ad exitum? verba id quidem præ se ferunt: res ipsa minimè probabilis est. Quis enim credat milites inter jumenta & arma, medios tanquam in carcere clusos fuisse, nullâ ad exitum & introitum relictâ pedaturâ. Spatium verò hoc pedum duodecim in duo dividere & inter jumenta & papiliones pedes sex in quoque hemistrigio interjicere quis audeat, cùm Hyginus conjungat, absolutis duobus papilionum, armorum & jumentorum ordinibus, demum mentionem ejus faciat, & sic integram strigam absolvat? Accedit quod non causæ satis esse videtur, cur unus ordo papilionum, armorum & jumentorum, hemistrigium appelletur, & duorum ordinum compositio simul doceatur, nisi si bini ordines continuentur? Neque enim solius formæ eausâ dimidio longioris quam latioris strigæ latitudinem sexaginta pedibus definiri crediderim: cùm laxius ab Hygino sumatur strigæ longitudo, quam de pedatura centum viginti pedum. Et si tantum in forma esset, ea non minus inveniretur in latitudine triginta pedum hemistrigii & in longitudine sexaginta pedum, quam in latitudine sexaginta & in longitudine centum viginti pedum. Probabilius itaque est Hyginum cum duplicari hanc pedaturam jubet, jumenta jumentis continuari, deinde arma, postremò papilionum ordinem adponi velle. Ita papiliones à fronte viam, à tergo arma & jumenta sua habebunt, & quamvis averfi, eodem tamen ordine tendent. In castris Polybii ea perpetuò ratio observatur, ut duæ aræ, sed grandiores aliquanto his (centum enim pedum pleræque sunt) sese contingant & in his tendentes manipuli omnes averfi, vias intercurrentes respiciant. Hæc ratio in castris Hyginianis non aliter procedit, quam si ita singulæ centuriæ tendant conversæ, ut antea in polybianis manipuli: nam cum non manipulatim ut illi; sed per cohortes & centurias tendant: vel in totarum cohortium vel in centuriarum collocatione hæc ratio observetur, necesse est: atqui in cohortium ordinatione non observatur. Cohortes enim legionariæ à tergo viam sagularem habent, non turmas aut cohortes alias: alis quoque milliariis in prætentura singulis via sua objicitur: lateribus prætorii & in retentura possit fortassis simile aliquid

aliquid fingi in tensione cohortium & alarum, quæ illic nullâ interjectâ grandiori viâ conjuncti tendunt: sed pedaturæ eorum inæquales cum polybiana ratione non faciunt. Sequitur itaque, ut in compositione singularum centuriarum custodiatur. Nam non tantum Polybius, sed etiam posteriorum sæculorum scriptores, Josephus, Africanus, alii, ut antea ostendimus, strigarum ordinem & directionem vicis in urbe adsimulant. In urbibus autem ea vicorum compositio est, ut ad quamque viam bini ædium ordines in viam respicientes: inter viam & viam bini similiter ordines, sed averfi & tergis sese contingentes. Eadem igitur strigarum quoque in castris ratio. Quibus de causis in formis quibus cohortium metationem expressimus, hunc ordinem & dispositionem strigæ secuti sumus: ut post papiliones arma, post hæc jumenta, deinde alia iterum sequentis centuriæ jumenta rursus arma & papiliones, interjectâ denique viâ pedum duodecim, papiliones, arma & sic deinceps: vide formas N. 1. 2. 3. & 5. Quia tamen non satis perspicuus hic est Hyginus, nec desunt causæ propter quas aliter aliis videri possit: illam compositionis rationem, quæ eodem respiciunt ejusdem cohortis centuriæ & inter unumquodque hemistrigium via senum pedum collocatur, adjecimus formâ quartâ.

Hæc pedatura ad plenam legionem est computata.) Propriè ad plenam centuriam: de unius enim & duarum centuriarum pedaturâ, in hemistrigio & strigâ hætenus tantum egit: non autem de cohortis aut legionis pedaturâ. Et fortasse an illa quæ sæpe in hoc libello occurrit, nota hic quoque fuerat, quâ cum modò centuria, modò legio designetur, imperitus librarius de legione accepit, quod debuit de centuriâ. Illa certè quæ sequuntur ad unam tantum centuriam referenda sunt. Nos tamen scripturam non mutavimus, quod vulgata lectio tolerari possit, ut plenam legionem dixerit, pro centuriâ plenæ legionis: quamvis enim plenæ centuriæ esse possint, ut non sit plena legio propter defectum cohortium vel centuriarum integrarum: legio tamen plena esse non potest, nisi plenæ sint centuriæ.

Ex quibus.) Amat Hyginus post nomina collectiva, quæ vocant, relativum plurale. Ita fit ut centurio eorum &c. legio & legatus eorum per vexillarios factum esse contendet. In eo pede præfectus alæ pedaturam accipiet & principales eorum aliquanto laxius tendent. Ita Salustius. Familia nostra cum populo Romano bello Carthaginensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus, quàm fortuna pendenda erat. Quorum progeniem. Sed hæc nota sunt: tangenda erant ne quis in scripturâ vitium suspicaret:

Ex quibus in vigiliis singulis eunt.) Puto in vigiliis singulas: ut in stationes

Et vigilias ordine ibant. Non expresse quot homines ex quaque centuriâ in vigilias eunt. Sed cum duo papiliones propter absentiam vigilum de numero quam prius assignaverat tollat : probabile est, sedecim homines esse, hoc est quatuor excubias. Excubia enim una quatuor homines erant, unde & τετραδίων appellatur, ut apud Lucam in Actis Apostolorum, ubi Petrus ab Herode in custodiam coniectus, τεσσαροι τετραδίοις σπᾶνῶτων servandus datur, hoc est quatuor excubiis sive sedecim militibus, quot Hyginus ex singulis centuriis quotidie vult excubare. Sed an duo integra contubernia quotidie in excubiis? Hygini quidem verba id innuere videntur : decem enim papiliones dedit in centuriam, qui octonos homines singuli tegant, demit nunc duos de numero papilionum, in numero contubernalium nihil mutat. Sed mihi tamen rem propius consideranti, minimè id fit probabile : cùm enim octo papiliones centuria tantum tendat, neque adeo spacium sit, quo plures capiantur assignatâ centurioni cæterâ pedaturâ, quibus tandem papilionibus vigiles ex vigiliis redeuntés recipientur? ubi tendent? deest enim locus, nisi si in locum succedentium in vigilias succedant, & alii in aliorum tentoria quotidie transmigrant. Quod non est verisimile. Tentoria enim militi domus & penates sunt; non mutant hæc nisi castris motis : in his sive in vigilias & stationes eant, sive alio expediti ducantur, relinquunt vasa, sarcinas, & quicquid est peculii castrensis aut instrumentorum belli. Quare probabilius est, binos ex quoque contubernio vigilias obire: ac inde fieri, ut contubernium cum ex decem hominibus constet, octo tamen tantum habeat. Sed de vigiliis pluribus suo loco.

Ita sicut centurio eorum.) scribe. *Ita fiet ut centurio eorum.* Hyginus infra. *Ita fiet ut cohortes prætoriae & reliquus numerus, qui latere prætorii tendit, integris strigis suâ pedaturâ optimè tendant.* Idem error librarii in istis. *Ita sicut & pari numero dispositi decuriones & reliqui principales eorum propensius tendant.* Fuerat enim. *Ita fiet ut, &c.*

Centurio eorum in eadem pedatura eorum papilionum.) In pedatura duorum papilionum quos demisit, locum centurioni assignat : non addit quantum loci. Non equidem arbitror tam laxè tetendisse, ut totam hanc pedaturam quatuor & viginti pedum occuparet, sed potius relictum aliquantum viæ transversariæ, (fortasse an duodecim pedes ut in latitudine strigæ) quo posteriores centuriæ ejusdem cohortis ad priores & contra priores ad posteriores transire, jumenta aequatum; pabulatum aut ad alios usus educi & cætera rectè administrari possint. Absurdum enim sit nihil hic viæ aut semitæ fuisse, præsertim in hemistrigiis longioribus trecentorum

rum sexaginta, sexcentorum & septingentorum viginti pedum: quod non debuit omisisse Hyginus.

Pensionem accipiat.) scribo tensionem accipiat, ut paulò ante. *Accipit incrementum tensuræ.*

Legiones quoniam sunt militiæ provincialis fidelissima.) Salmasius legit, *militis provincialis fidelissimi*. Nec addit causam propter quam mutet, in *militiæ*. Fuit fortasse an illa, quod ei ut Bezæ & Scioppio. militia pro exercitu insolens videretur. At in scriptoribus mediæ ævi ita sæpe accipitur. Tacitus Historiarum primo, *urbanam militiam & prætorias cohortes legionibus & Germanico exercitui opponit*. Ambrosius de vocatione gentium. *Cælestium armorum præsidio à dextris & à sinistris instruitur Christiana militia*. In Euangelio Lucæ. *πλῆθος & στρατός οὐρανίου*: quod vertit vulgatus Interpres: *Multitudo militiæ cælestis*. Beza post Ambrosium: *exercituum cælestium*: quod militiam pro exercitu nusquam legerit: Quid? quod apud Livium cogere militiam. In quarto. *Leges sacrata, quæ maxima apud eos vis cogendæ militiæ erat, delectus habitus*. Quare retinebimus scripturam libri. Provinciales autem legiones appellantur, non sine causâ. Veteri republica ut notum est ex solis Romanis: Sed obortis civilibus bellis vulgatâque civitate Romanâ primum ex Latio & Italiâ, deinde & è provinciis scripserunt legiones. Augustus autem adeptus terrarum imperium. Italis, ut autor est Herodianus, munera militiæ omnino remisit. prætoriæ quidem & urbanæ cohortes ex Etruria, Umbria, Latio & coloniis in Italia sub Imperatoribus primis deligebantur. Idèò Italiæ alumnos & verè Romanam juventutem apud Tacitum appellat Otho. Sed legiones pene omnes ex provinciis, unde & provincialibus militibus adnumerantur. Præterea Augustus ex copiis militaribus legiones & auxilia omnia provinciis distribuit. Prætoriis tantum urbanisque cohortibus urbem & Italiam confinuit: hinc opponunt legionibus urbanum militem. Tacitus Historiarum I. *Varios motus non solum apud urbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciverat*. In secundo prælio inter Othonianos & Vitellianos. *Hinc legionum & Germanici exercitus robur, inde urbanæ militiæ & prætoriarum cohortium decus attollentium illi ut segnem & desidem & circo ac theatris corruptum militem hi peregrinum & externum increpabant*. Et quemadmodum veteri republicâ legiones, quæ ad custodiam urbis aut subita belli conscriptæ interim ex urbe non educebantur, & sub Cæsaribus cohortes quæ in urbe continebantur, urbanæ dicebantur: Sic legiones etiam quod in provinciis tendebant, provinciales rectè appellari potuerunt. Quantum autem ad rationem legionis Hyginianæ

attinet, tributa in decem, ut semper apud Romanos, cohortes, habet quinque millia ducentos octoginta homines: cohors prima nongentos sexaginta, cæteræ quadringentos octoginta. Junguntur his vexillarii, cohors vel vexillum unum. In cohorte centuriæ sex, singulæ hominum, ut diximus, octoginta. Omnem hanc turbam fuisse gravis armaturæ, Hyginus quidem non dicit, nos tamen non falsò suspicamur, quod eodem vocabulo appellantur, iisdem ordinibus tendunt & eandem omnes accipiunt pedaturam. Nam levis armatura, ut vilior contemtiorque, nec tantum impedimentorum trahens si non loco & nomine distingueretur; at strictius certè tenderet. Sed suspicionibus & conjecturis ex pedaturâ hic opus non est, quum ætate Hygini, id est sub Imperatoribus, imo ab illo tempore quo C. Marius militiam immutavit, nullam in legione levem armaturam fuisse liqueat. Neque enim ullo modo adfentiri possum viro celeberrimo & eruditissimo, quo nemo hac ætate latius se per omnem diffudit antiquitatem censenti, nomen quidem velitum, sed non levem armaturam de legione sublatam: mutationem autem in eo consistere, quod cum antea omnes manipuli partem scutatorum, partem velitum haberent, postea quædam cohortes totæ ex gravi armaturâ, aliæ totæ ex levi in legione fuerint. Ita enim scribit in libro inchoato de re militari. *Ex velitum corpore, qui mille ac ducentos pedites constituebant, duæ compositæ cohortes singulæ sexcentorum peditum. Ita septenæ cohortes exierunt ex quaternis ac ducentis illis millibus, quibus constabat antiqua legio in velites hastatos, principes ac triarios dispersita: sed quia tunc legio sena millia militum accepit, nova illa quæ à Mario introducta est institutione, tres adjectæ sunt cohortes, ut decem fierent partim ex gravi, partim ex levi, ut verisimile videtur, armatura. Fingamus unam levium fuisse additam, duas gravium armatorum. Sic decem cohortes legionis plenæ extiterunt ex senis millibus constantis ex quibus tres fuerant levis armaturæ. Si velimus duas tantum ex levibus fuisse concinnatas, quot olim velites in legione fuerunt, id etiam licet. Conjectare tamen possimus etiam leves antiquos de novo additos. Quod si est, non minus addi potuit, quam ex quo una cohors fieret. Ita ergo nomen velitum in hac novâ legionis institutione abolitum est. Hæc ille. Quæ non tantum incerta (ipsa id fluctuatio ostendit) sed etiam omnino à vero aliena esse, certus sum. Decem in legione cohortes erant, ex quibus unaquæque, Cæsaris etiam ætate, tres manipulos vel certè sex centurias, duas hastatorum, duas principum, totidem pilanorum habebat. Nam apud Cæsarem non tantum de primipilo, sed etiam de principe & quidem priori cohortis primæ legitur. Meminit & Cicero Octavi principis eadem ætate. Aliorum alii, ne putes intra cohortem primam*

primam nomina hæc stetisse viginti, inquam, hastatorum totidem principum & triariorum centuriæ etiam tunc erant: Non dico censu & ætate ista genera tunc distincta fuisse, non aliis armis hastatos & principes instructos, aliis triarios; sed servasse vetus nomen & omnes gravis fuisse armaturæ: nusquam enim illo ævo invenias, nomina hæc ad levem armaturam translata: nulla itaque in legione cohors, nulla centuria levium armatorum. Antesignanos quidem & antesignanorum signa & cohortes habent, sed antesignani neque velites fuerunt, neque velitum successores, ut infra probabimus. Habent & leves cohortes, ut Tacitus Annalium. *Hostes totâ vi in novissimos incurrerunt, turbabanturque densis Germanorum, cæteris leves cohortes.* Sed istæ non legionariæ, sed auxiliares sunt. Jam olim enim levibus militibus a sociis missis aut ab externis mercede conductis, usi leguntur: bello Punico secundo Hiero epistola ad Senatum scribit. *Milite atque equite scire nisi Romano latinique nominis uti: levium armatorum auxilia etiam externa vidi in castris Romanis, itaque misisse mille sagittariorum ac funditorum aptam manum adversus Baleares ac Mauros pugnacesque alias missili telogentes.* Hic miles & præfectos & cohortes habuit suas: de hoc, non de legionario accipi debent, quæ de levibus cohortibus in historia Romana dicuntur, hic tunc levem armatura omnem faciebat. Hinc distinguunt ferè & opponunt eum legionariis. Scriptor belli Hispaniensis. *Ceciderunt ex levi armaturâ, CCCXXIV. ex legionariis, CXXXVIII.* Tacitus. *Legionarius frequens ordinibus levi cum armaturâ conglobatus.* Græci illâ ætate ideo legiones *ὁπλίτων*: solas cohortes auxiliares levis armaturæ appellant *ψιλῶν* vocabulo, quo antea velites etiam designabantur. Non autem dubito Cajum Marium, qui corrupto antiquo ordine & more, majorum pleraque mutavit in legione Romana, etiam velites sustulisse & cum velitibus omnem levem armaturam. Sustulit enim censum in delectu, à quo discrimen classium honoratæque & minus honoratæ militiæ: neque probabile est hominem popularem scribentem milites, prout cujusque libido erat, nullâ habitâ census ratione, quosdam in levem armaturam rejecisse; sed potius leves ad honestiorem gravioremque traduxisse militiam. Accedit quod ex eo tempore omnia per cohortes geri cœperunt, cum antea manipulatim, quo triarii hastati & principes etiam inter se æquabantur quodammodo. Præterea arma levis armaturæ: parmula cum septenis hastis, tum ademtæ: de parmulis Festus. *Parmulis pugnare milites soliti sunt, quarum usum sustulit C. Marius, datis in earum vicem Bruttianis.* Ergo non nomen tantum, sed etiam arma mutata & in graves armatos omnes legio-

narii delecti fuerunt. Vegetius more suo turbat & confundit tempora, Libro 2. *Legionibus semper auxilia, tanquam levis armatura in acie jungebatur, ut in his præliandi magis adminiculum esset, quàm principale subsidium.* Post iterum inserit legioni leves, & quidem abolitum jam pridem nomen, *ferentarios*, item *funditores & sagittarios*, qui neque priscâ republicâ, neque sub primis Imperatoribus pars legionis fuerunt & balistarios. Eodem libro. Post has, *erant ferentarii & levis armatura, quos nunc auxiliares & armaturas dicimus.* Auxiliares ait dictos, haud dubiè inde, quod nulla sub Imperatoribus levis armatura, præter auxiliares & mercenarios.

Ad vallum tendere debent.) Proprius hic locus in castris Hyginianis legionum, aut ut verius dicam cohortium legionariarum præter primas. Inferius. *Quod si legiones plures fuerint, & supplemента pauciora, ut necessarium sit cohortes circa vallum crebrius ponere.* Item. *Quod si plus vel minus supplemētis dandum fuerit, omnia immutabuntur & cohortes circa vallum aliter tendent.* Africanus etiam scutatos & gravem armaturam, vallum & latera castrorum tueri ab omni parte jubet. Τα συντάγματα τῶν ὀπλιτῶν γινώσκοντες τὴν περιμέτρην τῶν ὁρίων φασὶν ὅτι συντεταγμένα εἰναι ταῖς ὁρίων &c. Nec nova hæc ratio metationis. Ex illo certè, ut diximus, tempore, apud Romanos in usu fuit, quo ceperunt ex sociis legiones conscribere, quoque velites de legionibus sublati. Virgilius castra Æneæ more poetarum ad modum suæ ætatis revocans, totas legiones ad vallum in excubiis ponit, iisque curam dat valli tuendi.

Omnis per muros legio sortita periculum.

Excubat exercetque vices, quod cuique tuendum.

Tacitus similiter in castris Quintilii Vari ambitu castrorum locat cohortes legionarias. *Prima Vari castra lato ambitu & dimensis principiis trium legionum manus ostentabant.* Quem locum ignorantia castrametationis, ævii illius viri doctissimi non benè intellexerunt. Vir celebris in commentariis ad Tacitum. *Quo argumento inquit ex principiis colligebatur manus trium legionum? quia quoties plures legiones unis castris, principia suæ cuique legioni descripta in quibus Aquila & signa item principia majora.* In analectis ad militiam Romanam, *si tres sub uno Consule legiones, tunc metatio latior & principia per vias suas magis divisa.* Sic interpretor. II. *Annalium de Germanico, qui cum copiis ad infelicem locum venit ubi Varus cæsus.* *Prima Vari &c. id est cum principia dimensi essent, repperunt tribus legionibus locum.* Nec aliter Henricus Savilius: quæ talia sunt, ut toto cœlo & mente Taciti & à more Romanorum distent. Quis enim legit unquam, quot legiones, tot in castris Romanis principia fuisse, aut cum tres sub uno Consule legiones, tunc

tunc metationem latiore & divisa per vias principia? Inaudita hæc & absurda sunt. Jam hoc quoque parum probabile est, dimensum principia Germanicum: quid enim dimetiretur? an ut sciret cum quot legionibus Varus concidisset? at nemo hoc illa ætate ignorabat, an ut locum ubi tendissent, inveniret? at illum ipsa adhuc castra ostentabant. Hæc enim Taciti mens est. Ostentasse etiam tunc expugnata ante sex annos & disjecta Vari castra Romanæ compositionis modum & rationem & præcipuè lato castrorum ambitu, id est circa vallum undique & in principiis ex disciplina Romana dimensis, sedem legionum. Per omnem enim castrorum ambitum cohortes legionariæ & ad principia duæ cohortes primæ tendebant, tertia in prætentura cum tres legiones essent, ut infra docet Hyginus.

Ut opus valli tueantur.) Opus valli, opus castrorum & absolutè opus, ut præcipua inter opera militaria, castrorum munitio passim appellatur. Hyginus infra totum hoc spacium, quod est inter vallum & legiones, opus pedum sexaginta vocat. Causa propter quam hic legiones collocat perspicua est & satis clarè docetur. Nec alia de causâ Æneas in urbe obsessâ ea parte qua facillimè adiri potest & hostium insidiis maximè oportuna est, honoratissimos civium & participes reipublicæ, vigiles collocat.

Et exercitum gentibus meatum suo numero corporali immurofene.) Intricatissima lectio: cujus tamen sensum opinor, quam verba facilius divina-veris. Salmasius notis ad Vopiscum legit: & exercitum gentium suo numero corporali ceu muro teneant. Nos conabamur: & exercitum gentium exterarum suo numero corpora legionum contineant. Vel: exterarum gentium motum suo numero corpora legionum contineant. Tale enim aliquid latere videtur. Corpora legionum sunt legiones vel cohortes. Frontinus. *Castra antiquitus Romani passim per corpora cohortium, veluti mapalia constituere soliti erant.* Veteri militia manipuli: quo sensu Ovidius.

Et totidem princeps totidem pilanus habebat

Corpora.

Hyginus capite 4. *Ita fiet ut nationes superscriptas ab omni parte contineant.*

Quando autem supplimenta plura fuerint.) Supplimenta non sunt Hygino, quæ vulgò Latinis; sed auxilia: immò quicquid præter legiones militum in exercitu. Universum enim exercitum in legiones & supplimenta tribuit. *Quod si legiones plures fuerint & supplimenta pauciora. Quotiens tres legiones cum supplementis acceptæ fuerint.* Auxilia equidem sub

imperatoribus non solebant tantum vicem legionum supplere, sed etiam ipsas interdum legiones. Tacitus Historiarum. III. *Classicis Ravennatibus legionariam militiam poscentibus optimus quisque adsciti, classem Dalmatæ supplere.* Idem de ordine militiæ sub Vitellio principe turbato & confuso. *Sibi quisque militiam sumere quamvis indignus si ita maluerat urbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis remanere inter legionarios vel alares volentibus permissum.* Sed cum laxius vocabulum hoc accipiat Hyginus, dubito anne Gromatici copiam, quæ intra viam sagularem tendit, supplementa appellaverint, quod inferiora castra velut locum ab legionibus nudum relictum supplerent.

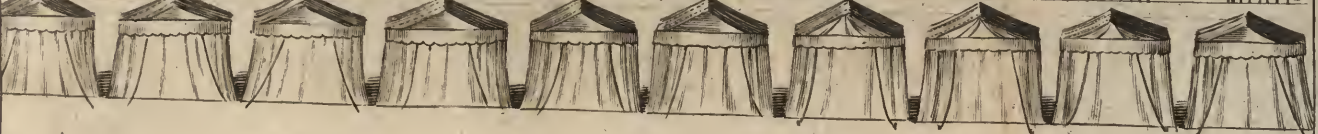
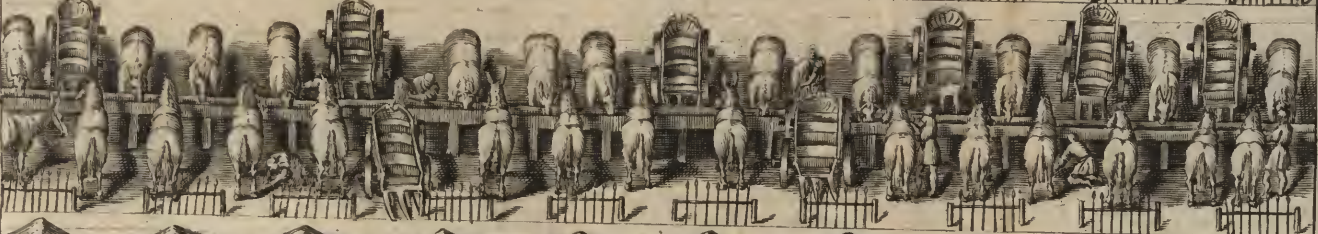
Ubi necesse est cohors pedaturam extendere.) Malim: ut necesse sit cohortis pedaturam extendere: paulò post. *Quod si legiones plures acceperimus & supplementa pauciora, ut necessarium sit cohortes circa vallum crebrius ponere.*

Cohortis pedaturam.) Hyginus cum cohortium ἀπαλᾶς meminit, legionarias ferè intelligit, contra morem scriptorum ejus ætatis, quorum plerique cohortes auxiliares, quas hic cohortes equitatas & peditatas, sine alio additamento cohortes nominant, ut in Tacito, Suetonio, aliis passim videre est. At in Cæsare Ciceronisque & Pompeji epistolis observes, non tantum cohortes legionarias cohortes simpliciter dici, sed etiam eum cohortium numerum, qui plenas legiones facit, ut puta, decem, viginti, triginta, quadraginta, non minus sæpe per cohortes quam per legiones exprimi, siue quod ea tum placuerit ratio, qua omnes copiæ comprehendi possent, siue quod ex diversis legionibus, siue quod recens conscriptæ & nondum in legiones hæ cohortes distributæ essent.

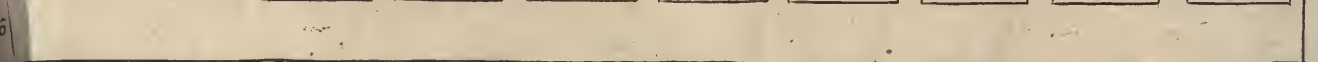
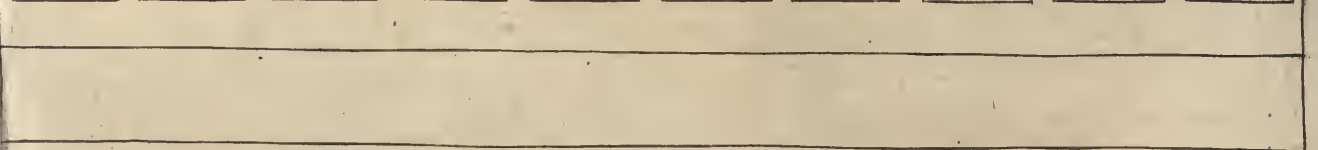
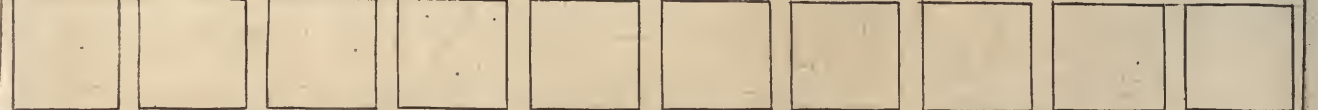
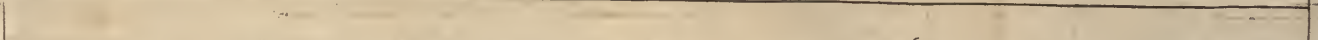
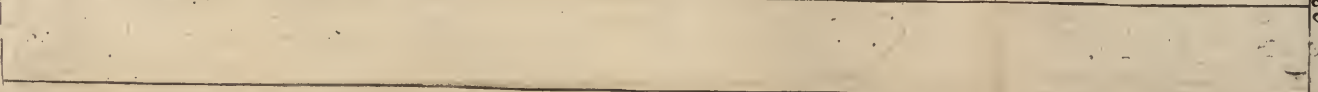
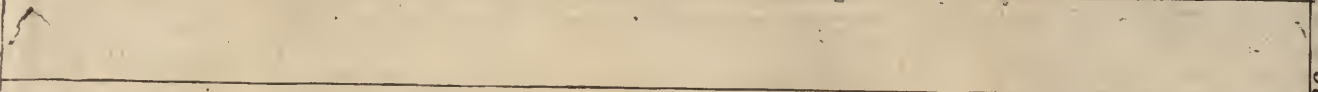
Pedaturam extendere.) Cum pauciores legiones & supplementa plura fuerint, non quidem laxius tendent aut plus pedaturæ cohortes occupabunt: sed ita in longum exporrigetur earum pedaturæ, ut pauciores cohortes universum castrorum ambitum expleant: auxiliis verò cæterisque copiis intra viam sagularem tendentibus, plus spaciū relinquatur.

Servat altitudinem hemistrigii & id pede manenti jam mutavimus.) Lego: servatâ latitudine hemistrigii & ad pedem manente aream mutabimus vel eam mutabimus, ut referatur ad π pedaturam. Mutabimus quidem aream & latitudinem ejus imminuemus. Sed ea tamen lege, ut latitudo hemistrigii triginta pedum observetur, hoc est, ut triginta & inde multiplicatis pedibus, puta, nonaginta vel centum viginti imminuatur, ita latitudo hemistrigii servabitur. Longitudo autem hemistrigii plerunque centum viginti pedibus augetur vel minuitur, ut integræ centuriæ eodem ordine tendant. Sed plerunque non semper: in forma enim centum

6 A B.

12 B

AA Hemistrigium

BB Striga

www.libtool.com.cn

Back of
Foldout
Not Imaged

quinquaginta per centum quinquaginta id non observatur; quam tamen Hyginus ideo in quantum fieri potuerit evitare jubet. Hoc quoque in mutatione hac pedaturæ cohortis observatur, ut hemistrigia ejusdem longitudinis sint, quæ ne aut partem nudam relinquere, aut cohortes miscere necesse sit.

Ad pedem manente.) Hyginus infra. *Ut alæ milliariæ in pedaturâ ad pedem tendant.*

Ut quis fuit CXX per CLXXX.) Scribe: ut quæ fuit, vel ut quæ fuit: videlicet, area vel pedatura cujus latitudo centum viginti, longitudo centum octoginta pedes. *Centum viginti*, inquit, *per centum octoginta*, quia area, lineis rectis sed transversis finitur, & ut magnitudinem ejus inveniamus, latitudinem per longitudinem metimur. Frontinus. *Pes constratus sic observatur: longitudinem per latitudinem metiemur.* &c. Constat hæc area sex hemistrigiis: hemistrigium centuriam accipit, ut in forma subjectum est, N. 1. Non enim quinque centurias, ut vult Vegetius, sed sex, antiquo Romanorum instituto, cohors Hyginiana habet. Probant id omnes hæc quæ cohorti adsignantur pedaturæ: tum quod ampliores, quam quinque centuriæ requirant, tum quod alius formæ, quam in qua quinque centuriæ rectè tendant ex præscripto Hygini, qui vult centuriam eodem quamque hemistrigio accipi. Quinque centuriæ isto modo quinque hemistrigia postulant: at hæc pedaturæ, alia sex, alia tribus, alia duobus hemistrigiis constant. Nulla itaque harum ejusmodi cohorti apta est. Quare fallitur Salmasius in libro de re militari Romanorum, qui putat, ex quo cohortes primæ milliariæ factæ sunt, cæteras cohortes, (atque adeo hanc ipsam ob causam quod cohortes primæ milliariæ) quinque tantum centurias habuisse: in legione enim Hyginianâ, quamvis cohortes primæ duplum numerum, cæteræ tamen omnes sex centurias habent.

Sic fit XC per CCXL.) Hac formâ in castris Hyginianis trium legionum cum supplementis, sedecim cohortes legionariæ lateribus castrorum tendunt. Accipiunt ex longitudine castrorum ducentos quadraginta, ex latitudine nonaginta pedes & tendunt tribus hemistrigiis, quorum unumquodque duas centurias accipit.

In modum forma & subjectum) I. in modum forma subjectum. Formam vide, N. 2.

Vel LX per CCCLX.) Hac forma quatuor cohortes in iisdem castris ad vallum juxta portam prætoriam, totidem juxta decumanam duobus singulæ hemistrigiis tendunt. Subjecimus formam, Num. 3.

www.libtool.com.cn

N. 2.
240.

6	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
10																					
5																					
9																					
9																					
5																					
10																					
12																					
10																					
5																					
9																					

96

N. 3.
360.

6	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
10																					
5																					
9																					
9																					
5																					
10																					
6																					

96

N. 4.
360.

6	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
10																					
5																					
9																					
9																					
5																					
10																					
5																					
9																					
6																					

96

XXX. enim ped. perdie XX. cohors unum occupat.) Corruptissima lectio. Vir amplissimus legendum putat: *Triginta enim pedes perticæ cohors una occupat.* Unam enim adsignationem perticam mensores appellant. Sed scribimus *Triginta etiam pedes per septingentos viginti cohors una occupat.* Nam ex corrosis & vitatis notis numeralibus DCCXX, facile nasci potuit scriptura libri DIÆXX, & descriptis jam pedaturis quibus sex tribus & duobus hemistrigiis cohors tenderet, supererat, ut hanc adjiceret, quæ uno eodemque hemistrigio. Nam quinque & quatuor hemistrigiorum consultò hic omisit, quia in his centuriæ suo ordine tendere non possunt.

Longitudo partis minuetur.) Quantum alteri parti adjicitur, alteri demetur, sive longitudo sive latitudo fuerit: eadem enim ratio est. Partem hic vocat aream vel pedaturam quæ cohors tendit. Hæc non semel Polybio *ut* dicitur. Livius. *Admiratus esse dicitur & universam castrorum speciem & descripta suis quæque partibus.* Sed vide, an rectius hæc perìodus legatur: *Nam quoties latitudo duplicatur, longitudo partis minuetur:* ut latitudinem & longitudinem vocet, quæ in prima illa forma centum viginti per centum octoginta longitudo & latitudo fuerunt, & causam adjiciat, quare has pedaturas ita mutaverit, quia alteri parti demendum sit, quod adjicitur alteri: nam illa quæ sequuntur, opposita sunt his, quæ jam dixit. Dedit enim principio cum hemistrigii rationem docuit, formam, quæ accepit latitudinem centum viginti pedum: Adjecit deinde, quomodo hæc extendenda sit, cum pauciores legiones acceperimus, quam quæ hac formâ omnem castrorum ambitum complecti possint. Nunc sequitur, quomodo imminuenda hæc latitudo, cum plures legiones fuerint, quam quæ hac pedatura ad vallum tendere possint.

Quot legiones plures.) Fortè: quod si legiones, &c.

Ut necessarium sit cohortes circa vallum crebrius ponere.) Quare necessarium? quia cohortes legionarias ad vallum vult tendere, aut omnes aut certè plurimas. Cum igitur plures fuerint minus unaquæque spacii ex ambitu castrorum accipere poterit. *Crebrius ponere.* Hyginus. *Per singulos ordines vigiliæ crebrius ponuntur, sed an crebriores?* Salustius. *Vigiliis crebras ponere & eas ipse cum legatis circuire.* Tacitus. *Postquam crebras pro minimentis cohortes & nihil remissum sentire.*

Convertimus pedaturam quod fuerit signis tabulinum nunc fenestra mutabimus.) Fortè: convertemus pedaturam, quod fuerat signis tabulinò dabimus & hemistrigia mutabimus ratione tensuræ suæ. Cum plures, inquit, legiones fuerint, quam quæ dictis jam modis ad vallum tendere omnes possint,

sint, formas quidem non mutabimus, sed convertemus; ita ut brevius earum latus vallum contingat: exempli gratia: areæ nonaginta pedum per ducentos quadraginta latus pedum ducentorum quadraginta ad vallum erat ~~nunc conversâ pedaturâ~~ latus pedum nonaginta ad vallum ponemus. Fuerant antea tabulino nonaginta, signis ducenti quadraginta: nunc contra tabulino ducentos quadraginta, signis nonaginta pedes dabimus. Similiter arcem pedum sexcentorum per trecentos sexaginta, si res exigat, convertemus ut cohors in ambitu castrorum sexaginta tantum pedes occupet. Ita fiet, ut cohortes iisdem formis & pedaturis, sed conversis, crebriores circa castrorum munimenta ponantur: quia autem pars hæc areæ ad vallum spectans minorem centum viginti pedibus latitudinem habet & proinde centuriam integram non capit, hemistrigia quidem ut antea ratione areæ ordinabimus: sed cum areâ conversâ etiam hæc convertentur & ratione tensuræ suæ mutabuntur: antea enim ordines papilionum quibus legiones tendunt ab angulo castrorum ad alium angulum per longitudinem valli excurrabant: nunc contra à vallo ad viam sagularem & inferiora castra exporrigitur: hic uti arbitror vitiati huius & obscuri loci sensus est. Signa autem & tabulinum Gromaticorum vocabula sunt, quibus duæ areæ partes latitudo & longitudo designantur. Nam Hyginus cum paulò ante cohorti nonaginta per ducentos quadraginta dederit: infra eandem rem, aliis verbis dixit. *Tabulino nonaginta, signis ducentos quadraginta pedes.* Item de cohorte primâ. *Quoniam duplum numerum habet, duplam pedaturam accipiet, ut puta, signis pedes centum viginti, tabulino pedes trecentos sexaginta, vel signis centum octoginta, tabulino pedes ducentos quadraginta.* Ubi manifestum est, duo latera pedaturæ quæ cohorti primæ datur, describi. Cum enim antea cohorti dederat sexaginta per trecentos sexaginta & nonaginta per ducentos quadraginta, nunc cohorti primæ quia duplum numerum habet, duplicato minori numero pedum, quem signorum nomine appellat, alterum tantum adsignat. Sed quamvis appareat duas pedaturæ partes hisce vocabulis indigitarî, non tamen causâ latitudinis aut longitudinis vel minoris aut majoris pedaturæ altera pars signorum altera tabulini nomen accipit: in cohortium enim lateribus castrorum tendentium pedatura nonaginta per ducentos quadraginta minor pedatura tabulinum, major signa dicitur: at in pedatura cohortis primæ, Item alæ milliariæ contra major pedatura tabulinum, minor signa. Non ratione hemistrigiorum: nam in pedatura cohortium signorum latus est, longitudo hemistrigiorum: tabulinum latitudo. In pedaturâ alæ milliariæ contra. Nec etiam ratione totorum castrorum.

castrorum : signa enim cohortis primæ ad principia tendentis latus sunt pedum centum viginti iuxta viam principalem per latitudinem castrorum sese extendens. In cohorte verò legionariâ & alâ milliariâ latus quod ad vallum & viam prætoriam exporrigitur. Nihil itaque probabilius succurrit, quam signorum latus esse quo signa constituuntur, constitui autem eo latere, quo quæque cohors aut ala viam aut intervallum grandius habet, in quod se cum ad arma conclamatur, effundit : ut puta, signa cohortis primæ latere prætorii tendentis ad principia : cohortium cæterarum ad vallum : alæ milliariæ ad viam prætoriam & sic deinceps. Non quidem ignoro in dictatione metarum mensores ad omnes angulos signa posuisse. Frontinus. *Cujuscunque loci mensura agenda fuerit, eum circumire ante omnia oportet & ad omnes angulos signa ponere.* Autor incertus. *Ad omnes angulos signa ponenda, quæ normaliter ex rigore aguntur.* Testatur etiam Polybius in metatione castrorum ad angulos cujusque areæ hastas vel vexilla figi, unde adsignare locum pedaturam in metatione occurrit : Sed cum ad omnes angulos signa hæc ponantur, unum vel duo latera opposita nomen inde non videntur traxisse. Probabilius itaque ut diximus, signa dici illam partem quâ signa militaria constituuntur aut certè ad quam spectant : Hoc enim verbo utitur Hyginus in copiis in prætenturâ tendentibus : *Quoniam ad viam prætoriam signa spectare debebunt.* Quod nec mediocriter confirmatur hoc ipso loco : conversâ enim pedaturâ, non signa etiam & tabulinum convertuntur. Sed datur signis quæ fuerat tabulino pedatura manentibus eo quo antea fuerant loco signis & tabulino. At unde pars altera pedaturæ tabulinum dicatur, obscurius est : an à tabulis instantibus ? Tabulinum enim etiam vocatur, quod tabulis fabricatum est. Varro. *Ad focum hyeme ac frigoribus cœnitabant : æstivo tempore in propatulo, rure in corte, in urbe in tabulino, quod Mænianum possumus intelligere tabulis fabricatum.* An verò quod revera tabulinum cohortium in qua matriculæ & quicquid scripti erat servaretur ab illa parte esse ?

Cujusque generis subjecimus.) Columella. *Sed quoniam diversæ agrorum formæ veniunt in disputationem cujusque generis species subjiçimus, quibus quasi formulis utemur.* Nisi malis : hemistrigia mutabimus, rationem tensturæ sui cujusque generis subjecimus. Cæsar. *Primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant, has subsidiariæ ternæ & rursus aliæ totidem suæ cujusque legionis subsequebantur.* Suetonius. *Ter in annum quaternum mensium tesseræ dare destinavit, sed desideranti consuetudinem veterem concessit ut sui cujusque mensis acciperet.* Quod frustra mutat Torrentius in Nonas cujusque mensis. Intelligendum enim concessisse, ut tesseræ sui cujus-

cujusque mensis acciperet solito & veteri more.

Aliqua cohors C. L. per C. L. solet adsignari.) Scribe: aliquando cohorti centum quinquaginta per centum quinquaginta solet adsignari. Quadratum æquilaterum centum per centum Polybio iusta manipuli vel turmæ pedatura est. At Hyginus cohortibus, (per cohortes omnia more à Mario instituto ordinat) non quadratum æquilaterum, sed aliquot *ἀνίσταται* alterâ parte longiora tanquam iustas cohortium pedaturas adsignavit. Nunc ostendit quadratum centum quinquaginta per centum quinquaginta aliquando etiam cohorti dari: sed in bonis formis non habet & duabus præcipuè de causis evitari jubet.

Sed in quantum fieri potest debitari debet, de eo quod centuriæ suo ordine tendere non poterint.) Corrige: evitari debet, ideo quod centuriæ suo ordine tendere non poterunt. Cap. ultimo. *Ab eo latere quo novercæ evitari non potuerunt.* & 2. *ad vallum si fieri potest, ideo tendere non debent quod, &c.* Prima causa propter quam pedaturam hanc rejicit, quod centuriæ quas integras eodem hemistrigio collocari vult & in superioribus pedaturis collocavit, in hac distrahantur, pars earum uno hemistrigio tendat, pars in aliud traducatur. Cum enim in hemistrigio centum quinquaginta pedum triginta pedes superent pedaturam iustam centuriæ: duo secundæ centuriæ papiliones in primo hemistrigio: cæteri in secundo tendent. Quatuor verò tertiæ centuriæ papiliones eodem secundo hemistrigio: reliqui in tertium transferentur & sic deinceps. Accedit ad hanc, opinor, *ἀπὸ τῆς αἰτίας*, quod secundum papiliones centurionum nihil viæ relinqui posset rectâ percurrentis.

Et pedatura cohortis uno pariter nudabitur.) Lege: unâ parte nudabitur. Hæc est secunda causa: nam cum duodecim papiliones non nisi quatuor & quadraginta pedes postulent, & sex pedes reliqui in quoque hemistrigio centum quinquaginta pedum, papilionem non capiant: sequitur, ut undi relinquuntur & pereant; quod Hyginus pedaturæ minimè prodigus evitari vult. Lucanus.

Nudatos Cæsar colles desertaque castra

Conspiciens, capere arma jubet.

Vide formam num. 5.

Cohors prima causa signorum & aquilæ.) Marianâ militiæ mutatione aquilam à triariis ad cohortem primam translatam fuisse, dubium non est. Vegetius de hac. *Hæc suscipit aquilam quod præcipuum signum in Romano semper exercitu & totius legionis insigne.* Quare sedes quoque aquilæ in castris, ut hic ostendit Hyginus apud cohortem primam, & ut infra docet, contra scamnum legatorum ad viam principalem erat. *Scholæ cohortibus primis in scamno legatorum contra aquilam dari debent.* Illud verò quærendum, an præter aquilas eodem loco cætera signa? Nam velle id Hyginum, non immeritò aliquis suspicetur. *Causa signorum*, inquit, *& aquilæ intra viam sagularem pedaturam accipiet.* Quare causa signorum nisi omnia, aut plura utique quam apud cæteras cohortes, signa apud cohortem primam constituentur? Confirmat rem eandem Tacitus, Annalium primo. Ubi ait, Planco, quem occidere parabant seditiosæ legiones, *periclitanti, non aliud subsidium fuisse, quam castra primæ legionis* (id est ea pars castrorum, qua prima legio tendebant: quod moneo, nequis existimet cum Viro doctissimo mutandam interpunctionem.) *Illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur, ac nî Aquilifer Calpurnius vim extremam aruisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deum commaculavisset.* Ubi & hoc notandum, quod ad signa, altaria quippe quæ ut propria legionum numina, ut præsentis & testes sacramenti, dii religiose colebantur & adorabantur & in stativis & hibernis (ut Dio & Herodianus testantur) collocabantur templo vel sacello. Accedit, quod quæ eâ viæ principalis parte, ad quam aquilæ constitutæ, gerebantur: ad vel apud signa geruntur. Lucanus. *Convocat armatos ex templo ad signa maniplos.* Tacitus. *furejurando Pæti cautum apud signa, neminem Romanum Armeniam ingressurum.* Vulcatius Gallicanus de Avidio Cassio. *Ad signa edici jussit, ut si quis cinctus inveniretur apud Daphnen, discinctus rediret.* Sic Antoninus epistola ad Cornelium Balbum scribit, *se literas ad signa recitandas misisse.* Prætereà, Tacitus Annalium primo tradit, seditone Pannonica milites seditiosos, *tres legiones in unam miscere agentes, unâ tres aquilas & signa cohortium collocasse.* Quid? nisi ut trium legionum signa ita constituerent, ut vulgò unius legionis constituerentur. Quæ quamvis signa unum in locum videantur contrahere, non desunt tamen argumenta, quæ ad quamque centuriam & cohortem, signa sua disposita fuisse, probent. Primo enim centuriæ non alio quam quo mansuræ essent loco, signa leguntur constituuisse: unde illud jam olim illius in foro Romano. *Signifer statue signum hic manebimus optimè.* Eundem morem ne quis antiquioris tantum ævi putet. Vegetius in positione castrorum suorum

suorum tradit & addit primum omnium fuisse quod agerent castra collocaturi. *Prima*, inquit, *signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius maiestate eorum militibus*. Loca verò quibus figerentur palam etiam designat pedaturam quam quæque centuriæ acciperent. *Singulae centuriæ dividuntibus campi doctoribus & principis, accipiunt pedaturas & scutis ac sarcinis suis in orbem circa propria signa dispositis cincti gladio fossam aperiant*. Ut nesciam quæ exciderit Lipsio, quod dicit Vegetii ævo signa uno in loco circa principia constituisse. Idem enim adfirmat lib. 1. c. 23. *Intra portam prætoriam primas centurias, hoc est cohortes papilionibus tendere dracones & signa constituere*. Si intra portam prætoriam, non utique intra viam principalem. Videtur & Flaccus per tota castra signa spargere, cum castra in universum *signis fulgentia*, ut alibi, *agmina pilis horrentia*, appellat. Accedit & hoc, quod Hyginus latus alterum pedaturæ quam cohors accipit, signorum nomine donat: non alia probabiliter, ut supra diximus, de causa, quam quod ad illud latus signa spectent. Quod autem Hyginus hoc loco signa cohorti primæ in castris apponit, de potioribus & totius legionis & ejusdem cohortis signis & fortasse etiam de imaginibus deorum & imperatorum intelligi potest. Ut & inde locus ad principia, *ad signa*, sit appellatus. Quanquam cum milites ad signa convocari aut aliquid ad signa geri dicitur, dubito, an intelligantur sedes aquilarum, quæ apud cujusque legionis cohortem, ut hic Hyginus ostendit, primam: non eodem omnes loco, quædam earum à prætorio aliquanto remotæ. Principia potius ipsa & eam principiorum inprimis partem, qua tribunal positum intelligo: eò enim advocatâ concione, miles sub suis quisque signis conveniebat & aquilas & signa sua circa tribunal constituebat, ut numismata vetera ostendunt & nos infra dicemus. Hinc ad signa convocari miles, ad signa aliquid edici aut geri dicitur. Quod autem de signis cohortium unum in locum contractis Tacitus scribit, quia seditionis & confusionis est, nescio an in argumentum trahi debeat. Quod si rem ipsam consideremus, ne veri quidem simile signa cohortium & centuriarum, illa tam necessaria ad excitandam continendamque militarem fidem, illa tam utilia in subitis belli & nec opinatis tumultibus ad danda & accipienda imperia, illos bellorum deos quos deferere nefas & à quibus illi demum abesse dicebantur, qui à castris aberant à cohortibus & centuriis suis remota & aliorum tutelæ quam suorum commendata fuisse.

Intra be sagulariam.) Scribo: Intra viam sagularem, ut infra. *Per rigorem viæ sagularis*. Item. *Reliqua quatuor millia intra viam sagularem*: eadem via alibi errore, ut opinor, librarii, *Angularia*, dicitur. *Via an-*

gularia triginta pedes sufficient. Salmasius ad Flavium Vopiscum legit hoc loco, *intra viam sagulariam*. Sanè eo nos scriptura ducit & ratio linguæ latinæ, ut sagularem & sagulariam credamus dictam, ut alaris & alarius, auxiliariis & auxiliarius, singularis & singularius, gregalis & gregarius & sexcenta alia. Sed unde hoc nomen sortita est? unde via prætoriana, principalis, quintana nominatæ sint, quamvis obscurum non sit, in hac brevitate Hyginus non omisit. De hac sola nihil dixit, cum tamen origo nominis minus obvia id inprimis postulet. Neque habeo certi quicquam, quod adferam, nisi à sagulo sagularis dicta, quod terga cohortium legionariarum istar saguli circumdet. Nam hæc viæ hujus ratio & situs. Hyginus infra. *Ducæ primæ lateribus prætorii per rigorem viæ sagularis, aliæ in prætentura similiter per rigorem viæ sagularis intransitibus portam prætoriam parte læva.* Ergo & lateribus prætorii & in prætentura non procul à portâ prætoriâ via sagularis: & tam hac quam illa castrorum parte, cohortes primæ per rigorem ejusdem viæ tendunt: de retentura ad portam decumanam, hic quidem non loquitur, neque id locus postulat, cum nullæ ibi cohortes primæ: eadem tamen ratio, quâ cohortes legionariæ à fronte & à tergo castrorum tendunt, requirit, ut illic eadem quoque via sit. Quod & inde fit verisimile, quod metationem supplementorum illic æquè ac cæteris castrorum partibus separatim, tanquam divisorum à legionibus describit. Sed verò viam sagularem per totam castrorum longitudinem exporrigi manifestum. In computatione enim latitudinis castrorum triginta pedes dat latitudini viæ sagularis & sexcentos pedes dimidiæ castrorum parti intra viam sagularem. Via hæc itaque supplementa velut coronâ circumdat & à cohortibus ad vallum tendentibus dividit. Huic lateribus castrorum in polybianâ metatione respondet, via quinquaginta pedum inter socios latini nominis & hastatos media.

Et quoniam duplum numerum habet.) Lipsius & Salmasius sub imperatoribus mediæ ævi collabente jam re Romana, cohortes primas duplum numerum demum accepisse & milliarias factas putant. At Vegetius de cohortibus primis milliariis, tanquam antiquo instituto, loquitur libro II. c. 12. *Decem cohortes habere legionem diximus, sed prima erat milliaria, in qua censu, genere, literis, formâ, virtute pollentes, mittebantur.* Erant inquit & mittebantur. Non quidem optimus autor antiquitatis. Vegetius ut cui antiqua interdum non quæ liberâ republica aut sub primis imperatoribus, sed etiam quæ sub Trajano, Hadriano, Antoninis in usu fuerunt: miscet tamen non rarè etiam antiquiora & inter ætatis suæ sordes, flores quosdam ex priscis scriptoribus decerptas spargit. Idem hic ei fortasse

contingit. Nam cohortibus primis legionum jam Cæsar & Cicero peculiare aliquid tribuunt. Ille de bello Gallico. V. *Duabus missis subsidio cohortibus atque his primis legionum duarum.* Hic libro V. epistolarum ad Atticum. *At ille cohortem primam totam perdidit centurionemque primipuli nobilem sui generis.* In acie Pharsalicâ Crastinus evocatus, qui priori anno primum pilum duxerat, (ἀνδρῶν ἑκατὸν ἔκαστος λοχαγὸν vocat Plutarchus Pompejo) centum viginti homines ejusdem centuriæ secum in hostem rapuisse traditur. *Primus ex dextro cornu procurrit atque cum milites electi circiter centum viginti voluntarii ejusdem centuriæ sunt persecuti.* Fuisse autem centuriam cohortis primæ, vero non absimile est, tum quia cohortes primæ, primæ ferè in prælio concurrebant, tum quia Crastinus primipilus prioris anni eos manipulares suos fuisse ait. Nec obstat quod voluntarios appellat Cæsar. Nam inde cohortes primæ principio cæteris grandiores factæ fortasse sunt, quod voluntarii & electi milites in iis centuriarentur. Quod si centuria cohortis primæ jam tum centum viginti homines, totam cohortem etiam duplum numerum habuisse, non dubitamus. Inter causas quare cohortes primæ olim cæteris nihilo majores postea adauctæ fuerint, primum locum hæc tenere videtur, quod ex quo acies per corpora integra cohortium instrui cæpit, aquila legionis quæ antea in tertia acie apud triarios erat, in primum traducta fuerit, ubi nisi & majori manu & ipso virorum robore septa; hostili impetui exposita fuisset & objecta. Atque ætate Julii Cæsaris, jam vulgò acies per cohortes ordinabatur & in prima acie aquila erat. Considerent itaque antiquitatis periti, anne jam tum cohortes primæ majores fuerint.

Si legiones impares hoc est tres acceptæ fuerint.) Quamvis postremis libertatis temporibus & sub imperatoribus numerus legionum, alius in hac, alius aliâ provincia & nunc unâ, nunc duabus, tribus, quatuor, quinque & pluribus legionibus iisdem in castris respublica gereretur. Hyginus tamen infra tres legiones cum supplementis tanquam justum ætatis suæ exercitum in exemplum proponit, ut Polybius exercitum consularem duas legiones Romanas, cum sociis latini nominis. Ac sanè numerus militum gravis armaturæ in utroque exercitu, si legiones illæ veteres quinque millium, ut erant aliquando, fuerint, non multum discrepaverit. Hæ enim tres legiones totæ ex gravius armatis militibus. Illæ quatuor (socios ad duas legiones computamus.) velites suos insertos habuerunt. Africanus πεντακοστωρχίας duas & triginta habere vult justum exercitum, ex quibus triginta tantum instruit & in totidem partes dividit aciem.

horum tegebant. Prætendebant & vexillarii unius legionis, sed non ideo ad vallum tendebant. De his Hyginus. *Tendere debent in prætenturâ vel latere prætorii, ut dixeram super cohortes primas: ad vallum si fieri potest, ideo tendere non debent, quod legatus eorum pariter non sit.* Apparet autem totam illam castrorum partem, quæ est inter viam principalem & portam prætoriam, Hygino prætenturam esse. Ostensurus enim rationem compositionis prætenturæ, à via principali orditur. *Nunc, inquit, prætenturæ rationem exponam. Via principales est.* Ad hoc alas milliarias, quas secundum scamnum legatorum (quod est ad principia) interposita tantum viâ collocat, easdem in prætentura rendere ait. *Ut sciamus quot alæ in prætentura tensuræ sint.* Item. *Quod si alæ in retentura posite fuerint & pedites in prætentura sive cohortes equitatæ nulla necessitate cogente, sine dubio metatoris imperitiæ signum est.* Exporrigitur sanè pars hæc castrorum hinc inde lateribus castrorum necnon ad portam prætoriam ad vallum usque. Sed ideo non magis locus ad vallum est, quam cæteræ castrorum partes vallum ab aliqua parte contingentes. Quanquam non negaverim sonum vocabulorum respicienti illos propriè & prætereundere & retendere videri, qui à fronte & tergo castrorum positi ad vallum spectant. Ac hoc sensu accipit noster cum ait: *Prætendant & retendant quatuor millia & singulæ sexaginta per trecentos sexaginta.* Cohortēs enim legionarias intelligit. Sed ferè alibi laxius sumit prætenturam. Apud Vegetium, Ammianum, aliosque ejusdem ævi scriptores, prætenturæ & agrariæ & stationes agrariæ passim pro præsidiiis militum, quæ castellis & aliis locis extra castra, tuendæ regionis causâ imponebantur: ipsa etiam loca in quibus hæ stationes prætenturæ dicuntur: ut & præsidium locus, in quo præsidium est; ut verò præsidium & subsidium opposita. *Præsidium enim est,* ut ait Festus, vel ex eo Paulus Diaconus, *quod pro utilitate & salute alicujus auxilii gratiâ præponitur: subsidium quod postpositum est ad subveniendum laborantibus.* Sic in castris prætentura & retentura partes adversæ, altera prima altera postrema sunt.

Intrantibus portam prætoriam parte levavit extra cohortes contrario tendat.) i. intrantibus portam prætoriam parte læva, ut dextra cohortes contrario tendant. Nisi velis & numerum harum quoque cohortium expressum: tres enim cohortes legionariæ cohorti primæ cum vexillariis dextra viæ prætoriæ in compositione trium legionum opponi videntur.

Ut possit exercitus cum vinatus educi.) sc. & possit exercitus combinatus educi; Glossæ. combinat, *ζευγνύει συνάπζει.* Diomedes. *Pedes ποῖτις duplices, qui vel compositi vel combinati sedecim.* Sensus est. Opponendum cohorti

cohorti primæ cohortes legionarias, ut cùm educendus est exercitus cum cohorte primâ vel statim post eam, tanquam combinatæ possint educi. Cum enim ex sua quique striga in maiorem viam se effundant, sequitur ut dextra lævâque ejusdem viæ tendentes in eâ conjungantur; quare ejusdem generis milites ab utraque parte collocari & legionarios legionariis, alarios alariis, nationes nationibus vult opponi. Nam aliter collocati distraherentur in concursatione qui ejusdem generis: combinarentur qui diversi, quod confusione proximum.

Via cohortes primæ.) Scribe: duæ cohortes primæ. Non enim de via, sed tensione cohortium primarum hic agit. Cum quinque vel sex legiones acceptæ fuerint, duas cohortes primas lateribus prætorii, duas in prætentura ponit: de una vel duabus reliquis hic filet, sed infra in retenturâ per rigorem viæ quintanæ collocat.

Valetudinariam.) Valetudinarium autore Vegetio pertinebat ad curam præfecti castrorum, Lib. I. c. 10. Macer Jurisconsultus inter munia tribuni recenset, *inspicere valetudinarios*: Vegetius alibi principum, tribunorumque & comitis etiam diligentiam commendat, Libro tertio. *Ut ægri contubernales oportunis cibis reficiantur ac medicorum arte curentur, principum tribunorumque & ipsius comitis qui maiorem sustinet potestatem jugis quæritur diligentia.* Magni quinimo imperatores non habebant satis delegare hanc provinciam quantumvis principibus viris, nisi & ipsi susciperent. Invisere ægros & saucios non primores tantum, sed manipulares sustentare alloquio, cura, ope, sibi & bello firmare. Occurrit passim apud veteres inter laudes imperatorias. Unum atque alterum nunc adducemus: de Tiberio Cæsare Vellejus. *O rem dictu non eminentem, sed solidâ verâque virtute atque utilitate maximam, experientia suavisissimam, humanitate singularem, per omne belli Germanici Panmonicique tempus, nemo è nobis gradumve nostrum aut præcedentibus aut sequentibus imbecillus fuit, cujus salus ac valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ tanquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum junctum vehiculum lectica ejus publicata, cujus beneficium cùm alii tum ego sensi. Jam medici, jam apparatus cibi, jam in hoc solum importatum instrumentum balinei nullius non succurrit valetudini. Domus tantum ac domestici deerant: cæterum nihil quod ab illis aut præstari aut desiderari posset.* Plinius Paneginico Trajani. *Quid? quum solatium fessis ægris opem adferres? Non tibi moris tua inire tentoria nisi commilitonum ante lustrasses nec requiem corpori nisi post omnes dare.* Tacitus de Germanico. *Ut cladis memoriam etiam concitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium*

alium gloria, cunctos alloquio & curâ sibi quæ & prælio firmabat. Et magnâ profectò ratione: nulla enim justior cura, nulla in publicum utilior, neque in vulgus gravior humanitas, quam quæ in imbecillos & saucios exercetur. Quis in ima castrorum plebe, tam plebejo & abjecto animo, qui se curæ esse principibus, suos labores ab Imperatore nosci, sua vulnera conspici, non ponat in parte felicitatis? Habent vultus adfatusque magnorum virorum, nescio quid quod medicæ opi adjunctum, sæpe supra illam ipsam animi & per animum corporis valetudini conducatur.

Deinde vexillariæ cohors secundæ.) Lege: deinde vexillarii, cohors secunda.

Cohors legionariæ dare debet.) Lege: cohorti legionariæ dari debet.

Ut LXX pedes valetudinarium.) Numerus corruptus. Valetudinarium, veterinarium & fabrica, tum singula tum universa ad cærtum hominum numerum computantur. At nullus numerus septuaginta pedes accipit; non in latitudine strigæ: triginta enim & sexaginta pedibus omnia definiuntur: non in longitudine, quia sexaginta homines, duo & septuaginta pedes occupant. Sed dictu non tam facile, qui numerus fuerit, cum non satis constet de latitudine hemistrigii, an de longitudine: de tribus his speciebus, an de una loquatur? & numeri insuper, quibus notaverat Hyginus ad quot homines hæ species vel singulæ vel in unum computentur, depravati sint: ad quos dabimus qualemcunque conjecturam nostram.

Et reliqua quæ supra tendens.) Scribe: quæ supra tendent: id est supra cohortem legionariam vel vexillarios: nam veterinarium & fabrica non supra valetudinarium, sed eadem, ut opinor, strigâ. Superior pars castrorum retentura, inferior prætentura: supra alios tendunt qui portæ decumanæ propiores.

Veterinarium.) Nota curam Romanorum, & ut ita loquar, humanitatem etiam erga jumenta imbecilla: suum iis valetudinarium in castris, sui medici: non enim fabris ferrariis & indoctissimis quibusque, uti hodie moris, sed medicorum filiis res veterinaria olim demandabatur: & erat illo ferreo & duro ævo in illa sede laboris, major ægrorum jumentorum cura, quam hodie quibusdam in castris luxu diffluentibus militum gregariorum. Illi cum antiquâ disciplinâ haberent militem, nihil quod utile aut necessarium neglegebant, nos in supervacanea laboramus, quæ illi procul à castris removebant.

Et Fabrica.) Erat hæc in castris ἐργαστήριον πολέμου. Vegetius Lib. II. c. 11. postquam dixisset, legionem habere fabros tignarios, instructio-

res carpentarios, ferrarios, pistores & reliquos artifices. *Habebat etiam fabricas scutarias, loricarias, armarias &c. Hæc enim erat cura præcipua, ut quicquid exercitui necessarium esset, nunquam deesset castris: & mox addit horum judicem proprium præfectum fabrorum fuisse: meminit & Cæsar præfecti fabrorum Pompeji.*

Quorum pedaturam in singulas species ad homines & solent computari.) Salmasius legit, *quorum pedatura in singulos pedes ad homines solet computari.* Fuisse enim in membranis putat, pecies pro pedibus, ut & alibi: ex eo natum, π species. Ingeniosa correctio, si quidem sensus inesset idoneus, quem nullum video. Quid enim illud est, pedaturam in singulos pedes ad homines computare? aut quis ita loquitur? an pedem in singulos homines computari vult? ne hoc quidem hic recipi potest. Neque enim certus & definitus hominum numerus in valetudinario, aut jumentorum in veterinario semper erat, quo in singulos pes dari possit: sed universa pedatura ad certum aliquem hominum numerum pro incerto computanda erat. Quem numerum haud dubiè notaverat Hyginus, ubi nunc scriptum est, *ad homines &c.* Sic postea de his ipsis, valetudinario, veterinario & fabrica non minus corruptè. *Fit numerus cum pedatura valetudinarii, veterinarii & fabricæ, quæ in unum ad do homines computantur:* ubi in do depravatæ notæ numerorum, ut supra in *Et*, neque eædem fuerant. Hic enim tres hæc species in unum, illic singulas seorsum computat. In eo conveniunt quod nihil in utrisque sani: quantum autem ex pedatura, quæ infra numero prætenturæ cum hisce speciebus datur, conjicere licet. Valetudinario, veterinario & fabricæ unum hemistrigium infra viam sagularem adsignatur, hemistrigium integrum per castrorum latitudinem à via sagulari dextra partis ad sinistram capit homines mille: hic itaque numerus fuerit: at eo de quo nunc agimus loco, tertia hujus pars homines trecenti triginta tres. Atque hac ratione superius ubi liber habet: *Ut septuaginta pedes valetudinarium, ut reliqua quæ supra tendunt accipiat:* fortè fuerit, *Ut XXX pedes:* quæ est hemistrigii latitudo. Sed hæc nescio an nimis audacia. Volebamus initio quo ne omnino à libro recederemus: *quorum pedatura in singulas species CC. &c. quæ in unum ad homines DC.* Sed neque sexcenti hemistrigii dimidiæ partis numerus, sed quingenti. Quo recepto non minus quam antea à vestigiis scripturæ abundum: erit enim pars tertia, CLXVI. Sed Hyginus hisce locis, illo certè quo hæc in unum computat, de pedatura in totis castris ab utraque parte viæ prætorix loquitur. Mille itaque ut diximus homines, ne minus fuisse videntur. Quicquid sit π species loco hoc sanum, omne vitium in notis nume-

numeralibus. Hyginus. *Exposuimus itaque singulas species & universum exercitum suis locis constituimus.* Sic enim legendum, ubi in codice est, suas peciæ.

Vexillarii legionum eandem pedaturam accipere debent, quod cohors legionaria.) accipere debent quam cohors legionaria. Vexillariorum duo genera Lipsius observat, veteranos & cohortes à legionibus suis disjunctas. Dissentit Salmasius in libro de re militari Romanorum, & vexillarios sub Imperatoribus levis armaturæ milites fuisse contendit: sed frustra, si quid ego judico. Loco enim Taciti, quo id probare conatur, minimè id probat. Is est in secundo Historiarum: *Præcipua quartadecimanorum ferocia, qui se victos abnuebant: quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantum pulsus, vires legionis non adfuisse.* Non ajunt vexillarios vilem & levem manum, ut inde confici possit levis armaturæ, sed negant vires legionis esse, quamvis enim veterani, ex alia tamen legione & tam pauci numero erant, ut nihil ad totam legionem. Mirum autem, quod etiam Hygini hunc locum adducit, qui Lipsianam sententiam maximè confirmat. Multum enim impedimentorum iis tribuit, cum ait: *Qui ad sexcentenos homines computantur causa impedimentorum, tendere debent in prætenturâ, vel latere prætorii super cohortes primas.* At levis armaturæ milites, parum aut nihil impedimentorum habebant. Ad hoc legatum vexillariorum negat in castris fuisse. *Ad vallum si fieri potest, ideo tendere non debent, quod legatus eorum pariter non sit.* Quis verò unquam legit levis armaturæ milites, qui pars legionis essent, alium quam cæteros legionarios legatum habuisse? quem si habuissent, absurdum profectò foret, cum plerumque abesse ab illis, quorum legatus erat. Quid ergo ait legatum eorum pariter non esse? Quia vexillarii à legionibus in quibus merebant aut meruerant abstracti, aliis legionibus jungebantur. Erant autem plerumque veterani & emeriti, qui sive invidiæ vitandæ causâ, quod exauctorati munerum vacationem haberent, sive quod tutius in publicum crederetur illos veteranos & emeritos quibus respublica præmia & agros debebant, adjungi aliis legionibus, quam in quibus propter diuturnitatem stipendiorum autoritate pollerent, ad alias certè legiones plerumque traducebantur. Tacitus. *Quatuor legionum aquilæ per frontem & totidem à legionibus aliis vexilla.* Dicti vexillarii, quia sub vexillo habebantur. Quemadmodum supplementa apud Livium sub uno vexillo passim ad exercitus legimus missa, quæ in castris in corpus legionum infererentur: sic hi divisi à corpore legionum suarum & plerumque exauctorati, id est, tantum non dimissi, quasi jam jamque agros & iusta emeritorum stipendiorum præmia ac-

cepturi, sub uno vexillo interim habebantur. Nam vexillum quamvis equestre & pedestre, centuriæ & cohortis signum; peculiariter tamen cohortis est. Nihilò felicius vir idem illustis autumat, Cæsaris ætate antesignanos fuisse, qui deinde vexillarii, & antea velites. Ac operose conatur probare apud Cæsarem & Livium, antesignanos sic accipi; sed Livium desultoriæ levitatis & inconstantiae arguit, quod cum multis locis antesignanos vocaverit eos, qui ante signa & primam aciem hastatorum pugnent: alibi ipsos hastatos ita nominet. Ac nos quidem libenter fate-mur, clariusque est quam ut negari possit, primos manipulos seu primam gravis armaturæ aciem, Livio antesignanos esse. *Vias*, inquit, *patentes inter manipulos antesignanorum velitibus complet*: non igitur velites manipuli antesignanorum: præsertim cum velites manipulatim non collocarentur, neque inter velites, ut inter gravis armaturæ manipulos viæ relinquerentur. Τὰ διαστήματα τῶν πρώτων σημάτων dixerat Polybius, intervalla primorum signorum, quod vertit Livius: *Vias patentes inter manipulos antesignanorum*. At velitibus nulla signa erant, & Polybius, manus velitum hic quidem στελεος; at nusquam σημαίας appellavit. Alibi Livius pila antesignanis tribuit non velitum sed gravis armaturæ telum: Libro XXX. *Velites in eos ancipites ad ictum ad utrumque conjiciebant hastas, nec pila ab antesignanis cessabant.* & Lib. XXXVIII. *in eos qui portas stationibus suis clauserant, legionum antesignani pila conjecerunt.* Libro quoque XXVIII palam eos distinguit à velitibus. *Velites antesignanique & qui primi agminis*: ubi Salmasius ut opinionem confirmet suam, legere velit, *Velites antesignani*: et malè & frustra: malè, quia contra mentem Livii: frustra, quia ne sic quidem persuaderet velites eisdem & antesignanos esse Livio toties reclamante: *Antesignanique*, inquit, *& qui primi agminis*: id est cæteri qui primi agminis, nam antesignani profectò primi agminis erant. Sic sæpe veteres & inter eos Livius, Libro XXXV. *Quinctius legatique Corinthum redierunt.* Item. *Ut Popilius & ea legatio quæ ad Antiochum missa erat Romam rediit*, id est, Quinctius & cæteri legati, Popilius & cætera legatio. Nam Popilius & Quinctius legationis capita erant. Sed nos exempla è re militari potius adducamus, ut ne sic quidem à suscepto opere abeamus. Idem Livius XXVIII. *Tumultuoso genere pugnae equitum velitumque & levis armaturæ.* Sic quoque Frontinus velites & levem armaturam dixit, quasi velites levis armaturæ non essent: Ita apud Cæsarem Numidæ & levis armaturæ equites, quamvis Numidæ haud dubiè levius armati equites. Sed hæc fortasse ita accipi possunt, ut velites qui parmulis & septenis jaculis instructi, comparatione aliorum levium;

qui

qui funda vel in arcu solo armati, gravis quodammodò armaturæ videntur, sed sæpe apud eundem, *Frumentum commeatusque*: alibi propriè. *Frumentum & reliquus commeatus*: quibus in locis, ut subauditur & omissum est, *reliqui autem*, sic alibi etiam posuisse memini Livium, ubi si propriè loquutus esset omisisset. Libro XXXVII. *receptis inter ordines velitis & alia turba auxiliorum*: quasi velites ex auxiliariis, non ex legionariis fuissent: propriè dixisset, & alia turba levis armaturæ, quæ erant auxilia: quod Livio eo fortassis facilius in mentem venit, quod sua ætate omnis levis armatura ex auxiliis erat. Sed ut ad cœptum revertamur. Livio alibi palam prima acies, antesignani, Lib. IX. *Cadunt antesignani & ne nudentur propugnatoribus signa fit ex secunda prima acies*: Idem XXII. *Post novâ de integro pugna exorta est, non illa ordinata per hastatos principes & triarios, nec ut pro signis antesignanis post signa alia dimicaret acies*. At velitis quàmvis antè ipsos hastatos pugnam inirent, tamen nomen aciei propriè non tribuebatur, ut rectè dixit Salmasius: non itaque velites, antesignani. Videamus nunc an à se ipso dissideat. Livius. Libro XXXVIII. *Ante signa*, inquit, *modico intervallo velites eunt*. Ergo velites sunt antesignani. Sed nondum concessimus, antesignanos appellari eos, qui ante aciem primam & signa legionum pugnam ineunt: alioquin & equites & evocati & omnis levis armatura, (sæpe enim ante omnes acies pugnant) sub hoc nomen venirent. Livio quidem eos sub hoc nomen non venire, apparet ex eo; quod hac ipsâ in pugna cum Gallis, pila antesignanis, non hastas velitares tribuit. *In eos*, inquit, *qui portas stationibus suis clausuerant, legionum antesignani pila conjecerunt*. At enim libro XXIII. *Triplex stetit Romana acies peditum pars inter antesignanos locata pars post signa accepta*. Ubi pedites καὶ ἐξοχῶν, milites justæ armaturæ; antesignani velites esse videntur. Sed corruptus hic locus, (quamvis sic quoque valde obscurè & dubiè quod iste vult probet) & omnino recipiendum est, quod in membranis esse testatur magnus Livii vindex. *Velitum pars inter antesignanos &c. Triplex*, inquit, *stetit Romana acies*. Hic descripsit ordinationem gravis armaturæ per hastatos, principes & triarios: sequitur nunc ut addat, quo loco velites, qui aciem non faciebant nec triplicis aciei pars erant: *Velitum*, ait, *pars inter antesignanos locata*: proprius velitum locus. *Vias patentes inter manipulos antesignanorum velitis complevit*. Item. *receptis inter ordines velitis*. Neque usquam legas gravem armaturam inter velites dici collocatam, quod diceret Livius, si quidem vulgata lectio retenta isto modo acciperetur, sed semper velites inter manipulos, inter ordines gravis armaturæ, in intervallis manipulorum. *Pars post signa ac-*

cepta: hic quoque velitum locus. Ubi enim velitatione pugnam irritassent, recedebant & post signa recipiebantur. Livio itaque prima acies, prima signa, antesignani. Ad Cæsarem transeamus. Hic non semel in commentariis antesignanorum meminit. Adolescentes atque expeditos, electos milites ad pernicitatem appellat & inter equites jubet præliari. Quæ omnia non nisi velitibus convenire videntur: nam maximè adolescentes olim in velites legebantur. Velites non tantum expediti erant: sed etiam bonis autoribus sine alio additamento expediti appellantur: adeo ut Festus non aliter definiat, quam expeditos milites: qui verò eligi potuerunt ad pernicitatem, nisi adolescentes & ætate veloces & armis leves, hoc est velites? Jam inter equites præliari quorum jam inde ab prima institutione nisi velitum? Ac libro de bello Africano disertè dicitur: levis armaturæ milites ante legiones missos turmis equitum interpositos fuisse. Quare non sine causa vir doctissimus in eam opinionem traductus videtur, quod Cæsari sint antesignani qui prioribus velites. Mihi tamen Cæsaris verba ponderanti alia sedet sententia. Luculentus de hac re locus est, libro de Bello Civili primo, ubi pugnam suorum cum Petreji atque Afranii copiis describit: *Legiones tres, inquit, ex castris educit, acieque in locis idoneis instructa, unius legionis antesignanos procurrere* (ita enim rectius legitur, quam præcurrere) *atque occupare eum tumultum jubet: qua re cognita, celeriter, quæ in statione pro castris erant Afranii cohortes, brevior itinere ad eundem occupandum locum mittuntur: contenditur prælio, & quod prius in tumultum Afraniani venerant, nostri repelluntur, atque aliis summissis præsidiis terga vertere, seque ad signa legionum recipere coguntur.* Genus erat pugnae militum illorum, ut magno impetu primo procurrere, audacter locum caperent, ordines suos non magnoperè servarent, rari dispersique pugnarent; si premerentur, pedem referre, & loco excedere non turpe existimarent: cum Lusitanis reliquisque barbaris genere quodam pugnae assuefacti; quod ferè fit quibus quisque in locis miles inveteraverit, uti multum earum regionum consuetudine moveatur. Hæc tamen ratio nostros perturbat, insuetos hujus generis pugnae: circumiri enim sese ab aperto latere procurrentibus singulis, arbitrabantur: ipsi autem suos ordines servare, neque ab signis discedere, neque sine gravi causa eum locum, quem ceperant, dimitti censuerant oportere. Itaque perturbatis antesignanis, legio, quæ in eo cornu constiterat, locum non tenuit, atque in proximū collem sese recepit. Cæsar omni pænè acie perterrita, &c. Vide quam hæc omnia quæ hic tribuit antesignanis velitum non sint. Velites sine signis, sine ordinibus rari & dispersi pugnam inibant: antesignani hi Cæsaris ordines servabant neque ab signis discedebant. Velites si premerentur non tantum non turpe ducebant recedere, sed ferè recede-

cedebant & recedentes post ordines recipiebantur. Antesignani non sine gravi causa locum quem ceperant deferere oportere censebant: perturbatis velitibus nihil novi accidebat: pellebantur enim ferè, quoties cum gravi hoste comminus congredierentur. Antesignanis pulsus legio tota locum deseruit & omnis pænè acies perturbata est. Velites non alii generi pugnae assueti erant, quam huic quod cum Afranianis cohortibus. At antesignani ejus insueti. Afranianas fortasse cohortes levis armaturæ fuisse suspicetur aliquis, pleraque enim velitum illis adscribuntur. Sed neque istæ fuerunt. Nihil enim novum in eo genere pugnae si levium: at novum & insolens, quod cohortes legionariae isto modo pugnarent. Præterea velites viles & contemti. At antesignanos Cæsar delectos & fortissimos viros appellat, inter quos etiam centuriones, qui velitibus antiquitus omnino nulli. Libro I. *Delectos ex omnibus legionibus fortissimos viros, antesignanos, centuriones, Cæsar ei classi attribuit.* Quod si intelligas antesignanos pro centurionibus classi datos, manet tamen hoc ipsum quod diximus, viros egregios & exercitos fuisse. Jam quod antesignani expediti, quod inter equites præliantur, ne hoc quidem vincit levis armaturæ esse. Proprium enim Cæsaris institutum, qui ex antesignanis quosdam expeditos habuit & quos inter equites pugnam conferere jussit: Libro tertio de Bello Civili: *Superius tamen institutum in equitibus, quod demonstravimus, servabat, ut quoniam numero multis partibus esset inferior, adolescentes atque expeditos ex antesignanis electos milites ad pernicitatem, armis inter equites præliari juberet, qui quotidiana consuetudine usum quoque ejus generis prætorum perciperent.* Hirtius bello Africano. *Trecentos quos ex legionibus habere expeditos consueverat ex proxima legione, quæ in eo prælio in acie constiterat, jubet equitatu succurrere.* Ibidem. *Expeditos ex singulis legionibus vicenos milites esse jussérat.* Quod si antesignani velites essent, non utique narraret Cæsar tanquam institutum suum, quod eos expeditos habere consueverit: non, quosdam ex antesignanis expeditos se habuisse: cum omnes velites prisco instituto expediti: at non vice versâ omnes qui expediti velites: totæ enim legiones sæpe expeditæ habebantur. Similiter cum novum institutum Cæsaris dicitur, quod ex antesignanis quidam inter equites præliarentur. Sequitur antesignanos velites non fuisse, qui jam olim inter equites manus conferere docti, ejus generis pugnae ignari esse non poterant, ut hi antesignani qui hac in re tyrones erant, ac inter equites præliari jubebantur, quo sicut levis armaturæ milites, quotidiana consuetudine usum quoque ejus generis præliorum perciperent. At Cæsarem levem armaturam interposuisse equitibus, Hirtius tradit.

tradit. Fecit id sanè, sed non erat illa levis legionum armatura, sed externa, ut de Bello Gallico VII. *Cæsar trans Rhenum in Germaniam mittit ad eas civitates, quas superioribus annis pacaverat equitesque ab his accersit levis armaturæ pedites, qui inter eos præliari consueverant.* Quod Germanorum institutum, quia ulu cumprimis salubre; aded ut pauci equites intermixtis peditibus immanem vim equitum sustinerent, adsumsit Cæsar & ne necesse haberet immiscere externum semper peditem ex antesignanis legionum adolescentes perniciosissimos expeditos habuit & huic generi pugnae adsuefecit. Quapropter manifestum est, neque Livio, neque Cæsari, antesignanos esse velites vel levem armaturam. Justus Lipsius antesignanos putat primam esse aciem eosque qui positi ante signa iisque propugnandis: non enim nuda statim signa objecta hosti; sed munita & vallum aliquod virorum objectum fuisse: dubitat tamen idem, an interdum hastati omnes imò & principes in hoc nomen venerint. Ubi partim falsus est, partim verum dixit. Falsus est, quod putat antesignanos qui in prima acie ante signa collocentur: non enim pars militum ante, pars post; sed omnes post signa sua, tam in acie, quam in agmine constituebantur: in ipsa pugna ante ea procedebant. Prætereà si antesignani qui ante signa, (nisi à tergo omnium signa) non tota acies, sed pars ejus: non prima magis quam secunda & tertia acies in hoc nomen veniret. Eodem enim modo in suo corpore ponebant signa. Adhuc nulli essent in agmine, ubi etiam Lipsio assentiente, prima ferebantur signa: sed antesignanorum mentio fit, tam in agmine quam prælio. Antesignani itaque, ne te diutius morer, Cæsari & Livio prima signa, prima acies, primum agmen militum gravis armaturæ. Græcis *πρωμάχοι* & *πρωμάχοι τῆς πρώτης*. Dividunt enim aciem *εἰς δύο τάξεις πρωμάχος ὁ βοηθός*: Antesignanos & postsignanos: aciem & subsidium. Dionysius censu Serviano, primam classem præ omnibus aliis gravibus instructam armis, *πρωμάχος* appellat. Ac si quis nominis poscit rationem: antesignani dicuntur primi postsignanorum, ut antecursores, primicursores, tamen à cursoribus alii: anteambulones, primi ambulantium, propugnatores etiam interdum, primi pugnantium.

Eandem pedaturam accipere debent.) Vegetius. *Singulae centuriæ dividentibus campi doctoribus & principiis accipiunt pedaturas.*

Quæ ad sexcentenos homines computantur.) Scribe: quia ad sexcentenos homines computantur, vel qui ad sexcentenos homines computantur: ut referatur tam ad cohortem legionariam, quam ad vexillarios. Eadem enim pedatura est & ad eundem utraque numerum computatur ea ratione, qua

mi-

miles accipit pedem adjectâ quintâ. Salmasius propter hujus loci auctoritatem, sexcentos vexillarios dat cuique legioni: at Hyginus non dicit esse sexcentos, sed ad sexcentos computari: & quidem *causa impedimentorum*, non quod tot numero sint, sed quod plus impedimentorum habeant, quàm cæteri milites. Computantur enim genera quædem ad majorem verò numerum. Ala milliaria ad ducentos supra numerum hominum propter majorem equorum numerum præfectum alæ & principales: cohortes equitatæ ad homines mille trecentos sexaginta propter equites. Apud Tacitum vexillum veteranorum quingentos homines habet, in III. Annalium: *Tantumque severitate profectum, ut vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala. nomen, adgressas fuderint.* Idem Hygino nostro adsentitur, in eo quod singulis legionibus una vexillariorum plerunque cohors. Historiarum. II. *Quatuor legionum aquilæ per frontem totidemque circa è legionibus aliis vexilla.* Interdum tamen & plures. Othoni bello civili cum tribus prætoriis cohortibus mille vexillarii: Muciano in modicis viribus tredecim millia vexillariorum.

Super cohortes ut primas.) Expungendum ut, quilibet videt. Cohortibus primis proximos locat vexillarios in castris: Tacitus & in agmine: *Quatuor legionum aquilæ per frontem totidemque circa è legionibus aliis vexilla.*

Quod legatus eorum pariter non sit.) Scribit Salmasius in notis ad Capitolinum, legati vexillariorum apud Hyginum fieri mentionem, quasi præter legatos consulares, qui toti exercitui præerant & prætorios qui uni legioni, aliud genus legatorum, legati vexillariorum. Non dicit Hyginus vexillariorum legatum: sed legatum eorum, id est, legionis eorum, ut qui apud legionem à qua divulsi, ipsi abfuisse vel pariter non fuisse. Vegetius. *Non possunt æqualiter jussa complere, qui ante pariter non fuerunt.*

Et si casum ab hoste vallum interruptum fuerit.) Ita corrigitur ad marginem, cum esset interruptor. Interruptum, scissum aut divulsum, quod erat primum quod faciebant, qui castra oppugnabant vel irruptione pugnabant, ut utar verbis Cæsaris apud scriptorem belli Africani. *Dubitante Cæsare & sibi irruptione pugnare non placere, clamitante & etiam atque etiam aciem sustentante, subito dextro cornu injussu Cæsaris tubicen à militibus coactus, canere cepit.* Ita enim legendum ubi vulgò eruptione pugnare. Cæsar enim jam eductis è castris copiis & instructa acie, eruptione non poterat pugnare. Sed Scipione militem suum sub vallo, partim in castris continente, timebat, ne dato pugnæ signo, hostes sese intra castra recipere, quo sui in

iniquum temerè delati locum, aut in hostilem munitionem vi irrumpere, aut cum pudore pedem referre cogentur, de Bello Gallico. VII. *Castra opportunis locis erant posita, ibique castella viginti tria facta, in quibus castellis interdum stationes disponebantur, ne qua subito irruptio fieret.*

Legio legatus eorum per vexillarios factum esse contendet.) Legati legionum & primores castrorum, quoties ab hoste esset metus, circuire ipsi vigilias, curare in eâ castrorum parte quâ maximè laboraretur, providere, nequid à quoquam peccaretur, & si peccatum esset, in reos animadvertere solebant: præterea si quid inter diversarum legionum milites controversiæ obortum, (quod hic præcipuè ad rem pertinet) aderant suis apud Imperatorem eorumque causam ut patroni agebant. Exemplum hujusce rei habes apud Livium post expugnationem Carthaginis novæ, ubi duobus, Quinto Trebellio centurione legionis quartæ, & Sexto Digtio socio navali professis, se primos murum adscendisse & de corona murali apud Imperatorem contententibus, sociis C. Lælius præfectus classis, legionariis M. Sempronius Tuditanus traditur adfuisse. Cum itaque legionarii legatum suum habeant in castris, vexillarii nec legatum nec ullam, alium pari autoritate patronum, custodiam iis munimentorum cum legionariis demandare, iniquum censet Hyginus & inconsultum, ne hi cum legato suo, etiam si quid ipsi peccaverint, in tuendo vallo, conferant tamen culpam omnem in vexillarios, justo patrocinio destitutos & injuriæ opportunos.

Cohors prætoriana.) De instituto, origine & augmento cohortium prætoriarum, rectè ab aliis dicta, repetere supersedebimus: illud tantum addam, non omnes milliarias fuisse. Milliariæ fuere, quas instituit Augustus, si qua fides Dioni. Eundem numerum habuerunt, ut urbanæ quatuor & prætorix sedecim cohortes a Vitellio scriptæ, teste Tacito. At Hyginianas has minores esse, quamvis non dicat Hyginus, satis manifestò tamen ostendit. Nam cum duplam his pedaturam æquè ac cohortibus primis assignet, non eandem tamen utriusque rei adfert causam: illis enim quod duplum numerum habeant: his quod tentoriis majoribus utantur: primipilares præterea & evocati in eadem pedatura accipiant locum, duplam pedaturam assignari dicit. Ac ne quis putet duplum ejus quod cohorti primæ dari, cohortem prætoriam unâ strigâ pedum septingentorum viginti collocari, ut & primam legionis ex verbis Hygini manifestum est: quingenariæ itaque aut certè milliariis minores.

Lateribus prætorii tendere debent.) Cohortes prætorix cum equitibus eum ferè locum tenent, quem in castris polybianis triariorum quinque priores

priores manipuli inter quintanam & principalem vias, nisi quod hic comites Imperatoris prætorio proximi.

Ut duplam pedaturam recipere.) Scribe : & dupl. &c.

Quod temporibus majoris utantur.) Transpositæ postremæ duarum vocum syllabæ, refinge : quod tentoriis majoribus utantur. Infra. *Decuriones singulis papilionibus utuntur.* Et de centuria statorum. *Quibus duplam pedaturam assignavimus quod iisdem tensoris:* (scribe & hic tentoriis vel tensoris) utantur, quibus cohortes prætoriæ. Prætoriani itaque accipiunt duplam pedaturam, quia laxius tendunt & majoribus tensoris utuntur, quàm cæteri milites. Debit hic addere, quot pedes papilio, quot arma, jumenta, via occupat, aut saltem, quem numerum hominum duplex hæc capiat pedatura : ut inde de papilionis cæterarumque partium areâ conjicere possemus. Sed utrumque per incuriam omisit. Ne hoc quidem dixit in longitudinem, an in latitudinem hemistrigii, an verò utrumque partium pedatura extendatur. Sed utrimque quidem extendi non potest, nisi si quædam partes augeantur, quædam minuantur, aut minor dimidio numerus, tendat in dupla pedatura. Quorum veri neutrum simile est : ab altera igitur parte tantum excrescunt. Sed ne facile quidem dictum est à qua parte, quia non docet, an in hac pedatura striga binos ordines papilionum, jumentorum & armorum habeat, ut vulgò? an verò unum tantum? Si illud necesse est singulas partes per longitudinem hemistrigii crescere : si hoc per latitudinem.

Primipilaribus etiam & evocatis.) Restituimus : Primipilares etiam & evocati. Primipilares etiam si omnia stipendia nondum confecerant, quia tamen primum pilum gesserant, habebantur pro emeritis & equitibus dignitate æquabantur : itaque quoties in gratiam Imperatorum & spe præmiorum militiam iterum sumerent, non jam merebant in legionibus, sed separata quædam cum cæteris evocatis manus erant, quæ ferè circa Imperatorem versabatur, donec ad eundem primipili aut majorem alium honorem promoverentur. Itaque & in castris in pedaturâ cohortium prætoriarum collocantur proximâ Imperatori. Evocati similiter emeriti maximam partem, & ut autor est Dio, vites instar centurionum gerebant. Galbæ etiam equestri ordinis juvenes delegit, (verba sunt Suetonii) qui manente aureorum annulorum usu, evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculum suum vice militum agerent. Hi sunt illi, opinor, qui evocati Augusti dicti. Hyginus de limitibus. *Nuper ecce quidam evocatus Augusti, vir militaris disciplinæ, professionis quoque nostræ capacissimus.*

Equites Prætoriani.) Prætorianos equites instituit habuitque circa se Augustus cum prætoriis cohortibus firmamentum dominationis: nam sub initio Tyberii, jam mentio eorum in Tacito. Numerum eorum in tanto silentio veterum non facile definiverim. Illud tamen certum falli, qui ex Suetonio colligit non plures turmâ unâ fuisse. Nam quamvis dicat Claudium Cæsarem exhibuisse *Trojæ lusum & Africanas consciente turmâ equitum prætorianorum ducibus, tribunis, ipsoque præfecto*: tamen inde efficere, unam tantum turmam fuisse, non minus ineptum sit, quam si quis dicat, C. Julio Cæsare rerum potente, duplicem tantum turmam puerorum in urbe fuisse, quia Suetonius tradit: *Trojam lusisse duplicem turmam majorum minorumque puerorum*. Tradit Tacitus cum Dinsio ad Pannonicas legiones *magnam partem equitis prætoriani missam*, & Suetonius Cajum Caligulam cum iussu ejus quam tumultuosissimè nuntiatum esset, adesse hostem cum amicis & *parte equitum prætorianorum*, proripuisse se in proximam sylvam: argumentum non unam turmam neque tam paucos numero, quorum pars etiam magna ad exercitum mitteretur & cum quorum parte Imperator castris egrederetur. Hyginus in castris suis computat quadringentos, alæ non turmæ numerum. Ac alæ & præfecti alæ prætorianorum in priscis lapidibus memoria est. DIANÆ SAC. CÆLIUS BROCCIVS. PRÆFECT. ALÆ PRÆ. Item alio. V. CONT. PRÆF. ALÆ PR. PRÆTO. IN. LEG. PR. MINERV. Sunt etiam inter inscriptiones priscas, quæ equitis prætoriani certæ cohortis, ut tertiæ, sextæ, meminerunt: Ut. D. M. T. ÆL. MALCO. LICTORI. EC. PRÆTORIAN. COH. III. PR. alio eques Romanus prætoriæ cohortis: ex quibus apparet, fuisse etiam cohortes quasdam prætorias equitatas, id est, habentes insertum equitem prætorianum, quemadmodum cohortes auxiliares, quæ equitatæ dicebantur, de quibus postea. Sed eques prætorianus sub Augusto & Hygini ætate, cohortibus non fuerunt inserti: nam Tacitus duabus prætoriis cohortibus, non suum equitem addit, nec eos sub vocabulo cohortium complectitur. *Missus*, inquit, *Dinsus cum prætoriis cohortibus duabus, dilecto milite supra solitum firmatis: Additur pars magna prætoriani equitis & robora Germanorum*. Hyginus etiam hic ostendit, non certum cuique cohorti numerum: sed alias plus in exercitu fuisse, alias minus: neque equitatas appellat cohortes prætorias, neque ut cohortis equitatæ equitem, prætorianos equites collocat cum peditibus suis; sed separatim ab uno prætorii latere, prætoriis cohortibus ab utroque tendentibus.

Singulares.) Et hos instituit Octavianus, si qua fides inscriptionibus:

in quibus frequentissimè occurrunt. In quibusdam appellantur, ut hic equites singulares. In aliis equites singulares Imperatoris, equites singulares Imperatoris nostri, equites singulares Cæsaris, Augusti, Augusti nostri, Domini nostri. Vide de his Gruterum. Meminit & Tacitus in III. Historia alæ singularium. *Accessit ala singularium excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa.* Fuit hæc singularis quædam, ut ipsum nomen satis ostendit, equitum manus, cujus ut evocatorum & primipilariū, alias major, alias minor numerus: quare Hyginus distinctè trecentis, quadringentis quinquaginta, sexcentis, octingentis & nongentis suum in castris adsignat locum.

Latere suo.) Restitue: latere sinistro. Nam dextro prætorianos opposuit. Idem error inferius. *Exposuimus itaque suas pecies & universum exercitum suis locis constituimus.* Lege, ut monuimus, singulas species.

Ita sicut & pari numero disposit.) Ita fiet ut. Si singulares sexcenti prætoriani trecenti fuerint: quartam illorum partem transferemus in latus dextrum prætorii, quo tendunt prætoriani, reliquos in sinistro collocabimus, ita fiet primum, ut par numerus quadringenti quinquaginta equites utrimque, deinde ut hi ipsi laxius aliquanto, & principales eorum singulis tendant papilionibus: nam duo hemistigia septingentorum viginti pedum, quæ est longitudo lateris prætorii, accipient, cum mille trecenti quinquaginta pedes sufficerent.

Decuriones & reliqui principales.) Id est, duplicarii & sesquiplarii. Principalis enim præcipuus & princeps: Plinio Pici Martii principales in augurio, hinc & ad principes refertur reipublicæ, ut *principalia arma*, apud Vellejū: Ad solos deinde Cæsares, ut *principalis domus*, *principales opes*, &c. In re militari qui scriptoribus prioris ævi principes castrorum, legionis, alæ, centuriæ, turmæ. Item. Primores juvenum & duplicarii. Hi sub Cæsaribus principales, ut jam olim in castris porta & via appellabantur. Vegetius. *Principalium militum*, & ut propria vocabulo utar, *principum nomina & dignitates secundum præsentis matriculas judicabo.* Opponuntur gregalibus ut immunibus munifices. Idem. *Principales qui privilegiis muniuntur, munifices qui munus facere coguntur.* Tacitus in II. Historiarum. *Nec principes modo coloniarum aut castrorum, quibus præsentia ex affluentia & partâ victoriâ magna spes, sed manipuli quoque & gregarius miles viatica sua & baltheos phalerasque insigni armorum argento decora, loco pecuniæ tradebant.*

Propensius tendant.) Retinet Salmasius vocem, *propensius*, & interpretatur laxius, quo sensu in Solino dicatur: *Propensior laus, propensior*

claritas, notæ propensiores, venæ propensius vino irrigatæ. Infra quidem Hyginus de alâ: *Principales eorum aliquanto laxius tendent.* Nos putabamus, papilionibus singulis vel papiliones singulas tendant. Sic idem postea. *Decuriones singulis papilionibus utuntur.*

Et si minora numerus virorum quæ fuerit.) Fortè: Si minor numerus utrorumque fuerit. Dixit quid agendum sit, si minor numerus prætorianorum, major singularium: nunc docet, quo genere pedatura explenda, si tam hi, quàm illi pauci numero.

Centenis equitibus æmitricis suis laxius tendant.) Lege: centenis equitibus hemistrigiis suis laxius tendent: id est, minor numerus quam centum. Infra. *Quadragenis hominibus per strigas strictius seu laxius tendent.*

Non erit æsitandum quoniam Officialib. lateri vestro proximis ibi pedatura adsignaretur.) Fortè: non erit hæsitandum, quoniam officialibus lateri dextro proximis ibi pedatura adsignabitur. Sed quinam isti officiales lateri dextro proximi? Officium pro honore & dignitate sive administratione dignitatis, apud scriptores optimi ævi rarè quidem, invenias tamen frequentius apud L. Senecam, Tacitum, Suetonium & istos. Sed neque apud illos, sed neque apud hos memini officiales appellari, qui in gradu aut dignitate constituti. Nec arbitror Hyginum designare hoc vocabulo, eosdem quos paulò ante principales vocavit, quando neque ratio, neque disciplina militaris permittat, ut hi à numero cui præsumt, divulsi tendant cum equitibus prætorianis aut singularibus. Officiales postremo Latinitatis ævo apparitores eorum qui in dignitatibus in Notitiâ imperii passim. *Officium viri spectabilis, Ducis Thebaidos, Ducis Arabiæ, Ducis Phœnices, habet ita Principem de schola Agentum in rebus anumeranos & adiutores eorum.* Deinde ferè subjicitur. *Exceptores & cæteros Officiales.* Non alio plerumque sensu in Codice Justiniani usurpatur. Eusebio quoque officiales & beneficiarii iidem, apparitores magistratuum, quorum opera utebantur in conquirendis reis, exigendis vectigalibus & similibus ministeriis. Sed quinam hi officiales, qui nusquam præterea in hisce castris; adfirmare non ausim, nisi sint officiales quidam domus Augustæ, qui per errorem Gromatici nostri vel incuriam librarii omissi sint. An potius: officialibus hisce barbaris, quos imperitia librarii principibus castrorum permiscuit, hinc faceßere jussis alares ab altera parte tendentes hic in suum restituimus locum? Sed retinemus manum, qua hic toties nobis in alieno libro ac nescio an nimis temerè interdum utendum est.

Quod si cohors prætoriæ impares accepto fuerint.) Lege: Cohortes prætoriæ impares acceptæ fuerint.

Quoniam numerus & dispositio dextra lævæque prætorii centuriis paribus esse debent.) Forte : quoniam numeri dispositio dextrâ lævâque prætorii centuriis paribus esse debet : vel numeri dispositi, &c. debent. *Ita fiet ut pari numero dispositi Decuriones & reliqui principales eorum propensius tendant.* & postea. *Pari numero integris strigis lateribus tendere debent.* Mens certè est, parem utrimque numerum collocari, utcunque concinnentur verba.

Loco cohortis equites prætoriani ponentur.) Quadringenti equites prætoriani duobus hemistrigiis pedum septingentorum viginti, quæ est cohortis prætorixæ pedatura, laxè satis tendent.

Singularis autem C si DCCC aut DCCCC fuerint.) Puto : Singulares autem si octingenti aut nongenti fuerint, expunctâ priori notâ numerali.

Pari numero integris strigis tendere debebunt. Id est, duobus hemistrigiis integris : non enim duplam pedaturam & tensiones majores accipiunt, quemadmodum cohortes prætorixæ. Liquet id ex eo, quod alæ prætorianorum eâdem quâ quadringenti vel quadringenti quinquaginta singulares pedaturâ tendenti, non nisi unius cohortis pedatura adsignatur, quæ si iisdem tensuris uteretur, duas strigas integras postulare.

Si ad nos fuerint ut ut striga est sufficiat.) Corruptissima lectio, an scripserat ? Si spatium fuerit, ut strigæ sufficiant. Hyginus cap. 1. *Reliqui duodecim pedes qui conversantibus spatio sufficient.* & infra. *Alæ milliariæ vel quingenariæ si pedatura permiserit.*

Illum maximè observare debemus.) Scribe : illud. Ut *Illud planè poterit observari, si cohortes equitatæ in exercitu nullæ omnino fuerint.*

Ut latus ped. L. actori.) Malè acceptus locus : non enim de prætorio, sed de latere prætorii loquitur, cui Hyginum non plus quam quinquaginta pedes adsignare, sanus nemo dixerit : nam in compositione trium legionum, latus prætorii sexcentos pedes latitudinis intra viam sagularem accipit, vel septingentos viginti cum pedaturâ cohortium & latitudine viæ sagularis : longitudinis verò quadringentos octoginta vel septingentos viginti pedes, ut respondeat pedaturæ duarum vel trium cohortium legionum lateribus ad vallum tendentium : imò haud dubiè septingentos viginti pedes, ut suo loco probamus. At ex his numeris nullus vitiatæ libri scripturæ affinit. Præterea si quis hic numerus fuit, numerus latitudinis videtur fuisse : at ille neque proprius lateris prætorii, (idem enim omnium partium lateris prætorii, prætenturæ & retenturæ) neque semper idem, ut in universum definiri possit : nam Hyginus in metatione trium legionum, sexcentos

sexcentos tantum pedes latitudini harum partium dat, non in omni metatione. *Observare itaque debemus, inquit, ut quoties tres legiones cum supplementis acceptis fuerint, dimidia pars castrorum septingentos viginti pedes latitudinis habeat & lateribus castrorum cohortium tabulino nonaginta signis ducentos quadraginta pedes adsignemus, ut deducto tabulino cohortium & latitudine viæ sagularis reliqui sexcenti pedes supersint.* At hæc verba: *Ut latus pedum quinquaginta, &c.* non tantum certum & in omni genere perpetuum, sed etiam numerum jam antea definitum præsupponunt: cum tamen de pedatura lateris prætorii universa, antea ne verbum fecerit. Nullus itaque dubitet scripsisse Hyginum sine numero simpliciter, ut latus PRÆTORII, quæ scriptura duabus tantum literis corrosis aut leviter mutatis, facile præferre potuit, PLACTORI, inde librarius imperitus, qui sciret non P pedes toties designare, & non L notam numeralem esse, effecerit ped. L. actori. Alioquin legendum sit: latus pedum sexcentorum.

Non plus quam septingentos viginti pedes longitudinis accipiat.) Dubitabam initio, anne latitudinem lateris prætorii, id est, eam pedaturam quæ à via prætoria ad vallum exporrigitur, longitudinem Hyginus hic appellaret, primum quod loco jam citato, dimidiæ castrorum parti in latitudinem septingentos viginti pedes eundem, quem hic numerum adsignat. Deinde propter eum qui sequitur locum. *Nam quantum ad latitudinem prætorii totius attinet à centum sexaginta ad ducentos viginti potest observari in longitudine, ut supra dixi pedum septingentorum viginti: stationi dari oportet secundum prætorium, &c.* Ubi si illa, in longitudine, ut supra dixi &c. ad proximè sequentia referenda sunt, de latitudine dimidiæ partis haud dubiè accipienda sunt: nam stationem, comites, cohortes prætorias & reliquum numerum infra palam in hac latitudine computat: quod si ad præcedentia respiciunt hæc verba; tamen idem illud latus prætorii, quod in his sequentibus computare possit, videri: quia ille tam desultorius de latere in latus transitus, non est probabilis. Nobis tamen Hygini verba & dispositionem propius intuentibus, de vera longitudine loqui dubium non est. Longitudinem enim lateris prætorii nusquam nisi hic definit, quam non probabile est omisisse: cum & prætenturæ & retenturæ longitudinem descripserit & omnino ut describatur res exigat. Præterea quoties de dimidia parte totorum castrorum sermo est, vel de latitudine partium, latitudinem semper nunquam longitudinem appellat: & ipse numerus hic longitudini convénit: Cum enim alis quingenariis lateribus collocandis pedatura quadringentorum octoginta pedum non sufficiat, superest, ut septingenti viginti pedes assignentur: Cui pedaturæ optimè con-

convenit illa causa, propter quam non plus quam septingentos viginti pedes vult attribui, ut cohortes prætoriae integris strigis sua pedatura optimè tendant: una enim cohors prætoria quingentorum hominum duplam pedaturam recipiens, strigam septingentorum viginti pedum ad pedem occupabit: nec minus rectè reliquus numerus hanc pedaturam explebit.

Ita fiet ut cohortes primipilarium &c.) Primipilaribus & evocatis in pedatura cohortium prætoriarum adsignavit locum. Sed primipilares tot numero in exercitu fuisse, ut totam cohortem efficerent, neque usquam memini legere, & ipse Hyginus negat, & cum in pedatura cohortis prætoriae iis partem attribuit, & cum in recensione insuper copiarum suarum nullius usquam cohortis mentionem facit, quæ vel sit vel appelletur primipilarium cohors. An fuerat: cohortes primæ, prætoriae &, &c. nisi si quis velit cohortes primas, primipilorum cohortes dici, quia primi earum centuriones & primæ centuriæ, primi pili.

Integris strigis suâ pedaturâ optimè tendent.) Cohors prima, cohors prætoria, ala quingenaria, equites prætoriani, equites singulares: quæ sunt copię latere prætorii intra viam sagularem tendentes, unâ strigâ septingentorum viginti pedum optimè singulæ collocabuntur.

Nam quantum ad latitudinem prætorii totius attinet à CLX ad CCXX potest observari in longitudinem, ut supra dixi ped. DCCXX:) A centum sexaginta ad ducentos viginti potest observari in longitudinem, ut supra dixi pedum sexcentorum. Dubitabam initio, an hæc latitudo prætorio ex longitudine lateris pedum septingentorum viginti adsignaretur, cum eandem partem prætorii, quæstorii & comitum pedaturæ latitudinem infra vocitare videatur. *Si quo plus vel minus fuerit idem observabimus, ut prætorium vel comitum pedaturam item quæstorium minuamus, servatis portionibus latitudinis.* Sed tamen exactius consideranti satis constat, utramque hic definiri partem & sicuti comitibus, cohortibus & alis latere tendentibus, sic etiam prætorio universum hoc spacium pedum septingentorum viginti, quod est inter vias principalem & quintanam, adsignari. Frons enim prætorii ad principia spectat & portam prætoriam. Introitu, inquit, *Prætorii partis mediæ ad viam principalem.* Item. *Via quæ ducit ad portam prætoriam, propter quam rigore tensuræ suæ superiores strigæ in prætorii ora non percurrunt.* Postica verò pars ad quintanam. *Lateribus quæstorii tendere debent ad viam quintanam centuriæ statorum, ut posticum prætorii tueantur.* Præterea cum parvus pedaturæ Hyginus nihil temerè in castris suis relinquat nudum: inter prætorium tamen &

quintanam locum adsignat nemini: à centum sexaginta igitur ad ducentos viginti pedes per septingentos viginti relinquuntur prætorio: ingens profectò spaciū, quod octo, septem vel minimum sex capere cohortes & Imperatoris tensioni etiam nimis grande videri possit. Sed cogitare debemus, non hic prætorium constitui uni alicui ex præfiscis illis consulibus ab aratro ad imperium vocato, & mox ab imperio ad aratrum redituro, quo tempore virtus suis tantum fulgebat honoribus, ne semestri quidem aut annuo potentissimæ jam reipublicæ duci, sed terrarum gentiumque domino, turbâ amicorum & servorum, cæteroque fortunæ suæ apparatu aliquantum onerato; quibus rebus illa ætate tanti imperii majestas adornata, externis gentibus ostentabatur. Ac dubitare non immeritò possis, anne & pars aliqua hujus pedaturæ nuda & inanis relicta, tum ad liberio rem ab omni parte prospectum, tum ad alarum & cohortium aliquot extraordinariam re exigente stationem, anne etiam pars aliqua foro cesserit? In castris quidem polybianis, jam tum Imperatori circa prætorium multum spaciū datur, quod nisi exigente necessitate, milite non expletur. Adde quod tribunal quod auguratorium & fortassis quædam aræ in eadem, ut mox dicemus area.

Item comitibus Imperatoribus nostris.) Scribe: *Comitibus Imperatoris nostri.* Inscriptio vetus apud Gruterum. AMICO ET COM. AUG. N. In lapidibus quibusdam comites Imperatoris in multis addito nomine Imperatoris cujus comites fuerunt Tiberii Claudii, &c. erant autem amici & familiares Imperatoris, pro cuiusque ingenio adsciti ad concilium aut delicias. Eorum alii primi, alii secundi, alii tertii ordinis vel loci, ut viri docti pridem observarunt.

A ped. L. ad LXX. potest observari.) Salmasius in notis ad Ælium Spartianum. *Comitibus Imperatoris nostri à pedibus sexaginta ad septuaginta potest observari.* Causam mutati prioris numeri non addit: ego illam suspicor esse, quod postea in metatione castrorum suorum, sexaginta comitibus adsignet pedes. Sed nihil vetat Hyginum illic mediam pedaturam adsignasse: non enim vult quinquaginta vel septuaginta strictè, sed à quinquaginta ad septuaginta observari, id est, minimum quinquaginta, plurimum septuaginta pedes.

In qua pedaturam pro P. R. primo loco anta principiam adsignari debet.) Vir idem clarissimus. *Isque pedatura pro prætorio primo loco ad viam principalem adsignari debet.* Sed comites Imperatoris, non pro prætorio, sed lateribus & quidem post stationem accipiunt locum, neque etiam in unum versus ad viam principalem, nedum primo loco poterant tendere, cum
striga

striga comitum, non per longitudinem viæ principalis, sed ut cæteræ omnes lateris strigæ à via principali ad quintanam percurrat. Adde quod ipsa quodammodo scriptio ostendit aliud subesse. Scribo: *In qua pedatura præfecto prætorio primus locus ad viam principalem assignari debet.* Nam vox præfecto prætorio, abbreviatè scribebatur: P R. P R. vel P R F. P R T. à quo facilis ad scripturam codicis error. Et Hyginus qui legatis & tribunis, tam legionum quàm cohortium prætoriarum scamnum attribuerit suum, qui nec præfectos cæteros, ne centuriones, decuriones & principales quidem omnino reliquerit intactos, quo piaculo potuit omittere præfectum prætorio tanto in fastigio collocatum? Adde quod hic locus personæ ejus convenit. Nam cum in loco ducum & præfectorum vel hoc spectetur, ut juxta suas quique copias tendant, vel ut ad principia & prope Imperatorem, in quâ positione, ferè quo quisque est dignior, eo honore quoque loci Imperatori propior sit: utrumque hic observatur, ubi datur præfecto prætorio primus locus in comitum pedatura ad principia, medius inter cohortes prætorias & prætorium & proximus Imperatori. Præerat enim cohortibus prætoriis & erat pænè Imperatori, quod antiqua republica dictatori magister equitum. Augustus quidem solos equestris ordinis homines hac dignitate voluit ornari, neque senator quisquam ad eam fuit promotus, præter Arretinum Clementem & Titum Vespasianum ante imperium Severi Alexandri, qui tandem senatoriam fecit: sed vel inde colligi magnitudo potestatis potest, quod princeps terrarum sibi & imperio tutum non censuit, credi eam multarum imaginum & summi ordinis hominibus. Erat secunda dignitas in imperio, βασιλείαν ἀντίφρουρον vocat Eunapius: quâ qui donabatur, accipiebat ab Imperatore pugionem & vice sacra judicabat. Scribimus autem, *primus locus assignari debet*, quod res & ratio postulet, & sic alibi Hyginus. C. 2. *Primipilares etiam & evocati in eadem pedatura locum accipiunt. & 5. in eadem pedaturam locus assignetur.*

Interpositâ deinde viâ cohortis præbetoriæ & reliquis numerus.) Putat vir doctissimus hoc loco, viæ cujusdam ex castrensibus fieri mentionem, quæ appelletur via cohortis prætorix. Sed priora cum sequentibus examinanti, viæ hic nomen non insertum satis liquet. Primum enim stationi dari pedaturam, deinde comitibus Imperatoris, post hos interjectâ viâ, cohortes prætorias & reliquum numerum collocat. De via hac & cæteris vicinariis erit infrâ dicendi locus. Scribe: *Interpositâ deinde viâ cohortis prætorix & reliquis numerus.*

Pro ut disponi de libello extendimus debet.) Finge: prout disponi debere ostendimus.

Æris institutis in formam partis imæ.) Finge: aris institutis vel si malis vocem debet huc referre. Debent aræ institui in formam partis imæ. Aras hic constitui velle Hyginum minimè dubito & quidem plures: nam aliorum deorum aliæ erant, apud Tacitum invenias auguralem aram vel utique structam ante auguralem aram, ut mavult Lipsius. *Structa ante auguralem aram subdita face cremari.* Invenias & altaria ad signa & aquilas. *Illic aquilam & signa amplexus, religione sese tutabatur, ac ni Aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deum commaculari visset.* Sed quid sibi volunt ista in formam partis imæ? an vult constitui aras eâ formâ, quâ pars ima prætorii? an in formæ parte ima scripserat, designans locum, partem imam formæ id est pedaturæ prætorii? an fuerat infra viam parte ima? Ante tabernaculum certè Imperatoris & ad principia aras fuisse extructas dubitare non licet. Sacra enim in nullare, nedum in militari à summo imperio disjungi patiebantur, nec magis Imperatori arma & tela & consultorum copiam, quam sacra & religionum instrumenta consultissimi & quantum licebat sapientissimi mortales semper ad manum esse volebant. Considebat inter medias aras & altaria non aliter quam in templo, sapientissimo consilio, quo neque ipse publicæ quicquam rei gereret, nisi consulto placatoque prius deorum numine & deorum cultus & religionum sanctitates ab omni parte conspicuæ, sua quadam reverentia, sua majestate eum circumdarent, & parentibus facerent augustiores. Accedit quod non alius in castris locus aris aptior, tum propter spacium amplum & multitudinis capax, tum propter situm legibus sacrificantium convenientem. Aræ enim deorum ita constituebantur, ut ipsæ & sacrificantes immolantesque ad ipsas orientem aut si natura loci interpellaret flumen vel viam adsitam respicerent. Rectè itaque extruebantur ad viam principalem, quæ erat præcipua castrorum, respicientes ad hanc & portam prætoriam, quæ vel hostem vel orientem spectare solebat.

Auguratorium parte dextra prætoriatu principalem.) Scribe: Auguratorium parte dextra prætorii ad viam principalem. Romæ ad D. Joannem Lateranensem. **TRAJANUS HADRIANUS AUG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XX. IMP. II. COS. III. PP. AUGURATORIUM DILAPS.** ... Augurale vocat Tacitus. *Nocte, inquit, cæptâ egressus augurali per occulta & vigilibus ignara.* Ubi ostendit, ita tabernaculo Imperatoris adjunctum & continuatum fuisse, ut ignaris vigilibus è prætorio ingredi potuerit, nisi verius est à parte hac

san-

sanctiore & auspiciis quæ unius Imperatoris erant, totum prætorium augurale appellatum, ac ita hic à Tacito appellari, verba quidem id facile persuadeant. Cum enim dicit egressum augurali Germanicum per occulta & vigilibus ignara, non per augurale, innuit jam ante fuisse & tensionem habuisse in loco, quæ augurale dicebatur. Et solitum veteribus augustis ejusmodi locis, quo major inesset religio à parte sanctiore nomina indere: sic Capitolium quondam auguraculum dictum fuisse, Festus scribit. *Auguraculum appellabant antiqui quam nos arcem dicimus, quod ubi augures publice auspicarentur.* Nescio an & Quintilianus confirmet hanc sententiam loco sæpius à viris doctis citato, sed non satis explicato: *Carmen funebre propriè Nænia & tabernaculum ducis augustale.* an fuerat: augurale? Josephus constitutum inter media principum tabernacula prætorium, *ἢ ὡς παρὰ τὴν ἱστορίαν*, ait fuisse.

Agnovimus.) Fortè, adponemus, scilicet aris parte ima institutis. Ante auguratorium enim aram jam diximus fuisse. Est & alibi in hisce membranis, *ovimus*, ubi scribi debuit, *ponemus*. *Si cohortes equitatæ in eo exercitum omnino fuerint, ovimus alas quingenarias lateribus quæstorii.*

Ut dixi ne & augurium rectè capere potest.) Recepimus conjecturam ampl. viri Jani Rutgerii, quod minimum à scriptura recedat. Ut dux in eo augurium rectè capere possit. Sed cum ipsi Imperatori, non ducum cuilibet prætorium hisce in castris paret, dubito, an aliud quid lateat. Non tamen prætulerim huic conjecturæ quod in mentem veniebat nobis. *Ut rem divinam facere & augurium rectè capere possit*, ut illud ad aram, hoc ad auguratorium, de quibus nunc agit conjunctè, referatur. Rem quidem ipsam quod attingit, Imperatores priusquam concilium advocarent, in concionem adscenderent, in hostem ducerent aut quidquam publicæ rei agerent, rem divinam fecisse & aves consuluisse: re bene gestâ & peractâ pugna, similiter sacrificasse & meritis dis honores persolvuisse, ignorare nemo potest, nisi qui in omni historia fuerit hospes: erat enim hoc adedò receptum & tralatitium adeoque justum omnium opinione & necessarium, ut contemtores cæteroquin talium & minimè supersticiosi duces: vulgi tamen causa religiose observarint, neque facile quisquam contemserit, nisi magno suo exercitusque malo. Livius: *Sacrificio ritè perpetrato concilium advocat.* Cæsar. *Postero die, re divina facta, concione advocatâ, in conspectu oppidanorum milites collaudat:* & passim.

Parte lævâ tribunal statuitur.) Scribe: statuitur. In Græcorum etiam castris tribunal prætorio fuisse junctum, ostendit Plutarchus, cum scribit Periclem milites, si bene memini, suos convocasse, *ἔτι το βῆμα ἢ σπατήριον.*

Homerus similiter jam olim unà collocat forum, judicium & deorum altaria, ut hanc dispositionem tam antiquissimam esse appareat, quam est prudentissima, qua loca illa, in quibus summum imperium summumque judicium exercetur, in adponantur in quibus Deus colitur. *ἐξουσίαν βῆμα* appellat Dionysius Halicarnasseus, ad differentiam aliorum tribunalium. Ac solet tribunal, etiamsi absit Imperator, tamen Imperatoris nomine appellari, quia quicquid à minoribus ducibus pro tribunali geritur, non geritur, nisi autoritate & nomine illius. Scipio apud Livium. *In prætorio tetenderunt Albius & Atrius, classicum apud eos cecinit, signum ab iis peti- tum est: sederunt in tribunali P. Scipionis: submoto inceserunt: fasces cum securibus prælatæ sunt.* D. Paulus in Actis Apostolorum cum adstaret ad tribunal Festi: *ὦτι ἔ βήματος καλοῦμαι*, dicebat, *ἐς ὧς ἐμὶ.*

Ut augurio accepto insuper adscendat & exercitum felici auspicio alloqua- tur.) Tacitus de Germanico. *Auctus omine addicentibus auspiciis, vocat concionem & quæ sapientia prævisa aptaque imminenti pugnae disserit.* In auspiciato nihil seriæ rei agere fas erat, augurio accepto & addicentibus auspiciis, tum demum exercitum ad concionem vocabant: fiebat id classico, convocati sub suis quisque ducibus & signis, manipulatim aut centuriatim conveniebant & tribunal circumfusi, ibi potissima signa & aquilas constituebant. Livius in XXII. *Ut constituta sunt ante tribunal signa, progressus ante alios magister equitum. Quem habitum faciemque circumstantium & signa & vexilla præferentium, numismata & monu- menta vetera, jam ab aliis exhibita, etiam nunc ostentant.* In tribunali concionaturo Imperatori ponebatur castrensis sella, ut apparet ex Suetonio, recensente inter infausa omnia, quæ Galbæ in adoptione Pisonis even- nerant, quod ministri castrensem sellam de more ponere, oblii fuerint. *Observatum est, inquit, etiam Kal. Januariis sacrificanti coronam de capite excidisse: auspicianti pullos evolasse, adoptionis die neque milites allocuturo ca- strensem sellam de more positam pro tribunali, obliis ministris & in senatu curu- lem perversè collocatam.* Livius VIII. *Ne tribunal quidem satis quietū legati circumstantes sellam orbant, ut rem in posterum diem differrent.* Legati enim cum Imperatore ascendentes, tribunal ipsum aut sellam ejus circumsta- bant, dubito an & tribuni. Nam Livius hic solum legatorum meminit & paulò post. Iterum de eodem Papirio dictatore. *Fussit de tribunali descen- dere legatos.* Apud Josephum in septimo *ἀλώσεως*: Titus expugnatis Hië- rosolymis devictaque & pacata omni Judeâ, benemeritos milites pro con- cione laudans & donis militaribus donans, *μὲν ἡγεμόνων* in tribunali constituisse dicitur, quæ vox sæpius de solis legatis accipitur: interdum

complectitur & tribunos & præfectos. Illud autem observo, Imperatores concionantes, cum milites suos alloquerentur, aut pro concione laudarent, ferè stetitisse: at cum iudicis partibus fungerentur, sellâ sedisse. Prioris moris exempla habes in Galba & Tito Vespasiano. Posterioris in Papirio, Scipione & aliis. Tractum à more urbano, quo iudices sedebant, Oratores ad populum verba facientes stabant, satis congruente cum naturâ rerum, habitu utroque, quia alteros quieto sedatoque animo, alteros commotiori munus suum explere oportet.

Introitum prætorii partis mediæ aut viam principalem.) Scribe: introitu prætorii partis mediæ ad viam principalem, vel ante viam principalem: quomodo & supra, ubi de auguratorio & tribunali loquitur, non malè scripseris. Ante principia enim judicia habita, Fabius & Suetonius scribunt. Ille milite Mariano. *Sed neque hoc Mars parens, neque signa militaria aquilæque victrices sinant, ut tuâ quoque sententiâ quisquam vir & Romanus & miles nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est.* Hic Caligulâ. *Capite punivit & quidem ante principia castrorum.*

Groma locus appellatur.) Salmasius legit, grumæ: secutus Nonium, qui ait: *Grumæ sunt loca media, in quæ directæ quatuor congregantur & conveniunt viæ.* Suidæ γνώμα vocatur. Ολίγον ἐρωτέρω τῆ στρατηγικῆς σκενῆς χωρίον ἢ ὡς περ ἀγορὰ ἀπέδεκτο ὃ δὴ γνώμα προσηγορεύετο ἐκείσε δὲ αἱ προσεῖσαι καὶ αἱ ἀγγελίαι καὶ ὅλα ἐγίνοντο. Ubi malè vir doctissimus vocem, ὅλα, in ἄλλα, velit mutata, & quasi Hyginum non inspexisset, inauditum sibi dicit, quis sit ille locus, quem gromam appellat Suidas. Circa gromam autem, hoc est, in principiis & ad principia, dabantur per exercitum jura & imperia; indicebantur munera, habebantur castrensia judicia, fiebat res divina, huc convocabatur ad concionem exercitus, huc turba castrensis, ut ad forum conveniebat, hic totos dies versabatur, donec principia dimitterentur: ideo ait Suidas, hic legationes & nuncios & omnia administrari.

Quod turbæ congruat.) Rectè Salmasius. Quod turba ibi congruat. Congruere enim est convenire, à gruibus ductum; de quibus Solinus c. 10. *Concors omnium cura pro fatigatis, adeo ut si quæ defecerit, congruant universæ lassatasque sustollat.* Hyginus: *In castris groma ponitur in tetrantem quo velut ad forum convenitur.* Sed inepta & haud dubiè falsa hæc derivatio gromæ à congruendo: nec melior si legas: *Quod turba ibi congrumet* eodem sensu, (quamvis fortasse ut degrumare sic & congrumare inter castrensia vocabula fuerit) Non enim groma à congrumando, sed contra, congrumare à gromâ deduci deberet. Sed melior hæc quæ sequitur causa hujus nominis.

Sive in dictationem & adposito.) Assentior viro eidem clarissimo legenti: Sive quod indictione metarum. Hyginus. *Prolato exiguum per rigorem ferramento, normaliter paucas dictabimus metas.* Frontinus. *Metis ad ferramentum positis per ipsum erit dictandum.* Idem. *Dictabimus metas non minus tres.* Nisi hic metationem castrorum docens scripserit potius. *In dictatione metationis: ut infra. Nec communem indicationem (forte dictationem) metationis habet propter numerum incertum.*

Adpositio in eodem loco ferramento.) Lege: posito. Frontinus. *Metis ad ferramentum positis.* Hyginus de limitibus constituendis. *Multi ignorantes mundi rationem, solem sunt secuti, hoc est, ortum & occasum, quod simul ferramento comprehendere non potest: quid ergo? posita auspicialiter groma, ipso forte conditore præsente, proximum verò ortum comprehenderant.* Ferramentum cui groma imponebatur, tetrans geometrarum erat. Hyginus. *In castris groma ponitur in tetrantem, quo velut ad forum convenitur.*

Groma superponatur.) Hæc sine dubio vera causa est, propter quam locus hic in castris groma vel grumæ appellatus: quod groma in eo super tetrantem poneretur ad dirigendas castrorum vias & portas. *Est autem groma, ut ait Festus, genus machinæ cujusdam, quo regiones agri cujusque cognosci possint.* Nonius. *Mensuram quandam esse notat qua fixa viæ ad lineam dirigantur.* Ac hic quidem locus satis nos docet, quamobrem in tetrante figeretur groma, ut scilicet viæ & portæ quatuor ad hanc machinam directæ stellam efficerent: primum enim in castrametatione posita groma, statuendum erat, quibus partibus quatuor portas locari placeret, easque ita dirigere, ut stellam vel crucem efficerent, quibus directis cætera omnia in proclivi erant: nam omnes metæ his respondebant & omnes aræ & viæ ab altera parte viæ principali, ab altera parte prætoriaræ & lineæ illi, quæ à prætorio ad decumanam portam excurrabant, parallelæ erant. Primum itaque in castrametatione posita gromâ, linea, ut opinor, mensurabant vias, deinde perticâ cujusque generis pedaturam. Vide de his Salmasium in exercitationibus Plinianis de *τρομονα* & gromâ, multa doctè, fusè, sed nonnihil etiam confusè differentem. Cui ut in cæteris assentiar, in eo quidem assentiri non possum, quod gromam & perticam eandem esse opinatur. Erat sanè *τετραπικρὸν* utrumque instrumentum: sed aliud hæc, aliud illa pertica vel decempeða mensurabant singulas partes. Groma in tetrante figebatur, & quatuor castrorum portas ostendebat. Groma signum erat, pertica mensura: groma dirigebat perticam, pertica à groma dirigebatur: & quanquam confundi hæc interdum, ut pleræque à scriptoribus & signa quoque quæ in angulis constituebantur, perti-

cas appellari non equidem negaverim; propriè tamen aliud gromam, aliud perticam esse, multis probare possemus.

Ut portæ castrorum in conspectum rigoris.) Conspectus est, quod ex eodem loco rectâ lineâ normaliter conspici potest, siue una siue plures signorum conspекtorum lineæ fuerint. Vide Hyginum de limitibus.

Stellam efficiant.) Est & hoc menforum vocabulum. Cajus & Theodosius. Et signatim ut inveniantur pali ipsi stellam consecraremus & ipsa stella junior nomine vocatur. Forma stellæ hæc est ✚ unde Africanus & Leo, vias hæc ex eodem puncto ad quatuor castrorum portas dirigere jubentes, non plures, sed unam viam transversam in modum crucis jubent fieri, ἐν τῷ μέσῳ ἧ ποσειδῶν τε αὐροειδῆ πλάττειν. &c.

Et professores ejus artis causâ supra scripti.) Salmasius: ejus artis causâ ut supra scripsi. Sed nihil supra in his quidem, quæ super sunt hac de re scripsit: potest servari scriptura libri. Professores ejus artis: intellige, figendi in tetrante gromam & ad eas vias portasque castrorum dirigendi, hoc est menforiæ artis: causâ supra scripti, id est, causâ ejus quod supra scriptum est, quod scilicet groma ferramento superponatur: ut enim inde locus ipse castrorum groma, sic etiam metatores Gromatici appellati: aut si quid mutandum, scriberem causâ superscriptâ: superscriptum autem & infrascriptum, etiam ad proximè præcedentia & sequentia refert. Nunc papilionum tensionem cohortium superscriptarum ostendemus. Datos itaque numeros qui infra scripti sunt, sic computabimus. Legiones tres vexillarii, &c. Ætate Polybii tribunus cum centurionibus ad eam rem delecti, præcedentes capiebant castris locum, totamque metationem peragebant. In Cæsare leguntur & exploratores & centuriones eâ de causâ præmissi. Josephus in primo agmine exercitus Flaviani cum stratoribus viarum ponit Ἀφ' ἐκάστης ἐκατονταρχίας δέκα τὴν τε αὐτῶ σκευὴν καὶ τὰ μέτρα τὴν παρεμβολῆς φέροντες. Illud certum est, veteri disciplinâ quemadmodum omnia pænè militaria, ita hanc quoque partem centurionibus & exercitus militibus demandatam fuisse: nihil enim in re militari necessarium volebant à suis ignorari, neque legiones omnibus numeris absolutas alieno subsidio indigere. At posterioribus seculis, deficiente paulatim illa antiquâ disciplinâ & peritiâ armorum, quæsi extra numeros & tantum non extra castra magistri earum rerum, quas veteranam neminem ignorare oportebat & quo plus magistrorum eo minus scientiæ fuit. Hinc tot nova dignitatum munerumque militarium nomina, veteribus ignorata, ut numerum eorum inire non sit facile. His quoque adenseo metatores & mensores, quorum crebra apud Latinos, qui sub primis Imperatoribus scripsere, nec

non apud Græcos sequioris ævi mentio, & Hygini Gromaticos, & Vegetii campidoctores vel campiductores, campigenos & antesignanos, item antecessores Mauritii Imperatoris: quæ vocabula cum denotent eos, qui castris metandis præerant, simul ostendunt peculiare munus aut pluria etiam munera fuisse, quæ à cæteris non obirentur: Agrimensores fuisse autor est Vegetius, Lib. III. *Ita autem ab agrimensores podii sinum colligi oportet, ut ad quantitatem concludatur exercitus.*

Via vicinariae.) Ulpianus Lege II, ne quid in loco publico vel itinere, postquam vias vicinarias vel vicinales à publicis & privatis, ut tertium genus distinxit, eas ita definit: *Vicinales sunt viæ, quæ in vicis sunt vel in vicos ducunt.* Livius etiam earum meminit in urbe. Agrimensores auctore Seculo Flacco, *viæ vicinales sunt, quæ de publicis ducuntur in agros.* Ad harum exemplum viæ vicinales in castris dicuntur minores illæ & intercurrentes, quæ ex majoribus prætoriâ, principali, quintanâ & sagulari in strigas vel vicos ducunt. Est enim omnis hæc metatio vicorum admodum similis propter intercurrentes vias, ut jam diximus ex Polybio. Ac omnes vias quarum meminit sine nomine intra viam sagularem in pedaturâ supplementorum, vicinarias arbitror fuisse, lateribus prætorii duarum mentio, unius inter comitum pedaturam & cohortes prætorias: alius inter cohortes & alas equitum. In prætenturâ primam ponit inter scamnum tribunorum & alam milliariam: secundam inter duas alas: tertiam & quartam inter cæterum numerum: quintam super cohortem primam. In retentura viarum quidem disertè non meminit; fortasse quod eadem, quæ latera prætorii, percurrant etiam hanc partem, ut fit in metatione polybianâ: nam pedatura satis ampla est. Sed omnia hæc satis obscurè in corruptissimo hoc libello definiuntur. Illud apparet eas quas in prætenturâ collocat, per transversa castra excurrere & desinere in via sagulari. At quæ lateribus castrorum per longitudinem castrorum à via principali ad viam, opinor, quæ illic est ad tergum. Nam in computatione longitudinis prætenturæ & latitudinis lateris prætorii, viarum quoque latitudo computatur. At in computatione latitudinis prætenturæ & longitudinis laterum de viis verbum non facit. Imò sexcentos pedes latitudinis prætenturæ & septingentos viginti longitudinis lateris. & quadringentos octoginta retenturæ milite explet, ut ne viis quidem spacium supersit. Causæ diversitatis diversitas strigarum, quæ in prætenturâ per latitudinem castrorum, in duabus aliis partibus per longitudinem exporriguntur. An præter has intermorientes, aut ut verius dicam, in viâ sagulari desinentes, aliæ ad intervallum usque per trans-

transversas strigas excurrant, difficilius dictu est. Non desunt enim utrimque causæ. Nam dari ideo possunt videri, quod Hyginus viarum vicinalium percurrentium mentionem facit, quasi distinguens eas ab intermorientibus, & addit causam, ut exercitus ad eruptionem expeditus progredi possit, quæ causa videtur postulare, ut ad spacium hoc, quod est intervallum & legiones percurrant. Accedit quod longitudinem castrorum definit duobus millibus quadringentis pedibus, quod spacium octo legionibus solis & viis majoribus non expletur: ad pedem autem expletur, si quidem inter cohortem & cohortem, viam viginti pedum interjeceris. At contra quis credat, Hyginum, qui cæterarum viarum locum & pedaturam descripsit, has uno tantum verbo & tam obscurè tetigisse, id est pænè præteruisse? præsertim cum commodè dari non possint, nisi aut per medias cohortes alasque intra viam sagularem tendentes, aut per medias cohortes legionarias, non tantum per strigas transversas percurrant? quod neque utile neque decorum est. Et si longitudo castrorum iusto minor est, nisi inter cohortes legionarias interposueris vias: at latitudo castrorum mille sexcentorum pedum interjectis viis sexaginta pedibus pedaturam suam excedet: nam eadem ratio postulat, ut tam ad portam decumanam & prætoriam, quam lateribus castrorum transcurrant. Jam illa quæ de percurrentibus viis dicuntur, obscura sanè sunt, nec satis ostendunt quonam percurrant. Verius itaque fortasse erit, longitudinem illam quam exempli quidem gratiâ, non autem disertè castris suis attribuit, non tam exactè observari, & illa de viis percurrentibus aliter (possunt autem commodè) explicari, quam tot vias absque auctoritate Hygini in castris muniri.

Ideo dantur percurrentes proximè sagulares.) Finge: proximè sagularem vel sagulares. Puto loqui de viis, quæ à principiis ad tergum castrorum interiorum per latera perque retenturam ducunt: nam de latere prætorii hic agit: percurrentes vocat, ideo quod à viâ ad viam perque duas castrorum partes percurrant, aut si de omnibus velis intelligere, possis: *ad proximas sagulares.* Nam ad intervallum usque non percurrere, ex eo efficitur, quod eæ quæ in prætentura in pedatura septingentorum viginti pedum longitudinis computantur, quæ à tribus legionibus latere castrorum tendentibus tota occupatur, quodque illæ quæ lateribus prætorii, pars sint sexcentorum pedum, quos duæ cohortes legionariæ ad tergum tendentes expleant.

Nunc prætenturæ rationem exponam viam principalis.) Scribe: nunc prætenturæ rationem exponam. Via Principalis, &c. Exposita ratione

prætorii & laterum prætorii, transit nunc ad descriptionem prætenturæ: sed priusquam ad cætera transeat, viam principalem, quæ prætenturam à lateribus prætorii distinguit, nobis exhibet.

Via principalis.) Meminit hujusce in castris viæ, Livius libro X. *Manipulos legionum viâ principali inducit.* Alioquin viarum in castris nomina apud veteres non facile invenias.

Qua est inter portas dexteriores & sinistiores, quæ à principes nomen opti.) Quæ est inter portas dexteriores & sinistiores, quæ à principiis nominatæ: vel à principibus nomen aptæ, id est, adeptæ. Festus. *Principalis castrorum porta nominatur, quod in eo loco est quo principes ordines tendunt.* Ad hanc enim viam Imperator, præfectus prætorio, legati, tribuni, cohortes prætoriae & primæ, principes denique exercitus tam antiqua, quam recentiori ratione metationis tendebant. Illa autem, quæ à principiis, &c. tam ad portas, quam ad viam, cum idem utriusque nomen, referri possunt.

Esse debet latitudine eadem, qua opus pedum sexaginta.) Videntur hæc verba transposita paulum: sed amat noster, alioquin scripsisset: esse debet pedum sexaginta latitudine eadem. Viarum publicarum apud Romanos diversa genera, quarum alia aliis latitudo. Viis regis, consularibus vel prætoriiis quidam sexaginta, alii quadraginta, tringinta pedum latitudinem alii attribuant. Erant & viæ viginti pedum, item duodecim: minimè verò octo pedum. Eædem hæ latitudines in his castris Hygini viis observantur & sunt omnium latitudinum quædam præter minimam. Viæ prætoria & principalis, nec non intervallum sexaginta pedes accipiunt: quintana quadraginta: sagularis tringinta: viæ vicinariae viginti: denique spatium illud, quod est inter singulas strigas duodecim pedes. In pedatura autem spatii ejus quod est intervallum & legiones, nimium quantum à Polybio diversus abit: Ille enim huic spacio ducentos pedes adsignat, adjecta causa, cur tantum adsignet: præstare enim locum hunc inanem, ut introduci & educi legiones commodè possint; ex sua quemque striga eo effundi; eo cogi & de nocte adservari, si qua præda fuerit facta: id verò imprimis efficere, ut ne ignis, neve quod telum ad legiones adigi possit. At Hyginus huic spacio sexaginta tantum pedes, quantum viis principali & prætoriae tribuit, neglectis & post habitis tam gravibus causis, planè non proportionem cæterarum partium. Ac videntur hoc imprimis egisse posterioris ætatis Gromatici, (desidiæ hoc an arti tribuimus) ut contractis copiis, pedaturam quam densissimis castris complerent, quo minori labore munitio perficeretur & per-

perfecta paucioribus defensoribus egeret. Lucanus.

Agmina que interius muro brevior receptit,

Densus ut parvâ disponeret arma coronâ.

Coronam appellabant, quicquid interius vel exterius circumdabat. Sic corona valli apud poetam, vallum. Corona passim populus, qui confessum judicum vel verba facientem cingebat. Autor Dialogi de claris oratoribus vel causis corruptæ eloquentiæ. *Quod gaudium, consurgendi assistendique inter tacentes & in unum conversos! coire populum & circumfundî coronam & accipere affectum quemcunque orator induerit.* Sic enim legendum est, ubi legitur, *circumfundi coram*, nullo idoneo sensu. Plinius epistolarum lib. VII. *Nonne quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipsi diffidis, tum commutata, non plurima sed omnia cupis; utique si scena latior & corona diffusior.* Silius Italicus lib. VII.

• Cernis ut armatâ circumfundare coronâ,

Et vallet clausos collectus miles in orbe.

Sed ut revertamur eò unde digredimur. Considerandum etiam atque etiam, anne abreptus secuti sui desidiâ Gromaticus partem hanc nimis contrahat. Est tamen tanta, ut cohortes ut in acie instructæ, in eâ subsistere facile possint: quam in urbe munitâ latitudinem aggeri dari jubet, Vitruvius lib. I. c. 5. *Interiore parte substructionis fundamentum distans ab exteriori, introrsus amplo spacio constituendum est, ita ut cohortes possint quemadmodum in acie instructæ, ad defendendum supra latitudinem aggeris consistere.*

Et ideo à quibusdam interballum est cognominatus.) Et ideo à quibusdam intervallum est cognominatum. Intervallum propriè esse spacium quod est intervallum vel cervulum & alium cervulum testatur Varro. Hygino usu castrensi spacium hoc quod est intervallum & legiones etiam intervallum.

Item viam quæ ducit ad portam prætoriam in prætorio sine dubio via prætoria ducitur.) Corrige: Via quæ ducit ad portam prætoriam, (à prætorio sine dubio, via prætoria dicitur) vel, via quæ ducit à porta prætoria in prætorium, unde sine dubio via prætoria dicitur. Via enim hæc ab via principali vel introitu prætorii ducit ad portam prætoriam, vel quod eodem recidit, à porta ad prætorium. Polybius viæ huic, cui Hyginus sexaginta, quinquaginta tantum attribuit: fortassis, quod in prætenturâ illa multum nudi, soli, vel quod ad conjuncta castra respexit, in quibus via hæc, non ad portam prætoriam, sed ad media & alterius consulis castra ducens, minori spacio indigeat. Extraordinaria, opinor, æquè ac

prætoria dicebatur, sicut & porta utrumque habuit nomen.

Propter quod rigorem censuræ suæ superioris strigis in prætori jura non percurrunt.) Vir ingeniosus. Propter quod rigorem censuræ suæ superioris strigis in prætoria via non percurrunt. Fortasse an fuerat. Propter quod rigore tenfuræ suæ superiores strigæ in prætorii ora non percurrunt. Facit, inquit, spacium hoc pedum sexaginta, quod datur viæ prætorix, mediam prætenturam secanti, ut frons prætorii ne claudatur & libera sit à strigis, quæ à lateribus castrorum ad viam prætoriam rigore tenfuræ suæ excurrunt. *Superiores enim strigas hic appellare videtur, strigas prætenturæ, quamvis alioquin prætenturam partem inferiorem dicat. Ora prætorii.* Introitus & frons, ut ora phalangis, frons phalangis, ~~striga~~ Græcis. Frontinus. *Equites à sinistro cornu præter ora phalangis iussit transcurrere.* Cicero. *In aditu atque ore portus.*

Quoniam ad viam prætoriam signa spectare debebunt.) An quarum ad &c. Refero enim ad superiores strigas, id est, cohortes primas, alas milliarias, cæterumque prætenturæ numerum. Non quidem ipsæ spectant, id est, respiciunt viam prætoriam, sed vel frontem castrorum vel viam principalem, quia strigarum rigor per latitudinem castrorum exporrigitur, sed signa eorum eo spectant. Intra enim latus hoc alæ milliariæ, quod est ad viam prætoriam, signorum nomine appellat. *Accipere debet ala milliaria signis pedes & tabulino pedes sexcentos.*

Dabimus itaque intra viam principalem legatis pedaturam.) Intra viam principalem, hoc est, ut arbitror, ad viam principalem, eâ parte, cui via hæc ad censetur, quæ est prætenturâ. *Intra viam sagularem* aliquoties dixit; meliori tamen nisi fallor jure, quod via sagularis supplementa ambiens interiora quædam castra faciat. Tendunt certè in prætenturâ ad viam principalem contra comites, cohortes primas & prætorias planè eodem loco, quo polybiani tribuni.

Quod scamnum est appellatum.) Hyginus de limitibus. *Omnem mensuræ hujus quadraturam dimidio longiorem quam latiore facere debemus, & quod in latitudinem longius fuerit, scamnum appellare, quod in longitudinem, striga.* Frontinus. *Quicquid secundum hanc conditionem in longitudinem est delimitum per strigas appellatur, quicquid per latitudinem per scamna.* Vides causam, quare legatorum hæc & tribunorum pedatura, scamnum dicatur. Quanquam si ideo scamnum quod per latitudinem castrorum delimita quodque in latitudinem castrorum longior, cæteræ quoque prætenturæ pedaturæ eodem excurrentes, scamna dici debeant: at hæ strigæ dicuntur & hemistrigia. Usus igitur castrensis fecisse hoc videtur, ut primæ hæ
ad

ad viam principalem areæ, quia & transversa per castra currunt & non servant communem strigarum latitudinem, scamna appellantur: at illæ sequentes quanvis eodem excurrant, quia tamen strigarum rationem servant, strigarum quoque servant vocabulum.

Nec communis strigarum indicationem metationis habere.) An? Næc communem strigarum dictationem metationis habet. Sensum esse apparet: non observari perpetuam alioquin hemistrigii triginta & strigæ sexaginta pedum latitudinem.

Propter 77. numerum incertum.) Nota hæc duplex aliquoties in hoc libro reperitur. Simplex frequentissimè in inscriptionibus priscis. Lipsius vitem cum flagello esse putat. Centurionem certè vel centuriam plerumque significat, ut MIL. COH. I. P. 7. JULIANI. id est, miles cohortis primæ prætorix centuriæ Juliani. MIL. COH. V. PRÆTORIÆ STIP. XIII. EX. 7. MONNI. miles cohortis quintæ prætorix stipendiorum quatuordecim ex centuriâ Monni. M. POMPEJO MF. ANI. ASPRO. 7. LEG. XV. centurioni legionis decimæ quintæ. Interdum tamen & legionem designat. Utrumque jam observarunt docti. Duplex hæc nota in hoc libro plerumque etiam número plurium centurias vel centuriones, ut 77. *statorum duo*, centurias statorum duas. *Ex eis 77. singulis*, id est, centuriones singulis. 77. & *decuriones singulis papilionibus utuntur*, centuriones & decuriones sing. &c. Hoc tamen loco vix est, ut de centuriis possit accipi, cum de legatorum scamno agatur, quod non probabile est pro numero centuriarum mutari; sed potius pro numero legionum, cum enim plures legiones vel pauciores fuerint: plures quoque aut pauciores legati legionum & proinde latitudo hujus scamni augetur aut minuitur. Scripsit itaque. Propter legionum numerum incertum.

Quod non semper latitudinem à pedibus lat. LXXX observari debet.) Quod non semper latitudine à pedibus quinquaginta ad octoginta. Ex notâ enim L. & voce. ad. corrupta lectio nata. paulò ante. *Quod ad latitudinem prætorii totius attinet à centum sexaginta ad ducentos viginti potest observari.* Item. *Comitibus Imperatoris nostri à pedibus quinquaginta, vel septuaginta potest observari.* Et inferius scamnis legatorum octoginta: tribunorum septuaginta attribuens cum pedatura suffecerit, & decem de his detrahens pedes cum strictior fuerit, ostendit scamnorum pedaturam interim variare, quanquam offendit nos sanè repetitio hæc & *quod*, cum melius cum superioribus aliter connecteretur. Sed satis bene nobiscum agitur, si verum ex hisce ruderibus eruimus sensum: nitorem & con-

concinnitatem si qua fuit, redderet scriptori, qui meliores codices nacti fuerint.

Observari debet pro ut numerus legionum effecerit.) Ita hæc distingue: nisi velis abesse, vocem *Sed*, & scribe: *Observari debet pro ut numerus legionum effecerit, aut potius exegerit.* Hyginus. *Stationi viginti pedes, & si res exigit decem sufficient.* Vide tamen, anne hæc sic melius concinnentur. Quod scamnum est appellatum, nec communem strigarum dictationem metationis habet, propter legionum numerum incertum nec semper latitudinem eandem: à pedibus quinquaginta ad octoginta observari debet, pro ut numerus legionum exegerit.

In quo tribuni cohortium prætoriarum.) Tribunos cohortium prætoriarum, tum quod digniores cæteris, tum quod numero pauciores & quo cohortibus suis propiores sint, eodem quo legatos scamno collocat, in eodem scholæ cohortium primarum.

Similiter tribunis legionum.) Alios in militia Imperatorum Romanorum tribunos legionum, alios tribunos cohortium fuisse, monuerunt pridem viri docti in hac parte antiquitatis versati. Ac indubium quidem est, præfectos cohortium auxiliarium & externarum, qui tribuni cohortium vocabantur, ut tribuni Maurorum, Vocontiorum, nec non tot alia tribunorum genera, quales sunt tribuni equitum, & in aula tribuni stabuli fabricæ voluptatum, &c. diversos esse à tribunis legionum. Sed quæri potest, an in legione duo quoque tribunorum genera, quorum hi prisco more toti legioni præessent, illi singulis cohortibus. Nam video virum illustrem, tribunatum legionis apud Suetonium interpretari, præfecturam unius cohortis in legione, ex quo colligitur, statuere vel duo tribunorum genera, quorum alteri cohortium præfecturam gererent, alteri totius legionis haberent curam, vel omnes tribunos legionis, non nisi cohortis legionariæ tribunos fuisse. Agnosco quidem tribunos lati clavios & angusti clavios: sed non hoc illud discrimen est: tam angusticlavii quam laticlavii, tribuni legionis dicuntur, ut locuples testis est Suetonius, qui scribit, patrem suum Suetonium Lenem tribunum angusticlavium tertiæ decimæ legionis, interfuisse bello civili inter Othonem & Vitellium. Agnosco & majores & minores tribunos, sed inter quos non aliam differentiam observet Vegetius, quam quod illi per epistolam sacram Imperatoris iudicio distinentur: hi proveniant ex labore. Sic & liberâ republica tribunorum militarium duo genera, ut scribit Asconius. Primum eorum, qui Rufuli dicebantur; hi in exercitu creari solebant. Alii erant Comitati, qui Romæ comitiis designabantur: nihilo minus totius legio-

nis utrique tribuni. Ac præter hæc differentias nullas observo alias. Hyginus non nisi unorum meminit, collocatque omnes eodem scamno. Scribit Suetonius Claudium Cæsarem equestres militias ita ordinasse, ut post cohortem alam, post alam tribunatum legionis daret. Ubi cohors non accipienda de tribunatu cohortis legionariæ, sed externæ; ascenditur enim inde non statim ad tribunatum legionis, (quod sine dubio fieret, si quidem hic in legione tribunatus) sed primum ad alam, hinc ad tribunatum legionis. Tria hæc in exercitibus ejus ævi passim recensentur genera. Legiones, alæ, cohortes, per omnium horum præfecturas ordine ire voluit equites; primo toti cohorti præfici, deinde alæ, tertio legioni. Neque interim in legione distinguit inter tribunatum cohortis & legionis; ad tribunatum verò pertinuisse etiam sub Augusto curam totius legionis, non unius cohortis, ostendit Horatius, quando de se dicit.

Quod mihi paruerit legio Romana tribuno.

Ostendit & Hyginus, qui ad principia eos in eodem scamno collocat: non in pedaturâ singularum cohortium ubi locari deberent, si singulis cohortibus præessent. Adde quod primi centuriones & præcipuè primopilus, quorum illi in sua quique cohorte imperium tenebant, hic & primam cohortem & totam legionem regebat, secundus à tribunis legionum, deturbati quodammodo de potestate sua si singulis cohortibus tribuni sui fuissent præpositi. Præterea isti tribuni non legionis, sed cohortis legionariæ tribuni dici deberent: quemadmodum præfecti, qui in universum præerant sociis Latini nominis præfecti dicebantur sociorum: at qui cohortibus singulis præfecti cohortium: ut apud Livium. *Præfectus cohortis Pelignæ*. Sed verò cohortis legionariæ tribunus, quantum nunc memini, apud scriptores rerum Romanarum nullus est. Vegetius quidem cohorti primæ præfuisse vult, tribunum armorum scientiâ, virtute corporis, morum honestate præcipuum: reliquas cohortes prout principi placuisset à tribunis vel præpositis regi solitas. Sed vel hoc ipso ostendit, etiam sequiori seculo tribunos cohortibus extra ordinem principis rescripto datos cum alioquin à præpositis regerentur: non vulgò singulis cohortibus singulos fuisse tribunos: sed quicquid fuerit illo infimo seculo, quo priscae militiæ nihil superfuit, præter nomina quædam. Sub prioribus Imperatoribus non arbitror alios, quam tribunos legionis totius in integrâ legione fuisse: in integrâ, inquam: nam in sparsa & divisa, si quis pertendit cohortibus præfectos interdum datos, qui tribuni cohortium dicerentur, non pugnabo. Video enim Cæsarem, qui alioquin præfectos solet distinguere à tribunis, tribunorum cohortium

tium mentionem facere, Libro II. de Bello Civili. *Simul atque cognitum sit de edicto Cæsaris consensisse Gaditanos cum tribunis cohortium, quæ essent ibi in præsidio.* Numerum tribunorum quod attinet, decem ea ætate, quot sunt cohortes, fuisse putat vir doctissimus Henricus Savilius. Ego uti nihil certi habeo quod adfirmem, ita plures quam olim fuisse vel propter ambitionem & corruptelas ævi, facile concesserim. Video enim labante jam libertate, ambitiosè petitos datosque tribunatus solius interdum honoris & commodi causâ, absque labore militiæ, ut apparet ex epistola Ciceronis ad Trebatium nñ fallor octavâ : video deinde & semestres factos, quo in plures distribui posset beneficium non magis principum quam principalium mancipiorum : video & uni alæ ab Augusto duos laticlavios præpositos : atque adedò plerosque honores per ambitionem multiplicatos.

Inferius adsignari debet quod æquè scamnum dicitur.) Scamnum tribunorum post scamnum legatorum in longitudine castrorum collocatur : liquet id, tum ex hoc loco, tum infra ex computatione longitudinis prætenturæ, in qua duobus scamnis adsignantur pedes centum viginti, singulis sexaginta.

In forma subjecimus, nunc ut suo referam loco ad alam milliariam.) Verius videtur. In formâ subjecimus & suo referam loco. Nunc ad alam milliariam: pagina sequenti. *Quantum attinet ad ea, quæ sunt necessaria satis, puto diligenter retulimus & si quæ rationes adhuc fuerint necessariae, suo referam loco.*

Nunc ad alam milliariam.) Quinque equitum genera in castris Hygini inveniuntur. Prætoriani, Singulares, Alæ, Equitatus cohortium & ex nationibus Mauri equites. Nunc alarum exponit rationem. Alæ in re militari propriè sunt aciei partes dextræ & sinistræ, quæ mediæ aciei corpus instar alarum utrimque tegunt. Transiit hoc vocabulum usu ad eas copias, quæ in antiquâ aciei ordinatione, quæ semper eadem erat, id locorum obtinebant : solitum enim veteribus Romanis à loco quem in prælio tenebant, dare nomen copiis, sic focii cornua, &c. &c. dicti, quod dextrum lævumque cornu facerent : pilani, triarii, quia instruebantur in tertia acie : Principes, qui prima gravis armaturæ (hastati enim initio videntur leves fuisse) antiquitus acies. In castris contra loca pleraque à ducibus aut copiis acceperunt nomen, ut prætorium, quæstorium, portæ & viæ principales prætoria, extraordinaria, quæstoria, decumana, &c. Alæ igitur veteri republica focii Latini nominis tam pedites quam equites : qua significatione alæ, pedites equitesque alarii, item cohortes alariæ,

riæ, distinguuntur à legionariis. Deinde ubi socii civitate donati, dedere æquæ ac Romani legiones, alariorum quidem peditum nomen ab illis ad auxiliares & externos transiit: at equitum alariorum illos mansit, sed cum externis, opinor, commune: mansit certè; legionibus enim in Italia aut provinciis scriptis alæ equitum adjungebantur Italici provincialis aut etiam externi sanguinis, non verò Romani aut equestris: neque enim equestris ordo cum civitate Romana vulgatus erat, neque equites Romani sufficere potuissent tot legionibus, quot tum gerebatur respublica. Inde jam rarior legioni, si tamen ullus equitatus Romanus præsertim posteaquam numerus equitum bellis civilibus attenuatus & attritus admodum. C. quidem Cæsarem in Galliis bellantem, paucos admodum in exercitu equites Romanos habuisse, apparet ex ejus commentariis. Plurimus ejus equitatus ex Provincialibus Gallis, Hispanis & Germanis. Cum enim ad Ariovistum colloqui causâ profecturus esset, equitibus Gallis quibus non satis fidebat, legitur equos detraxisse, iisque imposuisse milites legionis decimæ, quod non credibile est facturum, si quidem tot alas equitum Romanorum, quot legiones habuisset. Ac in Cæsare equites Romani ferè distincti ab equitatu, solent evocatis & tribunis jungi aut quibusdam administrationibus præfici. In septimo scribit: Labienum naves quas à Metrosedo deduxerat, (erant quinquaginta numero) singulas equitibus Romanis attribuisse; quibus administrantibus exercitus equitatusque (verba sunt Cæsaris) celeriter transmissus fuerit. Ubi vides & paucos numero & diversos ab equitatu. Eodem libro dicitur: *Cæsar à tribunis militum reliquisque, sed & equitibus Romanis & evocatis equos sumsisse*, quos distribueret Germanis equitibus: indicans ut puto, illos ut evocatos circa Imperatorem in exercitu fuisse & vel detractis equis munere suo potuisse fungi, alioquin non absque ignominia sumti ab iis fuissent. Alarii pedites occurrunt non semel in Cæsare: equites vix unquam: non idè certè, quod alarii non essent: sed idè credo, quod nihil præter alas equitum nec ullus equitatus legionarius in exercitu esset, à quibus hac appellatione discernebantur. Sub primis deinde Imperatoribus, alæ iterum & alarii equites distinguebantur à prætorianis singularibus & cohortibus equestribus. Alariorum peditum aliqua tum sed rarior memoria, cohortes appellabantur. Alarum autem vocabulum, ut proprium & suum eques tum vindicavit, non quidem legionarius aut Romanus, sed tamen honestissimus provincialium & qui in vicem legionarii addebatur ferè legionibus. Quam mutationem tam insignem tamque necessariam ad rectè intelligendam Cæsarianam militiam, miror tot viros longè eruditissimos, qui

in hac pulvere ante nos versati & inprimis virum nobilissimum, qui hanc sibi ex professo delegit provinciam, ut ostenderet differentiam antiquæ & novæ militiæ, aded non observasse, ut de ea ne dubitaverit quidem. Dubitavit autem ~~liberum~~ ~~inmoderò~~ disertè attribuit singulis legionibus equitatum Romanum etiam sub Augusto & sequentibus Imperatoribus, Cap. 9. libri de re militari. Postea alæ tantum equitum dicte & alarii equites pro auxiliariis & hi alarii equites sive auxiliares distinguebantur à legionariis, qui legionum corpori velut adnexi erant: apud Tacitum & alios ejusdem ævi scriptores, quoties meminerunt alariorum equitum, de auxiliariis ii sunt intelligendi. Rurfus C. 20. Viginti & quinque legiones sub Augusto fuerunt, quibus singulis cum trecenti equites sui, id est legionarii, septem inde millia equitum legionariorum cum quingentis extitisse oportet. Quasi tunc & singulis legionibus equites Romani & quidem trecenti numero, ut veteri republicâ. Quorum neutrum fuit: apparet id, tum ex omni historia, tum ex locis, quibus exercitus illa ætate recensentur. Unum atque alterum inspicere operæpretium fuerit. Tacitus Annaliū I. ubi compressa seditione in hostem ducit Germanicus. Sequitur, inquit, ardorem militum Cæsar, junctoque ponte transmittit duodecim millia ex legionibus sex, & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit. Ubi miserè hallucinatur Hugo, qui alas interpretatur turmas nullo exemplo: sed Tacitus neque ibi, neque postea instruens hunc numerum, alius equitatus meminit, quam alarum. Annalium IV. ubi recensentur omnes copiæ, quas tum in armis habebat Romanum imperium de legionario equite altum iterum silentium. At inquit, apud idonea provinciarum sociæ triremes alæque & auxilia cohortium. Historiarum. II. ubi describitur exercitus Vitellii urbem ingrediens. Quatuor legionum aquilæ per frontem totidemque circa è legionibus aliis vexilla: mox duodecim alarum signa & post peditum ordines eques. Non alius equitis, meminit Mucianus oratione ad Vespasianum. Tibi è Syria Judæaque novem legiones integræ, nulla acie exhaustæ, non discordiâ corruptæ, sed firmatus usu miles & belli domitor externi: classium, alarum cohortium robora & fidissimi reges & tuâ ante omnes experienciâ. Ejusdem generis equitatum tribuit Vellejus Quintilio Varo, cum scribit: Cæsum Varum trucidatæque tres legiones, totidemque alas & sex cohortes. Idem. Vala Numonius, legatus Vari, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relinquens, fugâ cum alis Rhenum petere ingressus est, quod factum ejus fortuna ultia est, non enim desertis superstit, sed desertor occidit. Lege scriptores illius ævi: (piget enim nunc plura loca compilare) lustra cum illis exercitus Romanos & instructas passim acies, nusquam trecentos equites Romanos in illis

illis invenies, nusquam iustum legionis equitatum. Neque verò credibile, adeo nullo in numero fuisse florem Romanæ juventutis, ut ubique delituerint sub legionum aut communi alarum vocabulo, tanquam vulgus sine nomine, ut eos neque locus suus, neque imperia, ne virtus quidem aut ignavia seceverit usquam ab equitum turba; cum in antiquiori historiâ tam frequens inter Romanos & socios equites distinctio occurrat. Hyginus quidem in castris suis omisisse eos non dicam absque supinâ negligentia, sed absque stupore non potuerit. Nam uti præfecti alicujus per incuriam aut errorem non meminisse veniam habeat: ita equiti legionario non assignare locum, id sit castrorum in castris describendis oblivisci. Neque frustra Livius in rebus priscae reipublicæ de numero legionum equitumque ut de veteri ac jam obsoleto instituto loquitur, Libro VIII. *Scribebantur autem quatuor ferè legiones quaternis millibus peditum, equitibus in singulas tricenis.* Neutrum enim sua ætate observatum. At enim Augustus equitum turmas frequenter recognovit post longam intercapedinem reducto morè transvectionis, & in historia etiam sequentium Imperatorum sunt equites Romani equo publico. Sed aliud census & recognitio equitum Romanorum; aliud dilectus. Ne veteri quidem republica illæ equitum Romanorum turmæ, quæ donabantur à censoribus equo publico, cum lustrum conderetur & ab iisdem in transvectione recognoscebantur, eodem actu scribebantur: consulum hoc, illud censorum erat. Non negamus sub Imperatoribus equites Romanos equo publico fuisse, sed eos in equitatum legionarium vulgò dilectos. Immo fuere inter hos, qui castra in vita nunquam viderunt: exemplum habes in Ovidio poetâ, qui cum equum publicum haberet, testatur tamen de se ipso.

Aspera militiæ juvenis certamina fugi;

Nec nisi lusura movimus arma manu.

Rapiebant enim multos statim civilia officia antiquatâ pridem lege, quæ jubebat militare priusquam honores peterent. Illi autem quæ è digniori illa stirpe militabant in singularibus aut prætorianis equitibus (video enim hos à Tacito opponi gregariis equitibus) pars si forte & in alis, (non enim præfractè negamus equites Romanos ullos in alis militasse, sed tum vulgò fuisse legionibus alas ex equitibus Romanis) sed digniores statim ad præfecturas admovebantur. Suetonius Claudio. *Equestres militias ita ordinavit, ut post cohortem alam, post alam tribunatum legionis daret.* Ubi Lipsius. *Quid? Præfecturæ cohortis & tribunatus equestres militiæ sunt? Ego serio repono: semestres.* At nihil sincerius vulgatâ lectione, equites enim Romani merebant præfecti cohortium ex-

terarum & alarum & tribuni legionum : inde equeſtres militiæ vocantur :
 argumentum & ipſum alas equitum Romanorum legionibus tum vulgò
 nullas fuiſſe, præſertim quum neque decurionatus, neque præfecturas
 harum inter equeſtres militias recenſeat. Auguſtus Senatoribus Romanis
 militiam auſpicantibus, teſte Suetonio, non tribunatum modò legionum,
 ſed & præfecturas dedit alarum, ac ne quis expers caſtrorum eſſet, binos
 plerumque laticlavios præpoſuit ſingulis alis. Ac erat in tanto imperio
 maior jam dignitas equitum Romanorum, quam ut gregarios inter equi-
 tes mererent, minor verò numerus, quam ut tot legionum equitatum
 explerent. Imminuta per bella civilia & admodum recifa equeſtris or-
 dinis ſtirpe, adèd ut Cajuſ, quo paucitati eorum ſubveniret, primiores ex
 omni imperio, etiam extra Italiam, qui genere & opibus excellebant, in
 eum ordinem adlegerit, quibuſdam eorum in ſpem dignitatis ſenatoriâ
 veſte ubi dederit, prius quam ullum magiſtratum geſſiſſent, ut tradit
 Suetoniuſ. Sed hæc alibi. Nunc ſatis eſt probaſſe, equites Romanos in
 Cæſarum militia, non fuiſſe equitatum legionum. At Vegetiuſ, *Equitum*,
 inquit, *alii alares dicuntur, quod ad ſimilitudinem alarum ab utraque parte*
protegant acies, quæ nunc vexillationes vocantur ab eo quod velis ſeu flammul-
is utuntur. Eſt & aliud genus equitum, qui legionarii vocantur, propterea quod
commixti ſunt legioni ad quorum exemplum ocreati milites inſtituti. Sed cum
 ex ſcriptoribus partim antiquioribus, partim recentioribus compilaverit
 opus ſuum, non illâ, quam res poſtulat, judiciuſ maturitate, hæc ex
 illis hauſiſſe credibile eſt : nam illâ ætate neutrum genus ſupererat qui
 olim alarii, tunc vexillationes : equites legionarii verò & re & nomine
 interierant, tantum quod ad eorum exemplum milites ocreati inſtituti :
 nam in monumentis ejus ætatis, præſertim in notiâ imperii inter tot
 vexillationes, cuneos, alas, nullus eques legionarius. Alæ legionariæ
 jam à C. Mario leguntur adauctæ. Apud Cæſarem varium earum nume-
 rum invenio & inæqualem, ſive conſuetudini ejus ætatis, ſive caſibus belli
 hoc adſcribendum eſt. Succelloribus hujus rerum potentibus pleræque
 milliariæ vel quingenariæ ; quædam & ſexcenariæ videntur fuiſſe.
 Legioni quidem raro minus alâ quingenariâ tum datum legas : sæpe
 milliaria : interdum & plures milliariæ vel quingenariæ : nimirum uti
 dignitate illis priſcis impares & nèquaquam comparandi : ita quod di-
 gnitati & virtuti deſuit, multitudo ſupplevit. Crevit certè magis magis-
 que numerus equitum prolabente jam antiqua diſciplinâ & honore legio-
 num, donec ſeculis ſequentibus omne robur exercitus ad equitem recidit.
 Alæ milliariæ & quingenariæ in militia Mæcedonum jam olim fuerunt,
 ſed

sed illæ, ut scribit Curtius à Magno Alexandro institutæ. Talis ala quam Agema vocabant. Apud Ælium magisterium equitum habet equites quingentos duodecim. Ephipparchia sive duo magisteria equites mille viginti quatuor. Ad horum exemplum alæ milliariæ & quingenariæ apud Romanos possunt videri institutæ, cum illa ætate patrii moris negligentiores ad Græca deflexerint; nisi potius à prisco Romanorum instituto, quo socii duplicem numerum equitum dabant: ut adaucto equitatu alæ quingenariæ numerum quasi & imaginem quandam equitis legionarii, milliariæ socialis alæ habuerint. Illud observa Tacticos. unius generis militi eundem in quantum possunt dare numerum, si excefferint, duplum potius quam sesquiplum aut minorem alium, quod duplex numerus commodius quam hi, tum in castris cum cæteris collocetur, tum in acie.

Turmas habet XXIV.) Cum ala quingenaria sedecim turmas habeat, milliariæ alterum tantum adjici initio suspicabamur. Augebat hanc suspicionem nostram numerus turmæ triginta antiquitus, & Vegetii etiam ætate non plus quam duo & triginta homines à quo non multum abeant hæ turmæ, si quidem alam milliariam in duas & triginta diviseris turmas; nongenti nonaginta duo erunt, in turmam unus & triginta. Hac verò ratione retento numero quem habet liber, turma fuerit unius & quadraginta equitum: reliqui sedecim, ut justissimè numerus millenarius expleatur. Vidi deinde & Scriverium ad Vegetium habuisse suspectum numerum hunc, & Salmasium ad Trebellium Pollionem emendasse eodem, quo nos volueramus modo. Sed nos considerantes cohortes equitatas & peditatas milliarias duplum etiam quam quingenariæ numerum hominum habere: at non centuriarum nec turmarum, (quingenariæ enim sex centurias, milliariæ decem, sed illis aliquanto grandiores habent) duplicare turmarum numerum propter duplum equitum, ausi non sumus. Præterea observantes turmas viginti quatuor, numero equorum nonaginta sex, quos decurionibus, duplicariis & sesquiplariis supra numerum attribuit, admodum confirmari, ut mox ostendemus, de sinceritate hujus lectionis non jam ambigimus. Turma quantum conjectura assequor, habet equites quadraginta, sed prima octoginta. Quæ opinio non tam Vegetii auctoritate mihi nata est, qui primæ cohortis turmis dat centum triginta duo, cæteris sexaginta sex, qua quod ista ratione millenarius justissimè efficitur. Quod viginti quatuor paribus turmis assequi non possis, aliqui enim aut deficient semper aut superabunt. Et quod caput est, pedatura alæ milliariæ me in hac sententiâ confirmat. Tendit enim hemi-

hemistrigiis quinque, quorum unumquodque ducentos equites capit: ducenti equites erunt hac ratione quinque centuriæ, aut (quod eodem recidit) una duplex cum simplicibus tribus. In primo hemistrigio quatuor, in reliquis quinque centuriæ, in singulis ducenti homines tensionem accipient. Quod si aliam in eas rationem, pares omnes sed grandiores faciendo centurias effugere non poteris, quin aut alium numerum in singulis hemistrigiis loces, aut turmas unas in duo hemistrigia distrahas, aut denique à numero viginti quatuor turmarum aut millenario equitum recedas. Quæ cum Hygino minimè faciunt. Vegetius in sua legione in quamque cohortem duas turmas, duplum in cohortem primam tribuit. Idem in ala milliaria re ita exigente (etiã si non inserantur tamen fuit fortassis proportio) facere possis: supererunt duæ turmæ vexillariis legionis.

In iisdem curiones duplicariis explicari idem qui & numerus turmarum stabunt & quos singuli decuriones ternos duplicari & sesquuplicari mos.) Scriberius in notis ad Vegetium hæc ita citat. *Ala milliaria turmas habet viginti quatuor (error in calculo) in iisdem decuriones duplicarii, sesquiplarii itemque numeri turmarum stabunt, equos singuli decuriones ternos, duplicarii & sesquiplarii binos habent.* Salmasius ad Trebellium Pollionem. *Nunc ut suo referam loco. Ala milliaria turmas habet XXXII, in ea decuriones, duplicarii, sesquiplarii, totidem qui & numerus turmarum stabunt. Equos &c.* Mirum nō addat, quot in turma decuriones sedeant vel jaceant: dicuntur quidem rectè stare in acie milites, stare in striga vel adstiterè equi, sed stare in turma equites aut decuriones hoc sensu, Latinum non est. Docet enim quot sint cuique turmæ decuriones, duplicarii, sesquiplarii. Scribe. Nunc ad alam milliariam: turmas habet XXIV, in iis decuriones, duplicarii & sesquiplarii, idem qui & (vel est) numerus turmarum. Habent equos &c. Sensus est, esse cuique turmæ decurionem, duplicarium & sesquiplarium, esse eundem horum & turmarum numerum. *In iis*, id est, in ala vel omnibus his turmis, non enim in singulis viginti quatuor decuriones.

Duplicarii & sesquiplarii.) Duplicarii & sesquiplarii hic sunt principales equitum à modo quem accipiebant stipendii, ita dicti: antiquitus tam hi, quam decurio decuriones appellabantur. Festus. *Decuriones appellantur, qui denis equitibus præsunt.* Varro. *Primi singularium turmarum decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis sunt etiamnum terni.* in *alexæ* non semel eodem nomine appellat Polybius. Quæ idè dicimus, ut ostendamus, tres in quaque turmâ gradus, tam veteri quam nova militia fuisse: non in hac confusos turbatosque hos gradus, ut putat Lipsius. In centuria quo-

quoque peditum duplicarios & sesquiplarios fuisse, ex Festo & Vegetio liquet, nec non ex Siculo Flacco, qui in adsignationibus agrorum hanc etiam differentiam observat. Siculo Flacco. *Manipulus ergo singulas acceptas accipient, aliqui gradus singulas & dimidias, aliqui binas.* acceptæ sunt portiones agri viritim adsignatæ, manipulus gregarii milites, duo hi gradus sesquiplarii & duplicarii. Duplicariorum horum jam primis libertatis temporibus mentio apud Livium II. *Ubi signa? ubi arma essent? singulos rogans inermes milites, signo amisso, signiferos ad hoc centuriones, duplicariosque qui reliquerant ordines, virgis cæsos, securi percussit.* Vides jungi centurionibus duplicarios, ut hic decurionibus, nec alii, opinor, intelliguntur, quam optiones & succenturiones, aut si qui præterea virtutis causa duplicia cibaria accipiebant. Signiferi autem videntur ex hoc numero eximi, an quod sesquiplarii? Non faciliè dixerim, cum apud antiquiores nihil de his, quod nunc quidem succurrat, legerim. Equitum autem duplarium, duplariorum aut duplicariorum memoria crebra est in faxis antiquis.

Habent equos singuli decuriones ternos, duplicarii & sesquiplarii binos. Equites alares gregarios. Ostendit hic locus unum tantum equum habuisse, duplicarios & sesquiplarios binos, decuriones ternos. Prisco illo & verè equitum equitatu, gregarii quaque non plures uno equo habuerunt: unus enim publicus dabatur & in hunc è publico stipendium: qui tamen sic quaque (adeò plerique suis sumtibus non aluerunt) dubites honos an onus fuerit, cum inter præmia virtutis causa donata. *Ne censor equum publicum adsignaret.* Numidæ, Sarmatæque equites olim binos equos secum trahebant in modum desultorum. Sed Romanis is mos non fuit. Desultores, *μεταβάται*, qui sæpe binos, interdum quaternos senosque equos transiliebant in circo tantum spectaculi & palmæ causâ apud eos noti erant: in aciem non ducebantur. Valerianus epistola ad Rosinum Claudio tribuno ternos equos dari jubet, quot hic decurioni.

Sic super numerum equorum mille deductis singulis qui in numerum computantur XCVII.) Scribendum: fit vel fiunt super. &c. Cum in singulis turmis fit decurio, duplicarius & sesquiplarius quorum ille ternos, hi binos equos habent & unus tantum equus decurionis, unus duplicarii, nec non sesquiplarii unus, in numerum mille equorum computetur: sequitur ut quatuor equi, duò decurionis, singuli duplicarii & sesquiplarii, sint in quaque turma supra numerum & proinde in ala nonaginta sex, quos viginti quatuor quater ducti efficiunt. Hic itaque numerus confirmat numerum priorem turmarum quatuor & viginti: nam illo

mutato, hic quoque mutandus erit: fac, in ala duas & triginta turmas esse, equi supra numerum erunt centum viginti octo.

A. l. ad turmas habet XVI.) Lipsius libro de militia secundo legit: *Ala habet turmas sedecim.* Sed scripserat dubio procul Hyginus. Ala quingenaria turmas habet sedecim: quod & præcedentia probant & sequentia & ipsum quodammodo erratum librarii: nam ex ala quingenaria proclive est, factum primò, Ala D. & ex hoc A. C. ad. Alarum harum jam apud Livium mentio. *Numidarum ala equites quingenti.* Propriè tamen habuisse equites quadringentos octoginta omnino mihi persuadent, cum pedatura quam iis adsignat Hyginus, striga videlicet integra pedum septingentorum viginti: tum etiam numerus veteris turmæ triginta equites, qui decies sexies multiplicatus hunc efficit: quem cum tam in veteribus, quam recentioribus justum numerum turmæ videam, non tantum in tricenaria ala, sed etiam in quadringenaria, quingenaria & sexcenaria observatum arbitror: ita ut quadringenaria trecentos nonaginta, vel quadringentos viginti homines tredecim vel quatuordecim turmas: sexcenariæ viginti turmas habuerint, quemadmodum quingenariæ sedecim.

Amplius quos ut supra LXIII.) Corrige: Amplius equos ut supra sexaginta quatuor: nam sedecim quater ducti, efficiunt hunc numerum.

Mille deficitur.) Fortassis nihil deducitur. Terni, inquit, pedes dantur in equitem alarium, nec quicquam de iis deducitur, propter equos supra numerum præfectum alæ & principales eorum: cum alioquin eques non accipiat, nisi duos pedes semis adjectâ quintâ. Datur itaque his duplum ejus, quod pediti legionario & plus quam equitatu cohortium & nationum, argumentum & dignitate potiores fuisse, ut equitatus qui legionibus attribuebatur.

In eo pede.) Id est, in eâ pedaturâ: quod dixit, ne bis eandem vocem repeteret. Frontinus. *Memoriæ tradit Seaurus, pomiferam arborem, quam in pede castrorum complexa fuerat metatio, postero die abeunte exercitu intactis frugibus relictam.*

Præfectus alæ.) Præfecti olim apud Romanos socii erant, quod civibus tribuni militum totidemque numero, nec alæ socialis parti præerant singuli, sed ut tribuni, toti legioni: sic & hi toti alæ: tam equiti, uti opinor, quam pediti. Nam præfecti alarum & cohortium illa ætate, non in sociali exercitu, sed in separatis & externis cohortibus & alis. Posterioribus temporibus introductum est, ut singulæ alæ præfectum suum haberent, quippe quæ non connexæ legioni, ab alia ad aliam interdum traducebantur. Invenias & turmæ præfectos in Floro. *Frentanæ turmæ præfectus.*

fectus Obsidius. In scriptore belli Hispanienſis. Cæſar ob virtutem turmæ Caſſianæ donavit millia XIII, & præfecto torques aureos II, & levi armaturæ millia X. Sed hæ turmæ grandiores & edecumatæ, in aliſ non videntur fuiſſe, alioquin vulgo turmæ decuriones habebant: alæ præfectos: equitum præfectos & præfectos abſolutè appellat aliquoties C. Julius. Dignitas horum tanta illa ætate, ut vel tribunis legionum præferrentur. Suetonius Auguſto. *Militiam auſpicanſibus non tribunatum modo legionis, ſed & præfecturas dedit alarum.* Oſtendit ordo ipſe gradum hunc potiorem. Præponit & Cæſar tribunis, cum ait: *Præfectos tribunosque ad ſe miſſos.* Mutavit locum horum Claudius Cæſar, quando equeſtres militias ita ordinavit, ut poſt cohortem alam, poſt alam tribunatum legionis daret. Univerſo equitatu præficiabantur ferè legati, neque erat ſingularis hæc dignitas, niſi ſub dictatore, qui magiſtrum equitum dicebat. Sed hoc huius loci non eſt.

Aliquo laxius.) In ſcriptis Flori, aliſque codicibus aliquoties, *aliquo*, pro aliquatenus inveniri teſtantur, qui inſpexerunt. Quod an hic ſcriptum fuerit, an errore librarii, *aliquo*, pro aliquanto, ut ſupra, *aliqua*, pro aliquando, non diſputabimus. Viderint quibus otium eſt.

Quantum autem & repentina pertinet viæ quæ eſt.) Emenda: quantum autem ad rententuram pertinet. Viæ quæ eſt. Sic aliquoties noſter. Nam quantum ad latitudinem prætorii totius attinet, à centum ſexaginta ad ducentos viginti poteſt obſervari. Item. Nunc quod attinet ad ſolicitudinem inſtituendæ metationis. Retentura pars caſtrorum tertia & poſtrema à viâ quintana ad tergum caſtrorum. Huius deſcriptionem orditur à viâ quintana, ut ſupra, prætenturæ à viâ principali. Nunc prætenturæ rationem exponam. Viâ principalis, &c.

Via quæ eſt ſuper prætoria.) Scribe: Viæ quæ eſt ſuper prætorium. Ita enim malim, quam ſupra prætoriam, ſcilicet, viam; quia viâ prætoria per longitudinem, hæc per latitudinem currit.

Cum major eſt exercitus hoc eſt quinque legiones & ſupra porta mea quartæ dari ſolent.) Locus miſerè adfectus. An fuerit. Cum major eſt exercitus, hoc eſt, quinque légiones & ſupra, pedatura cohorti primæ dari ſolet. Ex ſcriptura enim PEDATURA COHORTI. I. portentum hoc PORTA MEA QUARTÆ fortæſſe naſci potuit. Hanc mentem Hygini cenſeo, cum enim cohortes primæ intra viam ſagularem tendant omnes, duæ in prætenturâ, duæ lateribus prætorii, ſequitur ut duæ vel una reliqua cum ſex vel quinque legiones acceptæ fuerint, in retenturâ collocentur per rigorem viæ quintanæ.

Si portæ ibi datæ fuerint L. ped. accipiet.) In iustis & vulgatis veterum castris, tam novâ, quam antiquâ militiâ, quatuor tantum portas fuisse notum est. Hyginus. *Quibusdam coloniis postea constitutis, sicut in Africa ad Medera decumanus & cardo à civitate oritur & per quatuor portas in morem castrorum, viæ amplissimis limitibus diriguntur.* Liqueat tamen ex hoc loco, majori exercitu & longioribus castris dari interdum sex portas præter principales duas, prætoriam & decumanam, duas quintanas. Aditipulatur huic Festus Pompejus. *Quintana appellabatur porta in castris post prætorium, ubi rerum utensilium forum fuit.* Ad quæ Lipsius. *Portæ profectò vox delenda, (palam enim falsa) aut in partem commutanda, unde enim in porforum? Sed parum Festi mentem (quod parçè tanti viri dixerim) adsequutus est.* Neque enim his verbis innuere voluit forum in portâ aut portam in foro: sed forum inter duas portas medium esse, tamque has dici quintanas, quam illud. Sic idem de portâ principali. *Principalis castrorum porta nominatur, quod in eo loco est, quo principes ordines tendunt.* At non eo in loco, quo principes metantur, propriè portæ principales, sed dextra sinistraque ejus: quemadmodum & portæ quintanæ dextra & sinistra viæ quintanæ. Eadem igitur utrobique Festi mens est. Africanus & Leo quatuor magnas & δημοσίας portas in castris fieri jubent, sed minores complures ὑποπόσια quæ vocant.

Et cognominatur etiam quintanam causam copiarum.) Quintana causa copiarum. Διὰ τὸ ὡς ἂν τὰ πεντά (sic rectè emendavit Casaubonus, cum antea legeretur πέντε) τάγματ' ἀπὸ πέντε: sed prisca illa & polybiana compositione castrorum: Hyginiana enim non semper eadem cohortes, sed prout plus aut minus legionum erat, aliæ atque aliæ ad viam quintanam tendebant. In castris trium legionum, quæ exempli causa subijcit, quintana non dividit quinctos ordines à sextis aut quartis, sed sextos à septimis: ad vetera igitur castra respexit, non ad sua, cum ait: *Quintanam causâ copiarum cognominari, & est ipsum nomen novis hic castris antiquius.*

Quæstorium dicitur quod aliquando quæstores ibi pedaturam acceperint.) Ostendit quæstores sub Imperatoribus non ivisse ad bella, aut utique veterem illum & suum locum in castris non obtinuisse.

Quod est supra prætorium in rigore portæ.) Quæstorium jam olim in consulari exercitu in rigore portæ decumanæ fuisse, ad Polybium diximus. Addimus: in retenturâ inter quintanam & portam decumanam. Expositâ enim quintanæ ratione, à quâ incipit retentura, de quæstorio demum agit, & postea disertè ostendit copiam, quæ lateribus quæstorii collo-

collocatur, in retentura collocari. *Si cohortes equitatae in exercitu nullae omnino fuerint, ponemus alas quingenarias lateribus quaestorii, ut retentura equitatum habeat.* Præterea cum retentura pars dimidia accipiat pedaturam hemistrigiorum viginti, septendecim tamen hemistrigia tantum occupat miles, ut quaestorio pedatura sufficiens dari possit: jubet & ampliari vel minui quaestorium, si quo plus vel minus copiae in retentura collocandum sit. *Item latere praetorii & in retentura similiter, si quo vel minus fuerit, idem observabimus, ut praetorium & comitum pedaturam.* Item quaestorium ampliemus vel minuamus servatis portionibus latitudinis.

Quae à cohortibus decimis ibi tendentibus decumana est appellata.) In castris unius consulis ex Polybii praescripto, cohortes decimae legionum & fociorum, nec non turmae decimae equitum tergum castrorum, quod est ad portam decumanam, contingebant & respiciebant. Hyginianâ ratione non omnes cohortes decimae, sed duarum legionum confidebant proximè portam decumanam. Sed notio nominis antiqua ab prisco instituta est. Dicebatur hæc alio vocabulo quaestoria & erat averfa ab hoste: per hanc delinquentes milites ad supplicium ducebantur, ut ab aliis jam notatum & proinde notum est.

Quaestorium minor esse debet latitudinem.) Scribe: minori esse debet latitudine. Non addit quanto minori. Nos in castris Hyginianis dedimus pedes centum quinquaginta, quum enim sex hemistrigia relinquat in retentura, praetorio & viis, ita commodè pedatura ordinari & centuriae statorum secundum praetorium tendere videbantur posse: non tamen pugno, si cui aliter placet, in his quibus non praeivit Hyginus.

Ut striga est ad posticum praetorii proximi sint.) An? ut strigae ad posticum praetorii proximae sint: idè enim angustius fieri jubet praetorium, ut centuriae statorum posticam praetorii portam commodius tueri queant.

In quo maximè legati hostium obsides.) Benè hic legatos hostium & obsides locat proximè portam decumanam averfam ab hoste & inter medias centurias statorum, quibus cura tuendi eos. An & hic carcer castrorum, cujus apud veteres mentio? non absurdum sit milites delinquentes hac quaque parte castrorum servatos, non procul à porta, quâ educi ad supplicium scribit Vegetius.

Et si qua praeda facta fuerit in quaestione ponitur.) Lipsius. In quaestorio. Verum quoad sensum nî illa re petitio offenderet: & potest fortasse servari vulgatum, ut praeda in quaestione dicatur, quæ iri publicum & ad quaestores reducta servabatur. Quo sensu apud Plautum legitur. In quaestorio præter hæc, frumentum, cæterumque commeatum & pecuniam

arbitror custoditam. Hæc enim omnia ad quæstores antea pertinuerant & pedatura his omnibus sufficit.

Centuriæ statorum.) Tradit Polybius, manipulum militum quotidie excubant ad prætorium, ut & tutum ab insidiis præstarent Imperatorem & summi imperii majestatem adamarent. Sed de his Hyginus accipiens non est, sed de statoribus, peculiari genere militum ad Cæsarem custodiam. Meminerunt eorum saxa prisca: ut apud Gruterum. M. AUR. CÆSARI &c. PETRONIUS MAMERTINUS ET CAVIUS MAXIMUS PR. PR. TRIBUNI COHORTIUM PRÆTORIARUM DECEM ET ET URBANARUM TRIUM CENTURIONES COHORTIUM PRÆTORIARUM ET URBANARUM ET STATORVM EVOCATI. COHORTES PRÆTORIÆ DECEM ET VRBANA X. XII. XIII. CENTVRIÆ STATORVM OPTIMO AC PIISSIMO. In quibusdam & mentio statorum prætorianorum: & hi in castris laxiori tensione prætorianis æquantur. Stationem imperatoriam & regiam appellat Spartianus, ὁ ὀπισθεν σπαλιώτης Græcis dicitur, qui Latinis stator: munus ejus tueri prætorium & quæstorium, neque abscedere à principis latere. Centuriarum tantum meminit Hyginus, in lapidibus & cohortes.

Ut posticum prætori veantur & proximis in prætores.) Scribo: Vt posticum prætorii tueantur & proximi sint imperatorii.

Quod eisdem tensoris utantur quibus cohortes prætoriæ.) Corrigo: Iisdem tentoriis vel tensoris. Ut supra monuimus. Salmasius. *Iisdem censuris*: quod vellem explicasset.

Super quos cohors peditata quingenaria.) Eadem quidem strigâ qua statores, sed parte proximâ portæ decumanæ, quam vocat superiorem, cohortem peditatam vel equitatam quingenariam ponit.

Pro ut strigæ magnitudo fuerit.) An? prout strigæ magnitudo feret. Sed potest servari: nihil muto.

Et per reliquas strigas cohorti peditate vel equitate ad viam quintanam spectare debebunt.) Cohortes peditatæ vel equitatæ: cætera sana. Sed quomodo hæ cohortes ad viam quintanam spectabant, cum strigis à tergo castrorum ad quintanam currentibus tendentes vel ad quæstorium vel ad latus castrorum necessario spectent? nullæ enim copiæ respiciunt longitudinem hemistrigiorum quâ papiliones papilionibus connectuntur & cohærent, omnes latitudinem, ubi viæ interjiciuntur. Sed spectare ad
viam

viam quintanam, non est respicere & conversos tendere ad viam hanc: quo sensu accepit doctissimus Polybii interpretes, cum illud *βλέπει εἰς τὰς διόδους* convertit: *spectat ad vias intercurrentes*, sed tantum, eas tendere ea strigæ parte, quæ est proxima quintanæ. Quod non sine causa monet, cum in proximâ quæstorio strigâ centurias statorum posuerit eâ in parte; cohortes verò contrariâ: hic contra, cohortes ad quintanam ponit, nationes verò super eas: legionarias cohortes & tergum versus. Sic dicimus regiones spectare ad orientem vel septentrionem, non quod eo reverâ spectent, sed quod septentrionali vel orientali parte sitæ sint; neque aliter supra Hyginus. *Quoniam ad viam prætoriam signa spectare debebunt.*

Ut super sumactares.) Vocabulum aliquod nationum latere videtur, sed inter nationes, in retentura tendentes. Palmyrenos, Getas, Dacos, Britones, Cantabros, nulla est huic scripturæ affinis: & vetant nos conjecturæ licentiosius indulgere duo alia Hygini loca, nihilo quidem plus-lucis adferentia, sed tamen ab hac lectione non multum recedentia. *Sumacterias & reliquas nationes quoties per strigas distribuimus.* Rursus. *Centuriæ statorum & si quid aliud datum in exercitu fuerit summam clarificum* (in margine scribitur clariorum) *retenturam ponimus.* Alioquin non absurdum fit scribi. Et super has Palmyreni & reliquæ nationes. Palmyreni enim primi sunt inter nationes, quas hic recenset.

Ita fiet ut omni parte nationes & supra scriptas contineantur.) Lege: Ita fiet, ut omni parte nationes supra scriptas contineant, vel supra scriptæ contineantur. Illa parte retenturæ, quæ ad quintanam spectat, posuit cohortes equitatus & peditatus: illâ, quæ ad quæstorium centuriam statorum cum cohorte. Duabus reliquis partibus, videlicet, lateribus & tergo castrorum cohortes legionariæ tendunt; ita fiet, ut nationes externæ, quarum fidei ita innitebantur, ut à perfidiâ bene tuti essent, ab omni parte circumdatæ, neque quicquam movere possint & facile in officio contineantur.

Quæ angulariæ XXX pedes sufficiet) Emenda: Viæ sagulariæ triginta pedes sufficient. Tantum enim dari latitudini sagularis infra discrete ostendit. *Observare itaque debemus, ut quoties tres legiones cum supplementis acceptæ fuerint, dimidia pars castrorum septingentos viginti pedes latitudinis habeat & lateribus castrorum cohortium tabulino nonaginta, signis ducentos quadraginta pedes adsignemus, ut deducto tabulino cohortium & latitudine viæ sagularis, reliqui sexcenti pedes supersint.* Deductis nonaginta & triginta pedibus, supererunt sexcenti: præterea hujus viæ latitudinem de qua tanquam jam definita loquitur, (non enim exprimit numerum) nusquam

nusquam alibi descripsit, & ipsa nos libri maculata scriptura quodammodò ad verum ducit.

Quinque legiones fuerint XL latitudinis accipere debebunt.) Adjiciendum vel utique intelligendum, & si, quinque legiones fuerint quadraginta latitudinis accipere debebunt.

Scholæ cohortis primæ.) Schola cohortis primæ. Scholarum in scriptoribus & inscriptionibus medii ævi, nec non codicibus Imperatorum diversa genera esse, nemo jam ignorat paulò humanior: tales scholæ domesticorum, scutariorum, gentilium exceptorum, chartulariorum, protectorum, sagulariorum, fabrorum, vexillariorum, speculatorum, legionum & aliæ. Et scholas Palatinas, Ammiano absolutè scholas, & in iis militantes, scholares appellari, rectè observat vir doctissimus in notis ad hunc scriptorem. Putat idem scholam in castris esse contubernium, quia Vegetius scholis dat capita sua. Cum enim legio in cohortes; cohors in centurias; centuria in contubernia dividatur & in hac divisione soli contuberniorum præpositi capita appellentur, capita scholarum quos appellat Vegetius, eosdem quos alibi capita contuberniorum & proinde scholam & contubernium idem esse. Quæ conjectura etiamsi absurda non sit; non tamen liquido probat nullos præter contubernii principes capita rectè appellari. Hyginus verò non finit nos eam recipere, quando scholam cohortis primæ, non in pedaturâ cohortis primæ, ubi contubernia & papiliones eorum, sed in scamno legatorum contra aquilam dari jubet: & addit, qui locus sit, videlicet, *ubi munera legionum*, puta, opera, stationes, vigiliæ, cætera justa militaria, *indicuntur*, danturque & accipiuntur imperia. Tradit Polybius equites & centuriones primâ luce ad tabernacula tribunorum; tribunos ad prætorium convenire accipiendis imperiis. Imperatorem enim tribunis, tribunos centurionibus edicere quicquid agendum sit. Idem scribit tesserarios inclinante jam die ad tentoria tribunorum venisse tesserarum causâ. Hic itaque locus ubi tribuni per legionem imperia dabant, schola cohortis primæ. Ponitur ab Hygino in scamno legatorum contra aquilam, hoc est, ante tentoria tribunorum. Plures autem in legione atque adeo singulis cohortibus scholas suas fuisse, & Hyginus hic innuit & Vegetius non obscurè testatur, libro II. Cap. XIX. *Sed quoniam in legionibus plures sunt scholæ, quæ literatos milites quærent.* & Cap. XXI. *Quasi in orbem quendam per diversas cohortes & diversas scholas milites promoveantur; ita ut à primâ cohorte ad gradum quempiam promotus, vadat ad decimam cohortem, & rursus ab eâ excrefcentibus stipendiis cum majore gradu per alias recurrat ad primam: ideo pri-*

primipili centurio, postquam in orbem omnes cohortes per diversas administraverit scholas. &c. Cæterarum cohortium scholas similiter probabile loca fuisse, ubi singularum cohortium munera indicebantur: an & ubi instituebantur singuli in armis, ut vocabulum scholæ, ne sic quidem recefferit à significatu suo? Cum enim illi, qui instruebant militem, armorum doctores & magistri, cum ipsa scientia, disciplina, quidnâ ludus quoque in quo erudiebantur, schola sit appellata? De loco tamen scholarum reliquarum cohortium nihil Hyginus. Juxta papiliones primarum centuriarum, si quidem in æstivis fuerunt, Hygini ævo fuisse non dubito: an ad latus illud quod tabulini nomine appellatur, an ad intervallum, non dixerim. Possis suspicari esse has ipsas tabulinum, à quo pars altera pedaturæ nomen habet: sed vetat Hyginus, cum in scamno legatorum contra aquilam, scholam cohortis primæ locat, hoc est, non tantum non in pedatura cohortis primæ, sed & contra eam partem, quæ signorum vocabulo denotatur. In stativis & hibernis, scholas cum cura & impensa extructas, resectas & ornatas, inscriptiones antiquæ testantur, quæ & dant eis curatores suos.

Ubi munera legionum dicuntur.) Non temerè mutârim. Valet enim sæpe idem quod edico, interdum & quod indico. Varro. *Dico originem habet Græcam, quod Græcè ἀνάγω.* paulo post. *Hinc in manipulis castrensisibus dicta à ducibus; hinc dictata in ludo, hinc dictator magister populi.* Suetonius. *Cæsarem à senatoribus & equitibus petiisse, ut ipsi disciplinam tyronum susciperent & exercentibus dictata darent.* Indictionem munerum inter pœnas recenset Jurisconsultus, sed plurium & graviorum: alioquin non pœna erat, sed officium.

In iscamnium legatorum.) Scribe: in scamno vel intra scamnum legatorum.

Castra in quantum fieri potuerit tertiata esse debebunt.) De forma castrorum non satis convenit Græcis & Romanis. Spartani disciplinæ militaris inter Græcos facile principes, locorum quidem naturæ multum dabant; sed ea non interpellante, rotunda castra cæteris præferebant, eamque formam, quæ suapte naturâ omnium perfectissima habetur, in castrorum quoque compositione amplectebantur: nec illis suæ defuerunt rationes: nam coxæ angulique quos efficiunt formæ quadratæ, infirmant opus & hostibus quam militi oportunius faciunt. Eamque ob causam in urbium munitione, quarum eadem ratio est, rotundæ habebantur potiores. Orbis quoque non ad impugnandos impetendosque alios: sed ad resistendum rebus extremis una ex bonis aciei formis existimabatur,

quod neque usquam tergum latiusque apertum præberet hosti & ab omni parte una fronte defenderetur. At Romani veteres quadrata tantum & quadrata oblonga probaverunt : illa cum duabus ; hæc cum quatuor legionibus res gereretur. Neque ab hac ratione defecerunt posteriores, quamvis varium ad modum acciperent numerum legionum. Causa, quod nulla expeditiora & faciliora ; nulla ad interiorem metationem aptiora. Nam angulos castrorum turribus & propugnaculis facile tutabantur, neque ab illo vitio munitionis unquam summa res in periculo fuisse legitur. Africanus castra rotunda ideo postponit quadratis, quod illa coronâ circumdata ab omni parte, velut unâ acie pariter oppugnari queant : hæc non nisi diductis & distractis in quatuor partes copiis, quo vis oppugnationis infringitur. Τὸ ἥ χῆμα ἔ φασάτις εἰ δὲ εἶναι στρογγύλον Ἀφρ. ευχερῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων κυκλόθεν κατὰ πολεμίδας ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι δὲ πετάγωνον ἔτθ. γὰρ ὄντθ. ἢ κτῆ μίαν πλευρὰν ἐπὶ ἡσονται αὐτὸ οἱ πολέμιοι ἢ ἀνάγκη ἀφαιρέοντας αὐτὰς εἰς τὰς δύο ἔ φασάτις πλούτους ἢ εἰς τὰς τέττις ἢ ἢ εἰς τὰς τέσσαρας ἀσθενέστερον αὐτῶν ἢ ὀπίθεσιν γινέσθ. εἰ ἢ τύχοι πῶρα κείθ. αὐτὸ ὡς εἴρηται ἢ εἰς πῶρα μὲν ἢ εἰς ἄλλον ἀσφαλῆ πόπιν χεῖ εἶναι αὐτὸ τετράγωνον μὴ ἀλλ' ἐπερόμηκες ὡς πρὸς ἢ πῶρα μὲν ὀπί μῆκθ. πῶρα κείμενον. &c. Ubi oblonga castra fieri jubet, sed super amnem vel tuto loco. At Hyginus hæc in universum optima censet, cum ait : *In quantum fieri potuerit tertiata esse debere.* Tertiata appellat castra tertia parte longiora, quam latiora. Quod vocabulum, quia hoc sensu novum, opinor, repetit mox & exemplo explanat : *dixi tertiata, ut puto in longum duo millia quadringenti, in latum mille sexcenti pedes.* Probat & hanc formam Leo Imperator, constitutione IX. Ὅτι δαμῶν ὅτι ἀφ' ὅρας θέσεις καὶ χῆματ. φασάτων οἱ δεχάτοι πῶρα δεδωκ-σιν ἐν τῇ στρατοπέδῳ, ἐπαινετὴ δὲ ἢ πῶρα μήκης πετάγωνθ. ὡς εὐτακτθ. ἢ ἀναγκαῖα. Laudat ut bene ordinatam & necessariam : bene ordinatam, quia hac ratione castra commodè dividuntur in longum in tres partes, tanquam in tres acies confidentes : in latum in duas tanquam in dextrum & sinistrum cornu : præterea strigarum & viarum directiones, cæteraque pulchro & apto ordine disponuntur : ut necessaria autem videtur hæc castra commendare ; quod necessariò intus copiae quadratas pedaturas accipiant, (nisi multum soli perire velis,) unde exit tota castrorum forma quadrata vel quadrata oblonga. Vegetius Græcos hac in parte aut ad Græcorum mores desidentes Romanos secutus, formam castrorum in parvo discrimine ponit. Sed quadrata oblonga cæteris pulchriora esse fatetur. Vegetius. *Vel quadrata vel rotunda vel oblonga castra constitues :*

nec utilitati præjudicat forma: tamen pulchriora creduntur, quibus ultra latitudinis spacium tertia pars longitudinis accedit.

Ut flatus aura æstus exercitus leviat.) Finge: ut flatus auræ æstu exercitum leniat: enim nos verba ducunt: & certum est, inter causas quare viarum spacia & strigarum ordines ad normam directi cæteraque aptè collocata hanc quaque esse, ut liberior aura castra perflare, æstum lenire & corruptelas aëris purgare possit, sed inter causas quæ hujus solius formæ propriæ non sint, nisi fortè ideò, quod hæc maximè omnium ordinata & composita. Putabam. *Ut si lata duas tres partes sint longa.* Sed cum hæc à librario non videantur supposita & pauca illa quæ sequuntur de universa castrorum formâ tam abrupta sint & unam tantum aliquam ex causis leviter tangant, quod est in membranis servare, fuerit consultius.

Hoc dixi tertia.) Finge: hoc dixi tertiata.

Ut puta longum ped. II CCCC. latum p. DC.) Lege in longum pedum duorum millium quadringentorum, in latum mille sexcentorum, vel si mavis, longa pedes duo millia quadringentos, lata mille sexcentos. Inferius dimidiæ parti castrorum, quoties tres legiones cum supplementis acceptæ fuerint, adsignat septingentos viginti pedes, & proinde toti castrorum latitudini, mille quadringentos quadraginta. Sed ibi neque spacium pedum sexaginta, quod est ad vallum utrimque neque viam prætoriam: sed duntaxat eam quam copiæ occupant pedaturam cum viâ sagulari computat. Cui si adjeceris centum octoginta, habebis mille sexcentos viginti: longitudinem verò duorum millium quadringentorum, istis copiis, quæ illic collocantur, vix expleas; nisi vias intercurrentes aut aliud quid interjeceris, ut formâ ostenditur: ac nescio, an necesse sit, cum hanc castrorum magnitudinem proponat, tantum in universum neque exactè, sed in quantum fieri potuerit jubeat observari. Ac hæc quidem castra, quamvis altera parte longiora, à polybianis quoad circuitum non multum abeunt: illa enim duorum millium pedum circiter ab omni parte: quem numerum hæc altera parte quadringentis pedibus superant: alterâ superantur.

Si longiora fuerit, classica dicentur.) Vigiliarum initia, cæteraque quæ vulgò buccinâ initiabantur classico, ut magis sonoro nuntiari jubet in longioribus hisce castris: de his signis eorumque differentiâ, multa rectè Lipsius dixit, in libris de militia: quibus nos loco suo quædam observata adjicimus.

Ad portam decumanam.) Buccinum vel classicum dicebatur apud

Imperatorem propè principia, à quo loco in castris tertiatis nulla pars longius abest, quam porta decumana & latus illud. In longioribus prætereà castris huic parti plusquam cæteris videtur adjici, cum portæ quintanæ non sine causa ibi constituantur & retentura, utpote brevior cæteris merito crescat: quare timet, ut buccinum in tumultu ad portam decumanam exaudiri possit.

Si latior fuerint proximæ quadraturæ sequens est dictatio.) An? si latiora fuerint proxima quadraturæ frequens est dictatio: ut dicat quadrata castra in frequenti usu esse. An sequebatur aliquid de hac compositione: non enim corrupta tantum hæc & alia hujus libelli, sed etiam abrupta, & excerptis abbreviatorum, quam legitimo scripto similia videntur.

Et soli lectionem statuendam & ationem.) Finge: Soli electionem in statuenda metatione. Quo & infra ducere arbitror illa. *Quod attinet ad sollicitudinem in statuendi metationis.*

Et item iniquitates loco vitandi.) Fortassis. Artem iniquitates locorum vitandi, nisi malis hic quoque: sollicitudinem statuendæ metationis, & item iniquitates locorum vitandi.

Interim ostendam inceptationem metationis & numero composita formæ recognoscamus.) Scribo: Interim hic ostendam inceptam rationem metationis & numeros compositæ formæ recognoscemus. Tò inceptationem retinere non sumus ausi; quamvis nos non fugiat idem infra vocabulum in libro repeti. *Præcipitia in omni inceptationem metationibus.*

Cohortes prætorix ad equites prætoriani.) Finge: ad hoc equites.

Alæ milliariæ vel quingenariæ si pedaturam permiserint.) Alarum quædam in prætenturâ, alias lateribus prætorii collocat. In compositione trium legionum cum supplimentis quatuor milliarias, in prætentura quingenarias quinque lateribus prætorii, ut ibi ostendimus.

Vexillari & cohortes secundæ.) Scribe: Vexillarii, cohortes secundæ.

Vel quinquaginta peditatæ quingenariæ.) Dele meo periculo tò quinquaginta, quod ex ultima litera & VEL prognatum est. Quanquam & in aliis scriptoribus occurrit hoc mendum, ut cohortes quingenariæ, quinquagintariæ appellentur. Sic in Vegetii scriptis quibusdam, libro II. c. 6. scribitur: *cohors quinquagentaria*, pro quingenaria. Idem mendum est apud Curtium libro V. *Novem qui fortissimi judicati essent singulis militum millibus præfuturi erant*, C. Chiliarchas vocabant tum primum in hunc numerum distributis copiis, namque ante quingenariæ cohortes erant. In libris est, *quinquagenariæ*. Ælius Spartianus Adriano. *Multis ingentia dedit munera, sed nulli majora quam Hirsò, cui & elephantem & quinquagenarianam*

nariam (scribe quingenariam) cohortem post magnifica dona dedit. Sic in notitiâ imperii sub dispositione viri spectabilis Ducis Mesopotamiæ recensetur, *cohors quinquagenaria*, pro quingenariâ, *Arabum Bethalladæ*.
 * *Super cohortes primæ prætendunt.*) Distingue & scribe : super cohortes primas.

Mauri equites.) Notum genus equitum apud Romanos levis armaturæ, quod jam tempore Julii Cæsaris & ante in exercitu Romano, nec minus sub sequentibus Imperatoribus : sub Trajano Maurorum præfectus Lusius Quietus ad consulatum evectus legitur. Tribuni Maurorum (sic præfecti appellabantur) Trebellius meminit. Item in notitia imperii non semel equitum Maurorum mentio fit.

Pannoni verari.) Pannonii tum equites, tum pedites meruerunt sub Imperatoribus in exercitu Romano. Tacitus. *Adjuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium & quingenti Pannonii nondum sub signis.* Idem Annal. XV. *Alares quoque Pannonios, robur equitatus in parte campi locat :* hic tamen rectè tegunt viri docti Pannonii veredarii ; quod hi Pannonii levis armaturæ veredarii essent : de veredis & cursu publico, alii ad codicem Justiniani dixerunt.

Quod ad vias muniendas primi exeunt & quo sint tutiores à Mauris equitibus & Pannones beridaribus operantes proteguntur.) Scr. & Pannoniis veredariis. Josephus in agmine Flaviano primum locum attribuit auxiliis, sagittariis & id genus levis armaturæ militibus : Sequitur pars equitatus & peditatus Romani ; deinde è singulis centuriis metandis castris : post quos ὁδοιποιοὶ muniendis viis. Καὶ μετ' αὐτῶν ὁδοιποιοὶ ἑπεσθιαὶ ἔλεμφορὰ κατεύειν καὶ χαμαλᾶν τὰ δύσβατα καὶ τῇ ἐμποδίας ὕλῃ περὶ ἀνακρίψαι ὥς μὴ ταλαιπωροῦτο δυσπερὲν τὸ στέγνμα. Vegetius. *Primi equites iter arripiant, deinde pedites.*

Quia cohortibus primis proximi tendere debent.) Τὸ quia, redundare videtur.

Item exploratores in striga cohortis. Primæ prætendunt cohortes equitatæ.) Scribo : item exploratores in striga cohortis primæ. Retendunt cohortes equitatæ. Mutavimus distinctionem quia nullum aliud verbum sequitur, quod cohortibus jungatur. Scripsimus retendunt, quia cohortes hæ in retenturâ ponuntur. Hyginus. *Quod si alæ in retenturâ positæ fuerint, & pedites in prætenturâ, sive cohortes equitatæ nulla necessitate cogente, sine dubio metatoris imperitiæ signum est.* Et hinc jam incipit retenturam computare. Nunc, inquit, quoties numeros acceperimus, ut retenturam computemus.

Cohortes equitatæ milliariæ vel quingenariæ.) Quænam sint hæ equitum

cohortes, quas Hyginus equitatus appellat, inter tot viros doctissimos, qui hoc & priori seculo antiquitatem illustrarunt & non uno nomine bene de re Romanâ meriti sunt, nemo adhuc quod sciam rectè intellexit, nemolusque nos docuit. Ac nomen quidem quod attinet, cohortes quas equestres vel equitum vel equitatus (si quidem cohors ad equites transferenda) appellare oportebat, (ut dicimus copias equitum & equitatus) cohortes equitatus appellari, insolens certè, neque ullius boni auctoris autoritate confirmatum esse fateor. Hic tamen liber in tantis & tam variis lubricæ scripturæ mendis, in isto constans ac planè dissimilis sui est: nusquam meminit cohortium harum, ubi non equitatus vocet: à cujus tamen autoritate recedere, religio mihi non feret, nisi veteribus aliquot inscriptionibus confirmaretur. Apud Gruterum in lapide prisco. L. FL. T. F. Q. VIR. SECULARI. PRÆFECTO COHORTIS PRIMÆ EQUITATE CIV. ROM. IN. GERM. INFERIORE. item alio. PLICINIO PF. GAL. MAXIMO PRÆFECTO COHORTIS II. GALLORUM EQUITATE IN DACIA TRIBVN. MIL. LEG. VII. similiter. P. LICINIO P. F. GAL. LICINIANO PRÆFECTO COHORTIS VII. PRÆFECTORUM EQUITATE IN GERMANIA. Est & in aliis lapidibus. COHORS EQUIT. vel. EQ. unde non elicias equitatæ, an equitatus nominentur. Sed ex illis satis liquet, hanc appellationem, si à politoribus Latinitatis autoribus etiam medio ævo repudiata, at in castris usu communi receptam fuisse, unde noster in castrorum suæ ætatis metatione versans, assumere non dubitaverit. Plinius quidem & Trajanus non equitatus, sed equestres appellant, sive ita etiam vulgò nominatæ, sive insolentiam vulgaris appellationis divitantes, quod erant, Latinè appellare maluerunt. Epistola CVIII. libri X. *Rogatus Domine à Publio Accio Aquilâ centurione cohortis sextæ equestris, ut mitterem tibi libellum.* Eodem planè vocabulo Trajanus Imperator epistolâ sequenti Plinio responder: ubi quibusdam suspecta est cohors equestris; alii cohortem equestrem, cujus & Imperator & Plinius meminerunt, movere quidem non audent, nihil tamen nos certiores faciunt, neque docent, quodnam illud genus cohortium aut unde nomen traxerint. Lipsius cum in Ammiano cohortem palam ad equites transferri videret, soli confusione illius secuti tribuit: *Adeo, inquit, non res solum, sed & verba in militia jam confusa.* Quod quidem in multis verum esse non imus infitias; plerasque tamen has confusiones à mutatis militariibus institutis,

tutis, originem suam traxisse certum est, ut & accidit in hac cohortis usurpatione. Cohortes enim quas equestres vel equitatas vocant: non erant turmæ equitum, non alæ; sed cohortes, quæ partim ex peditibus, partim equite constabant. Cohortes, inquam, peditum, quæ habebant proprios & *infitos*, ut cum Vegetio loquar, *equites suos*. Liqueat hoc non tantum ex citato Plinii loco, quo cohortem equestrem appellat & tamen Accium Aquilam centurionem ejus, hoc est, peditum ductorem; sed etiam ex epistola libri ejusdem XXXII. qua scribit: Trajanum jussisse, ut Gabius Bassus contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno ex cohortibus, quibus ipse Plinius præerat, innuens iisdem in cohortibus & equites & centuriones & beneficiarios fuisse. Confirmat idem vetus inscriptio vel edictum Domitiani Cæsaris, quod extat Salonæ in tabula æneâ: qua Imperator emeritos cohortium duarum equestrium, qui peregrinæ conditionis erant civitate donat. **PEDITIBUS ET EQUITIBUS QUI MILITANT IN COHORTE IV. ALPINORUM ET IN VIII. VOLUNTARIORUM CIVIUM ROMANORUM QUI PEREGRINÆ CONDITIONIS PROBATI ERUNT ET SUNT IN DALMATIA SUB Q. POMPONIO RUFO QUI QUINA ET VICENA STIPENDIA AUT PLURA MERUERUNT.** item. **DIMISSIS HONESTA MISSIONE EMERITIS STIPENDIIS POSTERISQUE EORUM** &c. Vides & pedites & equites in Alpinorum & Voluntariorum cohortibus. Tradit & Flavius Josephus in exercitu Flaviano, decem *παιδες* fuisse, quæ pedites mille, decem alias, quæ pedites sexcentenos, equites centum viginti haberent. Atque hæc sunt cohortes quas equitatas quingenarias appellat Hyginus, illæ quas peditatas milliarias, in quibus non tantum externas, sed cives etiam Romanos militasse, inscriptiones quas adduximus, evincunt. Jam enim illa ætate extra legiones etiam cives Romani merebant & legionaria militia fastidiri incipiebat, unde legiones magis magisque exinanitæ, tandem eò reciderint, ut nihil earum apud Romanos præter nomen superfuerit. *Mangus est, inquit Vegetius, in illis labor militandi, graviora arma, plura munera, severior disciplina, quod vitantes plerique in auxiliis festinant militiæ sacramenta percipere, ubi & minor sudor & maturiora sunt præmia.* Hujus generis fuerunt cohortes Batavorum & Canninefatium, qui relicto spretoque Hordeonio Flacco cum Claudio Civili se conjunxerunt. Tacitus in IV. Historiarum. *Iisdem diebus Batavorum & Canninefatium cohortes, cum*

jussu Vitellii in urbem pergerent, missus à Civile nuntius, assequitur. Intumescere statim superbiâ ferocidâque, & pretium itineris donativum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio, postulabant, non ut assequerentur, sed causam seditioni. Cum augeri equitum numerum postulent: apparet jam fuisse illis equites: plures ad equum rescindi & ad honoratiorem militiam voluisse traduci. Ex harum cohortium instituto ortum duxit, quod etiam in legione singulis cohortibus equites sui attribuerentur, ut apud Vegetium cohorti primæ, quæ habet pedites mille centum quinque, equites loricati centum triginta duo: cæteris cohortibus, quæ habent pedites quingentos undecim, equites sexaginta sex: nam etsi ab antiquo, idem in legione numerus turmarum & cohortium esset; turmæ tamen illæ per cohortes non distribuebantur, sed erant totius legionis equitatus.

Omnes miles provincialis accipit pedaturam pedem adjectâ quintâ per totam latitudinem hemistriciæ.) Id est, pedem adjectâ quinta in longitudinem, triginta pedes in latitudine strigæ, sive ut cum Hygino loquar, pedem adjectâ quintâ per triginta, quæ est tota hemistrigii latitudo. In longitudine igitur hemistrigii, inquit, omnis miles provincialis accipit pedem adjectâ quinta. Itane verò Hygine? omnis miles provincialis? At supra legionariis illis provincialis militiæ fidelissimis pedem & semissem dedisti, octoginta hominibus pedes centum viginti? An librariorum culpa est, quod legionarii militiæ provinciali ad censetur, cum scripserat? Legiones quoniam sunt militia provinciali fideliores? Non puto: legionarios enim rectè provinciali militi adnumerari, ibi dixi. Verius videtur Hyginum, quo facilius omni copiæ pedaturam adsignet, omnes centurias, tam legionarias, quam auxiliares ad eundem numerum centum hominum computare; quamvis legionariæ re ipsa non nisi octoginta haberent; hac ratione omni militi provinciali pedem adjectâ quintâ adsignare. Vtitur enim Hyginus ad faciliorem adsignationem pedaturæ ejusmodi fictionibus, ut supra diximus.

Æq. si autem.) Scribe: Eques autem. Solent Latini opponere militem equiti. Cæsar. Tripartito milites equitesque in expeditionem misit. Frontinus. Equitatu post terga militum collocato. Pedes enim in quo præcipuum robur, disciplina Romanorum prisca, καὶ ἑξοχὴν, miles appellabatur: at posterioribus seculis sub Constantino & illis Imperatoribus, quum omnis vis exercitus in equitatu, eques vulgò miles dicebatur, (ut & Græcis σπῆλιώτης, quod nomen antea quaque ut apud Romanos militis gravis armaturæ) quæ appellatio ad hunc usque diem manet, milites enim & militaris

taris ordinis dicuntur, qui sunt equestris. Sed veteres aliter: iidem & exercitum simili ratione opponunt equiti, quasi nec pars exercitus esset. Vide utriusque rei exempla in notis Livianis, viri cui uni plus debet princeps Historicorum, quam cæteris bene de eo meritis omnibus, qui nunc intelligitur, apud posteros nominabitur. Similiter velites à peditibus distinguit: quasi peditum nomine non sint digni, qui justæ plenæque armaturæ non sunt. Frontinus. *Appii Claudii sententiâ senatus eos, qui à Pyrrho rege Epirotarum capti & postea remissi erant, equites ad peditem redegit, pedites ad levem armaturam.* Valerius de re eadem. *Decreverunt, ut ex iis qui equo meruerant, peditum numero militarent, qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur.* Sic quoque Dionysius libro VIII. *ἔκ τῶν ἵππων ἔκ τῶν πεσών ἔκ τῶν ψιλῶν*, distinctè meminit.

Ducæ semis adjecta quinta.) Corrige: Duos semis adjectâ quintâ. Hoc quoque in universum verum non est, nisi equites alarios, quibus singulis tres pedes dedit, ad majorem numerum computaveris. Quod velle Hyginum apparet, quando iis, propter equos super numerarios præfectos alæ & principales tantum assignans, *alioquin*, adjicit, *binos pedes cum semisse acciperent.*

Ut retenturam computemur.) Ut retenturam computemus.

Cohortes cum equitibus suis.) Vegetius. *Legionarii equites cohortes suas contubernii affectione venerantur, cum naturaliter equites à peditibus soleant discrepare.* Peditum igitur etiam tunc propriè cohortes, sed quia inferti innexique equites cohortibus, quæ equitatæ dicebantur, inde cohortis vocabulum, pro tota illa manu equitum peditumque cœpit usurpari.

Habet itaque cohors equitata milliaria equites CCXL.) In cohorte equitatâ, ea observatur proportio, ut tribus peditibus unus eques adjungatur. Septingentos viginti pedites, ducentos quadraginta equites habet milliaria, dimidium utrorumque quingenaria propriè quidem ducenti quinquaginta equites forent, sed fortassis ut vitaretur impar in decuriis numerus, qui in æquas partes tribui non potest, (centuria enim ista ratione pedites LXXV, equites XXV haberet) decem homines equitum numero detractos, pediti adjecerunt. Confirmat hunc numerum Josephus, cum ait, in Flaviano exercitu tredecim cohortes fuisse, quibus singulis sexcenti pedites, centum viginti equites: ubi si dixisset sex centurias pro sexcentis peditibus, (& voluit, opinor, aut debuit ita dicere; facilis enim in eo scriptorum lapsus, ut pro centuria quamvis minori centum homines computent) per omnia cum Hygino faceret: præter numerum enim centuriarum, omnia quæ in cohorte milliaria, pro parte dimi-

dimidia in quingenaria ponit. Meminit & hujus numeri equitum iterum, sed obscurius in descriptione agminis exercitus Vespasiani Lib. III. Cap. 8. ἔπειτα δὲ αὐτῷ τὸ ἴδιον ἔτάγματ' ἱππικὸν ἴδιον γὰρ ἐκάστων τάγματ' εἴησι πρὸς τὰς ἑκατὸν ἱππεῖς. Ubi mirè hallucinatur interpretes. Sic enim vertit. *Equitum præterea suorum agmine comitatus, de singulis enim turmis proprios centum & viginti equites deputatos habebat.* Quasi τὸ τάγμα primum agmen, mox turmam equitum significet, & turmæ apud Romanos plus quam centum viginti homines habeant. Quæ absurda & inaudita sunt. At Savilius Latinè sic reddidit. *Secuti ipsi equites legionis adscripti: singulis enim legionibus adjuncti erant equites centum viginti.* Addit, errare Josephum qui singulis legionibus attribuat equites centum viginti. Rursus in agmine Titi hunc equitatum ponit statim post ipsum. Καὶ μετὰ τοῖς τετῶν ὁπλίταις αὐτὸς τοῖς τε ἄλλοις ἐπὶλέκταις καὶ τοῖς λοχηγόφοις ἔχων κατόπιν αὐτῷ τὸ τάγματ' ἱππικόν. Videtur autem equites τάγματ' distinguere ab equitibus πείρης & ἱλης. Sic enim equitatum cohortium & alarum vocat. In VII. καὶ τῷ ὑπὸ πείρης, πρὸς ἱππεῶν πεδάντ'. Quod malè reddidit interpretes. *Quidam ex ala equitum pedanius*: vertendum erat: Ex cohorte equestri. Eodem. Πέδης πρὸς ὄνομα τ' ἐκ ἱλης ἱππεῶν. Pudens quidem eques alarius. An igitur legionarios equites intelligit? Sanè Josephus & reliqui ejus ætatis Græci scriptores legionem plerumque τάγμα appellat; sed plerumque, non semper: confundunt enim vocabula militaria & pauca admodum uni rei tam propria dicant, ut non interdum transferant ad aliam. Ipse Josephus in eadem descriptione agminis Vespasiani vocem hanc latius sumit. Alibi etiam pro agmine. Polybio σπῖρα & tagma & signum ejusdem significationis sunt, Libro. 6. καὶ τὸ μὲν μέγ' ἐκάστων ἐκάλεσαν καὶ τάγμα καὶ πείρη καὶ σημαίαν: manipulum significare dubium non est. Cohortem enim ex tribus spiris compositam σύνταγμα peditum appellat, Libro XI. καὶ τρεῖς πείρης (τὸ δὲ καλεῖται τὸ σύνταγμα τ' ἑσὼν παρὰ Ῥωμαίοις κορπῆς) & libro X. τ' χλίων σύνταγμα. Mutata autem apud Romanos ratione militiæ, cum non manipulatim, sed per cohortes in acie & castris collocarentur, transiit spiræ vocabulum à manipulo ad cohortem. Ac ita tum plerumque usurpant Græci. Minus mirum, τάγμα, quod ordinem significat, de cohorte quoque accipi. Præterea Josephus nusquam alibi tribuit legionis equites centum viginti, aut ex hoc multiplicatum numerum, puta ducentos quadraginta, trecentos sexaginta, sed alas ferè, aut quoties numerum eorum init, quingentos, sexcentos, mille, bis mille. At cohortibus quingenariis aut sexcenariis disertè dedit hunc numerum.

Quare

Quare non dubitem, *πύμα* hic cohortem equitatem interpretari: sed quia cohortis hic equitatus proxime Imperatorem in utroque Vespasiani & Titi agmine ponitur, cohortem potius prætoriam (nam & has equitatus fuisse supra ostendimus) quam auxiliarem. Equitatus verò cohortium quingenariorum, quamvis vulgò centum viginti equites, aliquando tamen major aut minor numerus fuit. Nam apud Tacitum lego, cohortes Batavorum & Canninefatium seditiosè postulasse, ut numerus equitum adaugeretur. In Actis Apostolorum, tribunus duobus centurionibus mandat, ut parent ducentos milites & septuaginta equites, qui Paulum Apostolum ducant Cæsaream: ubi & peditum centuriæ & equitum decuriæ Hyginianis majores, sed proportionem eadem, quia tribus peditibus eques unus responderet. Tradit & Josephus Capitonem centurionem à Floro præmissum cum equitibus quinquaginta: quibus in locis observes centuriones cohortis equitatæ decurionibus (non enim credibile tantum equitum sine decurione) in imperio prælatos & digniores habitos.

Quod redigo ad peditem ut pedem quod accipit miles, redigo ad duos semis.) Duos equites redigit ad quinque pedites, quatuor ad decem, quadraginta ad centum.

Fit dimidia sumta ductu quinquies sic tractavimus.) Scribe: Fit dimidiâ sumtâ ductum quinquies: sic tractabimus &c.

Accidit ex eo cohortem miliariam detractis æquitibus reliquid pedes D C C L X.) Depravatissima lectio: quam sic restituendam putamus. Accedunt ex eadem cohorte miliaria detractis equitibus, reliqui pedites septingenti sexaginta. Sensus est, adjiciendis ducentis quadraginta equitibus ad sexcentos pedites reductis, peditum ejusdem cohortis equitatæ, qui detractis paulò ante equitibus, reliquos videlicet homines septingentos sexaginta, ut sciamus numerum ad quem cohors equitata debeat computari. Hunc autem verum peditum cohortis equitatæ miliarie numerum esse, sequentia indicant, ubi dicitur, ad quot homines computari, quotque papilionibus tendere debeat: ad hoc ille ipse numerus equitum, qui huic adjectus miliarium efficit, à quo cohors miliaria dicta.

Fit cum superiore mille C C C L X.) Sexcenti & septingenti sexaginta faciunt mille trecentos sexaginta, ad quem numerum cohorti equitatæ miliarie pedatura dari debet.

Ad ∞ C C C L X dari debeat.) Scribe: dari debere.

Cohors æquitata ad in dimidio eandem rationem continet quod cohors.) Fortassis: Cohors equitata quingenaria in dimidio eandem rationem continet, quam cohors miliaria. Ex vocibus, *equitata ad*, fecimus equitatum

quingenariam, ut supra ex *ala ad*, alam quingenariam. De millaria adjiciendum putavimus: debuit enim hic subjicere, quem numerum efficeret cohors equitata quingenaria, redacto, ut supra, equite ad peditem, & dimidium efficere dubium non est.

Habet itaque cohors equitata miliaria 77. X.) Lege: Habet itaque cohors equitata millaria centurias decem. Nam notis his centurias designari, supra diximus: & nota numeralis nos de numero earum non finit dubitare. Centuria itaque cohortis equitatæ millariæ, habet homines sex & septuaginta, qui numerus ad centenarium se habet, ut septingenti sexaginta, numerus peditatus totius cohortis, ad millenarium.

Equites ped. CCXL.) Hæc sunt valde contaminata. Vestigia quæ supersunt nos eò ducunt, ut credamus equitum peditumque numerum repetiisse. Equites CCXL. pedites DCC LX.

Turmas decuriones.) Fortassis. Turmas decem. Quamvis enim equites ducenti quadraginta octo, turmas equitum triginta vel sex equitum quadraginta efficere possint: à vero tamen alienum non videtur, in cohorte millaria, quot centurias, totidem turmas fuisse. Turma igitur habuerit equites quatuor & viginti, qui adjecti septuaginta sex peditibus, efficiunt numerum centenarium. Dimidias has turmas habes apud Virgilium.

Tres equitum numero turmæ ternique vagantur

Ductores: pueri bissesti quemque secuti,

Agmine partito fulgent paribusque magistris.

Tendunt papilionibus CXXXVI.) Cum dederit in peditem pedem adjectâ quintâ, sequitur ut in decem pedites, duodecim pedes pedaturam papilionis. Tendunt hac ratione decem papilionibus centum homines, centum papilionibus mille, & proinde centum triginta sex papilionibus mille trecenti sexaginta. Numerus ad quem cohortem equitatem millariam redegit.

Ex eo 77. & decuriones singulis papilionibus utuntur.) Scribe: Ex iis centuriones & decuriones singulis papilionibus utuntur. Paulò post. *Ex iis 77. singulis.* Deinde de numero CXXXVI, tot papiliones quot sunt in cohorte centuriones & decuriones. Faceos, quibus hi papiliones assignabantur quotidie in vigilias ire; ita centuriones & decuriones in his papilionibus tensionem accipient.

Cohors equitata quingenaria habet 77. VI.) Habet centurias sex: paulò post, de cohorte peditatâ quingenariâ. *Habet 77. VI.* Totidem igitur centurias habet, quot cohors legionaria.

Reliqua

Reliqua pro parte dimidia.) Præter numerum centurionum fortassis & decurionum: habet itaque pedites trecentos octoginta, equites centum viginti: centuria homines tres & sexaginta: quod si centurias hominum sexaginta velis, cohors trecentos sexaginta efficiet. Turmæ siquidem numerum centuriarum adæquent, erunt viginti hominum: alioquin tres turmas quadraginta, quatuor triginta hominum ex eodem numero commodè efficere possis.

Cohors peditata miliaria habet 77. X.) Centurias decem. Cohors peditata est, quæ more antiquo ex solo pedite constat & ad differentiam equitatæ, peditata appellatur. Tacitus peditatum cohortium vocat Annalium XIII. *Adjectaque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis & peditatu cohortium.* Hæ cohortes ut equitatæ, magnam partem, auxilia ejus ætatis erant; hinc sæpe cohortes auxiliares, auxilia cohortium, item focias & fociorum cohortes idem Tacitus appellat. Singulæ autem à nationum ex quibus conscriptæ vocabulo, item auctorum qui scripsissent & si plures erant, ut cohortes legionariæ etiam numero distinguebantur. Tacitus Annalium I. *Septimam decimam cohortem coloniâ Hostrensi in urbem acciri Otho jusserat.* Sed hæc exempla in historia passim obvia, adducere operæpretium non est.

Tendi papilionibus centum ex eis 77. singulis.) Centuriones singulis. Cohors peditata milliaria habet homines centum. Contubernium tegit homines decem: reliqui centum, ut videtur, vigiliis quotidie obeunt.

Item peditata quingenaria habet 77. VI. reliqua ut supra.) Centuria si quidem justissimè dimidiam partem habebit homines tres & octoginta, reliqui duo: sin octoginta dederis quadringentos octoginta cohors habebit, ac erit legionariæ par.

Cantabri.) Pridem ante hæc tempora inter auxilia Romana: Cæsar de Bello Civili. I. *Equites, auxiliaque totius Lusitaniæ à Petrejo Celtiberis Cantabris, barbarisque omnibus, qui ad Oceanum pertinent ab Afranio imperantur.* Lucanus.

Cantaber exiguis & longus Teutonus armis.

Parmyrent.) Palmyreni. In notitia imperii sub dispositione Ducis Thebaidas, ponitur ala octava Palmyrenorum.

Daci.) Horum & alæ & cohortes in lapidibus priscis. C. JULIUS ERUCIANUS CRISIPPUS PRÆF. ALÆ PRIMÆ ULPIÆ DACORUM. Alio. COH. ÆLIÆ. DAC. TETRICIANORUM ET GORDIANÆ. Habet & imperii notitia.

Brittones.) Inscriptio vetus apud Gruterum. L. TERENTIO M. F. QV. RVF. PRÆF. COH. VI. BRITTON. CL. EG. I. M. P. F. DON. DON. AB. IMP. TRAJANO BEL. DAC. ANA. TRIB. COH. I. ÆLIÆ. BRITTON.

Et si quid aliud datum fuerit in exercitu summam clariorum retenturam ponimus.) An fuerat? Et si quid aliud datum fuerit in exercitu nationum (vel auxiliarium) in retentura ponemus.

Camillos cum suis ebimatis singulis ped. V. assignavimus.) Scribimus: Camelis cum suis epibatis singulis pedes quinque assignabimus. Epibatæ quidem vulgò tam Græcis quam Latinis classiarii milites: in universum tamen vectores & inscensores, *ἄνδρες ἐπιβαίνοντες*, & quod inde *ἐπιβαίνοντες*. Possis & legere: cum suis epistatis. Indos, id est rectores & magistros elephantum, sic Græci appellant. Arabes sagittarios de camelo pugnantes apud Livium invenias. *Camelis*, inquit, *insidebant Arabes sagittarii, gladios habentes longas quaterna cubita, ut ex tanta altitudine contingere hostem possent.* Duos sagittarios singulis imponit Xenophon *παιδείας* V I. *ἡ δὲ ἐπὶ ταῖς καμήλαις δ' ἐπιτεταγμένοι ὄντων ἄνδρες δύο εἰς ἐκάστην πέζοντι*: quarum alter, quoties fugerent in tergum cameli conversus in hostem jaculabatur. Apud Herodianum cataphractus camelis infidentes, Artabanus habet. Clibanarii Persis dicebantur. Quod vocabulum quamvis & in historicis Latinis & in notitia imperii; hoc loco tamen vix puto fuisse.

Tendere debebunt si in hostem exituri erunt in prætenturam juxta classi. quos si ad prædā portandum præsto erunt induam quæstorium tendere debebunt.) Corrige: tendere debebunt, si in hostem exituri erunt in prætenturā juxta classicos, si ad prædā portandum præsto erunt secundum quæstorium. Supra. *Stationi dari oportet secundum prætorium pedes viginti.* Uterque in Romano etiam exercitu usus camelorum fuit. Tacitus *Annalium* XV. *Comitabantur exercitum præter alia assueta bello magna vis camelorum onusta frumento, ut simul hostem famemque depellerent.* Sed de camelorum elephantumque usu alius erit dicendi locus.

Datus itaque numerus.) Dato itaque numeros,

Cohors prætoria IV. equites prætores CCCC. Cohortes prætoriæ quatuor. Equites prætoriani quadringenti.

Equitatum in singuli in ped. CCCC L.) Emenda: equites singulares Imperatoris quadringenti quinquaginta.

Classici Mefinaci D. Ravennatis DCCC.) Scribe: Classici Mefinates quingenti, Ravennates DCCC. Notum est Augustum Cæsarem classes

classēs duas, alteram Misēni, alteram Ravennæ collocassē ad tutelam superi & inferi maris. Vegetius. Lib. V. Cap. I. *Apud Misenum & Ravennam singulæ legiones cum classibus stabant, ne longius à tutelâ urbis abscederent, & cum ratio postulasset, sine mora, sine circuitu ad omnes mundi partes navigio pervenirent. Stabant*, inquit, ut de re jam desita. Nam illa ætate, quamvis non in præfecturæ classis fortassis superfuerit, (præfecti enim hujus in notitia imperii mentio) classēs tamen ipsæ non erant; adeò ut scribente Jornande, ille olim portus illustris Ravennæ sua ætate arboribus confitus fuerit. Hæ classēs in lapidibus passim prætorix appellantur, vel dignitatis causâ, ut opinatur Lipsius, quod inter minores alias, ut prætoria aliqua navis eminerent, vel exemplo prætoriarum cohortium, qui ad Italiæ & principis tutelam. Nisi fortè jam ab antiquo classis justa prætoria appellata, ut exercitus prætorius & consularis, quod ut huic consul, sic illi prætor præfici soleret. Ex his classibus classarii sub Imperatoribus ad terrestrem quoque militiam traducebantur. Ac primus Nero (si fides Suetonio) classarios ex remigibus justos milites fecit. Tacitus Historiarum III. classicos in legionariam militiam poscentes, adscitos fuisse memorat. Idem historiarum II. in exercitu Othonis, classicos quoque recenset. *Ipsam Othonem comitabantur, speculatorum lecta corpora cum cæteris prætoris cohortibus, Veterani è prætorio classicorum ingens numerus.* Legiones tamen classicas jam olim nummi habent, ut citat Lipsius ex nummo antiquo, cujus ab una parte. ANT. AUG. III. VIR. R. P. C. ab alterâ. LEG. XVII. CLASSICÆ.

Cœquitat. mil. II. quingenariæ IIII.) Scribe: Cohortes equitatæ miliarix duo, quingenariæ quatuor.

Cohors peditate mil. III. milliariæ quingenariæ III.) Cohortes peditatæ milliariæ tres, quingenariæ tres.

Parmyrent D. Getati DCCCC. Daci DCC. Brittones D. Cantabri DCC. 77. Statorum II.) Hæc corrigenda, ut suprà. Palmyreni, Getæ, Daci, Brittones, Cantabri, Centuriæ statorum, adjectis suis cuique numeris.

Semper numeros acceptis prætentura computare debemus, ut sciamus quod hemistria in retenturam nascantur.) F. Semper numeris acceptis prætenturam computare debemus, ut sciamus quot hemistrigia in retenturâ nascantur. At quomodo ex computatione prætenturæ de numero hemistrigiorum in retentura constabit. An quia latitudo castrorum ubique eadem & numerus hemistrigiorum in retentura ex castrorum latitudine (per longitudinem enim ducunt) dependet? Noster inferius de retentura.

tura. Quoniam est latitudo DC. video quot hemistrigia esse possint, ut nunc erunt decem & septem, ut quæstorio pedatura sufficiens dari possit.

Nunc fit numerus qui retendit XIII. D. CXL.) Tredecim millia sexcenti quadraginta. Ex numeris superscriptis in retentura ponuntur cohortes equitatæ milliariæ duo, quingenariæ quatuor, quæ computantur in unum ad quinque millia quadringentos quadraginta homines. Adde cohortes peditatas milliarias tres, tria hominum millia, totidem quingenarias mille quingentos homines, ad hoc Palmyrenos quingentos, Getas nongentos, Dacos septingentos, Britones quingentos, Cantabros septingentos, centurias statorum duas, quæ quia duplam pedaturam recipiunt, ad homines quadringentos computantur. Erunt iustissimè tredecim millia sexcenti quadraginta.

Sumo partem dimidiam ideo quod à partibus tendat nascantur.) Fortassis: Ideo quod à partibus tensuram nanciscuntur, vel tensura nascatur: nisi malis: tendas, vel tendæ. Quod vocabulum apud Africanum Leonem aliosque ejus ætatis tentorium significat.

Nunc latus prætorii componamus si retenturam similiter computemus si ut retenturam fecimus.) An? Nunc latus prætorii componamus & prætenturam similiter computemus sicut retenturam fecimus. Confusa hæc & inquinata videntur, sed quantum conjicimus, hoc vult. Latus prætorii prætenturam & retenturam intra viam sagularem primum computari debere, ut ex harum magnitudine colligatur, qua formâ cohortes legionariæ ad vallum has partes amplectentes tendere debeant. Debit hic differtè docere, quæ forma latitudo, longitudo singularum partium, quæ inter omnes proportio, at illud supra, ubi de partibus his in universum agit, vix attigit: hic verò ne exemplo quidem trium legionum satis explanat: adeò non perfecit quod debuit hic quidem, qui miserè adfectus ad nos pervenit Hyginus.

Ut sciamus cohortibus legionariis quid tabulino vel signo dare debeamus.) Fortassis: Ut sciamus quid cohortium legionariorum tabulino vel signo dare debeamus; vel utique, quid cohortibus legionariis, tabulino vel signo &c. Intellige earum, ut paulò post. Ut lateribus castrorum cohortibus; tabulino, XC. signis CCCXL pedes adsignemus.

Ut quotiens tres legiones cum supplementis.) Cum illis supplementis, quæ jam recensuit, veluti iusta trium legionum.

Dimidia pars castrorum DCCXX pedes latitudinis habeat.) Latitudo dimidiæ partis, quæ expletur ab intervallo ad viam prætoriam, sexcentos enim pedes in prætentura miles & eques occupant intra viam sagularem;

nona-

nonaginta cohortes legionariæ; triginta via sagularis, ut jam dicet. Intervallum itaque & via prætorialia, ut diximus, hic non computantur.

Et lateribus castrorum cohortibus, tabulino XC signis CXXL pedes adsignemus.) Sic distingue, si legere malis: cohortium tabulino, ut statim. Hæc est forma quâ cohortes legionariæ lateribus castrorum tendunt, ut jam monuimus.

Reliqui DC. centum pedes supersint.) Rectè deletur in margine π centum. Sexcentos enim pedes intra viam sagularem dari vult.

Ut alæ miliariæ in pedaturâ ad pedem tendant.) Ut singulis hemistrigiis ducenti equites vel quinque turmæ: quinque verò hemistrigiis alâ iustissimè tendere possit.

Ut nunc statuamus reliquos ped. statuamus (deletur & hoc rectè in margine) *DC explimus latus unum prætorii.*) Scribe: Explebimus latus unum prætorii. Lateris prætorii longitudinem septingentorum viginti pedum esse voluit eadem de causâ, quâ latitudinem prætenturæ intra viam sagularem sexcentorum, videlicet, ut copiæ præcipuæ hemistrigia, in quibus collocantur, explentes aliis ne misceantur; ut enim alæ in prætentura quinque hemistrigiis ad pedem tendunt; sic cohortes primæ, alæ quingenariæ, cohortes prætoriales integris strigis; reliquæ similiter numerus lateribus prætorii hemistrigia sua tota occupat.

Ut sciamus quot alæ in prætentura tensuræ sint.) Apparet ex hoc loco, quod jam diximus, sed non probavimus; alas quasdam lateribus prætorii tendere. Idem confirmatur infra in compositione prætenturæ. *Nunc prætenturam ut componamus numerum equitum alarium qui sunt reliqui computemus.* Qui sunt reliqui, inquit, ostendens jam quasdam antea lateribus prætorii positas. Item. *Via autem abesse poterit inter cohortes prætoriales & alas equitum si pedatura strictior fuerit.* Cohortes autem prætoriales omnes lateribus prætorii collocantur. Ergo & quædam alæ. Inter alas enim quæ in prætenturâ & cohortes prætoriales non tantum via principalis, quæ nullis unquam castris abest, sed & legatorum & tribunorum scamna sunt media, ut de illis hic non agi certum sit. Accedit quod supra etiam dixit, alas milliarias vel quingenarias lateribus prætorii tendere. Oportuit autem Hyginum hic quoque definire, quænam hæc alæ & quot numero, quod neglexit ut multa alia, ita tamen ut ea nobis vestigia reliquerit, quibus verum investigare possimus. Nam cum in his copiis alas milliarias quatuor; quingenarias quinque recensuerit & illis in prætentura pedaturam deinde adsignet: sequitur ut hæc omnes lateribus prætorii tendant: nam in retentura nullas collocat.

Occupantur numero militum latere prætorii ped. CCCXX.) Quasdam ex notis numeralibus, quibus describitur pedatura lateris prætorii, in mendo esse, manifestum est. Cum enim in unum sexcentos pedes efficere debeant: quingentos decem tantum efficiunt. Salmasius servato numero pedum trecentorum viginti, in cæteris vitium esse putat. Ego hunc quoque laborare nullus dubito. Cum enim in latitudinem strigarum militi nusquam minus hemistrigio, id est triginta pedibus adsignetur, non alius hic numerus esse potuit, quam per triginta multiplicatus, qualis hic non est. Qui autem numerus fuerit, non rectius assequemur, quam si copiarum latere prætorii tendentium pedaturam metiamur. Eæ sunt, cohortes primæ duæ cum duobus vexillis, alæ quingenariæ quinque, cohortes prætorix quatuor, equites prætoriani quadringenti, singulares quadringenti quinquaginta: ut igitur dimidiam castrorum partem expleamus, dimidium horum collocabimus. Cum habeat latus prætorii septingentos viginti pedes longitudinis, cohors prima integrâ strigâ tendet: vexillarii hemistrigio: alæ duæ cum dimidiâ hemistrigiis quinque: cohortes prætorix duæ duabus strigis: equites prætoriani adjectis viginti quinque ex singularibus, vel singulares detractis viginti quinque, strigâ integrâ satis laxè tendere poterunt, nam quadringenti viginti quinque, quadrigentorum octoginta equitum alariorum pedaturam accipient. Erunt hemistrigia quatuordecim, quæ efficiunt latitudinem pedum quadringentorum viginti. Omissum igitur quod facile potuit, in codice unum C. & scripserat Hyginus. *Occupantur numero militum latere prætorii pedes CCCXX.*

Prætorii ped. LX.) Salmasius legit: prætorio pedes CLX. haud dubiè, quia Hyginus suprâ dixit, prætorii totius latitudinem à centum sexaginta ad ducentos viginti observari. Sed parum cogitavit, Hyginum hic dimidiam partem castrorum explentem, dimidiam partem prætorii tantum computare aut etiam minus: quia sexaginta pedes prætorii medii respondent latitudini viæ prætorix, quæ in latitudine pari dimidiæ prætenturæ non computatur: nihil itaque verear retinere numerum, qui est in membranis. Adjice huic sexaginta pedes alterius partis: tantundem pro latitudine viæ prætorix; erit latitudo prætorii totius pedum centum octoginta. Aut si quid mutandum, scripserim, ped. L. ut sit prætorii totius latitudo CLX.

Stationi ped. XX.) Suprà. *Stationi dari oportet secundum prætorium pedes viginti & si res exigit pedes decem sufficient.)*

Communi ped. LX.) Scribe: Comitibus Imperatoris (vel Imperatoris nostri)

nostri) supra comitum pedaturam à quinquaginta ad septuaginta observari jussit.

In vias ped. L.) Nusquam negligentius se gessit Hyginus, quam in positione harum viarum: numerum enim universæ pedaturæ inire satis habens non ostendit, quot numero sint, non quo quæque loco ponantur, non quantum inter singulas intervallum, non an eadem quæ latera prætorii; latera etiam quæstorii percurrant, quemadmodum fit in priscis Romanorum castris: an verò intermoriantur & desinant cum latere prætorii. Duarum quidem in descriptione hujus partis quasi fortuito & non hoc agens, videtur meminisse; alterius secundum comitum strigam; alterius inter cohortes prætorias & alas equitum: illius disertè. Comitibus Imperatoris nostri à pedibus quinquaginta ad septuaginta potest observari; in quâ pedaturâ præfecto prætorio primus locus ante viam principalem assignari debet: interpositâ deinde via cohortes prætorie & reliquus numerus. At hujus ambigüe. Sux autem abesse poterint inter cohortem prætorias & alas equitum, si pedatura inscriptior fuerit. Dubium enim de una inter cohortem & alam, an de duabus, quarum hæc inter alas, illa inter cohortes prætorias, loquatur? Huc quidem ducit nos scriptura codicis, nec absurdum est has potius tolli, quæ ejusdem, quam illam quæ diversi generis copię interjecta est: nam & in prætenturâ mille hominum super numerum compositum collocaturus, non aliam sustulit, quam quæ inter duas alas milliarias. Viam inter alas tollemus, quæ tunc datur, si pedatura permittit. Quod si singulas alas & cohortes prætorias via sua dividit: inter numerum diversi generis vias interponi singulas, ambigendum non est. Erit hac ratione prima inter comites & cohortem prætoriam; secunda inter cohortes prætorias; tertia inter cohortes prætorias & equitem prætorianum; quarta inter hos & alam; quinta inter alas: sexta fortassis inter alam secundam & dimidiam alam; septima inter hanc & vexillarios: quos octava à cohorte prima distinguet: aut si verum videtur conjungi cum vexillariis eadem striga dimidium alæ, poteris unam ex hoc numero tollere; & habebunt singulæ strigæ singulas vias. Sed sic quoque plus viarum, quam quibus quinquaginta aut sexaginta pedes tantum assignentur. Si vexillarios cohorti primæ, dimidiam alam junxeris integræ, viâ nullâ interpositâ, relinquentur sex, quibus decem pedes in singulas dati, efficient sexaginta, pedaturam viarum prætenturæ. Viderint tamen rerum militarium periti, an ad liberiores transitum à retentura ad principia, aut una aut plures viæ ampliores hic potius requirantur. Polybius in ea castrorum compositione, quâ prætorium in prætentura

constituitur, huic parti dat vias quinque, singulas pedum quinquaginta, quo ut in hac metatione constituto sex arbitror fuisse, tres utroque latere. Qua ratione duæ viæ vicinales triginta pedum singulæ, sagulari (hæc enim tertiæ loco est) adjiciendæ videntur. Sed utroque modo mutandi numeri, quos habet codex: viginti enim de comitum stationis & prætorii pedaturâ deducendi, decem viis adjiciendi erunt, nisi si quadraginta pedes duabus viis dari velis, quod & Salmasio visum: Ita numeri reliqui servari possint. Sed in his quæ sola conjectura investiganda sunt, suum cuique arbitrium potius relinquamus.

Quod ferè in hac latitudinem ita fuerit dispositio.) Fortasse: quod ferè in hanc latitudinem ista fiat dispositio.

Fiunt DC. 77.) Fiunt sexcenti pedes: nota enim hæc malè in hunc locum videtur irrepsisse. paulò ante. *Ut nunc statuamus reliquos pedes sexcentos explebimus latus unum prætorii.*

Nunc prætenturam id componamus.) Scribe: ut componamus. Eadem quâ supra methodo, primò latus prætorii componit, deinde prætenturam, ultimò retenturam.

Numerum æq. alarium qui sunt reliqui.) Refinge: numerum equitum alarium, qui sunt reliqui, & intellige quatuor alas milliarias.

Fiunt IIII. partes dimidiæ II.) Fiunt quatuor millia, partis dimidiæ duo millia.

Accipere debent ala miliaria signis ped. CL. tabulino ped. DC. ac ratione ped. CL. efficiunt emistricio.) Fortassis: Accipere debet ala miliaria signis pedes centum quinquaginta, tabulino pedes sexcentos: hac ratione pedes centum quinquaginta efficiunt hemistrigia quinque. paulò post. *Nunc hemistrigia dicimus V.* Ala, inquit, milliaria quinque hemistrigiis pedum sexcentorum tendit, quæ faciunt in latitudinem pedes centum quinquaginta.

Accepit equites III sed in longitudinis ped. DC.) Emenda: Accipit eques tres pedes in longitudine pedum sexcentorum. Superius Hyginus de alariis. *In singulis equitibus terni pedes computantur.*

Sumo partem tertiam ut habeant equites numerum qui in eo longitudinem tendet.) Sumo partem tertiam, ut habeam equitum numerum, qui in ea longitudine tendet. Cum eques tres pedes accipiat in longitudine pedum sexcentorum sumtâ tertiâ parte longitudinis hujus, habebis numerum equitum qui in ea tendit: sunt ducenti.

Erit mitrici unus, vel ut in margine adscriptum, *unius.*) Lege: Erit hemistrigii unius scilicet numerus, nî potius. Erit hemistrigii numerus.

Alibi.

Alibi. Erit militum numerus. Item. Fient pedes triginta, erit hemistrigium.

Et nunc emisstricia dicimus V. quinquies CC. fit ∞ aliæ mille pedaturam.) Lege: Et nunc hemistrigia diximus quinque, quinquies ducenti fiet mille, alæ milliariæ pedatura. Infra: Nunc retenturæ partis dimidiæ diximus numerum sex millia sexcentos quadraginta. Statim: Nunc erit partis dimidiæ hemistrigium sexcentorum pedum per longitudinem quod quingentos homines capiet, sicut diximus. Quanquam hæc ut multa alia in hoc libello præterquam quod inquinata transposita videntur aut confusè dicta. Nam ordo postulabat. Et nunc hemistrigia quinque diximus, alæ milliariæ pedaturam; quinquies ducenti fient mille.

Reliquum autem numerum sicut retenturam computemus.) Sicut retenturam computemus. Id est equites, milites legionarios & quicquid præterea in prætentura tendit, ad certum hominum numerum redigamus, quibus in singulos pes detur adjectâ quintâ. Sic enim retenturam supra computavit.

Ut sciamus similiter quot emisstricia nascuntur.) Quot hemistrigia nascuntur. Nam cum jam constet longitudinem hemistrigiorum in prætentura intra viam sagularem sexcentorum pedum esse, computato numero militum numerum hemistrigiorum facile inueniemus.

Fit numerus cum pedatura valetudinarium veterinarium & fabricæ quæ in unum addo homines computantur VIII.) Scriptura hæc præfert hanc lectionem. Fit numerus cum pedaturâ valetudinarii, veterinarii & fabricæ, quæ in unum ad DC homines computantur novem millia. Sed ut de sinceritate vel vitio ejus constet, numerum in prætenturâ tendentem lustremus. Præter duas alas milliarias, quibus jam adsignavit pedaturam prætendit cohors prima cum vexillariis: (nam ut lateribus prætorii, sic omnem copiam, intra viam sagularem, in quibus & cohors prima, in hoc numero computare debemus) cohors itaque prima cum vexillariis: ea ratione, quâ pes adjectâ quintâ in militem datur, computatur ad mille octingentos milites. Opponuntur cohorti primæ parte altera tres cohortes legionariæ eundem numerum efficientes. Mauri equites sexcenti ea ratione qua equites cohortis peditaræ ad peditem redacti, faciunt mille quingentos Pannonii veredarii (si tamen eandem quam cæteri accipiunt pedaturam) octingenti: classici mille trecenti, & exploratores ducenti his adjecti. Erunt septem millia quadringenti: reliqui mille sexcenti ut novem millia efficiantur. Quem numerum supra respicientes diximus valetudinarium, veterinarium & fabricam minimum unum hemistrigium integrum per totam castrorum latitudinem occupare. Sed

ut

ut verum fateamur, hic numerus quamvis dimidio (quatuor millibus quingentis,) statim subiecto confirmetur; tamen nobis suspectus est, ideo quod omnis collocatur octo hemistrigiis, quorum unumquodque capit homines quingentos in dimidia parte. In numero enim hemistrigiorum vix est, ut vitium admittatur, nisi turbata tota, quæ sequitur, ratione compositionis & computationis: scribendum igitur videtur. Octo millia: quod ipsæ notæ VIIII, deleta uno I. facile permittunt, & paulò post expungendum ꝛ D. quod ex sequenti voce fortassean adrepsit. Quo recepto tribus his speciebus non nisi sexcenti pedes supererunt, quo & ipsa scriptura ducit quodammodo: legemus itaque. Fit numerus cum pedatura valetudinarij & fabricæ, quæ in unum ad sexcentenos homines computantur, octo millia. Nam totum hemistrigium tria hæc genera occupare nihil necesse est.

Sumimus dimidium fit IIIID.) Scribe igitur: & hic sumimus dimidium, fit quatuor millia.

Hoc erit partis dimidiæ est DC. ped. per longitudinem.) Fortassis: Nunc erit partis dimidiæ hemistrigium sexcentorum pedum per longitudinem. Sic enim passim. *Nunc hemistrigia diximus quinque. Nunc si dentur mille homines, &c.*

Quod homines capet sitque diximus peditem adjectam quintam ad pedem accipere.) Anne? Quod quingentos homines capiet, sicut (vel sic quomodo) diximus peditem adjectam quintam ad pedem accipere. Vel potius ut suprâ: adjectâ quintâ pedem accipere. Tot certè homines capere hemistrigium dimidiæ partis prætenturæ, ex sequentibus certius est, quam ut probare necesse sit, & nihil proclivius, quam ab iis, qui librum describere omissum numerum tanquam literam malè repetitam: cum fuerit QUOD. D. HOMINES. &c. infrâ. *Erit hemistrigium quod D. homines postea acceptos recipiet.*

Deducamus partem VI relique quingentos.) Relinquemus quingentos.

Sed habemus numerum IIII.) Corruptus ergo, ut diximus, superior numerus. Si enim ille sincerus esset non quatuor; sed quatuor & dimidium, sive quatuor millia quingentos haberemus.

Videmus quotiens habeo quod est VIII.) Fortassis: Ducemus quod habemus, erunt octo.

Totidem æstrigia nascuntur fit CCXL.) Totidem hemistrigia nascuntur. Fiunt ducenti quadraginta pedes. Octo hemistrigiorum latitudo erunt ducenti quadraginta.

Et superiores computati alarium ped. CCC.) Alarium pedes trecenti.

Duæ

Duæ alæ milliariæ tendunt hemistrigiis decem, quæ occupant in latitudine pedes trecentos. Est autem hæc latitudo in longitudine castrorum.

Poterit esse tenturæ cohortes III.) F. Poterit esse tensura cohortium trium. mox: Video quod hemistrigia esse possint. Hi, inquit, quingenti quadraginta pedes, quos numero intra viam sagularem dedimus, poterunt respondere pedaturæ trium cohortium legionariarum latere prætenturæ ad vallum tendentium: nam quamvis accipiant singulæ ducentos quadraginta pedes ex longitudine castrorum, in unum septingentos viginti; adjectâ tamen pedaturâ scamnorum & viarum, ille minor numerus hunc adæquabit.

Faciunt ped. DCCXX ex quibus decedit quod numerus occupat ped. CCXL.) Scribe: Faciunt pedes septingentos viginti: ex quibus decedit, quod numerus occupat pedes quingenti quadraginta. Fuerat DXL. Tot enim pedes numero jam adsignavit, & ita scriptum fuisse probat, quod sequitur, *Reliqui pedes CLXXX.*

Quod virestrigas nascuntur.) Scribe: Quo sex hemistrigia nascuntur: vel, quod eodem recidit, tres strigæ. Sed *virestrigas* ex VI. HEMISTR. corruptum videtur, & sæpius hemistrigiis computat, ut: *Video quot hemistrigia esse possint: ut sciamus similiter quot hemistrigia nascantur, &c.*

Ut nunc vicinaria iuvias super cohortem primam.) Videtur fuisse. Ut nunc, via vicinaria super cohortem primam. Et est sanè via vicinaria super cohortem primam. Hyginus. *Observabimus primæ strigæ signis idem adsignari, quod cohortis primæ, ut viæ vicinariæ percurrant.* Via hæc pedum viginti.

Item numero quatuor pedum denum.) Si sana hæc sunt, ex quatuor hisce viis, prima inter scamnum tribunorum & alam milliariam, secunda inter duas alas, tertia inter alam & nationes, quarta inter medias nationes ponenda est.

Fit in via ped. LX.) Fit in vias pedes sexaginta.

Reliqui pedes CXX quod si manes tribunorum & legatorum singuli LX ped. adsignavimus.) Scribe: Reliqui pedes centum viginti, quos scamnis tribunorum & legatorum singulis sexaginta pedes adsignabimus. Scamnum legatorum, quamvis non semper ejusdem latitudinis, à quinquaginta tamen ad octoginta pedes suprâ jussit observari.

Nunc si dictator mille homines super numerum compositum in eandem pedaturam locus adsignetur.) Fortassis: Nunc si dentur mille homines, quibus super numerum compositum in eadem pedatura locus adsignetur. Putabam initio de dictatione aliquid latere, veluti: si dictatione mille hominibus

nibus super numerum, &c. Sed illud nunc magis placet. *Dari & accipi dicitur numerus, cui pedatura adsignanda est. suprâ. Dados itaque numeros, qui infrâ scripti sunt, sic computabimus. Qui optimâ ætate vixerunt, dixissent. Nunc si detur mille hominum.*

Quoniam partes dimidiæ D. esse constat, quos capite emisstricio.) Quoniam partis dimidiæ quingentos esse constat, quos capit hemistrigium. Sed & hæc luxata & transposita videntur: ordo postulabat. Quoniam quingentos esse constat, quos capit partis dimidiæ hemistrigium.

Deducamus scammis ped. X.) Deducamus scammis pedes decem. Singulis intellige, utrisque viginti: via enim inter alas, quæ his adjecta efficit triginta, decem pedum est.

Et viam de interbalis tollamus.) Scribe: Viam inter alas tollemus. statim. Viam inter alas reponimus. Erat hæc Romanorum consuetudo, ut quoties densis castris confidere placeret, contraherent quasdam vias; alias omnino tollerent. Cæsar de Bello Gallico. V. Castra etsi erant exigua per se vix hominum millium septem, præsertim nullis cum impedimentis, tamen angustius viarum, quam maximè potest, contrahit. Hyginus mox. Via autem abesse poterit inter cohortem prætoriam & alas equitum, si pedatura strictior fuerit. Polybius. Quod si major aliquando sociorum copia adfuerit, qui vel ab initio expeditionis comites fuerint vel postea advenerint, iis quos casus adduxit præter jam dicta, etiam vacua circa prætorium loca complent.

Quæ tunc datur si pedatura permittet.) Lege: Quæ tunc dabitur si pedatura permittet.

Nunc è contrario similiter numeris compositis deducamus homines mille.) Dixit quis locus adsignandus sit mille hominibus super numerum compositum acceptis: nunc contra docet, quibus adsignanda sit pedatura, quæ deductis de numero composito mille hominibus nudatur.

Quorum est pedatura strigea ped. L X.) Integram strigam potest intelligi nudare, si duo hominum millia deducit. Sed numeris antea compositis, mille hominum deducens hemistrigium, tantum scammis adjiciet.

Dabimus scamnum.) Scribe: scamno. Cætera rectè se habent.

Et via inter alias reponimus.) Et viam inter alas reponemus.

Item lateri prætorii & retenturæ.) Item latere prætorii & in retenturâ.

Item quæstori minuamus vel amplius.) Lege: Item quæstorium minuamus vel ampliemus. Frontinus. Pelopidas Thebanus castris ampliolem locum supra ripam complexus, vallum cervulis & alio materiæ genere constructum incendit.

Servatis portionibus latitudinis.) Imò longitudinis. Cum enim strigarum

garum numerus dextrâ sinistrâque prætorii & quæstorii augeri vel minui hac ratione debeat; sequitur, ut latitudo prætorii vel quæstorii augeatur vel minuatur: longitudo verò servetur: inter prætorium enim & quæstorium nullas copias interponit. Scripsit igitur. Servatis portionibus longitudinis: aut latitudinem vocavit, quæ est propriè longitudo.

Suæ autem abesse poterint si pedatura inscriptior fuerit.) Emenda: Via autem abesse poterit, si pedatura strictior fuerit: vel; viæ autem abesse poterint. suprâ. *Et si strictior fuerit pedatura, cohorti legionariæ dari debet.*

Inter cohortes prætorias & alias equitum.) Lege: Inter cohortes prætorias & alas equitum. Equites prætoriani, singulares & nationum alas quoque suas habuerunt: alæ tamen simpliciter non hos, sed equites alarios plerunque denotant: intellige hic alas quingenarias.

Ideo quod disciplinam militarem ad sum quisque numerum conjuncti conveniunt.) Lege: Idèò quod disciplina militari ad suum quisque numerum conjuncti convenient. Videtur velle. Nihil interesse, an sublatâ viâ alæ & cohortes prætoriæ conjunctæ tendant, quia quamvis egredientes papilionibus in striga combinentur, eductæ tamen ad principia, hæ dextrâ, illæ lævâ facillè cum genere suo conjungi possint.

Si observent ita dico & in retenturam.) Fortassis: Idem observetur ut dixi in retentura. vel: Si observent ita ut dico & in retentura. Vt velit idem in retentura observari, hoc est tolli quoque hanc viam, quæ ut mea fert opinio, per retenturam percurrit & numerum diversi generis unâ ad quintanam educi, ut ibi cum copiis suis conjungatur.

Qui solent & quemquam genus hominibus per strigas strictius seu laxius tende.) Intricata lectio. Sulpicor fuisse. Qui solent etiam quadringentis hominibus per strigas strictius seu laxius tendere. Quamvis, inquit, unumquodque retenturæ hemistrigium capiat homines quadringentos: tamen si plus vel minus militum acceptum fuerit ut ita necesse sit, solet singulis hemistrigiis paulò major vel minor numerus dari.

Quoniam sæpe numerus evenit computare.) Fortassis: Quoniam sæpe numeros evenit commutari, ut &c. An potius? Quoniam sæpe numeros convenit computare, ne &c.

Tentura amplius efficiant quam strigæ in eandem pedaturam incurrant.) Finge: ne tensuræ amplius efficientes quam strigæ in eandem pedaturam incurrant: nisi si cui verius videtur fervare hic vocem, *Tentura*, quam & alibi habet liber, & composita, prætentura & retentura firmant. Antiquiores certè, *tenta* dicebant: *Timpana tenta sonant*; *Hic ubi confessum pelleque ut in ordine tentæ*: unde & tentoria.

Quoties reliquus numerus convertit.) An? quoties reliquus numerus non fuerit?

Nec totius metationis ordo turbetur, & retenturas per strigas æquali numero laxius tendunt.) Ita nec totius metationis ordo turbatur & in retentura æquali numero laxius tendunt.

Retentura numerum computatum ut in prætentura conveniunt.) Puto velle: Per omnem retenturam æquali numero strictius vel laxius tendere debere: ita ut expleant pedaturam sexcentorum pedum, quæ est latitudo prætenturæ cæterarumque partium. Fortassis ita concepta fuerat sententia: Ut nec totius metationis ordo turbetur in retentura & per strigas æquali numero laxius tendat retenturæ numerus computatus ut prætentura conveniat.

Quod si adhuc amplius seu minus quam ostendimus supplimentanda fuissent.) Scribe: Supplimentis dandum fuerit. Ut dabimus papilioni, scamno, &c.

Et cohortes circa ballum aliter tendere.) Et cohortes circa vallum aliter tendent.

Nunc retenturæ diximus partis dimidiæ numerum DC DCCCC XX.) Inquinatissimus numerus: fac ut supra: sex millia octingentos viginti.

Quoniam est latitudo DC video quot hemistrigia esse possint.) Latitudo partis dimidiæ castrorum intra viam sagularem & prætoriam vel ei respondens spacium sexcentorum pedum pedatura propriè viginti hemistrigiorum. Hyginus. *Nunc video quoties metiri possim XXVI.*

Ut nunc erit decem septi esset quæstorio pedaturâ sufficiens dari posset.) Puto reliquisse Hyginum. Ut nunc, erunt decem & septem, ut viis & quæstorio pedatura sufficiens dari possit. Video, inquit, sexcentos pedes efficere posse viginti hemistrigia, sed cum ex hac pedaturâ viis & quæstorio nonaginta dari debeant, reliqua tantum erit pedatura septendecim hemistrigiorum. Vias vicinarias retenturæ verbo tantum attingit, nec disertè docet, quot numero sint, nec quantum singulis detur: fortassis, quia eadem, quæ latera prætorii & hanc partem percurrunt. Non dubito autem viarum hic meminisse, quia nonaginta soli quæstorio non assignari liquet cum prætorio quod est majori latitudine sexaginta vel quinquaginta tantum assignentur in hac computatione sexcentorum pedum dimidiæ partis: suffecerint itaque quinquaginta vel quadraginta (minus enim quam prætorio dandum est) quæstorio & supererunt sexaginta, ut supra, viis. Ex malè acceptâ scripturâ XVII. VT. VIIS ET. QUÆ.

QUÆSTORIO, nasci videtur potuisse. Decies septies & quæstorio.

Summo itaque numeri partem XVI quod æmistrigia esse diximus fit CCCC) Emenda: Summo itaque numeri partem decimam septimam, quot hemistrigia esse diximus, fiunt quadringenti. Septendecim hemistrigia in retentura esse & superior scriptura & numerus retenturæ dimidiæ evincunt: quadringenti enim decies septies ducti, efficiunt sex millia octingentos.

Erit militum numerus tendere debebunt.) Ita hæc distinguenda. supra. Camelis cum suis epibatis pedes quinque adsignabimus, tendere debebunt, si ad prædam portandam præsto erunt secundum quæstorium.

Adjecta quintam ped. LXXX. fiunt ped. CCCCXX) Manifestum in calculo mendum. Scripserat enim, fiunt quadringenti octoginta. Hæc est longitudo hemistrigiorum retenturæ pertinentium à viâ quintanâ ad sagularem legionarias cohortes tergo castrorum à supplementis distinguem.

Inde efficitur duæ cohortes latere retenturæ tendant.) Scribe: Inde efficitur, ut duæ cohortes, &c. Duæ cohortes legionariæ lateribus castrorum ad vallum tendentes, eandem pedaturam quadringentorum octoginta pedum occupant in longitudine castrorum: singulæ ducentos quadraginta: nam accipiunt nonaginta per ducentos quadraginta: ut supra diximus & statim iterum attingemus.

Quoties per strigas distribuimus.) Id est, quoties iisdem hemistrigiis, quibus cohortes peditatas & equitatas collocamus, quod fit in hac compositione; ubi cohortes parte inferiori ad quintanam ponuntur: nationes parte superiori proximè legiones ter gum castrorum tuentes.

Nec longe ab alterutrum ut vimam tesseram.) Fortassis: unam tesseram. Vegetius. Tesseram dicitur præceptum ducis, quo vel opus vel ad bellum movetur exercitus. Tesserarii, qui tesseram per contubernia militum nunciant. Præceptum hoc unum per omnem exercitum volebant esse, ne quis errori locus aut confusione. Recenset Vegetius inter incommoda, auxiliares copias variarum nationum sequentia, quod alia his, alia illis instituta sint, nec omnes unius præcepti significatione convertantur. Lib. II. Auxiliares conducuntur ad prælium ex diversis locis, ex diversis numeris venientes, nec disciplinâ inter se nec notione nec affectione consentiunt. Alia instituta, alius inter eos est usus armorum. Neesse est autem tardius ad victoriam pervenire, qui discrepant antequam dimicent. Denique cum in expeditionibus plurimum proficit, omnes milites unius præcepti significatione converti, non possunt æqualiter iussa complere, qui ante pariter non fuerunt. Huic malo, ut paret aliquam me-

dicinam, unâ saltem tesserâ nationes ad belli munia cieri vult, nec longe ab invicem disjungi, quo id rectè & ordine fieri possit.

Suo vocabulo.) Vegetius. *Signa vocalia dicuntur, quæ voce humanâ pronuntiantur, sicut in vigilis & in prælio pro signis dicitur, ut puta, victoria; palma, virtus, Deus nobiscum, triumphus Imperatoris: sciendum tamen ista vocabula quotidie debere variari, ne ex usu hostes signum agnoscant.* Suo igitur vocabulo cui adfuerant & quod intelligebant, non eodem quo legionibus & alis, his imperabatur; utique cum in castris novi neque dum Romanis imperiis essent adfuerant.

Citationes audiant.) Citationem appellare videtur, imperium vel signum vocale, quo ad belli munia cientur. Tacitus. *Omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Virgilius. *Ære ciere viros Martemque accendere cantu.* Fortassean igitur fuerat: Ut unâ tesserâ suo vocabulo citationes audiant. vel: Ut unam tesseram suo vocabulo citationis habeant.

Observabimus primæ strigæ signis idem adsignanti quod cohors primæ ut vicinariæ percurrant.) Scribe: Observabimus primæ strigæ signis idem adsignari, quod cohortis primæ, ut viæ vicinariæ percurrant. Sensum arbitror. Pedaturam in qua cohors prima, tam lateribus prætorii, quam in prætentura tendit, ejusdem latitudinis esse debere cum pedatura, quæ illi latere dextro viæ prætorii & in retentura opponitur: ut via vicinaria quæ est super cohortem primam in prætentura per totam castrorum latitudinem: quæ lateribus prætorii per retenturam rectâ percurrere possint. Primæ strigæ dici videntur, quod & quæ lateribus & quæ in prætentura proximæ viæ sagulari.

Erunt itaque lateribus cohortes sedecim.) Non hæc & sequentia accipienda sunt de universa copia numerum hunc multum excedente, neque de dimidia, latere uno non lateribus tendente; neque de numero intra viam sagularem; quatuor enim millia ex his tantum intra viam sagularem ponuntur: sed de legionibus. Finita enim collocatione supplementorum, addit quomodo cohortes legionariæ circa vallum tendant, sed paucis: quia rationem compositionis earum jam supra docuit: ac primum ait, *lateribus sedecim cohortes esse.* Cum enim prætentura septingentos viginti, tantundem longitudinis accipiat latera prætorii; retentura verò quadringentos octoginta: & cohortes legionariæ singulæ nonaginta per ducentos quadraginta, id est, ducentos quadraginta ex castrorum longitudine, sequitur, ut tres cohortes latere uno prætenturæ, tres latere prætorii, duæ latere retenturæ & proinde octo uno castrorum latere; sedecim duobus tensionem accipiant.

Prætendens & retendens quatuor millia.) Lege: prætendent & retendent quatuor millia. Octo cohortes legionariæ, efficientes quatuor hominum millia, iustissimè tria millia octingentos quadraginta ad vallum prætorium & decumanum ultra viam sagularem tendent. Hoc enim hic est prætendere & retendere.

Et singulæ sexaginta per trecentos sexaginta.) Singulæ cohortes tendent formâ hac quam suprà inter bonas dedit: & cum trecentos sexaginta accipiant ex latitudine castrorum, quæ demtis intervallo & viâ prætoriâ, est pedum mille quadringentorum quadraginta, sequitur, ut hac pedatura in fronte castrorum quatuor cohortes collocentur: totidem tergo.

Reliqui quatuor millia intra viam sagularem.) Reliquas sex cohortes intra viam sagularem ponit. Lateribus prætorii duas ex primis: in prætectura tertiam, cui & vexillariis juxta tendentibus parte contraria viæ prætoriæ tres alias cohortes opponit. Erunt quatuor millia trecenti viginti. Sic habebimus universam triginta cohortium dispositionem.

In quantum potui Domine frater.) Apud Senecam est. *Dominus meus Gallio*: quo minus mirum hunc ætate inferiorem fratrem suum Dominum appellare, præsertim cum hic, ad quem scriptus libellus honoribus æctus fuisse videatur. statim. *Si dignatus fueris injungere novitatem metationis ad magnitudinem tuam primus adferam.*

Castrorum æstivalium.) Æstiva & hyberna veteres appellare solent. Vopiscus *hyemalia*, ut hic, *æstivalia*. *Tuum est illic hyemalia & æstiva disponere ubi tuis nihil desit.* infra. *Munitio æstivalium observatur generibus quinque.*

Priusquam numero instituere.) Fortassis: Priusquam numeros constituerem. statim. *Universum exercitum suis locis constituimus*: constituere enim non tantum statuere significat, quod fiebat in metatione, signis, tentoriisque positis, sed etiam componere, ordinare, & in certum statum perducere. Quo sensu constituere rempublicam, passim apud optimos scriptores. Cicero pro Marcello. *Hæc tibi reliqua pars est, hic restat æctus, in hoc elaborandum est, ut rempublicam constituas, eoque tu imprimis compositâ summâ tranquillitate & otio perfruare.* Noti in Romanâ historiâ & priscis nummi- trium viri reipublicæ constituendæ fatale legibus collegium, post quos libertas à nullo Romanorum fuit repetita: ita servitutem in rempublicam constituerunt: sic & constituere fortunas tenuiorum, dicuntur, qui statum non habentibus, ut appellat Vellejus, agros adsignant, quo fortunæ eorum in tuto collocentur. Sed minus ab sensu hujus loci abeunt ista, *constituere exercitum, rem militarem*: quod alibi expressit Cicero, *collocare rem militarem.*

Sub ratione omnia declaravi præcipitia in omni inceptationem.) Fortassis: Præcipuum in omni incepto rationem. Ut dicat se primum omnium ostendisse, quam rationem, quodque consilium Romani secuti sint in compositione exercitus. Cum id tamen præcipuum in omni negotio sit, neque unquam debeat omitti, in re profectò militari ratio est, quæ Romanos distinguit à barbara multitudine; ratio, quâ unâ omnes nationes vicerunt: quam tanquam proprium sui generis bonum imitati superbiam Græcorum cum aliis rarò communicant. Tacitus de moribus Germanorum. *Multum (ut inter Germanos) rationis & solertiæ, præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disporre diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare, quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in duce quam in exercitu.* Ubi tamen malim. Nec nisi ratione & disciplinâ, id est, per rationem & disciplinam: beneficio rationis & disciplinæ, ut suprâ. *Multum rationis & solertiæ.* Tacitus eodem libro. *Occidere solent non disciplinâ & severitate, sed impetu & ira.* Conjuncta autem ratio & disciplina solent poni in laudibus egregiorum ducum. Cicero Verrinâ V. *Non ad. Q. Maximi sapientiam, neque ad illius superioris Africani in re gerendâ celeritatem, neque ad huius qui postea fuit singulare consilium, neque ad Pauli rationem atque disciplinam, neque ad C. Marii vim & virtutem, sed ad aliud genus Imperatorum esse referendum.* Seneca. *Illis corporibus, illis animis (de Germanis loquitur) delicias, opes, luxum ignorantibus, da rationem, da disciplinam: ut nihil aliud dicam, necesse erit nobis Romanos mores repetere.* Hyginus tamen de sua Gromaticorum ratione, parte non postrema disciplinæ militaris in constituendis ordinandisque castris, propriè accipendus. Quare vide, an ista sic rectius legantur. In brevi omnes auctores sum persequutus, & quicquid circa compositionem æstivalium instituerunt; in hoc libello priusquam numeros constituerem subiectâ ratione omnia declaravi. Præcipuum id in omni inceptatione: in metationibus scribendo nullus auctorum ad hunc diem ostendit: quapropter, &c.

Metationibus scribendo nullus auctorum hunc diem ostendit.) De metationibus scribendo (vel in metationibus scribendis) nullus auctorum ad hunc diem ostendit.

Exposuimus itaque suas peciæ.) Emenda ut suprâ iussimus: Singulas species: nam & illic, *suas*, pro singulis.

Quis numeros tam mutari debeat.) Qui numerus commutari debeat.

Quod si ale in retentura positæ fuerint & prætentura.) Equitum plurimum in prætentura, minus lateribus, minimum verò in retentura ponit, quo

quo cum castra movenda, aut educendus est exercitus, eques inter primos educi possit, si contra fiat, imperitiæ metatoris adscribit.

Si cohortes equitate in eo exercitum omnino fuerint ovimus alas quingenarias lateribus quæstorii. Inlere negativam & scribe: Si cohortes equitatæ in exercitu nullæ omnino (vel omnino non) fuerint, ponamus alas quingenarias lateribus quæstorii. Minimum equitatus dari vult retenturæ: non tamen omnino nihil: alarum potius minimas, si cohortes equitatæ non fuerint, illic collocari quam omnino equite carere.

Nam quod a legiones æstas & divisi duos numeros pertinet. Fortassis: Nam quod ad legiones sparsas & divisos in duo numeros pertinet. Tacitus. *Cum interim spargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello semina ministrat.* Idem Agricola. *Quamquam exacta æstas sparsi per provinciam numeri.*

Quod experitis compositionem difficultates ostendit. Experiti dicebantur antiquis, autore Festo, qui vulgo imperiti. Sed cum id vocabulum apud neminem utique illius invenias ævi, & hic de re loquatur, quæ & peritis difficultatem præbens, novâ methodo opus habeat; inducor potius ut credam reliquisse Hyginum: quæ & peritis compositionum, vel experitis compositionem, &c.

Methodum metationes à me exquisitum ad numerum 77. pertinet. In margine. *Pertinentem.* Fortassis. Methodum metationis à me exquisitam ad numerum centuriarum pertinentem.

Intentato ingenio. Puto: Intento ingenio: ut intento animo, intentione curâ, & similia.

Si primum cottidianam metationem tractabis. An potius, tractaveris. Quemadmodum non aliam copiam in castris suis collocat, quam quâ utebantur Romani circa imperium Trajani & Hadriani: ita non fictorum & commentitiorum, sed verorum & usu receptorum castrorum compositionem docet: sic tamen, ut nec seculi sui disciplinâ contentus, quædam ad severiorem legem & mores revocet, majorum laudabile prorsus temperamentum secutus, ut neque suæ ætatis, neque priorum inventa repudiet, sed eligat ex utrisque optima. Quod an adsecutus sit, difficile jam dictu est, posteaquam omnia illa antiquorum monumenta, quæ se profecutum dicit, injuriâ temporis interciderunt. Illud certe verum est, unicam hanc viam esse, unicam rationem, qua artes ad summum perducuntur, quaque aliquid post antiquos scribitur, quod post illos legi velis.

Nunc munitionem castrorum & reliqua, quæ pluribus auctoribus scripserunt,
P bre.

breviter perferamus.) Videtur fuisse : Quæ pluribus autores scripserunt ; vel pluribus autoribus scripta sunt. Polybius in suo de castrametatione , partem hanc metationis pænè totam præteriit , non excusandâ negligentia , nisi alibi in libris , qui interierunt , exsecutus erat , quemadmodum in eis qui supersunt , vallum Romanum ejusque ab Græco differentiam , alibi descripsit. Hoc enim tantum notat in præducendâ fossâ & extruendo vallo , duo latera Romanis legionibus , duo sociis dari ; quasi de munitione nihil præterea necesse sit , monere. Simplex , fateor , majorisque laboris , quàm artis est opus castrorum : tale tamen , ut in eo magna pars disciplinæ atque adeo salus & columen exercitus vertatur : cum hac potissimum de causa in interiori metatione & compositione tantum curæ adhibeatur , ut omnis copia intra brevem munitionem aptè concludi possit : Quid enim profit absque eo dirigere ordines vicorum ? quid dimetiri viarum spatia ? quid omnia ordine disponere , nisi ut ab superveniente nec opinato hoste sternantur ordinati & compositi ? Munition est , quæ omnia in tuto locat : munition , quæ facit ut tantæ artis fructus ad eos perveniat , qui eâ utuntur. Hyginus quidem brevis etiam est , sed non aliâ de causâ , quam quod jam pridem vulgata & à pluribus pertractata hæc pars , multis verbis non egeat.

(Munitionem extinualium observatur generibus quinque.) Munition æstivalium observatur generibus quinque. Castrorum duo genera æstiva & hiberna fuisse notum est : sed hæc veteres illi & prisca Romani diu ignoraverunt ; continentia quidem cum accolis bella ; sed tamen ita gerere consuevi , ut hieme quasi à rerum naturâ & tempore anni induciis factis dimitterent semper militem , in domosque & tecta sua reducerent. Obsidione Vejorum anno ab urbe condita circiter trecentesimo quadagesimo octavo instituta primum hiberna , & quia res nova militi eoque gravis stipendiis , ut ait Florus , taxata. Servabatur tamen diu post illa tempora , quoties licebat , mos antiquus & hibernacula adeo in promiscuo usu tunc non erant , ut etiam pro poenâ irrogarentur. Frontinus. *P. Valerio consuli Senatus præcepit exercitum ad Sirin , victum ducere Setinum , ibique castra munire & hiemen sub tentoriis exigere.* Bello Punico secundo militum qui ex Cannensi prælio fugerant , ignominia hoc legitur inter cætera adjectum. *Ne in oppidis hibernarent , neve hiberna propius ullam urbem decem millibus passuum edificarent.* Equidem mali moris solutæque disciplinæ semper habitum equitem , non tantum peditem per oppida , vicos aut villas sparsum sub tectis & in umbra æstiva agere : ostendit hoc , P. Scipio Africanus , cui cum relatum esset , bene magnum Carthaginensium equi-

equitatum per æstatem sub tectis contineri: *Sint*, inquit, *vel plures dum talem habeant ducem*. Tam mollis effeminatique animi, tam corruptæ licentiæ maximo Imperatori videbatur, quod hodie in morem vertit, equites, æstivo anni tempore domos circumspicere & recessum, ut quantumvis multitudinem adoriri non dubitaverit, nec sibi magnoperè inquirendum de numero eorum putaverit, quos tam molliter haberi comperisset. Proprio enim rerum agendarum & ipsius quodammodo virtutis tempore alibi quam sub dio aut pellibus habitare, quid nisi dedecus, nisi flagitium rei militaris æstimarent homines in castris educati, in iisque tantum rei bene gerendæ momentum ponentes? Solebant tamen ferè, ut diximus, remittere aliquid de virtute, nec vulgaris duritiæ habebatur, ne hyeme quidem domos subire. Jactantia hæc erat Ariovisti: *Inviolos Germanos, exercitatissimos in armis, intra quatuordecim annos tecta non subisse*. Sed postquam longinqua & gravia bella procul à domo traxere, militem militiamque perennem fecere, nullo præstituto militandi tempore, nisi quis legitimorum stipendiorum esset, aut bello confecto domum reduceretur: non rarò disciplinæ interfuit, ut tam hyeme, quàm æstate in castris continerentur, quo semper velut in procinctu adversus hostem stantes neque insidiis locum præberent, neque hosti laxamenti aliquid darent ad respirandum, viresque recolligendas: simul ut inter externos & sæpe pessimos mores remoti ab oppidorum vitiorumque contactu sanctius & incorruptius agerent. Sed ista hibernacula non tantum exterius adversus omnes conatus hostiles magno opere emuniebantur, sed & interius laxius disponebantur multo paratu multaque curâ; sæpe lapide vel saxo contra inclementiam & injurias aëris ædificabantur, præsertim quæ in finibus imperii aut ferocibus & nondum satis pacatis nationibus sedes belli aut servitutis plurimumque annorum hiberna, rationem quidem & ordinem castrorum, cæterum omnia in modum municipii habebant. Ideoque & tractu temporis magis magisque adauctæ, quædam eorum claris aliquot oppidis originem dederunt. In hibernis aliarum nationum sæpe etiam notari videas, quod arundinibus, ligno & stramento intecta. Livius: *Milites in portis murisque sibimet ipsos tecta cœgerat militariter ædificare: erant autem pleraque ex cratibus & tabulis facta, alia arundine texta, stramento intecta omnia, velut de industria alimentis ignis*. Idem XXX. *Hibernacula Carthaginiensium congesta temere ex agris materia exædificata lignea ferè tota erant*. Et in Cæsare nō fallor, tabernacula lego stramentis & arundinibus hibernorum causâ intecta: sed aut extra insidiarum periculum posita, vel utique non ex disciplinâ rei mi-

litaris veteri ædificata fuisse certum. Nam Romani hiberna quidem cura majori exædificabant, tamen ignis alimentum in castris fugientes, tam hæc quam æstiva sub pellibus vulgo agebant. De primis ad Vejos hibernis, Florus. *Tunc primum sub pellibus hiematum.* De iisdem Livius. *Militem Romanum in opere ac labore nivibus pruinisque obrutum, sub pellibus durare.* Cæsar. *ibique sub pellibus hiemare constituit.* De hibernis Corbulonis; Tacitus Annalium XIII. *Adjectaque ex Germania legio cum equitibus alariis & peditatu cohortium, retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme adeo sæva, ut obducta glacie, nisi effossa humus tentoriis locum non præberet.* Sed de hibernis hic non agit Hyginus. *Æstiva vel in unius noctis transitum ponebantur, quæ absque alia adjectione castra dicuntur, & inde castra pro uno die, aut unius diei itinere: ut primis, secundis, tertiis, &c. castris, ad aliquem locum pervenire: vel in plures dies aut aliquod tempus: Stativa Latini, χρόνιον ἀπληκτον vocant sequioris ævi Græci: in plures, inquam, dies: nam & hæc stativa dicuntur, non tantum quæ in longum tempus ponebantur, ut putat vir doctus. Livius in XXXVII. Ibi plures dies stativa habuit: & in XXIII. Ibi quæ ociofa stativa erant, crebro decurrere militem cogebat.* Hoc tantum intererat, quod quæ in diuturnam mansionem instituebantur magnitudine operum & laxitate totorum castrorum hibernaculis propiora: ordo & ratio eadem erat. Sed ne in illis quidem munitionem intermittebant, nullamque noctem sine muro confidebant, ne in pacato quidem ex præfca disciplinâ. In hostico etiam posterioris ætatis Tactici jubent. Onosander cap. VIII. *Ἐν δὲ δὴ τῷ ἐχθρῶν κατὰ στρατοπέδου χάρακα περιβαλλέσθω ἢ τάφρον ἀνέφ' ἡμέραν μέλην ἢ παρεμβολὴν θέσειν.* Quæ & sequentia capitis octavi & noni, Leo mutatis dicam an corruptis, ut solet, paucis verbis in suum convertit, constitutione XI. §. 2. 3. 4. & 5. Immo etiamsi pugnare decretum esset, non sinebat tamen disciplina militaris ad universæ rei dimicationem venire, nisi castris positis, communitisque. Diximus id supra: nunc veterum autoritate probemus, ne cui hæc (ut solent hodie dura) fabulosa & composita videantur. Nec tibi hic adducemus Paulum Æmiliū (quamvis hic unus instar omnium esse possit) ne quis ætate senili fractum, & cæteris Imperatoribus tardiolem & consideratiorem factum existimet, sed fortissimos & calidissimos Ducum, qui ultro laceffere hostem ac fortunam prælii experiri in votis semper habuerunt. Marcellus ille primus Romanorum, qui ostendit Hannibalem in acie non esse invictum, cum instaret, urgeret, ab eo & vestigio ejus non discederet, tantæque arderet pugnandi cupiditate, ut castra castris nunquam satis duce-

ret collata: tamen hanc legem militiæ nusquam neglexit; priusquam in hostem duceret castris positis, cupiditati suæ & casibus incertis præliorum semper intercessit. Livius XXVII. *Marcellus vestigiis instabat, castraque castris conferebat, & opere perfectio, extemplo legiones in aciem inducebat.* Non aliter Cajus Marius, qui bello Cimbrico quum pronuntiaffet facturum se militibus pugnandi potestatem, eosque quanta maxima alacritate in hostem ferri & paratissimos ad prælium ineundum esse conspexisset. Sed munienda, inquit, primum castra sunt, remque in posterum diem distulit. Idem in magni Cæsaris actis passim observari potest, ne in bellis, quæ maxima celeritate velut vincendo confecit, Romanæ disciplinæ & providentiæ castrensis non fuit memor, de Bello Gallico VIII. *Cæsar castris eo loco metatis, muniri jubet castra, absolutis operibus legiones pro vallo instructos collocat.* De Bello Civili III. *Tertio die Macedoniâ ad Pompejum pervenit juxtaque eum castra posuit & postridie eductis omnibus copiis, acie instructa, decertandi potestatem Pompejo fecit. & alibi. Quare non immerito Livius* Bello Gallico hoc peccatum tribunorum militum consulari potestate exagitat: *Ab undecimo, inquit, ab Roma lapide, tumultuario exercitu raptim ducto, ægre occursum ibi tribuni militum non loco castris ante capto non præmunite vallo quo receptus esset, non deorum saltem, si non hominum memores nec auspicato nec litato instruunt aciem.* Multis enim magnisque subsidiis se privant, hæc qui negligunt loco æquiori pro castris ad certamen: receptaculo hoste victo vel dilata pugna: perfugio, si quid secius acciderit: qui sunt igitur isti, qui segnem istam vocant sapientiam parumque Martii ac virilis animi? Barbari quibus omne opus, omnis cunctatio servilis, remque in ancipitem aleam dare quam prudentia vincere potius videtur. Timida tu hæc putas consilia? At ferocissimas fortissimasque nationes vicerunt: morari victoriam? At illi usurparunt qui incredibili celeritate confecerunt bella orbemque terrarum triumphis suis peragrarunt. Ita enim insisterunt fortunæ suæ, ut rationem semper & disciplinam in concilio habuerint. Legimus quidem interdum pugnatum ex itinere & castris nondum vallatis certamen contractum; sed raro admodum sponte ducum Romanorum; nisi forte cum occasionis non prælii res esset, aut cum illo hoste negotium, quem in aviis, latebrisque delitescentem majoris operæ esset protrahere, quam vincere. Alioquin instante & instructâ acie se offerente hoste, is mos Ducum Romanorum fuit, ut contra quidem instruerent, ne certamen detractare viderentur, sed suis se locis continentes quantum liceret, hostem non lacefferent. Primâ potius & secundâ acie instructâ, tertiam ad opus applicabant, aut si minus periculi solâ primâ acie, sicut constituta erat manente,

duas alias castra munire præcipiebant. Veteri militiâ triarios sæpe interdum & hastatos & trianos sic opus perfecisse legimus : recentiori similiter tertiam vel & secundam & tertiam aciem. Livius III. *Trifariani Romani muniebant, alius exercitus prælio intentus stabat.* Cæsar de Bello Civili. l. 1. *Cæsar in præsentia similem rationem operis instituit, singula latera castrorum singulis attribuit legionibus munienda, fossamque ad eandem magnitudinem perfici jubet, reliquas legiones in armis expeditas contra hostem constituit.* Hirtius bello Africano. *Dum hæc opera fiebant à legionibus, interim pars aciei ante opus instructa sub hoste stabat.* Eodem. *Cæsar deterritus non est quo minus prima acie pro vallo instructa, reliqua pars exercitus opus faceret :* Sed obvia passim exempla sunt. Vegetius, quoniam in Cæsarum militia haud paulo major multitudo munerum vacationem habebat, munificibus opus facientibus omnes equites & eam peditum partem, quæ non operatur privilegio dignitatis, ante fossam in procinctu armatam vult consistere, ut ingruentes repellat hostes. Nam hoste vicino omnino necessarium instructas quasdam copias manere. Solebant enim tum imprimis aciem ostentare vel velitatione laceßere ad tardandum opus castrorum. Scriptor belli Africani. *Consuetudine pervulgata militari credebatur instrui Cæsar ad opus suum tardandum, quo plures in armis tenerentur.* Idem. *Cum ei nuntiatum esset ad impediendos milites suos & ab opere depellendos hostem propius accedere necesseque haberet legiones à munitio- nibus deducere.* Sæpe etiam rei bene gerendæ occasionem aucupantes, dispersos in opere deimproviso aggrediebantur ; quemadmodum Nervii apud Cæsarem Romanos non sine summo periculo calamitatis accipiendæ, nisi veterani & multis præliis exercitati milites instruxissent, sese sponte sua & pænè ducis munia ipsi implevissent. Opus Romani æquis partibus distribuebant. In exercitu consulari duabus legionibus cum pari numero sociorum Latini nominis, duo latera Romano, duo socio exercitui munienda dabantur. In majori exercitu æquæ quoque partes pro portione assignabantur. Illud tamen discrimen hic veteris & novæ militiæ, quod quoties pars exercitus in acie contra hostem staret, pars muniret ; illa, semper pars cujusque legionis, puta, triarii & principes, opus faceret : pars alia, hastati, in acie maneret : hac verò sæpe integræ legiones instructæ, aliæ totæ operi applicabantur. Sic quoque in Cæsare non omnes legiones, sed quæ primæ ad venerant opus fecisse legas de Bello Gallico. II. *Legiones sex, quæ primæ ad venerant, opere dimisso castra munire cæperunt.* Ac ideo fortassis etiam ordinem agminis mutatum ac de eo sortitas legiones in Tacito legimus ; ne quædam aut tardius accederent, aut omnino ab opere immunes essent. Tribuni quorum in imperio vices erant, præerant universi operis pro-

probationi. Interdum & legati, ut apud Cæsarem Nerviiis aggredientibus: hi igitur universum opus regere, curare, ut singulis cohortibus centuriisque æquæ partes obvenirent, & quæ obvenissent ex disciplina perficerentur, instare operi, nec min perfectio discedere. At singulas partes centuriones decempedis dimensi militibus distribuebant, providebantque, ne quid ignaviâ aut errore alicujus peccaretur. Ita omnis munitio multitudine operantium opus accelerante, celerius quàm suspicentur imperiti perficiebatur. Peractâ munitione copiæ pro vallo instructæ, ordine se intra munitionem recipiebant. Exemplum habes in Cæsare contra Petrejum & Afranium duas acies instructas continente & interim occultè opus perficiente. Leo constitutione XVI. *Quando exercitus castra positurus est, ne perturbatè aut confusè ad castra fossati transeat, sed si hostes immineant & pedites exercitui nostro adfuerint, currus omnes ex ordine ponant & fossas undique ad modum valli ducant. Expediti autem milites, οἱ ἐξελκτοὶ, omnes parvo intervallo instructi, ab illis distent, tumque apparatus & impedimenta ordine ingrediantur in castra; ubi autem excubias vigiliæque emiseric, tunc armati ipsi ex ordine ingrediantur & castra ponant, & si hostes prope non adfuerint, satis erit uno drungo instructo hanc formam observari, ut reliqui castra muniant.*

Fossa vallo agmine agremmis.) Valesius. *Fossâ, vallo, aggere & agminibus.* Nos ordinem Hygini in explicandis his quinque generibus secuti, legimus: Fossa, vallo, cervolis, armis, aggere. Cervolorum hic quidem nec vola nec vestigium; sed quum descriptis fossæ vallique rationibus ad cervolos transeat, iisque uti præcipiat, tanquam singulari genere munitionis, ubi neque fossa fieri neque vallum extrui potest; non est simile vero hic omisisse: Cervolis deficientibus armorum ordinibus castra munit; postremo aggere.

Fossa loco securioris causæ disciplinæ.) Scribo. Fossa loco securiori fit causa disciplinæ. De loco suspectiori omisit, cum alioquin loco suspectiori securitatis, securiori disciplinæ causâ fossa fiat. Operæ pretium est observare, non in priscis Tacticis (quid enim facilius quàm ardua præcepta dare?) sed in historiâ Romanâ, quomodo maximi quique Imperatores non tantum continentibus armorum exercitiis, sed etiam operum labore militem sive in pace sive inter media prælia præliis paraverint: non loquor nunc de circumvallatione urbium munitarum, aut hostilium munitionum, aliisque operibus ad claudendos obsidendosque hostes, aut securitatem exercitus per ingens terrarum spacium ductis, quorum in historiâ Romanâ miracula quædam sese offerunt, adeo nostris moribus incredibilia

dibilia, ut sint, qui in numerum fabularum adscribi velint: quæ quamvis talia sint, apparet tamen quorsum spectent: sed de operibus loquor: quibus ad formandum militem usi sunt. Ut alios omittam, Julius ille Cæsar, qui jactare solebat, milites suos etiam unguentatos, bene pugnare posse, bello tamen Africano tironum exercitum nactus, nihil prius habuit, quam opere eum fatigare, tantumque in eo posuit, ut rem in aleam certaminis deducere non sit ausus; adeò ut hostibus jam se ipso tardior & consideratior factus & de solitâ bellandi consuetudine & celeritate excessisse videretur. *Scriptor ejus belli. Cæsar jubet milites rursus ad opus redire, & per causam munitionum tirones in labore defatigare non intermittit: Idem. Cæsar non more superiorum Imperatorum in hibernis exercitum continebat; sed tertio quartoque die procedendo propiusque hostem accedendo, castra communiebat opereque faciendo milites se circumspiciendi non habebant facultatem, quod legiones non uno in loco contineret, sed per causam frumentandi hac atque illuc raptaret.* Et hic ille Cæsar qui si quis alius militem armis instruere norat; sed tamen qui ut diximus, non minori indulgentia, quam severitate disciplinam regeret: nec nisi necessario labore militem fatigaret, quippe quem per causam facilitatis & benignitatis studebat sibi acquirere; reipublicæ corrumpebat: plane ut hujus solius exemplo probari satis possit, veteres Duces operum laborem non minus ad victoriam, quam ad disciplinam conferre existimavisse, nec credidisse satis arma militi, quem non prius ligone exercuissent. At cæteri Duces etiam tuendæ disciplinæ causâ, militem operibus duraverunt & contra otium pugnaverunt, ut ita dicam, in otio tam veteri republica quam sub Cæsaribus. Ita Flaminius, ne in otio militem haberet, viam à Bononiâ perduxit Aretium. Livius XXXIX. P. Nasica in hibernis, quamvis classis usus necessarius non esset, ne tamen desidiosa miles corrumperetur, naves ædificare instituit, ut autor est Fróntinus. Corbulo ne segnem militem attineret, inchoatum à Drufo aggerem Rheno coercendo absolvit. Obvia passim in historia Romana exempla. Quid dicam pontium, theatrorum, basilicarum, aquæductuum & similes structuras, non nisi à milite factas? Raro enim bene illis cessit desidiosa & otium militare: magno steterunt intermissa munera corruptamque disciplinam vel seditione militari vel clade ab hoste, malo aliquo publico semper luerunt. Fossâ solâ absque vallo etiam Cæsarem castra communivisse lego, sed ut hostem falleret, quem intelligere nolebat munitionem fieri, de Bello Civili. I. *Ne in opere faciendo milites repentino hostium incursu exterrerentur, atque opere prohiberentur, vallo muniri vetuit, quod eminere &*

procul

procul videri necesse erat, sed à fronte castrorum contra hostem pedum XV fossam fieri iussit: prima & secunda acies in armis, ut ab initio constituta erat, permanebat: post has opus in occulto tertia acies faciebat: sic omne prius est perfectum quam intelligeretur ab Afranio castra muniri. Idem stratagema refert Frontinus. C. Cæsar cum adversus Afranium copias educeret, & recipiendi se sine periculo facultatem non haberet, sicut constituerat prima & secunda acie furtim à tergo ad opus applicata, XV pedum fossam fecit. Manifestus defectus: neque enim prima & secunda acies furtim ad opus applicari potuit, neque in Cæsare ex quo hæc descripta, ulla obscuritas, quo secius intelligi potuerit: fortassis ita supplendum: manentē sicut constituta erat prima & secunda acie, tertiā furtim à tergo ad opus, &c. vel, furtim tertia ad opus, &c.

Cujus species est.) Id est, cujus forma. Livius. Miratus dicitur & universam castrorum speciem. Frontinus. Angulus autem omnis species capit duas, planam & solidam. Idem. Aliæ species & formæ per quas frequenter arcifiniorum agrorum quadratura concluditur.

Fatigata dicitur quæ à summam latitudinem lateribus debexis in angustiam ad te dolum conjuncta perveniunt.) Scribo: Fastigata dicitur, quæ à summâ latitudine lateribus devexis in angustiam ad solum conjuncta pervenit. Res per se clara est. Cæsar de Bello Gallico VII. Scrobes trium in altitudinem pedum fodiebantur paulatim angustiore ad infimum fastigio. Idem. Fossam pedes viginti latam directis lateribus duxit, ut ejus solum tantundem pateret; quantum summa labra distabant. Summa labra vocat Cæsar, quam noster, summam latitudinem: & infrà, ripam. Sic labra summa fluminis in fragmento Sisennæ apud Nonium pro ripis, quas & Græci & Hebræi suo idiomate per translationem sic appellant. Summæ latitudini, opponitur, solum: quam vocem hic Hygino restituiamus. Rutgerius legit: ad titulum conjuncta, &c.

Punica dicitur quæ lateri exteriori ad perpendicularum dirigitur contrarium devexum sit quod in fatigata) Scribe: Punica dicitur, quæ latere exteriori ad perpendicularum dirigitur, contrarium devexum sit, quemadmodum in fastigata. Quæ sit ripa ad perpendicularum directâ, jam docuit nos Cæsar. Directo latere cujus solum tantundem pateat quantum summum labrum. Sed utrumque ferè latus ad perpendicularum dirigit. Hirtius. Fossam duplicem pedum quinum denu lateribus directis. Quam speciem Hyginus hic prætermisit, fortassis, quia improbat; anteriorem tantum ripam latere directo; anteriorem fastigatam fieri jubens, haud dubiè propter incumbens onus pondusque valli ne ripa decadat. Quare Punica dicatur, non obser-

observavi: fortassis, quòd in fossis aut ædificiis Pænorum talè aliquid: hodie propter soli teneritatem utrumque latus, sed interius tamen magis devexum facere tutius censent.

Quibus latitudo dari debeat ad minimum pedem quinque altum pedes tres.)
 Lege: Quibus latitudo dari debet ad minimum pedum quinque, altitudo pedum trium. Minima hæc fossæ latitudo & altitudo, quam tumultuariam vocat Vegetius. Quod si terra solutior fuerit, ut ad similitudinem lateris cespes non possit abscindi, tunc opere tumultuario fossa perducitur lata pedes quinque, alta tres. Alibi tamen & tumultuariam majorem facit. Lib. 1. cap. XXIV. Deinde tumultuaria fossa fit lata pedes novem & alta pedes septem: sed ubi vis acrior imminet hostium, tunc legitimâ fossâ ambitum convenit munire castrorum. Ita ut duodecim pedes lata sit & alta sub lineâ (sicut appellant) pedibus novem. Legitimam fossam oppohit tumultuariæ. Sed & in hujus latitudine definiendâ, rursus secum ipse concors non est, jubens imparem numerum observari. Fossam, inquit, aperiunt latam aut novem aut undecim aut tredecim pedibus, vel si major adversariorum vis metuitur, pedibus decem & septem: imparem enim numerum moris est observari. Certissimo argumento librum ex diversis autoribus compilantem, nunc hos, nunc illos secutum esse: hic verò, ut videtur, superstitionibus addictum aliquem quod genus imparem numerum magis faustum & prosperum habebat. Alioquin non video id vulgo observatum. Cæsar qui fossarum latitudinem satis diligenter describit in munitionibus castrorum, alibi denum, alibi duodenum, alibi quindecim, alibi novendecim, rursus alibi viginti pedum facit. Josephus quatuor cubitorum: τὰ φρῶ ἐξωθεν περιβάλλεται βάθῳ πεντάπηχας ἢ ἑνὲς ἵπν. Africanus dat septem vel octo pedum latitudinem, quinque pedum altitudinem: ἑπτὰ πιάτες φασάτες δὲ ὀκτὺν τετράφον τὸ μὲν βάθῳ πρῶτον. ἐπὶ δὲ πλάτῳ πρῶτον ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ. At Leo latitudinem quinque aut sex pedum, altitudinem septem aut octo, quæ & sequentia, ut & alia non pauca descripsit ex Africano, dissimulato, ut solet, nomine auctoris; in quo tamen excusandus videtur, quod eo in Africanum jure utitur, quo Africanus in alios: Nam hic Æneæ Tactico tota capita tantum non ad verbum surripuit, neque dubito, quin aliis alia, quod manifestum foret, si aut prisci illi Tactici superessent, aut eos qui latent etiam nunc in Bibliothecis, omnes nobis videre contigisset. Africani autem numerum saniores, quam hunc esse suspicor, quia interdum æqualem altitudini latitudinem, sæpe majorem, rarò minorem dari observo: illud apparet crescente ignavia militari, munitionum magnitudinem paulatim decrevisse: olim

vigente

vigente disciplinâ Romanâ legitimam fossam vix denis pedibus minorem arbitror fuisse, quanta latitudo requiri videtur, ut ne tam facilè repleti fossa & scindi vallum possit: at non rarò majorem: imò in obsidionibus & imminente hoste, majori longe opere, duplici sæpe fossâ valloque aliisque munimentorum generibus castra sæpe firmabant: ut in obsidione Alessiæ fecit Cæsar: cujus filius Octavianus obsidens Perusiam, fossis triginta pedes altitudinis tantundem latitudinis habentibus, castra sua amplexus fuit. Nec immensi laboris res est. Non sua tantum, sed hostilia etiam castra intra paucas horas sæpe circummunierunt. Autor Livius in tertiâ Historiâ, M. Geganium consulem de quartâ vigiliâ signa protulisse, ut hostilem Volscorum ad Ardeam munitionem circumplecteretur, *ceptumque opus atque adeò appropriatum fuisse, ut sole orto Volsci firmiori se munimento ab Romanis circumvallatos, quam à se urbem viderent, aliaque simul parte consulem muro Ardeæ brachium injunxisset, qua ex oppido sui commeare possent.* Vides celeritatem, post quartam vigiliam coeptum, ante lucem perfectum opus, & vides circuitum haud dubiè longiorem, aliena castra & quidem Ardeam obsidione amplexa circumvallarunt. Et ne putes Romanos illos veteres vires ultra fidem immanesque quosdam & ad opus natos præ cæteris gentibus lacertos habuisse; Nervios intueri, ingentem quidem vim, sexaginta millia, sed tamen hominum Gallorum, hoc est, rudium operis & laboris intolerantium & ne ferramentorum quidem copiam habentium. Hi Q. Ciceronis hiberna oppugnantes, gladiis cespitem circumcidendo & manibus sagulisque exhauriendo terram, fossam quindecim & vallum undecim pedum in circuitu XV. millium passuum minus tribus horis & quidem hibernis & brevioribus perfecerunt. Ergo ut miles his non sit instructior, neque peritior castra mille sexcentorum passuum, qui est circuitus castrorum Polybii & Hygini, tredecim millia militum intra horam & dimidiam; viginti verò millia intra horam ejusmodi fossa valloque communire potuerunt. Non loquimur miracula. Illis, tribus horis pes adjectâ quintâ: his, intra horam tertia, nî fallor, & quinta decima pars pedis ex illa latitudine & altitudine, quam diximus, fossæ vallique singulis perficienda sint. Quare adsit modo ratio, adsit studium bonarum rerum, omnia faciliora & leviora evadent, quam credant imperiti. De circumvallatione alibi plura dicimus.

Regressis pedibus exterius sexaginta per latitudinem portarum.) An potius? Egrediu pedibus exterius sexaginta. ut supra. *Introitu prætorii partis mediæ.* Cornelius Nepos Hannibale. *Quo repentino objecto viso, tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus.*

Similiter fossa fiet quod præter brevitatem Titulum est cognominatum.) statim. Ut Titulus ad fossas ad vallum. Scribit Festus, milites ipsos titulos dictos. Tituli milites appellantur, quasi tutuli, quod patriam tuerentur; unde & Titi prænomen ortum. Dicebatur & Titulus suggestus comæ in formam galeri. Varro. *Titulati dicti hi, qui in sacris, in capitibus habere solent ut metam, id titulus appellatur, ab eo quod matres familias crines convolutos ad verticem capitis habent, uti velatum dicunt tutulos.* Item pallium quo velabant caput. Fulgentius de prisco sermone. Numa Pompilius & ipse de pontificalibus scribens, tutulum ait dici pallium, quo sacerdotes caput tutabant, cum ad sacrificium accessissent, sicut & Virgilius ait:

Et capita ante aras Phrygio velamur amictu.

Simili fortassis ratione propugnaculum hoc ante portas aut fossa ejus (sollet enim usus partibus sæpe dare nomen, quod toti rei magis conveniret) à tuendo titulus appellata; præsertim cum rotunda ad similitudinem galæ & suggestus in capite; & quemadmodum hæc caput, sic illa portas castrorum defendant & tueantur. Hyginus simpliciter propter brevitatem, ait, ita appellari. Ita enim videtur scribendum. Quæ propter brevitatem Titulus est cognominata.

Ballum loco suspectiori extrui debet cespite.) Vulgaris valli materia, cespites & terra, unde & ab aggestu terræ dictus agger: ut & Græcis χώμα & χώσις, ἀπὸ τῆς χωννύειν, quod est, aggestu terræ vel glebarum obruere. Inde & rei rusticæ scriptoribus fossa & terreus agger, militare sepimentum, dicitur. Varro. *Tertium militare sepimentum est fossa & terreus agger.* Sanè, re ita exigente & dante loci natura, struebatur etiam lapidibus vallum vel materia five concædibus (ἄλλω Græci vocant) sed frequentissimè cespite. Hic vulgaris later militaris faciendo castrorum muro, exscindebatur: nec temerè, aut pro libitu cujusque, sed ad certam normam; formamque ut lateres. Vegetius. *Cespes fit altus semissem, latus pedem, longus pedem semis.* De laterum, quibus Romani utebantur, magnitudine, Vitruvius Lib. II. *Fiant autem laterum genera tria, unum quod Græcè δίδωρον appellatur, id est quo nostri utuntur, longum pede, latum semipede. Cæteris duobus Græcorum ædificia struuntur: ex his unum πεντάδωρον, alterum τετράδωρον dicitur.* Quem locum descripsit Plinius in XXXV. Sed, ut hodie quidem legitur, oppugnat. Genera eorum, inquit, tria, didoron, quo utimur longum sesquipede, latum pede. Non dicam vocem, didoron, meritò hic viris doctis suspectam esse, quia nec Vitruvianus nec Plinianus modus hujus lateris quantumvis diversus, significationi satis convenit: hic enim ab omni parte excedit, ille solam latitudinem duorum palmorum habet,

habet, à qua nomen traxisse, non est probabile. Accedit, quod uterque scriptor tetradoron & pentadoron à quinque quoquo versus palmis deducunt: neuter didoron à duobus: præterea in veteribus Lydium vel Lydion, non didoron invenisse testatur Salmasius, recipitque eam lectionem non à mensurâ, sed à populis Lydiæ dictam. Iam formam alterius, aut utriusque in vitio esse, res ipsa clamat. Philander Plinianam lectionem præfert, quia Vitruvius c. VIII. Lib. II. causam, propter quam in urbe Romana lateritii muri non sint probandi, hanc potissimum adfert, quòd ibi plusquam una contignatione opus, & lege vetitum sit, majores crassitudines, quàm sesquipedales constitui: lateritii autem, nisi diplinthii aut triplinthii fuerint, sexquipedali crassitudine non possint plusquam unam contignationem sustinere: unde conjicit, pedem semis unius lateris mensuram, tres pedes diplinthium, quatuor semis triplinthium esse; probabili quidem conjecturâ, non tamen certâ; quando mensurâ Vitruvianâ paries ex latitudine & longitudine lateris queat construi. Ego potius crediderim, tam in hac, quàm in illâ lectione, vitii aliquid latere: quia nihil hic de altitudine, quæ qualiscunque fuerit, definiri tamen debuit; neque prætermissa est in tetradoro & pentadoro quoquo versus quatuor vel quinque pedum. Plinthion propriè Mathematicis forma est, cujus pari longitudine & latitudine minor altitudo *donde* cujus major altitudo. Et hodie quidem vulgari lateri, non tantum minor longitudine latitudo, sed etiam minor latitudine altitudo est. Considerent itaque rerum harum periti, an inde Plinii & Vitruvii discrepantia, quod omissâ in altero mensurâ longitudinis, in altero altitudinis; uterque depravatus sit & fuerit: *Longum sesquipede, latum pede, altum semipede*, congruente cum Vegetiano cespice mensurâ. Nec sanè à vero absconum hunc militarem, ad normam illius circumcisum, *ad cujus similitudinem*, ut ait Vegetius, *exscindebatur. Quod si terra solutior fuerit ut ad similitudinem lateris non possit cespes abscindi.* Ac lateris crudi fingendi, formandique non imperitis fuisse milites apparuit in obsidione Massiliæ, ubi Cæsariani lateritium murum struxere. Trebonius aggeris novum genus & inauditum ex lateritiis duobus muris senum pedum crassitudine atque eorum murorum contignationem facere instituit, æquâ ferè latitudine. In circumvallatione Græcorum *πλινθες* & *πλινθία* non raro invenias.

Lapide saxo sive cemento.) Lapide & saxo quadrato etiam in æstivis murus extruebatur interdum. Virgilius.

Præfodiunt alii fossas aut saxa sudesque

Subvectant.

Tacitus. *Tunc montibus arduis ut signa clementer accedi poterant in modum valli saxa præstruit.*

Sive cemento.) cæmento. Ita sæpe in antiquis codicibus, aulidi, fragidi, foliicimus & similia, pro aulædis, tragœdis, folœcismus. Vitruvius saxum quadratum plerunque distinguit à cæmento, Lib. 1. c. 5. *Sequitur ordo de lapidicinis explicare, de quibus & quadrata saxa & cæmentorum ad ædificia eximuntur copiae.* & rursus. *Ubi sunt saxa quadrata sive silex sive cæmentum.* Neque dum satis convenit inter interpretes, quæ sint cæmenta. Hermolaus nihil certi adfirmat. *Cæmentum Vitruvio & Plinio esse lapides, quo cum alibi tum Romæ utantur exciso monte aliquo aut effosso:* Sipontinus. *Lapides parvos apros ad ædificandum.* Philander. *Lapidem rudem, non cæsum, vulgarem esse.* Salmasius negat veteres cæmentum appellasse, ut vulgo sibi persuadeant rudem lapidem, sed cæsum & politum ad usum ædium, non tamen quadratum. mox tamen. *Quemlibet lapidem è lapidicina cæsum, vel ex alio majore saxo decisum cæmentum dici.* & rursus. *cæmentum lapidem ipsum cæsum è lapidicina & æquatum ad struenda tecta.* Non habent quod sibi exprobrent: in tantâ varietate aliquid omnes veri dicunt, & tamen ex parte falluntur. Nam Vitruvium attentè legenti satis liquet, cæmenta esse lapides, non quadratos, qui sive quod sine delectu & respectu formæ fortè temerè tantum cædantur, sive quod cædendo lapide quadrato hinc inde eximantur, decidant & frangantur, cæmenta dicuntur. Relinquuntur hi interdum, ut exciduntur rudes & impoliti; interdum poliuntur & aptantur ædificiis, sed non ad eandem & certam omnes mensuram, unde cæmentorum nomen retinent. Utrovis genere vallum extrui posse docet Vitruvius: non enim omnis fert omnia tellus: utendum est eo quod dederit. Sic de muri materiâ Vitruvius. l. 1. c. 5. *De ipso muro, è qua materia struatur aut perficiatur, ideo non est præfiniendum, quod in omnibus locis quas optamus copias, eas non possumus habere, sed ubi sunt saxa quadrata, sive silex, sive cæmentum, aut coctus later, sive crudus, his erit utendum.* Non enim uti Babilone abundantes liquido bitumine (pro calce & arena) & cocto latere factum habent murum: Sic item possunt omnes regiones, seu locorum proprietates, habere tantas ejusdem generis utilitates, uti ex his comparationibus ad æternitatem perfectus habeatur sine vitio murus. Vir clarissimus legit: *abundantes liquido bitumine, eo pro calce & arenâ & cocto latere factum habent murum.* Non necessariâ emendatione: rò, eo, enim rectè subaudiri potest, ut sæpe fit apud veteres. *rò factum*, hic quoque potius retinuerim, quia non solius meminit bituminis, sed & cocti lateris, id est, omnis materiæ, ex quâ factus murus. Sensus enim est, ex bitumine & latere murum factum:

non bitumen pro calce & harena & cocto latere ; sed pro illis duabus speciebus fuisse. Justinus de Semiramide. *Hæc Babiloniam condidit murumque urbi cocto latere circumdedit, harenæ vice bitumine interstrato.* Salmasius. *harenati vice. Non enim solius harenæ, sed calcis arenatæ vice interstratum bitumen :* Sed ne hæc quidem mutatio necessaria. Alteram enim specierum pro utrâque posuit, ut & Plinius qui bitumen interpositum vice calcis scribit. Plinius de bitumine. *Calcis quoque usum præbuit, ita ferruminatis Babiloniæ muris ;* id est, calcis & harenæ usum præbuit. Ita & Vitruvius Lib. II. c. 4. harenam continere cæmenta dixit. *Si exentæ (arenæ fossiciæ) diutius jaceant ab sole & luna & pruina concoctæ resolvuntur, & fiunt terrosæ, ita cum in structuram conjiciuntur non possunt continere cæmenta.* Sed ut ad murum castrorum revertamur : parum referre ait, saxis an cæmentis agger extruatur. Quid mirum ? cum ratio temporis & necessitates bellicæ sæpe jubeant qualicunque materiâ aggerem replere aut vallum extruere. Sic totas arbores, arborum truncos, ramorum & virgultorum fasciculos, & quicquid natura loci suppeditat, in hunc usum vertit sæpe necessitas. Legimus quinimo cadaveribus occisorum vallum extructum & mortuos superstitibus factos munimentum. Scriptor belli Hispaniensis. *Ex hostium armis pro cespite cadavera collocabantur, scuta & pila pro vallo insuper, & gladii & mucrones & capita hominum ordinata.* Hannibal hac sævitâ dicitur suos efferasse & ab humanitate, quæ effæminatum & molle nescio quid, illis feris videtur habere, ad immanem & sævam virtutem traduxisse. Livius. *Hunc natura & moribus immitem ferumque insuper dux ipse efferavit pontibus & molibus & humanorum corporum strue faciendis.*

Sufficit latus ped. VIII. altum ped. VI.) Latum ped. vel sufficienti latitudini pedes octo, altitudini sex. Hanc quoque partem operis, labente re Romanâ, desidia imminuit. Vegetius enim murum instrui jubet altum tribus pedibus supra terram, ubi vis acrior immineat hostium quatuor pedibus. At Cæsar denum aut duodenum pedum plerumque, Libro. VI. de Bello Gallico, Libro III. de Bello Civili & alibi. Interdum & majori opere muniebant ; sed ne te deterream, non sæpe. Quippe Cæsar in obsidione Alexiæ, illa castra tantis operibus munita, quibus vim totius Galliæ, & illum postremum libertatis bellicosissimæ gentis impetum sustinuit, non vallaverat, nisi vallo duodenum pedum : sed turres inædificabant, loricas pinnaeque vallo adjiciebant, quarum cum tam crebra in historiis mentio, miror Hyginum hic oblivisci : præsertim cum res ipsa illis armis & tormentis apprimè necessaria : turres ut superne & ab latere aperto vulneraretur hostis : loricæ pinnæque, ut ne miles

les in vallo consistens & propugnans, hostilibus telis nudus objiceretur. Nam vallum illud vulgare non erat illis pro loricâ, sed loricam ei inædificabant. Cæsar. *Castra imperat vallo pedum duodenum muniri, loriculasque pro hac ratione ejus altitudinis inædificari.* Adscendebant enim vallum propugnantium primi. Cæsar. *cum celeriter nostri arma cepissent vallumque adscendissent.* Idem. *Ad arma concurrunt, vallum adscendunt.* Virgilius.

Ferte citi vallum, date tela, scandite muros.

Idem infrâ Hyginus vult, cum jubet, *in hostico adscensus valli duplices & frequentes fieri.* Neque enim prohibere potuissent ne compleretur fossa, scinderetur vallum & munitio perrumperetur, nisi fuissent qui insisterent & è loco superiori in hostem pugnarent. Quid igitur prætermisit Hyginus rem tam utilem? An quia illo ævo in vulgari & quotidianâ æstivorum munitione, quam nunc docet, nullæ neque turres, neque pinnæ, neque lorice & satis videbatur propugnantes è vallo beneficio loci superioris uti? Legimus sanè aliquoties castra absque his munita & castris jam munitis oppugnante hoste demum adjecta, argumentum in castris utique in unius noctis transitum positum non fuisse. In ipsis hibernis Q. Ciceronis Nervii jam oppugnantibus turres & lorice demum ædificabantur, autore Cæsare de Bello Gallico V. Adde quod sub Imperatoribus, major quàm antea tormentorum copia castra defendebat; sed de horum ratione, uti de turrium quæ observavimus, dicere non est hujus brevitatis. Sub Imperatoribus tamen sæpe tam humili depressâque munitione, castra videntur cincta, ut lorica quam vallum verius fuerit. Unde & scriptoribus illius ævi, vallum & totum opus castrorum lorica aliquoties appellatur.

Et lorica perbe sis similiter.) Scribo. Et lorica parva fit similiter. Si hæc de lorica vallo inædificatâ intelligas, poteris Hyginum hac culpâ absolvere. Sed dubito, an titulo loricam tantum pro vallo esse velit. Lorice erant interdum vimineæ ex cratibus pluteisque, interdum ex lapide aut terra, munitiuncula ad tegendum pectus objecta, unde & nomen traxit: quod tanquàm lorica militis pectus: sic hæc omnium propugnantium defenderet. Interdum etiam pro justo vallo sumitur, ut diximus, five quia pars valli, five quia vallum eorum lorica, qui post vallum stabant. Florus, munitionem Cæsaris ad Gergoviam *loricam* vocat. Vegetius totum opus, quod turribus, vallo, sudibus constat, appellat *loriculam*, libro V. vide quæ de lorica Lipsius in Poliorceticis.

Ante portas ut titulus ad fossas ad ballum) Hæc sunt inquinatissima. Nobis videbatur: Ante portas ad titulum, ut ad fossam vallum. Loricam enim

enim hanc post vallum & cum vallo describens, ut antea titulum statim post fossam persuadebat tituli vallum esse: sin de univerforum castrorum loricâ accipere placuerit, hæc aliter emendanda sunt. veluti: Ante portas, ad titulum, ad fossam, ad vallum.

Causæ instructionis sanctam esse cognominatum.) Hæc quoque dubium, an ad solam loricam tituli, an & ad fossas & vallum referenda: nam locus quo dicitur suadet, ut ad proximè præcedentia, constructio verborum ut ad vallum referatur. Et erat sanè sanctum vallum: *Inde si vallum quis transcendisset, aut per murum castra ingressus esset, capite puniebatur: si quis verò fossam transiliisset militiâ rejiciebatur*, ut testantur Modestinus & Rufus. Sed idèò sanctum cognominatum esse non dixerim, veri mihi etiam nunc similis videtur, loricam hanc ante portas, *loricam sanctam*, dictam, eique ut fossæ ad quam posita, singulare nomen fuisse. *Causæ instructionis*: potest explicari, causâ instructi operis, ut *instructio balinei* apud Plinium: si quis tamen probabiliora adfert, utraque manu amplectemur.

Cervoli trunci ramos si ad hos decurritur si soli natura nimia teneritate cespes fragoritur.) Facilis emendatio. Si foli naturæ nimia teneritate cespes frangitur. De cervorum generibus, forma, usu, post Polybium & veteres Lipsius, aliique ad necessitudinem rei dixerunt. Illud hic tantum monuerim, non videri militem, ut hæc quidem verba præ se ferunt, semper fudes portasse, quemadmodum antiquâ disciplinâ fiebat, neque semper, sed extra ordinem & ubi cespes deesset ad cervos decurrisse, cum olim ferè vallo inferentur. Etiam Tibulli ad Messalam carmen indicat pro loci ratione & situ cervolis, fossa, vallo castra emuniisse, quando dicit Messalam Tactices peritum apprime scire.

Qua deceat tutam castris præducere fossam:

Qualiter adversos hosti defigere cervos,

Quemve locum ducto melius sit claudere vallo,

Fontibus ut dulces erumpat terra liquores,

Ut facilesque tuis aditus sit & arduus hosti.

Ubi videatur cervos defigere, quoties vallo castra non cinguntur, tamen posterioribus temporibus, fossæ & aggeri cervos vel vallos etiam adjectos, passim legimus.

Neque lapidem mobilem nisi copiosum vallum extrui potest nec fossa fieri ut non ripæ decidant.) Emenda. Neque lapide mobili nisi copioso, &c. Ut intelligas, ubi non sit ea copia lapidum mobilium, vel ubi nimia copiâ opus sit ad extruendum vallum: nisi velis, *nisi composito*: eo sensu. Ut lapidem mobilem cervolis componi jubeat, ne decidat.

Quoties cervoli defunt & est locus suspectior armorum ordinibus castrorum IIII. castra muniunt.) Lipsius malè jungit præcedentibus illa, quoties cervoli defunt. Valesius & hic legit: Agminibus seu armorum ordinibus. Scribimus ut supra: armorum ordinibus quatuor castra muniuntur, deleta voce, castrorum. Genus munitionis quod in scriptoribus medii & postremi ævi Romani imperii invenias: In Ammiano aliquoties legimus duobus, tribus & quinque scutorum ordinibus: item multiplicato scutorum ordine castra composita, Libro XXIV. In valle gramineâ properivum multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figuram, metatis tutius castris quievimus. Eo forsitan & Lucanus respexit, cum ait:

Agmina que interius muro brevior receptit,

Densus ut parvâ disponderet arma coronâ.

Et Tacitus historiâ. II. Sed expeditis & tantum ad prælium egressis, munimentum fuere arma & victoria. Quæ etiam si aliter accipi queant, inclinatur tamen animus, ut de hoc genere munitionis intelligam, uti non ignoto veteribus Romanis: ita propter infirmitatem rarè admodum usurpato utique solo. Nam vallum in periculo cinxisse armis & armatis indubium est: Fabius milite Mariano. Cum alii excubent armati, alii claustra portarum tueantur, alii vallum, fossasque scutis innixi cingant, cibum ipsum stantes capiant, tribunus inter sortia volutabitur & has solas vigilias ager. Tantum armorum & armatorum in hac munitione castrorum, quæ non muniabantur, in excubiis posuerunt, quantum ambitum castrorum semel, bis, ter, quater (quot ordines armorum constitui res postuleret) amplecteretur. Ex his crebras vigilias ponebant cæteris juxta cubantibus, ut simul hostilis tumultus increpuisset, armatorum ordinibus castra cincta essent: militem enim à scutis suis abstrahi minimè probabile est de nocte, cum ordinatos etiam & compositos ordines servare & omnia ex disciplinâ obire, arduum est. Neque id sit castra munimento scutorum armare, sed militem armis spoliare. Igitur juxta scuta, pilæque sua excubabant, accincti & in occasionem parati. Cæsar de Bello Gallico VII. Duas legiones in armis excubare jubet: & de Civili. I. Atque ibi sub armis proximâ nocte conquiescit. Orbiculata hæc castra describit Ammianus. In valle gramineâ properivum multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figuram, metatis tutius castris quievimus. Sive quod tum etiam castra rotunda more Græcorum facerent, sive quod orbis in hoc genere cum munimenti nihil esset, adversus nocturnos impetus tutior haberetur. Posteriores etiam tribulis sive muricibus castra muniabant, de quibus vide Vegetium & Leonem. Item carris, plaustrisque, quod genus carrago appellatur, & re & nomine bar-

barbarorum, munimentum, quod nec hodie omnino interiit.

Ut per singulos ordines vigiliæ crebrius ponantur.) Malim. Et per singulos ordines vigiliæ crebrius ponuntur. Cum nullo munimento præter arma castra cingerentur, pluribus vigiliis opus erat; quo & accubantes celerius excitarentur, & esset statim manus aliqua resistendo hosti. In Cæsare etiam lego, contra irruptionem hostium dispositos de nocte milites, *non certis ut vulgo spaciis intermissis; sed perpetuis vigiliis, stationibusque, ut contingerent inter se, & omnem munitionem explerent.*

Et equites alterna vice castra circuire debent.) Olim circuitio nocturna proprium equitum Romanorum munus erat, sed postea circitores singulare genus facti sunt: quare Hyginum de circuitione in equis, hoc est, de excubiis equitum extra castra, adducor potius ut credam accipi debere. Staius Thebaidos X.

Monitu ducis acer agebat

Amphion equites, noctem, vigilataque castra

Explorare datus.

Vegetius. *Sciendum est, equites extra castra nocturnas excubias facere debere.*

Tuende disciplinæ causa unus ordo armorum sufficit & vigiliæ rarius constituuntur.) Solummodò tuendæ disciplinæ causa: unus ordo armorum sufficit, & vigiliæ rarius constituuntur.

Aggeribus autem ita fit ballo ut si locus petrosus vel arenosus fuerit.) An? Aggeribus autem tunc fit vallum, si locus petrosus vel arenosus fuerit. *suprà. Viam inter alas tollemus, quæ tunc datur si pedatura permittit.* Sensus manifestus est. Docet quando & quo loco genere quoque utendum sit, ad cervolos decurri, si foli naturæ nimia teneritate cespes frangatur, si cervoli desint & sit locus suspectior, armorum ordinibus castra muniri: nunc addit, aggere fieri vallum, si locus petrosus vel arenosus fuerit. Agger accipitur pro aggestu terræ & vallo latiori, denotatque terram, quâ latitudo vel crassitudo valli efficitur. Cæsar. *Tantumque ejus valli agger in latitudinem patebat.* Igitur in solo petroso & arenoso latitudine aggeris suppleri vult defectum intractabilis terræ. Vegetius. *Quod si terra solutior fuerit, ut ad similitudinem lateris cespes non possit abscindi, tunc opere tumultuario fossa perducitur, lata pedes quinque, alta tres, cujus extrinsecus agger excrescit, ut sine metu securus requiescat exercitus.* Idem. *Persæ ductis fossis castra constituunt, & quia arenosa sunt prope omnia, saccos quos inanes portant, ex pulverulentâ quæ effoditur terrâ, complent, eorumque cumulo aggerem extruunt.*

Quod sine dubio aggere facto munitionem castris præbet.) Volebam. Qui non nisi duplici aggere facto, munitionem castris præbet, servari tamen videtur posse scriptura, *quod*, id est, *quia*, vel, *qui sine dubio aggere facto munitionem castris præbet.*

Angulus castrorum circinari oportet & quia coxas efficiunt instabiliunt quæ opus propugnationem tutant.) Angulos castrorum circinare oportet, & quia coxas efficiunt instabiliuntque opus propugnatione tutari. Livius. V. *Quippe illos hiemen sub tectis suis agere egregiis muris situque naturali murum tutantes.* XXXIII. *Prælia impigre inire & armis magis muros quam se ipsos menibus tutari:* Possit etiam. Circinari oportet, ut quia coxas efficiunt, instabiliuntque opus, propugnatione tuti sint. Sensus perspicuus est. *Coxas*, mensores appellant, angulos sive flexus & versuras terminorum rigorem non servantes. Sicut Flaccus. *Ergo convenientia possessionum terminos consecrat, ut ante dixeramus omnibus angulis coxisque positi esse debent.* Infirmare munitionem sive instabilire opus dicuntur, quia ubi in acutum desinunt, paucissimos capiunt defensores, & ne illos quidem conjunctos in eodem ordine, nec in eandem partem conversos, sed diversos & alios alio respicientes aliumque locum tuentes. Inde fit, ut hostis adortus castrorum angulos paucis telis possit peti & à fronte tantum, non etiam ab utroque latere, ut qui cæteras castrorum partes aggrediuntur: similiter qui proximè angulos oppugnant, ab uno latere tuti sunt. Eâ de causâ in munitione urbium angulos præcipiunt evitare, murosque per artem obliquos, aut introrsus sinuatos facere, ut non solum junctis manibus propugnatores resistent, sed latera etiam oppugnantium ad ictus patefiant. Vitruvius. *Collocanda autem sunt oppida non quadrata nec procurrentibus angulis, sed circuituibus; ut hostis ex pluribus locis conspiciatur, in quibus enim anguli procurrunter difficulter defenduntur, quod angulus magis hostem tuetur, quam civem.* Vegetius Libro VI. cap. 2. *Ambitum muri directum veteres duci noluerunt, ne ad ictus arietum esset expositus, sed sinuosis anfractibus, jactis fundamentis clausere urbes, crebrioresque turrets in ipsis angulis ediderunt: propterea, quia si quis ad murum tali ordinatione constructum vel scalas vel machinas voluerit admove, non solum à fronte, sed etiam à lateribus & propè à tergo veluti in sinum circumclusus opprimitur.*

Circinari debebunt ex angulos cohortium quæque efficiunt latitudines operis pedum sexaginta.) Fortassis. Circinari debebunt ex angulis cohortium & valli, qui efficiunt latitudinem operis pedum sexaginta. Centro posito in angulo valli, sexaginta inde pedes, quæ est latitudo intervalli adaperies: circinum & ab linea exteriori valli circinabis in alteram. Ita accipio illa.

Usque

Usque quo linea exteriores comprehenderit quæ efficiunt pars quarta.) Lego enim : Usque quo lineas exteriores comprehenderit , quo deficit pars quarta. Pars quarta ferè circulo integro abest , tantum enim intra vallum castrorum : vel, *quæ efficiunt partem quartam* , eodem sensu. Non quidem diserte affirmat , extra an intra vallum hoc propugnaculum ; nos tamen , quia ipsos angulos jubet circinari usque quo lineas exteriores comprehenderit , in modum turrium in angulis murorum infra castra posuimus , vallumque & fossam circumduximus.

Similiter clavicula circinatur ex linea interiore valli juncto mediæ portæ.) Et puncto mediæ portæ. Idem vitium aliquoties in Frontini expositione formarum. *Æquali junctorum diastemate.* & paulo post iterum. *Ex quolibet juncto, qui per caput recta linea transeat.* Ubi fuit, *punctorum, & puncto.* Claviculam hic appellare videtur , totum hoc propugnaculum ante portam in formam cavæ lunæ ductum , cujus fossam *titulum, loricam sanctam* , paulò ante dixit nominari. Cum enim illa sexaginta pedes extra portam fieri jusserit , ubi & hanc videtur circinare , illa partes hujus suspicor esse. Vegetius de portis urbium. *Ante portam addatur propugnaculum, in cujus ingressu ponitur cataraëta, quæ annulis ferreis ac funibus pendet.* Cæsar's ætate eritum & cataraëtam , claustra portarum in castris invenio. In metu hostili , *fores etiam altiores portis & turres impositas.* Claviculæ hujus mentionem fieri non memini.

Adaperto circino ad cardinem porte eâ mediâ præter viæ circinabis in eandem lineam.) Scribo : Ad cardinem portæ è quâ mediâ præter viam circinabis , &c. ex puncto mediæ portæ circinabis dimidiam hanc lineam portis adjectam , ita ut statim à vallo incipias ducere circulum , nisi quod spacium viæ relinquere debes.

Item puncto manenti , adicies latitudinem ad balli.) Item. puncto manenti adicies latitudinem valli , & iterum circinabis in eandem lineam. Ante anteriorem propugnaculi partem delineavit : nunc adjectâ valli latitudine anteriorem.

Ut intrantes semper detecti sint & advenientem in recto cursu excludantur.) Vitruvius. *Excogitandum uti portarum itinera non sint directæ, sed cruxæ : namque cum ita factum fuerit, tum dextrum latus accedentibus, quod scuto non erit tectum, proximum erit muro.*

Nam quod attinet ad sollicitudinem in statuendi metationis.) Verba præ se ferunt : Sollicitudinem in statuenda metatione. paulò ante. Spero sollicitudinem nostram tibi dignè placituram. Frontinus. *Et me seu naturalis sollicitudo, fides sedula non ad diligentiam, verum ad amorem quoque commissæ rei*

instigant. Sollicitudo enim idem quod cura in rebus agendis, unde solent conjungi; ut in Dialogo de claris Oratoribus. Adscribemus locum pulcherrimum, ut adjectione unius literæ sensum ei suum oblatâ hac occasione reddamus. *Nam Crispus & Marcellus ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præsentî fortunâ concupiscendum? An quod timent? an quod timeantur? quod cum cottidiè aliquid rogentur his, quibus præstant indignantur:* (ita enim scribendum, non ut vulgò, *hi quibus præstant*, nec ut Lipsius, *hi quibus non præstant*: importunam enim quotidie aliquid rogantium impudentiam molestiamque describit, quâ invitis & pænè indignantibus extorquent beneficia: ostendunt hoc sequentia.) *Quod alligati cum adulatione nec dominantibus unquam satis servi videntur, nec nobis satis liberi? quæ hæc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me verò dulces, ut ait, Virgilius, Musæ remotum à curis & solitudinibus & necessitate cottidiè aliquid contra animum faciendi in illa sacra illosque fontes ferant, &c.* Volebam tamen ut diximus. Nunc quod attinet ad soli electionem. Partem hanc providentiæ & scientiæ militaris, qua locus castris idoneus capitur, veteres magno habuisse in pretio, atque adèò inter præcipuas laudes Imperatorias posuisse, ignorare nemo potest, qui eorum monumenta tractaverit. Hannibal ille tantus Imperator colloquio cum Scipione Africano, Pyrrho Epirotæ secundum in magnis ducibus locum dedisse fertur, hac præcipuè causâ, quod docuerit castra metari, nemo elegantius loca ceperit, præsidiaque disposuerit. Inter curas & meditamenta quibus Philippemon ab ineunte ætate agitaverat paraveratque bellis animum, hæc non postrema dicitur fuisse, quod cum iter quopiam faceret, contemplatus ab omni parte loci naturam (Livii verba agnoscis) cum solus iret secum ipse agitare animo, cum comites haberet ab iis quæreretur, si hostis ab ea parte apparuisset, quid si à fronte, quid si ab latere hoc, aut quid si à tergo adoriretur, capiendum consilii foret, ac inter hæc castris quem locum caperet quantum munimento amplecteretur loci, quâ oportuna aquatio, quâ pabuli lignorumque copia esset, quâ proximo die castra movendi tutum maximè iter, quæ forma agminis foret. Romani quidem loca munita non legebant, nisi eadem flux castrorum formæ essent accommoda: cæterùm in his capiendis non minus diligentes. Id verò periculum erat (inquit Livius Romanos duces Magno Alexandro comparans) ne Alexander solertius, quam quilibet unus ex iis castris locum caperet, commeatus expediret, ab insidiis præcaveret, &c. Non enim sufficere putabant locum bonum eligere, nisi talis esset, ut alter eo non posset melius inveniri. Itaque & Imperatores tum veteres tum novos bellicâ laude insignes, ipsos quin imo rei Romanæ dominos, Vespasianos,

Tra-

Trajanos, Hadrianos commendant ab hac scientiâ. De Vespasiano Tacitus. *Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac si res posceret manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste, habituque vix à gregario differens.* De Agricola suo. *Militum in agmine modestiam laudare, disiectos coercere, loca castris ipse capere, æstuarium ac sylvas ipse prætentare & nihil interim apud hostes quietum pati.*

Primum locum habent quæ ex campum æminentiam lentiper attolluntur.) Repone: Primum locum habent, quæ ex campo in eminentiam leniter attolluntur: id est, ex plano in collem leniter assurgunt, ut dixit Tacitus. Possis & legere: *clementer*, eodem sensu Annalium XIII. *Locumque delegit, cujus pars altera colles erant, clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus, pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas, vel, leviter, autore Cæsare.* Sed nihil necesse est rejicere illud, quod à scripturâ libri minus abit. Ejusmodi erat natura loci hibernorum in inferiori Germaniâ ab Augusto constitutorum, quæ vetera dicebantur. De iis Tacitus. *Pars castrorum in collem leniter assurgens, pars æquo adibat.* Aliquoties in Cæsare hanc positionem observo; præsertim, ubi res cum hostibus quorum eximia virtutis opinio aut ingens multitudo erat. Bello Belgico talia describit castra. *Is collis, inquit, ubi castra posita erant, paululum ex planitie editus, tantum adversus in latitudinem patebat, quantum loci acies instructa occupare poterat, atque ex utraque parte lateris dejectus habebat, & in fronte leviter fastigiatus paulatim ad planitiem redibat.* Non multum diverso nec tamen eodem situ in Nervii illa, quæ ad flumen Abin ponebat, quando Nervii Romanos aggrediebantur. *Locum natura erat hæc quem nostri castris delegerant. Collis ab summo æqualiter declivis ad flumen Abin vergebat: ab eo flumine pari acclivitate collis nascebatur.* In Unellis Q. Titurius Sabinus simili loco habuit castra, quæ oppugnatum Viridovix venit. *Locus enim, ut ait Cæsar, erat editus ac paulatim ab imo acclivis, circiter passuum M. huc magno cursu contenderunt, ut quantum minimum spatii ad se colligendos armandosque Romanis daretur.* Papinianus Theb. VII.

Haud procul inde jugum, tutisque accomoda castris

Arva notant, unde urbem etiam turreſque videre est

Sidonias: placuit sedes, fidiſque receptus.

Colle per excelſum patulo quem ſubter aperto

Arva ſinu, nullique aliis à montibus obſtant

Deſpectus.

Cur hæc castra primum locum habeant, in promptu causa est. Ha-
bent

beat & planitie & collium commoditatem, equiti simul peditique apta : dant facilem tuis descensum, majorem impetum, vehementiorem telorum jactum, ac cætera loci superioris, cum hostes sub murum succedere nequeant, nedum oppugnare, quin iniquis locis se subjiciant. Si placet rem in aciem committere : en pro vallo campum, in quo copias explicare & omnem exercitum instruere; & si quid fecius acciderit, relato paululum pede hostem in locum tuum trahere possis : sin displicet pugnae consilium; in loco securitas est. Addit & aliam causam Imperator Leo constitutione XI. *Ad splendorem & pompam exercitus venditandam magis valent obliqua & ad altitudinem spectantia castra, majoremque numerum castrorum, quam plana & æqualia loca præ se ferunt. Si igitur aliqua pompa opus sit, obliqua & declivia loca eligantur, tumque potissimum, cum comineatum idoneum habent ad omnes necessarios usus.*

In qua positione porta decumana eminentissimo loco constituitur, ut regiones castris subjaceant.) Hunc quoque situm in descriptionibus castrorum, quas jam adduximus, nota. Cæsar de Bello Gallico. II. Calones qui ab decumanâ portâ ac summo jugo collis nostros victores flumen transire conspexissent. Ubi apparet, portam decumanam eminentissimo esse loco. Idem paulò ante dixit, castrorum contra Belgas positorum locum in fronte, hoc est, ad portam prætoriam, leviter fastigiatum, paulatim ad planitiem rediisse. Et Tacitus in descriptione veterum scribit, æquissimum eorum locum ad portam prætoriam fuisse. Decumana igitur summo collis jugo, quod necessario munitio amplectebatur, ne hostis ex loco superiori tela immittere & incurrere posset; non enim castra regionibus, sed regiones castris subjacere oportebat : Dabatur autem pars munitissima decumanæ avversæ ab hoste & infirmissimæ illâ ætate, ut ad quam minimum legionarii militis confidebat : illâ verò declivis & paulatim ad planitiem rediens portæ prætoriæ; ut ad procurrendum & erumpendum, tam equiti, quam pediti conveniens & in omnem belli usum idonea.

Porta prætoria semper hostem sectare debet.) Lege : Porta prætoria semper hostem spectare debet : Vegetius. Porta quæ appellatur prætoria, orientem spectare debet, aut illum locum, qui hostes respicit.

Secundum locum habent quæ in plano constituuntur.) Castra in campo posita vel illis quæ in colle & monte præfert ex antiquâ disciplinâ Romanorum, qui non eâ curâ, quâ Græci inaccessa & naturâ munita loca persequabantur, manu potius muniebant, ita securitati consulentes, ut etiam fiduciam ostentarent, parati plerumque rem ad manus deducere & prælio decertare. Videntur & ideo planitiem ante posuisse, quod ad aquan-

dum

dum, pabulandum & educendum exercitum ferè commodior collibus, propter interjectas convalles, sæpe parum tutum exitum habentibus. Alioquin est sanè tutior collis & in periculo melior. Sed eo ipso habet timoris confessionem & auger hosti animos. Cornelius Nepos de Hannibale. *Quamdiu in Italiâ fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.* Quod tamen non concesserit Livius Marcello, in utraque re etiam plus quam Hannibali fiduciæ adscribens, Lib. XXVII. *In conspectu Hannibalis loco plano, quum Pænus collem teneret, posuit castra: addidit & aliam fidentis speciem, quod prior in aciem eduxit.* Adsentitur huic Frontinus Stratagematum Libro XI. c. 3. *Hannibal cum frequentibus præliis à Cl. Marcello superaretur, novissimè sic castra metabatur, ut aut montibus, aut paludibus, aut simili locorum aliquâ oportunitate adjutus aciem eo modo collocaret, ut vincentibus quidem Romanis pænè indemnem recipere posset intra munimenta exercitum; cedentibus autem instandi liberum haberet arbitrium.* Autor Polybius, Romanos ubi primum cum elephantis congressorum acies impetu belluarum disjecta fuisset, tantum terrorem injecisse, ut proximo biennio, quamvis sæpe in Africa, sæpe in Selinuntia regione hostes obvios habuerint, nunquam tamen aut manum inire, aut in campo propius quinque vel sex stadiis castra ponere sint ausi; sed collibus semper & montibus metu elephantorum se tenuerint. Ne Julius quidem Cæsar vanam timoris speciem re exigente tanti fecit, ut castris in campo positis verum potius periculum adiret: immo bello Africano cum primo in campo posuisset castra, posteaquam Scipio eum cum universis copiis subsequi cœpit, atque ab ejus castris millia passuum sex confedit, castra ex campo in collem ac tutiora loca collocare non dubitavit, scribente Hirtio. Unde & quidam veterum, metationem in campo omnino postponunt illi, quæ in colle, inter quos Appianus, qui L.IV. de Bellis Civilibus, castra Bruti castris Antonii comparans, tum aliis nominibus, tum hoc etiam illa præfert, quod in colle, cum hæc in plano essent posita: quamvis fateatur Antonium illâ suâ audaciâ hostes obstupefecisse.

Tertium quæ in colle.) Frequens & hæc castrorum positio. Cæsar. Cæsar proximo in colle castra ponit. Idem. Pompejus quia castra in colle habebat, ad infimas radices montis aciem instruebat, semper, ut videbatur, spectans, si iniquis locis Cæsar se subiceret. & passim in Græcis, Latinisque historiis, castra ἐν λόφῳ, posita.

Quartum quæ in monte.) Tuta hæc quidem, sed propter metus suspicionem, difficiliorem frumentationem, aquationem & pabulationem, nec

non equitatus incommoda, tam ad pugnam quam victum, interdum non optima. Fabio cunctatori collapsam temeritate rem Romanam restituenti inprimis placuere. Nota vox Hannibalis. *Tandem eam nubem, quæ sederet in jugis montium sollicitatam procella imbrem dedisse.* Amavere multæ nationes præsertim si facilis descensus, ἀκρωνυχίαν ὄρεσ ὕψ' ἢ κατὰ βασιλῶν εἰς τὸ πεδίον.

Quintum quæ in locum necessarium, unde & necessaria castra dicuntur.) In loco necessario. Cæsar: Cæsar loca maximè necessaria complexus, noctu præmunit. Idem: Tum verò, neque ad explorandum idoneum locum castris, neque ad progrediendum data facultate consistunt, necessario procul ab aqua & natura iniquo loco castra ponunt. Ita enim fortassis legendum, ubi vulgò consistunt necessariò, sensu tamen non inepto. Ut & de Bello Gallico VII. Erat è septentrione collis, quem quia propter magnitudinem circuitus opere circumplecti non potuerunt nostri, necessario pænè iniquo loco & leniter declivi castra fecerunt. Hinc locorum necessitas. Vegetius. Interdum semirotonda, prout loci qualitas vel necessitas postularerit, castra facienda sunt. Siculus Flaccus. Ex ipsorum locorum necessitate & fossarum positione colligi debet, quæ sint finales.

Præcipuè observari debet via, quæ lateribus castrorum supersit.) Puto velle: Ne qua via lateribus castrorum supersit, per quam in castra possint irrumpere. Africanus. τὸ ὃ ἀπληκτον μὴ ἐγγὺς ἔσω ὄρεσ ἢ ἔλκεσ δασέως ἢ ἐχοντος διόδου ἀφ' ὧν ἴσως οἱ πολέμιοι ἀθρόως ἐπελθόντες κατεργάζονται τὸ σπαιτόπεδον.

Cætera quocunque latere flumen sive fontem habere debet in qualicunque positione.) Scribe: cæterum. Legimus passim super amnem castra posita. Livius. Quum tria millia ferme abesset à Tripoli (Scejam vocant) super Pennum amnem posuit castra. Virgilius:

Æneadæ duri murorum in parte sinistra

Opposuerit aciem, nam dextra cingitur amni.

Leo tamen absente hoste, minus probare videtur hanc positionem, quod equi ad crebro bibendum adfuescant: quasi necessario crebrius, quam fas est, bibant.

Sive fontem.) Qui ab Imperatoribus exigunt scientiam omnium rerum, quæ in Castrensi vitâ usui sunt, noscere eos volunt, quod solum fontes habeat.

Fontibus ut dulces erumpat terra liquores.

Ne cum in locis aridioribus bellandum est, aquæ penuria conficiatur exercitus. Hujusmodi scientia Moysen populum Hebræum; & quidem ductu

ductu asinorum agrestium ab certo exitio servasse, primumque sibi ad potentiam iter struxisse, autumat Tacitus Libro Historiarum I V. Labet adscribere locum non nugacissimæ sententiæ causâ (quid enim vanius?) sed quod corruptus est & perperam intelligitur. *Cæteris per lacrymas torpentibus Moysen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominumve opem expectarent ab utrisque deserti, sed sibi met, ut duci crederent, primo cujus auxilio præsentis miseras pepulissent.* Hæc sic accipiuntur à viris doctis, quasi dicat Tacitus: Suasisse Moysen Judææis, ut sibi propter prodigia in Ægypto edita & pulsas suo auxilio miseras, tanquam duci cœlesti crederent, seque sequerentur, quod ne per somnium quidem cogitavit. Regem enim Bocchorum scribit purgandi regni sui causâ, conquisitos collectosque Judæos tanquam diis invisos in alienas terras avehi iussisse. Nulla ibi Moysis, nulla miraculorum, nulla auxilii mentio: Rebus depositis & conclamatis, relicto vastis in locis populo, Moysen simpliciter unum exulum appellat: huic primum facinus adscribit, quod cæteros per lacrymas torpentes alloquio erexerit & oratione. At quî potuit talis persuadere sibi, ut duci cœlesti crederent, nullo adhuc insigni facto tantæ rei fidem faciente? Qui potuit jactare suo auxilio miseras & quidem præsentis tum pulsas, cum in maxima rerum omnium calamitate lacrymis torpentes animum desponderent. Non potuit certè: nec illud Taciti est, sed scioli alicujus veræ Moysis historiæ gnari; ad cujus fidem Tacitum corruptit. Scribo. *Ne quem deorum hominumve opem expectarent, ab utrisque deserti: adessent sibi met: ut duci cœlesti crederent, primo cujus auxilio præsentis miseras pepulissent.* Est enim hæc obliqua Moysis, populum rebus extremis & desperatis excitantis adhortantisque oratio; cui generi audaces ejusmodi & abruptæ sententiæ conveniunt. Dî vos, inquit, & homines, ut videtis deseruerunt: quid ultra inanibus lacrymis & nihil profuturis precationibus eos frustra fatigatis? Vosmet ipsi audiatis; vobis ipsi adsitis, oportet. An expectatis de cœlo ducem? Dii propter vos non descendent, ille vobis instar cœlestis ducis sit, quicumque præfens hoc malum est depulsurus. Duo enim suadet. Primum, ut agant ipsi, adsint sibi met, quo propitios & volentes habeant Deos. Crebræ sunt in historiis tales adhortationes, eorum præsertim, qui in rebus arduis animos ad contemptum religionum receptarum conati sunt traducere, qualis hic describitur Moyses. Ita Flaminius apud Livium, quacunque adire audirique potest, adhortatur suos, stare ac pugnare jubet: *Nec enim inde votis aut imploratione Deum, sed vi ac virtute evadendum esse.* Apud eundem Manlius Capitolinus. *Dî prohibebunt hæc, sed nunquam propter me de*

cælo descendunt; vobis dent mentem oportet ut probibeatis. Et ille Deum contemtôr ad dextram & arma sua.

Dextra mihi Deus & telum, quod missile libro,

Nunc adiunt.

Vectius Messus simili modo ad Volscos suos. Quid hic stantibus spei est? an Deum aliquem protecturum vos rapturumque inde putatis? Ferro via facienda est. Præterea suadet, ut se votis obstringant, illi ut duci cælo misso fidem habeant, illum sequantur, qui in præsentia illis adfuturus & ex hac miseria eos liberaturus sit. De futuro enim omnino accipienda sunt illa. Ut duci cælesti crederent, primo cujus auxilio præsentis miseria populi essent. Ut in conjuratione contra Neronem. Ut quisque audentia habuisset, accurreret trucidaretque. Notum autem non tantum votis se obligasse, sed etiam eos, qui consilio aut virtute è magnis periculis alios liberaissent ab illis, quos liberaissent non tantum ut duces cælestes, sed instar Deorum propemodum in omni vitâ fuisse cultos.

Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram

Sæpe tener nostris ob ovilibus imbuet agnus.

Ille meos errare boves, &c.

Unde medicorum illa divinitas. De Philippo medico magni Alexandri Curtius. Nec avidius ipsum regem quam Philippum intuebatur exercitus; pro se quisque dextram ejus amplexi grates habebant, velut præsentis Deo. Hanc esse mentem Taciti probant illa, quibus dicitur Moyses ad novas & contrarias omnibus gentibus religiones eos traduxisse, atque adeo ipsum asinum, quo monstrante sitim depulerant, penetrati consecravisse: probant & sequentia quæ ostendunt omnium ignaros fortuitum iter incepisse. Assensere inquit, & omnium ignari fortuitum iter incipiunt: Sed nihil æque quam inopia aquæ fatigabat, jamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium e pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moyses conjecturâ herbidi soli largas aquarum venas aperit, id levamen. Hac itaque fortunâ & arte Moylen miseria populi levando primum in pulso & extorri populo fidem invenisse vult, deinde pulsus cultoribus institutisq; novis sacrorum ritibus & ceremoniis eum sibi confirmavisse: quoties diutius in uno loco commorandum esset, hoc quoque observatum fuisse, ut aër salubris esset & veteres testantur & quilibet facillè judicare potest. Scribit Vitruvius, Romanos priusquam stativa ponerent pecoribus immolatis, quæ iis in locis pascerentur, inspexisse jecinora: si essent livida & vitiosa prima, alia immolasse dubitantes utrum morbo an pabuli vitio læsa essent: Cum pluribus experti essent & pro-

& probassent solidam & integram jecinorum naturam & aqua & pabulo ibi constituisse munitiones : si autem vitiosa invenirent indicio, transtulisse judicantes & in humanis corporibus nascentem iisdem in locis aquæ cibique copiam pestilentem futuram. Leo jubet evitare loca condensâ, coenosa, paludosa aut stagnis abundantia, halitum enim parum salubrem emittere odoresque graves gignendis morbis. Vetat & Vegetius in pestilenti regione juxta morbosas paludes, aridis & sine opacitate arborum campis aut collibus, præsertim sine tentoriis æstate commorari. Itaque si autumnali aut æstivo tempore diutius iisdem in locis commorandum sit, frequenti mutatione castrorum vult subveniri, quod ex contagione aquarum & odoris ipsius sæditate, vitiatis haustibus & aëre corrupto perniciosissimus nascatur morbus.

Castrorum iniqua loca quæ à prioribus Nobiriæ appellantur.) Bene monuit doctissimus Scriverius legendum esse, Novercæ. *Novercæ* enim & *canabulæ*, à mensuris appellantur loca iniqua. Frontinus. *Eorum delimitatio est per rationem arcuum, riparum, canabularum vel novercarum.* Ex libris Magonis & Vegolæ. *Item variatio fluminum, rivorum cursus, canabulæ, vel novercæ tegulis construitur.* Et passim in libris mensurum.

Ne mons castris imminet per quem supervenire hostis aut prospicere possit quid in castris agatur.) Addit Vegetius ne ex superioribus locis missa ad eum tela perveniant. Leo. *Illâ autem loca imprimis fugito, quæ aliquid prope celsius vel eminentius habent, ne illud hostes confertim præoccupantes, multa ex eo mala inferant.* Barbarum est isthuc, procul à prudentiâ Romanâ. Hirtius. *Castra eorum, ut barbarorum fert consuetudo, relictis locis superioribus, ad ripam fluminis esse demissa.* Frontinus. *M. Porcius Cato, qui tum tribunus militum à populo factus in exercitu erat, dejectis jugis Callidromi montis Ætolis qui præsidio tenebantur super imminentem (ita rectè emendat Stewechius, cum antea legeretur, eminentem,) castris regiis collem à tergo subitus apparuisset.*

Ne silva celatura hostes adjaceat neve fossæ valles.) Ne silva celatura hostes adjaceat neve fossæ vel valles. Leo Constitutione XI. *πλησίον ἢ ὀχυρώματι ἢ ἐχθρῶν ἢ ὕλης μὴ ὑπὸ τῆς αἰχμῆς ἀπληκτεῖν τὸ στρατόν.* Unde legimus totiens castra in aperto posita ubi nullus insidiarum hostium locus. Livius. I. *Et castris in aperto positis aliquotiens exercitus Latinus comminus cum Romanis signa contulerat.* Sic copiæ in aperto dicuntur instrui. Cæsar de Bello Gallico. *Copias omnes loco edito atque aperta instruxerunt.* Sic pugna in aperto, id est, puro & patenti campo, ubi sine ullo insidiarum metu vera virtute res geri posset. Ut dicit Livius in XXV. Tacitus de vita

Agricolæ. Agricola tres Bataavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones & manus adducerent, quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile, parva scuta & enormes gladios gerentibus. Nam Britannorum gladii sine mucrone complexum armorum & in aperto pugnam non tolerabant. Ubi Lipsius velit, in operto: haud dubiè malè, quia in campo in jugum affurgente pugnabatur. Melius qui legit, in arcto, sensu probo, si eo verba ducerent. Livius. III. Dum corporibus applicantur, armaque armis jungunt, in arctum compulsi, quum vix movendis armis spatii satis esset. Idem. XXVIII. Quod in arcto pugna Romano aptior, quam Hispano militi futura erat. Nobis hunc locum legentibus in mentem veniebat, mutatâ unicâ literâ. In aperta pugnam. In propiore enim pugna & armorum complexu partes nudas & apertas corporis quærebant, fodiebantque, in has pugnabant; cui rei Britannorum gladii prælongi sine mucronibus inhabiles. Tacitus. Densarent ictus, ora mucronibus quærerent, latos barbarorum artus, nuda ora foderent. Virgilius Æneid. XI.

Tum summa ipsius ab hastâ

Defringit ferrum, partesque rimatur apertas.
Præcesserat autem.

Dextra complectitur hostem.

Idem Libro X.

Huic gladio perque ærea scuta,

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.

Ubi Servius. Haurit, modò ferit significat, non nudum latus, sed quod aperuerat & putatur ὕστερον πρόσθεν: Quidam Italicam elocutionem putant, cum enim à latere quis aliquem adortus gladio occidit, hausit illum, dicunt. Urfinus malit. ærea suta. Ut Papinianus.

Latus omne sub armis

Ferrea suta tegunt.

Fateor equidem latus apertum non esse, quod scuto tegitur, sed Virgilius, ut solent poëtæ, in heroibus suis hæc in miraculum composuisse videtur, ut ostenderet, Æneam latus tectum transadigendo aperuisse. Pugnare in latera, in frontem, in tergum, obvia passim apud Latinos, multaque significantiora sunt, quam contra aliquem pugnare, cum denotent hanc partem præcipuè peti, in hanc pugnari. Non multum diverso, quamvis non plane eodem sensu dicunt, ferre signa in hostem & inferre hosti signa. Sic quoque Tacitum accipio, cum dicit: ferre libertatem in præsentia: loco in quo hærent viri celeberrimi. De vita Agricolæ. Brigantes femina duce exurere coloniam, expugnare castra, & nisi felicitas in socordiam vertisset,

risset, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti & libertatem non in præsentia laturi, prima statim congressione ostendamus, quos sibi Caledonia viros seposuerit. Præsentia Tacito dici res præsentes, præsente rerum statum, notius est, quam ut probari necesse sit. Annalium I. Cæteri nobilium, quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollerentur, ac novis ex rebus aucti tuta & præsentia quam vetera & periculosa mallent. Et sæpe alibi. Qui igitur in servitute sunt, iis servitus præsentia sunt, iis qui in libertate, libertas. Qui præsente statum mutare & in alium convertere conantur, illi eam formam cujus autores sunt, ferunt in præsentia. Atque ita, qui servientes in libertatem vindicat: ille dicitur libertatem in præsentia ferre, id est, introducere in præsente statum, inferre rebus præsentibus & contra præsentes res. Sic apud Poëtam, Æneas dicitur intulisse deos suos Latio.

Dum conderet Albam,

Inferretque deos Latio.

Hoc est quod Galgacus dicit, Brigantes, Voadicea duce conatos esse & perficere potuisse: quamvis, inquit, ea Brigantum esset conditio, ut sub jugo viverent, castrisque & coloniâ Romanâ velut sedibus servitutis continerentur, adeo ut in libertatem aliter vindicari non possent, nisi exurgerent contra præsente rerum statum & libertatem in eum ferrent: tamen rem tantam & tam arduam præstare potuissent, nisi suâ ipsorum socordiâ fortunam corrupissent: quanto magis nos integri & nunquam antea subacti, qui non contra præsente statum exurgimus, sed eum armis tuemur, hoc poterimus efficere, dum sit virtus & animus verè virilis. Sed nos à proposito divertimus. Pugnam in aperta, ut diximus, volebamus loco superiori legere. Dubito tamen an defendi possit vulgata, cum apertum certamen aliquando de propiori pugnâ videatur accipi, qui in eo genere plerumque vir virum legit, pes pede teritur & res ad manus adducitur. Livius IX. *In aperto certamine virum spem habebat.* XXXVIII. *Et si iniquo loco, prælio tamen justo, acie aperta, collatis signis dimicandum erat.* Hoc certè volunt, ut infidiis non sit locus, & ideo loca arboribus tecta aut fossis invia, cauti duces vitabant, nisi prius aperirentur. Tacitus historiâ secundâ. *Contator natura & cui cauta potius consilia cum ratione quam prospera ex casu placebant, compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem jubebat, satis cito incipi victoriam ratus, ubi provisum foret ne vincerentur.*

Per quos obruti castris occulte possint.) Si cui retinere placeat tò obrui, omniq; scribendum sit: Per quas obrui castra occultè possint. Livius.

IIII. *Quæ si in unum conveniant, vix deorum opibus, quin obruatur Romana res, sisti posse.* Sed nobis omnino verum videtur. Per quas obrepi castris occulte possit. Nam illud magnæ vis, turbinis & ruinæ: hoc furtorum belli, quibus aptæ sylvæ, fossæ & valles. Sic adrepere animis, est clam & occulte sese ingerere. Lepidus apud Tacitum Annal. III. *Studia illi ut plena vecordiae, ita inania & fluxa sunt, nec quicquam grave aut serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor non virorum animis sed mulierularum adrepi.* Frontinus in hac re dixit, per obreptionem aggredi, Lib. II. c. 5. *Ventidius Parthos in loca iniqua deductos aggressus per obreptionem adeo debellavit, ut destituto Labieno (ita scribo, vulgò destituti) provinciâ excederent.* Volaterranus legit: *Næve fossæ seu valles per quas obruti castris occumbere possint.*

Ne vicini fluminis torrentis subitâ tempestate castra in unda intereant.) Repone: *Inundata intereant.* Vegetius. *Ne subitis tempestatibus campus, in quo manendum est, soleat inundari.* Idem. *Considerandum est, ne torrentibus inundari consueverit campus.*

Meminisse oportet in hostico adscensus valli duplices & frequentes facere.) Gradus fieri vult, quo vallum altius (qualia in hostico) facilius adscendi possit & descendi. Varro. *Qua simplici scansione scandebant in lectum non altum scabellum, in altiore scamnum.* Duplicata scansio gradus dicitur, quod graditur ab inferiori in superiorem.

Et tormentis tribunalia extruere.) Aggeres & suggestus cespitum, in quibus tormenta collocabant, tribunalia appellat, quia in similitudinem tribunalis erecti & ut tribunal ex cespite extructi, an quod & inde tormenta jus, ut ita loquar, dicebant hosti? Ejusmodi aggeres supra cæteram munitionem aut circumscitas partes eminentes, videntur vulgò in castris tribunalia dicta, ut quæ tormentis aut signis extruebantur. Ita accipio Tacitum in seditione Pannonica. *Una tres aquilas & signa cohortium locant, simul congerunt cespites, extruunt tribunal quo magis conspicua sedes foret.* Properantibus Blæsus advenit increpabatque ac retinebat singulos. Ubi putat vir eximius Blæsum ob tribunal cespitum adeo inclamare, quia capitale prorsus facinus & tribunalis extructio ascensioque signum proprium imperatoris. Sed Tacitus non dicit tribunal hoc à seditionis extructum, ut pro tribunali esse. Luci seditionis (necdum enim ducem elegerant) sed quo signorum una constitutorum magis conspicua sedes esset. Signa autem de more in tribunali utique Imperatoris non fuisse posita, vel hic locus evincit, nam si ibi una jam ante fuissent pro insolito non referretur, quod in unum locum congesta. Quare aggerem in quo signa ponere

non

destinaverant, tribunal appellat Tacitus ex more castrensi. Blæsus autem non propter unum tribunal erectum, sed propter omnia hæc quæ invitis ducibus seditiosè faciebant, inclamat & obsistit furentibus.

Circum portas in coxis in loco tyrium.) Scribe: Circum portas in coxis, in loco tyronum. Nihil enim probabilius ex hoc ultimo vocabulo elicio, jubet tribus præcipuè locis vallum tormentis instrui circum portas, in angulis & ea parte, quæ tyronibus data est tuenda: quo enim minus fiduciæ in milite reponebant, eo turribus, tormentis & reliquo machinarum munitionumque ingenio castra magis firmabant.

Maxime instruendum erit vallum tormentis ab eo latere quo Novercas evitari non potuerunt.) Lege: Ab eo latere quo Novercæ evitari non potuerunt. Præcepit paulò ante Novercas quoad ejus fieri potuerit evitare, quod si loci necessitas id non permittat, maximè iniquitati huic frequentia tormentorum subvenire jubet.

www.libtool.com.cn

A D . .

POLYBII SCRIPTUM

D E

CASTRIS
NOTÆ.

Νὸς ὑπάρχοντες παρ' αὐτοῖς θεωρήματα
ἀπλᾶ περὶ τὰς παρεμβολὰς ὧν χρῶνται πρὸς
πάντα καιρὸν καὶ τόπον.) *Est autem una apud
illos & simplex circa castrametationes ob-
servatio, qua omni tempore & loco utun-
tur.*) In acie instruendâ, nec non po-
nendis castris veteres Romani, quoad
ejus fieri poterat, unam semper eandem-
que servabant rationem : Sed inprimis
in his. Causa præcipua, quodd existima-
rent ordinem in castris, velut animam
rationemque in corpore humano esse,

cujus maxima semper cura esse debeat : ordinem autem servari non posse,
nisi omnibus & singulis nota essent munera sua; nec nota esse, nisi certa
& definita, utique non varia, nec admodum difficilia. Idem ait Poly-
bius, Romanos contrariam Græcis instituisse viam, quodd facilitati stude-
rent. ἢ καὶ δοκῶσι Ρωμαῖοι κατετιθέντες ἢ ἐν πύτοις εὐχερείαν ἢ ἐναντίαν ὁδὸν
πορεύεσθαι τοῖς Ἑλλήσι καὶ τὸ τοῦ μέγ. & paulo post. Ρωμαῖοι δὲ ἢ περὶ
τὰς πέφρους παλαιωρίαν καὶ τ' ἄλλα τὰ παρεπόμενα τέτοις ὑπομένειν αἰροῦνται
χάριν τῆς εὐχερείας καὶ τὴν γνώμονα καὶ μίαν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν αἰεὶ παρεμβολῶν.

T 2

Nam

Nam quæ quotidie fieri ex disciplina militari erat ea, non oportebat esse incerta nec multæ computationis: quare eam formam instituebant, in qua nihil novum esset, præter locum, nihil arduum & laboriosum, præter *operum laborem*, quem quotidiano usu & apta distributione emoluebant & facilem sibi reddebant.

Τὴ κατὰ τὰς πορείας ἢ στρατοπεδείας ἢ παρὰ ταῖς χεῖρας τῶν δυνάμεων.) *Modum & rationem disponendi copias in agmine metandis castris & acie instruenda.*) Quamvis & agminis & aciei rationem promittat, & illam quoque deinde exsequatur; non tantum metationem castrorum: hanc tamen partem potissimum docere voluisse satis ostendit, tum quod eam aggressurus hæc præfatur: tum quod non aliam plenius tractat, & in fine dissertationis tractasse se profitetur. Τὰ μὲν ἔν' ὁλοκληρέσει μέρη τῆς περὶ τὰ στρατόπεδα θεωρίας ἢ μάλιστα περὶ τὰς παρεμβολὰς ταύτ' ἐστίν.

Ἔστι δὲ τὸ πρῶτον αὐτῶν τῆς στρατοπεδείας τοῖονδε.) *Est autem castrametatio eorum hujusmodi.* Putat Patritius Polybium ordinem naturalem, quem pauld ante in præfatione & partitione hujus digressionis observaverit, hic neglexisse: prius enim tempore & natura esse iter, & posteriore castrorum collocationem: itaque de agmine prius agere debuisset. Sed non cogitavit Romanos eo in loco, quo ad edictum consulis convenissent, statim castra posuisse: dixit id pauld ante Polybius. Τούτων δ' εὐτερεπὼν γνομένων παρὰ λαβόντες οἱ χιλιάρχοι τοὺς Ῥωμαίους ὁμοῦ ἢ τοὺς συμμαχὰς κατὰ στρατοπέδευσαν. Sequitur autem Polybius in hoc scripto ordinem Romanorum. Primum delectum habet, delectos sacramento rogat & statim edicit diem ad conveniendum. Deinde eos (ipsi interim faciebant) armat. Ubi convenerunt, cæteris, quæ supersunt agenda, ordinatis, castra ponit, & quæ ad castra pertinent, ordine docet. Rectè igitur & ex more Romanorum castra prius posuit, quam movit.

Τὴ κερθέντων αἰεὶ τόπον.) *Qui longo usu castrorum ponendorum veteres, ex ipso aspectu & contemplatione loci, facile de magnitudine & capacitate ejus judicabant, & si quid forte dubitarent, jactu sagittæ spatium dimetiebantur, scribente Julio Africano.*

Τὸν ἐπιτηδεύοντα εἰς σύναψιν ἅμα ἢ παρὰ τὴν πόλιν.) *Similem in urbe obfessa locum Prætorem, qui summæ rei præest, cum comitibus tenere vult Aeneas.* Τὸν μὲν στρατηγὸν τὸ τῶν ὅλων ἡγεμόνα ἢ τοῖς μετ' αὐτῶν περάσσειν δεῖ. Ὡς τὰ ἀρχαῖα ἢ τὴν ἀρχαίαν, ἔαν ὀχυρότητι μετέχη· εἰδὲ μὴ, παρὰ τὴν πόλιν τὴν πόλεως ἐρυμνότερόν τε ἢ ἐπὶ πλείστον ἀπ' αὐτῶν τὴν πόλεως ὁρώμενον.

Ἡ δὲ στρατηγοῦ σκηνή.) *Prætorium sive ducis tabernaculum.* Festus: *Initio Prætores erant, qui nunc consules, & ii bella administrabant, quorum taber-*

tabernaculum quoque dicebatur prætorium. Sic & apud Græcos τὸ στρατήριον & ἡ τῆς στρατηγῆς σκηνή sæpe pro re eadem. Propriè tamen illud laxius sumitur, tam apud Græcos quam Romanos, & denotat τὸ ἐμβαδὸν, sive omnem eam pedaturam, quæ Imperatori cum contubernalibus & impedimentis assignatur. Ita Dionysius Libro IX. *Prætorium* distinguit à *tabernaculo* ducis : Τῷ γὰρ ἑτέρου τῷ ὑπάρχοντι Γαίῃ Μακεδόνος κερκυρὸς εἰς τὸ στρατήριον ἐμπεσὼν πῶτε σκηνὴν διέσπειρε, καὶ πῶ ἐστὶν ἀνέτρεψε καὶ τὸ πολέμικων ὄπλων τὰ μὲν ἐσπίλωσε, τὰ δὲ εἰς τέλος ἠφάνισεν. Sic quoque Livius sumit, cum in prætorio describit sermones inter se ferentium circulos. *In principiis prætorioque ubi sermones inter se ferentium circulos vidisset* : Cum dicitur *Prætorium dimitti*, interdum intelligitur omnis illa turba, quæ circa prætorium, interdum solum concilium, ut Libro XXI. *Delige centenos viros ex omni pedite atque equite, cum quibus ad me vigilia prima venias, nunc corpora curare tempus est.* Ita *prætorium missum est.* Ita recte ex libris restituit hunc locum magnus Lipsius, cum antea legeretur *præconium missum est*, quod omnino rejiciendum, quamvis non eade causa, quæ illum movit : *Explicant*, inquit, *præcones circummissos*, qui edicerent corpora curare. Ego vero non admitto in Romana aut Punica militia præcones, etsi Græcos habuisse probè scio. Idem rursus adfirmat Dialogo XIII. V. de militiâ, explicans Josephi locum, in quo dicitur egressuros è castris milites κήρυξ ter interrogasse, an parati ad bellum essent, *mos*, ait, *quem non alibi ego legi, sed nec temere de præcone in Romanis castris* : Sed etsi κήρυξ illi est, tamen licet intelligere &vertere accensum aut curionem. Quæ nollem excidisse, cum in Livio toties præconis in exercitu Romano fiat mentio, Libro VI. *Ni præcones per urbem dimissi*, poni arma & parci inermi jussissent. Libro XXV. *Præconi imperat, ut licetorem lege agere juberet.* Et XXVIII. *Exercitus, qui coronâ concionem circumdederat, gladiis ad scuta concrepuit* : præconis audita vox citantis nomina damnatorum in concilio. Sed hæc obiter. In restitutione loci, cum *prætorium mitti vel dimitti* recte dicatur, & sensus hic longe melior sit, omnino ei librisque adfentiendum est. Laxiori etiam significatione sumi videtur, cum imperator in prætorio tendere dicitur. *In prætorio tetenderunt Atrius & Umbrius, &c.* Confunduntur autem hæc, ut pleraque similia, variè tam à Græcis quam Latinis, & interdum ἡ τῆς στρατηγῆς σκηνή omnem pedaturam prætorii & contra στρατήριον solum interdum tabernaculum designat : ita & infra Polybio σκηνοπηγία est tota ratio metationis, ut veros sensus magis quam verba scriptorum attendenti non potest esse obscurum.

Τὸ δὲ ἐμβαδὸν γίνεται περὶ ὅλων. Suidas scribit, πλῆθος esse sexaginta

ginta octo cubitorum vel centum pedum, sextam stadii partem, congruens cum Polybio. Jugerum vertunt, cui tamen mensores dant ducentos quadraginta pedes longitudinis, & latitudinis centum viginti: Verſum Varro dicit centum pedes quoquo verſus quadratum eſſe.

Τούτῃ δὲ σχήματι (Lascaris, Lipsius, Casaubonus, tum hic tum alibi hanc vocem fere vertunt *figuram*: & *schema* Rhetores Latinos vulgò *figuram* reddere, *figuram*que de specie & formâ, ut *figura corporis* & similia recte dici notum est. In re tamen mensoriâ, quod Græci σχῆμα non *figuram*, sed *formam* appellant, ferè ubique Columella, Frontinus, Aggenus, Hyginus & quicquid est mensorum Latinorum. *Formam* enim definiunt, quæ sub aliquo vel aliquibus finibus continetur, & quinque formarum describunt genera. Ac in hac ipsa re castrensi pedaturæ, quam copiis adsignat, figuram vel speciem Hyginus semper quoque *formam* dixit. Sic itaque *schema* quoties de castris vel acie vel re mensoria agitur rectius convertemus.

Τιθέασι δὲ τὰς πύτων σκηνὰς ἐπὶ μίαν εὐθείαν ἀπάσας.) Statuunt horum tabernacula omnia ad unam lineam rectam. Scamnum tribunorum ad principia eo ponit loco, quo Hyginus scamnum legatorum. Legatis non tantum scamnum non adsignat per transversa castra, sed planè locum nullum, quamvis tum vulgò in castris fuisse dubium non sit, & iis deinde excubias attribuat suas. Lipsius juxta prætorium collocat in foro parte oppositâ quæstorio, in illa forma, quâ prætorium inter principia & portam prætoriam situm est, eâ de causâ, quod ibi satis spatii est. Vide tamen ibi, an ipso in scamno tribunorum rectius iis locus adsignetur? nam cum scamnum hoc à mediâ viâ, quæ est inter legionarios & socios ad viam decumanam in medium prætorium percurrentem, sit pedum quadringentorum viginti quinque: ex eâ pedaturâ, poterunt occupare sex tribunorum tabernacula, singula quinquaginta pedum, trecentos: adjice denos pedes intervallum his interjectum, vel duodenos; efficies sexaginta, vel duos & septuaginta; erunt trecenti sexaginta vel septuaginta duo: supererunt sexaginta quinque vel quinquaginta tres pedes pedatura legati. Sed uti in hac positione prætorii de loco legatorum non contenderim; ita in illâ alterâ Hyginianâ ad principia & proxime prætorium fuisse non ambigo. Dignissimi enim principum ducumque proximi Imperatori tendebant, quod & Spartani olim observarunt, quorum instituto Polemarchi & tres ex Paribus in castris regis contubernales. Xenophon. Συσκηνοῦσι δ' αὖτ' οἱ πολέμαρχοι ὅπως ἀεὶ συνόντες μᾶλλον καὶ κοινοβελῶσιν ἢ τι δεώνται: συσκηνοῦσι καὶ ἄλλοι τρεῖς ἄνδρες ἑ Ομοίων.

Πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν.) *Extrorsum spectantia*. Exterior aspectus omnia castrorum latera recte dicuntur, cum principia & quæ circa prætorium, interiora castra sint. De velitibus infra. Τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ χειροφόμαχοι ἀπὸ τοῦ χειρὸς. Nec unius alicujus lateris, sed omnium laterum exteriorum custodia demandabatur velitibus. Ac hac ratione extrorsum spectare dici debet, vel qui ad vallum tendit, vel qui proximum vallum respicit: introrsus vero, qui interiora & latus castrorum remotius, à proximo averfus. Atqui in metatione exercitus consularis, à tentoriis tribunorum nulla pars longius abest, quam porta decumana, quam respiciunt. Introrsus igitur, non extrorsus spectant: Quare putabam Polybium scripsisse, πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν. Video tamen tergum castrorum, (de vero tergo vel porta decumana loquor) & alibi τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν dici, Libro X. de castris Scipionis ad Carthaginem novam. Καὶ παρὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν τῆς στρατοπέδου τάφρον ἢ χάρακα διπλοῦν ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν. Quod Livius vertit tergum. *Castra ab regione urbis quæ in septentrionem versa est posita his ab tergo (nam frons natura tuta erat) vallum objectum*. Ubi in scriptis non comparet τὸ frons, adjectum à Rhenano fallor, quia Polybius eam partem, quæ in urbem spectabat, nullo munimento dicit circumdatam. Κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς πόλεως ἔδρην: quam partem postea τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν vocat. Et dicitur quidem recte *frons castrorum* in obsidione pars, quæ in urbem spectat, quamvis interdum & pars contraria, quia anceps est munitio & sæpe tam hac quam illa respicit hostem: sed vox, *frons*, abest libris & de fronte universa proprie verum non est natura munitam fuisse, quippe pars, quæ urbem continenti jungens mediisque castris opposita maximè *frontis* nomen merebatur, non erat natura tuta; quamvis & hæc, sed alia de causa vallo non clauderetur. Unde inquit, *Livius quum tam parvi operis munitio esset, non objecit vallum imperator Romanus, seu fiduciam hosti superbe ostentans, sive ut subeunti sæpe ad mœnia urbis recursus pateret*: in manuscriptis est, *nam natura tuta erant*. unde faciebam: *Nam latera tuta erant*: Partes enim, quibus hinc stagnum, hinc prominens ab altera parte mare pro munimento erat, etiam si dicantur à Polybio introrsus urbem versus spectare: tamen re ipsa lateribus quam fronti castrorum similiores. Livius XXXII. *Muri pars adhuc integra utraque tuta præstabat latera*. Sed vide an possis servare vulgatam: *his ab tergo (nam natura tuta erant intellige castra) vallum objectum*. Polybius è quo hæc desumta: Αὐτὴ γὰρ ἡ ἐκ τοῦ τοῦ φύσις ἰκανὴν ἀσφάλειαν αὐτῷ παρεσκεύαζε. Libri quidam habent: *nullum vallum, quasi fuerit: Nisi à tergo nullum vallum*

vallum objectum : Polybius, *duplex*, vel *duplum vallum*. Sed ut revertamur ad propositum, illud latus, quod urbi obfessæ propius, *interior*; quod ab ea remotius, *exterior aspectus* merito vocatur. Nescio an eodem jure in castris urbi non admotis portam prætoriam *interiorem*, decumanam *exteriorem* ἑπὶ φάνειαν appellare possimus, quia non tantum in obsidionibus, sed etiam, quoties duo consulares exercitus conjunguntur, hæc pars sit interior & media castrorum. Hæc certe causa accipienda est, aut scribendum, τὴν ἐντὸς ἑπὶ φάνειαν.

Ἡ σὺ ἐξω ἢ καλεῖσθαι ἢ καθάπαξ ἡμῖν αἰεὶ ἔ παντὸς χήματ' ἢ πρὸς σῶπον.) Merito monet hanc partem, quâ decumæ cohortes tendunt, totius formæ frontem imaginari lectorem debere, ac se ita semper dicturum, cum in castris duarum legionum, à quarum positione pleræque partes nomina acceperunt, non frons sed tergum sit. Ab decumis enim ordinibus cognominata est proxima porta, *decumana*, quæ ab hoste averfa ponitur. Equidem in castris duorum consularium exercituum, quia frontibus conjungebantur, duarum legionum cohortes decimas ad tergum, duas in fronte necesse est consedisse, commutatamque decumanarum portarum alteram in prætoriam: nam sicuti *decumanam*, quæ ab hoste averfa, sic *prætoriam*, quæ hostem spectabat, vocitabant in qualicunque ordinatione, tamque in hostili quam Romana. Putat Lipsius tergum castrorum *frontem* & contra frontem *tergum* à Polybio appellari, quod omnia illic spectent & intendant. Quod qui venerit in mentem viro doctissimo nescio, nam in forma Polybianâ illâ ipsâ, quam nobis exhibet in libris de militia, cohortes omnes legionariæ sociæque præter decimas ad portam decumanam tendentes, vias intercurrentes & latera castrorum respiciunt. Probabilius Savilius Polybium docendi causa conversis nominibus *frontem* appellare, quod est tergum & contra *tergum* quæ est frons castrorum: Sed causam addit inprimis probabilem, quod in dictatione metationis à prætorio procedat versus decumanam; quasi non eadem ratione ab altera prætorii & scamni tribunorum parte ad portam prætoriam procedat. Sed Polybii præcipua in hoc opusculo cura est, ut tensionem legionum Romanarum doceat, cætera negligentius exsequitur: itaque à puncto medii prætorii orsus ad eam castrorum partem, quam illæ tenent progreditur, ibique frontem fingit, eò justius, quia in exemplo Thuarum, metationem etiam quatuor legionum docet, in quarum castris altera haerum sit revera frons castrorum, ut diximus.

Ἀφ' ἑσθ' αὖ ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν αἰεὶ ἔ χιλιάρχων σινηναί.) Intervallo viginti pedum ut probabiliter conjicit Patritius, si quidem in pedatura quadringento-

gentroum pedum à via decumana ad illam, quæ socios à legionibus dividit, sex tribuni sint collocandi : occupabunt enim tribunorum tentoria trecentos quinque, intervalla centum pedes : quod si & hic legatos loces aut frontem prætorii liberam esse velis, illa, quam tetigimus supra, dispositio, similior vero sit.

Ἀπματῆθεντων ὃ πάλιν ἑκατὸν ποδῶν εἰς τὸ πρῶθεν.) Via principalis, cui dat latitudinem centum pedum, πλατείαν infra vocat : ἥ γὰρ διατελείται ἐν ταῖς καθημερίαις οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων ἐν ταύτῃ ποιῶνται τῇ πλατείᾳ. Principiorum hæc pars erat, nam quamvis principia locus, quo principes ordines tendunt, venit tamen & locus tribunalis & aquilarum in hoc nomen & ipsa via principalis. Ἀρχεῖα etiam Græci vocant, ut curias, eundem ferè, quem in castris principia usum præstantes eundemque sæpe locum tenentes, quando ad similitudinem urbis bene ordinatæ castra componebantur. De Persarum hac in re more Xenophon, παιδείας 1. Ἐστὶν αὐτοῖς ἐλευθέρα ἀγορὰ καλεμένη. ἔνθα τότε βασιλεῖα ἢ τὰ ἄλλα ἀρχεῖα πεποιήται. Ubi *forum liberum* viæ principali, βασιλεῖα prætorio, τὰ ἄλλα ἀρχεῖα totis in castris principiis respondere videntur.

Διχοτομήσαντες ἡ περιεργυλῶν εὐθεῖαν ὑπὸ πύτῃς ὁ σημεῖς πρὸς ὀρθὰς τῇ γερμῇ.) Hic est ille locus, in quo Gromam in tetrante ponit Hyginus, ut quatuor castrorum portæ in conspectu rigoris stellam efficiant. Hinc totam metationem orditur. Illud interest, quod in hac compositione, qua prætorium ab altera parte viæ principalis erigitur, primum huic adsignat locum, deinde tribunis & viæ principali : ab hoc puncto legiones demum collocare incipit : sed sive à medio prætorio ad punctum hoc, sive ab hoc puncto ad punctum medii prætorii dimensus ducentos quinquaginta pedes progrediare, eodem recidit ; utroque modo quatuor castrorum portæ hic stellam efficiunt.

Τοὺς ἵππους ἀντίς αὐτοῖς ἑκατέρω ὁ στρατοπέδω παρεμβάλλουσι.) Equites tam veteribus quam novis in castris in medio collocabantur, quod ne Leonis quidem ævo, quo tantum in equite robur, obsolevit. Leo. Τὴς δὲ καβαλλαρῆς ἐὰν γέννηται καιρὸς εἰσελθεῖν, ἐν τῷ μέσῳ ὁ φοσάτης ἀποκτελεῖν ἢ μὴ ἐν τῷ ἀκρωτί. Et iusta quidem de causâ. Cum in castris minimi usus, & ipsis munimentis vix satis tuti, nisi alio virorum munimento defendantur, aut relictis equis pedestrem ipsi pugnam capeffant. Xenophon scribit equitum imprimis causa à barbaris munitionem castrorum institutam ; non quod castra bene tutarentur, sed quod absque munimento in hostico confidentes nunquam satis tuti essent, παιδείας. 3. Et Assyrii quidem cum iis quos secum habebant, quum jam exercitus propius accessissent, fossa castra cir-

cummuniebant, quod barbari reges hodieque faciunt. (Et quidem facillime propter ingentem hominum multitudinem:) Sciunt enim copias equestres præsertim barbarorum, qui equos ad præsepia compeditos tenent, de nocte tumultuosas esse & difficultis usus, operosum esse de nocte, si quis aggrediatur, solvere equos, frenare, infernere, inducere loricas ac planè fieri non posse, ut per castra vehantur, quibus de causis cum alii, tum illi castra munimento circumdant; simul existimant in sua locis munitis confidentium potestate esse, si velint, prælio abstinere.

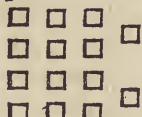
Πεντήκοντα διέχοντας πόδας ἀλλήλων.) Hæc est latitudo viarum vicinalium a via principali ad tergum castrorum percurrentium, in qua latitudine hoc imprimis spectari videtur, ut copiarum dextrâ sinistrâque cujusque viarum tendentes, simul ut manipuli alii commode a retenturâ ad prætenturam possint transire. Cæterum in metatione Polybiana quinquaginta pedes hemistrigium, centum striga esse: eandem certè rationem videntur obtinere quam triginta & sexaginta in castris, ut ibi dicimus, Hygini. Illic triginta viarum sagularis & quintanæ latitudo, hic quinquaginta. Ille strigæ perpetuo assignat sexaginta: hic areis quibus singuli manipuli tendunt centum: qui minimum in his castris, accipiunt quinquaginta, ut tribuni, triarii: nulla copia minus semistrigio in istis: pleraque denique ista ratione utrobique componuntur.

Ἔστι δ' ἡ τε ἰστωέων καὶ πεζῶν σκηνοποιία ἀρχαῖα (C.) Σκηνοποιία propriè est confectio tabernaculorum: σκηνοποιός, is qui conficit, ut in Historia Sacra D. Paulus & Aquila dicuntur σκηνοποιοὶ τῶν πέλων. Sed Polybio idem est quod σκηνοπηγία aut ut verius dicam, παρεμβολή & ratio metationis tota, quam in equite & pedite similem esse dicit, accipere enim utroque quadratum æquilaterum pedum centum per centum, & in vias vicinales conversos tendere. In Hygini castris eadem etiam strigarum & hemistrigiorum latitudo equiti & pediti eadem ratio tensionis. Turma alæ milliariæ eandem pedaturam ad pedem accipit, quam centuria legionis: sed ista turma quadraginta equites habet, Polybiana triginta. Ista centuria octoginta homines; Polybianus manipulus centum viginti. Hyginianus itaque eques duplam pedaturam accipit; Polybianus quadruplam: tanto laxius vetus eques Romanus novo illo & ignobili equite tendebat. Ac docet hic quidem Polybius, quam pedaturam accipiant, & quo respiciant. At, quod æque necessarium ad rectè intelligendam metationis rationem, quo modo hanc pedaturam expleant, quot quibusque ordinibus confideant, quæ strigæ, quæ hemistrigii latitudo, quot tabernaculis tendat manipulus; quæ singulorum forma tabernaculorum; quanto intervallo distent, quot tegant homines, adeo non docet, ut ne vestigia quidem

dem satis certa reliquerit, quibus hæc persequeremur: nam si vel numerum ordinum, quibus tendunt, vel contuberniorum in manipulo, vel contubernium in contubernio, vel denique unius tabernaculi pedaturam descripsissent, haberemus in hoc labyrintho filum, quo cæca vestigia regeremus. Nunc cum nihil horum attigerit, quid nobis relinquit præter conjecturam, quæ sua cuique libera esse potest? Illud satis constat, non fortè, temerè, aut pro libitu passim in hac area tendere, sed certo ordine. Lucilius:

Hic ubi confessum pellesque ut in ordine tentæ.

Livius: Descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum intervallis. Ordines autem, quibus tendunt, eodem quo vias vicinales excurrere obscurum non est: ait enim respicere eos vias & longitudinis modum juxta ipsam viam definitam habere. Pàtritus quamvis nihil certi adfirmet, atque adeo dubitet, uno an pluribus tabernaculis tendat manipulus; in formâ tamen castrorum suâ, quatuor dat cuique manipulo, in quorum fronte ad viam centuriones locat in hunc modum ○○○○○. Lipsius duodecim papiliones tetendisse manipulum vult, quorum singuli acceperint undecim homines vel decem cum Decano ex præscripto Vegetii, quem numerum pro ipsâ area non esse ineptum, ut terni & terni steterint ordine quaterno: ipsos autem centuriones in capite cujusque manipuli ad exitum sitos, ut Polybius palam scripserit, reliquos aditos probabile esse, ut ætas aut dignitas cujusque esset. Sed profecto non bene posuit calculum, si undecim homines hac ratione vult esse in contubernio: duodecim enim tabernacula non capient centum viginti, sed centum triginta duos homines. Ac ne demtis quidem de hoc numero duobus tabernaculis, quæ centurionibus tribuas, numerus conveniet, reliquis enim decem, centum undecim homines tantum capientur. Credo igitur velle virum doctissimum decem homines in eodem contubernio esse: ita duodecim tentoria tegant iustissime centum viginti milites: ad horum exitum supra hunc numerum duo sint centurionum tabernacula. Area ipsa quadrata pedum centum per centum commodè dividitur in sedecim minores XXV pedum per XXV. quorum si duodecim militi assignaveris, reliqui erunt quatuor, vel duæ duplices, duobus centurionibus in hunc modum.

Ex quinque his & viginti pedibus, cum pars jumentis, pars armis, pars semitis danda sit, vix laxius Hyginianis ista poterunt dispo-

ni : nisi quod inter singula tentoria aliquanto plus spaci; nam si papi-
lioni decem, jumentis novem, viæ sex pedes dederis, habebis viginti
quinque : superest, ut ad latus cujusque tentorii arma fuerint posita, non
post illud; quibus tredecim pedes erunt, id est, septem supra modum
Hyginianum; sed istâ ratione ab illâ quoque parte, semitæ non nihil
fuerit. Quod si manipulum uno ordine & omnes ad vias intercurrentes
tendere velis, haud paulo grandiora contubernia & tabernacula in lati-
tudine areæ (latitudinem appello à viâ ad aream contiguam) longiora
oportet facias, qualis est ferè domuum species usu non improbata. Erunt
fortassis etiam, quibus ab Hyginiano modo non abhorreere videatur,
manipulum duobus ordinibus collocari : ordini quinquaginta pedes
latitudinis assignari, ut Hyginus triginta. Ita dimidiatus manipulus sub
uno centurione, uno ordine tendere poterit. Da enim duodecim pedes
aut paulo plus tentoriis, quæ capiant decem homines, sex tentoria miles
accipiet, & duorum spacium relinquetur centurioni, ut apud Hyginum.
Possit hunc modum probabilem facere, quod dimidiatus manipulus jam
olim ordo dictus, quid? nisi quod uno ordine tenderent in castris. Nam
in acie hoc sensu, quo ordo pro una serie accipitur, neque ordo neque
manipulus uno ordine instruitur, sed pluribus. Si in hoc vocabulo unum
corpus intelligas, in manipulum quidem quadraret integrum, non autem
in dimidiatum; manipulatim enim ordinabantur. A locatione igitur
in castris dimidiatus manipulus *ordo* dici videtur. Illud quidem dixerim
unum ex his tribus generibus recipiendum, quando triariis dimidium
numerus habentibus, dimidiam pedaturam assignat, unde conjicimus
nec tribus nec quinque ordinibus tendere, quod ista pedatura dimidium
non capiat ordinum. Sed quid hæremus in his, ubi viam non præiverunt
antiqui?

Τούτο ὃ βλέπει μὲν εἰς τὰς διόδους.) Casaubonus vertit; *eaque ad in-
terjectas vias spectans* : Rectè, sed ambiguè. Spectare enim ad viam inter-
dum est proxime viam tendere vel esse, interdum eo respicere, ut dixi-
mus ad Hyginum. Itaque ad ambiguitatem evitandam malim cum La-
scari, *respiciens vias vicinales vel intercurrentes*. Anxiè hoc quidem Poly-
bius in hac metatione legionum ubique docet, quo quisque manipulus
respiciat, nec sine causa : Cum veram metationis rationem ignoremus,
nisi sciamus, quo obversi ordines, quo educantur, quo concurrant. Sed
non minus necessarium fuisset adjicere de ordinibus & ratione tensionis,
quæ omnino omisit. Respiciunt autem proximas vias omnes manipuli
turmaeque, & quidem eodem, etiamsi pluribus ordinibus tendant ejus-
dem.

dem manipuli milites : at qui interjectas vias non habent , averſi tendunt. Non multum diverſa , nec tamen omnino eadem Hygini ratio : non enim cohortes vel manipuli pluribus ordinibus collocati , ſed ſinguli ordines , ut quidem videtur diverſi ſibi tergum præbent & ab utraque parte in vias vicinarias ſpectant.

Τὸ καὶ λόγον καὶ τῷ μήκει καὶ τῷ βάθει πρὸς ἑασι.) Quod interpretatur doctiſſimus interpres. *Quoties plenioribus legionibus utuntur & longitudinis & latitudinis modum æqua proportione adaugent.* Iſto itaque modo quoties centuria ſeptuaginta homines habet , ut unius papilionis pedatura ſit adjicienda centuriæ , duorum manipulo , aut quotiens octoginta , ut quatuor tabernacula ſint adjicienda non tantum longitudini , puta in qua tabernacula conſtituuntur , tantum ſoli adjiciendum , quantum iſta occupant. Sed etiam latitudini inanis ſoli tantundem , & tantum occupabit centuria ſeptuaginta vel octoginta hominum , quantum centum hominum. Quæ cum pravæ διονομίας ex imperitia metandi ſint , non poſſum mihi perſuadere hanc eſſe Polybii mentem. Adducor magis ut credam , καὶ λόγον non hic eſſe vertendum *æqua proportione* , ut vertit Caſaubonus : alibi enim aliud ſignificat : Interdum , ex animi ſententiâ , ut in legationum L. III. Ῥωμαῖοι ποθόμενοι καὶ λόγον κεχωρήκῃαι τοῖς Ἀχαιοῖς τὸ καὶ πλὴν Μεσσηνίῳ. Interdum , pro ut ratio exigit , Libro I. τὸ καὶ λόγον ἐπετελεῖτο καὶ τὸ μάλιστα ὥς περ εἰκός , ὅταν ἢ ὠρεσσησὶα πάντα τὰ τῷ ἀγωνισμένων. Quo ſenſu & hic velim accipi : pro ut res & ratio , pro ut numerus militum exigit. Poſtea de ſociorum equitum pedatura latitudinem ſolam πρὸς λόγον adaugeri διότι καὶ τὸ βάθος αὐξοντες τέτοις πρὸς λόγον ἐν τοῖς στρατοπεδευτικοῖς χήμασι περῶνται καὶ τὸ μήκος ἐξιπῶν τοῖς τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδοις. Idcirco etiam in formis metationis horum latitudini pro ut ratio & numerus militum exigit adjicientes longitudinem Romanis legionibus adæquare conantur. τὸ καὶ autem diſjunctivæ , quod ajunt , hic potius accipi velim , quam copulativæ. Sic enim uſurpant interdum Græci , & inter eos aliquoties Ariſtoteles , quemadmodum & Latini & omnes fere nationes , ut notant & Grammatici & Jurisconſulti. Ita apud Poëtam :

Præcipitare jubent ſubjectiſque urere flammis.

Ubi Servius. *Quæ , copulativa conjunctio eſt , aut diſjunctiva , quomodo ergo per , aut , adjunxit , cum non utrumque , ſed alterutrum fieri poterat , quod ſuadebatur ?* Quæ tam parva dictu res cum planè diverſum à vulgari & conſueta ſententiam adferat ambiguitatis & obſcuritatis interdum tantæ cauſæ eſt vix viri docti ſeſe extricent , præſertim aliis ambiguitatis cauſis concurrentibus. Cujus rei luculentum exemplum habemus in loco

quodam Manilii, in quo explicando viri in literis incomparabiles frustra defudant, is est Libro I. ubi agit de mutatione Meridianorum.

Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem.

Atque ubi se primis extollit Phæbus ab undis,

Illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis.

Rursus ad Hesperios, sexta est, ubi cedit in umbras.

Nos primam ac summam sextam numeramus utramque

Et gelidum extremo lumen sentimus ab orbe.

Ad quæ Josephus Scaliger. *Esto Incotorinis oriri solem Moluccensibus. Sexta manet, nam tum illis erit meridies, quia meridianum eorum premet aurea solis rota: rursus ad Habassenos sexta est qui Hesperii & occidentiores sunt illis quando Moluccensibus cedit in undas. Nos primam ac summam.* Nos qui in Canariis sumus eandem horam primam diei numeramus, quam illi sextam. Primam ac summam dixit, quia summa hora noctis id est duodecima confecta init prima diei: sic Attici ἐν τῇ 12ῃ λέγουσιν dicunt. Hæc Scaliger. Post quem Salmasius. Sequitur apud Manilium locus insignis aliquot versibus expressus; quibus exponit, quomodo mutantur meridiani atque ex eorum mutatione, quomodo volitet hora per orbem. Eum locum eo lubentius afferam, quod nec à Scaligero intellectus, nec quisquam, puto, illo cessante hodie intelligit: in his explicandis speciem, ut loquuntur Furisconsulti, prorsus alienam ponit Scaliger & commentitiam. Scribebat Manilius in climate Romæ, si ab illo meridiano, cui Roma subest nonaginta gradus numeres, Orientem versus, devenies ad eum meridianum cui subjacet India intra Gangem. Quum igitur Indis illis meridies est & sol supra verticem, tum Romanis in ortu hoc est, quod dicit. Atque ubi se &c. Quando Sol, inquit, oritur nobis Romanis, sic enim plane intelligendum, tum illis sexta hora est, hoc est, meridies, quorum meridianum premit Sol. Achæc quidem recte; at quæ sequuntur ostendunt, hoc tantum vidisse Salmasium, quod nihil hic vidit Scaliger. Sic enim scribit: *Sequens versus ita interpungi debet, qui vulgo pessime distinctus est.*

Rursus ad Hesperios, sexta est ubi, cedit in umbras.

Pessime, inquam, vulgo legitur, *Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras.* Ut non mirum sit, si nihil boni ex ea interpunctione potuit vir summus exsculpere. Ubi, inquit, nobis Sol oritur, tum Indis meridies est: at ubi nobis sexta est hora, rursus illis sol in umbras cedit & Hesperios petit, id est occidit. Hesperii enim sunt ubicunque sol occidit. Egregia certe ex lexicula interpunctione emendatio. Ubi sol nobis oritur illis qui eum habent supra verticem meridies stat. Ubi nobis sexta est rursus illis sol occidit. Nihil verius. Sic quidem

quidem ille. Ego vero non video quamobrem hæc distinctio recipienda ; video cur rejicienda sit, cum in vulgata distinctio vera Manilii mens sit. Dixit antea sole Romæ oriente. *Atque ubi se promiss extollit Phæbus ab undis.* Meridiem esse apud alios, puta, Indos, uno quadrante circuli Orientaliores : rursus eadem ratione occidente Romæ sole apud Hesperios uno quadrante circuli Occidentiores esse meridiem.

Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras.

Pergit Salmasius nihilo felicius. *Quod sequitur id ostendit & unice confirmat.* Nos primam ac summam sextam numeramus utramque. Nihil istic Scaliger vidit, ut ex ejus interpretatione apparet, &c. Nihil alienius à mente Manilii quam hæc est expositio. Ait igitur autor ex illis, quæ dixit consequi, ut tam prima quam suprema diei hora pro meridianorum diversitate sexta debeat numerari. Et enim quum sol oritur Romanis, prima hæc illis diei hora est, at Indis tum sexta est vel merides. Rursus quando Romani meridiem habent & sextam numerant, tum Indis occidit sol & summa est illis diei hora, sic utraque hæc hora prima inquam & suprema pro meridianorum diversitate sexta numeratur. Sed facile est intelligere serio attendenti, non esse hanc Manilii mentem : non enim dicit prima & suprema ab aliis sexta numeratur, sed nos Romani numeramus : cum tamen antea dixisset sole apud Romanos oriente, apud alias sextam esse.

Illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis.

At profecto non bis quotidie sextam numerant Romani, nec sexta eis est, cum oritur sol nec cum occidit. Vera sententia est. Oriente apud nos sole, apud Indos merides est, occidente apud nos sole, apud Hesperios merides est, vel sexta diei hora : nos neutram harum sextarum sextam, sed alteram primam, alteram summam numeramus, primam quâ sol exoritur, summam quâ occidit. Neutrâ harum sextarum elatus supra nos sol est, sed utraque ab extremo orbe, illâ ab oriente, hac ab occidente nos respicit gelido lumine : hoc est quod dixit.

Nos primam ac summam sextam numeramus utramque,

Et gelidum extremo lumen sentimus ab orbe.

Sextam utramque primam ac summam numeramus, id est duarum harum sextarum Indorum & Hesperiorum, alteram primam, alteram summam, numeramus. Ita Livius : *Nisi quod utriusque populi fortuna & extollere & minuere animos poterat,* hoc est, alteris extollere, alteris minuere. Idem Libro XXIII. *Cum sex imperatoribus quorum quatuor consules, duo dictator ac magister equitum fuerint,* intellige duo, quorum alter dictator, alter magister equitum fuerit. Sed nos nimium quantum à proposito divertimus,

mus, & veremur jam pæne, ne indignentur homines magna professi, qui minutias has quasi infra majestatem suam ad pueros superbi & contemnentes solent amandare, & cum ipsi nihil admodum intelligant in literis, tam scilicet tamen infamia sunt, ut nihil, quod sapientem scire oporteat, se putent ignorare. Sed ad rem. Polybium hic putamus velle, ut plenioribus legionibus vel longitudo vel latitudo vel etiam utraque, pro ut ratio & res exigit, augeantur. Non enim semper æquam proportionem iis datam probant præcedentia. *Ἐχέ τὸ μὲν μῆκος ὡς ἐσμὲν τὸ πρὸς τὸ διόδον ἐστὶ γὰρ ἑκατὸν πεδῶν ὡς δ' ὅππὲ τὸ πρὸς τὸ πολὺ καὶ βάθος ἴσον πειρῶνται ποιεῖν ὡς καὶ συμμάχων.* Probat & hoc, quod triariis dimidium tantum latitudinis adsignat, quia dimidium numerum habent.

Γενόμενης δὲ τῆς ἰσότητος παρεμβολῆς καὶ μέσας τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς.) Ex hoc loco colligi videtur posse, tum solos tribunos in hoc scamno tendere (non alium enim quam hunc locum occuparent legati) tum tribunorum media tentoria, non nisi quinquaginta pedum intervallo disjuncta esse. Quamvis Polybius in istis satis neglegens, interdum tabernacula & tabernaculorum locum vocat, quæ est tota pedatura.

Ἡμῖσι ποιεῖντες τὸ βάθος τῆς μήκους.) Ex hoc loco, siquidem triarii eadem ratione, quâ cæteri manipuli, tendunt, efficiendum videtur, quod diximus, triarios vel uno vel duobus ordinibus pedaturam pedum quinquaginta complevisse, & proinde cæteros manipulos vel uno longiori vel duobus vel quatuor papilionum ordinibus: neque enim aliter dimidio numero dimidium pedaturæ rectè adsignari videtur.

Διὰ τὴν τῆς βάθους ἀσφαιρίαν.) Quum impar sæpe sit numerus hominum, longitudo tamen eadem manet propter latitudinis variationem. Longitudo quidem pedaturæ manipuli, ut plurimum centum pedum est, non tamen semper: (plenioribus enim legionibus & huic adjicitur) sed semper æqualis est: hoc est, eandem longitudinem, quam accipiunt hastati, eandem & principes & triarii & equites & socii: quam primus manipulus, eam & cæteri: nam eadem longitudine totam metationem esse oportet à viâ principali ad tergum castrorum. Latitudo autem pedaturæ ita mutari potest, ut tamen unius generis manipulos eadem maneat, quo ne alii latiore alii pedaturam accipiant & viæ intercurrentes rigorem servare & à principiis ad decumanum latus rectè possint percurrere, puta, triarius primus dimidiam vel etiam dimidio minorem latitudinem accipiat, eadem & cæteris triariis dabitur. Quare, si qua diversitas in numero singulorum generum, quæ non tantum in principio inter triarios, & cæteros milites, sed etiam belli casibus inter hastatos

& principes nasci potest, ei contractâ arearum latitudine subveniri potest. Sed si centuriæ vel manipuli aliis ejusdem generis minores fiant, ei malo non sic occurritur: vel æquari centurias oportet, traductâ parte militum ex majoribus ad minores, vel minoribus eandem quam grandioribus pedaturam adsignari.

Πρὸς τὴν καὶ τὰς πελοποννησιαίας ἐπιστρέφοντες στρατοὺς.) Ob-
servatur hoc in castris tam novis quam veteribus Romanorum, ut copiæ ad vallum tendentes, quacunque castrorum parte vallum respiciant, quohoste adoriente egredientes tentoriis suis, expeditius ad vallum tuendum accurrere queant. Ita sociorum pedites ab utroque castrorum latere, ita extraordinarii ad portam extraordinariam conversi tendunt. Ita per omnem castrorum ambitum apud Hyginum cohortes legionariæ.

Ἀποτελεσθαισὼν ἡ ὅλη ἀπασῶν πέντε διόδων.) In hac compositione castrorum quâ prætorium eâ in parte ponitur, quæ Hygino est prætentura, quinque viæ vicinales à principiis ad decumos ordines percurrunt. Sed cum prætorium in medio duarum legionum erigitur, tunc vias hasce vel quatuor vel sex esse probabile est, vel nulla ad prætorium via vel duæ, singulæ singulis lateribus nascentur, ut prætorium mediam partem obtineat & utriusque lateris metatio sit similis.

Καθ' ἐκάστην ἡ σημαίαν τὰς πρώτας ἀφ' ἑκατέρου τῶν μέρεος σινηαὶς οἱ ταξίαρχοι λαμβάνουσιν.) Prima hinc & inde vel ab utraque parte tentoria centuriones, ait, occupare. Sed quid vocet utramque partem, non admodum perspicuum est. An dextra & sinistra, puta prioris centuriæ primum hastatum ad principia secundæ centuriæ juxta secundum hastatum? An à fronte alter est ad viam, alter à tergo proxime pedaturam contigui & averfi manipuli? An vero hinc inde in duabus areis oppositis ad viam vult tendere centuriones? Præterea in eodem ordine, quo milites, an extra ordinem? Deinde an eadem pedatura an ampliori? Nihil horum nos docet Polybius in istis parvis sanè dictu, sed ad instituendam recte metationem cum maxime scitu necessariis nimis negligens. Divisâ areâ in sedecim areolas pedum viginti quinque per viginti quinque poterunt centuriones, ut in stipendiis & donativis, hic quoque duplum accipere, duplum, inquam, ejus quod cætera contubernia, quod & in Hyginiana metatione videtur fieri: ac istâ ratione vel in fronte ad viam vel ad latus unum arearum ordinem vel hinc inde dimidium occupare. Disposito in duos ordines tabernaculorum manipulo amplitudo areæ facile permittit utrovis modo vel eodem ordine vel alio centurioni pedaturam adsignari. Sed his immorari non est propositum, non quod tanti

non fit, sed quod Polybius nec illius ætatis quisquam nobis autor fit. Leo præfectum in medio turmæ collocat.

Ἦν καλεῖσι πύμπλιν, ἃς τὸ πρῶτὸν τὰ πεμπλὰ τάγματα παρήκειν.) Lascaris & Lipsius legebant, ἃς τὸ πρῶτὸν τὰ πέντε τάγματα. Quod ille veritit: *Quod post quinque ordines traducitur.* Hic: *Quod quinque illos ordines secat & pervadit.* Dividit hæc via medias legiones, ita, ut hinc inde quinque cujusque generis habeat manipulos. Probabilius tamen non inde, sed à quinæctis ordinibus nomen sortitam, ut decumana à decumis ordinibus, principalis à principibus ordinibus, quod & Hyginus confirmat, cum ait: *Quinæctanam appellari causâ copiarum.* Rectius itaque cum Casaubono legemus, πρῶτὸν τὰ πεμπλὰ τάγματα.

Ὁ μὲν εἰς ἀγορὴν γίνεται τόπος ὃ ἔπερθε τῷ πε ταμίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις τέτοις χορηγίαις.) Forum rerum utensilium & quæstorium non semper hac castrorum parte, sed interdum aliâ: ad portam decumanam in exercitu consulari: in duplicibus castris ab altera parte prætorii forum, ab altera quæstorium. Quoties major fauciorum copia accepta, scribente Polybio infra, etiam vacua circa prætorium loca complentes: τὴν ἀγορὴν καὶ τὸ ταμίειον σιταχαράζοντες εἰς αὐτὸν τὸ κατεπεύχοντα πρὸς τὴν χρεῖαν πόπιν. Plerunque autem conjuncta aut parvo dirimente intervallo collocabantur. Causa quod quæstori peculiaris cura rerum ad victum necessariorum & in hoc forum inspectio. Fallitur autem Lipsius, quod opinatur, hoc illud esse forum quod conventibus & legationibus audiendis servierit, quod *Gnomam* dicit Suidas appellari, in medio enim principiorum *Groma*.

Οἱ τὴν ἀπολεκτὸν ἵππων ἀπολεκτοί.) Lipsius: *Extraordinariorum equitum ablecti.* Casaubonus: *Selecti ex equitibus extraordinariis.* Sed illud hac utique significatione Latinum non arbitror. *Selectos* recte vertas, quia ἀπολεκτός, quamvis interdum idem quod ἐκλεκτός, tamen non raro, qui accuratiori cura & secundo quodam delectu ex electorum corpore selectus est. Sic apolecti sanctius concilium quod ex delectis constabat viris, ut Livius interpretatur apud Ætolos. Livius. *Concilium quidem universæ gentis Ætoli post dimissos Romanos non habuerunt, per apolectos autem (ita vocant sanctius concilium, quod ex delectis constat viris) id agitant, quomodo res in Græcia novarentur.* Sic Latini dicunt *selectos* iudices, *selectaque* corpora patres, apud Ovidium. *Delectos* itaque vel *selectos* recte appellabimus. Fuit hæc turma & cohors quædam delecta consulum, ex quo fonte equites prætoriani & singulares deinde originem videntur traxisse.

καὶ πνὲς τῶν ἐβελονηδῶν στρατευομένων τῇ τῶν ὑπάτων χερί.) Evocatos intelligit. Hi enim ex beneficiariis Imperatorum & in gratiam consulum speque præmiorum & ordinum militabant. Cæsar. *Evocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum convenerant.* Idem: *Multi undique ex veteribus Pompeji exercitibus spe præmiorum atque ordinum evocantur.* Apud Hyginum primipilares & evocati in pedatura cohortis prætorix accipiunt locum dextra sinistraque prætorii: proxime prætorium tendunt comites Imperatoris.

Ἐξῆς ἡ τρίτος διόδος ἀπολείπειται πλάτος μὴ πδῶν ἑκατὸν.) Viam hanc centum pedum in hac compositione castrorum, qua prætorium inter vias principales & hanc medium usum etiam quintanæ præbuisse resque in ejus parte venales & similia fuisse, quæstorium & forum adsitum facile persuadent. Hanc autem esse, quam quintanam Hyginus appellat, ad posticum prætorii positam, ut putat vir doctissimus, neminem arbitraturum certus sum, qui Hygini castra propius inspexerit, nostrasque ad eum notas. Prætorium illud ab altera viæ principalis parte, postica pars ejus ad veram illam viam quintanam à quintis ordinibus ita dictam posita est. Huic autem viæ in Hyginianis castris respondere videtur, pars illa sagularis, quæ super quatuor cohortes legionarias in fronte castrorum ad vallum prætendentes, per transversa castra percurrit: quamvis enim Hyginus disertè non dicat transire hac viam sagularem: distinguit tamen has cohortes à cohortibus eâ castrorum parte intra viam sagularem tendentibus, ex quo apparet viam intermediam esse.

Διόδος ἀπολείπειται πεντήκοντα πδῶν.) Hæc est via in castris Hyginianis & simplicibus prætoria, cui Hyginus quantum viæ principali tribuit pedes sexaginta: At hic tantum quinquaginta, sive quod lata illa transversa via tantum spaciū occupat, ut satis sit ad educendas ad intervallum copias sive quod combinata consulum castra respicit, in quibus hinc non ad portam prætoriam, sed ad alterius consulis castra transitus est.

Πάντων δὲ τῶν τετάρτων στοιχείων.) Omnes Polybii interpretes hæc ita accipiunt, quasi rem novam hic doceat, de qua antea non sit locutus, præcedentia ad unam duarum legionum vel consularem exercitum referentes, quod ut clarius exprimeret Casaubonus vocem τῶν interpretatus est, *at.* Ego vero non dubito progredi Polybium in re eadem explicandâ, tantum quod cum antea omnia eodem modo collocari, nunc differentiam adjiciat, quæ est in compositione duarum & quatuor legionum. Quare convertemus: *Cum igitur quatuor legiones.* Ita supra. Ἀπολείπειται

ὃ ἔξ τῶν συμμαχῶν ὁμᾶ τοῖς Ῥωμαίοις. Item. Τάτων δ' ὀτρέπων γενομένων.
 Συναπλοκῆς τῶν τῶν ἐπιλέκτων ἑκατέρω ἔς τετραποδὲς παρεμβολὰς, ἔς
 ἐπιστάτην εἰς τὸ ὀπίσω βλέποντας ὁρῶντας.) Salmasius in exercitationibus
 Plinianis scribit gravissimè lapsos viros maximos, qui veluti ex descri-
 ptione Polybii prætorium locent haud longè à portâ prætoriâ inter tribuno-
 rum & aliorum ducum tentoria medium. Ad ipsam verò portam prætoriam
 extraordinariis pedaturam adsignent. Nihil tam ex ἀγμέτερος contrarium
 Polybiana metatione. Extraordinarii ad portam decumanam tendebant, quæ
 opposita prætoriæ ad tergum castrorum. Statim. Duo terga castrorum cohæ-
 rebant ad portam decumanam ubi extraordinarii tendebant, duo castra sic
 juncta si divideres omnibus iisdem manentibus, prætoria consulum in utrisque
 castris ad portam decumanam deprehenderentur. Sed profecto ipse labitur
 gravissimè ejusque erroris reus est, cujus priores infimulat. Cohæsisse
 duplicia castra ea parte, qua extraordinarii tendebant, Polybii hic locus
 in dubium vocare non sinit, & inter omnes convenit. Illud quæritur,
 pars hæc ad portam prætoriam, an ad decumanam fuerit? Pro hac
 sententia stat Salmasius, pro illa cæteri omnes, qui ad Polybium scri-
 psere. Causam, quæ illum movit, non equidem adducit, ut decebat
 in re, in quâ à sententia tot tantorumque virorum discedit, sed quan-
 tum conjicio, non alia fuit, quam quod Polybius partem hanc *tergum*
castrorum nominat: Ad tergum autem castrorum & erat & à Latinis
 esse dicebatur porta decumana. Sed Polybius, ut supra monuimus, do-
 cendi causa frontem appellat, quod est tergum, & contra tergum, quæ
 est frons. Et ideo aliquoties dicit has partes ita se semper nominare,
 minimè necessaria monitiuncula, nedum repetitione, nisi à vulgari &
 consueta appellatione recederet. Cum de latitudine & longitudine ca-
 strorum loquitur, non interpretatur: nihil enim abit à consuetudine
 loquendi. At frontis & tergi cum meminit, describit, quæ illa pars
 sit, quam hoc nomine appellaturus sit. Nam extraordinarios alioquin
 non ad verum castrorum tergum, hoc est, decumanam in simplicibus
 castris (de iis enim disputamus: nam in duplicibus in medio) con-
 fedisse evincat vel nomen portæ extraordinariæ ab extraordinariis haud
 dubiè juxta tendentibus, ut decumana à cohortibus decimis, ductum.
 Si enim locus extraordinariorum ad portam decumanam, hanc & por-
 tam extraordinariam eandem esse oporteret: at hæc non tantum di-
 versæ, sed etiam adversæ sunt. Livius X L. M. Valerium erumpere ex-
 traordinaria porta jussit: ad dexteram principalem hastatos legionis primæ
 infruxit: tertia legio adversus sinistram principalem. Q. Fulvius Flaccus
 cum

cum dextera ala ad quaestoriam portam positus. Idem firmat dispositio Polybiana in qua extraordinarii non juxta cohortes decimas, sed contrariâ castrorum parte ad vallum tendunt. Quod si velimus extraordinarios ad portam decumanam collocari, statuendum sit cohortes decimas legionis ad portam extraordinariam vel prætoriam sedere, quod minime admittendum, cum in illis castris omnia antiquo more disponantur, principes castrorum ad principia, quinti ordines ad quintanam, Porta prætoria in prætorii, quaestoria in quaestorii rigore, unde hæc traxerunt nomina. Quare extraordinarios eadem ratione ad portam extraordinariam vel prætoriam; decimas cohortes ad decumanam tetendisse certum est.

Τὸ ὃ χωρίον διπλάσιον ἔστω πρὸς τὸν περὶ μέτρον ἡμιόλιον.) Spatium prioris duplum, circuitus sesqui alter. Siquidem inter extraordinarios utriusque exercitus spatium illud, quod est ad vallum, cum pedatura ipsius valli bis fuerit relictum inane, hoc est quadringenti quinquaginta, vel utique supra quadringentos pedes erit, præcise verum erit de tota castrorum pedatura ejusque circuitu exteriori. At si nimum videtur minusque necessarium in mediis castris tantum inanis soli, de interioribus castris eorumque podismo & perimetro hæc accipi poterunt, nisi potius Polybius minutias istas non confectatus est.

Οὐδὲν ἕτερον δεῖ νοεῖν πλὴν δύο στρατείας.) Alterius exercitus consularis pedaturam non explevit, quia eadem utriusque ratio. Ita & Hyginus partem dimidiam castrorum tantum disponit, quod percepta ea de toto constet.

Ὅταν μὲν ἐν συμβαίνῃ τὰς ὑπάρχουσας ἀμφοτέρους ὁμῶς στρατοπεδεύειν.) Hæc repetitio satis probat, quod supra diximus de eadem hic compositione, qua superius, loqui. Ac omnes quidem Polybii interpretes, quique de castris Polybianis scripserunt, omnia, quæ in hoc opusculo dixit, de castrametatione duarum legionum intelligunt: nec sine magnis causis, cum tot loca nos eo trahant. Ac primum consules quotannis quatuor legiones ait scribere, sed fere legionibus suis edicere separatim locum ad conveniendum. Τὰτ' ὁ δὲ ἐπὶ πάντων ἐκάτερον χωρὶς τὸν τόπον τῆς αὐτῆς στρατοπέδου. ἐκάτερον γὰρ δίδωται τὸ μέρος τῶν συμμάχων καὶ δύο τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων: videtur autem vulgarem rationem metationis hic docere. Præterea castrorum, quæ descripsit, universa forma fit quadrata æqui-latera. Τὸ μὲν σύμπαν σχῆμα γίνεται τῆς στρατοπεδείας τετραγώνου ἰσοπλευροῦ. Quæ manifestum est de duarum legionum castris dici: quatuor enim legionum castra non quadrata, sed oblonga fiunt. Et

statim post hæc, quamvis jam non nisi duabus legionibus pedaturam assignaverit, ex dictis jam facile esse colligere totorum castrorum magnitudinem. Ad hoc motis infra castris non nisi duarum legionum cum locis agmen describit. Ac ne quis putet de aliis illic copiis, de aliis hic loqui, castra ibi eadem omnino, qua hic, ratione, nec alio loco forum, prætorium & quæstorium ponit. Est & inde palam simplicia castra respicere, quod in præducenda fossa muniendisque castris duo latera focis, duo Romanis, utrique legioni unum attribuat. At Salmasius in exercitationibus Plinianis in alia est sententia, dicens id eos fefellisse, quod Polybius non simplicium castrorum, sed combinatorum metationem tota ea narratione describat, ut ipse disertim profiteatur, quod mirari se tantos viros non advertisse. Igitur quum ambo consules bina castra in unum jungerent, & quatuor legiones intra unius valli ambitum concluderent, eam metandi rationem locum habuisse, ex binis castris veluti una facta, duo terga castrorum cobæsisse ad portam decumanam, ubi extraordinarii tenderent: Amorum consulum prætoria haud longe inde in medio tribunorum & aliorum ducum utriusque exercitus. Sic factum, ut duo prætoria consulum simul metantium in medio ferme sic adunatorum geminorum castrorum reperiuntur. Duo castra sic juncta si divideres omnibus iisdem manentibus, prætoria consulum in utrisque castris ad portam decumanam deprehendi ubi pedatura extraordinariorum. Nam ad portam posticam, ubi portæ decumanæ, contingebant sese duo castra, cum essent juncta: Deinde probat hoc & præcedenti loco Polybium clarè & planè fateri; quæcunque de castrametatione in anterioribus scripserit, accipienda esse de junctis castris, atque adeo nihil apertius esse, quam prætorium in medio castrorum locari solitum, quum simplicia essent castra. Sed decumanam fuisse ad quam extraordinarii tenderent, supra refutavimus. Ad duplicia castra referre hic Polybium, quæ superius dixit, serio attendenti non ambiguum videtur. Οὐδὲν ἕτερον, inquit, δὲ νοεῖν πλὴν δύο στρατείας κατὰ τὸν ἀρπλόγον παρεμβέβληκταις. Et rursus in hoc loco, ut supra citavimus. Quid igitur dicemus? quomodo componemus hanc pugnam non tam doctissimorum virorum quam ipsius secum Polybii? Non aliter quam statuendo, Polybium hoc agentem in hac digressionem, ut unâ descriptione nos doceret & duarum & quatuor legionum compositionem: duarum tantum dedisse, eâ ratione, qua in duplicibus castris semper disponentur, ita ut duplicata forma haberemus quatuor legionum castra. Hanc autem formam, tum ut unâ descriptione res perageretur, prætulisse, tum quod & in simplicibus castris, ita aliquando prætorium & quæstorium collocarentur. Hoc enim

enim indicare arbitror illa: *ὅτως δὲ χεῶνται τοῖς στρατοπέδεσσι*, semper eo modo intellige, quem ostendi, solent metari, cum contra in simplicibus non semper ita collocarentur, imo vulgo alio, ut jam dicet, sed tamen aliquando etiam hoc modo. Nam & Cæsarem lego prætorium in castris unius legionis, non in medio, sed ad littus posuisse. *Tabernaculum*, inquit scriptor belli Africani, *secundum littus ipsum constituit*, ut prope fluctus verberaret, hoc eo consilio fecit, nequis moræ quicquam fore speraret, & ut omnes in dies horasque parati essent. Sive quod in castris in unius noctis transitum positus non semper iusto loco constitueretur prætorium, sive quod ex insueto castrorum ordine colligere potuerunt non diuturnam fore mansionem: Africanus & Leo tantum vetant mediâ viâ collocari prætorium, non admodum laborantes à qua parte viæ. Africanus. *Τὸν δὲ στρατὸν εἰς ἑνὸς μέρους δὲ ἀπὸ κεύθου καὶ μὴ ἐν τῷ μέσῳ τὸ ὅδον ἵνα καὶ τῷ πάροδον κωλύῃ, καὶ ὑπὸ τῷ διερχομένων ὀχλήται*, &c.

Ὅταν δὲ χωρῶσι.) *Quoties vero separata habent castra.* Et verba & sententia verborum satis perspicua, si per interpretes liceret. Hi enim persuasum habentes Polybium supra omnia docuisse, quæ ad metationem unius consularis exercitus pertinent, fingunt hic formam nescio quam, qua & conjuncta & separata castra habent consules, cum palam sit de uno consulari exercitu loqui.

Τὸν δὲ ἀγορὴν καὶ τὸ καμῖον καὶ τὸ στρατὸν μέσῳ πηέσσι, τὸ δὲ οὐκ ἔστρατοπέδων.) In hoc loco interpretando, propter eam, quam diximus, opinionem, hallucinati sunt omnes, vertunt enim: *Forum & quæstorium & prætorium in medio utriusque exercitus collocant.* Nec tamen probabilem extricant sensum. Patritius postquam diu multumque frustra se fatigavit, multum hunc locum absurditatis dicit habere: cujus sententiam amplexus Lipsius quamvis dissimulet. *Videtur*, inquit, *videtur (nam satis hæc ambigua) quod ad legiones omnia tunc fuisse eadem, sicutat prætorium, quæstorium & forum tunc admota ad vallum, & sic communionem inter consules fuisse, singulis tamen castris vallo suo discretis, nam hoc nisi fuisset, jam non esset metatio, & castra diversa: hoc autem fieri potuit, vel in oblonga illa figura jam dicta, saltem, ut extraordinarii amoverentur & ad latus locarentur, vel in figura alia, ut castra velut geminarentur, sed duplici vallo discreta. Prætorium autem & adjuncta ad latus utrumque circa portas principales. Ista ex Polybio, etsi raro in libris, qui hodie, consules sic junctis castris vallo tamen divisos fuisse legas. Hæc ille, quibus ego addo non rarò, sed planè nusquam apud veteres inve-*

inveniri, sed patrum nostrorum memoria in cerebro interpretum Polybii natum altumque hoc commentum plenum absurditatis & periculi. Quid enim absurdius, quam duo prætoria ut conjungantur extra castra protrudi? duos contines tanquam milites, qui parum prospere pugnasent, extra vallum à suis abstrahi, & quodammodo hostibus exponi? Sed illa, quam diximus, opinio produxit hoc monstrum, fecitque, ut verba per se clara alio detorquerentur. Vidit hoc &, quo dignior laude, primus omnium vidit Salmasius, monuitque Polybium hic de simplicibus castris loqui, sed tamen ne sic quidem hunc locum recte interpretatus est: *Forum vero & quæstorium, prætoriumque in medio ponunt*: nec addit, quod caput est; quorum in medio: velle videtur in medio castrorum, indicant id verba sequentia. *Quid apertius quam prætorium in medio castrorum locari vulgo solitum, quum simplicia erant castra?* At Polybius sic intelligi non potest, sive rem sive verba spectes. Forum enim & quæstorium & prætorium inquit in medio poni, at hæc omnia in medio castrorum non ponebantur. Nec verba ipsa μέσον πηγάσιν ἢ δύοιν στρατοπέδων verti possunt, *in medio castrorum*, nisi velis cum interpretibus: *In medio duorum castrorum vel utriusque exercitus*: quo illorum sententia maximè confirmetur. Vertendum erat omnino: *In medio duarum legionum*. Polybium enim voce istâ hoc loco legionem designare, sole meridiano clarius apparet ex præcedentibus, ubi de differentiâ metationis duplicium & simplicium castrorum agere incipit. Πάντων ἢ ἢ τετραρῶν στρατοπέδων ἢ ἢ ὑπ᾿ αὐτῶν ἀμφοτέρων εἰς ἓνα χάρακα συναθροισθέντων. Quæ recte de quatuor legionibus acceperunt, quo magis miror, adeo illis fasci-natos fuisse oculos, ut illa de duabus accipi debere non viderint. Repetit deinde eandem rem aliis verbis, ne longior periodus, in qua dicitur, & qua parte castrorum duplicia castra cohæreant, & quam efficiant formam, obscurum faciat, quod illi propositum hic est, ostendere nempe discrepantiam metationis unius & duorum consularium exercituum: Ὅταν μὲν ἐν συμβαίνει τὰς ὑπ᾿ αὐτῶν ἀμφοτέρων εἰς ἓνα στρατοπέδον. Quoties igitur contingit utrosque consules una metari, vel juncta castra habere, ἔτι καὶ χωρὶς τῶν στρατοπέδων. Hoc modo semper solent metari, vel semper hoc modo illa disponuntur. Addit jam quo differant simplicia castra. Ὅταν ἢ χωρὶς. Quoties vero seorsum, scilicet metantur vel separata habent castra. Quid tum? Forum & quæstorium & prætorium, μέσον πηγάσιν ἢ δύοιν στρατοπέδων. Plerumque autem veteri republica unum consulem duabus legionibus rem gessisse notum est. Polybius libro 3. καὶ τὰς μὲν πλείους ἀγῶνας δι' ἐνὸς ὑπ᾿ αὐτῶν ἢ δύο στρατοπέδων καὶ ἢ περι-
ρημύνης

ρημεῖς πλήθες ἑ συμμάχων κείναισι. Hæc erant simplicia castra : ut in
 duplicibus quatuor, sic in simplicibus duæ legiones : utque in illis præ-
 toria & quæstoria bina eâ parte, quâ conjungebantur castra, id est, in
 medio quatuor legionum : ita in his prætorium & quæstorium in medio
 duarum legionum. Illud in utrisque non procul à media parte totorum
 castrorum ad principia : quæstorium verò in rigore portæ decumanæ
 à tergo prætorii, inter quæ medium forum. Ac hunc in consulari exerci-
 tu & quotidianâ metatione verum harum partium locum esse multa pro-
 bant : ita quæstorium ad portam decumanam in castris Atilii consulis lo-
 cat Livius. *Ab tergo, inquit, castrorum porta decumana impetus factus :
 itaque captum quæstorium quæstorque ibi L. Opimius Pansa occisus.* Adde,
 quod ipsa porta quæstoria cognominata : unde, nisi à quæstorio proximo ?
 Livius XXIII. *Alius tumultus ab æversa castrorum parte est exortus : in
 portam quæstoriam irruerant Galli.* Similiter quintanam forum rerum
 utensilium esse, & Festus & vox ipsa inde ad hastam translata satis ad-
 struunt, sitam verò, quo diximus loco, nemo negare potest, nisi qui
 Polybium & veteres palam impugnet. Quæ sanè talia esse ipse Lipsius
 fatetur, ut nihil eis sine calumnia obtendere possit. *Descendit autem illuc, ut
 olim & veteri ævo quæstorium fuerit è regione decumanæ via media quintana :*
ante Polybii tamen ævum mutavit & visum transferri quæstorium in præto-
rii latus, ut vicinius. Quæ ego non laborabo refellere, ut nulla veterum
 autoritate fulta ; immo ut illis ipsis autoritatibus, quas adducit, satis
 refutata. Quis enim disertius dixit Hygino, quæstorium etiam illa ætate
 fuisse supra prætorium in rigore portæ decumanæ ? Quis magis illi con-
 trarius quam ille, quem pro se citat Livius in XLI ? *Prætorio dejecto, dire-*
ptis, quæ ibi fuerant, ad quæstorium, forum, quintanamque hostes pervenerunt :
ibi quum omnium rerum paratam expositamque copiam & stratos lectos in quæ-
storio invenissent, regulus accubans epulari cepit. A prætorio ad quintanam,
 ab hac ad quæstorium itur, & plane eodem ordine, quo in castris Hygi-
 nianis hæc sunt disposita, ut inter duas legiones media esse dubium non
 sit. Nam & alii veterum, prætorium non in prætenturâ, ut isti, sed, ut Hy-
 ginus, in medio castrorum locant. Virgilius de prætorio in castris Æ-
 neæ, in quo concilium habebat Ascanius cum principibus exercitus.

*Ductores primi tenerum & delecta juvenus
 Consilium summis regni de rebus habebant :
 Quid facerent, quisve Æneæ jam nuncius esset :
 Stant longis adnixi hastis & scuta tenentes,
 Castrorum & campi medio.*

Servius : *In medio campi spacio : qui campus castrorum medius fuit, quia in mediis castris Principes sunt.* Josephus scribit Principum tabernacula in medio castrorum esse, inter quæ *μεσσίτερον*, maxime medium prætorium. At enim hac ratione, siquidem cætera eodem, quo antea modo disponantur, prætentura jam in illis duplicibus castris satis vacua & inanis, magis magisque nudabitur : vellem equidem Polybius clarius & minus neglegenter hæc docuisset, scrupulosque similes exemisset : sed tamen cum nationibus in prætenturâ paulo ante dederit locum, his utrimque ubi forum & quæstorium fuit, receptis jam non admodum multum supererit, præter viam prætoriam, quam in istis castris latiore, centum minimum pedum esse non ambigo. Quid si valetudinarium, veterinarium & fabrica, quæ hic omnino intacta reliquit, & Hyginus in hac parte locat, adji-cienda? Quid si suum legatis, scamnum æquè ac Tribunis? Occupabitur pleraque pars prætenturæ, quam Polybius perfunctoriè admodum describit, etiam in illa duorum exercituum compositione, quasi satis habens, metationem legionum Romanarum ostendisse. Sed & in eo à Polybii mente positio hæc Prætorii inter duas legiones abire videtur, quod tota castra non quadrata æquilatera, sed ducentis minimum pedibus latiora quam longiora fiant. Sed cum longitudinem prætenturæ parùm accurate definiverit, nec satis ostenderit, an cum intervallo quod est ad portam prætoriam, an verò absque eo castra hæc dimidiata vel simplicia quadrata sint, ne hoc quidem pro certo affirmari potest : Si enim absque intervallo ea jam est castrorum forma, interposito prætorio & adjecto intervallo, habebis iterum justum quadratum : utrique enim ducenti dabuntur pedes, huic in longitudine, illi in latitudine castrorum ; quamquam hanc formam non semper ad pedem observari ostendit ipse Polybius : quoties enim major fuerit sociorum multitudo, ad pedaturam eorum utrimque lateribus strigam jubet adjicere, quo castrorum latitudo paulum excrescat necesse est.

Πάντας ἐλδ' ἑρως ὁμῶς ἢ δ' ἄλλος ὀρμίσσασσι καθ' ἓνα ποικίλοι ἢ ὀρμισμὸν.)
 Transít Polybius à metatione ad jusjurandum, quod castris positis dicebant. Meminit supra alterius Sacramenti, in quod peracto delecti, jurabant se ducibus fore dicto. audientes strenueque & pro viribus effecturos, quæ jufferint. Apud alios autem rerum Romanarum scriptores, aliorum aut certè non per omnia eorundem Sacramentorum mentio fit, unde melius plerisque visum de Sacramentis militaribus uno loco agere. Ac non pauca veterum testimonia huc facientia collegerunt pridem viri docti & antiquitatis Romanæ gnari ; inprimis autem Carolus Sigonius,

Barna-

Barnabas Briffonius & Justus Lipsius, ad quorum te erudita scripta mittere, nos quidem malebamus, quam supervacaneâ repetitione eorum, quæ bene ab istis dicta sunt, mihi tibiue tædio esse. Sed quum illi partim nuda loca citare satis habuerint nullis nec distinctionibus eorum, quæ confusè dicuntur, nec interpretatione eorum quæ obscurè, adjectâ; partim veterum mentem parum assequi videantur, nobis hanc materiam belli tractantibus partem hanc silentio præterire non licuit: quia autem hæc & quæ deinceps dicturi sumus ex pluribus scriptoribus & longè latequè sparsis antiquitatis reliquiis colligenda sunt, ea tibi non in morem notarum, sed in certa capita digesta tradere consilium fuit. Verum priusquam à castrorum metatione discedamus, castra tum Polybiana, tum Hyginiana tironum causa, hic in forma placuit subjicere.

CAPUT I.

www.libtool.com.cn

DE

SACRAMENTIS.

Acramentum à sacro dicitur, autore Varrone. Sacrabatur enim aliquid, in civili illo Sacramento pecunia ad Pontificem deposita : at in hoc militari ipsi milites, sic leges sacratæ, ut scribit Festus dicebantur, quibus sanctum erat, ut si quis adversus eas fecisset, sacer alicui deorum esset cum familia pecuniaque. Ejusmodi leges ad cogendum exercitum Æqui, Volsci, Ligures olim habuere; de illis Livius in IV. *Lege sacratâ, quæ maxima apud eos vis cogendæ militiæ erat, delectu habito, utrimque validi exercitus profecti in Algidum convenerunt.* Meminit & Livius legis sacratæ militaris apud Romanos C. Marcio, Q. Servilio Coss. latæ. *Ne cujus militis scripti nomen nisi ipso volente deleteretur: Sacrata jura apud Virgilium Æneid. 2.*

Fas mibi Grajorum sacrata resolvere jura,

Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,

Si qua tegunt: teneor patriæ nec legibus ullis.

Quod Servius interpretatur, ut non incidat in Sacramenti poenam: militare Sacramentum τὸ ἱερὸν ὄρκον, Dionysius appellat libro VIII. καὶ θεωροῦντες τῇ τῇ στρατολογίᾳ τοῖς πεταγμένοις τὸ ἱερὸν ὄρκον ὡμνῶσαν ἢ ἀπὸ τῶν σημαίας καταγράφοντο. Merito: tum vocem Latinam, Sacramentum respiciens, tum rem ipsam insignis sanctimoniam à qua militia sacrata & milites sacراتι. Livius. *Cæca ac fortuita pro solemnī ac sacrata militia sit.* Vegetius. *Milites jurare solent & ideo militiæ sacراتι dicuntur.* Maximus apud Julium Capitolinum milites suos ita alloquitur: *Sacراتι comilitones imo etiam mei consecranei.* Dionysius libro VI. τῶν γὰρ ἱερῶν ἐπὶ

ταγμα-

παγμάτων κύματα ἦν τοῖς στρατιωτικῶς ὅροις κατεργαζόμενων ἢ ἐδὲις ἀπλε-
 πεθαι ἢ σημείων ὕψις. Ad quæ Lipsius : *sacras legiones se nec intelligere nec*
retinere, transponere magis Græcam vocem ἅ legere τῶν ἱερῶν σημείων ἅ
signis addere, quæ dicta ἅ habita sacra. At nulla erat turbandi hunc lo-
 cum causa ; eadem ratione quâ à Sacramento Latini militiam, militesque
 sacratos, Dionysius propter ἃ ἱερὸν ὄρκον legiones sacras dixit. Sic ἱερὸς
 λόχος Athenæo, Hefychio, aliis, sacra cohors Thebanorum, quæ ab Epami-
 nonda, vel ut alii volunt Gorgidâ instituta. Idem Dionysius ἃ στρατιωτικὸν
 ὄρκον τὸν κερχίπσον ὄρκον vocat, quod inviolatè sanctèque haberetur, ma-
 ximèque omnium servaretur : ὥμοσε τ' ὀπικωρόιον τε ρωμαῖοις ἢ κερχίπσον
 ὄρκον : nam ut alibi scribit, ὁ στρατιωτικὸς ὄρκος ὃν ἀπάντων μάλιστα ἐμπε-
 δῶσι ρωμαῖοι. Maximino apud Herodianum libro VIII. dicitur, ὁ στρατιω-
 τικὸς ὄρκος ἃ ρωμαίων δρχῆς σεμνὸν μυστήριον. *Græve mysterium Romani*
principatus. Ac Sacramentum militare tam necessarium veteres existima-
 se, ut non crederent jure pugnare in hostem posse, nisi qui eo obligatus ef-
 fet, ex Cicerone notum est libro I. de Officiis, ubi scribit dimissa à Pompi-
 lio legione in quâ Catonis Censorii filius militaverat, Catonem ad Pom-
 pilium scripsisse, *ut si eum pateretur in exercitu remanere, secundo eum obliga-*
ret militiæ Sacramento ; quia priore amisso jure pugnare cum hoste non posset.
Ejusdem M. Catonis senis esse epistolam ad M. Filium, in qua scripserit se au-
disse eum missum factum à consule cum in Macedonia Persico bello miles esset,
monere in ea, ut caveat ne prælium ineat ; non enim ei jus esse, qui miles non
sit, pugnare cum hoste. Cujus rei causam inquit Plutarchus in quæstioni-
 bus Romanis. An, inquit, quod solam necessitatem homini hominis oc-
 cidendi jus dare oportet & qui sine lege & extra ordinem occidit, homi-
 cidæ est ? Ideo Chryfantam laudavit Cyrus, quod cum in eo esset, ut inter-
 ficeret hostem, jamque ensein sustulisset ; simul ac receptui cani audivit,
 repressit manum & cæde sibi interdictum ratus, hominem dimisit : An
 verò quod qui cum hoste manum conferere vult, sine lege esse non debet,
 nec impune ferre, si quid per ignaviam peccaverit ; non enim tantum
 fortiter faciendo profit, quantum noceat male pugnando fugiendoque :
 Dimissus autem miles, legibus militaribus non tenetur ; at qui Sacramen-
 to se obligavit, Imperatori legibusque se subjecit. Ac nihil vetat utram-
 que recipi causam. Altera justitiâ, altera prudentiâ Romanorum digna
 est. Cum enim bellum non hominum interficiendorum : sed justitiæ &
 juris, quod per leges non licuit, per arma obtinendi gratiâ suscipi debeat,
 æquum est illud, sic quoque geri, ut in omni actu appareat juris & legum
 reverentia, ut videant ipsi, qui ut hostes occiduntur, parci sibi ut homini-
 bus,

bus, occidi se ab invitis & gementibus, nec nisi sub certâ lege, quatenus finis belli & necessitas publica exigunt. Quando autem & quatenus hæc pugnam cædemque requirant; non est cujuslibet à vulgo; sed ejus judicium, cui summa imperii bellique administrandi permissa est. Hujus itaque legibus bonus miles ante omnia adstringi debet. Præterea cum usu compertum sit, non tantum ferociam & virtutem ad summam victoriæ conferre, quantum disciplinam quæ obsequio continetur: ad hoc rem militarem plus quam humanâ vi & divinâ quadam fortunâ opus habere nemo ignoret; Meritò milites, priusquam eorum dextris fideique tanta res committeretur, sanctissimis Sacramentis & disciplinæ obligare & ipsi deis consecrare videntur voluisse. Tria autem apud veteres Romanos comperior fuisse Sacramenta militaria & rebus quas complectebantur & formis jurisjurandi diversa & distincta, quæ in legitima militia omnes milites, sed diversis diebus & temporibus adigebantur.

Primum in ipso delectu cum nomina darent, antiquitus dixisse docent nos veteres quando delectum habere, citare & Sacramento rogare, nomina dare & Sacramentodicare pro re pæne eadem sumunt. Dionysius libro XI. *Licet enim tribunis obistere consulibus vi ad militare Sacramentum adigantur tribuni eos eripiunt & impediunt ne ulla de imperium detrectantibus sumatur pæna.* Livius. *Dictator omnes juniores nullo detrectante militiam Sacramento adegit.* Idem L. IV. *Hoc decreto consul armatus cum paucis appellantis tribunum collum torisset, metu cæteri Sacramento dixere.* Idem L. XXX. II. *Obvios in agros Sacramento rogatos arma capere & sequi jubebat:* Libro II. *Quum retinendi jus creditori non esset concursus in forum ut Sacramento dicerent fieri.* Juniores militiam detrectantes primo statim delectu citati, ad nomen non respondebant & si consul licitorem mitteret appellabant tribunos: non autem nominibus jam datis post delectum demum (quo tempore Polybius scribit Sacramento dixisse) Sacramentum detrectabant: Prius igitur & in ipso delectu ubi citati nomina dedissent, singuli Sacramento antiquitus dixerunt. Dionysius disertè in delectu ad militare Sacramentum citari, Lib. VI. *Ἡρότων ὁρίσαντες ἐν ᾧ ἔκ καταρχαφὼ τῶν στρατιωτῶν ἑμμεῖον ποιεῖσθαι. ὡς δὲ ἔχ' ὑπὸ τῶν αὐτῶν οἱ δημοῖσι καλέμενοι πᾶσις ὅτι τῶν στρατιωτῶν ὄρκον, ἐκείνῃ τῇ αὐτῶν ἐκάπερ ἔχ' γνώμῃ.* Servius item ad VIII. Æneidos ostendit singulos rogatos. Apud majores nostros tria erant militiæ genera in bellis gerendis. Nam aut legitima erat militia aut conjuratio aut evocatio. Legitima erat militia, qua singuli jurabant pro republica se esse facturos, nec discedere nisi completis stipendiis, id est militiæ temporibus & Sacramentum vocabatur. Ut Æne. II.

*Fas mihi Grajorum sacrata resolvere jura. Aut certè si esset tumultus, id est bellum Italicum vel Gallicum in quibus ex periculi vicinitate erat timor multus, quia singulos interrogare non vacabat, qui fuerat ducturus exercitum ibat ad Capitolium & exinde proferens duo signa unum roscum, quod pedites evocabat, & unum cæruleum quod erat equitum: Et qui convenissent simul jurabant & dicebatur ista militia conjuratio. Sacramentum opponit conjurationi, quod illo singuli rogarentur, singuli jurarent. Hac verò neque singuli rogarentur & omnes simul conjurarent, factum & posterioribus temporibus interdum, ut nominatim citati prisco illo more Sacramentum adigerentur. Livius de seditiosis Scipionis militibus ad Sueronem. Citati milites nominatim apud tribunos militum in verba Scipionis jurant. Apud eundem Gracchus Lib. 24. Citatosque singulos jurejurando adigam, nisi quis morbus causa erit non aliter quam stantes cibum potumque quo ad stipendia facerent capturos. Rogabant Sacramento illi qui præfecti delectui, quierant veteri republica loco consulum plerumque tribuni militares, hi per præconem, ut testatur Appianus citabant nominatim: apud hos (ita loquuntur) dicebatur Sacramentum, Cæsar Bello Civili II. Ne primam Sacramenti quod apud Domitium atque apud se quæstorem dixissent memoriam deponerent. Livius. Citati nominatim milites apud tribunos militum in verba P. Scipionis jurant. Apud tribunos militum, sed in verba summi ducis. In verba jurare dicebantur, non ejus qui verba præibat (quamvis id etiam antiquitus factum ab illis, in quorum verba jurabant phrasis ostendit) sed ejus cujus nomine præibantur, qui summo imperio erat præfuturus, cui obedientiam promittebant, cujus nomen in Sacramento nominabantur, unde & in nomen jurare dicunt Tacitus, Suetonius, Ammianus. Addebat Messala Valerius renovandum per annos Sacramentum in nomen Tiberii. Ammianus de Juliani militibus. Fussi-que universi in ejus nomen jurare solemniter gladiis cervicibus suis admotis sub execrationibus divis, verbis jurare conceptis omnes pro eo casus quo ad vitam profuderint, si id necessitas exegerit perlaturus. Herodianus sic aliquoties ad verbum, Libro II. de Pertinace, εἰς τὸ ἐκείνου ὄνομα τὰς σωή-
 ρεις ὁρῶντες ὁμολῶντες καὶ ἵσταντες διαφρηφορῶντες πᾶς ὁ δῆμος, καὶ τὸ στρατιωτικόν.
 Eadem locutione utitur alibi, quæ non multum ab à Baptismi formulâ, Baptizare in nomen, εἰς τὸ ὄνομα, Phrasis enim hæc Hebraica cum alibi aliud significet, ferè tamen imperium ejus involvit in cujus nomen trans-
 fitur. Esaiæ IV. Mulieres petunt ut invocetur nomen viri super eas: Hoc est, ut sub imperio viri sint & ab eo trahant nomen. Significat autem non tam in nomine, id est jussu Dei Patris & Filii & Spiritus Sancti baptizare, quam*

quam Deo consecrare & devovere. Ac præcedunt Baptismum in Ecclesia interrogationes & responsiones, quibus velut Sacramento rogantur & Sacramento dicunt & in verba ejus jurant, in cujus nomen deinde baptisantur, *ἐπιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἐξέστιν*, inquebat Philippus Æthiope postulante Baptismum : Respondit ille, *πιστεύω ὅτι ὃν θεὸς εἶναι ὃ Ἰησοῦ Χριστόν*. Habet & hoc Baptismus cum militari Sacramento commune, quod in eo sicuti in delectu militiæ nomen datur. Propter quam similitudinem, affinitatemque, Sacramenti vocabulum à Latinis patribus & ab Ecclesiâ receptum fuit. Tertullianus ad Martyres : *Vocati sumus ad militiam Dei vivi, jam tunc, cum in Sacramenti verba spondimus*. Arriano etiam in Epictetum placuit hæc similitudo : Jubet enim nos in Dei verba jurare, quemadmodum milites jurant in verba Cæsaris : ipsius verba : *τῷ Θεῷ ἔδει καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν ὅρκον οἷον σφραγίσσεται τῷ καίσαρι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ὅτι μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι πάντων περὶ ἐπιμήσειν τῷ ὃ καίσαρ σωτηρίαν*. Josephus δ' ἐσπασιάνω ὅτι ἡγεμονίαν ὀρνεύειν. Idem eodem nō fallor libro, *εἰς αὐτὸν ὄρχωσεν*. Sic & scriptores Novi Testamenti quod alibi dicunt baptizare in nomen alicujus, alibi in aliquem : D. Paulus ad Romanos VI. *ὃν ἀγνοεῖτε; ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν, εἰς τὸ θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν*; I. ad Corinth. X. *Πάντες εἰς τὸ Μωσῆν ἐβαπτίσθημεν*. Tertullianus Sacramentum militare & simul Baptismum respiciens, utroque dicit in Dominum responderi. *Credisne humanum Sacramentum divino superinduci licere & in alium Dominum respondere post Christum*. Vulgò autem veteri republicâ in verba duorum consulum, qui delectum haberent & summo cum imperio apud legiones essent : Habente delectum dictatore in verba etiam consulum adactos legas apud Livium II. *Quaquam per dictatorem delectus habitus esset, tamen quia in Consulum verba jurassent, Sacramento teneri militem rati per causam renovati ab Æquis belli, educi ex urbe legiones jussere* : Causa fuit, quod plures legiones scriberet, quarum quasdam etiam tum consulibus regendas daturus erat : Fortassean & illa, quod se dictatura abeunte novo delectu opus esse non voluit. Apud eundem in tertio L. Quintius Cincinnatus. *Nobis vero, inquit, nihil delectu opus est, quum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba juraverint, conventuros se jussu consulis nec injussu abituros. Edicimus itaque omnes, qui in verba jurastis crastinâ die armati ad lacum Regillum adsitis*. Hæc antiqui Sacramenti formula. *Conventuros se jussu consulis nec injussu abituros*. Polybius in ipso Sacramento non meminit diei; sed postea dicit jurasse ad diem conventuros. *Παρελθόμενης ὃ τῆς ἡμέρας εἰς τὴν ὁμοσπῶν ἀθροισθῆναι*. Dubitari itaque non debet, an vera hæc fuerit

fuerit formula; dubitari potest an integra: exceptiones certè adjectas ex Gellio vel potius Cincio de re militari apud Gellium liquet Lib. XVI. C. 4. *Militibus autem scriptis dies præfiniebatur quo die adescent, & ut citanti consuli responderent.* (Sed hæc à Gellio præpostero ordine citantur: Primo loco dicit quæ postremo, postremo quæ primo fiebant: Primum recitavit iusjurandum quod tempore ultimum; in castris enim dicebatur: addit militibus scriptis diem dictum ad conveniendum: nunc agit de iurejurando in quod adigebantur, vel in ipso delectu vel utique statim post delectum, priusquam dies præfiniretur quo adescent: *Conventuros se jussu consulum* jurabant non adjecta die; quia volebant eos convenire quoties & quando necessum videretur, ut apparuit paulo ante ex oratione Cincinnati, qui milites jam dimissos vi hujus Sacramenti iterum convocavit & ad Lacum Regillum adesse jussit: Rectius autem in Gellio hic legeris: *Et ut citanti consuli responderant*, quia sequitur, *Deinde, &c.* Sensus est, cum ad nomen respondissent & nomen dedissent, tum iusjurandum adactos.) *Deinde, inquit, ita concipiebatur iusjurandum ut adescent, his additis exceptionibus, nisi harumce quæ causa erit, funus familiare, feriæve denicales, quæ non ejus rei causâ in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset, morbus fonticus, auspiciumve quod sine piaculo præterire non liceat, Sacrificiumve anniversarium, quod rectè fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit, vis hostisve, status condictusve dies cum hoste, si cui eorum harumce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licuisset, eo die venturum, adjuturumque eum qui eum pagum, vicum, oppidumve delegerit.* Polybius in hac re excusationem nullam scribit admitti præter auspicia & ea quæ sunt impossibilia, id est suapte natura excipiuntur: Libro VI. Παράγινοντι ἡ πάντες ἀλλήλων οἱ καταγεφέντες ὡς ἂν μηδεμιᾶς αἰτίας συγχωρεμένης περὶ πάσης τῆς ἐξορκισθεῖσι πλὴν ὀρνιθείας ἢ ἰσχυράτων. Sed negligentius opinor, ut cætera Sacramenti has quoque exceptiones attigit. Plures complectitur & haud dubie veras Cincii formula, quarum pleraque pertinent ad sacrorum religiones, pietatem erga Deos, &, quæ proxima semper habita, erga suos talia, sacrificium anniversarium, auspicium, feriæ denicales, funus familiare, quorum cum nihil sine impia fraude neglegi credebatur posse, provideri placuit, ne his suscipiendis militaris disciplina & Sacramenti religio violaretur. Tanta cura fuit, ne quis etiam privatim neglectu aliquo religionum militiam auspicaretur. Jam vis hostisve, morbus fonticus inter illa sunt, quæ præstare nemo possit. Unum militum & simul peregrinorum commodis datum, si forte status condictus cum hoste dies intercederet.

Atque hæc omnia non aliter excusabant, quam si is, cui hæc causa eman-
 tionis postridie quam per eas causas licuisset, adesset. Causæ autem an ju-
 stæ essent etiam posteriori militia, solebat diligenter examinari. Arrius
 Menander Digestis de re militari: *Examinantur autem causæ semper eman-*
sionis, cur & ubi fuerit & quid egerit & datur venia valetudini, affectioni pa-
rentum & affinium & si servum fugientem persecutus est, vel si qua hujusmodi
causa. Item: *Qui commeatus spatium excessit, emanforis vel desertoris loco habendu-*
us: habetur tamen ratio dierum, quibus reversus est, item temporis naviga-
tionis vel itineris, & si se probet valetudine impeditum, vel à latronibus de-
tentum similive casu moram passum, dum non tardius à loco profectum se probet,
quam ut occurrere posset, intra commeatum restituendus est: hæc de commea-
 tu ille, eo tempore quo jusjurandum hoc pridem desierat. Altera pars:
Nec injussu abituros, nullam exceptionem admisit, quando desertionis nulla
 satis justa causa. Præterea Polybius peracto demum delectu milites jure-
 jurando adigit, simplici & generali obedientiæ: Ἐπιτελεθεῖσθαι τὸ κατὰ-
 γραφὴς τὸ προσεκημένον τὸ πᾶν ἀποδοῦναι τὰς ἐπιτελεστέας οἱ προσήκοντες
 τῶν χιλιάρχων καθ' ἑκάστην ερετύπιδον καὶ λαβόντες ἐκ πάντων ἕνα τὸ ἐπιτη-
 δεύειν ἐξορκίσσιν ἢ μὴ πειθαρχήσιν καὶ ποιήσιν τὸ προσταθόμενον ὑπὸ τῶν
 ἀρχόντων καὶ δύναμιν. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὀρκύσιν καθ' ἕνα προπρονομήνους
 τῶν αὐτῶν δηλωῖτες, ὅτι ποιήσουσι πᾶν τὸ καθάπερ ὁ πρῶτος. Diversum
 hoc ab illo priori dixeris Sacramentum. Illud enim in ipso delectu jura-
 visse ostendimus; hoc delectu jam habito liquet dictum: Illo spondent
 conventuros jussu consulum nec injussu abituros, hoc generaliter fore
 omnino, ut pareant Imperio ducum: illud singuli nominatim citati adi-
 guntur, hîc unum præjurantem cæteri sequuntur idem in se quisque ju-
 rantes. Sed Polybius in delectu citat tantum milites, Sacramenti men-
 tionem nullam omnino facit: nec hic Sacramenti verba singula perse-
 quitur (liquet id ex eo loco, quo dicit, jurasse ad diem conventuros, cujus
 rei tamen hic non meminit) sed rem ipsam summatim complectitur obe-
 dientiæ vocabulo, cujus non postrema pars est convenire jussu ducum
 nec injussu abire. Probabile itaque est, Polybii hoc jusjurandum forma
 quidem & tempore quo dicebatur aliud atque illud antiquum esse: cæte-
 rum re ipsa idem, ac primum etiam quod illa ætate milites jurabant.
 Quod mihi fit verisimilius, cum apud Livium & Frontinum legam Bello
 Punico secundo, in forma Sacramenti à more majorum paululum reces-
 sum esse. Livius. *Milites tum primum, quod nunquam antea factum, jureju-*
rando adacti à tribunis militum, jussu consulum conventuros, neque injussu abi-
turos. Ad eum diem nihil præter Sacramentum fuerat, &c. Frontinus. *L.*

Paulo (ita hic scribendum est, vulgo legitur, *L. Flacco*: Lucius enim *Æmilius Paulus* cum *C. Terentio Varrone* consul fuit, anno Cannensi clade noto, in quem annum hæc refert *Livius*) *L. Paulo & C. Varrone* *Coss. milites primo jurejurando facti sunt*, ante enim Sacramento tantummodo à tribunis rogabantur. In quibus explicandis admodum laborat vir fumus, libro de militia Romana, I. Dialogo de Sacramento. Quid ais, inquit, *Livi*? nunquam antea factum: tu aliter docuisti & dedi jam totidem verba, sed discriminat ipse, etsi non sine ambage & nodo. Nam subdit ad eum diem, &c. Dicit hic duo nec vinclum æque validum fuisse, nec eadem verba. Non vinclum, quia Sacramento & velut fœdus spontaneum quoddam inter ipsos erat, nec tribuni adigebant: non verba, quia formula tota diversa, nec quicquam ibi de sequela ducum aut signorum. Ita hic quidem *Livius*. Sed quis cum *Dionysio* conciliet, qui palam de ducibus & signis habet. Quin habet etiam *Livius* ipse, ut dedi supra. At, inquires, non jurarunt? Cur igitur idem *Livius* sic locutus. Omnes qui in verba jurastis. Item: in verba sua juratos centuriavit. Atque hæc olim & diu ante Punica. Præfatus sum intricatè hæc scripta, nec ego plenè & ad meum votum extrico. Hæc *Lipsius*. Causa cur non extricet est, quod Sacramento à jurejurando & conjuratione non distinguat: adacti quidem jam olim in verba consulum milites Romani, sed Sacramento non legitimo jurejurando: Sacramento vim jurisjurandi habebat, & qui Sacramento dixerant, jurati rectè dicebantur. Sed Sacramenti non eadem & legitimi jurisjurandi forma: Sacramento rogabant qui delectui præerant, dicebant, qui rogabantur: In civili quoq; Sacramento rogabant & spondebant. *Festus*. Sacramento æs significat, quod pœnæ nomine penditur sive eo qui interrogatur sive contenditur. In hoc militari jam diximus & passim legitur. *Frontinus* supra. Ante à tribunis tantum Sacramento rogabantur. Rogare autem & dicere relata esse, notum est, rogare sententiam & dicere sententiam, rogare Sacramento & dicere Sacramento. At jurejurando rogare non dicunt Latini, sed jurejurando adigere, vel jusjurandum adigere, exigere, deferre, dare inter se: nam formula verborum conceptorum quæ præibat is, qui jusjurandum adigebat, non habebat vim interrogandi, ut malè putant, sed dictandi. Apud *Plautum* *Rudente*. *L. Præi verbis, quid vis id quod domi est, nunquam illi supplicabo*. *G. Tene aram hanc*. *L. Teneo*. *G. dejurato mihi argentum daturum*. *L. Fiat*, &c. Idem ex milite glorioso scenâ ultimâ liquet. Eadem ratione intelligenda quoties præitur solemnis illa formula: *Ex tui animi sententiâ*, ut apud *Livium*. XLIII. *Ex tui animi sententiâ, tu ex edicto C. Claudii Tib. Sempronii censorum in provinciam Macedoniam redi-*

bis, quod sine dolo malo facere poteris. Præeuntis enim verba hæc sunt, quæ in secunda persona non concipiebantur, quo interrogarent eum, quem adigebant jusjurandum: sic enim etiam concipiebatur, cum nullæ interrogandi causa, *ut apud* Petronium. *Ex tui animi sententia, ut tu Triphæma neque injuriam tibi factam à Gytone quereris, &c.* Quæ erat tabula fœderis forma: sed ne ille qui verba præibat in sua persona verba concipiens religione aliquâ verborum alligaretur; tanta enim erat jusjurandi apud veteres sanctitas, ut quamvis proprie non obligaret nisi ex animi sententia affirmaretur, tamen ipsa quoque verba, quæ testem advocarent Deum, non temerè de se pronuntiarent. Videre id etiam est in loco paulo ante ex Plauto citato, ubi cum Gripus in suâ personâ quædam prævixisset, mox tamen ubi ad execrationem pervenit mutat persona.

*L. Venus Cyrenensis, testem te testor mihi,
Si vidulum illum, quem ego in navi perdidisti,
Cum auro atque argento saluum investigavero,
Isque in potestatem meam pervenerit.*

Tum ego huic Gripo dico, inquit & me tangito.

*L. Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu exaudias,
Talentum argenti magnum continuò dabo.*

*G. Si fraudassis, dicito uti te in quæstu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam,
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris.*

Jusjurandum quod præjuratione fiebat in prima personâ concipiebatur. Idem enim jurabat qui præibat verba concepta: at in quod alios tantum adigebant in secunda persona. Legitimum itaque jusjurandum, eo diversum à Sacramento, quod illud interrogatione, hac adactione fiebat & conceptis verbis quæ præbantur. Sacramento præterea singuli antiquitus rogabantur. At hoc jusjurandum Polybianum præjuratione fiebat. Unopæjurante cæteri idem in se jurabant: eo potissimum conjurationem à Sacramento distinguit Servius loco quem supra citavimus. Festus. *Præjurationes facere dicuntur, qui ante alios conceptis verbis jurant, post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicant. Idem in me.* Præjurationis exemplum in Livio, loco quem supra citavimus. *Victor, Fabi, revertar ex acie. Si fallat Jovem patrem Gradivumque & alios iratos invocat Deos. Idem deinceps in se quisque jurat.* In quo etiam habes formulam invocationis in jurejurando militari, patrium enim jusjurandum dixisse, autor Dionysius, & addit arrecto ense, lib. IX. *Καὶ τὸ ξίφος ἀνατείνας ὠμῶς τὸ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν.* Est & formula execrationis apud Livium

Livium XXII. præeunte verba P. Scipione. *Si sciens fallo ex animi mei sententia, tum me Jupiter OPT. MAX. domum familiamque meam pessimo loto afficiat. Ubi seque, domum & familiam, quemadmodum lege sacrata, execrationibus devovet, si fallat fidem.* Causam hujus mutationis, quæ milites, qui antea Sacramento tantum rogabantur, jurejurando adigere instituerunt eandem, quam Servius supra allegat, conjurationis in tumultu Gallico fuisse arbitror. Quum enim in illo gravi bello in Italia dimicaretur & Hannibal ad portas esset, rationem delectus instituisse videntur, quæ & facilis & expedita esset, nec longa singulorum interrogatione tribunos moraretur. Fortassis etiam in illo publico periculo accuratiorem formulam fecerunt, additis nominatim omnibus exceptionibus justisque causis emanationis. Nam illæ quas utrique Sacramento adjectas scribit Gellius longiores sunt, quam quæ in delectu quoties Sacramento rogarent, id est ad singulorum nomina à tribunis recitarentur, & quamvis antiquæ sint, illos tamen barbatos barbaros illam ultimam antiquitatem minimè mihi redolere videntur. His demtis jusjurandum hoc & priscum Sacramentum eodem vinculo militem adstrinxisse eandemque rem continuasse, Livius disertè nos docet. *Milites tum primum,* inquit, *jurejurando adacti à tribunis militum, jussu consulum conventuros nec injussu abituros.* At prisca republica non diu post exactos reges jam dixerat *jurasse milites in verba consulum, conventuros jussu consulum nec injussu abituros.* Hoc itaque interest, quod in rem eandem olim Sacramento postea jurejurando legitimo adacti sunt. Quod olim in ipso delectu, postea delectu finito juraverunt. Posterioribus temporibus adauctam Sacramenti formulam & accuratiorem factam à vero non abhorret. Illud tamen quod Polybius dicit, jurasse fore se ducibus dicto audientes & strenuam fortemque operam daturus, jam olim in Sacramento fuisse facile mihi persuadeo: quum obsequium & parendi necessitas primum & maximum vinculum sit, quo res & disciplina militaris continetur. Apud Livium Bello Punico secundo Volones à triumviris jurejurando adiguntur, *strenuam fortemque operam daturus quoad Pæni in Italia essent.* Vegetius scribit, *Jurare milites omnia se strenue facturos quæ præceperit imperator, nunquam deserturos nec mortem recusaturos pro republica Romanâ:* quæ ex prisco aliquo scriptore hausta esse probabile est, adeo congruunt cum iis, quæ in antiquo Sacramento fuisse tradunt: omnia strenue facturos, quæ præceperit Imperator, Polybianum jusjurandum est: non deserturos Livianum, hoc verò ultimum de republica insertum fuisse, veteres etiam testantur, nec uno Dionysii loco, quod putat Lipsius, nititur. Apud Dio-

nyfium lib. IX. Appius plebi exprobat perjurium quod arma quæ se pro patriæ defensione jurassent sumturos in ipsam vertissent. Idem lib. X. scribit jurasse. Α'κολαθήσειν τοῖς ὑπατοῖς ἐφ' ἧς ἂν καλῶνται πολέμους ἢ μήτε ἀποκτείνωσι τὸν σφεταγὴν μήτε ἄλλο πρᾶξαι μηδὲν ἐναντίον τῶ δῆμῳ Sed & Servius ad 2. & 8. Æneid. Sacramento rogati qui post electionem in rempublicam jurant : & ibidem paulo ante. Miles legibus Sacramentorum rogabatur, ut exiens ad bellum juraret se nihil contra rempublicam facturum. Atque hæc tam necessaria primo illo antiquo & propriè dicto Sacramento jam olim jurasse tum autorum horum testimonia, tum res ipsa evincit : nihil enim horum omitti videtur potuisse : non illud obedientiæ vinculum, quo & se adfuturos ad diem, neque deserturos & quæcunque jussisset Imperator strenuè facturos pollicentur, quia sine illa nulla sit militia : non illud fidei & pietatis in patriam Sacramentum; quia sine hoc virtus hæc omnis ingens scelus sit. Nec sanè dubium esse potest anxiam veterum in istis solitudinem ponderanti, quin uti disciplinam militarem & illam simplicem obedientiam advocatis in testimonium deis sanciverunt, ita simul providerint, nequid impiè in patriam, nequid sceleratè per causam religionis & jurisjurandi perpetraretur. Volverunt jus ratumque esse, quod militiæ imperaretur, dum summum jus summaque lex esset patriæ salus. Volverunt militem per omnia esse in ducum potestate : ita tamen, ut & duces essent in potestate senatus Populiq; Romani. Parere non delibere militem de imperiis : attamen non sic omnem sensum communem ejurare, ut specie dicto audientium nefaria facinora fuscipere cogeretur. Atque hoc quidem priscâ republicâ, illis antiquis moribus, cum non nisi pium & sanctum esset, quod Sacramentum dicebatur : nec minus sanctè & religiosè custodiebatur, quam dictum erat. Neque dum enim didicerant interpretari & ad libidinem suam detorquere jusjurandum; mores suos ad id accommodabant. At posteaquam desciscences ab illâ priscâ virtute vertere in patriam arma & fortes ad sanguinem civilem facti sunt aut neglexerunt palam & contempserunt aut impiè in causam traxerunt jusjurandum : imò impia etiam Sacramenta dixerunt. Tale certè scribit Lucanus Cæsari civilia arma moventi dictum esse, præeunte verba Lælio Primipilo.

*Nec civis meus est, in quem tua classica Cæsar
Audiero. Per signa decem felicia castris,
Perque tuos juro quocumque ex hoste triumphos;
Pectore si fratris gladium, juguloque parentis
Condere me jubeas, plenæque in viscera partu*

*Conjugis, invita peragam tamen omnia dextra.
 Si spoliare deos, ignemque immittere templis,
 Numina miscebit castrensis flamma Monetæ:
 Castra super Tusci si ponere Tiberidis undas,
 Hesperios audax veniam metator in agros.
 Tu quoscunque voles in planum effundere muros,
 His aries actus disperget saxa lacertis:
 Illa licet penitus tolli quam jussëris urbem,
 Roma sit.*

Verba quidem hæc licentia poëtica effundat Lucanus. Sed rem ipsam quod attinet, per bella civilia nulla civium patriæque ratione habitâ, non aliter in omne facinus ruerunt, quàm si impio Sacramento obstricti fuissent. Sub Imperatoribus jusjurandum militum adeo nullam exceptionem patiebatur, ut Tertullianus dicat *patrem & matrem & omnem proximum ejurasse*. Arrianus scribit jurasse se *omnibus præposituros salutem Cæsaris*: à quo non abit illud Caligulæ & sororibus ejus dictum. *Neque me liberosque meos cariores habeo quam Cæsum & sorores ejus*. Renovari quotannis solitum ex Plinii ad Trajanum epistolis liquet. Sed nos ad melioris reipublicæ tempora revertamur.

Secundum jusjurandum apud Livium in XXII. habemus, loco cuius partem jam adduximus. *Milites tum primum, quod nunquam antea factum, jurejurando adacti à tribunis militum, jussu consulum conventuros neque injussu abituros. Ad eum diem nihil præter Sacramentum fuerat, & ubi decuriatum & centuriatum convenissent sua voluntate, ipsi inter se equites decuriati, pedites centuriati conjurabant, sese fugæ & formidinis ergò non abituros, neq; ex ordine recessuros, nisi teli sumendi aut petendi aut hostis ferendi aut civis servandi causâ: id ex voluntario inter ipsos fœdere à tribunis ad legitimi jurisjurandi adactionem translatum*. Ejusdem meminit Frontinus l. IV. Stratagematum, C. I. L. Paulo & C. Varrone consulibus milites primo jurejurando facti sunt, ante enim Sacramento tantummodo à tribunis rogabantur: cæterum ipsi inter se conjurabant, se fugæ & formidinis causa non abituros, neq; ex ordine recessuros, nisi teli petendi, feriendive hostis aut civis servandi causâ. Diverfum hoc à primo tempore, quia illud in ipso delectu & antequam decuriarentur & centuriarentur dicebatur. Liv. de Camillo. *Justitioque indicto delectum juniorum habuit, ita ut seniores quoque quibus aliquid roboris superesset in verba sua juratos centuriaret*. *Furatos*, demum dicit, *centuriasse*. At hoc dicebatur non in ipso delectu, sed cum decuriatum & centuriatum convenisset, id est, alio die: tres enim dies dictos autor Polybius; primo dabant nomi-

na,

na, secundo decuriabantur & centuriabantur, tertio castra ponebant : secundo itaque die hoc secundum Sacramentum jurabant & quidem jam decuriati & centuriati, ut palam scribit Livius & res ipsa clamat, neque enim verisimile est jurasse se ex ordine non recessuros, nisi postquam ordinati inque cohortes, manipulos, centurias essent digesti : diversum & genere, illud enim à tribunis rogati dicebant : hoc nemine adigente inter ipsos. Illud Sacramentum erat : hoc conjuratio & voluntarium foedus. Diversum denique materia, illo obsequium Imperatoribus, hoc virtutem in hostem pollicebantur, duo autem speciatim jurabant : *Primum se fugæ & formidinis causâ non abituros.* Renovata interdum cum in aciem educeretur hæc conjuratio, ut jam non jurarent se fuga non abituros, sed victores reversuros ex acie. Livius II. *Centurio erat M. Flavio- ejus inter primores pugnæ flagitator. Victor, inquit, Fabi revertar ex acie. Si fallat Jovem patrem Gradivumque aliosque iratos invocat deos. Idem deinceps omnis exercitus in se quisque jurat.* In quo & invocationis in jurejurando & præjurationis exemplum. Ante pugnam Pharsalicam simile jusjurandum dixit Labiénus, quem secuti primores castrorum : *Senisi victorem in castra non reversuros.* Adiciebatur in illa solemni conjuratione : *se ex ordine non recessuros.* Dignum & hoc prudentia Romana ; cum enim in ordinibus servandis omnis spes victoriæ, omnis salus, non vulgari studio huic rei providebant, sed quemadmodum quotidiana campi meditatione discebant, tam recedentes, quàm in hostem euntes, tam decurrentes, quam ambulantes ordines servare. Ita jurejurando inter se dato efficiebant, ne quis ordines deferere auderet. Nec soli usurparunt Romani, sed etiam Græci. Lycurgus oratione adversus Leocratem scribit Atheniensibus esse jusjurandum, quo jurent omnes cives posteaquam in Lexiarchicas tabulas relati & ephebi facti sint, *se neque arma dedecoratos, neque ordinem deserturos, sed patriam defensuros melioremque tradituros.* Idem fecerunt & Lacedæmonii unde & λόχος vel potius quarta pars ejus ἐνωματία dicta fuit. Hesychius. ἐνωματία τάξις τὰς Ἀφ' Ὀφθαλμίων ἐνωματος. Suidas. Ἐνωματία τάξις τῆς στρατιωτικῆς ἀνδρῶν ἐστὶ καὶ παρὰ Λακεδαιμονίοις εἰρηται δ' ἐκ τῶ ὁμνύειν αὐτὰς μὴ λείπειν τὴν τάξιν. Videtur & in hoc Sacramento de signis adjectum aliquid, neque enim credibile est signorum mentionem alio quam in hoc factam, cum centuriati decuriatique signa accepissent, eaque præsentia velut testes Sacramenti invocare possent. Certè Dionysius testatur loco citato eos jurasse, μήτε ἀπολήψειν τὰ σημεῖα ; alii ramen eo nos potius ducunt, ut credamus per signa militaria tanquam bel-
lorum numina jurasse.

Per signa decem felicia castris,

Perque tuos juro quocunque ex hoste triumphos.

Tertullianus Apologetico : *Religio tota castrensis signa veneratur, signa jurat dñs omnibus præponit.* Signa quidem præcipuè religioni & deserere nefas fuisse & nos alibi dicimus & notius est, quam ut probari necesse sit. Exceptiones sub quibus jurabant ex ordine non recessuros erant, ut diximus : *Nisi teli petendi, hostis ferendi & civis servandi causâ.* Hanc conjugationem sive voluntarium inter milites foedus bello Punico secundo ad legitimam jurisjurandi adactionem etiam translatam fuisse, docuit nos supra Livius. An in unum diem cum priori collatum, non addit. Inclinat potius animus, ut credam etiam deinceps alio die dictum, quia alio die centuriatum & decuriatum conveniebant. Conversum autem in legitimum jusjurandum videtur, ut majori vinculo militem adstringeret : quamvis enim conjugatione æquè ac jurejurando iratos invocarent deos, si fidem fallerent : jurejurando tamen apud magistratum dicto super divinam vindictam etiam humana pœna solet adjungi, quam illo tempore, quo aliquoties fugerant Romani, intendi è Republica erat.

Tertium jusjurandum de quo Polybius, ab primo & secundo in eo diversum, quod non soli milites, sed omnes tam liberi quam servi dicerent ; meritò sane : cum ab servis plus hic quam ingenuis periculi, quorum velut proprium probum habebatur furtum, unde & in venditione servorum promitti solebat, fures non esse. Eo etiam diversum, quod castris positus demum dicebatur, ut Polybius auctor est. Μετὰ δὲ τὴν στρατοπέδου, &c. Cincius tamen apud Gellium scribit, dictum non in castris, sed cum delectus fieret & milites scriberentur : apud Gellium sic legitur : *In libro ejusdem Cincii de re militari quinto, ita scriptum est. Cum dilectus antiquitus fieret & milites scriberentur, jusjurandum eos tribunus militaris adigebat in verba hæc.* Sed verba hæc, quicquid sonent, Cincii non esse reor : Cincius enim qui circa Bellum Punicum secundum vixit, de hoc jurejurando, ut de re antiquâ & jam desitâ loqui non potuit, cum non tantum illo ævo, sed & post illud Polybii ætate in usu fuerit, præsertim in jurejurando nominans illud consulum par, quod post Bellum Punicum demum fuit, cum in Asiam trajectum bellumque cum Antiocho gestum : solet autem Gellius ad meliorem connectionem verborum & intellectum rerum quædam de suo addere, priusquam ad ipsa autorum quæ citat, veniat verba ; ut in principio hujus capituli apparet & statim post hanc formulam, quæ quamvis connecti videantur, Gellii tamen sunt, nec minus de vero, ut videtur, aberrant. Gellii itaque error est, qui hujus jurisjurandi tem-

pus parum accuratè observans, secundum pro primo accepit. Cincii Alimenti nihil hic præter ipsum jusjurandum, quod tale est. *In magistratu C. Lælii C. F. Consulis, L. Cornelii P. F. Consulis in exercitu decemque millia passuum prope furtum non facies, dolo malo solus neque cum pluribus pluris nummi argentei in dies singulos extraque hastam, hastile, ligna, pomum, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inveneris sustulerisve quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. Lælium C. F. Consulem, L.ve Cornelium P. F. Consulem sive quem ad utrum eorum jus erit proferes aut profitebere in triduo proximo, quidquid inveneris sustulerisve sine dolo malo, aut domino suo, cujus id esse censebis reddes, uti, quod rectum factum esse voles.*

Quum nullum frequentius nec potentius in vitâ humanâ malum sit avaritiâ, quæ in fraudulentam alieni subductionem effundi & furtis societatem solet turbare, ubi verò virium acceperit incrementum palam in tyrannidem & violentam oppressionem erumpere; meritò Legislatores providerunt, ut hoc tantum mali, in ortu suo id est in furtis (neque enim prius deprehendi potest) jugularetur. Qui verò sanctiore vitæ professione suos à vulgaribus vitiis avocare voluerunt inter cætera etiam hanc injustitiam religioso Sacramento jusserunt ejerare. Scribit Josephus Essenos priusquam in communionem victus & interiorem vitæ societatem ab aliis reciperentur inter cætera jurasse. Προβάλλεσθαι χεῖρας κλοπῆς ἢ ψυχρῷ ἀνοσίῃς κέρδους φυλάξειν. De primis Christianis Plinius: Sacramento se non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati negarent. Habet in hac parte, quod jactet Romana militia: quasi æmula eorum quas sanctius vitæ institutum à vulgo hominum secernit, furta execrationibus à castris relegat, & dicit hoc suum moribus bonis Sacramentum. Et sunt sanè graves causæ, præter hanc; cum enim in castris nihil obsignatum & clausum omniaque in tentoriis deposita & velut communi fidei commendata, interest disciplinæ, ut dolus malus & alieni fraudulenta contrectatio procul hinc arceantur. Præterea à raptus & prædæ nimia cupiditate militem retinere voluerunt hac lege, cum jubebant omnia ad Imperatorem deferre, nec quicquam ex præda avertere. Hanc enim etiam mentem hujus jurisjurandi esse testatur Polybius lib. X. Περὶ δὲ τῆς μηδὲνα νοσφίσεσθαι μηδὲν τῶ ἐν τῇ διαρπαγῇ αἰχμὰ τηρεῖν τινὶ πῖσιν καὶ τὸν ὅρκον ὁμνύουσι πάντες ὅταν ἀθροισθῶσι πρῶτον εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐξέλθαι μέλλοντες εἰς τὴν πολέμιαν. Consideremus ipsam, sed paucis jurisjurandi formulam, non ut in militari jure obtusior, sed ad Jurisconsultorum præ-

præscriptum accuratam. *In exercitu decemque millia passuum prope.* Vides, quod diximus etiam prædandi extra castra licentiæ frenos injectos, cum iusti itineris spacio in circuitu Sacramentum obligaret. Decem enim millium spacio, ut iustum iter constitutionibus Augusti & Hadriani armati instructique omnibus telis pedites militari gradu ire ac redire jubebantur in castra, ita ut aliquam itineris partem cursu alacri conficerent. Quod si longius excursiones juberentur facere, aut à castris progredi propter itineris longitudinem in tantum hoc jurejurando soluti videntur fuisse, ut non omnia quæ invenissent aut sustulissent ad Imperatorem proferre aut profiteri cogerentur. Noto & alibi in legibus militaribus decem millia passuum definita: sic militibus, qui ex Cannensi clade aufugerant, ignominia causa vetitum fuit: *ne hiberna propius ullam urbem decem millibus passuum ædificarent, furtum non facies dolo malo*: cum furtum, ut definiunt Jurisconsulti sit contrectatio fraudulenta lucri faciendi causa, vel ipsius rei vel usus ejus possessionisve: non equidem sine affectu furandi & dolo malo committi posse, iidem consentiunt, unde & impubere tum demum ajunt furtum facere posse, si jam doli capax est: Placuit tamen antiquis hic de dolo malo adjicere, quia quædam rei alienæ contrectatio induit furti speciem & si actum exteriori spectes, nihil differt. *Pluribus nummi argentei in dies singulos*: intellige nummi sestertii, qui est minimus nummorum argenteorum & καὶ ἑξοχὴν nummus solet appellari. *Extraque hastam hastile*: hastæ vocabulo tela omnia complectitur, sive pilum, sive verutum, sive hasta, sive quod aliud fuerit. Hasta enim inter tela latius quam cætera patet, significat enim & hastam equestrem & hastam triariorum & hastam velitarem & sarissam Macedonicam. Interdum autem omnia omnino missilia: ut hic, ubi mens magis quam verba spectari debent. Ita cum lege duodecim tabularum permissum est occidere furem, qui cum telo fuerit, Jurisconsulti teli nomine intelligunt & ferrum & fustem & lapidem & omne quod nocendi causa habetur. Hæc autem exceptio hastæ & hastilis inter ea, quæ sublata profiteri necesse non erat, ita minimè accipienda est, quasi in castris tela commilitonum tollere aut surripere licuisset, grave id crimen erat; & posteriori etiam militiâ sub Imperatoribus severe vindicabatur: nam pellebatur minimum gradu militiæ, qui arma aliena surripuisset, autore Modestino. Sed intelligenda hæc de telo in hostem emisso aut hostili, aut sine certo domino invento, quod erat occupantis: unde etiam teli petendi causa licebat ordine excedere. Sæpe autem legimus discurrisse ad colligenda tela inter duas acies aut alibi sparsa. *Ligna, pumum, pabulum*: cum lignatum pabulumque exirent, nec ligna

nec pabulum detulerunt ad Quæstores Imperatoremve : converterunt in eos usus , quos disciplina aut sua necessitas exigebat. Pomum quoque excipitur. Hinc inter notabilia continentia exercitus Romani exempla refertur, quod Marcus Scavrus tradidit memoriae, pomiferam arborem quam in pede castrorum complexa fuerat metatio , postero die abeunte exercitu intactis frugibus relictam : Id si poma quoque carpere & in usus suos convertere vetitum fuisset , pro miro non referretur : alii libri pro pomo *Napum* habent , nec absurdum sit, uti poma , eximi quoque illâ strictâ lege id genus. *Utrēm* : duo utrium genera in Romano exercitu, alterum quo transirent flumina , alterum quo aquam & similia portarent. *Follem* : id est saccum vel peram : Glossarium vetus, *πῆλα*, mantica, folliis, Livius. *Eques folliculis in castra frumentum vehebat.* Vegetius. *Decem folles id est decem sacci.* Si quid ibi inveneris sustulerisve quod tuum non erit : vides quod diximus, ne has quidem exceptiones licentiam dedisse, ut similia surriperent commilitonibus, tantum ne cogerentur profiteri si quid fortè invenissent aut sustulissent. Quod & confirmat Polybius, qui rem ipsam breviter describens, iuramentum tale esse ait. *Μὴδὲν ἐκ παραμολῆς κλέψειν ἀλλὰ καὶ ἐὺρη πρὸς τὰτ' ἀπολείπειν ἐπὶ τῆς χλιδάεχχης.* Gellius. *Quam castè autem & quam religiosè à prudentissimis viris quid esset furtum definitum sit, prætereundum non puto, ne quis eum solum furem esse putet, qui occultè tollit aut clam subripit.* Verba sunt Sabini ex libro Juris civilis secundo. *Qui alienam rem attrectavit cum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite : *qui alienum jacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur sive scit cuius sit sive nescit.* Quæ verba & in Pandectis referuntur sub nomine Ulpiani ad Sabinum. Nec nos citamus quasi nova aut ignota, sed ut videamus quam accuratè hæc castrensis iurisjurandi formula ad sententiam Jurisconsultorum veterum fuerit composita. Uti tu ad C. Lælium C. F. consulem, L.ve Cornelium P. F. consulem sive quem ad utrum eorum jus crit. Dissentire Polybius videtur : qui ait jurare se ad Tribunos, relatores si quid invenerint : verum non dissentit : istis enim & similibus rebus tribuni nomine consulum præerant : unde modo illis, modo his à veteribus adscribuntur : sic alibi consules, alibi tribuni delectum habere dicuntur : sic tesseram nunc Imperator dare, nunc tribuni : quemadmodum autem facere quisque dicitur, quod per alium facit : ita rectè apud consules fieri vel ad consules referri dicuntur, quæ ad tribunos, vicem utriusque vel alterius præsidentes referuntur. Aut domino suo, cuius id esse censebis reddes : Nam etiamsi non fuit derelictum neque putavit jacens, ut ait Jurisconsultus ; tamen tulit, non ut lu-

ut lucretur, sed redditurus ei cuius fuit, non tenetur furti. Uti quod rectum factum esse voles. Formula quâ claudebant sponfionem, cui similis illa apud Livium: *Uti quod sine dolo malo facere poteris*. Hoc igitur contra furti jusjurandum illa ætate dicebatur: dubitare possis, an ante Bellum Punicum secundum, cum scribat Livius Paulo Æmilio & Varrone Coss. demum factum, ut milites jusjurandum adigerentur; antea enim nihil præter Sacramentum fuisse: nisi jam ostendissemus Livium præter formam nihil tum velle mutatum. Postremis libertatis temporibus nihil de eodem memini legere, nihil de diversis & pluribus Sacramentis, sive illud scriptorum paucitate accidit, sive licentiâ bellorum civilium hanc quoque disciplinæ partem corrumpit. Gellii certè ætate in usu non fuisse adducta ex Cincio formula fidem facit. Ac in his juramentis non vulgaris Romanorum prudentia apparet: nihil quod ad tuendam militarem disciplinam jurejurando posset effici omiserunt, nec tamen rerum quæ juraverunt turba jurisjurandi infregerunt sanctitatem. Cum enim tria in bono milite imprimis inesse oporteat, Obsequium, Virtutem, Probitatem. Obsequium quo reipublicæ fidus & ducibus dicto audiens sit: Virtutem, ut contra hostem fortiter faciat: Probitatem, ne in civis sociosque & commilitones sit injustus. His non solum vi legum militarium adstrinxerunt milites, sed etiam tribus sanctissimis Sacramentis, ut ne specie quidem externâ & simulatione, quibus ferè hominibus illuditur, defunctos sese crederent, nisi tota vi, totis mentibus & quæ est formula jurisjurandi, ex *animorum suorum sententiis* incumberent & eniterentur. Ac potissima quidem nominatim inferuere, additis sollicitè necessariis exceptionibus, ne aut per causam Sacramenti munere suo ne fungerentur, aut exceptiones pro se quisque fingendo & sibi quoties videretur jurisjurandi gratiam faciendo, resolverent religionem & perjurio latebram haberent: juraverant ad futuros ad diem, si tamen funus, si sacrum eâ die, quod sine impietate neglegi non posset, si morbus fonticus, si vis hostilis, excusabant hæc quidem; sed ita, ut adessent postridie quam per eas causas licuisset: juraverant sese dicto fore audientes, sed dum ne contra rempublicam essent aut palam turpia aut scelerata quæ juberentur. Juraverant ex ordine sese non recessuros, eo tamen neque hosti parci, neque civis salutem neglegi volebant; adjiciebant itaque: *nisi hostis feriendi, civis servandi & teli petendi causa*. Similiter minima illa, quæ vix tanti erant, ut furti militem obligarent, ne viam ad majora sternerent, nominatim excipiebant. Res autem Sacramento promissæ, non vulgari poenâ perjurii, sed capite sanctitæ, ut si qui fortè Dei non satis memores essent; at humani supplicii

metu continerentur. Neque enim vulgares aut levès, sed omnium maximæ sunt, sive difficultatem spectes sive necessitatem. Parere simpliciter & omne deliberandi exuere iudicium, ubi de capite & vita tua comitia habeantur: durum; sed tam necessarium, ut in eo omnis disciplina militiæ posita sit. Quid autem magis arduum quam in rebus tam asperis non perturbari? quam in illâ rerum turbâ non tumultuantem de gradu deijci? quam non corripi timore, ubi ferrum, vulnera, sanguis laceri artus, captivitas, cædēs, & ut semel omnia dicam, in variis formis illud quod appellat Philosophus terribilium terribilissimum ubique ante oculos versatur? Hæc res tamen militaris prima postulat. Quid? quod ne illud quidem minus difficile his moribus & rarum: abstinere manus à furto & in militiâ innocenter vivere. Quamobrem non immeritò proposuere his peccatis, quicquid possent mali: summam à civibus infamiam & turpitudinem: summum ab Imperatore supplicium & quidem ἀπὸ τοῦ βασιλέως & indictâ causâ: summam denique à Deo vindictam, quæ sequitur perjuros. Ita severitas humanarum legum morumque jurisjurandi religioni & jurisjurandi religio vicissim moribus legibusque subsidio fuit & mutua ope Sacramentum humano supplicio sancitum & leges divinis pœnis consecrata: utraque magnam vim habuerunt & sanctitatem.

CAPUT II.

DE CUSTODIA CASTRORUM.

Ositis, ordinatisque castris, & jurejurando contra furta, tanquam munimento contra prava civēs & degenerem turbam etiam interius firmatis ad reliquam curam & custodiam pergit Polybius. Sequamur ducentem & hic quoque decurrentes per capita, si quæ præter priores observaverimus, in medium proferamus. Custodia castrorum alia est diurna, alia nocturna, φυλακὰς & νυκτερινὰς φυλακὰς appellat Polybius: Distingui etiam solet à diversitate loci in quo agitur, cum alia interiora castra tueatur,

tur, alia exteriora, & rursus hæc vel intra castra in vallo, portis, turribus, vel extra castra ibique vel longius vel propius. Φύλακες & προφύλακες veteri Græciæ: sequiori Hellenismo corrupto & Latino vocabulo, ἐσώεργλα & ἐξώεργλα dicuntur. Differunt etiam genere militum excubiæ, quædam enim equitum, quædam peditum, quædam legionum, quædam auxiliorum, quædam gravis, quædam levis armaturæ. Denique numero diversæ sunt, cum partim à singulis paucisque excubiis sive τετραδίοις, partim à totis manipulis aut cohortibus obeantur, quæ hodie corpora custodiarum appellamus. Latina vocabula, *custodia*, *stationes*, *excubiæ*, *vigiliæ*, has differentias neque satis exprimunt, & à bonis autoribus promiscuè usurpantur, præter vigilias quæ sunt nocturnæ. Fallitur enim, ut solet, Isidorus, qui *excubias diurnas* putat esse, quemadmodum *vigiliæ* nocturnæ sunt. Nam sive originem vocis spectamus, ducitur ab excubando, id est, extra-papiliones & locum adsignatum cubando. Illorum hoc propriè est, quorum in statione aut vigiliis vices nondum advenerunt aut jam præterierunt, uno enim vigilum vigilante & sub armis stante, tres reliqui juxta cubant: sive usum respicimus, non crebrius pro diurna statione quam pro vigiliis accipitur. Nec minus errant Lipsius & qui eum secutus est Hermannus Hugo, cum *stationes* solius diurni temporis *custodiam* interpretantur. Opponuntur non nego interdum vigiliis, quasi diurna munia, ut apud Livium in historia IX. *Fore ut minus intentæ in custodiam urbis diurnæ stationes ac nocturnæ vigiliæ essent*. Et apud Tacitum. *Stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia*. Sed non ideo opponuntur, quòd stationes nullæ nocturnæ, sed quod *vigiliæ* nullæ diurnæ: stationum verò quarundam ratio alia sit de nocte atque interdiu: nam stationes nocturnas Romanorum apud bonos autores passim reperire est. Virgilius de Niso & Euryalo portam castrorum Æneæ de nocte custodientibus.

Tunc quoque communi portam statione tenebant.

Statius.

Non inpacatis regum ad vigilantia somnis

Pila, nec alternâ ferri statione gementes

Excubiæ.

Ubi excubantes de noctu dicuntur gemere, id est laborare, grave illis esse, id enim est gemere, ut apud Ovidium.

pressique iugo gemuere juvenci.

Alternæ ferri statione, hoc est, cum iis vigilandum & alterius vicibus sub armis standum est: propriè autem sumsit utrumque vocabulum; ut enim accu-

accubantes excubiæ : sic in custodia & sub armis stantes propriè *stationes* sunt, sive de die, sive de nocte fuerit. Poëtica hæc est, inquis, licentia & confusior paulò facundia : diurna munia ad noctem, nocturna ad diem propter similitudinem transfert. At possumus tibi historiæ principes dare testes. Livius Libro III. *Vigiliæ in urbe, stationes ante portas, præsidia in muris disposita.* Apud eundem Lib. XXV. L. Martius ad milites suos. *Tertiâ vigiliâ noctis silenti agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse.* Eodem Libro. *Ibi verò quo longius ab hoste aberant, & quia sub lucem pabulatum, lignatum & prædatum quidam dilapsi fuerant, neglecta magis omnia ac soluta invenere : arma tantum in stationibus posita, milites inermes, aut humi sedentes accubantesque, aut obambulantes ante vallum portasque.* Idem XXVIII. *Vix dum satis certâ luce equitatum in stationes Punicas immisit.* Plura attulimus loca (& possemus ex aliis si necesse esset alia) ut ostenderemus quàm temerè vir doctissimus ab illo quem ante citavimus Taciti loco in hanc sententiam sit deductus: tum ut moneremus stationes nocturnas, quamvis confundantur interdum; sæpe tamen à vigiliis distingui; vigiliæ enim tunc excubias quatuor virorum significant: at stationes grandiuscula corpora, ut quæ ad prætorium & in portis: hæc de castris nocturno tempore tollere, id verò non minus bene sit consulere exercitus securitati: ac hæc ut rectè monuerunt viri docti, frequentissima & maximè trita vocis hujus est significatio. Hæc de vocabulis monuisse necesse fuit. Rem ipsam quo paucis expediamus, nocturnas primum trademus custodias & habebimus levi mutatione diurnas. Etenim illæ sunt, quæ maximâ curâ & solitudine constituuntur propter temporis ipsius insidias, somnum militum & cæcum per tenebras usum oculorum. Levissimus tumultus, quem de die facillè contemnas, omnia tunc turbat & miscet. Deferit & multos fortiter faciendi studium, cum desierunt spectari, virtusque & ignavia iisdem involvuntur tenebris. Et habet nōx proprii terroris aliquid & omnia sine modo ferè timentur, cum quid debeas timere non satis intelligas. Anceps quidem pars horum malorum & utrique parti adversa, major tamen animus est inferentium pericula, major securitas: eminus peti non possunt & propugnatores sæpe advenire eos non sentiunt, sed advenisse. Quamobrem tesseris, circuitionibus, majori vigilum numero aliisque inventis veteres novique duces noctem communiunt, & quo plus est periculi, intentius agunt. Apud Romanos (ut ipsorum custodiamus ordinem) Tribuni quorum in imperio vices sunt, sole jam inclinante, eunt ad Imperatorem signum petatum, traduntque ei tum codicillos numerum militum, qui ea die apud signa sunt

con-

continentes. Βιβλίον ἐφήμερον ἔαριθμοῦ πῦ παρόντος, ut inquit Appianus. Etenim Romani Imperatores considerantes quantam sæpe brevissimo tempore multitudinem absument varii casus, quantam imbecillitas bello inutilem faciat, nec ignari quæ in hoc genere artes soleant exerceri, milite per alias atque alias causas diffuente; ducibus etiam & centurionibus simul ac respexerit Imp̄rator, commeatum in quæstum sæpe vertentibus & absentia militum suo commodo indulgentibus, recognoscere quotidie in ephemeride & velut omnem exercitum semper in oculis habere, quo ex virorum & armatorum, non inani cohortium legionumque numero vires & robur suum metiantur & simul provideant, ne quid per fraudem suorum copia militaris imminuatur. Datâ itaque ephemeride accipiunt signum ab Imperatore: Imperii hic honos adeo semper proprius fuit, ut vix cum ullo unquam communicarint, nisi qui summi imperii esset particeps; alii verò adeo non delegarint, ut ne in pace quidem non ægroti, non morti proximi. Apud Dionem legimus ab Marco Antonino animam agente tribunum signum petiisse. Cui ille magnanimus Imperator sui imperiique securus nec deinceps quicquam imperaturus. Ἀπέλθε πρὸς τὸν ἀνατελλόντα. Ἐγὼ γὰρ ἤδη δύσμαι. Acceptâ tessera tribunus ad suum redit tabernaculum, ibi signum quod ore pronuntiaverat Imperator, ne quis errori locus aut excusationi literis mandatum tabellisque inscriptum tesserariis transdit, (erant ex decumis quibusque ordinibus milites ab vigiliis stationibusque immunes) hi adhibitis testibus ductori noni ordinis sui cujusque generis, hic rursus octavo centurioni tradit & sic deinceps, donec ad primum perveniat, qui restituit tribuno, idque dum lucet. Hæc Polybius: nec addit, an alii deinde ab centurione acceperint, nec si alii quinam illi fuerint. Lipsius putat centurionem lectam tesseram enunciasse illis, quorum sunt vigilandi vices, ita omnia ordine à summo Imperatore tribunum, ab isto centurionem, ab hoc militem accepisse. Æneas in Græcorum militia principibus tantum stationum (προφύλακες ipsi dicuntur) tesseram enuntiant: hi interrogant circitores & signum ab iis accipiunt; nolebant enim evulgari per omnem exercitum, ne & hostis rescisceret: tum caput aliquod tantæ rei adesse tutius censebant, ne quid per imprudentiam aut perfidiam gregariorum militum peccaretur. De Romanis nihil hic habeo affirmare, nisi quod non levis ratio pro Græcorum more. Sub solis occasum prætorio dimisso signa concinuerunt. Livius XXX. *Tribunis edicit, ut ubi prætorio dimisso signa concinuissent extemplo educerent è castris legiones, ita ut imperaverat signa sub occasum solis efferri*: Disertè in hac ipsa historia Polybius

omnia tunc signa cecinisse, quo cœnare miles jubebatur. Κατὰ τὸν δὲ δειπνῆς καιρὸν τὰς βυκανίτας καὶ σαλπυγκίτας πάντας, &c. Possis tamen dubitare, an bis signum datum, semel ut pararent se cœnæ, iterum, ut cœnarent. Æneas quidem Taciticus sub occasum solis in urbe obsessâ tria signa vult dari, primum, ut si qui per agros sparsi urbem repetant; alterum, ut simul omnes cœnent: tertium, quo in vigiliis eant. Eædem in castris causæ, eundem ordinem numerumque signorum possint requirere; nam si qui fortè pabulatum aut lignatum dilapsi aut per alias causas castris egressi, ad tentorium suum videntur revocari debere & alio deinde signo moneri, quo eodem omnes tempore cœnam ineant. Leo sua ætate consuetâ buccinâ dimittit prætorium militemque à laboribus cessare jubet & cœnare. Ἐχεν δὲ σε ὦ στρατιγὴ πρὸς σεαυτὸν βουκινάτορας καὶ μικρῶν βουκίνων καὶ μεγάλων καὶ τὰ εἰθισμένους βουκίνου σαλπύσσοντος πρὸς ἑσπέραν παύεσθαι τῶν πόνων καὶ δειπνῆντας ψάλλειν τὸν τρισάχρον ὕμνον. More Lacedæmonum per præconem denuntiabatur cœnæ tempus: post hanc diis quibus facta erat res sacra hymnos canebant & dabant se quieti. Sed ad Romanos: sive semel, sive bis cecinerint, neque prandii, neque cœnæ tempus liberum fuit, & dato signo omnes cœnarunt. Rursus finitâ cœnâ aliud signum dabatur, sed solâ buccinâ. Disertè Tacitus. *Initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium buccinâ dimitti & strueta ante auguralem aram subdita face accendi.* Hæc vigiliarum initia; Buccinâ enim committebant distinguebantque vigiliâs, unde boni scriptores ipsas vigiliâs *buccinas* appellant, *ut ad primam, secundam, tertiam, quartam* buccinam, id est, ad vigiliam. Ac minimè probabile est post illam quâ vigilia prima denuntiabatur, iterum buccinam dixisse ante secundam vigiliam: vitabant enim tunc quicquid errori etiam minimo locum posset dare. Nemo discurrere per castra, nemo egredi temerè tabernaculis: cætera tunc noctis erant, ut ait Poëta, placidâ quiete composita, quo vigilibus defectum luminis suppleret melius aurium iudicium. Custodias sic disponit Polybius: Ad prætorium unum ex legionariis manipulum in statione collocat ornamentum imperatori & præsidium: Quæstori dantur tres excubiæ: legatis singulis binæ; quæ unde defumantur non satis explicat, an ex manipulo ad Prætorium accubante, an aliunde pro libitu imperatoris. Sic enim inquit: Τὰς δὲ λοιπὰς ὁ στρατηγὸς ἀποτάττει γίνονται δὲ ὡς ἐπίπαν τετρεὶς φυλακαὶ παρὰ τὸν ταμίαν καὶ παρ' ἑκάστων τῶν πρεσβευτῶν καὶ συμβούλων δύο: *reliquis Imperator ordinat*; At quas reliquas? nisi has quæ sequuntur? cæteras enim omnes certo generi attribuit: has qui obeant dicere neglexit. Non absurdum sit ex ipsa imperatoris statione dari legatis & quæstori, ut honore

proxi-

proximis nec longè à prætorio tendentibus : cùm autem ordinum ductores ad prætorium excubantes nihil admodum injussu imperatoris agere possint , ideo consulto demum eo excubias has collocare : unde ipse imperator eas ordinare dicatur. Nihil probabilius elicio , nisi intellexit stationes & excubias quasdam , quarum hic nulla est mentio , quod ipsum si quidem integer est Polybius verisimile non est. Johannes Lascaris videtur legisse : Παρὰ τὸν ταμίαν μία ἢ, &c. Convertit enim : *Apud Quæstorem una , binæ , &c.* Sed hæc lectio melior : Tribunis singulis duæ excubiae adsignantur ex hastatorum principumque manipulis tribus : Triariorum manipuli custodiam unam equitibus Romanis juxta tendentibus singuli præbent. Præterea unusquisque manipulus ex suo numero unam vigiliam collocat. De fociis nihil dixit , quia ad exemplum , opinor , legionum apud illos omnia ordinabantur. At exteriorem castrorum custodiam in qua salus omnis exercitus sita est , nimis perfunctoriè transit Polybius : Velitibus eam , ait , demandatam fuisse. τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ ἡγεμόναχοι πληροῦσι παρ' ὅλον καὶ ἡμέραν ἢ χόρακα παρακοιτῶντες : Sed non addit vigilias ubi posuerint , ne hoc quidem intra an extra castra , ut Lipsio videtur. Nam Cato apud Festum eos extra castra ponere videtur. *Procubitores dicuntur ferè velites qui noctu custodiæ causâ ante castra excubant , cum castra hostium in propinquo sunt , ut M. Cato in eo quem de re militari scripsit.* Puto Catonem scripsisse procubitores dici , quod pro castris excubent ; eo enim nos ducit vocabulum ; at hoc ambiguæ significationis est. Interdum idem denotat quod ante munimenta sub castris : interdum idem quod in ipsis munimentis : postremâ hac notatione accipitur apud Cæsarem in. VII. de Bello Gallico : *Ipse in munitione pro castris consedit.* Eodem institutæ Cæsaris duæ semper legiones pro castris excubabant : & Senecam , qui militem etiam gravis armaturæ pro vallo in vigiliis collocat , Epistola XXXVI. *Ut si necesse fuerit stans etiam aliquando sancius pro vallo pervigilet & ne pilo quidem incumbat , quia solet obrepere somnus in aliquod admiculum inclinatis.* Sic pro munimentis est , in ipsis & circa ipsa munimenta , Tacitus. *Postquam crebras pro munimentis cohortes & nihil remissum sensere.* Non itaque est quod nos moveat locus hic Festi , quo minus τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν hic de vallo , ut ferè apud Polybium , accipiamus , præsertim cum dicat πληροῦσι , implent , crebris scilicet vigiliis & stationibus , quod haud ita facile sit sub castris : immanis enim multitudo requiratur. Præterea cum munimentorum custodiam quæ nullis unquam in castris omissa fuit nec potuit sine piaculo omitti , nulli alii generi attribuat , quis dubitare potest quin his demandatam velit ? Laterum exteriorum custo-

diam, inquit, velites agunt, παρ' ὅλον καθ' ἡμέραν τὸν χάρακα παρακοιτῶντες. Sequitur igitur de nocte vallum quoque tueri? non autem dixit Polybius quanta velitum pars fuerit, tantum, crebris vigiliis eas ambitum pæne explevisse. Sic Cæsar de Bello Civili. I. Ipse iis operibus quæ facere instituerat non certis spatiis intermissis, ut erat superiorum dierum consuetudo, sed perpetuis vigiliis stationibusque, ut contingant inter se omnemque munitionem expleant. In portis autem castrorum decem velitum excubias, id est, quadraginta milites ponit, ac ita omnem exteriorem custodiam committit velitibus. Mutata militia hæc fuit legionum: vallum custodiebant ex omnibus centuriis desumptæ excubiæ, & illæ quidem satis crebræ, teste Hygino, qui ex singulis centuriis sedecim milites, id est, quintam cujusque legionis partem quotidie in excubiis habet: fac, unam ex his vigiliam ad quamque centuriam collocari, (quamvis hoc fortasse nimium) reliqui erant duodecim ex centuria, septuaginta duo ex cohorte, septingenti viginti ex legione, (ex cohorte prima non plures quam ex reliquis desumimus) hoc ter: erunt duo millia, centum sexaginta: numerus excubitorum ad vallum: cujus quarta pars, quingenti quadraginta. His per omnem castrorum ambitum, qui est pedum, octo plus minus millium æquis spatiis collocatis, duodecim non amplius pedum erit inter singulos intervallum, ut etiam densis tenebris alteri alteros videre, ab hoste verò nulla ratione possint falli. Jam excita reliquos: habes murum iusto ordine armatorum cinctum & prope expletum. Itaque tantam in vigiliis manum habuere, quanta nullam fraudi & insidiis relinqueret locum, quantaque primis aggressionibus & insultibus, si ita esset necesse, resistere facile posset, donec proximè tendentes legiones excitatæ, armatæque suppetias ferrent: Nec tamen confecerunt exercitum vigiliarum frequentiam, non nisi quinto die munere ad militem redeunte. Portas, prout res exigeret vel singulæ cohortes tuebantur, vel plures, & quidem sub signis. Cæsar. *Transit etiam cohors Illurgavonensis ad eum cognito civitatis consilio & signa ex statione transfert.* Sallustius bello Jugurthino de C. Mario. *Ipse armatus intentusque item milites cogebat, neque secus atque iter faceret castra munire, excubitus in portis, cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliares mittere; præterea, alias super vallum in munimentis locare.* In munimentis ex legionibus excubiæ, in portis totæ cohortes, extra castra equites auxiliares. De equitum excubiis extra portas nihil Polybius, sed puto tamen & illa ætate fuisse. Sequentibus temporibus crebra mentio eorum, agrarias vocant: Statius.

Monitu ducis acer agebat.

Ans.

*Amphion equites, noctem, vigilataque castra
Explorare datus.*

Quæ malè accipiunt de circuitione vigiliarum. Liquet enim de excubiis equitum accipi debere, qui explorabant & castra alternis vicibus circuibant. Leo & Africanus σκούλας & βίγλας equitum plures sub castris constituunt, alias remotiores ἐξώειγλα, alias propiores ἐσωέιγλα. In quarum positione hoc jubent observare, ut quo longius à castris ed rariores collocentur & pauciorum equitum quò propius ed crebriores & plurium equitum singulæ. Proxime castra adponit his levis armaturæ vigiliæ Africanus. Excubitores de loco & tempore stationum fortiri voluerunt veteres, tum æquitatis causâ, tum etiam securitatis: æquitatis, quia loca alia aliis periculiosiora nec omnes horæ noctis vigilantibus æquè molesta & graves. Securitatis, quia contra proditones & fraudem hostilem prodest, neminem ante noctem ipsam scire quâ horâ & quâ parte castrorum vigiliæ obiturus sit. In castris tamen Romanorum, excubiis, quæ interiora servabant castra, suus certusque locus fuit assignatus: Ad prætorium semper unus per vices omnium excubabat, manipulus: Ad scannum Tribunorum certæ semper ex illis manipulis, quibus ea fors obvenerat vigiliæ: Singuli præterea manipuli juxta sedem suam singulas ponebant. De solo itaque ordine vigiliarum hi fortem trahere potuerunt & traxisse probat illud Silii Italici.

Famque excubias sortitus iniquas,

Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.

At eos quibus portarum & exteriorum castrorum tutela committebatur, etiam loca quæ tenerent (& ibi necessarium magis) forte divisisse ostendunt Poëtæ. Virgilius.

Sunt quibus ad portam cecidit custodia sorti.

Valerius Flaccus III. Argon.

Famque adeo nec porta ducem nec pone moratur

Excubias sortita manus.

Stationes igitur externa castra tuentes de loco & de tempore vigiliarum (nec enim hæ totam noctem vigilabant, sed in quatuor partes quoque dividebantur) excubiæ verò, utique interiores de ordine tantum fortem trahebant, quibus autem prima excubia sorti cecidisset, ii ab optione sua priusquam excubitum irent ad tribunum deducebantur, accipiebantque tesseram, id est, exiguas tabellas pro excubitoribus omnibus notis diversis insignitas: Duas enim tesseras nocturnas dedere Romani, alteram vocalem, σύνθημα Græcis, omnibus centurionibus signum ejus

noctis quod postulabatur à circitoribus : alteram hanc mutam, παρασύν-
θημα, hanc circitores à vigilibus repetebant & ad tribunum referebant,
quæ ratio ab Iphicratis instituto, de quo Æneas, in eo tantum diversa est,
quod ille duas tesseras vocales circitori aliam atque vigili dari vellet, hic
ab alteris vocale, ab alteris mutum signum exigeretur. Circuitionem
equitum Romanorum satis fusè describit Polybius, illam ordinariam
quam initio cujusque vigiliæ faciebant tribuni, legati, imperatores, etiam
extra ordinem obierunt : sub primis imperatoribus, centurionum munus
videtur fuisse : Sequior militia circitores, proprium militiæ gradum ha-
buit : Leo Imperator τὸν ἀρχόντα τὸ σκέλλας deligi jubet, vigilantem,
prudentem & experientem non fortuitum quemvis. Multa bona & utilia
in hac re instituta habet Æneas in commentario Poliorcetico, quem vide.
Quamvis autem vulgo ad quamque buccinam circuitent veteres : non ta-
men inusitatum iis fuit etiam alio tempore ex improvviso superveniendo
explorare, num omnia rectè satis essent constituta. Leo. Διὸ χρεὶ σε καὶ ἑσ-
πὶν τοῖς βίγλας καὶ ὅπως γίνονται καὶ πέμπειν τὰς πιστῆρας τῶ ἀρχόντων τὰς
ὁφείλοντας αἰφνιδίως καὶ ἐπιδεῖν πῶς αὐταὶ γίνονται καὶ τὰς ἀμελοῦντας προ-
ρεῖσθαι ὡς αἰπίους μεγάλου κινδύνου τῶ στρατηγῷ γινόμενους. Æneas impri-
mis ignorare vult vigilias, quâ horâ ipse imperator circuiturus sit, tum ut
ad omne momentum supervenientem expectent, tum ne se defunctos pu-
tent, si illa tantum hora rectè se gesserint. Voces quâ excubiæ, si alicujus
adventum sentirent, subsistere juberent & interrogarent, apud Poëtam
habemus.

State viri, quæ causa viæ? quivæ estis in armis.

Quovæ tenetis iter?

Sic & ille apud Terentium.

Sta ilico : cui alter,

Hem satis pro imperio quisquis es.

Hoc quidem & ratio ipsa & usus nos docent & in Tacticis observari faci-
lè potest, simul sensissent adventum, stare jussisse : deinde quinam essent :
postremò tesseram interrogasse. Vigilis enim munus est neminem ad se
aut castra pati accedere, nisi accepto signo. De ignibus excubiarum cum
nihil jam succurrat dignum notâtû præter ea, quæ habet Lipsius, nihil
hic addemus. Laternas etiam dant vigilibus scriptores rerum bellicarum
ita factas, ut luceant iis solum qui habeant : non autem aliis. Has λαμπτή-
ρας ita fabricare jubet Africanus, ut sint quadrilateræ pellibus undique
contectæ, sed tribus lateribus pellibus nigris, uno alba per quam trans-
fundatur lumen. Circitores nisi spissis admodum tenebris vetat eis uti
Æneas. Describunt & tuguriola in quibus vigilantes hibernis mensibus ab im-
bribus

bribus vel frigore, æstivis defendantur à sole, ut ait Vegetius. Apud Philonem καθεστῶτες vocantur. Sequior Latinitas dixit garitas. Sed hæc urbium sunt & hibernorum. Præcepta potissima veterum de nocturnis excubiis eò spectant, ut diligentia vigilum intendatur neque proditio nulla patefiat occasio: Qualia sunt, ut stent erecti, qui in vigiliis sunt, ne quid sarcinarum secum ferant: Paulus Æmilius etiam arma vetuit ferre: Milites enim fessos inmixtos pilo, capite super scuti marginem posito sopitos stare & fulgentibus armis procul ab hoste conspici, ipsos nihil providere: non enim in pugnam ire vigilem; Sed vigilandum, ut cum senserit hostium adventum, recipiat se excitetque ad arma alios. Sed hoc uti tunc novum, ita brevi fuit antiquatum: nec placuit antiqui rigoris & castrensis severitatis exactoribus militem sine scuto & justis armis munere ullo fungi. Præterea vetant eos qui interdum excubias egerunt quique ab expeditione redeunt, noctem sequentem vigilare. Jubent etiam rationem stationum subinde mutari, tum ut fluxæ fidei omnis opportunitas peccandi præripiatur, ne ipsis quidem militibus gnaris loci horæque quibus vigilias obituri sint: tum ne consuetudo imminuat diligentiam & minus accuratè fiat, quod sit quotidie eodem modo. Ad hoc rebus periculosis crebras constitui vigilias ne solitudo infidiis pateat & proditio. Brevis verò temporis omnes esse adeo, ut negent diuturniorem stationem admittendam etiam ultro offerentibus quando etiam invitis soleat somnus obrepere &

cedentia vincere membra.

Quod tamen præceptum an veteres illi Græci & Romani satis observarint judicent periti. Noctem enim omnem diviserunt in quatuor vigilias, ut notum est: mos sanè circa solstitium æstivum illis longioribus diebus satis probabilis. Tolerabilis etiam vere & autumno. At hiberno anni tempore & rigente brumâ, illis immensis, illis inclementibus noctibus, quid tantum in illis quatuor vigiliis est, ut ideo vexandus perdendusque sit miles? Quid quod divisâ in plures partes nocte mutatisque crebrius vigilibus non consequare? jubet tamen Æneas omne nocturnum tempus ita partiri, nec facile invenias præscos ab ea divisione recessisse. Apud Statium lego, aliquid de contractis vicibus nocturnarum vigiliarum timoris causâ.

Illam nam tempore in omni

Attendant vigiles & rex jubet ipse timeri,

Contractæque vices & crebrior excubat ignis.

Noctè finita sequuntur diurnæ stationes & excubiæ. Eorundem plerumque fuerunt, qui noctem custodiverant. Totum enim νυχτήμερον, ut hodieque

dieque fit, excubia fuit una, ut ex veterum aliquot locis probare est. Polybius eundem manipulum de nocte atque interdiu custodiæ prætorii apponit. Clarius idem ostendit in excubiis tribunorum: cum enim tres manipulos cuique tribuno adsignet, per quos in orbem eat munus hoc præbendi duas excubias, tam de die quam de nocte, adjicit non grave esse, quia quarto quoque die ad manipulum redeat. Ergo nox & dies pro una vice habebantur. Præterea velites quorum est nocturna munimentorum custodia totum diem ait propter vallum in excubiis manere. Livius loco jam recitato de castris Punicis. *Ibi quia sub lucem lignatum & pabulatum quidam dilapsi fuerant, neglecta magis omnia ac soluta invenere, arma tantum in stationibus posita, milites inermes aut humi sedentes, accubantesque aut obambulantes ante vallum portasque.* Apparet nec excubias nec stationes diurno tempore cessavisse, locum tantum & rationem aliquatenus mutata, qui nocturnis vigiliis & stationibus vallum pænè expleverunt, illi in sequente luce accubant juxta vallum. Qui in portis noctu stationem habuerunt, illi proxima die pro portis inveniuntur: illud tamen adhuc quærimus, quot tum ex suis (rariores haud dubiè) sed quot in statione posuerint & quoties illæ mutatæ fuerint? At illæ quas singuli manipuli ex suo numero ordinant, vigiliæ videntur esse nec per diem in statione manere. Minimè enim necessaria tum tanta stationum frequentia per tota castra & Polybius horum non meminit, nisi in nocturnis custodiis. Vegetius etiam illas quas de singulis centuriis sumit ad noctis tempus restringit. *De singulis centuriis quaterni equites & quaterni pedites excubitarum noctibus faciunt.* Et Hyginus ex quaque centuria, *in singulas vigilias vult ire*, id est propriè in custodiam noctis. Equitum custodiam quamvis Polybius nullam agnoscat, veteri tamen Republica tam nocturnam quam diurnam ob servo, sed aliam diurnam, aliam nocturnam: Ex instituto Pauli Æmilii etiam meridie mutabatur propter fatigationem hominum, equorum, Livius, *antea armati omnes & frenatis equis equites diem totum perstabant: id cum æstivis diebus urente assiduo sole fieret torborum æstu ac languore ipsos equosque fessos hostes integri sæpe adorti vel pauci plures vexabant.* Itaque ex matutina statione ad meridiem decedi & in postmeridiem succedere alios jussit. De matutina & pomeridiana statione loquitur: at nihil de nocturnâ. Nec apud veteres de nocturnâ equitum statione, quantum nunc quidem memini, quicquam legi: non quod nullæ essent, sed quod equites de nocte extra castra huc, illuc commeantes, latè explorarent aut etiam in excubias dividerentur, non autem grandiori aliquo corpore certa loca tuerentur, ut interdiu, quas vulgo vocant stationes. Inde stationes solent ab excubiis distin-

distingui. Scriptor belli Hispaniensis. *Præsidii causa Cæsar complura ca-
 stella occupavit, partim sub equitatu, partim ut pedestres copię in statione &
 concubitu castris præsidio esse possint: Cæsar ipse de Bello Gallico III. Ca-
 stra opportunis locis erant posita, ibique castella viginti tria facta, in quibus ca-
 stellis interdum stationes disponebantur, ne qua subito irruptio fieret, hæc eadem
 noctu excubitoribus ac firmis præsidiis tenebantur. Ubi tamen dubium de
 equestribus stationibus loquatur, an de pedestribus; nam supra vidimus
 etiam castella sub equitatu occupasse Cæsarem & possint videri in locum
 stationum harum noctu successisse pedites? An potius ita accipiendum in-
 terdum tantum stationes in portis fuisse, noctu verò ut & in castris adun-
 ctos his excubitores? Equites autem qui de nocte excubabant, si qua fides
 Vegetio, quaterni ex singulis turmis erant & per quaterniones, utique il-
 lis temporibus, in excubiis ponebantur: At qui interdum, totæ aut plu-
 res ferè turmæ. Illi circuibant castra aut pro castris in excubiis stabant.
 Hi certo loco constituebantur: Illi non ad pugnandum, sed ad exploran-
 dum positæ: Hi locum suum mordicus tueri debebant. Illorum igitur
 excubiæ, ut & peditum, qui ex singulis centuriis tantum nocturnæ fue-
 runt: Successere stationes quæ ferè pro portis collocabantur, ut esset
 semper parata aliqua manus, quæ aut resistere posset necopinato super-
 venientibus hostibus aut immitti in illos. Livius VIII. *Manlius super
 castra hostium cum turmalibus suis evasit, ut vix teli jactu ab statione proxima
 abesset. Ibi Tusculani erant equites. Hirtius de Bello Africano. Equitibus
 qui in statione erant præcepit, ut usque eo locum obtinerent, in quo paulo ante
 constitissent donec ab hoste missum telum ad se perveniret, quod si propius acce-
 deretur, quam honestissime se intra munitiones reciperent.* Præcepit id autem
 adeo Cæsar, quod nisi præceptum fuisset statio illis sua tuenda fuisset:
 præsidio enim decedere aut stationem deferere, capitale erat. Africanus in
 suo exercitu duarum & triginta alarum: unam quotidie alam excubare,
 ex cujus numero præfectum tam nocturnas quam diurnas stationes consti-
 tuere vult, in Curopalate diversus ab hoc modus est: nam alium drun-
 gum, quantum memini, ἡμεροβίγιον vult obire: alios de nocte excu-
 bare.*

CAPUT III.

www.libtool.com.cn

DE STIPENDIO
MILITARI.

Uod plerisque populis & nationibus rudi seculo in illis nascentium civitatum incunabulis in more positum, ut nullum militantibus de publico darent stipendium: idem & apud Romanos fuit: habuere tamen & in hoc more præcipui aliquid, diutiusque eum observarunt. Nam cum jam inde ab urbe conditâ continentia iis bella intercederent cum accolis, quorum quidam jam tunc dabant æra militibus, ut de Hetruscis memorat Livius: nec ut hodie moris est rapere, spoliare, agere, ferre, nihil divini nec humani inviolatum relinquere id esset sine ære militare; sed antiquâ & sanctâ disciplinâ tractarent armâ; tamen supra quadringentos quadraginta annos neque de publico acceperunt stipendium & suo sumtu muneribus militiæ functi sunt. Sed erant bella illa semestria aut breviora nec procul Româ, quo miles partem anni agrum & rem familiarem curaret, quærereturque unde domi, militiæque se ac suos sustentaret; instante autem Bello Veienti, quod feliciter geri non posset, nisi obsidione potentis & munitæ urbis, opere non paucorum mensium; nec ad finem perducere nisi hiemando continuaretur; Placuit patribus rem novam & insuetam, novo autoramento novisque commodis mitigare, constitueruntque militibus æra saluberrimo consilio ante ipsum bellum, ante ullam tribunorum plebis aut militum mentionem, quo gratior non flagitantibus munificentia esset: Eam rem Livius sic tradit in IIII. *Additum deinde omnium maximè tempestivo principum in multitudinem munere, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve decerneret Senatus, ut stipendium miles de publico acciperet; cum ante id tempus de suo quisque fundus eo munere esset. Nihil acceptum unquam à plebe tanto gaudio traditur. Concursum itaque ad curiam esse, prebensatasque exeuntium manus & patres verè appellatos: effectum esse fatentibus, ut nemo pro tam munificâ patriâ, donec quicquam*

quam virium superesset, corpori aut sanguini suo parceret: cum commoditas juvaret, rem familiarem saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum reipublicæ esset. Lipsius hic legit. Cum commoda ita juvaret rem familiarem saltem accrescere. Et cubat haud dubiè in vitio locus & de commodis militaribus hic agi perspicuum est. Sed non placet illud commoda juvare. Non enim juvabant commoda jam data, neque si hoc vellet sic loqueretur Livius. Sed commodis juvabant militem & rem familiarem ejus sublevabant, commoda dabant. Legendum itaque arbitror. Quum commodis juvaret, vel potius commodis datis (eo enim vox corrupta commoditas nos ducit:) juvet, rem familiarem, &c. Notum illud ingeniosissimi Poëtæ.

Romule militibus scisci dare commoda salus.

Constituta enim militibus æra in subsidium rei familiaris non in mercedem operæ quam etiam absque iis debebant patriæ in levamentum sumtuum non in facem seditionis. Vir certè disertus si hæc etiam tempora respexit, cum hanc dixit esse mercedem militarem, hac emi militem, hac animam & corpus æstimari, noluit perire aliquot sententiolas & flosculos bene dicendi & declamandi materiam avidius quam verius arripuit. Labantis reipublicæ & perditorum morum fuit ista labe, addicere venales animas pretio & ibi fas existimare ubi plurima esset merces. Alia mens patrum illa tempestate fuit cum prima dederunt stipendia, alii etiam mores populi: priusquam luxuria in urbem immigrasset, diversum ab illa sed ferè conjunctum vitium avaritia contemptui & nihil probrosius erat, quam nomen mercenariorum. Appius Claudius in oratione quam contra tribunos plebis habuit, hibernacula ad Vejos seditiosè traduentes & hiemis labores incusantes quum inter alia stipendii mentionem habens dixisset: *Merito illis novi aliquid laboris injungi, quibus novi aliquid accessisset commodi.* Corrigit se statim & quasi injuriam fecisset militibus. *Invitus*, inquit, *in hac parte orationis, invitus Quirites, moror: Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur: at nos tanquam cum civibus agere volumus agique tanquam cum patria nobiscum æquum censemus.* Sic & Lucius Æmilius apud Polybium alloquens milites. Illis esse necessarias adhortationes, qui mercede militant, quorum & in pugna durissima conditio & post pugnam spes tenuissima statum in melius convertendi: At eos qui non pro aliis sed pro se ipsis, pro patriâ, liberis & conjugibus pugnent, quorum status ante pugnam anceps post eam longè diversissimus moneri non adhortari debere. Inde legimus bello Punico secundo illis gravibus & extremis temporibus, cum Hannibal omnem pænè Italiam teneret, non tantum

privatos pecuniam contulisse in stipendium, sed eandem etiam privatorum benignitatem in castra manasse, ut non eques, non centurio acciperent stipendium, mercenarium vocantes, qui acceperet. Nugatur itaque idem cum scribit, hunc & apud Romanos fuisse honorem pecuniæ, ut si quis stipendia non faceret licet in castris & exercitu verfaretur, impune occidere hostem aut vulnerare non posset. Quis enim hoc unquam fando audivit aut apud veteres legit, jus pugnandi in hostem in pecuniâ poni nec occidere licuisse nisi ære tanquam pretio cædis accepto? male itaque consulere reipublicæ equites & centuriones illi, qui sine stipendio militantes jus sibi pugnandi ademerunt? male illi qui ad Vejos suis se equis militaturos promiserunt? At horum omnium amor & benignitas in patriam celebratur. Cato priscus ex cujus ad filium epistola (de qua legimus in capite de Sacramento) hanc sententiam exculpsit, hoc nunquam somniavit: Voluit ille filium suum justum militem esse, voluit completis stipendiis novo Sacramento obstringi, legibus militaribus teneri & potestatem pugnandi ab Imperatore accipere: Sed de ære militari non fuit sollicitus, quasi pecunia publicè accepta demum justum fieret & honestum, quod alioquin illicitum esset. Sed nos diutius quam fas est tenent nugæ. Stipendium quod initio apud Romanos militibus constitutum, non fuit æs diurnum aut menstruum: sed (quod plerique eorum qui in stipendium inquisiverunt non satis observarunt) æs annuum. Diodorus Siculus: τότε πρῶτοις ἐπιψήφισαντο Ῥωμαῖοι τοῖς στρατιώταις καὶ ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς ἐφόδια δίδοναι χεῖματα. Inde stipendium & æra pro anno militiæ adeo invaluerunt apud Latinos, ut etiam usurpent de iis temporibus quibus Romani nulla accipiebant stipendia: nam cum in illis, stipendia facere, mereri, conficere, tot ærum, tot stipendiorum miles, stipendia procedere, &c. propriè quidem æs militare: usu & æs & tempus annuum significant: interdum etiā pro solo tempore solent accipi. Frontinus Lib. I V. *Apatribus deinde obtinuit ne iis præterita æra procederent*: id est, ne computarentur anni præteriti in annis quibus ex lege militare debebant. Stipendia enim acceperant jam tum cum meruerant. Æs hoc annuum veteri republicâ militi quotannis scripto solidum dabatur, etiam semestri, qualis tum ferè erat, militiâ: quamvis, inquam, totum annum sub pellibus non haberetur & dimitteretur ante hiemem; stipendium tamen annuum ei procedebat. Autorem habeo Livium in oratione Appii Claudii, ubi ille: *Gaudet nunc, inquit, miles fructui sibi rempublicam esse. & lætus stipendium accipit, æquo igitur animo patiat se ab domo ab re familiari cui gravis impensa non est paulo diutius abesse. An si ad calculos cum respublica vocet non merito dicat*

dicat annua æra habes annuam operam ede? An tu æquum censes militiâ semestri solidum te stipendium accipere? Tam munifica est, inquit, respublica, ita commodis militum indulget, ut quamvis aliquot mensibus tantum opera eorum utatur, nihil minus solidum exsolvat stipendium. Quid igitur iniquius? quid ingratus quam eos in quos tam munifica est, detrectare, nunc ubi opus est, annuam operam quam si iusto cum iis calculo agat, proportionem commodorum injungens operam, quotannis præstare deberent: nisi enim hoc certum & indubitatum ponamus annum ætiam in brevioribus bellis militi fuisse, nulla in hoc argumento vis, nec in Appii verbis sensus inest. Confirmat idem (si aliis tamen testimoniis opus est post tam clarum locum) mos veterum Romanorum in brevibus & paucorum mensium bellis cum hoste transigendi, imperato scilicet annuo stipendio. Sic Falisci jussi pendere pecuniam in stipendium ejus anni, quo bellum gerendum fuisset. Sic datæ Salinatibus in viginti annos induciæ ea lege, ut res redderent populo Romano & stipendium ejus anni exercitui præstarent. Sic Carvilius consul Faliscis annuas inducias concessit pactus centum millia gravis æris & stipendium ejus anni militibus. Interdum annuo militum stipendio adjecerunt & mensium aliquot frumentum. Livius VIII. Historia: *Inde exercitus Romam deductus, annuo stipendio & trium mensium frumento accepto, quod pepigerat consul ut tempus induciis daret quoad legati rediissent.* Idem IX. de Samnitibus. *Famque una voce omnes pacem petebant: tum trium mensium frumento imperato & annuo stipendio ac singulis in militem tunicis ad Senatum pacis oratores missi.* Et lib. X. *Hoc prælio fractæ iterum Etruscorum vires & pacto annuo stipendio & duum mensium frumento permissum ab dictatore, ut de pace legatos mitterent Romam.* Rursus XXIX. *Hispaniæ populis reddita pax, stipendium ejus anni duplex & frumentum sex mensium imperatur.* Quid ita in his bellis finiendis non paucorum tantum mensium stipendium æquè ac paucorum mensium frumentum pacti sunt? aut quid non annuum frumento cum annuo stipendio imperaverunt? Nimirum cum eos quorum culpa bellum excitatum esset, impensam in id factam vellent præstare, nec eam ramen, qua erant gravitate, ultra verum exaggerarent, imperaverunt frumentum tot mensium tantum, quot illius belli causa militem sub pellibus habuissent aut habituri essent, quia militi frumentum non darent nisi cum in castris esset, stipendium vero exegerunt annum non aliâ de causâ quam quod militi cujusque anni deberetur etiam statim dimisso. Et ne putes de alieno liberales Romanos tum demum solidum numerasse, cum ab hoste exactum: non item cum à civibus: addamus his duo Livii testi-

testimonia. Livius. *Imperata pecunia Faliscis in stipendium ejus anni, ut populus Romanus tributo vacaret. Et de triumpho Papini. Militibus nihil datum ex præda est, auctaque ea invidia est ad plebem, quod tributum etiam in stipendium militum collatum, quum si spreta gloria fuisset captivæ pecuniæ in ærarium illatæ & militi tum dari ex prædâ & stipendium militare præstari potuisset.* Inde ignominiaë poenæque causâ factum legimus, uti legionibus annum stipendium non daretur aut tantum semestre daretur. Frontinus. *Decrevit Senatus uti ea legio cujus in acie consul erat occisus tota infrequens referretur stipendium ei annum non daretur æraque rescinderentur.* Livius XL. *Milites jussi ad signa redire causâ ignominiaë, uti semestre stipendium in eum annum esset ei legioni decretum.* Pluribus hæc probavimus quod nemo eorum quos quidem legerimus, observaverit, nec dubitemus fore quibus parum probabilis hæc ratio videatur. Græve enim reipublicæ, certè non necessarium hoc dixeris impendium: poenè etiam iniquum tantum æris dari paucos menses bellantibus, quantum totum annum sub pellibus durantibus & omnes belli labores, omnem cœli sustinentibus injuriam. Quid si etiam plus datum illis? nam si certa pecunia pro frumento detracta, ut testatur Polybius, frumentum verò datum non fuit, nisi cum in castris agerent, sequitur eos qui diutius militarent, minus pecuniæ accepisse. Sed huic iniquitati opposuisse videntur Romani, quod etiam antequam æra de publico darentur illis plures sumtus de suo fuerint faciendi, qui diutius in castris haberentur, quod miles in quemque annum lectus, etiam dimissus maneret tamen miles ejus anni, quod quoties consulibus visum esset (rarius id accidebat) sed tamen quoties è republica esset revocari ad signa & educi posset, quod sæpe etiam si non militaret at exerceret se in armis & pararet se bello. An & incitamentum debellandi crediderunt annum stipendium etiam sine annua opera? & hinc quoque creverunt ille ferox & inquietus animus, ille perennis ardor in hostem, illud odium moræ & cunctationis, quæ propria militum Romanorum in omni propemodum fortunâ eos secuta sunt atque adeo ne victos quidem deseruerunt. Ambigo tamen, an illud vetus institutum semper manserit apud Romanos ac non potius abrogatum sit minuendi impendii causâ per illa tempora quibus tot tantisque legionibus respublica gerebatur? Video enim Sp. Ligustinum apud Livium de more tanquam sua ætate antiquato loqui. Bis, inquit, quæ annua merebant legiones stipendia feci: Varro etiam cum dicit: *Stipendium dicebatur æs, quod militi semestre aut annum dabatur*: innuere videtur stipendium, non semper æs annum sed aliquando etiam semestre fuisse, suo verò ævo nec annum nec semestre. Ac hæc qui-

quidem non observarunt viri docti : at de numero æris parum inter eos convenit. Franciscus Patritius satis habet duorum obolorum Polybianorum pretium examinare. Carolus Sigonius haud proclive dictu existimat stipendium militare quantum fuerit, Polybium diurnum peditis quantum obolos duos statuere, centurionis duplex equitis drachmam, an verò ille *ἰσχυρίων* pro integro stipendio accipiat parum liquere. Quod si postremorum temporum consuetudine, quæ sunt antiquissima metiamur, diurnum peditis Romani stipendium fuisse denarium, statuendum. Nam apud Tacitum Percennium dicere denis in diem assibus animam & corpus æstimari. Denarium enim decem assibus æstimatum atque semper in militari stipendio pro decem assibus datum esse, quamvis bello Punico secundo placuisset, ut sedecim assibus permutaretur. Lipsius stipendium diurnum tres asses, vel ut iustissimè cum triente statuit : non enim aliter Latine efferri cum duo oboli sint tertia pars drachmæ & drachma vincatur leviter à denario Romano : in mensem itaque decem denarios, id est Philippæum nostrum ac imperio tam latè propagato nihil additum esse ad stipendii modum ante Julianum ævum : illum qui per milites magnus leges hic quoque fregisse & legionibus stipendium, ut ait Suetonius, in perpetuum duplicasse *Res semel mota*, inquit, *non hic stetit, sed magis Augustus auxit, qui omnes ubique milites ad certam stipendiorum præmiorumque formulam adstrinxit, ut in vitâ ejus Tranquillus. Eum modum fuisse decem diurnos asses ex Tacito liquet. Hæc ita scripta etsi suspicio mihi est per bella illa diuturna civilia magis etiam auxisse stipendia, sed recisa rebus jam tranquillis ab Augusto & in summam eam firmiter redacta. Mansit tamen non diu, sed sive Nero, sive Claudius, sive potius Orho aut Vitellius aliquid imò multum addidere & jam Domitiani ævo stipendium mensuum erant aurei terni : ii essent in diem viginti quinque asses, quibus ipse Domitianus iterum addidit mensuum aureum unum id est denarios viginti quinque. Tanti enim Romanus aureus & res hæc tota è Johanne Zonara ad liquidum à nobis reducta. Vincentius Contarenus quantum ex Puteano colligo (non enim vidi) ostendit, malè Lipsium duos obolos Polybianos, tribus assibus æstimare, quando ætate Polybii denarius non denis, sed senis denis assibus fuerit permutatus : quinque igitur asses tum respondisse duobus obolis. Refellit præterea denarium duodecim assium commentum Lipsii & credit sub Imperatoribus militem tribus stipendiis ad aureos binos & denarios aliquot pervenisse, quarto à Domitiano addito tres totos in mensem aureos accepisse. Salmasius in stipendio sub Imperatoribus sequitur Lipsium. Erius Puteanus in modo stipendii quod liberâ republicâ datum militibus, se cum*

cum Lipsio & Contareno & contra utrosque ait sentire: *Cum Lipsio contra Contarenum, nam primum illud stipendium trium assium videri fuisse buemadmodum asses nummi possint appellari. Cum Contareno contra Lipsium, quia duo oboli Polybiani non nisi quinis assibus respondeant. Denique contra Lipsium & contra Contarenum quia de alio stipendio Plautus, de alio Polybius loquatur, summam enim diurnam à Plauto tribus, à Polybio quinis assibus constitutam esse: rem à denario exigendam, hunc prima institutione denis deinde senis denis cepisse permutari Q. Fabio dictatore, tres asses Plautinos è senis denis esse, ut ingeniose & accurate à Contareno ostensum. Sub Imperatoribus deinde nihil additum stipendio esse ante Domitianum, hunc quartam partem adiecisse & quod ante fuerit novem, factum esse duodecim aureorum.* Vides discrepantiâs pugnasque doctorum hominum de ære militari. Premamus & nos, ne nihil agamus, trita vestigia, & tentemus, si quid partim priorum veris opinionibus, partim ipsis adjuti erroribus veri elicere possimus. Verba Polybii. Ὁ φάνιον ἧ δι μὲν περὶ λαμβανουσι τὴν ἡμέραν δύο ὀβολοῦς. Recte hic probasse Contarenum duos obolos respondere quinis assibus uncialibus dubium non est. Duo oboli sunt tertia pars drachmæ: Drachma æstimatur denario Romano, denarius Romanus illa ætate senis denis assibus permutabatur. Ergo duo oboli sunt quini asses, ut anxie scrupuloseque examines cum triente. Sed Polybium non quinos asses cum triente; sed quinos duobus obolis expressisse non probabiliter est, quia diurnum stipendium certo assium numero constituisse verosimile, sed certum quia duplex stipendium Julianum deni asses fuerunt. Ex quo etiam efficitur de toto stipendio, non de parte ejus loqui Polybium, de quo male dubitat Sigonius. Et respexit opinor Polybius ad σιτηρέσιον Græcorum, quod duorum in diem obolorum sive decem in mensem drachmarum fuit: Quamvis enim Athenienses drachmam diurnam apud Thucydidem & tetrobolum apud Eustatium legamus dedisse, secernentes tamen sæpe σιτηρέσιον à reliquo stipendio solum hoc dabant militi de publico, ut cætera ab hoste & ipso bello peteret. Et Græci scriptores in tradendis rebus Romanis quo facilius à suis intelligerentur, si quæ cum moribus suis facere viderent, ea suis vocabulis expressere, in pecuniâ verò Romanâ proximum ex suis nummum accipientes minutias illas morati non sunt. Alibi Polybius semissem dicit esse quartam oboli partem, quod si exacte verum velis, duo oboli quatuor asses, quatuor oboli victoriatum, octo oboli denarium efficiant: aut si de veteri assario, quorum deni explent denarium, eum loqui velis, quinque oboli denarius, sint: quorum neutrum verum, sex enim oboli drachmam faciunt, quæ apud Græcos denarium

narium Romanum reddit. Habemus igitur diurnum militis æs ætate Polybii, quinos asses unciales. Ex eo annum investigemus: facile id est fateor, sed si de numero dierum constet ad quos annus debeat computari: nam vetus annus Romanus fuit trecentorum quinquaginta quinque dierum. Hoc itaque anno stipendium fuerit mille septingenti septuaginta quinque asses. Peritiores annum tamen plenum solarem constare CCC LXV diebus non ignorabant, ad cujus rationem si militi stipendium velis exsolutum, fiet annui æris MDCCCXXV. Annus Græcorum communis & civilis erat trecentorum sexaginta dierum, fient mille octingenti asses & hic habet rotundum in ære numerum, & certè quia tribuitur in duodecim menses, qui sunt omnes *τρεκαγνθήμεροι*, ad ejusmodi res longe aptissimus est. Sub Cæsaribus quidem in stipendio militari receptum fuisse ex Suetonio & Zonarâ liquet, qui militibus, ut rectè observavit Puteanus, datum scribunt singulis quatuor mensibus septuaginta quinque drachmas sive tres aureos, id fuerit in annum, tria millia sexcenti æris, ducenti viginti drachmæ novem aurei, ad unguem duplum ejus, quod efficitur ex stipendio Polybiano ad annum civilem Græcorum redactò. Nulla igitur causa est, quin hunc annum valuiffe etiam Polybii credamus ætate, qua simplex stipendium militi dabatur, id est dimidium ejus quod sub Cæsaribus. Annum itaque æs tum fuit MDCCC, sive quadringenti quinquaginta festerii, centum duodecim denarii cum victoriato, quatuor aurei & dimidius. Videamus nunc quod fuerit militare stipendium ante bellum Punicum secundum, cum denarius decem assibus permutabatur. *Puteanus non tantum in pretio denarii, sed etiam in stipendio mutationem putat factam, crevisse urgente Italia Hannibale tanquam majori præmio defendi reipublica debuerit, cum discrimen immineret: antea militem tres asses unciales, quorum seni deni expleant denarium in diem accepisse, tum quinos, antea quinis diebus denarium minus assè, tum tribus meruisse.* At quis hoc ei credat in illa inopiâ publicâ, illis difficillimis & pænè extremis reipublicæ temporibus, cum ne solitum quidem stipendium ad diem exsolvi posset, cum petentibus stipendium pro exercitu ducibus responsum publicè non esse unde daretur, cum denarius in lucrum reipublicæ ad senos denos asses redactus, cum propter inopiam publicam equites & centuriones sine ullo stipendio suis sumtibus munere militiæ functi sint, quis, inquam, credat stipendium militare tunc à quinta denarii parte ad tertiam adauctum, id est; tantum non duplicatum fuisse præsertim cum nullum idoneum testem, nullum veterem ejus sententiæ habeat autorem. Nam Plauti quidem locus ex Mostellaria.

Isti, qui hastis trium nummorum causâ subeunt sub falas?

In hoc male citatur. Nusquam enim Plauto nummus as est & quoties sine alia adjectione meminit nummi, stater intelligendus est, ut pridem probarunt viri doctissimi. Fac tamen asses intelligi debere. Unde constat eum de assibus uncialibus sui ævi, stipendio vero prioris loqui, cum utraque mutatio simul sit facta. Quid? quod absurdum est stipendium facere trium assium uncialium, qui vix duos sextantarios æquant, eâ tempestate quâ nulli adhuc unciales, nulli quorum seni deni denarium facerent apud Romanos noti erant? Sed quid rationibus & argumentorum congerie opus est? Adest nobis testis omni hic major exceptione, abs quo esset, vix sciremus, quando denarius senis denis assibus cæperit permutari, qui affirmat mansisse vetus stipendium militi & eundem numerum denariorum nec quicquam tum in ære militari mutatum, nisi quod mutatæ pecuniæ ratio, exegit. Nam ita scribit Plinius in XXXIII. C. 3. *Postea Annibale urgente E. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti placuitque denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Ita respublica dimidium lucrata est. In militari tamen stipendio semper denarius pro X. assibus datus.* Dimidium inquit lucrata est respublica nempe in ære, quod duos asses jam faceret ex eo æris pondere, ex quo antea unum: in denario autem tertiam & decimam sextam partem lucri fecerunt, non quidem respublica sola, sed omnes quibus nummi argentei essent. Non enim alio pondere quam antea feriri cæperunt, sed alio pretio permutari. Addit: *In stipendio tamen, &c.* Qui locus varîe exercuit viros eruditos, vix tamen ab ullo recte explicatus fuit. Ultimus qui eum attigit Puteanus sequitur Lipsium. Quid dicam? inquit, quod Lipsius hic utcunque dixit, etsi à Contareno reprehensus, militem nihil ab aucto argenti pretio commodi sensisse, sed computatum in stipendii ratione denarium, quasi denum diem taxat assium esset. Ergo si denarius in solutionem veniret, decem modo asses militi dabantur. In Plinio planior fortassis lectio sit. *Pro denario semper decem asses dati, sed cum idem sermonis vultus alibi toleretur, nihil hic muto, &c.* Parum hic jam memor est, quod militi circa hæc tempora adaucto stipendio dedit quinque asses, cum antea tantum tres accepissent. Nam si asses isti ad denarium redigendi senum denum assium: denarius deinde rursus ad decem asses, non quinque sed tres asses & sescunciam in diem meruerint. At si revera quinque asses acceperunt & tamen pro denario decem tantum asses, ingenti numero denariorum illudum iis fuisse oportet. Nam duobus diebus denarium, in annum verò centum octoginta denarios meruerint, quæ summa gran-

grandiuscula non congruit duplici stipendio Juliano, quod est apud Tacitum, Suetonium & Zonaram: neque verò causa probabilis hujus ludibrii fingi potest, nisi ante bellum Punicum secundum, hic justus modus stipendii fuerit: quo recepto non tantum commodi nihil sensisset, quod vult Puteanus, sed detrimenti cepisset non parum tertia parte stipendii mulctatus. Nec hoc Plinius voluit, non enim dicit decem asses pro denario datos, quod malit ille: sed denarium pro decem assibus: hoc verò accipere pro illo, id est vim facere, non interpretari. Qui enim dixisset denarium pro decem assibus revera datum, si sic dixit decem asses pro denario datos? *Dimidium*, inquit, *lucrata est respublica*: in reliquo scilicet ære alieno. Dimidio enim ære totum, assibus uncialibus singulis sextantarios exsolvit. Addit: *In stipendio tamen militari, &c.* excipiendo, innuens in eo aut nihil aut certè non tantum lucrificasse rempublicam: *Semper denarius pro decem assibus fuit datus*. Quemadmodum ab antiquo, & ante cufos asses unciales, cum deberet decem asses militibus, denarium vel pretium denarii dedit; Sic etiam tunc & deinde semper fecit. Decreto senatus non certum numerum denariorum, sed æris constitutum fuisse, non tantum probat usitata antiquis ratio, & illa vulgaria, *constituere æra, æra militaria, æra equestris, tot ærum miles, &c.* etiam illis temporibus usurpata, quibus jam frequentissima ratio sestertiaria: sed & evincit ævum, quo nullus Romanis fuit denarius. Pro decem igitur assibus singulis, qui ex lege vel Senatusconsulto debebantur, semper denarius vel pretium denarii datum fuit: quamdiu denarius decem assibus æstimabatur, numerus assium lege definitus: At ubi sedecim assibus cæpit permutari, pro denis assibus sextantariis sedecim unciales soluti fuerunt. In ære quidem tertiam partem & hic lucrata est respublica, quoties in ære solveret, sed asses sex supra veterem numerum, & ita in novo ære vetus pretium dedit. Ac annum militis stipendium jam olim bello Latino centum duodecim denariis & uno victoriato fuisse æstimatum non mediocriter confirmatur præmio equitum Campanorum, qui in illo bello fidem & amicitiam populi Romani fuerant secuti. Præterquam enim quod civitate donati quadruplex eis stipendium attributum. *Vestigal iis*, ait Livius, *Campanus populus jussus pendere in singulos quotannis (fuere mille sexcenti) denarios nummos quadragenos quinquagenos*. Habes ad unguem quadruplum æris pedestris. Simplex itaque mille centum viginti quinque. Una tamen sed levis in hac summa nascitur difficultas, quod in diurnum stipendium dividi non possit, nisi secto in minutas admodum partes asse. Nam tres asses diurni

in annum solarem, qui est omnium maximus, mille nonaginta quinque tantum efficiunt: quatuor verò asses in annum Romanum illum minimum, mille quadringentos viginti. Annum quidem fuit stipendium, in quo de diurno illo minus solliciti possint videri fuisse: sed tum nullam video causam excedendi rotundum & plenum numerum & centenarium quinque & viginti adjiciendi, præsertim cum ille numerus in se habeat diurnum stipendium trium assium, atque adeo annum trecentorum sexaginta sex dierum duobus assibus excedat. Extat & apud Priscianum fragmentum Catonis, ex oratione, qua plura æra equestria suadet fieri, quo duplex stipendium (ut suo loco ostendam) duobus millibus ducentis definitur, & proinde pedestre mille centum. Ac consideranti mihi morem Romanorum in talibus minutias istas mensulariorum tanquam difficilioris computationis & republica parum dignas evitandi, & rotundos numeros sectandi, à vero alienum non videtur ita constitutum fuisse æs annum, ut certum numerum diurnorum assium efficeret, & similiter stipendium diurnum, ut rotundam in ære annuo summam faceret, præsertim cum id tam levi mutatione & nullo negotio fieri posset. Ac videor mihi hic videre causam, quare mutata pecunia quadraginta asses unciales vel duo denarii & victoriatu adjecti fuerint stipendio. Nempe ut utrumque assequerentur rotundum & in ære diurno & in annuo numerum. Ante bellum Punicum secundum, cum asses essent sextantarii, hoc assequi non potuerunt, nisi anno ad sexaginta sex dies supra trecentos computato: Assibus verò uncialibus id commodè efficere non potuissent, nisi & in numero dierum, & in diurno ære, & in annuo leviculam mutationem admitterent: Itaque sex dies de numero reciderunt: in diem verò, cum propriè accipere debuissent, pro tribus assibus sextantariis, quinos unciales minus triente assis sextantarii quinos dederunt, & in annum, quo plenam summam mille octingentorum efficerent, adjece-
runt priori stipendio quadraginta, sive duos denarios & victoriatum. Quæ mutatio cum commoditatis rotundandique numeri causa facta, & tam levis sit, idem quod antea stipendium mansisse merito existimatur. Idèoque Livius fortassis, aut ille quem secutus est, cum sciret nihil in stipendii pretio tum mutatum, quadruplex stipendium ad quadragenos quinquagenos denarios non veritus est computare. Mille itaque centum æris sive centum decem denarii hac ratione ante bellum Punicum secundum stipendium annum fuerit. Videamus an primum stipendium, quod Anxure capto constitutum, ab hoc diversum sit. Ac non absurdè colligi videtur posse ex denis millibus ad emendum, & duobus millibus ad

alendum equum, quæ à Servio Rege equitibus sunt constituta, simplex stipendium mille æris fuisse: probabile etiam est alium fuisse modum stipendii, quum assibus libralibus uterentur ante bellum Punicum primum, alium cum asses sextantarii facti sunt, & imminuto in ære lucrata est quinque partes respublica. Nam etiamsi decem assibus sextantariis expletur denarius æque ac tot libralibus, tamen assibus in se tanto minus habentibus pretii, verisimile est denarium non æstimatum apud Socios exterasque nationes, apud quas sæpe numero in expeditionibus erant milites. Accedit quod asses sextantarios nec Romæ libram pondo æris valuisse apparet ex distinctione æris gravis ab ære communi. Quid enim opus erat exigere æs grave pro pœna ex legibus antiquis, in quibus nullam gravis æris mentionem esse probabile est, quia nullum tum aliud fuit Romanis? Quid opus distinctione, si idem levis pretium & gravis? Denarii itaque ipsius pretium tum decrevit utique respectu æris, cum asses sextantarii facti, æris adauctum: antea enim denario decem libræ æris permutabantur, tunc plus decem assibus, id est denario valuerunt totidem libræ. Ut igitur adauctum non sit stipendium, pro detrimento tamen illo adjici aliquantum debuit, præsertim cum denarios miles antiqua republica ferè in ære acciperet: fortassis igitur singulis denariis tum adjunctus assarius, & stipendium pro millibus æris mille centum esse cæpit. Probabilia hæc nisi sint, quæ obstant alia. Nam quamvis pedestre stipendium tertia pars equestris, non tamen constat an stipendium pedestre tertia pars ejus sit, quod Servius Rex constituit, præsertim cum in eo tanta diversitas: cum Servius una pensione decem millia dederit. Deinde duo millia annua. Adde quod in illa summa Serviana ducenti possunt esse omissa, solent hoc sæpe scriptores summa rerum capita sequentes, minutiarum incuriosi. Sic in fragmento Catonis: *De duobus millibus actum est*: cum tamen de duobus millibus ducentis eum loqui ex eodem constet fragmento. Nam, si fides Livio, jam bello Latino, cum asses etiam tunc librales essent, triplex equestre stipendium denarii trecenti triginta septem & victoriatu unus, ut supra ostendimus. Accedit quod Plinius ait denarium semper pro decem assibus in stipendio datum: Et cum postea lege Papiria assibus semuncialibus factis nihil in stipendio militari mutatum, quia nimirum senis denis, ut antea: sic etiam deinceps denarius permutatus fuit, cur credamus illos homines prisce disciplinæ tenacissimos à prisco stipendio decessisse nulla mutatione facta in proportionem, quæ erat inter denarium & assen. Ne tunc quidem, cum asses unciales pro sextantariis facti, propter imminutum assium pondus

quicquam militi adjectum, sed propter mutatam denarii æstimationem. Quâ adauctâ non potuit idem manere in pretio, nisi numero æris aliquid adjiceretur. Quicquid sit, veteri republica non ampliatus fuisse, nisi quatenus ratio commutatæ pecuniæ postulavit, mihi pro certo vel ideo est, quod ne opulentiori quidem re Romana factum est, cum longè à domo bellaretur, & tot causæ propemodum justæ augendi stipendii essent. Inde fortassis est quod Livius tradens constituta militibus æra, & toties annui, toties duplicis, triplicisque stipendii mentionem faciens, numerum tamen æris nusquam definiverit: quæ res in tanto rerum Romanarum autore vix exculanda, nisi stipendii modus omni ævo apud Romanos idem, & proinde omnibus notus fuerit. Mihi quidem tum rem ipsam justis ponderibus examinanti, in cujus conservatione disciplina militaris & summa salus tantopere vertitur (quid enim periculosius in publicum, quam ære militari aucto corrumpi militum animos, & aperiri fenestram turbandis novandisque rebus) tum Senatus prudentiam in providendis periculis, gravitatem & constantiam in custodiendis legibus, diligentiam in tuenda illa sancta disciplina, qua & stetit res Romana, & victus succubuit terræ orbis, pænè nefas videtur dubitare, quin jam ab antiquo provisum cautumque fuerit, ne quid in re tanti momenti ambitioni hominum perditorum ac militari liceret avaritiæ. Ad populum certe non licuisse agi de augendo ære militari vel hoc unum persuadet, quod nunquam auctum est. Quod enim certius ejus argumentum potest afferri, quam quod in urbe omnibus turbulentarum actionum procellis agitata, ubi tot homines pessimo publico populares, tot tribuni seditiosi, qui nihil intentatum reliquerunt, quod in vulgus gratum esset, tot imperatores militum studiis legibus omnibus potentiores, nemo tamen extiterit, qui hac via, quâ nec certior ulla, nec brevior ad summam potentiam, sit grassatus? Olim id fortassis minus plausibile fuerit, cum non nisi ex tributo stipendium, & populo impōnebatur oneris quantum militaribus commodis adjiciebatur, etiam si capti compendio animi quærere non soleant unde accipiant, sed quantum: esto tamen: fuerit tum minus gratum; At posteaquam omnis Macedonum Gaza in ærarium inlata & tanta pars orbis terrarum stipendiaria P. R. finem attulere tributorum, nonne sine mala populi gratia, res potuit perrogari? Deerant tum scilicet causæ, tam potenti, tam opulenta, & tot victoriis aucta respublica, quare miles etiam aliquid novi commodi perciperet, & illa jam terrarum gentiumque domina abiret à stipendio parvæ, & ut ita dixerim, privatæ Romæ? Aut deerat voluntas illis turbatoribus, qui tam avide

semper

semper rapuerunt omnem occasionem alliciendæ militum benevolentia, qui totiens largitione, totiens duplicatis in triumphis stipendiis obstrinxere eorum voluntates? Equidem C. Gracchum legem tulisse scribit Plutarchus, qua iusserit vestem militibus de publico dari, nec quicquam hoc nomine detrahi de stipendio; sed hæc aut usu non fuit recepta, aut certè deinde antiquata, cum sub Imperatoribus legamus redemptam de stipendio vestem. Et hoc ipsum, quod veterem stipendii legem impugnans, ejusmodi tantum cuniculis subruere conatus est, arguit summam ejus sanctimoniam. Ipse quinimo Cæsar Julius, quum jam legionibus armisque succinctus, omnia poneret in acquirendis militum gratiis, nec quicquam aliud pensi haberet; hanc tamen legem palam violare pedibusque subjicere non videtur ausus. Duplicavit stipendium: non erat id novum, sed tralatitium: militibus enim bene de republicâ meritis, jam olim virtutis causa Senatus duplex stipendium assignare solebat. Fecere & Imperatores interdum, sed ea opinor lege, si autor fieret senatus. Novum id quidem, quod totis, imò omnibus legionibus duplicaverit, & quod in perpetuum: nam antea singulis tantum militibus aut cohortibus ob insignem aliquam & extraordinariam operam hoc tribuebatur. Et quoties in triumphis duplicia toti exercitui æra dabantur, alterum stipendium donativum erat, & semel tantum, nec proprie stipendii nomine dabatur. Novum igitur hoc, sed sub falsa specie moris antiqui: fecitque hic Cæsar quod in multis aliis legibus libertatem & summam rempublicam continentibus illud antiquo vocabulo, & vi ablata, inanem tamen speciem servavit: &, quemadmodum ipse deinde nomine perpetuæ dictaturæ vim regiae potestatis obsedit; sic perpetuos istos duplicarios habuit satellites reverâ & instrumenta dominationis. Cæsar deinde primis successoribus rempublicam tenentibus ad Domitianum usque obtinuisse hoc stipendium recte dixit Puteanus. Nam Lipsii conjectura de reciso ab Augusto stipendio, & mox iterum aucto ab Nerone, sive Claudio, vel Othone, vel Vitellio, nullam habens veterum auctoritatem hoc uno tantum felix est, quod non pauci nec de grege doctorum eam amplexi sunt & hic ei assentiuntur tam nulla de causa, quam alibi interdum ab eo dissentiunt. Augustus quidem privatus veteranos quanta potuit maxima largitione contraxit, sed largitione; non stipendio largiori: quæ fuit ab antiquo ad sequiora usque tempora apud Romanos consuetudo. Vetus scilicet respublica laudem, gloriam, coronas, hastas, illa nec onerosa donanti, nec donatis luxuriosa potiora semper duxit. Vidit tamen jam olim, nec ægre passa est, re bene gestâ, vocari in partem ali-

aliquam prædæ milites, & pecuniâ etiam datâ statui aliquod discrimen exercitus victoris & inglorii. Sed quod erat solius virtutis præmium : ambitione Imperatorum factum est deinde pretium pessimorum facinorum, bellorumque civilium, & postremò servitutis. Rapta tamen dominatione, à plerisque ab hoc more non est recessum, sive quod fuerit etiam tunc aliqua antiquitatis & exemplorum reverentia, sive quod præstandi majoris stipendii difficultas deterruerit, sive quod stipendium transire in debitum, in donativo quoties promitteretur novum beneficium, novamque gratiam crediderint inesse. Quanquam & largitionem fundum non habere, rebusque turbandis novandisque, quam stabi-
 liendis meliorem esse re ipsa plerique, quidam etiam magno malo suo experti sunt. Augustus adeptus jam terrarum imperium immutavit quædam in re militari, aliqua etiam nova instituit; Sed & nonnulla ad antiquum morem revocavit, nec ambitione tum, nec peccavit indulgentia, recidens etiam quæ sine impendio dari possent, verba nimium blandientia. *Neque enim in concione, aut per edictum ullos militum commilitones appellabat; sed milites; ambitiosius id existimans, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ majestas postularet.* Stipendium autem tum denorum in diem assium ex Percennii concione apud Tacitum satis constat. Apud eundem videre est, quomodo Tiberius postulata militum, uberius stipendium seditiosè postulantium eluserit, fluctuans etiam tunc & nondum satis securus imperii: Post duplicata autem ex Augusti testamento legata nihil unquam largitus est. Cælius ad imperium promotus, quo tempore maximè effusa liberalitas esse solet, ne donativum quidem pronuntiavit. Primus Cæsarum Claudius imperium adeptus singulis quinadena. H. S. promisit, *fidem militum*, ut ait Suetonius, *etiam præmio pignèratus.* Nero hoc unum circa stipendium prætorianorum notatur novasse, quod frumentum mensuræ gratuitum constituit. De Galba & Vespasiano nemo dubitaverit. Ne ab Othone quidem; aut Vitellio quamvis effusissimis, & ad perdendum profligandumque natis principibus, quorum alter dicebat, *hoc se habiturum, quod sibi milites reliquissent*: alter nemini roganti quicquam negabat, aliud acceperunt quam donativa & licentiam peccandi. Neque, si quid illi promississent, id apud victorem Vespasianum prisca moris & antiquæ disciplinæ diligentem fuisset ratum. Tito rerum potenti nulla fuit causa novandi. Unius Domitiani inconsulta hæc fuit temeritas, de eo Suetonius: *Addidit & quartum stipendium militi aureos ternos.* mirè vexatus locus. Hic legit: *Addidit & quartum stipendium militi aureis ternis*: Ille: *militare aureis ternis*:

ternis, alius *ad aureos ternos*, alius *in aureos ternos*: nec in modo stipendii quam in verbis Suetonii natant minus, nisi quod cuncti summas faciunt immanes. Vetuit scalpellum sanæ corporis parti adhibere, & primus locum interpretatus est, ne sua cuiquam laus detrahatur, Puteanus. Cum enim constet ex Zonarâ, Domitianum pro septuagenis quinque denariis centenos dedisse, id est, vetus stipendium tertiâ parte auxisse vel quartâ, si intelligas de stipendio jam aucto; stipendium autem Julianum, quod ad eam diem ostendimus mansisse, esse denos in diem asses, in annum tria millia sexcentos, qui faciunt denarios ducentos viginti quinque, aureos novem. Sequitur, Domitiani stipendium diurnum duodecim asses cum triente, annuum quatuor millia octingentos asses, denarios trecentos, aureos duodecim fuisse. Tres itaque aureos annuos addidisse manifestum est, nec eget probationis. Illud quærendum, quare *aureos ternos* appellet stipendium, & quidem *quartum*. Non certè ideo quod ratio dandi stipendii jam quartum mutaretur, non enim dicit, eum quartam mutationem fecisse in stipendio, sed *addidisse* nempe tribus stipendiis, quæ accipiebant quartum: nec in voce *stipendium* mendum esse ipse Suetonius ostendit, ubi de eodem Domitiano inquit. *Exhaustus operum ac munerum impensis, stipendiaque, quod adjecerat, tentavit quidem ad relevandos castrensium sumptuum militum numerum diminuire*. Vides iterum stipendium appellare, ut solent & alii sub Imperatoribus, aureos ternos. Capitolinus de Commodo. *Habebis præterea, cum id feceris, dandi stipendii usque ad tres aureos liberam potestatem*. Idem illa ætate fuit modus justus donativi. Lampridius de Heliogabalo. *Pronuntiavit meretricibus quasi militibus ternos aureos donativum*. Sic Spartianus Hadrianum *duplicem largitionem militi dedisse* scribit, id est sex aureos: inde confuso nomine stipendium pro donativo, ut loco citato Lampridii. Ælius Spartianus de Severo Imperatore. *Denique militibus tantum stipendiorum, quantum nemo principum dedit*, id est, toties dedit aureos ternos, summam stipendii, quamvis proprie stipendium non esset, sed donativum. Non enim debebatur militi, nec constitutum erat, ut quotannis tantum acciperet, sed dono dabatur. Et apud Livium in triumphis aliquoties legimus duplex stipendium datum, id est, ei summæ, quæ nomine stipendii debebatur, alterum tantum adjectum per liberalitatem. Stipendia magna Julio Capitolino sunt magna donativa: *Quamvis Maximus apud milites sæpe dixisset, oblivionem prætorum esse debere, & stipendia magna donasset*. Et contra apud scriptores sequioris ævi, donativum appellatur quod est stipendium. Vegetius. *Illud vero ab antiquis divinitus institutum est, ut ex donativo, quod*

milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa. Nam non de donativo tantum, sed etiam de stipendio apud signa deponeretur ali- quid. Quamvis & inde hanc confusionem ortam putes, quod donativa tandem etiam quotannis statis temporibus data, non ut olim post victo- riam, aut ob peculiare tantum causas, & quod erat donum transiit in debitum. Sed ut ad aureos ternos revertamur; stipendium ideo dicti sunt, quod essent tertia pars stipendii, quæ una erogatione ex ærario ad exercitus mittebatur, una annui stipendii pensio. Fiscalia enim omnia quadrimestria erant. In Codice Theodosii de annona & tributis Con- stantius & Constans ad Probum. Unusquisque annonarias species pro modo capitationis & sortium præbiturus (per quaternos menses anni curriculo distri- buto) tribus vicibus summam collationis implebit. Idem ad Dracontium. Provinciales nostri tributa fiscalia per anni curriculum tripartitâ satisfactione restituant. Cum autem non aliis diebus efferri ex ærario, exigique, & ad exercitus mitti rectè & ordine posset, quam quibus persolvebatur à sti- pendiaris populis; quadrimestre stipendium militare factum est: ac tale jam sub Augusto fuisse suspicari licet, tum ex eo, quod Augustus legata militibus dedit quinque & septuaginta denarios in singulos, tum quod tesseras populo etiam ter in annum quaternum mensium dare voluit, ad exemplum, ut videtur, militaris stipendii. Suetonius. Ter in annum qua- ternum mensium tesseras dare destinavit, sed desideranti consuetudinem vete- rem concessit, ut sui cujusque mensis acciperet. Aureos certè ternos unam sti- pendii annui pensionem tum fuisse, nos docet Zonaras, cum scribit mi- lites ante Domitianum quinque & septuaginta denarios accepisse. Hinc igitur aurei terni stipendium, noveni tria stipendia, duodeni quatuor? Mansit idem etiam post Domitianum, ut ex citatis autorum testimoniis liquet. Sed nobis ad illam lapsæ disciplinæ & pessumfidentis imperii ætatem non est constitutum descendere: & fallor, an jam diutius morem Romanorum persequimur, quam illi dignitatem majorum custodiverunt in stipendiis? Hoc enim illud monstrum est de quo loquimur, à quo cepit ingens dedecus imperii Romani, ut stipendia, quæ ad eam diem suis mi- litibus tantum dare noverant, hostibus solverent barbaris, à quibus antea exigebant. Quum enim Decebalum Dacorum regem armis supera- re non posset, deprecatus est tributo, ne ipse vinceretur. Nec stetit intra pessimi domini imperium malum exemplum: subsecuti principes plerique redemerunt eodem modo à barbaris pacem; sed consulentes scilicet ma- jestati Romanæ, stipendium, vel munus appellaverunt, quasi in vocabulo, non in re esset turpitudine fœdissimæ pactio. Stipendium igitur annum milita-

militare, ut tandem finiam, ab initio fuerunt asses librales, & deinde sextantarii mille centum, denarii centum decem: denario sedecim assium facto, asses unciales mille octingenti denarii centum duodecim & victoriatu: duplicavit hoc Julius Cæsar: denique Domitianus auxit ad denarios trecentos. Stipendium hoc gregariorum militum legionariorum, sed an omnium idem inquis? nullane fuit inter genera militum, nullane inter tirones & veteranos differentia? Memini sanè legere apud Procopium in Anecdotis ætate Justiniani usu & lege castrensi receptum fuisse, ut non idem omnes mererent, minus tirones, plus promotiores, & in media jam matricula scripti, plurimum verò veterani & missioni proximi, quo dimissi sustentari, & ad hæredes etiam aliquid possent transmittere. Vegetius divinum appellat institutum, quod quasi in orbem quendam per diversas cohortes, & diversas scholas milites promoveantur, ita ut ex primâ cohorte ad gradum quempiam promotus vadat ad decimam cohortem, & rursus ab ea crescentibus stipendiis cum majore gradu per alias recurrat ad primam. Ubi tamen iis solis, qui ad gradum aliquem promoti, majus stipendium videtur attribuere, quod & antiquâ militiâ factum arbitror: fuere certè jam tunc duplicarii; quibus virtutis causa duplicia dabantur cibaria, & sesquiplarii: cæterum in universum inter genera militum, velites, hastatos, principes triarios, discrimen tum nullum. Nec deinde aliud superiorum, aliud inferiorum cohortium stipendium observo. De levi armatura nescio quid suspicari dat Scriptor belli Hispaniensis: *Ut si quis ex nostris transfugerit in levem armaturam conjici, eumque non amplius sedecim accipere.* Sed levis armaturæ cohortes ea ætate fuerunt à legionibus separatae. Veteranis emeritis jam stipendiis tria millia ab Augusto constituta apud Dionem lego, *emerita* dicebantur: sed stipendium auctius in dubium vocat vel hoc ipsum, quod data hæc commoda fuerunt.

Prætoriaræ cohortes ex instituto Scipionis, si fides Festo, sesquiplext stipendium acceperunt: Scribit enim *delegisse fortissimum quemque, qui ab eo in omni bello non discederent, & cætero militiæ munere vacarent, & sesquiplext stipendium acciperent.* Id sub Augusto adauctum, sed ad quod pretium usque, non satis convenit inter Tacitum & Dionem. Apud Tacitum Percennius ait binos denarios diurnum stipendium esse. At Dio decretum à Senatu Prætorianis duplum, quod cæteris militibus scilicet videnos asses. Hotomannus in Tacito pro binis denariis, *bis denos* sc. asses putat legendum. Lipsius, *invidiosam esse Percennii rationem & augendæ rei.* Mox tamen, *binos denarios opinatur eâ ratione accepisse, quâ legionarii singulos,*

qui videlicet viginti assibus solverentur : quod postremum iis quæ jam diximus satis refutatum. Ego cum videam in legatis Augusti & Tiberii plusquam duplum dari, Tacito hic potius crediderim ; Dionem autem, cum apud scriptores ejus ævi legisset duplex stipendium decretum vel duplicatum à Senatu stipendium, deceptum suspicor ambiguitate vocabuli : cum enim intelligere debuisset duplicatum iis stipendium suum, hoc est sesquiple, quod leviter abit à denario diurno, accepisse, quasi duplex tantum legionariorum fuerit attributum. Equidem sesquiple stipendium exactè quini deni denarii forent, duplicatum triginta, sed quia id proximum denario probabile est, principem senatumque cum milite liberalius agentes, denarium stipendium diurnum ac postea duplicatum binos denarios fecisse. Bini diurni denarii faciunt in annum civilem septingentos viginti, quam summam triginta denariis excedat mille nummorum quadrimestre stipendium. Ex iisdem legatis Augusti & Tiberii efficitur urbanas cohortes sesquiple paulo plus stipendium, dimidium, quod prætoriarum cohortes habuisse.

CAPUT IV.

DE STIPENDIO

EQUESTRI.

DE stipendio equestri in censu Servii, Titus Livius : *Ad equos emendos dena millia æris è publico data & quibus equos alerent viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos singulos penderent.* Hæc prima ærum equestrium mentio in scriptoribus rerum Romanarum : prima æra an fuerint dubito. Cum enim Romulus jam ante instituerit trecentos equites, qui *Celeres* appellabantur, eosque tam in pace ad custodiam corporis, quam in bello præsidii loco secum haberit, haud quaquam probabile est nullum his stipendium fuisse. Nam quis credat in illo convenarum & pastorum populo fuisse, qui suis sumtibus adef-

adessent perpetuò regi, neque à latere ejus abscederent, cum postea onus semestrium bellorum (qualia tunc gerebantur) non nisi dato de publico ære impositum sit? Invidiosum profectò fuisset Servii institutum, quo equitibus id est opulentissimis urbis Romanæ civibus non parva, ut illa ætate, summa: peditibus nihil æris constitutum, si antea tam equites quam pedites suo ære militavissent? Sed nemo hoc, opinor, statuet, indulgentiam regum in custodes corporis & perpetuæ militiæ equestris sumtus secum reputans: idem hoc cum Serviano an aliud stipendium fuerit non dixerim. Servium ad emendum equum dena millia de publico adsignasse dicit Livius. Pugnare videtur Varro Libro VII. de Lingua Latinâ. *Debet igitur dici, ut Vatimiorum, Manliorum sic denariorum, & non equum publicum mille assarium esse, sed mille assariorum.* Unde duo viri doctissimi alter Varronis, alter Livii locum censent emendandum. Lipsius immixtâ notâ numerali legendum putat: *Equum publicum decem mille*, &c. Salmasius negat mendi suspensionem in locum Varronis cadere, in Livio corrigendum, *una millia æris*, pro singulis millibus, qui locutionem eam non ceperint connexisse dena millia, &c. Sed nec ita locutum fuisse Livium verisimile est, nec hoc voluisse. Cui enim non absurdum videatur pretium equi, non dicam ætate Varronis, sed Servii mille æris fuisse, cum ad alendum equum duo millia annua adsignarentur? generosum & bellatorem equum semestri alimento venisse? Interiisset opinor apud Romanos fortium equorum genus, si equus tam sumtuosus & pretio vile animal: unde vir undequaque doctissimus probabiliter conjicit, non loqui Varronem de ære ad emendum equum dato, sed de ære annuo ad alendum, cum non absurdum sit alterum mille pro servo, alterum pro equo tantum adsignatum fuisse. Possis & suspicari de quadrimestri stipendio equitum Varronem loqui, si jam illa ætate pensiones stipendii fuerunt quadrimestres; Sed nobis alia hic nascitur conjectura, decem millia Serviana, quæ olim equiti ad emendum equum data, in decem pensiones annuas (tot enim annos merebat eques) deinde conversa fuisse; ac ita mille asses factos pretium annuum equi publici. Causam hujus suspensionis habeo non solum Varronis locum, qui ista ratione cum Livio non pugnat, sed & alia non pauca. Nam cum non diu post constituta militibus æra triplex stipendium equiti datum legas, autore nî fallor Cn. Cornelio tribuno militum. Livius Lib. V. *Alii Cn. Cornelii fratris, qui tribunus militum priori anno fuerat triplexque stipendium equitibus dederat, gratia extractum ad tantum honorem credunt.* Nec tamen duobus millibus Servianis tertium adjectum usquam invenias, probabile videtur id tum

cæpisse in equitibus, qui suis equis merebant post cladem Vejentem. Livius. Cum repente quibus census equester, equi publici nondum erant assignati, senatum adeunt, factaque dicendi potestate equis se suis stipendia facturos promittunt. Deinde pedestris ordinis militibus etiam voluntariam extra ordinem professis militiam Senatusconsultum, inquit, factum: placere iis stipendia procedere & equiti certus numerus æris assignatus. Tum primum equis merere equites cæperunt. Mirum quomodo in hoc loco aliud egerint homines eruditi. Puteanus quasi absque controversiâ esset, statuit hoc demum tempore rempublicam in equitem liberalem esse cæpisse: Lipsius institutum tunc primum, ut etiam alii quibus census equester esset, etiamsi equos publicos non haberent, tamen militarent & æra mererent, sed æra non ut illi equo publico, sed ad exemplum peditum annua stipendia, nec nisi cum militarent, & conditionem priorum illorum meliorem aut certè digniorem: nam accepisse è publico pecuniam & ad emendum equum & ad alendum. Salmasius quasi sui oblitus, Livius secum hic pugnet, falsum hoc esse ait, si vera sint, quæ de Servio scripserit, cujus instituto bina millia æris equiti data ad alendos equos, dena millia ad emendos: merere enim esse pecuniam quasi mercedem operæ in militiâ navandâ accipere, tum ergo meruisse equis equites, cum pecuniam è publico ad equos emendos acceperint, immò hanc summam mansisse usque ad Catonem Censorium post bellum Punicum secundum, nisi quis dicat non æra ex ærario tunc eos accepisse quod postea factum, sed viduas iis attributas, quæ hanc summam iis penderent. Non curæ pretium his diu inhærere: plana est sententia: Tunc primum suis equis merere equites cæpisse. Id videas ex Epitoma ubi clarè est. Equites tum primum equis suis merere cæperunt. Et nisi fallor, ita reliquerat Livius. De re certè dubitari non potest: ante eam diem non nisi publico equo meruerant: tum primum suis equis militaverunt: antea dena millia ad emendum equum publicum acceperant: tunc ipsi equum emere cæperunt, pro quo certus numerus æris assignatus: hunc autem numerum fuisse mille vel mille centum æris annui, id est stipendium pedestre conijcimus, quia hæc summa decem annis, quos merebat eques, efficit dena millia, summam priorem & quia ex eo tempore triplex æs annuum equiti cæpit dari, cum antea tantum duplex daretur. Ac nulla deinceps in historia Romana denum millium mentio est. Polybius equiti drachmam in diem, id est triplex stipendium assignat, nec quicquam præterea, qui si dena præterea millia, non triplex, sed quadruplex accepissent. Adstrui & eo potest, nihil amplius publicè impensum in equites, quod cum Senatus Romanus duodecim Coloniae Latinis quæ Q. Fabio & Q. Fulvio Coss. abnuerant milites dare; circa finem belli

Punici

Punici M. Cornelio & P. Sempronio Coss. imperaret, ut quantum quæque earum coloniæ militum plurimum dedisset P. Romano ex quo hostes in Italia essent, duplicatum ejus summæ numerum peditum darent & equites centenos vicens, qui omnes ex formulâ Romanâ legerentur his tamen coloniis quibus hoc justissime infensus imperarat, permetteret, ut si qua eum numerum equitum explere non posset, tribus peditibus unum equitem redimeret, quod nunquam profecto concessisset, si plus quam triplex stipendium in equites singulos erogandum fuisset. Dena autem millia quæ à Servio ad emendum equum una summa dabantur, quemadmodum diversâ ab duobus millibus annuis, quæ ad alendum, sic etiam deinde cum in mille æris annui conversâ & decem pensionibus soluta fuerunt, non raro distinctâ videntur & à stipendio secreta fuisse. Hinc in historiâ Romanâ modo duplex, modo triplex stipendium equestre, etiam eadem ætate occurrit: qui triplex fecerunt, sub vocabulo æris equestris complexi sunt & æs quod pro emendo equo acceperunt annum: qui duplex, solum hoc intellexerunt quod ad alendum equum ex prisco instituto dabatur. Hinc & in Coloniis deducendis (qua in re modum stipendii solebant respicere) rarè admodum triplum, (semel tantum memini legere apud Livium in colonia Aquileja ubi pedes quinquagena, Centurio centena, eques centena quadragena jugera accepit, Libro XL) plerumque autem duplum agri adsignatum, Libro XXXIV. *Dari potuerit tricena jugera in pedites, sexagena in equites* (vides velut justum hunc modum censeret Livio) *vicena pedites, quadragena equites acceperet.* Hinc lux fragmento apud Priscianum Libro VII. ex oratione Catonis qua in senatu suavit, ut plura æra equestria fierent. *Nunc ergo arbitror oportere restitui, quo minus duobus millibus ducentis sit ærum equestrium.* In eodem: *de æribus equestribus, de duobus millibus actum.* Ubi Lipsius immixta negatione credit scribendum, *Oportere institui ne quo minus.* Assentitur ei Salmasius. Ego uti facile probaverim adjici vocem negativam, ita non intelligere ne fateor hanc locutionem, *ne quo minus sit duobus millibus ducentis*, fecissent saltem, *ne quoi minus*: legendum censeo, *quo ne minus*: quod cum imperiti non intelligerent, sustulere tamen ne. Livius XXXIV. in oratione L. Valerii contra hunc ipsum Catonem. *Cautum erat quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris domi haberemus.* Idem. *Captivi ne minus decem pondo compedibus vincli.* Et libro XLIV. *Ita ut in singulas legiones Romanas ne plus sena millia peditum, trecenti equites essent.* Equidem verba hujus fragmenti sola attendenti verisimile videatur, Catonem non de stipendio, sed de numero equitum agentem, suavisse tot æra institui

institui totidemque capita quæ haberent, sed tempora quibus Cato vixit consideranti, ea sententia haud quaquam arrideat. Circa finem belli Punici cum Scipio in Africam transjecit, (sed nec tum quidem opinor senator Cato fuit: quo tempore maximâ equitum penuriâ possit videri fuisse, viginti legionibus respublica gerebatur sequenti anno quatuordecim & sic ad finem usque belli: itaque non plus ærum equestrium fuisse, id est non plures quibus æra de publico aut deberentur aut solverentur non est verisimile. Adde quod numerus equitum pro numero legionum necessariâ variavit, singulis enim trecenti equites dabantur. Catonis autem ista: *De duobus millibus actum est. Nunc ergo arbitror restitui oportere, quo ne minus duobus millibus ducentis sit ærum equestrium*: Omnino antiquam aliquam legem vel senatusconsultum spectant, quo numerus duorum millium ducentorum definitus, & videtur de certa æris summa loqui, ut apud Ciceronem in epistola quadam. *Itaque nec de sestertio vicies, nec de sestertio septingenties quicquam agi nunc per senatum potest*. Duplex autem stipendium ante bellum Punicum secundum duo millia ducentos vel utique ducentos quinquaginta æris fuisse, ex illis quæ supra diximus liquet. De stipendio igitur quod ex lege debebatur vel de vero stipendii pretio cum jam asses unciales essent equitibus dando in Senatu egit Cato. Bello Punico secundo illis angustiis ærarii equites Romanos, minus justo accepisse, tum magnitudo animi eorum qui stipendium aliquamdiu tanquam mercenariorum notam repudiaverunt, tum etiam dona & liberalitates & pretia ejus ætatis, in qua non ea est proportio persuadent: nam post cladem Cannensem Verusini cum pediri denos quadrigatos nummos darent, in equitem quinos vicanos dedere: Hannibal captivis pretium in capita statuit, servo centum nummos quadrigatos, trecenos pediri, quingenos equiti. Cum itaque bello Punico jam finito maneret equiti is modus æris, quem jam aliquot annos acceperant, Cato reque pro cætera Romanorum justitia & malo exemplo equestri ordini suam illam animi magnitudinem & pietatem in patriam, damno esse videns, suadet Senatui; ut tandem integrum stipendium & verum pretium duorum millium ducentorum (erant tria millia sexcenti) solvatur: de tertio stipendio mentionem non habet, sive quia in eo vitium non fuit, sive quod semper mansit mille assariorum, ut videtur Varro velle. Quanquam Varro cum equum publicum mille assariorum esse scribit, potest intelligi de assariis militaribus, quorum deni explent denarium, de quibus & Cato loquitur & quibus constitutum erat militibus stipendium. Neque enim abhorret à more Romanorum, servata fuisse legis vocabula etiam cum jam usus communis

alia

alia recepisset. Credebant addere majestatem legibus antiqua illa & quasi legitima verba : minimam quidem mutationem carere periculo : deberent etiam voces religionem suam habere, quo res essent sanctiores : Atque hac ratione eorum, quæ de duplici triplicique stipendio, deque denis millibus & millibus æris equestris attulimus, repugnantiam tollere, quam hodie aliud, aliud cras stipendium fingendo Romanos gravissimam gentem desultoriæ levitatis incusare, satius videtur. Nam jam olim ante ævum Catonis triplicia æra equitem meruisse manifestum est ex loco quem adduximus : id quoque deinde mansisse apparet. Livius libro VII. *Æque impudens postulatum fuit, ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) æra demerentur.* Ex quo loco colligitur non semper triplex æs equiti fuisse, quamvis Catonis tamen ætate tale fuisse vel unus Polybius evicerit : Bellum itaque Punicum secundum fortassis respexit, vel quod potius reor, suam ætatem : nam cum mutata militia primo rarus, postremo nullus equitatus Romanus & equites jam magnam partem provinciales aut ex sociis & exteris nationibus & quo minor dignitas eo major esset multitudo, hos tanto stipendio donatos fuisse, quanto olim equites Romani, non crediderim : præsertim sub Cæsaribus cum jam duplicatis legionum æribus sextuplicia equites eadem ratione accipere debuissent. In donis militaribus tam frequentibus & immoderatis per bella civilia plerumque notari video quantum centurio, quantum tribunus acceperit : vix usquam quantum equites : Semel apud Appianum lego Cæsarem tribunis & præfectis alarum idem dedisse, quadruplum videlicet : ita enim sonant Appiani verba ; non quadruplex equestre, quomodo intelligit Lipsius ; nulla enim ibi equitum mentio & locus Suetonii de triumpho & hoc donativo Cæsaris vitiatus est, & abest membranis antiquis equites. Nam si equites triplex, decuriones sextuplex, eadem ratione præfectus qui tribuni inter equites locum tenebat duodecuplum debuit accepisse, tanto plus æris præfectis fuisse quam tribunis utique sub Cæsaribus quis credat, cum Claudius Cæsar post præfecturam alæ tribunatum dederit legionis tanquam majorem honorem ? Quod si his idem atque tribunis æris, ut scribit Appianus, equiti etiam & pediti legionario illa ætate idem stipendium, id est duplex dixeris fuisse : adde his tertium, quod à reliquo solet distingui, nihilo plus quam olim meruerint equites. Quod uti nolim adfirmare, ita ex genere equitatus, locis Varronis de mille assariis & Livii de triplicibus quæ olim meruerunt, æribus, omnino statuentum videtur sub Cæsaribus non triplex, id est triginta in diem asses equites alarios habuisse : equites singulares & prætorianos lautiora operæ

pretia meruisse & duplex ad minimum stipendium quam ejusdem generis pedites verisimile est. Certè jam ab antiquo duplicariis equitibus pararium (ita scribit Festus dictum) quadruplicia fuisse æra ex præmio Campanorum equitum, de quo antea locuti sumus, affirmari videtur posse. Sed hæ conjecturæ sunt. Illud hic non omiserim vetus stipendium annuum, mille centum æris, quemadmodum tenue & vile hac ætate sit, quippe non excedens tres & triginta florenos vel libras Belgicas, ita veteri republica pro rerum in Italia copia & annonæ vilitate satis amplum fuisse. Quæ si etiam Romæ fuit tanta, quantam notat Plinius Libro XVIII, majorem in Italia fuisse probabile, etsi ea etiam post bellum Punicum secundum in Galliâ Cisalpinâ rerum ad victum pertinentium abundantia, ut modius tritici quatuor obolis venierit, ut testatur Polybius: etsi in cauponis iter facientibus semisse, id est decuma stipendii diurni parte omnia necessaria sunt præbita, vix est ut quisquam hac ætate tam cautum stipendium militi equitique largiatur.

CAPUT V.

DE STIPENDIO
DUCTORUM.

MUnifica igitur & liberalis in milites etiam vetus Respublica fuit: quid in ductores ordinum? quid in tribunos, legatos, Imperatores? ingentem hic pecuniam & magna, opinor, talenta jam expectas: noli veteres nostro modulo metiri: commodis indulgent, non luxuriæ; hæcenus pecuniæ liberales, dum vita subsidii eget: ubi necessariis prospectum jam laudem, gloriam & ista divitias jubent putare, non insana stipendia, quæ corrumpendis magis quam augendis animis sunt. Ductoribus igitur ordinum duplex, tribunis quadruplex dederunt: eamque in omni genere militum proportionem observasse videntur: inter equites decuriones centurionum locum præfecti,

præfecti, quos Mariana agnoscit militia, tribunorum tenuerunt. In militia quoque navali eandem custoditam rationem suspicamus, cum C. Octavius in triumpho dedisse gubernatoribus duplex, magistris navium quadruplex legam apud Livium Libro XLV. *Qui sociis navalibus dedit in singulos denarios septuagenos quinque, gubernatoribus duplex, magistris navium quadruplex.* Hyginus tamen de decurionibus dubios nos facit, cum duplicariis, à duplici stipendio ita dictis, binos attribuit equos, decurionibus autem ternos: an quod duplicarii duplex equestre stipendium, decuriones triplex duplicatum acceperit? nihil hic definitio: quando modus stipendii equestris sub Imperatoribus nondum satis certus mihi est. Equidem nullus dubito quin quicquid est hodie Ducum, tribunorum, centurionum, vel hoc uno nomine omnem Romanam militiam condemnet & nullius usus futilemque pronuntiet, quando non aliter sua imperio majestas salva esse queat, quam per hæc insignia splendidioris vitæ & magnificentiae causam scilicet ignaviae agunt luxuriæque suæ, qui veræ virtutis expertes & primos ordines sola stipendiorum magnitudine metientes, merito contemptui sint, nisi inanibus istis à vulgo secernantur: melior mens Romanis olim fuit: sanctitate & inexorabili rigore, non superbiâ; virtute, non vitiorum apparatu disciplinam tuebantur. Et mansit tamen hæc parsimonia perditissimis etiam temporibus & per bella civilia, quanquam non ita, ut non aliqua ex parte accideretur: in donis certè militaribus tum video veterem modum non rarè transgressos Imperatores. Apud Appianum lego Brutum & Cassium cum darent militi mille quingentos nummos, centurioni quincuplum & tribuni pro ratâ dedisse. Item Antonium militi quinque millia nummum largitum, quincuplum centurioni, decuplum tribuno: Ac jam ante hos bello Mithridatico Triganes quum Pompejo dono daret sex millia talentorum, militi quinquaginta drachmas in singulos, mille centurioni, decies mille tribuno: Jam centuriones & tribuni variis artibus & meditamentis militem depeculari munerum vacationem. Sævitiâ imperiorum, commeatum venalia habere, quæque alia nec hodie immania illa stipendia è castris remonent nec olim minus quam hodie commune militum odium meruerunt: invaluit tamen adeo res pessima, ut Otho Imperator, quum aliud remedium non inveniret vacationes munerum de fisco redimere & centurionibus quamvis alio nomine æra augere sit coactus, resque ea postea perpetuitate disciplinæ fuerit firmata. Similia quoque & majora commoda tribuni illa ætate fuisse dubium non est: nam Plinius & Juvenalis salarium eorum pro magna pecunia accipiunt. Alio tamen nomine quam stipendii hæc propriè data. Nec

facile constituerim æris modum universi ex iis quæ in hanc rem advocantur locis. Nam *Aurei Antoniani centum, argenti Aureliani mille, ærei Philippii decem millia*, quæ Valerianus Probo tribuno factò jubet dari, nihil me reddunt certiore, cum ex epistola ad Præfectum Prætorio Milvium Gallicanum appareat extra ordinem plus iusto adsignatum: *Hæc igitur, inquit, dari jubebis (quoniam mediocris fortunæ est) ut dignitas ejus incrementis juvetur*: Similiter cum Valerianus ad Zosimionem eidem dari jubet *Philippeos sui vultus annuos centum quinquaginta, & in strenis quadraginta septem & trientes centum sexaginta*; addit in fine epistolæ: *Hæc autem omnia idcirco specialiter non quasi tribuno, sed quasi duci dedi*. Ex quo loco de Ducum ejus ævi stipendiis aliquid opinari posse videmur. Sic quoque cum Valerianus epistola ad Cejonium Albinum urbi præfectum Aureliano decernit ad sumtus aureos Antonianos diurnos binos, argenteos Philippeos minutulos quinquagenos, æris denarios centum, &c. Satis liquet ei præcipui aliquid dari, quamdiu Romæ ageret. Hoc tamen notandum in his stipendiis, salariis & donativis, quod diversæ summæ nec eodem in ære attribuuntur sive quia alia nomine alia dabantur eaque ab principibus prioribus alio genere nummorum decreta erant, sive quod has pecuniæ species, & quædam in auro, quædam in argento, alia in ære dari voluerunt, quo cum alii, ut fit, nummi, aliis essent probatiores & acceptiores; ex omnibus speciebus simul aliquid erogaretur. Nam antiquitus etiam apud Romanos per singulas species inferebatur in ærarium pecunia & genera discernebantur, ut ex Livio apparet. Sic in triumpho Quintii Libro XXXIV. Atticorum sive Tetradrachmorum & Philippeorum numerum seorsim recenset libro XLI. *Tulit in eo triumpho denarium trecenta septem millia & victoriatum octoginta quinque millia septingenta duo*. & alibi. Sic igitur ne efferretur quicquid esset auri argentique de meliori nota: viliora autem in ærario manerent, aut hic quoque stipendia numerantes prædandi materiam haberent; quantum ex quoquo genere ex ærario efferri deberet, constituere videntur voluisse. At Imperatoribus; Dictatoribus, Consulibus, Proconsulibus, Prætoribus, Legatis, Quæstoribus, libera republica præbebantur publicè necessaria, paludamenta, vestes, tabernacula equi, muli, & omnis militaris suppellex: Solebant, inquam, ea publicè locari & à mancipe præberi: mancipiorum quoque certus numerus erat constitutus: quem excedere non licebat, ne numerus familiæ sumtum reipublicæ augeret: Ideoque sancitum erat, ut testatur Cicero in Verrinâ quarta, *nequis emeret mancipium, nisi in demortui locum*: fœnum tantum & ligna à provincialibus desumpta.

sumta ostendit epistol. 6. libri quinti ad Atticum: *Nullus fit sumtus in nos neque in legatos neque in quæstorem neque in quenquam: Scito non nos sœnum aut quod lege Julia dari solet non accipere, sed ne ligna quidem nec præter quatuor lectos & tectum quenquam accipere quicquam multis locis ne tectum quidem & in tabernaculo manere plerumque. Et sequenti epistolâ: Nullum teruntium insumi in quenquam: quamvis enim ista licita videntur fuisse, more tamen potius quam lege, quia ab antiquo ita fuit ut nemo ulla in re focii oneri aut sumtui esset. Luculentus est apud Livium locus de Posthumio consule quo primo auctore hæc lex fuit violata, in libro XLII. Hic, inquit, iratus Prænestinis, quod cum eo privatus sacrificii faciendi causa profectus esset, nihil in se honorificè, neque publicè, neque privatim factum esset, literas Præneste misit ut sibi magistratus obviam exiret, locum publicè pararet, ubi diverteretur jumenta que cum exiret inde præsto essent. Ante hunc Consulem nemo unquam sociis in ullâ re oneri aut sumtui fuit. Ideo Magistratus multis tabernaculisque & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperaret sociis, privata hospitia habebant, ea benignè comiterque colebant, domusque eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis divertii mos esset: Legati qui repente aliquid mitterentur singula jumenta per oppida iter qua faciendum esset imperabant, aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. Injuria Consulis etiam si justa non tamen in magistratu exercenda & silentium nimis aut modestum aut timidum Prænestinorum jus velut probato exemplo magistratibus fecit graviorum in dies talis generis imperiorum. Ubi obiter monuerim vitiata esse hæc postrema, quid enim hoc est, injuria etiam si justa? an quædam injuria justa? non Liviani ingenii est hæc argutia: deinde an quandam privato & magistratum non gerenti injuriam licet exercere? nugæ. Scribe, ira consulis, vel in ira, deleta conjunctivâ &, consulis etiam si justa non tamen in magistratu exercenda & silentium, &c. Ita alibi: Ne suas quidem simultates pro magistratu exercere boni exempli esse. Sed ut ad rem redeam. Causam quare publicè hæc præberentur, hic notat Livius, ne quid tale imperarent sociis. Non enim volebant imperia sua sociis suis oneri esse, neque ignorabant ista ratione patefieri portam variis exactionibus & omni prædandi ingenio, quando in isto genere nullus plerumque modus, nisi quem sua cuique cupiditas statuit, id est apud malos omnino nullus est. Arctioribus vinculis constringi arbitrabantur avaritiam, præbitis publicè necessariis, ea lege, ut omnia quæ de frumento aut pecunia publica sumerent in rationes à quæstoribus referrentur: Nam Imperatores accepisse de publico frumentum & pecuniam, quibus seque & familiam sustentarent, tum ex Ciceronis Varrina quarta, tum ex*

Plutarchi Catone satis constat : solebant & filios habere contubernales, quamvis severi quidam & antiquæ disciplinæ pertinaces juberent eos potius in ordine merere, ut scribit Frontinus de Q. Metello & P. Rutilio. *Quintus Metellus Consul quamvis nullâ lege impediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen eum in ordine merere. P. Rutilius Consul cum secundum leges in contubernio filium suum habere posset in legione militem fecit.* Adgnatos præterea & alios amicitia causa se ex urbe prosequentes in contubernium recepisse eosque nave, equo, tabernaculo, viatico etiam juvisse, ex Pauli Æmilii sanctissimi continentissimique ducis iter in Macedoniam parantis apud Livium invitatione liquet. Sed hæc omnia à quæstoribus in rationes referebantur, nec erat hic quicquam unde caput unctius referrent. In hostico quidem non raro bellum se ipsum aluit, & ab hoste petatum fuit, quod debuit respublica : sed ne sic quidem sine lege grassabantur : pecunia, frumentum & quidquid erat prædæ ad quæstos redigebantur, qui omnibus inde necessaria subministrabant, ubi domum rediissent prædæ non minus hostilis, quam pecuniæ publicè datæ reipublicæ rationem reddituri. Nullum, inquis, salarium vel stipendium præter hæc ? nullum. Hinc est quod Q. Cincinnatus Regulus Cn. Scipio. L. Æmilius Paulus, Mummius, alii Romani Principes, quamvis toties Imperatores & opulentissimorum hostium victores, quamvis rei suæ nequaquam negligentes, multo minus prodigi essent : tamen in tanta vixerint rei familiaris tenuitate (neque enim paupertatem vocare fas est statum hominum contentorum & parvo potentium, veræ autem laudis ditissimorum) ut post obitum ne dotem quidem filiabus, partim nec pecuniam in sumtus funeris reliquerint : Inde Q. Cincinnatus cum arant agrum suum afferretur dictatura, dixisse traditur : *Ergo iterum esuriemus, nec licebit nobis per occupationes publicas agrum colere.* Fabricius cum Pyrrho Epirota apud Dionysium sermonem habens negat sibi impedimento ad res gerendas esse paupertatē, quando nihilo minus magna sibi imperia decernantur & ubi mandata sint necessaria publicè præbeantur. Hinc Regulus audita morte Villici successorem à Senatu petiit quando destitutus rebus obitu servi necessaria esset præsentia sua, quod non tantum non laudabile, sed avaritiæ proximum fordidumque, si publicè commoda & stipendia data fuissent. Imperia itaque honori, non lucro administrantibus esse voluerunt, rati amplum pretium & ingentem quæstum, virtutem, laudem, gloriam, triumphos : plebi castrorum in habendi studio tantulum indulserunt : à principum animis omnem avaritiam longè submoverunt. Ac mihi multa & laudabilia veterum instituta causasque præcipuas cum ani-

mo reputanti meo, quare Roma jam multis triumphis aucta victrix & felix, diu tamen intacta manserit ab illis malis, quibus pereunt pleræque civitates, simul beatæ esse ceperunt, non postrema hæc fuisse videtur, quod summis imperiis nihil adjecerunt lucri, summæque continentiam habuerunt gloriæ. Nam sicuti in corpore humano graviores non raro & fontici morbi à capite defluunt ad inferiora; ita in civitatum corpore illa plerumque in vulgus manant vitia, quæ principibus se approbaverunt: peccat ut plurimum plebes magnis auctoribus & in nulla magis flagitia se projicit, quam quæ pro magistratu exercentur. Ubi imperia nihil habent quod avaritiam, nihil quod luxuriam irritet malis artibus non ambituntur, quæ non nisi bonis possint geri & inter tot mala solum manet laudis studium propius virtuti & ideo saltem laudabile, quod cæteras humanæ mentis sordes expellit, nec est patiens sociorum vitiorum: Tum si quæ alia fortè irrepperint neque inficere solent totam civitatem & facilius coërcentur capitibus salvis & intactis. Invasit tamen tandem etiam urbem fatalis rabies eo potentius, quod in summa fortuna: & quamvis nihil etiam tunc esset stipendii & optimi quique ad priscam legem se componerent, prævalente tamen turba pejorum per tot exactiones, tot sinus & nova prædandi vocabula socios civesque depilarunt, ut ex brevi magistratu immanes sæpe divitias & multis stipendiis majorem prædam corrogaverint & in suum converterint. At Augustus Cæsar Proconsulibus, præsidibus, procuratoribus, quique alii cum imperio essent aut publico munere fungerentur, salarium certum constituit, ut testantur Suetonius & Dio, qui modum quidem ejus ibi neglexerunt; sed in fragmento de rebus Macrini Dio notat, eum Anfidio Frontoni cum ei Africæ Procōsulatum, quæ sorte obvenerat non daret, obtulisse tamen salarium quinque & viginti myriadas drachmarum, sive decies sestertium. Et solitos etiam dare excusantibus aut quos ire in provincias non paterentur, Tacitus in vita Agricolæ nos docet. Alexander postea Severus traditur iterum restrinxisse hæc salaria & argento & necessariis priscum ad modum præfides provinciarum instruxisse: *Judices*, inquit Lampridius, *quum promoveret exemplo veterum, ut & Cicero docet & argento & necessariis instruebat, ita ut Præfides provinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos cocos singulos & si uxores non haberent singulas concubinas (quod sine his esse non possent) reddituri deposita administratione mulas, mulos, equos, muliones & cocos, cætera sibi habituri si bene egissent, inquadruplum reddituri si male.*

CAPUT VI.

www.libtool.com.cn

DE

DIE STIPENDII.

Certum stipendio apud Romanos diem fuisse, ex multis veterum constat testimoniis. Livius XXII. *Militi & navalibus sociis neque stipendium, neque frumentum ad diem dari: Et libro XXVIII. De seditione ad Sucronem: vulgo stipendium non datum ad diem jactabatur.* Ibidem Scipio seditionis militibus cum indignatione objicit, quod hac præscriptione desciverint, quasi satis iusta causa patriæ bellum indicendi, quod stipendium paucis diebus serius numeratum. Idem apud Polybium fatetur jam dudum non exsolutum stipendium (in eo discrepat à Livio) quid tamen, inquit, *satisne hæc iusta causa fuit, cur ita mihi irascere mini, ut simul à patria descisceretis? quin potius ea de re mecum agebatis amicosque ut vobis adessent rogabatis? mercenariis fortasse ignoscas si deserant eos qui mercede conduxerunt, at non hæc danda est venia pro se ipsis, pro conjugibus, pro liberis bellum gerentibus; id enim idem foret ac si quis parentem occidere fas putaret, si forte ad diem pecuniam non dedisset, &c.* Livius ibidem, *Stipendium quoque procacius, quam ex modesta disciplinæ militaris flagitatum.* Ex quo efficias modeste flagitare & desideria sua ad Imperatorem ferre non omnino fuisse vetitum. Res tamen mota plerumque modum nescivit, & (ut sunt vehementia armatorum ingenia) cum sæpe alias apud Romanos dedit turbas, tum jam statim post constituta æra militaria obsidione Vejorum, prolato die parum abfuisse legimus, quin ad seditionem veniretur. Livius: *Quum tributum conferri per tribunos non posset, nec stipendium Imperatoribus mitteretur æraque militaria flagitaret miles haud procul erat, quin castra quoque urbanæ seditionis contagione turbarentur.* Cæsar Bello Civili. I. *Petřejus atque Afranius cum stipendium ab legionibus pene seditione facta flagitaretur cujus illi diem nondum venisse dicerent: Cæsar ut cognosceret postulatum est.* Qui locus innuere videtur, non fuisse ea tempestate certum mensem aut mensis diem quo omnibus legionibus stipendium solveretur, sed aliis alium, fortassis quod alio

alio anni tempore aliæ legiones civili bello conscriptæ : neque enim de die stipendii certo controversia moveri potuisset : nisi fortè partem stipendii, cujus integri dies nondum venerat, solvi voluerunt, jam jam dimissionem consecuturi. Ac olim quidem semel in anno tantum exsolutum in semestribus bellis ex eo liquet, quod tributum interdum in stipendium militum expeditione jam finita demum imperatum. Idem Varro fortassis vult, quum ait, *Stipendium, æs quod militi annuum aut semestre dabatur*, quasi olim illud non eo tempore usitatum, nisi iste locus potius accipiendus de annua aut semestri opera, ut supra diximus. In bello Carthaginensi secundo Livius : *Senatus quo die primum est, in Capitolio consultus decrevit, ut eo anno duplex tributum imperaretur, simplex confestim exigeretur, ex quo stipendium præsens omnibus militibus daretur, præterquam qui milites ad Cannas fuissent*. Ubi annuum stipendium solidum numeratum. Sed præter illam ultimam antiquitatem ac hanc necessitatem Reip. pluribus pensionibus datum. Neque verò sine incommodo tam longum diem expectare potuissent sumptum de suo facientes secundæ tertiæque classis homines, nedum qui duodecim millibus æris censi, qui & juxta Polybium in legiones scripti : At qui potuissent proletarii & capite censi, qui antiquitus quidem in socios navales à Mario, deinde etiam in gravem armaturam adlecti ? Data equidem publicè frumenta & vestes fecerint, ut pecuniam non semper repræsentare necesse fuerit. Sunt tamen ad quæ vita castrensis quantumvis parca, sicca & sobria, argentum postulet. Præterea nonne omni ære simul & semel numerato, id fuisset periculum, ne miles per prodigientiam effundendo, primum luxuria, deinde indigentia se inutilem Reip. fecisset ? Itaque etiamsi unum fere libera republica tributum annuum esset, etiamsi populi stipendiarii, suo quoque anno stipendium penderent ; etiamsi imperatoribus ad bellum proficiscentibus sæpe respublica pecuniam in stipendium annuum daret ; non tamen hæc continuo numerata, sed servata fuit à quæstoribus donec dies stipendii venisset. Scipio in Hispaniam profectus quadraginta-ta- lenta Roma portaverat, sexcenta præterea captiva Carthagine nova expugnata ad quæstores redegit. Ad Cannas etiam amissam pecuniam publicam in stipendium inter cætera memini legere. Cæsar Civili I. Cæsar sestertium sexagies, quod aurum adduxerat Domitius, atque in publicum deposuerat, allatum ad se ab Duumviris Corfiniensibus, Domitio reddit, ne continentior in vita hominum, quam in pecunia, fuisse videatur : etsi eam pecuniam publicam esse constabat, datamque à Pompejo in stipendium. Ergo neque statim simul à Rep. accepissent, ut dixi, militi numeraverunt, neque tamen expecta-

tione totius anni cruciaverunt: nam etiam in Italia bellantibus pecunia in stipendium data. Idem brevior dies probatur ex Livio, Lib. XXVII. ex literis *Pro prætorum ex Sicilia Sardiniaque querentium militi & navalibus sociis neque stipendium, neque frumentum ad diem dari, neque unde detur esse: magnopere suadere ut quam primum ea mittantur sibi que si ita videatur ex novis prætoribus successorem mittant. Dari, inquit, ad diem, non datum esse, ut ostendat diem stipendii jam sæpius præteriiisse. Credibile autem non est plures jam annos præterlapsos, priusquam quererentur de pecuniæ inopia, qui non longius Romæ abessent. Idem ex Cicerone liquet ad Atticum Libro V. Epistola 14. *Seditio militum sedata ab Appio stipendiumque iis usque ad Idus Quintilis persolutum.* Unde tamen nihil præterea elicio certi, cum neque satis constet, an iustus hic fuerit dies stipendii, neque si fuerit, unde computatio hæc deducenda sit. Nam si ab Idibus Januariis, ita ut Februariis Idibus primus mensis compleatur, ea ratione qua sub Imperatoribus, ætate certè Justiniani primus dies quadrimestris tributi Kalendæ Majæ, postremus Kalendæ Januariæ fuerunt, sequitur ætate Ciceronis stipendium neque bimestre, neque trimestre, neque quadrimestre, neque semestre (quoniam nullum horum in Idus Quintilis exit) sed menstruum fuisse. At si primi mensis diem jam velimus venisse Idibus Januarii non tantum menstrui sed etiam bimestris vel quadrimestris diei tēpus legitimum hoc fuerit. In menses quidem singulos apud Græcos aliasque nationes attributa æra, & apud Romanos sui cujusque mensis frumentum pars & ipsum stipendii, & cum stipendio etiam frumentum datum. Attamen cum etiam frumentum dimensum interdum sine nummis nec ex eo quod aliquando cum his datum sequatur eundem semper utriusque diem: cumque sub imperatoribus quadrimestris, ut supra probavimus, non habeo unde pro certo affirmem antea libera república alium aut breviorē fuisse. Die stipendii miles sub signis compositus omnibusque armis & ornamentis militaribus instructus, non aliter quam ad pugnam ad accipiēda commoda sua ducebatur: Auctor Josephus Titum Vespasianum cum ad Hierosolymas persoluturus esset, exercitui stipendium primum in conspectu urbis hostilis eum ordinasse, eamque speciem iustis armis aurō argentoque fulgentium tum visu pulchram tum hosti maxime formidabilem fuisse. Inde argentum & frumentum data: ea re quatrīdum absumptum. Sedens autem pro tribunali præerat huic negotio ipse Imperator præsentia sua & majestāte summi imperii fraudationem & omne avaritiæ ingenium coercens, quod nusquam avidius solet grassari, quam in aurea hac messe, in qua præsentī præmio.*

pecca-

peccatur. Antiquus admodum hic mos & regibus etiam aliis Italiæ, si fides Livio, olim usurpatus. Nam in obsidione Romæ Q. Mucius Scævola castra Hetruscorum ingrediens Porfenam quem occidere parabat, hoc habitu in tribunali sedentem invenit: ubi, inquit, eo venit in confertissima turba prope regium tribunal consistit, ibi quum stipendium forte militibus daretur & scriba cum rege sedens pari ornatu multa ageret, eum milites vulgo adirent, &c. Præsidente itaque Imperatore & tribunis militaribus citabantur singuli nominatim eisque ad nomen stipendium persolvebatur à quæstoribus, quibus aderant in hoc munere ministri libripendes dicti, quod olim asses non numerabantur, sed pendebantur. Tribuni aliam hac in re partem fuisse quam inspectionem non observo; apud eos enim ut & cætera quæ apud imperatorem hæc gerebantur. Per bella civilia & sub Cæsarum imperio stellionatus crimen, redemptiones munerum aliaque prædandi vocabula, per quæ tribuni & centuriones munere suo abusi sunt, grassari demum ceperunt licentia temporum & nimia imperatorum indulgentia. Sed obviam ierunt quantum licuit, optimi quique. Capitolinus de Alexandro Severo: Severitatis autem tantæ fuit in milites, ut sæpe legiones integras exaucloraverit, ex militibus Quintes appellans nec exercitum unquam timuerit idcirco quod in vitam suam dici nihil posset quod unquam tribuni vel duces de stipendiis militum quicquam accepissent. Quæ tamen prædationes non inde fuerunt ortæ quod ipsi militibus solverent, sed quod milites data pecunia vacationes munerum, commeatum & similia redimerent. Galli equites apud Cæsarem à præfectis suis nostro more accepisse videntur, inde & fraudatio stipendiorum & delatio falsi numeri equitum & hæc quoque ex nostra consuetudine, quibus rebus permoti equites Cæsarem adierunt & palam de istorum injuriis questi sunt, Libro de Bello Civili III. Nam quamvis perversæ artes tandem in stipendia Romana etiam irreperent, nunquam tamen tam licenter potuerunt exerceri, ubi neque pecunia ductoribus ordinum concredita & coram imperatore & primoribus castrorum, atque adeo palam in oculis omnium res fuit peracta. Non hic omiserim pulchrum institutum, quod ne tum quidem totum stipendium militibus daretur, sed pars dimidia apud signa sequestraretur, ut testatur Vegetius, & ibidem ipsis militibus servaretur, ne per luxum aut inanium rerum comparisonem à contubernalibus posset absumi. Plerique enim homines & præcipue pauperes tantum erogant, quantum habere potuerint, sepositio autem ista pecuniæ primum ipsis contubernalibus docetur accommoda (nam cum publica sustententur annona ex omnibus donativis augetur eorum pro medietate castrense peculium) miles deinde sum-

tus suos scit apud signa depositos, de deferendo nihil cogitat, magis diligit signa, pro illis in acie fortius dimicat more humani ingenii, ut pro illis habeat maximam curam, in quibus suam videt positam esse substantiam. Denique decem folles hoc est sacci per cohortes singulas ponebantur in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur & saccus undecimus in quam tota legio particulam aliquam conferebat sepulturæ scilicet causa, ut si quis ex contubernalibus defecisset, de illo undecimo sacco ad sepulturam ipsius promeretur expensa. Hæc ratio apud signiferos ut (nunc dicunt) in cophino servabatur. Adscripsimus totum locum, quia utile imprimis & salutare institutum est, cujus etiam apud Græcos autor fuit, is qui multarum bellicarum rerum Iphicrates, scribente Polyeno, nisi quod partem quartam stipendii tantum retinuit. Apud Spartianum Pecenninus eisdem de causis iussit, ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent, sed publicè commendarent, recepturi post prælia quod dederant.

CAPUT VII.

DE FRUMENTO
ET VESTE.

Rumentum Romani ab antiquo publicè militibus præbuerunt: nam in censu Servii ea ætate, quâ necdum æra dabantur, autor est Dionysius contributam à populo pecuniam, quanta opus esset. *Ἐἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῶν στρατευομένων ἢ τὰς ἀλλὰς χρερσίας τὰς πελεμικάς.* Livius etiam duplicariorum jam tum meminit; Hi erant, ut Varro interpretatur, qui duplicia cibaria accipiebant. Hac itaque cum exceptione intelligendum, nullum tum militibus de publico datum stipendium, militemque suis sumptibus militiæ munere functum esse, nisi velimus etiam tunc frumentum à republica emisse, quemadmodum postea factum fuit. Illud certum frumentum semper publicè datum. Laudabile absque controversia institutum & omnino probandum omnibus.

bus, qui neque per causam armorum magna latrocinia exercere & castris rem bene gerere cupiunt. Nam rapto tantum & obvia præda bellum alere sine ulla publica cura, id verò est in diem vivere & omnibus casibus fortuitis exercitum exponere : Mercatores & lixæ non ex commodo eumentium panem plerumque venalem proponunt & prout lucri suaserit cupiditas, militem prædæ habent : nec publicè quidem hæc vendi, quamvis clementi pretio, æquè probabile est. Miles enim non optimus pecuniæ suæ dispensator est. Erogat eam in usus non necessarios luxuque & inanium rerum emtione facit, ut mox etiam necessariis destituatur. Inde ubi egere cepit, inculant præsentia & quod per prodigalitatem effudit, per scelera reparare gestit. At cum publicè accuratur dividiturque frumentum, publico consilio & cura, non temerè & fortuito continetur exercitus, & siue superfit siue desit pecunia, miles tamen à fame tutus est, & quod non parum facit, ad conservandam valetudinem æquali semper & bono alimento sustentatur. Quare etiam in hostico cum omnia abundè bellum suppeditaret, ab hac ratione discedere non placuit; populabantur & prædas agebant, sed convectoras eas ad quæstores redigebant: hi ordine militibus distribuebant. Ac præter frumentum alia quoque de publico legimus præbita, ut *laridum, porcina, salem, lentem* &c. Quæ ea de causa in conditis militaribus reponebantur. Divisa interdum & caro & si qua alia præda in locis quibus aut commercium nullum aut prædæ multum frumenti ordinaria & admodum sollicita erat cura. Hoc expedito de reliquo non multum laborabant, quia satis provisum videbatur, quo ne famem exercitus pateretur.

Satis est populis flaviusque Ceresque.

Quæri potest, quamobrem frumentum potius dederint quam panem. Primo ex Romanorum consuetudine hoc potest videri ortum, qui domi antiquitus frumentum non panem plebi distribuebant, & fuit ea olim frugalitas & continentia, ut frequentior apud eos pultis quam panis usus esset. Deinde peculiare quoque in re castrensi hujus instituti causæ: frumentum ad portandum habilis & commodius & pane levius. *Lex enim certa naturæ est*, (ait Plinius) *ut in quocunque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat*. Adde quod disciplinæ intersit adflescere militem obvio & cum primis parabolicibo, qualis puls & panis subcineritius: nec circumspicere doctas pistorum manus aliaque desidæ adjuncta per quæ luxus castra intrare & disciplinam solvere solet. Quare non tantum publicè non dederunt, sed nec proflare in castris panem aut ullum cibum coctum voluerunt. Ipsi quin imò Imperatores Romani sequiori jam ævo,

at disciplinam exemplo firmarent, molere interdum sua manu frumentum, pane subitario aut pulte etiam delicatioris palati gregario fastidientia coenare. Jam olim tamen, quoties id ratio exigeret, cocta in plures dies cibaria tulere loco frumenti. Livius Lib. III. *Quintus Cincinnatus jussit quicumque etate militari essent armati cum cibariis in dies quinque coctis vallisque duodenis ante solis occasum Martio in Campo adessent: quibus ætas gravior esset vicino militi dum is arma pararet vallumque peteret cibaria coquere jussit. Eodem: Nihil præter arma & quod cocti ad manum fuit cibi ferre militi licuit.* Plerumque id imperatum legimus navigaturis, quod in navi non ea commoditas panis faciendi, quæ in terra. Livius XXI. *Ut socii navales decem dierum cocta cibaria ad naves deferrent.* Et XXXIV. *de Catone simulante se partem exercitus in naves impositurum. Denunciari militum parti tertiæ ex omnibus cohortibus jubet, ut cibum quem in naves imponant mature coquant.* Lib. XXIII. *Cum triginta dierum coctis cibariis naves conscenderunt.* Sub imperatoribus mediæ ævi (quo tempore etiam Romanæ plebi non frumentum ut olim, sed panis dabatur) nunc panis nunc buccellatum (παξαμάδιον & παξάμας, item βουκελάτον sequioris ævi Græcis, Glossario vetere quod citat Rigaltius, βουκελάτης ἄρτος ἐλαφρῆς ὃς λέγεται κολλίμιον.) Hoc genus panis bis cocti fere in expeditionibus militi dividebatur, ut minus obnoxium corruptioni & ad portandum levius: Nam eo usque coqui moris erat, ut à pondere primo quartam partem deficeret, ut scribit Procopius. *Expeditionalem annonam vocat Constantinus Imperator, eamque viginti dierum milites accipere vult: Expeditionalem annonam ex horreis milites viginti dierum debent suscipere, ut eam transvehant propriis in expeditione necessitatibus profuturum.* Quanquam & panis & buccellatum tum diversis diebus & præter hæc multa alia annonæ nomine præbita, ut vinum, oleum, laridum, vervecina capitum & aliæ cellarienses species, ut videre est in Codice Theodosiano Tit. de erogatione militaris annonæ: Ubi Constantinus Imperator constituit, quid quoque die in militem erogandum, ne ejusdem annonæ satietas caperet: *Expeditionis, inquit, tempore buccellatum & panem, vinum quoque & acetum, sed & laridum, carnem vervecinam etiam milites ita solent percipere biduo buccellatum, tertio die panem, uno die, vinum alio die acetum, uno die laridum, biduo carnem vervecinam.* Jubet idem à Kalendis Augusti nec ante capitum præberi & Novembri mense novellum vinum. Et Vegetius more ejus ævi omnino vult frumenti, vini, aceti nec non etiam salis omni tempore necessitatem declinare. Sed hæc Romanæ disciplinæ non sunt. Vinum quidem in expeditionibus etiam sequiori ætate sæpe vetitum fuit, ut in

Pescen-

Pescennino autor est Spartianus. Neque enim cum nostris ducibus hic fecerunt, qui quicquid est generosioris Bacchi, quia animos viresque auget commovetque & mente incitat, quoties copia est, marti conducere putant. Arbitrabantur enim non eo confirmari, sed corrumpi & relanguescere animos, inesse luxuriam & malitiam quandam vino, nec tantum animis addere quantum demat obsequio & tolerantiæ laboris: ut omitterent phycas rationes, operosum certè & impeditum trahere tot impedimenta, incedere oneratum tanto apparatu, non cibum tantum, sed etiam potum circumferre; cum rerum natura in plerisque terrarum partibus liberaliter sibi prospexisset. Huic adde ingentia impendia, cum aut publicè dandum sit aut certè stipendia lautiora quibus vinum miles mercetur: Adde difficultatem in regionibus incultis, bello vastatis aut vinum non ferentibus. Ne oleum quidem & illam ciborum legem quibus adsueta Gymnasiis corpora ad umbraticam & ludicram virtutem faginantur, strictæ & severæ castrorum disciplinæ convenire. Rusticam quandam & parvo contentam vitam in omnem belli usum prodesse. A labore & patientia animos peti debere. Quamobrem convenientem frumento potum aquam esse duxerunt, aut si ea corruptior esset, paulo aceto miscuerunt. *Poscam* vocitabant. Ac optimi quique Imperatores hic se infimis semper æquaverunt nec ullum primores inter militesque discrimen esse voluerunt, nullum querelæ locum esse rati communi omnium continentia sublata invidia & luxu è conspectu remoto. Augustus Cæsar ne plebi quidem Romanæ hac in parte indulgendum censuit: querente enim de inopia & caritate vini populum severissimè coercuit, *satis provisum a genere suo Agrippa perductis plurimis aquis ne homines sitirent*. Quantum & quoties dimensi fuerint docet Polybius: Οἱ τὸ μετρίῳ καὶ μὴ περὶ πυρῶν ἀγροῦ μεδίμου δύο μέρη μάλιστα πῶς καὶ δ' ἰππῶν καὶ θῶν καὶ ἑπτα μεδίμους εἰς τὸ μίῳ πυρῶν δε δύο. Medimus Atticus juxta Suidam sex modiorum Romanorum est, in modio Romano octo chænices, chænix iuxta mensura homini in diem alendo habebatur. Duæ itaque partes medimni duo & triginta chænices, quatuor modii sunt. Legitimum in mensem frumentum, unde & menstruum appellabatur, Livius XLIV. *Consul menstruum iussu milite secum ferre profectus decimo post die quam exercitum acceperat castra movit*. Servi in mensem totidem modios accipiebant, dimensum dicebatur, ut scribit Donatus in Terentium. Quamvis autem ex hoc Polybii loco pro certo affirmari non possit diem ad quam frumentum debebatur menstruum fuisse, quia idem de ære militari paulo ante dixit, binos in diem obolos, accipere cum tamen satis constet, æs mili-

militare singulis diebus militi non numeratum esse. Tamen cum & plebi Romanæ veteri consuetudine quoque mense daretur, cum frumentum militare semper per menses computetur, cumque præterea plus quam in mensē datum nusquam legam, nec si castra essent movenda plus humeris inter arma commodè portari queat, Polybium hic propriè accipi debere & menstruum hunc diem vulgo fuisse non ambigo. Suetonius Nerone. *Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum constituit.* Livius XLIII. *Tum Aquileienses nihil se ultra scire nec audere affirmare, quam triginta dierum frumentum militi datum.* Ex quo colligitur in expeditionibus plerumque minus emensos fuisse; non enim suspicari potuissent, Cassium consulem in Macedoniam profectum, id est longinquum iter suscepisse, si iusta hæc tam in itinere, quam in castris mensura, interdum in unum & viginti, in viginti, in decem & septem, in octo dies, in dimidiatum mensē, ut plurimum plus quam dimidiati mensis cibaria milites tulerunt, ut ex Cicerone & Lampridio rectè colligitur: dies itaque quo frumentum emetirentur in stativis mensurus: in expeditionibus pro re & tempore brevior aut longior erat. Nam quemadmodum frumentum quod apud quæstorem servabatur, classibus, vehiculis aut jumentis vehabant: ita quod datum erat, humeris, ut diximus, inter arma portabant. Ea re de impedimentorum numero multum recidebatur. Livius. *Interim & Romano qui expeditus quantum humeris inter arma geri posset frumenti secum attulisset defutura omnia.* In peris autem vel saccis gessisse & Polybius & vetera monumenta testantur. Constantinus Imperator jubet milites & cæteros dignitatibus præditos, annonas & capitum singulis diebus aut certe competenti tempore accipere, priusquam annus elabatur: quod si cessent in eo diemque ultra præferant, id quod non acceperint fisco vindicari: *Fortissimi*, inquit, *ac devotissimi milites familiæ quoque sed & cæteri quibuscunque præditi dignitatibus annonas & capitum singulis diebus aut certe competenti tempore id est priusquam annus elabatur de horreis consequantur, aut si perceptionem suam ac si debitam studio voluerunt protelare, id quod competenti tempore non perceperint, fisci nostri commodis vindicetur.* Pedites focii idem accipere, nisi quod gratuitum. In equitibus differentia quædam. Nam Romani acceperunt frumenti duos medimnos, id est in tria capita ut duobus servis instructi: hordei verò medimnos septem, modios duo & quadraginta, chænices CCCXXXVI, alimentum duorum equorum: præter equum enim bellatorem, jumentum iis fuit sarcinarium ad portandum hordeum, frumentum, pabulum & cætera impedimenta: erit in diem modius & tres

tres chænices cum quintâ parte: Socii vero equites accipiebant medimnum unum & trientem frumenti, cibum duorum capitum: hordei medimnos quinque, id est triginta modios, & proinde modium in diem quod unum tantum equum haberent: Centuriones & tribuni ea proportionem frumentum quâ reliquum stipendium sine dubio acceperunt. Fuere & alii duplicarii quibus virtutis causa duplicia cibaria attribuebantur; quod præmium tam civium quam sociorum sicut apud Romanos longè antiquissimum, ita etiam stipendio jam constituto frequens fuit. Livius VII. *Milites qui in præsidio fuerant duplici frumento in perpetuum; in præsentia singulis bobus donati. Idem XXIIV. Hispanis duplicia cibaria dari iussa, operaque eorum forti ac fidei per sæpe Respublica usa est.* Ubi duplicatum frumentum non autem stipendium: In triumpho L. Scipionis Africani fratris idem: *Stipendium militare & frumentum duplex post triumphum data: prælio in Asia facto duplex dederat:* quæ dubium de solo frumento an etiam de stipendio debeant intelligi: in Vegetio habes armaturas duples qui binas consequuntur annonas, & sesquiplares qui unam semis: Sed annona more ejus ætatis laxius accipienda est, tam de stipendio quam cibariis. Sed quid ita, quæret aliquis, virtutis causa, duplex frumentum dederunt? cui bono hæc munificentia? an cum virtute crescit voracitas, & post egregia facinora alterum tantum jam capit venter? Possem respondere cum Xenophonte, qui Regi Lacedæmoniorum duplicia data scribit cibaria, non quo plus cæteris voraret, sed honoris causa, quo partem cibariorum suorum cui vellet posset largiri. Sed apud Romanos commodo etiam, non tantum honori, ea res fuit. Duplicarii immunes erant, vel principales, servum habebant, cui alendo pars altera frumenti. Ambigas an & vendere licuerit? Nam Salustius inter probra corrupti exercitus recenset, *frumentum publice datum vendere, panem in dies mercari:* & notum est Galbæ factum, qui *militi qui per expeditionem annona ætissima residuum cibariorum tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit simul atque indigere cibo cepisset, à quoquam opem ferri, atque is fame extabuit.* Ambigas, inquam, an omnem omnino frumenti emtionem & venditionem condemnent, an tantum quod de dimenso suo quibus ipsis ad vitam sustentandam erat opus, vendiderint, ac luxus causa pro frumento mercati sint panem; & in Galbæ milite, quod similiter de frumento suo tam immani pretio modium vendiderit. Et sicuti victum, sic etiam vestem militi publice dederunt, & quidem majori cura quam stipendium, cujus dies minori incommodo proferri poterat, paratis quæ ad vitam essent necessaria: sæpe autem ab ipsa Roma missa: P. & Cn. Scipiones ex Hispania scripserunt

ferunt Senatui apud Livium XXIII. Pecuniam in stipendium vestimenta-
que & frumentum exercitui & sociis navalibus omnia deesse; quod ad stipen-
dium attineat, si aerarium inops esset, se aliquam rationem initurum, quomodo
ab Hispanis jumat; cætera utique ab Roma mittenda esse, nec aliter aut exerci-
tum aut provinciam retineri posse. Sic & Quintus Marcius Consul ex Mace-
donia literis ad Senatum suis perit vestimenta ab Româ mitti militibus.
Nimirum haud dubium esse sciebant, quod Alexandrum Severum ferunt
crebro usurpasse: *Militem non timere nisi vestitum, armatum, calceatum &*
saturum: cui consonat Lucani illud:

Nescit plebs jejuna timere.

Avidius Cassius autore Spartiano arma militum septimâ die semper re-
spexit, vestimenta etiam, calceamenta & ocreas; Maximinus tunicas &
omnia arma quotidie, circumspicere calceamenta, quin etiam ipse prospicere
solitus traditur. Ex vestimentis autem militaribus, tunicarum, sagorum
ac togarum fere mentio apud Livium fit. LXIV. *Senatusconsultum, ut*
ea omniâ ex literis Consulis fierent, factum est. C. Sulpicius prætor sex millia
togarum, triginta tunicarum equis deportanda in Macedoniam, & præbenda
arbitratu Consulis locavit. XXIX. *Frumentum sex mensium imperatum sago-*
que & togæ exercitui. Eodem. *Mille ducentæ togæ brevi duodecim millia*
tunicarum missa. XXXVI. *Togæ quingentæ imperatæ cum quinque millibus*
tunicis. Vides non tantum tunicas sed & togas ad exercitus missas, sed
pauciores numero ut honestioribus quibusque: ac ita non necessitati
tantum, sed etiam decori consultum, stativæque & hiberna induerunt
quendam pacis urbisque vultum. Apud Lampridium illô ævo inter vesti-
menta donata lego ocreas & braccas & calceamenta. Sed de genere vesti-
mentorum militarium alibi acturo, hic monuisse satis sit, publicè loca-
ta & ad exercitus missa. Sed non hæc magis quam frumentum gratuita
fuerunt: detractum de stipendio etiam sub imperatoribus, & publica cura;
privatis sumptibus acceperunt: constitutum de stipendio pretium pro
frumento, veste & armis militibus, deduxisse quæstorem, scribit Polybius:
τὴν πεταγμένην τιμὴν ἐκ ὁψωνίων ὑπολογίζεσθαι: non addit quantum, nec
an semper idem. Prætorianis quidem sub imperatoribus ante Neronem,
pro modo annonæ in urbe deduci solitum, testis est Tacitus. De Nerone,
Bina nummum millia, inquit, *manipularibus viritim divisit, addiditque sine*
pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ utebantur. Frumentum inter-
dum levi pretio, interdum etiam sine pretio distribuebatur sub primis
imperatoribus. Suetonius Augusto: *Frumentum quoque in annonæ difficul-*
tatibus sæpe levissimo, interdum nullo pretio viritim admensus est, tesseraeque

nummarias duplicavit: Sed de tesseris Tacitus; an de vero frumenti pretio loquatur, dubites: in hanc quidem sententiam ipsa verba: at in illam Imperatorum erga Prætorianos indulgentia nos ducat. Legionibus autem etiã veteri republica, clementi pretio datum cum Lipsio sentio, nusquam enim de gravitate annonæ milites legas queri. Immo Percennius apud Tacitum vestem tentorio sævitiã centurionum redimi querens, & omnia invidiosè traducens, nihil de frumento loquitur: argumentum, nullam hic justæ querelæ speciem fuisse. Nec immerito suspicatur vir clarissimus, ea ætate *gratuitum militi datum fuisse*, præsertim quia tum passim poscebatur à provincialibus. Mauritius tamen imperator etiam suo ævo jussit Petro prætori, ut *tertiam portionem roget, in auro Romani acciperent tertiam in armis, tertiam in vestimentis diversis*: Ex eo autem, quod Tacitus scribit de prætorianis, suspicetur aliquis stipendium militum *annonæ* nomen accepisse, quod scilicet frumentum & annonaria species, pro modo annonæ darentur.

CAPUT VIII.

DE TRIBUTO

ET ÆRARIO.

Tipendium militare antiqua republica ex tributo fuit: tributum pro portione censûs exigebatur: (Nam duo alia genera, in capita, & temerarium, in vulgari usu non erant: alterum sub regibus ante Servium, à quo census, & ex censu tributum institutum, & iterum sub Superbo Tarquinio qui Servianum morem antiquaverat, usque ad Valerium & Lucretium Coss: cùm ad censum reditum. Temerarium non nisi extra ordinem & in ultima reipublicæ necessitate imperabatur.) Igitur tributum vetus respublica pro portione censûs imperavit; æquissimum esse rata, ut pro fortuna publicis quisque necessitatibus subveniret, divites pecuniæ collatione, pauperes liberorum edu-

catione stipendia penderent. Ac præter hanc æqualitatem, quâ nihil ad mitiganda publica onera potentius est in ratione exigendi, duo alia non minus laudabilia & plena prudentiæ instituta comperio. Primum, quod Patres & ditissimi quique priores conferrent, & quidem publicè & summâ fide, exemplo suo ad voluntariam collationem & pulchrum adjuvandæ reipublicæ certamen animos excitantes: cujus rei egregium dederunt documentum in primo tributo quod post constituta militibus æra indictum: Quum enim tribuni plebeij, qui jam antea stipendia varia ad populum traduxissent, tum quasi occasionem calumniandi nacti, clamarent, jam demum apparere veneno illitum hoc munus Patrum, edicerentque auxilio sese futuros si quis in militare stipendium tributum non contulisset. Patres, inquit Livius, bene ceptam rem perseveranter tueri, conferre ipsi primi, & quia nondum argentum signatum erat, æs grave plaustris quidam ad ærarium converbentes, speciosam etiam collationem faciebant; Cum Senatus summa fide ex censu contulisset, primores, plebis nobilium amici ex composito conferre incipiunt, quos cum & à Patribus collaudari, & à militari ætate tanquam bonos cives conspici vulgus hominum vidit, repente spreto tribunitio auxilio, certamen conferendi ortum est. Alterum est, quod singulis annis decreto bello & in præsentem Reipublicæ necessitatem imperarent. Quod quoties neglectum, (neglectum autem raro, nisi quod spe prædæ hostilis in finem anni interdictum protulerint) res summæ ad plebem invidiæ fuit. Tam enim interest quo habitu animorum, quàm quo jure pecuniam cogas. Recenti ira commotis animis, nedum proposito ante oculos quod in rempublicam intenditur periculo, nemo est qui se publicis oneribus vel velit subtrahere, vel audeat. At ubi ultioni vel securitati consultum, succedunt statim avaritia, livor, alique pessimi affectus, qui in imperatoribus, in magistratibus, atque adeo in ipsa virtute & artibus reipublicæ multò optimis, inveniunt semper quod carpant & arrodam, & per alias atque alias causas & cavillationes studium conferendi imminuant. Rarò profectò tantum periculo depulso ad multitudinem, valet gratus animus, quantum imminenti timor. Quare quotannis cum quodque bellum gerebatur, tributum in stipendium ejus anni injungebant; & ut videret plebes non abuti Senatum jure suo, si forte bellum non esset, tributo supersedebatur. Livius: *Eo anno maximè levatæ res, quod delectu & tributo superseßum*: Igitur proprie ex tributo æs militare; unde enim, inquiebant tribuni, *Stipendium nisi imperato populo tributo?* Sed rebus secundis ab hoste exactum cum frumento cæterisque belli impendiis, uti memoravimus. Quanquam severioris quidam notæ Imperatores, qui belli præda locupletari ærarium, &

quic-

quicquid fortuna dedisset extremis casibus reservari, nec interim defuisset re tributo populum vellent, ne tum quidem aliunde quam ex tributo fumi stipendium permiserunt. Livius X. de Triumpho Papirii: *Militibus nihil ex præda datum, auctaque ea invidia est ad plebem, quod tributum etiam in stipendium militum collatum, quum si sperata gloria fuissent captivæ pecuniæ in ærarium illatæ, & militum dari ex præda & stipendium militare præstari potuisset.* Verum his opponere licet aliud genus æquius populo & indulgentius, qui re bene gestâ & devictis hostibus restituerunt etiam si quid in stipendium contulisset. C. Fabricius apud Dionysium, *Cum imperio, inquit, adversus Sammites, Lucanos, & Brutos missus, hostes multis præliis fudi, multas ejus regionis partes sum depopulatus, multas urbes opulentas vi cepi, & devastavi, è quibus & omnem exercitum ditavi, & τὰς εἰσφορὰς τοῖς ιδιώταις, ἃς εἰς τὸ πλεμον προσήνεγκαν, ἀπέδωκα, & τὰ λάντα μὲν ἑ Θερμάβων εἰς τὸ ταμεῖον εἰσώεγκαι.* Mos hic tributa indicendi populo, duravit usque ad annum ab urbe condita DLXXXVI. cum triumpho Macedonico L. Paulus omnem Macedonum gazam tantumque pecuniæ in ærarium invexit, ut hæc præda finem populo Romano attulerit tributorum. Neque ex eo imperatum unquam fuisse ante Consulatum Hirtii & Panfæ, autor est Plutarchus; cui cur fidem hic non habeat vir doctissimus & de antiquitate Romana bene meritus, nullus video. Nam quamvis Orosius scribat, bello Marfico adeo continuis sumptibus exhaustum fuisse ærarium, ut loca quæ circa Capitolium pontificibus, auguribus, decemviris & flaminibus fruendâ erant data, inopiâ publicæ pecuniæ venierint: Neque etiam veri sit simile ærarium tam locuples fuisse, ut Cinnæ, Marii & Syllæ temporum licentiæ avaritiæque suffecerit: Tamen mihi, morem bellorum civilium & libidinem istorum consideranti, tributum per ea tempora collatum esse, minime sit probabile. Equidem isti belli domestici victores nihil non sibi permiserunt, ac deprædari sine lege & more socios, provincias populi Romani hostilem in modum depopulari, ante diem stipendia plurium annorum exigere, sævire in bona, capita, sanguinem inimicorum suorum, victarum partium fortunis abuti, quæque alia sævitia avaritiaque dictâisset: Cæterum omnia potius alia, quam recte & ordine agere, aut toti populo Romano, in quo victricis quoque partis homines, tributum imperare. Quare Asconius, loco quem citat ibidem vir eruditus, cum dicit, inopiæ ærarii per ea tempora multa sæpè remedia esse quæsitâ, in quibus hoc quoque, ut pecuniæ publicæ, quæ residuæ apud quemque essent, exigerebantur, tributum tamen non meminit; non adeo ipsis Sullanis temporibus, quum Sulla

sumferit pecunias ex vectigalibus & ærario populi Romani. Acquum tandem ad tributa reditum, quam infueta & nova res populo Romano, quamque parum in ea subsidii inopiæ publicæ fuerit, res ipsa comprobavit. *Maximus modus*, inquit Cicero, *est in republica rei pecuniariæ: obsurdescunt enim quotidie magis boni ad vocem tributi, quod ex centesima collatum impudenti censu locupletum, in duarum legionum præmiis omne consumitur.* Unde & filium suum monet dandam esse operam, ne propter ærarii tenuitatem assiduitatemque bellorum, tributum sit conferendum; idque ne eveniat, multò ante esse providendum: quæ loca omnino confirmant, quod dicit Plutarchus. Igitur post triumphum L. Pauli stipendiis victarum gentium decumis, portoriis, vectigalibus, scripturæ salis & vicesimæ nitebatur ærarium; quarum rationem sigillatim exequi, hujus cæpti non est, & ad necessitatem à viris doctis sunt observata. Augustus tandem non sufficientibus stipendio tot legionum consuetis redditibus, ærarium militare & novos redditus instituit, vicesimam hæreditatum, quintam & vicesimam venalium mancipiorum & centesimam rerum venalium. Quarum ultimam, centesimam utique auctionum ab Caligula Italiæ iterum remissam esse, scribit Dio. Præter hæc in omnibus pæne provinciis tributa in capita & soli conferebantur. Pecuniam igitur unde sumferint veteri republica, vides. Ea autem ex ærario deprompta tribunis ærariis assignabatur, & dicebatur *pecunia attributa*. Varro: *Quibus attributa erat pecunia ut militi reddant, tribuni ærarii dicti*. Asconius: *Attributa pecunia quæ in stipendium militum de ærario à tribunis ærariis, quæstori adnumerari solet.* Ille militi; hic quæstori ait numerari; sed hunc distinctius, veriusque loqui arbitror; nisi forte cum in urbe præfens stipendium militi datum, tribunorum ærariorum hæc fuit provincia; quæstoris, cum in Castris. Festus cuique Legioni tribunum videatur dare. *Primanus tribunus, qui primæ legioni tributum scribebat.* Plebeji ordinis homines fuisse satis constat: verum ne quis putet apparitores quæstorum, honestos: postremis enim libertatis temporibus cum Senatoribus & Equitibus Romanis federunt Judices. An tamen ἀντιρραφείς, quales olim Athenis, aut Curatores ærarii cum quæstoribus, quo essent etiam à parte plebis, qui viderent an pecunia publica, quæ ex senatusconsulto promebatur, bene & in usus publicos impenderetur, an verò militare tantum æs acceperint, non observavi; Scribit Dionysius jam olim institutos Romæ Φιλάρχους vel κωμάρχας, qui tribuni appellabantur, eisque notum fuisse quo quisque civium habitaret loco: Quos, cum neque plebeji neque militares sint tribuni, suspicetur fortassis quisquam hos ipsos

ipſos eſſe. Sed ne à cœpto abeamus, veteri republicâ plerumque pecunia, hâc frumentum cæteraque ad explicandos ſumtus rei militaris neceſſaria comparabant. Interdum miſſis legatis in Apuliam; Calabriam, Siciliam, aliaque loca frumento abundantia cœmerunt. Livius XLII. *Ad frumentum claſſi exercituique cœmendum in Apuliam Calabriamque tres legati miſſi.* Interdum publicè locarunt & redemptores juſſerunt parare. Prolatato jam imperio decumæ, ex agris publicis & populis victis in hunc uſum. Frumentariæ autem Provinciæ erant Africa, Sicilia, Ægyptus, Hiſpania, Sardinia, Macedonia, Aſia, Syria, Cherſoneſus: ſub imperatoribus etiam paſſim à provincialibus ſuppeditabatur frumentum, ut in codicibus Imperatorum obſervare eſt. Veget. Lib. I I. *Ante igitur quam inchoëtur bellum, de copiis expenſiſque ſolers eſſe debet tractatus, ut pabula, frumentum, cæteræque annonariæ ſpecies quas à provincialibus conſuetudo depoſcit, maturius exigantur, & in opportunis ad rem gerendam, ac munitiſſimis locis amplior ſemper modus quam ſufficit, aggregetur:* Illud autem, licet ab aliis notatum pridem, tamen hic minime videtur omittendum, veteres Romanos tantâ animi magnitudine & juſtitiâ egiſſe, ut à ſociis, amicis aut victis pòpulis pecuniam, frumentum & cætera bello neceſſaria, non tantum per vim & ſpecioſa vocabula non extorquerent; ſed etiam quoties ultrò offerretur, ne dono quidem ſine gravi cauſa acciperent. Unum Livii locum deſcribere non gravabor, qui eſt in trigefimo tertio: *Sub idem tempus legati ab duobus regibus Philippo & Ptolomæo pollicentes ad bellum auxilia & pecuniam & frumentum. Ab Ptolomæo etiam mille pondo auri, viginti millia pondo argenti allata. Nihil ejus acceptum. Gratiæ regibus actæ; & quum uterque ſe cum omnibus copiis in Ætoliam venturum belloque interfuturum polliceretur, Ptolomæo id remiſſum: Philippi legatis reſponſum, gratum eum Senatui Populoque Romano faclurum, ſi Manio Acilio Conſuli non deſuiſſet. Item ab Carthaginenſibus & Maſiniſſa rege legati vènerunt. Carthaginenſes tritici modium mille, hordei quingenta millia ad exercitum, dimidium ejus Romam apportaturos, polliciti ſunt: id ut ab ſe munus Romani acciperent, petere ſe, & claſſem ſuorum ſuo ſumtu comparaturos, & ſtipendium quod pluribus penſionibus in multos annos deberent, præſens omne daturos: Maſiniſſa legati quingenta millia modium tritici, trecenta hordei ad exercitum in Græciam, Romam trecenta millia modium tritici, ducenta quinquaginta hordei, equites quingentos, elephantos viginti, Regem ad Manium Acilium Conſulem miſſurum. De frumento utriſque reſponſum, ita uſurum eo populum Romanum, ſi pretium acciperent. De claſſe Carthaginiensibus remiſſum, præterquam ſi quid navium ex fœdere deberent: De pecunia item reſponſum,*
nullam

nullam ante diem accepturos. Eadem fuit Germanici magnanimitas, ne putes, cum libertate hanc animi magnitudinem & abstinentiam plane interuisse: cum enim legiones secunda & quartadecima, quas Vitellio ducendas tradiderat, effusione Oceani multum detrimenti cepissent: Ad supplenda, inquit, exercitus damna, certavere Gallia, Hispania, Italia, quod cuique promptum, arma, equos, aurum offerentes, quorum laudato studio Germanicus, armis & equis ad bellum sumtis, propria pecunia militem juvit. Quæ etsi credo plerisque eorum qui hodie gubernacula civitatum tenent, insolentia videri, & ostentationis cujusdam dignioris scena gaudente, vanis, quam curia utilia semper honestis miscenti, quando satis bene agatur cum rebus humanis, ubi absunt vis & injuriæ, & nihil accipiat nisi quod à volentibus offertur. Ex vero tamen æstimanti res longe aliter sese habet; illa enim tam ditia, tam immania stipendia raro ab infirmioribus potentiori mittuntur, nisi quem putent iniquum spe aliqua injusti compendii, aut metu magni mali: Appellent licet munera ambitiosi homines, qui publica calamitate perversam apud dominantes gratiam venantur: & ludant speciosis nominibus, qui vera rerum vocabula de republica tollunt: raro tamen efficient ut conferentibus gravia non sint quæ ista ratione extorquentur. Sint tamen interdum haud gravia: nisi in extrema necessitate reipublicæ, pessimi semper exempli sunt. Quod dono datur à populis, deberi sibi putant qui possunt cogere; & nisi iteretur sæpius, odium pro gratia fere reddunt. Neque alia de causa sapientissimi Legislatores, præsides & procuratores, & magistratus munera qualicunque nomine vetuerunt accipere; quippe prudentes, humani ingenii cui plus nimio insitum est, honesta præscriptione turpia exercere, & per ejusmodi ludibria grassari. Itaque Romani ut famam justi imperii foris tuerentur, qua non minus quam armis, olim valere, neque posteritati proderent exemplum, quo via muniretur ad abutendum dominatione, munera sociorum magnâ ratione & sapientissimo consilio accipere noluerunt. Atque in hoc loco illud quoque est notabile, quod veteri republica arctis rebus, & mox etiam locupletioribus, raro admodum inopiâ ærarii laboratum: Si quid deerat opum, subvenerunt amor erga rempublicam, virtus & abstinentia imperatorum. Vix enim bella propter inopiam ærarii omiserunt; aut ubi suscepissent, corrupta disciplina tractaverunt: Ex plerisque autem hic fuit fructus, ut opulentiores redirent & respublica & milites. Quod enim bellum susceptum, unde non pecunia in ærarium inlata? At postquam, auctis in immensum opibus, Romanum nomen terrarum orbem complexum fuit, jam Respublica haud paulo excel-

excellentior facta est; quamvis enim tot populorum stipendiis, tributis & vectigalibus subnixa, & longe ditiorum hostium, quam olim, victrix, eguit tamen semper, & suis subsidiiis vix sustentata est: Tanto plus vitiorum quam opum fuit. Sed ut eo, unde diverti, redeam: Frumentum & cæteras annonarias species, ut ait Vegetius, Imperatoribus regnantibus, à Provincialibus exigebant frumentarii; quorum frequens mentio apud Scriptores ejus ævi: Præfecti item frumentariorum: nec tantum singulis provinciis, sed etiam legionibus erant frumentarii; quod nos docent antiquæ inscriptiones, in quibus *frumentarii legionis* hujus vel illius: hi exactum à provincialibus convehebant ad horrea publica, & castra. Quum autem iidem sæpe præessent cursui publico, literasque sacras ferrent in provincias, & rursus alias ad Imperatorem, quibus Imperatori nuntiabatur quid ubiq; terrarum rei gereretur, inde cum veredariis confunduntur; & Latinis frumentarii dicuntur, qui Græcis ἀγγελιαφόροι & γεγραμμάτων φοροί πύργοφοροι: & qui postea Latinis beneficiarii, agentes in rebus, officiales, item curiosi, stationarii speculatores, opinatores. Erant enim apparitores magistratuum exigendis vectigalibus, conquirendisque reis, & cæteris ministeriis. Sed qui proprie fuerint frumentarii, ipsa vox satis demonstrat. Horrea publica in urbibus, quæ proximæ castris, & quodammodo aptæ sedes belli, ut appellat Tacitus. Livius, *Carthaginem novam aream & horreum*, ait Scipioni fuisse: ἐμπόριον appellat Polybius, & πλεμνητήριον; alii etiam κέντρα, loca opportuna ad rem gerenda, & munitissima, ut dixit Vegetius. Sub Cæsaribus, in omnibus fere regionibus, inque munitissimis eorum oppidorum, quæ proxima limitaneis castris, publica horrea erant. Tantæ autem hæc curæ fuerunt, ut non solum Tribuni, quorum peculiare munus esse, probare frumentum, docet *lex 12. ff. de re militari*: sed etiam Præfides diligenter inspicerent: Valentinianus & Valens *lege & Cod. de conditis in publicis horreis*, Anthemio præfidi: *Cum ad quamlibet urbem mansionemve accesseris, protinus horrea inspicere te volumus*, ut devotissimis militibus deputatæ, & incorruptæ species præbeantur, imò ipsi principes: A quâ providentiâ curâque laudat Hadrianum, inter cætera, Spartianus: *Laborabat præterea, ut condita militaria diligenter agnosceret, redditus quoque Provinciales solerter explorans; ut, si alicubi quicquam deesset, expleret*. De Alexandro Severo Lampridius: *Annonam militum diligenter inspexit; Tribunos, qui per stellaturas militibus aliquid tulissent, capitali pœna affectis*. Atque adeo in morem abiit, ut de annona in horreis recondenda, Principi aliquid offerretur, ut probaret ipse, & videret, an bonum & incorruptum esset frumentum: *probam* vocabant. Ammianus

de Constantio: Eique vehiculis insidenti, ut Principibus solet, annonæ militaris offerebantur indicia, ut ipsi nominant, proba. Probam autem dicebant, ut curam, curationem, rogam, erogationem; aut veriùs, id quod curatur, vel erogatur. Ac præter publica illa, quæ in locis munitis; erant etiam in Castris, præsertim stativis, horrea. Frontinus lib. II. Reliqui ex Variana clade cum obsiderentur, quia defici frumento videbantur horrea, tota nocte circumduxerunt captivos; deinde præcis manibus dimiserunt. Livius: frumentum, quod ex hibernis secum extulerat, integrum vehens. Idem. Hannibal pro Gerionis mœnibus, cujus urbis, captæ atque incensæ ab se, in usum horreorum pauca reliquerat, stativa habebat. Sed neque hæc ignota sunt; & plura in Pandectis de horreis; & horreariis, possunt observari. Ne autem exercitus duris rei frumentariæ laboraret subvectionibus, præsidiis, oportunis in locis positis, aut, ut sequens ætas loquebatur, prætenturis & stationibus agrariis, solícite providebatur: his, vias militares securas ab incursionibus hostilibus præstabant; quas neglexisse, Imperatoribus crimini imprimis dabatur: unde Cicero Pisoni, inter cætera probra, objicit *obsessionem viæ militaris*. Iisdem præsidiis commercia, alterum inopix subsidium, in castra alliciebat. Antiquum valde institutum; cujus primos inventores, Cares fuisse, autor Ælianus de animalibus. Apud Græcos jam ab antiquo in usu fuisse, ex Homero patet: ἀγορὴν vocant, & ἀγορὴν πλέμυς. Ad quæ leges non paucæ in Jure; & apud Historicos extant. In Commentariis Cæsaris mercatores tendunt sub vallo ad portam Decumanam. Frontinus: Tiberius Gracchus, in Hispania certior factus, hostem inopem commercio laborare, instructissima castra omnibus esculentis deseruit; quæ adeptum hostem, & repertis intemperanter repletum, gravemque, reducto exercitu, subito oppressit. Hinc Quintana in castris forum rerum venalium: Nec solum is erat usus mercatorum, ut necessaria ad castra portarent; sed, ut essent quibus prædam vendere miles posset, ne eâ aggravaretur; & alibi, quam in armis, haberet animum. Mercatores tamen, sed rerum non necessariarum, lixæque, ab prisæ Disciplinæ Vindictibus aliquoties expulsos, ejectosque castris, legimus. Alibi commercia sunt jura belli, quæ sunt inter hostes. Sunt enim & belli, sicut pacis jura.

Belli commercia Turnus

Sustulit ista prior.

Quod vocabulum apud Statium fuisse suspicabamur aliquando:

Quid timidæ sequeris compendia vitæ?

Ac veteri quidem Republica raro admodum inopia rei frumentariæ exercitus Romani laboraverunt, suppeditante Republica frumentum & vestes, & Ducibus plerumque magna ratione longinqua bella tractantibus: sed Julium Cæsarem in Gallis & bellis civilibus, in illa celeritate incredibili bellandi, aliquoties re frumentaria anguste legimus usum; ut etiam aliquot dies exercitus frumento carentis, pecore, *secundo*, ut vocat, *subsidio*, aliisque remediis inopiam tutatus sit: alibi tantam pabuli in castris suis inopiam notat Cæsar, ut foliis ex arboribus stricis & teneris arundinum radicibus contusis equos alerint: sed certans plerumque cum egestate patientia militum, omnia superavit: *Non illis hordeum cum daretur, non legumina recusabant, pecus verò, cujus summa ex Epiro erat copia, magno in honore erat*; ait Libro III. de bello civili. Lucanus:

*Vidit miserabile vulgus,
In pecudum cecidisse cibos & carpere dumos.
Et morsu spoliare nemus lethumque minantes,
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.*

Pompejus etiam in bello civili arctis aliquoties commeatibus usus est. Quam rem tamen non tam imprudentiæ summorum imperatorum adscripserim, quibus nulla facile ætas rei militaris tulit peritiores, quam licentiæ bellorum Civilium, quæ & disciplinam castrensem & illa subsidia, quæ integra republica præstari solebant, corruptit.

CAPUT IX.

DE PERÆDA.

Primi & antiquissimi mortalium, quemadmodum proditum est memoriæ, neque stipendiis de publico, neque multum domesticis rei frumentariæ copiis exercitus juverunt: Neque compertus tum fuit locus inter arma & homines, jus omne in armis ponentes; qui simul domo profecti & in hostiles egressi essent fines, agebant, ferebant omnia; & tantum quisque stipendii habebat, quantum ab hoste rapere potuisset: Unum erat belli alimentum, unum præmium, præda.

Convecrare juvat prædas & vivere rapto.

Sed posteaquam usus & ratio docuerunt, effusis prædationibus irritari magis quam finire bellum; & res ipsa comprobavit nihil esse salutare in publicum, nec diuturnum, quod absque lege & disciplina administraretur; exitere viri prudentes qui armis leges darent, qui raptus & cædes, res, belli magis, quam humani ingenii, ad rationis & justitiæ normam exigerent; qui docerent esse sua bello, sicuti paci, jura: & cum tam multa armatis liceant, esse tamen aliquid quod & in hostem nefas esset: Sed inter omnes belli partes, nescio an ulla sit quæ serius apud plerasque nationes, & ægrius leges receperit, quam populationes prædationesque: quippe cum plerique homines, quicquid vetent, una spe prædæ arma sumant, eoque impendant laborem ac periculum, unde emolumentum sperant; difficile imprimis & arduum est, moderari, impotenti huic cupiditati, & imponere in bello modum ei studio, propter quod opera militaria obeuntur. Quod si jam possis, ambigas, an utile sit, cum, sublata bellandi causa, studium simul armorum & militum alacritas retundi videatur & hebetari; præsertim cum plerisque, castra sequentibus, injustum videatur, quod in hostico sua cuique virtus, aut belli fortuna dederit, id ei abjudicari, & in alium transferri: quemadmodum enim ea quæ dominum non habent, & à rerum natura omnibus sunt exposita, sic quoque naturali jure, quæ bello, quo tollitur jus dominii, capiuntur, occupantis esse. Accedit modus ipse prædandi effusus & solutus, quo cum dispergitur miles, & prædæ studio huc illuc se proripit, quodammodo solvitur illis legibus, quæ in cæteris belli actibus eum continent sub oculis ductorum. Hinc est quod pleræque nationes, cæteris satis bellè compositis, tamen hac parte claudicarint, neque potuerint prohibere ne prædationes effusâ licentiâ in modum latrocinii exercerentur. Itaque cum in ipso rei actu, ut inordinato & insidiis maxime oportuno, ingentes sæpe calamitates acceperunt, tùm cum depopulati hostiles terras, bene magnam prædam avexissent, re ipsa experti sunt, se in nullum, aut parvum admodum, usum laborasse; atque adeo cum in hostico diutius commorandum, non sibi magis, quam hosti nocuisse: miles enim, si suo utatur ingenio, perdere scit aliena, uti eis nescit. Vix centesimam raptorum partem in bonum & legitimum convertit usum: multa inutilia, & rapienti tantum oneri futura, cupiditate incensus, aufert; mox lassus & fatigatus, etiam necessaria projicit. Adde intemperantiâ, in quam se effundit uberores copias nactus, alea, luxu, libidine, velut præda prædæ suæ agitur, omnibusque profligandi modis, tanquam male partorum furiis, impulsus,

sus, festinat rursus ad inopiam & egestatem. Quare Romani hanc partem tantâ prudentiâ administraverunt, ut bellorum suorum impendia plerumque ab hostibus habuerint, nec tamen in quærendâ agendâque prædâ, temeritatî, nec in actâ, luxui dederint locum. Tetigere antea viri Literati, ita tamen ut aliquid relinquerent iis, qui deinde ad rem eandem accederent eamque retractarent. Conjunxi autem in hunc locum frumentationem, pabulationem, prædationem, populationem, & vastationem, atque omnem prædam; quia, quamvis re diversa (pabulatio enim, & lignatio, nisi subvehatur, interdum in pacato necessaria, cæterâ non nisi in hostico) modo & genere non multum distant. Ac fateor quidem, ubi ab hoste nihil metûs esset, hîc quoque negligentiores, liberius, vastandi prædandique causâ, & pene in modum latrocinii, in agros interdum se effudisse; quas *effusas populationes* appellant; sed rarius tamen istud; quippe qui dissolutionem etiam odissent, ubi nullus ab hoste metus; memoresque semper essent, nullâ re facilius accipi calamitatem, quam per nimiam fiduciam. Ergo sub lege certa, nec passim, nec pauci populabantur: tanta vero manu, quantam res & tempus postulabant, ac aliâs alia. Aliquando manipulatim: apud Livium Samnites: *Fam ne manipulatim quidem, sed latronum more percurrant; totis sinibus nostris negligentius, quàm si in Romano vagarentur agro.* Aliquando per cohortes: in XXXIV. *Frumentatum expeditas cohortes dimisit; quod maturi circa erat, demessum, & convectum est viride; ne hostes mox haberent protritum, & corruptum.* Cæsar, sæpe, & ex consuetudine, se unam legionem frumentatum misisse, scribit IV. Belli Gallici; alibi tres legiones, & omnem equitatum. Bello Africano, ipse, cum triginta cohortibus expeditis, profectus est frumentatum. De Fabio Livius: *Castris, nisi quantum usus necessario cogeret, tenebatur miles; pabulum & ligna, nec pauci petebant, nec passim.* Equitum, levisque armaturæ statio, composita instructaque in subitos tumultus, & suo militi tuta omnia, & infesta, effusis hostium populationibus præbebat. Salustius de Metello: *Neque post insidias Fugurthæ, effuso exercitu prædari, ubi frumento, aut pabulo opus erat, cohortes cum omni equitatu præsidium agitabant.* De Hannibale, pro Gerionis mœnibus stativa habente, Livius: *Frumentatum duas partes exercitus mittebat, cum tertiâ ipse expeditâ in statione erat, simul castris præsidio; & circumspiciens, nec unde impetus in frumentatores fieret.* Ibidem, tertiam partem exercitus frumentatum ivisse, magnam etiam militum partem in propinquos agros lignatum, pabulumque sæpe dilapsam, legitur. Livius XLIV. *quod in novis castris non ligna, non*

pabulum conuectum erat, ad quæ petenda ex propinquis agris magna pars militum è castris exierat. Sed hæc pluribus quam necesse erat. Numerus enim genusque militum, per quos conficerent frumentationes, populationeque agerent, quique frumentatoribus essent præsidio, pro genere & copiis hostium, cum quibus res erat, pro natura locorum, in quibus præda agenda, mutari solent; nec aliam accipiunt legem, quam Prudentiam Imperatoris. In aperto, & ubi locorum id permetteret situs, dabatur equestris fere præsidii aliquantum, ut qui longius speculari, & ubi res posceret, laborantibus facile possent adesse. Unde Cæsar ait, ex consuetudine stationes equitum præsidio missas pabulationibus; in aspretis & silvis contra. Illud tantum à bonis Ducibus observatum, ut iustum semper ab omni parte præsidium, & stationes essent, quò ne quis insidiis hostilibus locus, & ubique aliqua manus esset, quæ subitas hostium incursiones sustinerent. Cum enim sive metendum quod in arcibus frumentum, sive ex ædificiis petendum, sive hostilis regio sit vastanda, frumentatores & prædatores necessariò aliquantum dispergantur, pro magnitudine periculi semper providerunt, ne quà hosti fierent opportuni. Quare & ipsos frumentatores sub signis ire, nec admodum longe ab iis discedere voluerunt; quò ne inutile iis fieret præsidium, & ipsi, si qua vis major ingrueret, ad signa se sua possent recipere. Cæsar VI. Nam & prædæ cupiditas multos longius evocabat, ac sylvæ, incertis occultisque itineribus confertos adire prohibebant: Si negotium confici, stirpemque hominum sceleratorum interfici vellet, dimittendæ plures manus, diducendique erant milites: si continere ad signa manipulos vellet, ut instituta ratio, & consuetudo exercitus Romani postulabat, locus ipse erat præsidio Barbaris. Samnites apud Livium: Magni Dictatores cum Magistris Equitum, bini Consules cum binis exercitibus Consularibus, ingrediebantur fines nostros, ante explorato, & subsidiis positis, & sub signis ad populandum ducebant. De Marcello idem: Nihil Marcellus ita gerebat, ut aut fortunæ, aut temerè hosti commissum dici posset, explorato, cum firmisque præsidii tuto receptu, prædatum iverat. Nam ut prædatum iverant, sic quoque composito agmine, & recepta in medio præda, ad castra se recipiebant. Hostes autem magno equitatu infestas faciente frumentationes, ineunda aliqua ratio erat, quò cum fallerent, putà ut incertis temporibus, & diversis itineribus pabulatum proficiscerentur. Cæsar: Omnes nostras pabulationes frumentationesque observabant, dispersosque, cum longius necessario procederent, adoriebantur, magnoque incommodo afficiebant; etsi, quantum ratione provideri poterat, ab nostris occurrebatur, ut incertis temporibus, diversisque

itine-

itineribus iretur. Alia à Petrejo atque Afranio scribit in ejusmodi necessitate factitata: *Alias non longo ab castris progressi spatio, ut celeriter receptum haberent, angustius pabulabantur, alias longiore circuitu custodias, stationesque equitum vitabant, aut aliquo accepto detrimento, aut procul equitatu viso, ex medio itinere, projectis sarcinis, fugiebant. Postremò etiam plures intermittere dies, & præter consuetudinem omnium, noctu constituerant pabulari. Ubi intelligi potest, præter consuetudinem militarem fuisse, ut de nocte frumentarentur: nec sine magna ratione; cum neque insidias vitare, neque frumentum, & præda alia, tam facile inveniri queat, atque interdiu. Legimus tamen aliquando factum, ubi minùs periculi, ut nec opinantes opprimerentur. De Catone Livius in XXXIV. *Castra hiberna mille passuum ab Emporiis posuit, inde per occasionem nunc hac parte, nunc illà, modico præsidii castris relicto, prædatum milites in hostium agros educebat. Nocte ferme proficiscebantur, ut & quam longissime à castris procederent, & inopinantes opprimerent: & exercebat ea res novos milites, & hostium magna vis excipiebatur, nec jam egredi extra munimenta castrorum audebant. Ac præter milites, quidquid esset calorum, fervorumque, cum jumentis prædatum vulgo eductum, supervacaneum quoque arbitrator monere. Pabulatio quidem frequentissimè per servos equitum videtur facta, equitibus in statione manentibus. Cæsar: *Accedebat autem quotidianis pabulationibus id, quod accidere erat necesse, cum raris disiectisque ex ædificiis pabulum conquireretur, ut impeditis locis, diversi pabulatores circumvenirentur; quæ res etsi mediocre detrimento jumentorum ac servorum nostris afferebat. Apud Leonem, οἱ ὑπὸ πρῶντες παῖδες fœnum secare, pabulum colligere, & jumenta ad pastum emittere dicuntur. Ac ex his, quæ frumentantes, pabulantes, prædantesque milites in castra convehabant, quæ pluris nummi argentei essent, extraque hastam hastile, ligna, pomum, napum, pabulum, utrem, follem, faculum, omnia ad Imperatorem vel Tribunos referebantur, ut diximus supra in Jurejurando contra furta; hi Quæstori tradebant, qui frumentum quidem & pecuniam adservabat, cæteris divenditis, pecuniam in publicum redigebat. Apud Dionysium libro septimo: Decius, Coriolani accusator, dicit, esse apud Romanos legem, quæ spolia & prædam hostilem, etiam quam sua virtute consequantur, publicam jubeat esse; nec militem solum, aut privatos quicquam in hæc juris habere, sed ne ipsum quidem Imperatorem: Quæstorem eam divendere, & pecuniam referre in ærarium: quam legem nemo unquam ab Urbe condita solverit; sed nec culpa verit, Martio excepto. Quo in loco aliquot res dignæ observatione occurrunt, & examine: nam nihil, nedum privato, ne Imperatori quidem, in præ-***

prædam juris fuisse; eamque legem qui culparet, aut solveret, primum & unum mortalium extitisse Coriolanum; ea ab omni Historia refelli videntur, & redargui. Piget poene ad exempla ire; tam frequenter etiam prisca Republica Imperatores partem prædæ militibus dedere; interdum & universam. Nonne jam olim Tarquinius Superbus, Sueffâ captâ, mancipia, cæteramque omnem prædam, aurum, argentumque, decimis, quas in fabricam Templi seposuit, exceptis, divisit militibus? Omitamus Regem. Nonne Menenius, & Posthumius, Sabinis victis, partem prædæ militibus, partem reddiderunt Populo, ut reciperet quantum in bellum contribuisset? Nonne Hetruscis devictis, L. Æmilius omnes manubias militi divisit? Nonne L. Cornelius, (ipsum in his exemplis testem advoco Dionysium) cætera præda in publicum redacta, militi tamen vestes, & cibaria, & ejusmodi reliquit emolumenta alia? Nonne Servilius, expugnatis hostilibus castris, omnia militi concessit? Servilio, fateor, denegatus à Senatu Triumphus, idè quòd omnia, ex libidine, militi dilargitus, nihil intulisset in ærarium captivæ pecuniæ: quid tamen? an inde effici potest, plane nihil in prædam juris Imperatoribus? Minimè. Sed illud refelli videtur, quod ait legem hanc à nemine unquam temeratam fuisse. De M. Posthumio Regillensi, Livius: *Huic bellum adversus Equos permissum est, pravæ mentis homini; quam tamen victoria magis, quam bellum ostendit: Nam exercitu impigre scripto, ductoque ad Volas, quum levibus præliis Equorum animos fregisset, postremo in oppidum irrumpit, deinde ab hostibus in civis certamen vertit; & quum, inter oppugnationem, prædam militis fore edixisset, capto oppido, fidem mutavit. Eam rem magis adducor, ut credam, iræ causam exercitui fuisse, quam quod in urbe nuper direpta, coloniaque nova, minus prædicatione Tribuni prædæ fuerit.* Camillus quidem, Vejis in potestatem redactis, quid de præda faciendum censeret, Senatum consuluit. Ibi tum Appius Claudius: *Largitionem novam, prodigam, inæqualem, inconsultam arguit, si semel nefas ducerent, captam ex hostibus, in ærario, exhausto bellis, pecuniam esse; auctorque fuit stipendii, ex ea pecunia militi numerandi, ut eo minus tributis plebes conferret.* Sed cum ex præda Vejorum, libera corpora sub corona vendidisset Camillus, eamque pecuniam in publicum redegisset, irata plebes, hoc quoque ei objicit, quod *ad Senatum, malignitatis autores, quærendo, rem sui arbitrii rejecisset.* Idem Camillus postea, Faliscorum captis castris, prædam ad Quæstorem non nisi cum magna militum ira redegit; *Sed severitate imperii victi,* ait Livius, *eandem virtutem & oderant; & mirabantur.* Abutar lectoris patientia, si plura congeram

geram exempla; aut ad inferiora tempora descendam, præsertim, cum apud eundem Dionysium, Fabricius, oblatam à Pyrrho pecuniam accipere recusans, dicat, sese cæsis Samnitibus, Brutiis, & Lucanis, multisque captis civitatibus, & regionibus devastatis, milites ditasse, & civibus reddidisse quantum in tributum contulissent: Sed insuper etiam addat, ex illa præda sibi quantum voluisset, bono titulo sumere licuisse; quamvis opibus, jure oblatis, ipse abstinerit, Valerii Publicolæ, aliorumque Principum exemplo. Quid igitur dicemus? tot, tantosque viros, violatarum legum reos? An Dionysium parum hîc memorem fidei historicæ? Neutrum arbitror. Accusatoriè quidem ista Decius, legem à nemine unquam violatam, nihil, ne Imperatori quidem, juris esse in pecuniam prædaticam; unum esse inventum, post Urbem Conditam, Coriolanum, qui privatus violaret legem, quam Imperatores Populi Romani semper habuissent sanctam, & inviolatam. De lege tamen quod ait, dubitandum non est. Pecuniæ bello captæ ratio erat reddenda, & ad ærarium referenda; certissimum argumentum, publicam fuisse: videre hoc est, tum in aliis quam plurimis, tum in fratribus, Publio Africano, & L. Asiatico Scipionibus. Petillii enim, Tribuni Plebis, urgebant in Senatu, ut pecuniæ Antiochenæ, quæ in eo bello capta erat, rationem redderet. Fuerat enim *L. Scipioni Asiatico, fratri suo Imperatori in ea Provincia legatus. Ibi Scipio (verba quæ sunt apud Gellium recito) exurgit, & prolato è sinu togæ libro, rationes in eo scriptas esse, dixit, omnis pecuniæ, omnisque prædæ: illi tum, ut palàm recitaretur, & ad Ærarium deferretur. Sed enim id jam non faciam, inquit; nec me ipse afficiam contumelia: eumque librum statim coràm suis manibus discidit, & concerpsit; ægre passus, quòd, cui salus Imperii, ac Reipublicæ accepta ferri deberet, rationem pecuniæ prædaticæ posceretur. Publica igitur Populi Romani fuit omnis præda; verum hanc legem, nec alii Imperatores, nec ipse proprie Coriolanus videtur violasse, prædâ militi concessâ: nam Imperatores, quemadmodum de pecunia à Republica data, ita multò magis de præda ab hoste capta, milites bene meritos donare potuerunt; ista quidem lege, ut omnia in Tabulas publicas referrent, munerumque militarium æque, ac cæterarum rerum redderent rationem. Invaluitque hic adeo mos, ut hoste victo, fere militi aliquid, prædæ nomine, daretur; interdum etiam pro aliis laboribus fortiter sustentatis: Cæsar de bello Gallico, VII. Ex reliquis captivis toto exercitui capita singula prædæ nomine distribuit: Hirtius L. VIII. Cæsar militibus pro tanto labore ac patientia, quod brutalibus diebus, itineribus difficillimis, frigidibus intolerandis, studiosissime*

permanferant in labore, ducenos fextertios centurionibus, duo millia nummâum prædæ nomine condonanda pollicetur. Ac quamvis permiffum effæt Imperatoribus, facere quemadmodum è fide fua, & Republicâ ducerent, tamen veteri Republica Boni viri id imprimis egerunt, ut ex pecunia prædatitia ftipendium annuum præftarent; deinde, ut militi aliquid prædæ nomine darent; tertio, ut etiam aliquid inferrent in Ærarium. Ambitiofiffimus quifque militaribus commodis plusculum indulfat: Gloriæ verò, & præcæ Severitati dediti, in Ærarium pleraque intulerunt. Quantum autem ad ipfos Imperatores attinet, partem aliquam prædæ in fuum sæpè convertiffe, quæ funt hominum ingenia, non èft ambigendum: fed non tam conceffo jure, quam malo more, favore Populi, & Laureâ bene partâ obumbrantibus crimen Peculatus: Qua enim fronte fe ipfos donare? quo exemplo, fibi partem prædæ attribuere potuerunt? quo titulo in rationes publicas referre, quod ipfi intervertiffent? Alio nomine hæc in Tabulas referenda fuerunt; & falfo expenforum titulo decipienda Respublica; quod nemo unquam bonus fecit. Bonorum optimi, iufta virtutis præmia, fed cum aliquo emolumento conjuncta, ne fuis quidem conceffere; non fatis habentes culpa carere, nifi ab omni in fuper fufpicionem effent liberi. Valerius: Calpurnius Pifo, gravi fugitivorum bello à fe liberatâ Siciliâ, eos, quorum præcipua opera ufus fuerat, Imperatorio more, donis profequebatur; inter quos filium fuum locis aliquot præliatum fortiffimè, titulo trium librarum aureæ coronæ decoravit, præfatus, non oportere à Magiftratu è publica pecunia erogari, quod in ipfius domum rediturum effæt. Idem: Q. Fabius Gurgæ, Cn. Fabius Pifto & Q. Ogulnius, Legati ad Ptolomæum Regem miffi, mûnera, quæ ab eo privatim acceperant, in Ærarium, & quidem priusquam ad Senatum legationem referrent, detulerunt; de publico fcilicet ministerio nihil cuiquam, præter laudem bene adminiftrati officii, accedere debere judicantes. Quare apud Pyrrhum Fabricius (ut quidem eum inducit Dionyfius) quod oftenderet parandarum fibi opum, fi ea effæt libido, facultatem & occafionem non defuiffe, pravam confuetudinem pro lege, & licentiam pro jure accipiens, oratoriè magis quàm verè, jactat, fe iufto jure quantum voluiffet, ex præda potuiffe avertere. Sed ut ad cœptum revertamur, præda etiam, quæ militi concedebatur, raro admodum diripienda dabatur. Permiſſe id quidem interdum Imperatores in arduis rebus, ut augerent alacritatem, & incitationem animorum. Gaudet enim miles, & incenditur fpe inani; & cum fortunæ res permiffa èft, ingentes divitias, & tantum non aureos montes fibi pollicetur: in æquali partitione nemo me-

metuit, ne fraudetur parte sua; verum non nisi mediocrem, nisi tenuem & miseram prædam expectat: At cum cujusque, quod manu ceperit, fore scit, blanditur sibi magna spe; & quod aliquando uni atque alteri raro fortunæ munere contigit, sibi quique prædestinat. Sed quum ita incitati animis milites vix retineri queant, quin simul obstantia perruerint, ferroque submoverint hostilem turbam, ad diripiendum alius aliò, disciplinæ immemores, dilabantur, eaque confusione, conversa sæpissime sorte, à victoribus victi, perculsi, & magnâ castigati clade, luant avaritiæ pœnam, Romani in universum hanc rationem minimè probaverunt, tanquam disciplinæ inimicam, & ancipitem. Raro admodum & extra ordinem, ut diximus, id usurparunt; & ea plerumque lege, ne cui, nisi pugna finita, & dato signo, ad prædam discurrere liceret. Cæterum vulgò, & ex lege, omnia ad Tribunos retulerunt, qui non tantum iis qui prælio interfuerant, sed & qui castris præsidio relictis, quique in statione positi, aut aliò missi; imò etiam iis, queis morbus causa absentiae, summâ fide æqualiter partiebantur. Quod institutum Romanorum dicam, an divini Legislatoris (hic enim idem jubet) quia Disciplina utilissimum, & Justitia sanctissimum, admodum extollit Polybius, & omnibus qui armorum studium ratione promovere cupiunt, autor est, ut adsumant & imitentur. Quoties autem incitari & commoveri animos, res & ratio postulare, non prædandi Fortunæ rem permittere, quæ sæpe in indignos cadit; cum fortissimus quisque bellator segnior fere prædator sit; sed Virtuti ipsi; veluti si quis hostem loco pepulisset, aut primus murum adscendisset, digna præmia constituerunt. Sed hæc alterius loci sunt.

DE VICTU CAPUT X.

www.libtool.com.cn

D E VICTU MILITUM.

*Ut ventum ad sedes, hæc, inquit, limina, victor
Alcides subiit: hæc illum regia cepit.
Aude, hospes, contemnere opes, & te quoque dignum
Finge Deo, rebusque veni, non asper, egenis.*

Liceat mihi nunc tabernacula subituro, convictumque & interiore militum vitam inspecturo, divinis Evandri apud Poëtam verbis uti; quibus contemptum opum luxusque, vitam parvo contentam, & sæcundam Virorum commendat paupertatem. Hæc enim prima omnium requirunt castra: Hæc sunt istorum sacrorum initia. *Nemo miles ad bellum cum delitiis venit*, inquit ad martyras Tertullianus; *Nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis, & substrictis, ubi omnis duritia & imbonitas, & insuavitas consistit.* Nolim tamen in limine quisquam terreatur duris rerum vocabulis: introeat, quicumque luxu non est perditus; aptissimam illam ad Virtutem, ad Victoriam & Gloriam, vitam, quam proponimus, illam decantatam antiquorum duritiam, minus difficilem & duram inveniet, atque hanc, quam hodie maxima pars Humani Generis vivit; nulla bona causa, sed avaritiâ & libidine imperantium, & iniquitate temporum, non exigunt tantum Virtus, & disciplina Castrorum, quantum nunc aliena imponunt flagitia. Ac si bene rem examines, vita hæc castrensis non alia est, atque illa quam prisci Quirites domi vixerunt; & sicubi divertit, habet tamen sanctæ antiquitatis quandam similitudinem: Pulte & pane negligenter facto, diu antiqui illi Romuli nepotes propagarunt vitam, qui fuit deinde Castrensis victus. Mensis utebantur quadratis, quæ cibillæ vocabantur: ejusdem formæ in Castris ex cespite struebantur. Varro: *Mensam escariam cibillam appellabant; ea erat quadrata, ut etiam nunc in Castris.* In Castris culcitram uti non licuit. Scipio enim, autore Appiano, ad Numantiam cum habere culcitrâ vetuisset, ipse, quod exemplo firmaret Disciplinam,

plinam, foënea culcitra ufus est. Igitur super foëno vel stramento somnum capiebant milites: Sed & priscorum Romanorum requies & somnus, teste Plinio, in stramentis. Hinc lecticæ & segestria. Varro: *Lectica, quod legebant, unde eam facerent, stramenta atque herbas, ut etiam nunc fit in Castris.* Idem: *E segete segestria appellabantur, ut etiam nunc in Castris.* Lecticæ autem hæ lingua Sabina *Cubæ* dicebantur: Græcè *χαμνιάδες*. Vasa pauca & vilia: talia & Antiquitati. Tria autem ad victum in Castris licita fuisse, idem ille Disciplinæ ad Numantiam Instaurator, nos docet. Nihil enim militi permisit habere, præter ollam, veru, & poculum. Ollam æneam, poculum ligneum. Permisit autem, non iussit. Neque singulos milites veru tulisse, nec etiam poculum, arbitror. Galeâ certe portasse legimus aquam. Tibullus:

Et fesso galeâ qui sibi portet aquam.

Tradit & Appianus, Antonii milites bello Parthico in locis aquarum inopibus, non tantum utribus, sed etiam galeis tulisse aquam. Ac duobus illis olim contentus fuisse legitur Epaminondas. Frontinus: *Epaminondas, Dux Thebanorum, tantæ abstinentiæ fuit, ut in supellectili ejus, præter abenum & veru unicum, nihil inveniretur.* Copiosiores fortasse Romanorum Ducum quidam; non tamen multa, nec argentea, aut pretiosa fuit supellex; sed, prisco more,

Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.

Ponebant igitur Tusco ferrata Camino.

Omnia.

Livius in Præda Cannensi: *Præter equos virosque, & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum (nam ad vescendum facto perexiguo utique militantes utebantur) omnis cætera præda diripienda militi data est.* Exiguo inquit, non, nullo. Nam pateram & salinum, ut dîs sacra, ex argento habuere, & quidem sola. Fabricius certe, bellicosos Imperatores plus quam pateram & salinum ex argento habere vetuit. Miles saccum præterea habuit, quo ferret cibaria; & singula contubernia, uti videtur, molam manuariam. Alia etiam quædam apud Historicos, & in priscis monumentis; sed nobis necessaria tantum hic tangere, est constitutum; & de bellicis instrumentis alius locus est. Bis autem die cibum ceperunt; & quidem dato signo totus simul exercitus. Nam quamvis alia aliis Veterum consuetudo esset, ut quidam jentaculum, prandium & cænam sumerent, alii jentarent tantum, & cænarent, alii pranderent cænarentque; quidam etiam ad cænam usque jejuni manerent: in Castris tamen, prandium & cæna tantum notæ sunt: idèd in prandii nomen,

etiam matutinum cibum venire observes : prandii hora in Urbe fuit meridies, vel septima : nec alia vulgò in Castris. Frontinus de Masinissa, ad Romanam Disciplinam se componente, scribit : *Nonagesimum ætatis annum agentem, meridiem ante tabernaculum stantem, vel ambulantem, capere cibum solitum.* Aliquando tamen, præsertim cum in hostem educendus esset exercitus, temporis, etiam summo interdum mane prandebant. Livius IX. *Extemplo tesseram dare jubet, ut prandeat miles, firmatisque cibo viribus, arma capiat.* Idem XXVIII. *Tesseram vespere per castra dedit, ut ante lucem viri quique curati & pransi essent ; armatus eques frenatos instratosque teneret equos.* Leo : *Curæ tibi sit prandium militum. Nam si communi consilio decreta est Pugna, quo tempore optimum judicaveris, prandeat miles. Instante acie, miles mane prandeat, ut magis firmus sit ; & per totum diem, si tamdiu duret prælium, minus deficiat viribus.* Vegetius : *Veteribus seculis mos fuit, parco cibo curatos milites ad certamen educere, ut citatiores sumta esca redderet, & longiore conflictu, non fatigarentur inedia.* Peccatum certè, apud Rei Militaris peritos, non vulgare habebatur, educere jejunum exercitum qualicunque diei hora : quod aliquoties insignium causa fuit calamitatum : Frontinus : *Scipio in Hispania cum comperisset Asdrubalem, Pænorum ducem, jejuno exercitu mane processisse in aciem, continuit in horam septimam suos, quibus præceperat ut quiescerent, & cibum caperent ; cumque hostes inedia, siti, mora sub armis fatigati, repetere castra cepissent, subito copias eduxit, & commisso prælio vicit.* Livius XXVIII. *Procedente die jam vires etiam deficere Asdrubalis exercitum ceperant, oppreffos matutino tumultu, coactosque priusquam cibo corpora firmarent, raptim in aciem exire.* Ante prælium ad Trebiam, notat Livius, Hannibalem ducibus equitum peditumque præcepisse, ut prandere omnes juberent armati, deinde instratis equis signum expectarent : Sempronium vero raptim eduxisse homines atque equos, non capto ante cibo, non ope ullâ ad arcessendum frigus adhibita. Unde & à parando deducunt quidam prandium, quasi parandium. Trebellius Pollio Salonino Gallieno : *Nam quum cingula sua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent hora convivii, Saloninus puer, sive Galienus, his auratos constellatosque balibeos rapuisse perhibetur : & quum esset difficile in aula Palatina requirere quod periisset, & taciti militares viri detrimenta pertulissent, postea rogati ad convivium cincti accubuerunt, quumque ab his quaereretur, cur non solverent cingulum, respondisse dicuntur, Salonino deferimus. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum Imperatore cincti discumberent. Negare non possum aliunde plerisque videri hujus rei ortum esse morem. Dicunt enim militare prandium*

dium (quod dictum est prandium ab eo quod ad bellum milites paret) à cinctis initum: cui rei argumentum est, quod à discinctis etiam cum Imperatore cœnatur. Descripsi totum locum, quod obscurus est; & viri doctissimi celeberrimique, in notis ad scriptores Historiæ Augustæ, in eo explicando dissentiant. Casaubonus putat, Imperatorem ad prandium, non ad cœnam solitum Duces suos invitare; idque appellatum esse militare prandium: ad eas epulas convenisse militares viros accinctos; & ita discubuisse servato in Aula Disciplinæ Militaris more. Quærentem itaque Trebellium, unde mos sit ortus discumbendi eo loci cum gladiis, afferre de Salonino historiolum, quæ videatur originem mori dedisse. Verum aliis videri non ab eo casu ortam consuetudinem; sed ipsam convivii institutionem id exigere, probare primum, ex ipso nomine ducto argumento; quippe id convivium, non cœnam esse, verum prandium; neque prandium simpliciter dici, verum militare prandium, ex eo, quod ad bellum milites paret: & si verum esset, cepisse Duces cum gladio discumbere in Convivio Principali, occasione Salonini, aut reverentiæ in Principem gratia, semper fore ut id servaretur, quoties aliquis vir militaris epulis interesset; atqui non ita fieri: Nam ad cœnam vocatos etiam discinctos accumbere. Salmasius, ut omittam priores correctiones, quod pro constellatis baltheis legit, *pustulatos* vel *costulatos*: Et pro militaribus viris, *ex militaribus viri*: neque enim ad rem nostram faciunt, neque tam probabiles sunt, ut suadeant rejicere vulgatam: in libris ait inveniri *parandium*: deinde legit, *quod ab his cinctis etiam cum Imperatore cœnatur*. Trebellium enim, tractantem de origine ejus moris, quo cincti cum Imperatoribus discumbebant, dicere, quosdam ad Salonini hanc fabulam referre: alios aliunde deducere. Prandium militare dictum, quod milites ad pugnam paret; cinctos autem pransisse, ut statim à pugna, nullâ oblatâ morâ, pugnam capefferent. Hinc proverbium, *pransus paratus*: Nam pransos milites ad pugnandum paratos fuisse: quod verum esse, etiam illud argumento esse, dicere Trebellium, quod etiam cincti cum Imperatore cœnent: nam etsi ad Imperatoriam cœnam rogati, non militariter cœnent; nec prandeant; tamen ad illum morem respicientes, etiam cum Imperatore cœnantes discumbere. Hunc verum loci sensum, veram lectionem fuisse: Falsa tamen esse omnia, unde illius moris originem repetunt. Sciendum esse ita cinctos cum Imperatore cœnasse milites, ut reliquos omnes togatos: quod enim militi cinctus, id non militi togam; nemini autem togato, qui Imperatoriæ cœnæ interesset, licuisse esse non togato: nam qui palliati venissent, togam coactos accipere.

cipere. Magistratibus non licuisse ad Imperatorem accedere, nisi cum Magistratus insignibus: Nec militibus, nisi accinctis; nec togatis, nisi cum toga. Itaque eandem rationem esse, qua milites cincti, qua togati, cum toga, cum Imperatore cœnent. Hæc Ille. Equidem verum est, & probaverat ex Chrysostomo Casaubonus, nemini, nisi ornamentis suis instructo, ad Imperatorem accedere fas fuisse; togatis cum toga, palliatis cum pallio, Magistratibus cum suis quique insignibus. Nec minus verum, militarium virorum proprium, esse cinctum; unde cincti pro militibus, discincti pro dimissis accipiuntur. *Si quis apud Daphnidem cinctus inveniretur, discinctus rediret.* Et inter pœnas militares, *discinctos stare in principiis*: In Codice Justiniani, *cingulum militiæ*. Hoc tamen etiam non est ignorandum; honestiores militarium, & Romanos in urbe Roma, & in Provinciis etiam, utique in hibernis, togâ usos, non tantum cinctu. Ideo togæ ad exercitus mittebantur; & distinguebantur togati à palliatis, sagatisque. Suetonius Julio: *Convivatam assidue duobus tricliniis; uno, quo sagati palliatique; altero, quo togati cum illustrioribus Provincialibus discumberent.* In Italia certe plerumque togam fumebant: quod & Antonium olim fecisse, & milites facere jussisse, tradunt. *Hinc togata cohors*, cohors Prætoria Tacito. *Mars togatus*, apud Martialem:

Ille sacri lateris custos, Martisque togati.

De Hadriano Spartianus: *Ipse quum in Italia esset, semper togatus processit.* Ac togatos aliquando discubuisse Imperatores, in hoc ipso Spartiani loco observari potest. *Ad convivium*, inquit, *venientes Senatores, stans excepit, semperque aut pallio tectus discubuit; aut toga*: quod tamen ut singulare in Hadriano notari videtur. Ac in ejusmodi conviviis, quibus ipse Imperator hoc habitu, Senatores quoque, & militares, suo haud dubie accubuerunt. Cæterum neque vulgo, neque plerumque hoc ornatu convivia celebrarunt; sed cœnatoria veste: ponebant enim tantisper personam, & cum aliis convivebant. Martialis;

Synthesibus dum gaudet eques, dominusque Senatus;

Dumque decet nostrum pilea sumta Jovem.

Unde & Neronem synthesina indutum prodisse in publicum, sine cinctu, & discalceatum, habitu nimirum convivali. Ad hæc convivia ab Imperatore vocati, veniebant quidem ornatu dignitati convenienti, togati, palliatique, & cincti; sicuti etiam ad privata convivia: peccabant, quialiter in conspectum prodirent Principis. De Severo Spartianus: *Quum rogatus ad cœnam Imperatoriam palliatus venisset, qui togatus venire debuerat, togam præsidiariam ipsius Imperatoris accepit.* Non ait, eum

eum rogatum accumbere debuisse, sed venire ad cœnam. Idem de Hadriano: *Senatores & equites Romanos semper in publico togatos esse iussit, nisi à cœna reverterentur.* Ad cœnam ibant togati, neque sobrii habitum vultumque bacchantium induebant; quia autem intempesta sæpe nocte, certe non de die redirent, & paulo fere hilariores, permisit iis tum absque toga domum repetere. In convivio autem Imperatorio etiam vestem cubitoriam fuisse, testis est in Maximino Juniore Capitolinus: *Ipse puerulus, inquit, quum ad cœnam ab Alexandro esset rogatus, in Patris honorem, quod deesset ei vestis cœnatoria, ipsius Alexandri accepit.* Idem Sidonius ostendit libro epistolarum primo, de convivio loquens Imperatorio: *Paulum è prospectu Imperatoris processeramur, atque etiam nunc chlamidibus induebamur.* Ubi intelligere licet resumtam, quam in convivio exuerant, chlamidem. Quæ cum ita sint, nec mos hic in Aula Palatina fuerit ordinarius, certè non perennis, satius sit abstinere manus; & cum Casaubono, hunc locum interpretari. Quidam, inquit, à Salonini fabula derivant hunc morem, quòd à cinctis cum Imperatore convivium ineatur: alii à militari prandio (nam qualemcumque Imperatoris cœnam, sive prandium, convivium isti vocant,) quia id tantum in prandiis & severioribus cœnis fiat; in lætioribus vero etiam discincti cum Imperatore accumbant. Origo autem vocis, ut ad cœptum revertamur, à parando, absurda non videtur; quia fere ante pugnam, quum se pugnae pararent, prandebant; sæpe etiam summo mane; præsertim cum etiam in civili vita prandium cum jentaculo confundant Veteres; & antiquius prandium dicerent, quod deinde jentaculum. Nam Festus & Nonnius testantur, dictam cœnam Antiquis, quod postea prandium, vespernam, quæ cœna. Ex quo sequitur, etymon Plutarchi, *ἀπὸ τῆς ἐνδιδόσεως*, verum non esse. Festus utramque opinionem in loco mutilato proposuerat: *Prandium ex Græco* (ostendit, quod sequitur, aliam quam hanc opinionem adjectam fuisse, minime enim quadrat) *est dictum; nam meridianum cibum, cœnam vocabant.* Fuisse igitur videtur *Prandium ex Græco ἐνδοσιον*; vel à parando est dictum, nam &c. vel tale aliquid. Græcos olim etiam de mane pransisse, idem observat Plutarchus: Homero enim *ἀεῖον*, quod Eumæum prima luce jubet apparare, idem esse quod vulgo *ἀνεγεγναῖα*; dictumque videri, quasi *ἀνεῖον*. Prandebant autem Romani, ex Disciplina Militari, accincti, & stantes; ut ex Antiquorum testimoniis viri docti pridem probaverunt. Apud Petronium Eulcolpius, cum ad ulciscendam injuriam sibi à Gitone factam, se accingeret: *Hæc locutus, gladio latus cingor, & ne infirmitas militiam perderet,*

deret, *cibis excito vires, mox in publicum profilio*. Quod, quia duri & adstricti moris erat, poenæ loco interdum imperatum, ne unquam, nec cenantibus, aliter cibum caperent. Livius XLIV. *Citatosque singulos jurejurando adagiam, nisi quis morbus causa erit, non aliter quam stantes cibum potumque, quoad stipendia facerent, capturos*. Rebus etiam asperis & difficilibus, idem noto fecisse. Quintilianus milite Mariano: *Cum alii vallum fossasque, scutis immixti, cingant, cibum ipsum stantes capiant, Tribunus inter scorta volutabitur?* Stantes igitur prandebant, vel etiam ambulantes; præsertim in itinere. Frontinus loco jam citato: *Masniissam ante tabernaculum stantem, vel ambulantem, capere cibum solitum*. Idem: *Emilianum Scipionem traditur in itinere cum amicis ambulantem, accepto pane, vesci solitum*. Ubi & hoc in Ducibus notandum, quod in propatulo, tam prandium quam cœnam inirent. De Alexandro Severo: *Aperitis papilionibus pransum, & cœnatum esse, tradunt*. De Pescennino Capitolinus: *Idem in omni expeditione ante omnes militarem cibum sumpsit, ante papilionem; nec sibi unquam, vel contra imbres, quæ sivit tecti suffragium, ante omnes, id est, in propatulo, in conspectu omnium, cunctis videntibus, & gaudentibus; ut ait de Severo Alexandro Capitolinus; ut, ante ora, apud Virgilium*. Vopiscus Aureliano: *vehementissime autem delectatus est Phagone, qui usque eo multum comedit, ut uno die, ante mensam ejus aprum integrum, centum panes venderem; & porcellum comederet*. Publicum convivium appellant scriptores Historiæ Augustæ; & fere distinguunt à Privato. De Alexandro Lampridius: *Præferat forte publico, ut solebat, convivio; id est, apertis papilionibus, cibo militari accepto*. Quod ipsum ex Antiquitate Urbana, Valerius: *Fuit illa simplicitas antiquorum, in cibo capiendi, humanitatis simul & continentiae certissima index*. Nam maximis viris prandere, & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat; nec sane ullas epulas habebant, quas oculis populi subicere erubescerent. Res profecto perquam popularis, & in vulgus castrense longe gratissima, vere publicum convivium, quod non luxu gulæque irritamentis, paucos vocatos, sed frugalitatis & continentiae exemplo, omnes juvit. Nemo se arcte contemteque haberi sensit, cum Imperatori & principibus viris adæquabatur. *Pane, inquit, accepto vescabatur*. Ex castrensi hoc dicam, an Medica disciplina? jubent enim id veteres Medici. *Μόνον ἢ ἄρον*, vult accipi Galenus: Celsus: *Si prandet aliquis, utilius est exiguum aliquid, & id ipsum siccum, sine carne & potione sumere*. Seneca de suo prandio: *Panis deinde siccus, & sine mensa prandium*: Hinc panem comedere, & panem siccum comedere, est jentare, vel prandere. Nam multi solo pane con-

contenti erant : qui aliquid cum pane, fumebant palmulas, vel caricas, vel mellis, vel salis aliquid, vel casei. Martialis :

Si sine carne voles jentacula sumere frugi,

Hæc tibi vestino de grege massa venit.

Plerique certe frigida tantum. Julius Capitolinus de Gordiano : *Frigidorum percupidus, nec facile per æstatem, nisi frigidas, & quam plurimas bibit; & erat corporis vasti: quare magis ad frigidas unguebatur.* Nihil hic necesse est legere *frigidas*, & intelligere mentas; multo minus edit, scribendum est; ubi est *bibit*. Frigida enim hæc, tam cibum, quam potum denotant. Deinde speciatim de frigidis aquis loquitur. Non ignoro, quæ sint *ψυχραι τεταπειναι*: sed hic frigida recte legi contendo: quæ sæpe in prandio, & sine mensa, fumebantur; ut in illis Spartiani, qui tradit Pescenninum, militibus, qui raptum gallum gallinaceum comederant, addidisse hoc, pœnæ loco, ut in tota expeditione, in commanipulatione, nemo focum faceret, ne unquam recens coctum cibum sumerent, sed pane & frigidis vescerentur, appositis speculatoribus, qui id curarent. Ubi profecto mensæ intelligi non possunt. Injunxit autem hic Pescenninus his militibus, ut non aliter cænarent, quam vulgo prandebant. In prandio enim panem, & si quid esset frigidi, & cocti ad manum cibi, sumere licebat: focum facere, & cibum coquere vetitum erat. *ἄπυρον τροφοὴν* vocant *ἄπυρον ὄψον*. Polyænus: *Ἐκέλευεν ἀραιῶν ὀρθῆς ἄπυρον ὄψον: Jussit stantes prandere frigidis.* Ita enim rectius veritas, quam cibum incoctum, vel crudum: vox enim ista non semper denotat quod igni admotum non fuit, sed etiam quod igni non admovetur, calidum, & ab igne recens non est. Sic Catonem, *δεῖπνον ἀφελὲς, ἢ ἀραιὸν ἄπυρον*, prisco more, amasse scribens Plutarchus, non intelligit eum crudis & incoctis tantum (nam ne pane quidem vesci potuisset) pransum, sed frigidis: pane solo, vel cibo non recens cocto, ut dixit Spartianus: aut quem coqui non esset necesse; qualia poma & olera quædam &c. Leviter igitur prandebant: hoc est, quod *cibum vilem brevemque* dixit Marcellinus, de Juliano suo loquens. Plinius: *cibum levem & facilem*. Frontinus: *pane vesci*. Ab simili frugalitate Orientalium, etiam illud est, quod apud Hebraizantes Novi Instrumenti scriptores, *ὁ ἀρετός*, pro victu, & quolibet cibo ad vitam sustentandam necessario, sumitur; unde & Dominus nos jussit pro rebus ad hanc vitam necessariis, panem duntaxat Deum orare. Lautius quidem prandere, & in prandio largius se invitare, cumprimis vitio dabatur, etiam in communi vita, nedum in militari; ubi prandebant, ut paratiores essent ad obeundos labores: hinc, *pransus*

paratus; Proverbium; cui alludens Cicero opponit in Miloniana, *pransus potus*. Adde *inscitiam pransi poti oscitantis Ducis*. Nam rarissimi quidem vinum; multi in prandio nec bibebant: quidam perfuso aqua pane, cucumere aut lactuca nitum levabant. Suetonius Augusto: *Neque temere interdum bibit; pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, aut lactuculae thyrsus, aut recens arduumve pomum succi vinosioris*. Sed nos pæne jam hæremus in hoc prandio diutius, quam ex Disciplina Militari licet. Cænæ hora apud Veteres nona, vel decima; otiosi temporarius; serius negotiosi cænabant. In Castris; Livius IX. *Nihil quietior Romanus exercitus imperio Ducis continetur: decima erat fere diei hora, quum cibum capere Consul milites jubet; præcipitque, ut in armis sint, quacunque diei noctisque hora signum dederit*. Et in XXIII. *Et ad decimam diei horam coactis militibus, corpora curare, somnoque operam dare, ut primis tenebris convenire ad signum possint*. Possit hic videri paulo maturius extra ordinem cœna imperata; labente tamen die, Prætorio misso iustum tempus, quia finita cœna, vigiliarum initia signo dato nuntiabantur. Congruit id Cyri instituto; cujus milites, dum luceret cænasse, scribit Xenophon. Ad vesperam vocabant Antiqui: *Nam viles & rusticos cibos ante ipsos quibus coxerant focos sumebant*; ut ait Salvianus: *eosque ipsos capere, nisi ad vesperam non licebat*. Hinc Cœna olim vespertina; & opponitur tempestivis conviviis; quæ de die, hoc est, medio die, aut non multo secus ante iustam horam inibantur: ea enim neque in Urbe, absque omni culpa erant; & in Castris imprimis solutæ disciplinæ. Livius de Hannibalis milite Capuæ luxuriante: *Cæperunt epulari de die, & convivium non ex more Punico, aut militari disciplina esse*. Aliquando tamen, expeditione instante, maturius jubebantur corpora curare. Id enim cœnæ proprie erat, quando in prandio parcius curarent corpus, & modico se cibo tantum velut accingerent ad bellum. Livius XXV. *Electis idoneis centurionibus militibusque, & scalis in occulto paratis, cæteris signum dare jubet, ut mature corpora curarent, quietique darent; nocte in expeditionem eundum esse*. Eodem: *Reliquum diei expediendis armis, & curatione corporum consumtum, & major pars noctis quieti data*: Liv. V. *Præcipitque jam die curare corpora milites jubet; & passim*. De Hannibalis cœna turbat nescio quid Frontinus: *Hannibal surgere de nocte solitus, ante noctem non requiescebat; crepusculo demum ad cœnam vacabat; neque amplius quam duobus lectis apud eum cænabatur*. Quid, quæso, in eo magnum, si ante noctem non requiescebat; si crepusculo demum vespertino cænabat? videtur fuisse ante lucem. Livius respicit *Vigiliarum somnique, nec die*

nec nocte discriminata tempora. Id quod gerendis rebus superesset, quieti datum; ea neque molli strato, neque silentio accersita. Nemo hic jam expectet lavacra, balinea, sudatoria, & id genus loca, etiam in Urbe, ut ille ait, Ædilem metuentia; nemo unguenta, quæque alia prisca luxuria communem in vitam induxit. Procul à mascula hac vita isthæc infamia. Vetita hæc severè; & sicubi per malam libidinem inreperent, continuo à bonis Ducibus coercita. Sic Scipionem vetuisse lavari milites, autor est Polybius. Sic Antoninus Caracalla, cum se militibus per omnia æquaret, inter alia etiam traditur balineis abstinuissè, apud Epitomatorem Dionys. In Epistola Marci Antonini: Avidio Cassio Cyriacas legiones dedi, diffuentes luxuria, & Daphnicis moribus agentes; quas totas excaldantes se reperissè, Casonius Vettilianus scripsit. Cui respondens Præfectus: Ille sane, inquit, omnes excaldationes, omnes flores de capite, collo, & sinu militi excutiet. Inprimis enim balinea & lavacra calida, contra Disciplinam existimabant, ut quæ corpus infirmum, & pigrum reddant, cum frigida & natationes firment. Qua de causa Veteres uti balineis hyeme; sic per æstatem natationibus utebantur. Quibus & milites post exercitia armorum indulgissè scribit Vegetius: Campum Martium vicinum Tiberi, ideo delegerunt, in quo juvenis post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac rursus lassitudinem, natandi labore deponeret. Sed non hæc in Castris commoditas, non hoc otium; & illa lavacra, luxus incitamenta, solutæ imprimis disciplinæ. Romanorum ille Alexander, cui Severo inditum est cognomen, apud Capitolinum: Milites Romani, vestri socii, mei contubernales, & commilitones, amant, potant, lavant; Græcorum more quidam se instituunt. Salustius Catilinario de exercitu Sullæ in Asia: L. Sulla exercitum, quem in Asia ductaverat, quo sibi fidum faceret, contra morem Majorum, luxuriose nimis, & liberaliter habuerat. Loca amœna, voluptaria, facile in otio ferocis animum militis molliverant. Ibi primum insuevit exercitus populi Romani amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata, mirari. Apud eundem, Marius: Quod carum aestumant, id semper faciant, ament, potent; ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conviviiis, dediti ventri, & turpissimæ parti corporis; sudorem, pulverem, & alia talia, relinquunt nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. En vitam, victumque Castrensem, & ingenium vere Martiale, cui sudor pro balineis, pulvis pro unguentis, & hæc ipsa epulis jucundiora. Notes tamen alibi, Præfecto, qui loco cesserat, ignominia tantum causa, balineis interdictum. Frontinus: L. Piso Titium, Præfectum cohortis, quod loco fugitivis cesserat, cincto togæ præciso, soluta

tunica, nudis pedibus, in principiis quotidie stare, dum vigiles venirent, jussit, convivisque & balneo abstinere. De eodem Valerius: Interdixit ei convivium hominum, usumque balnearum. De unguentis illis balnearum fociis, Cæsar dixit, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse. Sed hæc solutioris moris. Ex prisca Disciplina neque lavacra, neque lecti & triclinia in Castris: à labore & muneribus ad cœnam iverunt. Ibi super stramento, gramine vel pellibus accubuerunt. Nam accubuisse cœnantes, etiam in Castris, ætate Julii Cæsaris & circa, satis apparet, cum Duces quosdam sedentes cepisse cibum, notent tanquam insolitum. De Tiberio Cæsare Suetonius: *Eum vitæ ordinem in Germania tenuit, ut sedens in cespite nudo, cibum caperet; sæpe sine tentorio pernoctaret.* Et de Catone Plutarchus: *Post cladem Pharsalicam, sedentem semper cœnasse, nec recubuisse, nisi somni causa.* Sane veteres Romanos sedentes cœnasse, autor est Varro; unde & confidere dicebantur: postea viros discumbere cœpisse; mulieres sedere: quia turpis visus in muliere accubitus. Idem Marcus Curius probat, qui agresti se in scamno assidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem, spectandum præbuit. Etiam Heroës prisca gramineo sedili locantur. Quare Veteribus, in Castris, id quoque fortasse obtinuit: postea discubuerunt: Fere autem contubernales unà cœnasse videntur; utique quoties lautioris aliquid opsonii. In Pescennino Spartianus: *Decem commanipulones, qui raptum gallum gallinaceum ab uno comederant, securi percuti jussit. & mox: Decem, qui furto simul convixerant, jussit, ut denorum gallinaceorum pretia provinciali redderent.* Manipulus enim, five contubernium, utique sub Imperatoribus, ut diximus ad Hyginum, decem homines semper fuerunt. Glossarium vetus: Contubernium δεκαρχία, ἀκία, βάθ & ἀκίων. Apud Mauritiū etiam, & Leonem, contubernia semper decem hominum sunt. Leo: λόχ & ἡ εἰς & ἀκία, ἡ κεντρέρειον πάντων ἐστίν. Inde aciem per contubernia instruunt, id est, decem hominibus: quod cum & Mariana militia sæpius factitatum; & hic numerus dividendæ in tot centuriæ sit longe aptissimus, non aliter olim veteri Republica arbitror fuisse. Contubernales igitur convivebant; vel etiam Cyri apud Xenophontem instituto. Ac inde tandem natum vocabulum, quo hodie contubernales designamus, *companiones*; & quo centuriam, *compania*, quod eadem annona uterentur, panemque una comederent. Addebant autem in cæna pani, vel pulti cibum coctum & opsonii aliquid; eam in rem proprie pecunia militi numerata. Cum enim frumentum, vestis, tentoria, arma præberentur publicè, eoque nomine certum de stipendio pretium deduceretur; sola erant, quæ pecunia

cunia ad victum compararentur opsonia. Hinc Græci stipendium Romanum ὀψώνιον vocant: Nam cum stipendium dividant in ὀψώνιον & σιτηρέσιον, & interdum utrumque, interdum alterum tantum militibus dederint; Romani autem σιτηρέσιον in frumento acceperint: pecuniam, quæ erat maxima pars stipendii, non alio verius, quam opsonii nomine appellare potuerunt. Quemadmodum enim σιτηρέσιον, nunc frumentum est, nunc pecunia, frumenti nomine data: sic opsonium non tantum cibaria, quibus cum pane vescimur; sed etiam pecunia, quibus ista comparantur, ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμόν, ut aliquoties proprie dixit Dionysius, & Thucydides apud Pollucem. Ἦτις τε τριώβολον εἰς ὀψώνιον. Atheniensibus ipse etiam locus, in quo vendebantur cibaria, ὄψον. Veteres autem Græci minime invidiosa vocabula in istis amabant; quos secuti deinde Romani, nominibus quæ nihil nisi necessaria, & minima quæque præferrent, magna etiam stipendia appellabant. Sic annona, salarium, vasarium, clavarium, calcearium, stipendiorum & donativorum facta vocabula. Rarum & insolens, fœdo nomine aliquid accipere. Plinius: *Acceperat tertium decem millia, fœdissimo quidem titulo nomine unguentarii.* Sed ut ad cœptum revertar. Opsonio quod ad manum, carneque vel assa, vel elixa, in cœna utebantur. Frontinus: *Q. Metellius bello Fugurthino similiter lapsam disciplinam pari severitate restituit; cum insuper prohibuisset alia carne, quam assa elixave, milites uti.* Lipsius hic: O risu rem dignam! ô cumulum severitatis! quid, malum, igitur, crudis antea usi? considerare te iussi, imò nunc emendare (nec aliter evolvo) alia carne, quam à se assa elixave; vox, aut vocolæ duæ inferendæ, quas eduxi è con- simili verbo. Id plane jam consonat verbo, & Sallustianis illis, *ne quis cibum coctum venderet.* Quæ conjectura in textum est recepta; & mihi quoque fiebat probabilis: tamen cum inspicio Appianum, & Polyænum, idem de Scipione ad Numantiam narrante, dubitare cogor. Polyænus: ἐκέλευεν ἀριστῶν ὀρεῖς ἄπυρον ὄψον. δειπνῶντας ἧ, προσφέρεσθαι ἢ κρέας ὀπλὸν ἢ ἐφθόν. Appianus: Τὰτε σιτία αὐτοῖς ἀριστὸν κρέα ξεστὰ, ἢ ὀπτὰ εἶναι. Videntur in Castris istis, luxu perditis, variæ ciborum conditiones, & id genus gulæ irritamenta, vulgari in usu fuisse, quæ non tam cibi sunt, ut ille ait, quam mollis & luxu languentis animi insanæ cupiditates. Ideo Scipio & Metellus, quo removerent à castris ista μηχανήματα, quæ magis quam ipsam carnem appetunt luxuriosi homines, præceperunt quo genere cibi, & quomodo uterentur, nempe carne, & quidem assa vel elixa, id est simpliciter cocta (id enim proprie est assum, vel elixum, & opponitur, deliciis varie conditis) ἀπλῶς διαίταν vocant Græci.

Græci, qua etiam usi prisca Heroës, & quidem bubula assa ut plurimum: ea enim apud Homerum tam regibus quam privatis, tam senibus, quam juvenibus datur: elixa enim in usu non fuit. Somnus, Coenæ subjungitur; nec quicquam hic aliud observavi. Livius: *Tum quidem corpora cibo somnoque curant.* Virgilius:

Corpora curamus, fessos sopor allevat artus.

Nam neque somni horas liberas fuisse; & idem tempus omnes quieti dedisse, tradit Flavius Josephus.

CAPUT XI.

DE ITINERE.

Ed nos diutius quàm proposueramus, in his Castris & Castrensi vita, tanquam in otiosis stativis, desidemus. Boni Imperatores, non tantum sanitatis, sed etiam Disciplinæ causâ, in pacato subinde movebant castra, & militem huc illuc raptales exercebant. Sequamur morem eorum, etiam in his Exercitationibus nostris. Feramus signa. Signum profectionis, Tessera, vel Tuba, vel utraque dabatur. Tessera quidem sola, cùm, occultè Castris egrediendo, hostem fallere placeret: Utraque, cum aliquid extra ordinem edicere, quod Tuba significari non posset; aut quod ante horam moneri militem vellent; aut cum diversis è locis, castellisque, contrahendum agmen. Hinc illa tam frequens mentio Tesserae expeditionalis; Tesseraeque qua iter edictum; in Ammiano, aliisque: Sed, ex consuetudine militari, solis semivocalibus, quæ vocant, signis, non raro iter edicebatur; nec quicquam ante tubam enuntiabatur. Frontinus: *M. Licinius Crassus, percontanti, quo tempore Castra moturus esset, respondit, vereris ne, Tubam ut audias?* (ita enim scribendum ex vestigiis scriptorum Codicum, in quibus est *tubam id audias*; non, ut in vulgatis, *non exaudias*) Tria autem dabantur signa, diversis haud dubie modis sonifque; quò à milite distingui possent; sed & signis diversis: quamvis hæc confundant scriptores, ut fere similia; & modò tubæ, modò classici

me-

meminerint. Livius XXIV. *Classico signum profectionis dedit.* Idem XXIX. *Secundum eas preces cruda exta, cæsa victima, uti mos est, in mare porricit, tubaque dedit signum proficiscendi.* Valerius Flaccus:

Solverat amplexus tibi Tuba tercia signo.

Lipsius, Polybium explicans, primum signum classico opinatur datum: At paulo post Josephum citans, qui in primo signo *σάλπιγγα* singulariter ait sonuisse: in altero tertioque *σάλπιγγας*, primo tubam, secundo tertioque classicum credit cecinisse. Vegetius cap. XXII. quo conatur ostendere tubæ & cornuum differentem usum; præterquam quod ipse more suo turbat, ab aliena etiam manû, quæ ei interpretis loco esse voluit, vitiat; ut alibi ostendo. Discrimen autem quod in hac re ex isto colligitur, illud est; quod cum soli milites sine signis aliquid jubeantur, tubicini id fiat. *Sive ergo ad vigilias, aut agrarias faciendas, sive ad opus aliquod, vel ad decursionem campi exeunt milites, tubicini vocante, operantur; & rursus tubicini admonente, cessant:* At in principio capitis dixerat: *Tubicen ad bellum vocat milites; & rursus receptui canit;* quasi ad bellum sine signis iret miles; aut non consisterent signa, retroque ferrentur, cum canebatur receptui: quæ profecto ipse non intellexit; &, nisi fallor, ex Veterum aliquo corruptit, non descripsit. Videntur autem debere intelligi de tubicinibus singularium cohortium; qui, cum procurrere ante signa juberetur miles, cecinerint; ac iterum, sed mutatis modis, cum juberetur se ad signa recipere. De vigiliis quidem quod ait, in veteri Militia ita non fuit; ad Buccinam inibantur. Alibi etiam ipse dixit, *à Tubicine committi vigilias, à Cornicine revocari:* ex quo suspicetur aliquis, cubare in mendo alterutrum istorum locorum. Sed ea est Veterum in hisce rebus negligentia, dum alia tanquam nota transeunt, alia confuse dicunt, quasi quodam Eloquentiæ jure, ut difficile sit sæpe verum videre. Vegetius autem passim in hoc scripto, neque cum Veteribus, neque secum satis concors est. Sed loco priori pergit: *Cum autem moventur signa, aut jam mota figenda sunt, cornicines canunt.* Ex quo colligitur, tertium saltem signum classicum fuisse. *Leo ad buccinæ sonum militem vult procedere; & rursus, ad alium modum, consistere.* Signa igitur ad buccinam, hoc autore, ferebantur, aut constituebantur. Signiferum enim sequebatur miles; eo consistente, consistebat; procedente, procedebat; Dio, in pugna Philippenfi inter Brutum & Augustum, primò unum utrumque tubicinem cecinisse; mox alios quosdam pariter respondisse; eoque, ut se prælio pararent, monitos milites; deinde omnes reliquos. Ad pugnam istic vocantur, hinc ad iter:

proinde alii haud dubie modi; apparet tamen hæc similitudo, quod ter cecinerunt; & quod primò non omnes. Idem haud dubie etiam in itinere fuit: primò enim signum non potuerunt dare singularum cohortium tubicines, neque enim parati fuerunt: & Iosephus unius tantum meminit: quare ad Prætorium tum signum datum: Secundum, per totum exercitum; quo & parati esse jubebantur, & paratos esse significabant: *ἢ πάλιν αἱ σάλπιγγες ὑποσημαίνουσι παρεσκευάσθαι*, inquit Iosephus. Tertium plenum fuit Clasticum. Ad primum signum conclamabat vasa miles. Cæsar de bello civili primo: *Quo cognito, signum dari jubet, & vasa militari more, conclamari: illi exaudito clamore, &c.* Sicut enim cum ad arma conclamabatur, quando expediti in hostem ducendi erant, ad capiendum arma discurrebant; sic ad vasa sarcinasque componendas, cum vasa conclamabantur. Cum autem sola tessera dabatur signum, hæc conclamatio non fiebat; jubebanturque vasa silentio colligere. Livius XXI. *Itaque proxima nocte jussis militibus vasa silentio colligere, castra ab Ticino mota;* id paulo post appellat tacito; & alibi, silenti agmine proficisci. Raro id faciebant, nisi fallendo hosti, & in metu. Ideo conclamationem militare institutum appellat Cæsar, quod post prælium Dirrachinum castra movens, ne negligere videretur; & tamen, priusquam rescisceret hostis, ad iter proficisceretur, conclamare jussit, cum jam postremum agmen in portis pene esset. De hac enim conclamatione, non de illa altera, de qua mox loquimur, quod suspicatur vir clarissimus, accipiendus est Cæsar. *Duas, inquit, in Castris legiones retinuit, reliquas de quarta vigilia compluribus portis eductas, eodem itinere præmisit, parvoque spatio intermisso, ut & militare institutum servaretur, & quam serissime ejus profectio cognosceretur, conclamari jussit, statimque egressus novissimum agmen consecutus, celeriter è conspectu castrorum discessit.* *Καταλύουσι τὰς σκηνὰς, ἢ συνλῆθαι τὰ φορτία.* Detendunt tabernacula, & sarcinas colligunt. Erat enim hoc primum quod profecturi facerent; unde Varro: *Annus octogesimus me admonet, ut sarcinas colligam, antequam proficiscar è vita.* Nec colligebant tantum vasa, sed in fasciculum colligabant, ut apte humeris inter arma geri possent. *σκευάσειν* etiam dicunt Græci. Hic autem illud observatum monet, ne quis detenderet tentorium suum, priusquam Imperatoris Tribunorumque fuerint detensa; quemadmodum nec constituebant in positione castrorum; nisi iisdem prius constitutis. Ad secundum signum sarcinas jumentis imponebant. Addit Iosephus incendisse castra, ne ea essent usui hostibus: & ex eo signum expectasse, animis corporibusque paratos velut ex carceribus exire: Alioquin

quin modeste, nec admodum magno strepitu, movisse castra, docet Cæsar de bello Gallico sexto: Ubi simulans timorem, & fugæ similem profectionem, *majori strepitu*, inquit, *quàm Populi Romani fert consuetudo*, castra moveri jubet. Diruerunt interdum & munitionem omnem; sed ad primum haud dubie signum, non ad hoc secundum; tum enim vallos ex aggere repetebant, iisque exscindendis munitionem deiecerunt: non tamen semper, hoc fecerunt: post prælium Dyrrachinum; & Cæsar, & Pompejus, in suis veteribus ad Asparagum castris; quorum munitiones adhuc erant integræ, consedisse memorantur. Tertio verò signo dato, castra moverunt; primique è castris profecti sunt:

Soluerat amplexus tristi tuba tertia signo.

Addit Josephus singularem hic morem Romanorum, libro Αλώσεως III. Ἐξεῖναι ἢ ἔσπρατοπέδου δέον, ὑποσημαίνει μὴ ἡ σάλπιγξ, ἡγεμεῖ ἢ οὐδεὶς, ἀλλὰ ἅμα νύκτα καὶ τὰς μὲν σκηνὰς ἀναροῦσιν. πάντα ἢ ἐξαρτύνοντι πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ πάλιν αἱ σάλπιγγες ὑποσημαίνεισι παρεσκευάσθαι. οἱ ἢ ἐν τάχει τοῖς τε ὀρεῦσι, καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ὀππιδέντες τὴν ὑποσκήδην, ἐσπῶσιν ὡς περ ἐφ' ὑπαλλήλων ἐξορμαῖν ἔπιμοι. ὑποπιμπρᾶσι τε ἤδη τὴν παρεμβολὴν, ὡς αὐτοῖς μὲν ῥάδιοι ἐκεῖ πάλιν τειχίσασθαι, μὴ γένοιτο ἢ ἐκεῖνο ποτὲ τοῖς πολεμίοις χερίσμον. καὶ τίτον ἢ ὅμως αἱ σάλπιγγες προσημαίνουνσι τὴν ἔξοδον, ὀππαστέρχουσαι πὺς δι' αἰτίαν πινὰ βραδυνόντας, ὡς μή τις ὑπολειφθεῖν τάξεως. ὅτε κῆρυξ δεξιὸς τῷ πολέμαρχῳ ὠρυγὰς, εἰ πρὸς πόλεμον εἰσὶ ἔπιμοι τῇ πατρίᾳ γλώσῃ, τῆς ἀναπνέουσιν, καὶ κεῖνοι ποικυταῖς ἀντιβῶσι, μέγα τι καὶ πρὸς θυμον, ἔπιμοι λέγοντες, φθαίνουσιν τε τὸν ἐπερωτῶντα, καὶ πνέουσαν πινάματ' ὑποπιμπλάμενοι, τῇ βοῇ συνεξαίρουσι τὰς δεξιὰς. ἐπειτα προΐοντες, ὁδεύουσιν ἡσυχῇ καὶ μὴ κρόμου πάντες, ὡς περ ἐν πολέμῳ τὴν ἰδίαν τάξιν ἔκαστος φυλάσσων. Id est, Cùm autem castris egrediendum est, Tuba indicium facit: nemòque otiosus est; sed vel solo nutu moniti, tabernacula tollunt, omniæque ad profectionem instruunt. deinde iterum tuba ut sint parati significat. Illi autem cùm mulos & jumenta sarcinis oneraverint, velut in curuli certamine signum expectant. Castra verò incendunt: eo quod sibi alia munire facile sit, & ne quando hostibus eadem usui sint. Et tamen tertio quoque tubæ signo indicant, ut creetur: urgendo aliqua ex causa morantes, ne quis ordinem deserat. Dextérque Duci præco astans, si ad bellum parati sunt, voce patria terpercontatur. illique toties alacrit' & magna voce paratos esse se respondent, interrogantemque præveniunt: & Martio quodam spiritu repleti cum clamore dexteras erigunt. Deinde otiosè & cum omni decore progredientes ambulant, suum quisque ordinem velut in bello custodiens. Quem locum, quia rationem movendi castra describit, totum hic inserere volui. Vir eruditissimus

mus hic Præconem primo de castris ejicit Romanis; sed nullâ causâ, ut ad Hyginum dixi: deinde morem istum quamvis nusquam legisse fateatur, censet tamen interrogasse, an in procinctu essent? Nemo quidem alius Veterum distincte & clare hunc descripsit morem: tamen ea in bonis autoribus, præsertim in Cæsare, in ritibus militaribus proprietatis amante, vestigia reperio, quibus hunc morem indicari, obscurum non est: & illud satis apparet, proprie hunc clamorem expressisse Josephum, nec conclamasse milites in procinctu se, sed paratos esse. In primo Gallicorum commentario, cum ingens Germanorum timor omnem exercitum occupavisset, aded ut quidam Cæsari renuntiarent, cum castra moveri, ac signa ferri jussisset, non fore dicto audientes milites, neque propter timorem signa laturos, Cæsarem oratione habita edixisse, se proxima nocte de quarta vigilia castra moturum, ut quamprimum intelligere posset, utrum apud eos pudor, atque officium, an timor plus valeret: quod si præterea nemo sequatur, tamen se cum sola decima legione iturum, sibi que eam Prætoriam cohortem futuram. *Hac oratione habita, inquit, mirum in modum conversæ sunt omnium mentes; summaque alacritas & cupiditas belli gerendi innata est, princepsque decima legio per Tribunos militum ei gratias egit, quod de se optimum judicium fecisset; seque esse ad bellum gerendum paratissimam, confirmavit.* Idem Cæsar, suscepturus Civile Bellum, in Italiamque moturus, cum apud legionem decimam tertiam concionatus esset; iisque rationem consilii sui aperuisset: *Conclamant, inquit, legionis XIII. quique aderant milites (hanc enim initio tumultus evocarerat; reliquæ nondum advenerant) sese paratos esse Imperatoris sui, Tribunorumque plebis injurias defendere. Cognita militum voluntate, Ariminum cum ea legione proficiscitur.* Lucanus, in hac conclamatione militum Cæsaris, etiam ritum dextras attollendi, quem notat hic Josephus, describit: Lælium enim primipilum inducens præeuntem, verba, quibus sese ad omne facinus pro Cæsare paratum ostendit, adjicit:

His cunctæ simul assensere cohortes.

Elatasque altè, quæcunque ad bella vocaret,

Promisere manus; it tantus ad æthera clamor.

Apud Cæsarem eodem primo libro: *Totis castris milites circulari, & dolere, Centuriones Tribunosque militum adire, atque obsecrare, ut per eos Cæsar certior fieret, neu labori suo, neu periculo parceret, paratos esse sese, posse & audere transire flumen.* Eodem: *Concurrebant legati Tribunique militum, ne dubitaret prælium committere, omnium esse militum paratissimos animos.* Quæ loca ostendunt, proprie reddidisse Josephum conclamationis militaris,

taris, & reböantium vocem, ἐτοιμοί, parati, paratissimi; hinc proverbium, *pransus paratus*. Possit aliquis suspicari, corruptum & inde vocabulum *barritus*; nisi & Germanorum esse, & in ipsa acie, non cum egrederentur è castris, tolli, traderent Veteres. Educi militem portâ Prætorîâ, ostendit Polybius; & ita vulgo fieri solitum, non est dubium. Spectabat enim illa, ut ait Vegetius, locum qui ad hostes respiciebat; aut si iter agebatur, illam partem attendebat, ad quam erat profecturus exercitus. Non rarò tamen pluribus portis observes eductos. Cæsar, cum post prælium Dyrrachinum ab hoste recederet, duas in castris legiones retinuit; reliquas de quarta vigilia compluribus portis eductas, eodem itinere præmisit. Ante prælium Pharsalicum Cæsar: Tunc Cæsar apud suos cum jam esset, agmen in portis differendum est, inquit, iter in præsentia nobis, & de prælio cogitandum; sicut semper depoposcimus; animosius ad dimicandum parati, &c. Livius: Nec detreclavit Hannibal, ut signa portis efferrî vidit. Ut igitur, quod in prætentura militum, porta Prætorîa cum in hostem iretur, ita portis principali lateribus prætorîi, & in retentura proxime eas confidentes copias, verisimile est eductas. Quoties in hostem erumperent, omnibus legimus sæpe portis erupisse. Sed nos de agmine agimus. Elatis è castris signis, explicabant agmen, & eam illi formam dabant, quam in itinere, aut acie servaret.

Cum longa cohortes.

Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto.

Livius II. Classico signum processionis dedit: quum maxime agmen è castris explicaretur, Volsci, ut eodem signo excitati, novissimos adoriuntur. III. Consul Romanus, priusquam totis viribus fulta constaret hostium acies, intulit signa, adortusque, nec omnes dum eductos, nec qui erant satis explicatis ordinibus. Non enim mediocris cura erat Veterum, ob insidiarum oportunitatem, quomodo in hostico agmen ducerent; & pæne major, quam in ipsa acie, quia majus periculum. Vegetius: Qui rem militarem studiosius didicerunt, asserunt plura in itineribus, quam in ipsa acie pericula solere contingere: nam in conflictu armati sunt omnes, & hostem eminens vident (ita scribendum, non cominus, ut est in vulgatis) & ad pugnandum animo veniunt præparati. In itinere autem, minus armatus, minusque intentus est miles, & superveniente impetu, vel fraude, repente turbatur. Ideoque omni cura omnique diligentia providere debet Dux, ne proficiscens patiatur incursum; vel facile, ac sine damno, repellat illatum. Nam in acie erant expediti; hic impediti sub sarcinis: in acie parati, hic imparati. Cæsar: si propter inopiam rei frumentariæ, Romani sese recipere cepissent, impeditos agmine &

sub sarcinis, infirmioresque animo adoriri cogitabant. Idem: Illi exaudito clamore, veriti ne, noctu impediti, sub onere configere cogerentur. Hirtius Alexandrino: Adeoque à Barbaris est contemptus, ut in agmine dimicare sit coactus. Quare Vegetius jubet Ducem id agere, ut naturam locorum, per quæ ducendus est exercitus, & bene cognitam habeat, & perspectam; cujus rei aliquot dat præcepta: Primum, inquit, itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum intervalla; non solum passuum numero, sed etiam viarum qualitate, (ita enim scribi debet) perdiscat, compendia, diverticula, montes, flumina, ad fidem descripta, consideret, usque eò, ut solertiores duces itineraria provinciarum in quibus necessitas geritur, non tantum adnotata, sed etiam picta habuisse firmentur; ut non solum consilio mentis, verum aspectu oculorum viam profecturis eligerent. Quo in loco obiter moneo, mihi suspectum illud esse; necessitas geritur; & ab imperitis videri repetitum ex superioribus: Itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, &c. non enim, opinor, dixit necessitas geritur; nec habet idoneum hoc loco sensum. Necessitas quidem Vegetio interdum significat locorum iniquitatem, quam evitare nequeas, ut libro I. Prout loci qualitas, vel necessitas postularerit, castra facienda sunt. Idem de ponte: Defensores milites debet accipere, à quibus tamdiu teneatur, quamdiu locorum necessitas postulat. Quo sensu si hic accipienda necessitas, legere possis; itineraria provinciarum in quibus necessitas; vel in quibus necessitas reperitur. Alibi necessitatem vocat ipsam pugnam, & periculum pugnae, libro III. Qui magis exercitati, qui sint in necessitatibus fortiores. Idem: Maxime autem tractandum est, utrum expediat necessitatem protrahi, an celerius dimicari. Idem: In necessitate subita, quæ terrent, provisæ, non solent esse formidini: hoc sensu, ut necessitatem protrahere, sic necessitatem geri, dixisse possit videri. Offendit tamen, ut verum fatear, aures meas, & malim timetur, vel tale aliquid: si quidem fervare hoc loco vocem necessitas velis; nec si hac deleta, res geritur, rectius putes substitui. Sed hæc obiter. Jubet præterea à prudentioribus, & locorum gnaris, omnia perquirere, interciperi duces peritos, & quidem complures, eosque custodiæ mancipare, addita poenæ, vel præmii ostentatione; occultare quantum licet, quod ducatur agmen, & omnia late explorare, &c. Romani autem præter hæc, quæ sua cuique suggerit prudentia, habuerunt certam agminis ducendi rationem tutam & compositam, à qua rarè admodum recesserunt. Ea enim in omni bello populi Romani fuit Disciplina, nihil ut temerè, nihil inconsultò, sed omnia certâ ratione, certoque gererent ordine, quo nihil

hil nec opinati timerent, præliq; etiam parati quodammodo essent, cum erant imparati: plane ut re bene perspecta, dici merito queat, non tantum instructum ad pugnam exercitum Romanum, in acie stare, sed castra nihil aliud esse, quam confidentem, nec agmen aliud, quam ambulantem aciem. Nos, ne huic parti desimus, videamus primò universam agminis speciem; deinde singulas partes consideremus. Varro apud Servium: *Duo sunt genera agminum: Quadratum, quod immistis etiam jumentis incedit, ut ubi vis possit considerare: Pilatum alterum, quod sine jumentis incedit, sed inter se densum est, quò facilius per iniqua loca transmittatur.* Scaurus, de vita sua. *In agrum hostium veni, pilatim exercitum duxi, id est, strictim, & dense.* Quærent Docti, quæ sint hæc genera, quæ formæ agminis? Lipsius, duo genera agminum Polybii explicans, monet, ad hæc pertinere locum Varronis; sed videri in altero genere nulla interponere jumenta: quod se non videre, quò verum esse possit: Nam, ut Polybius quidem describat, non immixta fuisse, sed tamen intersita, sic ut ordines non turbarent; & triplex modò agmen omnium copiarum esset, haud aliter quam in acie instructa. Habere se & hoc dubium, quod Servius prius agmen quadratum appellet, non magis alterum: hoc enim verius; certe de isto in hostili agro, & Salustium, & Senecam sensisse, ubi quadrati agminis meminere. Salmasius de quadrato quidem agmine propriè non agit, in iis quæ scripsit de Re Militari; sed de quadrata acie; de qua tamen interpretatur aliquot Veterum loca, in quibus quadrati agminis mentio: ut illum Tibulli:

Seu sit opus acies quadratum sistat in agmen.

Et Catonis illa: *Unà depugnatio est fronte longa, quadro exercitu.* Item Senecam, qui de Sextio ait: *Movit me imago ab illo posita, in quadrato agmine exercitus, ubi hostis ab omni parte suspectus est pugnae paratus.* Probat autem multis, quadratam aciem non esse Romanis eam, quæ Græcis *πτερυγίων τάξις*, & interdum *πτερυγιον*, & *πτεράπτερον* vocatur; id est, quæ spectat in quatuor partes, & ab omni latere habet milites contra hostem obversos. Negat idem quadratam aciem Romanis esse, quæ æqualem latitudini longitudinem, & tantundem introrsus militum, quantum in fronte habeat, quam Græci vocant *πτερυγισμὸν τάξεως*. Nec eam quæ quadratam pedaturam, quam *ἐμπαδὸν* appellant, occupat. Nunquam hunc *πτερυγισμὸν* in acie instruenda observasse Romanos; nec eo sensu quadratam aciem, aut quadratum exercitum, nuncupasse, cujus latitudo æqualis esset in omnes aspectus latitudini; sive ex numero militum oriretur ea quadratura, sive ex loci facie: Quadrata ligna dice-

re Latinos de trabibus quamlibet longis; quæ lateribus tantum sint quadratis; & quadratum saxum, quod longius est quam latius; quamvis cubi figuram non ferat. Hanc esse formam exercitus quadrati, satis esse, ut hoc nomen gerat, frontem habere rectâ lineâ exæquatam, & ad extremitates angulos rectos. Hanc *quadrata fronte* dici Vegetio, & quadratam, quæ quaternos introrsus habeat ordines. Non disputabo hoc locum cum viro clarissimo, quam Romani vocaverint aciem quadratam, dum ipse fateatur quod fatetur; Vegetium à quatuor ordinibus hoc deducere nomen, non à forma, quæ habet frontem rectâ lineâ exæquatam, & ad extremitates angulos rectos: si enim hoc satis esset, si minus simplex, at certe duplex acies, quam ibi palàm distinguit à quadratâ, quadrata dici deberet: utraque enim rectam frontem, rectosque frontis angulos habet. *Producendi ergo, inquit, tyrones sunt semper ad Campum, & secundum matriculæ ordinem, in aciem dirigendi; ita ut primo simplex extensa sit acies, ne quos sinis, ne quas habeat curvaturas, ut æquali legitimoque spacio miles distet à milite. Tunc præcipiendum, ut subitò duplicent aciem ita, ut in ipso impetu is, ad quem respondere solent, ordo servetur. Tercio præcipiendum, ut quadratam aciem repente constituent.* Non igitur Vegetio sufficit oblongam, & rectis angulis esse frontem, ut acies dicatur quadrata. Aliud præterea requirit, nec in hoc nomen recipit duplicatam aciem. Hoc si mihi concesserit vir celeberrimus, quod ibi docet, non tantum concedit, non ultrà pugnabo; nec ulla est causa pugnandi: vix quenquam veterum Romanorum quadratæ aciei mentionem facere, memini, sed quadrati exercitus; & sæpissime agminis, etiam cum de acie loquuntur. *Reco- nosce mecum verba paulo ante citata: Una depugnatio est fronte longa quadrato exercitu.*

Seu sit opus acies quadratum sistat in agmen.

Movit me imago ab illo posita, ire quadrato agmine, ubi hostis ab omni parte suspectus est, pugnae paratus. Adjice his alia. Salustius de Mario: Neque tamen victoria secors, aut insolens factus, sed pariter atque in conspectu hostium quadrato agmine incedere. Livius XXXI. Consul equitibus jussis, quæ quisque posset opem ferre laborantibus, ipse legiones è castris educit, & agmine quadrato ad hostem ducit. Et Livius XXXIX. Inde tertia vigilia sublati signis, quadrato agmine principio lucis ad Tagi ripam perveniunt. In Ludo quoque describit Livius quadratum agmen juvenum, qui testudinem fecerunt fastigiatam, sicut tecta ædificiorum sunt. Quum alios decursus motus edidissent; quadrato agmine facto, scutis super capita densatis, stantibus primis, secundis submissioribus, tertiis magis, & quartis postremis etiam genu nixis,

nixis, fastigiatam, sicut tecta ædificiorum sunt, testudinem faciebant. Sexageni juvenes erant, qui instruebantur in formam quadrati, parte altera longioris; quinque vel sex ordines in latitudinem; decem vel duodecim in longitudinem: qui more Vegetiano ordinati, occupabunt triginta per triginta sex pedes. Hirtius de bello Gallico VIII. *Hac ratione pene quadrato agmine instructo, in conspectum hostium, celerius opinione eorum, exercitum adducit.* Nec profectò scriptores Rerum Romanarum, sine iusta & gravi causâ, in eo conspirant, quod toties quadrato agmine in hostem duci scribunt, nunquam quadrata acie. Quid enim non dicit potius Varro, vulgarem aciei formam esse fronte longa, & quadrata, vel fronte longa, quadrata acie? De acie enim loquitur, non de itinere. Quid non Seneca? hostem enim ab omni parte pugnae paratum imaginatur. Quid non cæteri? in conspectu hostium incedentem describunt exercitum. Quid hic tam accurate loquuntur, qui in plerisque istis rebus tam confuse? Nam & Latini interdum agmen pro acie accipiunt, & contra etiam pro agmine aciem; præsertim sequioris ævi scriptores. Vegetius de itinere: *Illud quoque vitandum, ne per negligentiam aliis festinantibus, aliis tardius incedentibus, interrumpatur acies, aut certe tenuetur.* Etiam Græci πελάγωνα τὰξιν solent in itinere vocare agmen quadratum. Haud dubie igitur hic tam accurati, ad evitandam ambiguitatem, quod nimirum aliud est quadratum agmen, aliud quadrata acies. Res ipsa examinetur. Cum acies in quadratum agmen consistit, vel exercitus quadrato agmine in hostem ducitur, instructum fuisse vulgari & legitimo modo, Cato disertè dicit. Eam autem fuisse Veteri Republica rationem instruendi, ut exercitus in triplicem aciem tribueretur, notum est: hæ acies fronte longa erant, & eadem longitudine omnes. Nec multum introrsus latitudinis habebant, si cum frontis longitudine comparentur; ne universæ quidem: Sed erat inter singulas spaciū ali- quid ad concurrendum; & interdum sequebantur eodem ordine impedimenta. Hinc ἐμβάδον illud, quod occupat totus exercitus, ad quadratum accedit. Neque enim refert, an ad pedem quadratum. In Martio, non in Mathematico pulvere versamur. In acie frons longior, contractior in itinere: quia tamen universa forma ad quadratum accedit, utrumque recte dicitur agmen quadratum. Accedit, quod latera sæpe eques tuebatur, quo, cum prima acies in fronte esset, subsidia à tergo, non quidem efficiebatur, ut in omnes partes spectaret acies: triplex enim erat, & eodem tota spectabat: sed tamen ut ab omni parte miles esset; & totum agmen quadratum. Unde de agmine quadrato, ab omni

parte suspectum hostem, & pugnae paratum, dicit Seneca. Posteriori Militia quamvis ratio dividendi copias, & instruendi, commutata sit, mansit tamen eadem in universum ratio: & quoties agmen vicino hoste ducebatur, in latum exporrigebatur; aliae copiae frontem, aliae tergum tuebantur, receptis in medium impedimentis; unde tota forma exivit quadrata. Hirtius: *Agminis ordinem ita constituit, ut legio VII. IIX. IX. ante omnia iret impedimenta: deinde omnium impedimentorum agmen (quod tamen erat mediocre, ut in expeditionibus esse consuevit) cogeret XI. ne majoris species multitudinis accidere hostibus posset, quam ipsi depoposcissent. Hac ratione pæne quadrato agmine instructo, in conspectum hostium, celerius opinione eorum, exercitum adducit.* Vides, quod sit quadratum agmen, cujus universa forma ad quadratam accedit: ac ideo videtur hic dixisse, pæne quadrato agmine; quod cum una tantum à tergo legio esset, ibi minus æquaret dispositionem, & longitudinem frontis tres legiones habentis. Leo: ἡ δὲ συνεαλμμένη πορεία, ἢ πετάγων & ἡ παραμήκης μὲν, ἢ πάνυ δὲ πύπο ἔχουσα τὸ σχῆμα, ἀλλὰ σήμερον εἰς πᾶν & καιρὸν ὠφέλιμος ἐστὶ, ἢ εὐμεταχείρητος ἢ ἀσφαλής. Interdum etiam lateri militem adjecerunt. Tale agmen Germanici, incurfionem, impetumque Germanorum metuentis. Tacitus: *Incessitque itineri & prælio: pars equitum & auxiliariae cohortes ducebant, mox prima legio, & medius impedimentis sinistrum latus undevicesimant, dextrum quintani clausere; vicesima legio terga firmavit: post cæteri sociorum.* Quod est quadratum agmen illius ævi, plenum & iustum, & ab omni parte milite firmatum. Ex quibus locis apparet, non id referre, an post singulos manipulos, an verò post singulas legiones, an denique in medio omnium sint impedimenta; nihilominus quadratum agmen est. Neque hoc facit quadratum agmen, quod immistis jumentis incedit: nam sæpe etiam agmen, quadratum, præsertim de Castris in hostem, educitur sine jumentis ullis: neque hoc dicit Varro; sed agmen quadratum commode etiam immistis jumentis incedere posse; quia frontem habet, & tergum in latum extensa, & milite tuta; inter quæ immisceri possunt jumenta absque ullo periculo; non item in pilato. Livius XXI. *Hannibal agmine quadrato amnem ingressus fugam ex ripa fecit: Eodem: P. Cornelius Consul, triduo forte postquam Hannibal ab ripa Rhodani movit, quadrato agmine ad castra hostium venerat, nullam dimicandi moram facturum.* Et de Antiocho lib. XXXVI. *Elephantes agi ante signa terroris causâ jussis, quadrato agmine ad urbem incessit.* Xenophon quidem improbat agmen quadratum hoste insequente: & scribit usu compertum esse, ὅτι πλείστον ισόπλευρον πονηρὰ τάξις εἴη.

παλειών ἐπομένων; nempe in locis angustioribus: quia, ubi angustior est via, gravis armatura suo loco excludatur; & partim prematur, partim turbetur phalanx illa, difficulter mobilis; est enim locorum parentium; quia agmen suapte natura longius, ubi in latum panditur, fit quadratum. Pandi agmen in patentiore Campum, dixit Livius: hinc Sernpronius opponit inter se, *passim*, & *pilatim* iter facere. *Quartum*, inquit, *signum accedebat, sive pilatim, sive passim iter facere volebat*. *Passim*, id est expanso in latum agmine; *pilatim*, densato & stricto. *Pilatim* autem agmen est, quod fronte angustiore oblongum, & ut Varro ait, inter se densum est. Et dici videtur *pilatim*, idè quòd densum, nihilque præter pila & arma præferat; vel potius quod in formam pili lateribus longius. Ita Vegetius, quam inter genera depugnationum sextam numerat, dicit exporrigi quasi veru. Vegetius: *Reliquam autem partem exercitus tui longissime à dextra parte adversariorum remove, & in directum porrige, quasi veru*. Et paulo post: *Acies tua extenditur, & totam se porrigit ad similitudinem l. Literæ; longissimeque recedit ab hostibus, quo genere in itineribus sæpe configitur*. Opponitur hoc quadrato; item tenui laxo & soluto agmini, quia fronte brevi, & densum est: incedere hoc ait sine jumentis, nimirum, quia inter se densum est, & fronte angustiore, quod necesse est in locis iniquis, quò fit, ut jumenta non satis tutò duci queant. Ac certe in ejusmodi locis, parum admodum impedimentorum ducebant. Livius libro XXXIX. de ratione bellum in Liguriis gerendi: *In Liguribus omnia erant, quæ militem excitarent, loca montana, & aspera; quæ & ipsis (malim ipsa) capere, labor est: & ex præoccupatis dejicere hostem, itinera ardua, angusta, infecta insidiis, (vel potius, cum viro doctissimo, itinera ardua, obsepta, infesta ab insidiis) hostis levis, & velox, & repentinus, qui nullum usquam tempus, nullum locum quietum esse sineret. Itaque non lixa sequebatur, non jumentorum longus ordo agmen extendebat; nihil præter arma, & viros, omnem spem in armis habentes. Leo: Si incursionem in hostilem terram cum peditatu facturum es, idque per condensa & angusta loca, neque magnum equitatum, neque multa impedimenta feras. Idem, ejusmodi in locis, si cum impedimentis iter sit faciendum, exercitum ducere jubet ἐν ὁρείᾳ ὁδῷ, ut vocant Græci Tactici, id est, ut ipse interpretatur, ἢ καὶ μέτωπον μὴ σενῇ, καὶ ἢ τὸ βάδιον εἰς μῆκος ἐκτεινόμεν. Jube etiam diphalangiam instrui; imò, quando ne hæc quidem simul pugnare in hostem, simul impedimenta queat tueri, quod reliquum est militum, quatuor in partibus diphalangiae jubet collocari; ita ut ab omni parte tuta sint impedimenta, quæ ex Græcis desumpta*

sunt. Præterea jubent occupare loca idonea, cædere sylvas, & complanare, quantum licet, loca; de quibus infra. Nam si multum in ejusmodi locis impedimentorum trahatur, necesse est admodum longum agmen fieri; quod vitiosum est, & insidiis cum maxime patet. Facile enim est hosti vel perrumpere agmen, vel modò in primum, modò in novissimum agmen incurfare: quemadmodum Hannibali accidit in transitu Alpium, ubi agmen in angustias dimittere, & in longum extendere necesse habuit. De agmine Philopæmonis Livius: *Obtinebant autem longo agmine, propter angustias viæ, prope quinque millia passuum: cogeatur agmen ab equitibus; & maxime à parte auxiliorum; quod existimabat Philopæmon Tyrannum mercenariis militibus, quibus plurimum fideret, à tergo suos aggressurum.* Ejusmodi agmine in pacato utebantur, ubi nullus ab hoste metus. Cæsar Gallico V. de Sabino: *Prima luce sic ex castris profisciscuntur, ut quibus esset persuasum, non ab hoste, sed ab homine amicissimo, Ambiorige, consilium datum, longissimo agmine, magnisque impedimentis.* Agmen incautum vocat Livius alicubi: *Consul agmine incauto excessit, &c. ad Mutinam agmine incauto, ut inter pacatos ducebat.* Longitudo autem in agmine iter faciente, est extensio agminis à fronte ad tergum; sive per versus; latitudo à dextra parte ad sinistram per juga. Et hoc fere sensu agmen dicitur longum. Frontinus: *Iphicrates in Thraciam cum, propter conditionem locorum, longum agmen deduceret; & nunciatum esset, hostes summum id aggressuros.* Livius paulò ante: *Non jumentorum longus ordo agmen extendebat.* Vegetius: *Pluribus casibus subjacet amplior multitudo. In itineribus pro mole sua semper est tardior; in longiore autem agmine, etiam à paucis super ventum asolet pati.* Livius: *Longo agmine, nec continenti mæsti ac prope victi procedunt versus hostem, nec spe, nec animo certiores.* Est tamen ubi Livius aliter videtur usurpare, & longitudinem pro latitudine fumere, *ἐν πλάτεις ὁρμὴ μὴ*, ut dixit Leo. Libro III. *Tum quo fuerant ordine, in via exercitum omnem longo agmine circumdat hostium castris.* Non incessisse autem longo agmine Dictatorem Quintium, de quo loquitur, præcedentia ostendunt: *composito agmine, non itineri magis apto, quam prælio, si res ita tulisset, legiones duxisse.* At tale erat quadratum, non longum agmen. Ælianus etiam (fortassis quod tam in itinere, quam in acie nihil nisi phalangas describit) longitudinem sive *μή-* vocat, utrobique hanc partem. Alioquin, qui proprie loquuntur, ut ex citatis exemplis patet, Latini, & Græci, longitudinem, eam quam diximus partem vocant; aut, si quid aliud velint, addunt de qua parte loquantur, ne parum intelligantur. Leo tuta ait esse itinera, si in laxis

& amplis locis agmen ducatur, ὅτι μέτωπον ἐν πλαγίῳ τάξει εἰς πλά-
 τος, ἐν ἀρχιοπέρεσι μὴ καὶ τὸ πλάτος ἀκείας, βαθυτέρας μὴ καὶ τὸ πλά-
 χος. Ubi opponuntur τὸ πλάτος & τὸ πλάχος, quæ in acie eadem
 sunt. Nam ibi contra, longitudo vocatur, quæ in agmine latitudo, &
 latitudo, quæ in agmine longitudo. Longa acies, quæ frontem longam;
 lata, quæ introrsus plures habet ordines. Quam rem non animadvertit
 vir magni nominis; qui in libris de Militia, frontem aciei passim latitudi-
 nem vocat; latera vero longitudinem; & eadem ratione Antiquorum
 scripta interpretans, à mente eorum toto cœlo aberrat. Frontinus, libro
 stratagematum II. C. 3. de acie Cæsaris & Pompeji, ita scribit: *Cn. Pom-
 pejus adversus Cajum Cæsarem Palæpharsali triplicem instruxit aciem; quarum
 singulæ denos ordines haberent in latitudinem: Legiones, secundum virtutes cu-
 jusque, in cornibus, & in medio collocavit: spatia his interposita tyronibus sup-
 plevit. Adversus hanc ordinationem Julius Cæsar, & ipse triplici acie dispositis
 in fronte legionibus, sinistrum latus, ne circuii posset, admovit paludibus.*
 Ad hæc Lipsius: Noto, quod ait, denos ordines habuisse singulas Pom-
 peji acies in latitudinem: quid id sensu? opinor, hoc vult, cum quæque
 acies duas legiones haberet, in fronte quinas, & quinas aliis quinis, & qui-
 nis subjunctis, atque ita factos decem ordines, ut appellat, sive series &
 velut strigas: non enim tam distinctè in manipulos hic divisi, ubi tan-
 tus legionum numerus &c. Iterum in Analectis: Locus Frontini mihi
 obscurior est; & mens mea interpretantis quinas, & quinas cohortes ste-
 tisse; quæ vox male omissa: Sentio in quaque legione quinque cohortes
 stetisse in fronte, quinque alteras in subsidiis; & cum duæ legiones in
 quaque acie junctæ essent; decem igitur ordine stetisse; idque ordines
 totidem à Frontino vocari. Non nego, novitium esse, & ordines ma-
 gis vocari ipsas lineas simplices, & per seriem singulos viros: sed quid
 hic aliter faciam? si pro vulgato more, & sensu accipis, omnes istæ le-
 giones (undecim fuisse à Cæsare, & Appiano colligas, etsi Orosius non
 nisi octoginta octo cohortes numeret; sed idem in equitum numero
 falsus) omnes, inquam, in triplici, non nisi triginta viros habuerint in
 fronte, ut Frontini verba sunt; si tamen pura & recta. Ambigere enim
 me fateor, & an non magis denos ordines in altitudinem? Etsi ea quoque
 profunditas parva pro numero copiarum. Omnino ambigo; & nume-
 ri fortasse corruptus, ampliorque faciendus sit; quod rogo considera-
 re eos, quibus Mars & Ars ista Militaris, usu quoque nota. Citavi ipsa
 verba, ne quid mei viderem addere: & quia hæc à compilatoribus &
 excerptoribus Commentatorum (qui nescio quomodo fere incident in

errores Magnorum Virorum; eosque ceu *νεχίας δόξας* suspiciunt) jam video adducta tanquam lucem Cæsari, aut Frontino ferentia, cum nihil habeant veri, nihil tanto Viro dignum, nisi quod ipse non satis probet. Omnis autem hallucinatio hinc oritur, quod non intellexit latitudinem aciei esse τὸ βάθος: quod tamen dubium non est: & ex eo satis intelligi potest, quod *frontem* appellant longitudinem. Hirtius bello Africano: Pacidius equites exporrigere cepit in longitudinem, ut haberet facultatem turmas Julianas circumfundendi. Idem: Numidas ex subsidiaria acie ita extenuatos, & in longitudinem exporrectos, ut procul esse simplex acies à legionariis militibus videretur; in cornibus autem duplex. Sed omnem, si qua potest esse, dubitationem eximit Scriptor militaris: *Singuli armati in directum ternos pedes inter se occupare consueverunt; hoc est, in mille passibus, mille sexcenti sexaginta sex pedites ordinantur in longum, inter ordinem autem & ordinem, à tergo in latum, sex pedes distare voluerunt.* Nec aliter Græci Tacitici: *μῆκος* enim iis idem est in acie quod *πρόσωπον, ὄμμα, μέτωπον, παρῑτάξις, προσωποχία*: *βάθος* verò, *πλάτος*, & *πάχος* synonyma sunt. Nec sine ratione: cum enim in quadratis parte altera longioribus, longitudo vulgò longior pars sit, latitudo verò brevior, non alias partes tam in acie, quam in agmine, his vocabulis debuerunt designare; acies enim frontem habet longiorem, breviora latera: agmen in itinere contra. Quidam tamen Veterum etiam aliter utramque partem appellant. Livius Libr. XXXIII. *Cetratos & Macedonas hastis positos, quarum longitudo impedimento erat, gladiis rem gerere jubet; simul ne facile perrumperetur acies, dimidium de fronte demtum, introrsus porrectis ordinibus, duplicat, ut longa potius, quam lata acies esset, simul densari ordines iussit, ut vir viro, arma armis jungerentur.* Idem XXXVII. de acie Antiochi: *Regii tam lata acie, ne ex medio quidem sua cornua circumspicere poterant, nedum extremi inter se conspicerentur.* Salustius etiam de longitudine aciei: *late ire, & late exporrigere aciem.* Jugurthino: *Sic animis eorum arreclis equites in primo late, (ita enim hæc legenda, recte monuerunt viri docti: adjecit aliquis; quod intelligitur ire, inde factum latere) pedites quam arctissime ire, & signa occultare jubet.* Idem: *Aciem quam, diffidens virtuti militum, arte statuerat, quo hostium itineri officeret, latius porrigit; eoque modo ad Rutilii castra procedit.* Et Curtius lib. III. *Triginta & duo armatorum ordines ibant; neque enim latius extendi aciem pariebantur angustiae; paulatim deinde laxare se sinus montium, & majus aperire spacium ceperunt: ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam lateribus circumfundi posset equitatus.* Sed hæc ex consuetudine vulgata loquendi, & usu linguæ Latinæ; neque enim hoc

hoc sensu, opinor, tam recte dixissent, *longe ire, longe experrigere, & extendere aciem*. Unde & Vegetius, qui longitudinem cum latitudine alioquin in acie non confundit, cuneum in medio dixit latiore procedere: *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta acie primo angustior; deinde latior procedit; & adversariorum ordines rumpit*. De Frontino autem, scriptore Tactico, minime est ambigendum, quin ex more Tacticorum sit loquutus; præsertim quum decem ordines, illa ætate, justus quodammodo in acie instruenda numerus essent: Unde in Glossario, Contubernium, *δεκαπύλα, ἀνία, βάλανος & ἀνίων*. Sed nos viâ excédimus: redeamus ad agmen. Duo, quod nos docuit Varro, in hostico agminum genera; alterum, longa fronte quadrato exercitu; alterum, angusta fronte & densum: præter has formas, quas tradunt Tactici (quamvis & illæ ex his fluunt) vix Romanorum militari usu probatæ. Romani enim veteres, simplicius agentes, non tot formas agminis nobis descripserunt, quot Græci; quas, cum de acie agemus, ne quid omisisse videamur, explicabimus: hîc Romanorum divisionem tetigisse sufficiat. Igitur illi agmini in locis patentibus, & æquis; huic in angustis, montuosis, asperis, & iniquis locus est. Illud immistis jumentis etiam; hoc sine jumentis incedit. Utriusque in hostico usus. Nam in pacato, longo agmine incedebant; & sæpe, ne agris nocerent, regionemque pervastarent, via publica. Nec postrema causarum fuit, propter quas tanta cura, tantoque impendio munierunt vias Consulares; quod vellent legiones quolibet anni tempore commodè educi posse, & reduci.

CAPUT XII.

www.libtool.com.cn

DE AGMINE POLYBIANO.

Nunc autem, quo modus & ratio agminis ducendi cominus spectetur, sumamus aliquod ex veteri novâque Militia exemplum, cujus singulas partes examinemus. In veteri quidem Re Militari, ad quem nisi ad Polybium redeamus? Duo hic describit genera agminum; quorum primum ita se habet: In primo agmine sunt extraordinarii, ut qui proxime portam Prætoriam tendunt, quibus succedit dextra sociorum Latini nominis ala. Alam & extraordinarios sequuntur impedimenta sua. Deinde legio prima, suas à tergo sarcinas habens; post quas secunda eâdem ratione: Sequuntur enim hanc quoque jumenta sua, sed & alæ sinistræ, quæ novissimo in agmine est. Atque hæc, cum in hostem itur; cum verò ab hoste recedunt, extraordinarii, qui nunc primi agminis sunt, novissimum claudunt. Hoc agminis genere sæpe incessisse exercitus, apud Livium observare est, etiam cum instructi in hostem ducerentur. Livius XXXV. *Posteaquam relatum est, quantæ copię, & quo loco essent, totius agminis sarcinas in medium conjici, & triarios vallum circumjicere jussit: cætero exercitu instructo ad hostem accessit: hora secunda ferme concursus est, sinistra sociorum ala (ita legendum, recte monuit Liplius, non, ut in vulgatis, sociorum equitum ala; pedites enim alarii erant: equitum mox alio loco meminît) & extraordinarii prima in acie pugnabant. Consul legiones continebat in subsidiis. Ibi & dextram alam fuisse, deinde ostendit: extraordinarii, & alarum altera prima in acie; in subsidiis legiones, & altera ala; & omninò ad præscriptum Polybiani agminis acies ordinantur. Livius XXVII. Sinistra ala ab Romanis, & cohortes, quæ amiserant signa, in prima acie pugnabant.* Sed prioris diei acie Marcellus dextram alam; & extraordinarios habuerat in primo; his subsidio legionem duodevicesimam. Hoc quoque ex lege quam hic dat Polybius; qua alternis diebus alarum, & legionum altera præ-

præcedebant, & sequebantur, quo aquationis & pabulationis commodo, ex æquo, per vices fruerentur. In hoc autem ordine itineris patientiores campos nacti, præsertim vicino hoste, quo quadrato agmine incederent, itineri simul apti & pugnae, alarum sæpe & legionum alteram eadem acie, eodemque collocabant ordine; alteras verò in subsidiis; vel certe cum ad manum veniebatur, ex impedimentis evolutam legionem, sive dextra, sive sinistra, primo agmini junxerunt. In acie Fulvii Proconsulis contra Hannibalem, quinta legio, & sinistra ala in fronte; secunda legio & dextra (uti probabile est; non enim dicit Livius, in secunda acie.) Paulo post de acie Marcelli: *Ab hora tertia, quum ad noctem pugnam extendissent, fessæque pugnando primæ acies essent, ab Romanis prima legio, & dextera ala; ab Hannibale Hispani milites, & funditor balearis:* (ita enim hæc distinguenda; & intelligendum has primas acies utrinque fuisse, non has copias in aciem actas, ceu primæ aciei subsidium; ut vulgo videtur intelligi: *ab Romanis prima legio, ab Hannibale Hispani milites & funditor balearis*, id est, quæ primæ acies à parte Romanorum, & à parte Hannibalis erant, nam quæ sequuntur, distincta sunt) *Elephantique quoque, commisso jam certamine, in prælium acti. Diu pugna neutro inclinata stetit, primæ legioni tertia, dexterae alæ sinistra subiit, & apud hostes integri à fessis pugnam accipere.* Alibi solam alam in primo; duas legiones in subsidiis reperias. Livius XXXI. *Vix spatium instruendi fuit: eo cursu hostis in prælium venerat: dextera ala (nam in alas divisum socialem exercitum habebat) in prima acie locata est, in subsidiis duæ Romanæ legiones.* Sed hoc, cum *vix spatium instruendi esset:* Ideoque statim ut vidit Furius Prætor Gallos circumvenire à cornibus, & amplecti hostium aciem conari, ut & ipse dilataret aciem, duas legiones ex subsidiis, dextra lævaque alæ, quæ in prima acie pugnabat, circumdat: Alioquin quum ex hoc agmine instruebatur acies, & erat spaciū, non rare, ut diximus, alarum alteram cum altera legionum eadem in acie collocabant, duplicemque aciem instruebant. Nam quemadmodum veteri Militia duo agminum genera, alterum, per totas cohortes, legiones, & alas; alterum, per hastatos, principes, & triarios dispositum; quorum utrorumque rationem docet hic Polybius: sic etiam duo genera acierum eadem ratione erant. Nec semper instruebatur acies per hastatos, principes, & triarios, sed interdum per cohortes: & tria hæc militum genera in eadem acie collocabantur, ut in his exemplis, quæ adduximus, videre est. Falluntur enim, qui putant à Mario cepisse, ut per cohortes ordinaretur: sæpius manipulatim, fateor: non admodum tamen raro illa ratione

tione veteri Republica acies struebatur. Crebrius hoc genus agminis per cohortes in itinere; illud, per manipulos in acie; utrumque tamen & in acie, & in itinere, usu receptum. Illa acies fere triplex; hæc sæpius duplex erat. Marius ulum illius prioris aciei sustulit; sed hanc primus non induxit. Sed hæc suo loco. Hic quam rationem in istis aciei formis sint secuti, tetigisse sufficiat. Exempla autem harum acierum, quod ratio itinerum à scriptoribus plerumque omittitur, pro exemplis agminis hujus Polybiani adducere, necesse habuimus; & possunt commode eorum locum supplere. Equites modò suam quamque partem à tergo sequuntur; extraordinarii extraordinarios pedites; alarii alarios, legionarii legionarios; sicut in castris proxime suos tendunt: modò adequitantes impedimentis dextra lævaque, adversus incurSIONES hostiles latera tumentur. Hoc tantum Polybius. Certus tamen iis locus proprie non fuit, nec in acie, nec in itinere: Unde quemadmodum militibus & exercitui solent opponi, quod ad Hyginum notavimus; sic etiam in prælio sæpe ab acie, & in itinere ab agmine distinguuntur. Cæsar de bello Gallico IV. *Petebant uti ad eos equites, qui agmen antecessissent, præmitterent, eosque pugna prohiberent.* Eodem: *Equitatum, quod recenti prælio præterritum existimabat, agmen subsequi jussit: acie triplici instructa, & celeriter* II X. *millium itinere confecto, prius ad hostium castra pervenit, quam quid ageretur Germani sentire possent.* Livius XXI. *Itaque sub lucem cum equitatu Consul aderat, jussis quadrato agmine legionibus sequi.* Vides agmen opponi equitibus, & quidem quadratum; quod, quia proprie legionum est, nescio annè inde verius legio quadrata dicta, quam à quatuor millibus; quod autumat Festus. Hinc grave legionum agmen apud Historicos. Vides etiam equites nunc præcedere, nunc subsequi agmen. Præmittebantur quidem, cum in hostem iretur in locis planis & apertis, ut late explorarent hostem, pabulatione, frumentatione & aquatione prohiberent, exciperent excedentes ex itinere, carperent ac male haberent agmen, morarentur iter, opus castrorum tardarent; quorum in Historiis passim exempla. Cæsar: *Relinquebatur Cæsari nihil, nisi uti equitatu agmen adversariorum male haberet, & carperet.* Et paulo post: *Quum de tertia vigilia Petrejus atque Afranius castra movissent, equites repente sese ad novissimum agmen ostendunt; & magna multitudine circumclusa, morari, atque iter impedire incipiunt.* Eodem Cæsar: *Equitatu præmisso, qui novissimum agmen carperet, atque impediret, ipse cum legionibus subsequitur: nullum intendebat tempus, quin extremi cum equitibus prælarentur.* Hæc cum sequeretur Afranium & Petrejum Cæsar. At cum recede-

cederet à Pompejo, post prælium Dirrachinum, ipse in novissimo agmine equites habuit; Pompejus, qui sequebatur, in primo. Libro III. Neque verò Pompejus cognito consilio, *moram ullam ad insequendum tulit; sed eadem spectans, si itinere impeditos & perterritos deprehendere posset, exercitum è castris eduxit, equitatumque præmisit ad novissimum agmen demorandum; neque consequi potuit, quod multum expedito itinere antecesserat Cæsar: sed quum ventum esset ad flumen Genusum, quod ripis erat impeditis, consecutus equitatus novissimos prælio detinebat. Huic suos Cæsar equites opposuit, expeditosque antesignanos admiscuit C D. qui tantum profecerunt, ut equestri prælio commisso, pellerent omnes, compluresque interficerent; ipsi incolumes se ad agmen reciperent. Livius XXVI. Hannibal, omiſſa oppugnatione, recipere signa, & convertere agmen peditum, objecto à tergo equitatu, ne hostis instaret, cepit. Eundem in agmine locum, cum in hostem proficiscerentur, prælioque certare, aut castris castra conferre studerent, dedere interdum equitatu, in locis in quibus nullus ejus usus; aut cum nihil admodum in eo perterrito esset præsidii. Quanquam tum quoque in medio, veluti in castris, receptus legitur. De agmine Afranii Cæsar: Expeditæ cohortes novissimum agmen clauderant, pluresque in locis campestribus subsistebant; si mons erat adscendendus, facile ipsa loci natura periculum repellebat; quod ex locis superioribus, qui antecesserant, suos adscendentes protegebant; quum Vallis, aut locus declivis suberat, neque ii qui antecesserant morantibus opem ferre poterant, equites verò ex loco superiore in adversos (an aversos?) tela conjiciebant; tum verò magno in periculo erat res: tum inquirebant (scribe, tum vero magno in periculo erant, res tum requirebat) ut quum ejusmodi locis esset adpropinquatum, legionum signa consistere juberent, magnoque impetu equitatum repellerent: eo summo, repente incitato cursu, sese in vales universi demittere; atque ita transgressi, rursus in locis superioribus consistere: nam tantum ab equitum suorum auxiliis aberant, quorum numerum habebant magnum, ut eos, superioribus perterritos præliis, in medium reciperent agmen, ultroque eos tuerentur, quorum nulli ex itinere excedere licebat, quin ab equitatu Cæsaris exciperetur. Quotiens tamen totus equitatus in prælium non educebatur, nec dividebatur, ut pars ejus antecederet agmen, pars sequeretur, ut plurimum vel ad latera, vel ad tergum suæ cujusque partis, per totum agmen, ita ut memorat Polybius, distribuebatur: alii in primo, alii in medio, alii in novissimo agmine: & sicuti in castris, & in acie instructa, sic & hîc unaquæque pars equitatum suum habebat. Velitum, & reliquæ levis armaturæ, nullam hic mentionem habet Polybius; quia nec hi*

pars agminis proprie erant, sed longe lateque ut plurimum spargebantur, modò præcurrebant agmen, modò sequebantur, modò hinc inde explorabant; nunc cum equitatu, nunc absque eo: in montuosis quidem & alpeis locis, vice equitatus soli fungebantur; in campestribus, equiti miscebantur. Nam illud præcipue observari jubent, ut ea pars, ut ait Vegetius, ad quam *hostis venturus creditur, oppositis lectissimis equitibus, & levi armatura, nec non etiam peditibus sagittariis muniatur. Quod si undique circumfunduntur inimici, undique præparata debent esse subsidia.* Impedimentorum quoque hic ordo non fuit perpetuus; neque in hac, neque in illa Polybii ratione. Cum in hostem movebant, sequebantur interdum non suum genus, sed omnes legiones: interdum, cum ab hoste recedebatur, præmittebantur, ita tamen, ut his iusta manus præsidio esset: præmisit Cæsar, à Dirrachio recedens, de bello Civili III. aliquot dies continuos, unamque iis legionem præsidio misit. Sæpiissime autem hoste vicino, in medio totius agminis impedimenta omnium recipiebantur. Cæsar, cum longius ab hoste abesset, post suam quamque legionem impedimenta ducebat: hoste appropinquante, ex consuetudine, totius exercitus impedimenta in unum locum conferebāt. Utrumque nos docet de bello Gallico secundo: *Quidam ex Belgis, eorum dierum consuetudine itineris nostri exercitus perspecta, nocte ad Nervios per venerunt, atque his demonstrarunt inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum intercedere; neque esse quicquam negotii, cum prima legio in castra venisset, reliquæque legiones magnum spatium abessent, hanc sub sarcinis adoriri, quâ pulsâ, impedimentisque direptis, futurum ut reliquæ contra consistere non auderent.* Et paulo post: *Nam quod hostis appropinquabat, consuetudine sua Cæsar VI. Legiones expeditas ducebat, post eas totius exercitus impedimenta collocabat: Inde duæ legiones quæ proxime conscriptæ erant, totum agmen claudebant, præsidioque impedimentis erant. Equites nostri, cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi, cum hostium equitatu prælium commiserunt.* Probat hoc omnino scriptor Militaris: *Impedimenta, saginarii, calones, vehiculaque in medio collocentur, ita ut expedita pars peditum & equitum sequatur: nam ambulanti bus interdum quidem à fronte, sed frequentior à tergo superventus infertur: à lateribus quoque pari armatorum manu impedimenta claudenda sunt.* Germanici in Germania agmen, ut supra citavimus, ita fuit compositum, ut non tantum in medio impedimenta, sed à quatuor partibus, legionibus singulis circumdarentur. Leo, *impedimenta omnia, sarcinas, servitia, atque omnem apparatus, simili ratione in medio jubet collocare.* Sed idem antea: Δεῖ γὰρ τὸ τῶν δυνάμεων, ὡς ἐρητύ, ἡμῶν

ἀνωτέρω ἢ ἡγεμόνα ἔχειν ἴδιον, ὥστε αὐτὴ καὶ διατάξαι, καὶ διευθύνειν, καὶ
 ἄγειν αὐτὸν οὕτως, ἢ πρὸς τὴν παρατάξεως, εἰάν ἐν πολέμῳ γῆς ὑπὲρ σφῆς,
 ὁπίσω ἢ τὴν παρατάξεως, εἰάν ἐν πολίαν γῆν ἐμβαλῆς, ἔνθεν ἢ ἡ ἐκείθεν,
 εἰάν τὰ πλάγια τὴν παρατάξεως φοβούμενοι παρεύη, ἐντὸς ἢ τὴν φάλαγγος,
 εἰάν τὰ παντοχόθεν ὑπὸ πτα ἔχῃς. Quæ ex Æliano, paucis mutatis, de-
 sumpta sunt; quamvis in Æliano hic hiatus sit, qui ex hoc loco suppleri
 videtur posse: illa tantum postrema immutavit; nam dixerat Ælianus,
 ἐν ἢ τῇ φάλαγγι, εἰάν κοῖλον τὸ πᾶγμα τυγχάνει ἄγων. Vegetius scribit,
Veteres, ad exemplum militum, etiam impedimenta militum sub quibusdam
signis ordinanda duxisse; & ex ipsis calomibus, quos galearios vocant, idoneos,
ac peritos usu legisse, quos non amplius quam ducentis saginariis, puerisque
præficerent: hisque vexilla dedisse, ut scirent ad quæ signa deberent impedi-
menta colligere; sed propugnatores ab impedimentis laxamento aliquo dividi,
ne, constipati, ledantur in prælio. Hæc de equitibus, levi armaturâ, &
 impedimentis hic monere volui; quòd varia eorum in agmine ratio, tam
 in Veteri quam Recentiori fuerit Militia. Neque locus hic ea silentio
 præterire permiserit; alioquin talia sunt, ut cuius, non supino, aut
 plumbeo, lectori observare ea, in proclivi sit. Nunc ad secundum Po-
 lybii agmen, cuius usum esse ait, in metu hostili, & periculo, cam-
 pisque patentibus, & apertis. In triplicem aciem; vel triphalangiam
 divisi, hastati, principes, & triarii, paribus inter se intervallis distantes
 incedunt: sed jumenta ante singulas acies collocantur, etiam ante pri-
 mam: ex quo conjecturâ videtur judicandum, Polybium extraordina-
 riis, ut in priori agmine, sic etiam hic ante has acies, primum dare
 locum: neque enim veri est simile, quantumvis in Canipo puro, & pa-
 tenti, hoste tamen vicino, prima impedimenta nuda objici, nisi quis
 velit, Polybium hic describere agmen ab hoste retrocedens; in quo, ut
 antea diximus, prima procedunt impedimenta: quod ipsum confirmari
 eo possit, quod mox ait de evolutione hastatorum, quasi eâ rariùs tan-
 tum, non semper, opus sit; & proinde vulgò post omnia impedimenta
 collocentur: ita ut triarii primi iter faciant, deinde principes, postre-
 mum agmen claudant hastati. Obstat tamen huic suspitioni, quod Po-
 lybius hastatorum primo, deinde principum meminit, & triariorum,
 sine ulla mentione inversi agminis ordinisque. Hoc ordinè agminis, si
 quid ingruat, inquit, periculi, modò ad dextram, modò ad sinistram
 conversis, educunt extra impedimenta eam in partem, qua hostis appa-
 ruerit; atque ita ἐν βραχέϊ χρόνῳ, καὶ μιᾷ κινήσει, τὸ μὲν ἑὸς ὁπλίτων σύστημα
 λαμβάνει παρατάξεως διάθεσιν. Putat Patricius unico hoc motu mili-

tum *περ' ἀσπίδα*, vel *ἐπὶ δόρυ*, quo extra impedimenta ducebantur, agmen habuisse justam exercitus instructi speciem; atque ita rectà in hostem ivisse: Sed fallitur: de alio hic motu loqui, & verba ipsa Polybii, & mos Romanorum clamat. Ut justam Romanæ aciei formam acciperet agmen, eodem ordine, quo immistis impedimentis paulò ante inceserat, evolutum, etiam instrui debuit, in prima fronte hastati, secundo loco principes, tertio triarii. Itaque cum à fronte occurrerent hostes,educti milites haud dubie se eò converterunt; atque ita in hostem processerunt, ut paulo ante iter fecerant. Hæc enim aciei vulgata ratio est. Jam si à latere esset hostis, contra quem pugnam instruerent, necesse est primos exiisse, & paulò longius ab impedimentis retorsisse agmen versùs hostem hastatos; deinde principes, postremò triarios. At si à tergo appareret hostis, vel inversa acie pugnandum fuit, ita ut primi essent triarii, postremi hastati, vel evolutione, aut circumductione acies commutanda: & hoc illud fortassis est, quod ait, *εὰν μήποτε ἀρροσελίξαι δέη τὰς ἀσπίδας*.

CAPUT XIII.

DE AGMINE
VESPASIANI.

Iosephus, libro tertio *ἀλώσεως*, Vespasiani agmen, Ptolomæide castra moventis in Galilæam, describit non quidem accurate admodum; haud paulo tamen distinctius quam solent Græci & Romani scriptores. Quem locum, cum itineris & agminis ordinem Romanorum ejus ætatis complectatur, & haud multum distet à ratione Castrorum Hyginianorum, figillatim hic examinare haud abs re visum fuit. Verba ejus hæc sunt: *Ὁνεσπασιανὸς ἦ ὡρμη-
μὲν*

μὲν αὐτὸς ἐμβάλλειν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐξελαύνει τὸ Πτολεμαῖδον, ἀφ' ἑκείνου δὲ στρατὸν ὀδεύειν, κατὰ Ῥωμαίοις ἐστίν. πού μὲν γε φίλος τῷ Ὀπικέ-
 ρων καὶ τοῦτον προάγειν ἐκέλευσεν, ὡς προσηγορεῖται τὰς ἐξαπιναιεύς τῶν πολε-
 μίων Ὀπιδρομῶν, καὶ κερδυνῶν τὰς ἑσπέρους καὶ λοχαγῶν διωαμύρας ὕλας. οἷς
 εἶπετο καὶ Ῥωμαίων ὁπλίτην μοῖρα, πεζοὶ τε καὶ ἵππεῖς. τούτοις ἀφ' ἑκάστης
 ἑκατονταρχίας ἠκολούθουν δέκα, τῶν τε αὐτῶν σκελῶν, καὶ τὰ μέτρα τῶν παρεμ-
 βολῆς φέροντες. καὶ μετ' αὐτῶν ὁδοποιοὶ, τά τε σκολιὰ τῶν λεωφόρων καθιδρυμένῃ
 καὶ χθαμαλῇ τὰ δύσβατα, καὶ τὰς ἐμποδὺς ὕλας περὶ ἀναγκάσθην, ὡς μὴ ταλαι-
 ποροῖτο δυσπορεῖν τὸ κράτος. κατόπιν δὲ τῶν, τὰς τε ἰδίας, καὶ τὰς τῶν ὡς
 αὐτῶν ἡμερῶν ἐπαξεν ἁποσκευῶν, καὶ συγχροῦς ὅπῃ τῶν περὶ ἀσφάλειαν τῶν
 ἱππέων. μετ' οὗ αὐτὸς ἐξήλαυνε, τὰς τε Ὀπιδρομῶν καὶ πεζῶν, καὶ ἱππέων, καὶ
 τὰς λοχαγῶν ἔχων. εἶπετο δὲ αὐτῶν τὸ ἴδιον τῶν τάγματι ἱππικῶν, ἴδιοι γὰρ
 ἑκάστη τάγματος ἔκειτο περὶ τοῖς ἑκατὸν ἱππέας. τῶν δὲ ἠκολούθουν οἱ τὰς
 ἐλεπόλεις φέροντες ὄρεῖς, καὶ τὰ λοιπὰ μηχανήματα, καὶ τῶν ἡμερῶν τε
 καὶ περὶ ἐπαξίαν σὺν χιλιάρχοις, Ὀπιδρομῶν περὶ σφῶν στρατώνας ἔχοντες,
 ἐπεὶ αἱ σημαίαι περὶ τῶν καὶ αἰτὸν, ὅς πάντες ἀρχὴ Ῥωμαίοις τάγματι,
 βασιλεὺς τε οἰωνῶν ἀπάντων, καὶ ἀλκιμώτατος ὢν. ὁ δὲ καὶ τῶν ἡμερῶν περὶ
 εἰς αὐτοῖς, καὶ κληδὼν ἐφ' οὗ αὐτῶν τῶν καὶ κερδήσειν δοκεῖ. τοῖς ἱεροῖς δὲ ἠκολ-
 ούθουν οἱ σκελῶν, καὶ κατόπιν αὐτῶν ἡ φάλαγξ τὸ πᾶν εἰς εἰς πλά-
 τυνάσκει. τούτοις περιεπέτο τις ἑκατονταρχίας ἐξ ἑξῆς καὶ τῶν Ὀπιδρομῶν.
 τὸ δὲ οἰκετικὸν ἑκάστη τάγματι ἅπαν τοῖς πεζοῖς εἶπετο, τὰς ἁποσκευῶν καὶ στρα-
 τῶν ὅπῃ τοῖς ὀρεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἄγοντες. κατόπιν δὲ πάντων τῶν ἁγ-
 μῶν, ὁ μὲν ὅλῳ ὅλῳ, οἷς ἕκαστος περὶ ἀσφάλειαν ἠκολούθου πεζοὶ τε,
 καὶ ὁπλίται, καὶ τῶν ἱππέων ποῖοι. Id est: *Vespasianus* verò ipse *Galileam* cu-
 piens *invadere*, ex *Ptolemaide* proficiscitur, ordinato *militum itinere*, sicut
Romani consueverunt. *Auxiliatores enim qui levius armati essent*, itemque *sag-*
ittarios praerire iussit, ad *repentinos incursus hostium cohibendos*, & ut *suspectas*
atque opportunas insidias sylvas scrutarentur. Hos *sequebatur Romani pedita-*
tus equitatusque pars: post quos è *singulis centuriis deni armaturam suam feren-*
tes, *mensurasque castrorum*. Post hos *stratores viarum ibant*, qui *aggeris ma-*
ligna corrigerent, ac *aspera complanarent*, *sylvasque obstantes praeciderent*,
ne perplexo itinere fatigaretur exercitus. Deinde *suas*, itemque *subsectorum sibi*
resectorum sarcinas, & *tutela causa multos cum his equites ordinavit*. post quos
ipse veniebat, *lectos pedites equitesque*, nec non & *lancearios secum duicens*,
equitumque praeterea suorum agmine comitatus. De *singulis enim turmis pro-*
prios centum & viginti equites deputatos habebat. hos *sequebantur*, qui *expu-*
gnandis civitatibus machinas & caetera tormenta portarent, deinde *recto-*
res, itemque *praefecti cohortibus tribuni*, *stipati lectis militibus*. & post hos
 circum

circum Aquilam signa alia, quæ omnibus apud Romanos agminibus præest, quod & universarum avium regnum habeat, & sit validissima. Itaque illam & Principatus insigne putant, & omen victoriæ, quosunque bello petierint. Sacras vero signorum effigies sequebantur cornicines, & post eos acies, in latitudinem senis digesta militibus. hisque adhærebat ex more quidam centurio, disciplinæ atque ordinis custos. Servi autem singularum legionum cuncti cum peditibus erant, mulis aliisque jumentis vebentes militum sarcinas. Postremum agmen, in quo erat mercenaria multitudo, cogeant armati pedites, equitumque non pauci. Primo loco ponit τοὺς ψίλλας ἢ ἐπικέραν, ἢ πτότας (Auxilia levis armaturæ, & sagittarios. In Titi agmine quod describit libro VI. primo in agmine collocat τοὺς βασιλικούς ἢ πᾶν τὸ συμμαχικόν. Erant autem hæc auxilia in exercitu Vespasiani, bina millia peditum & sagittarii mille, quos Reges, Antiochus, Agrippa, & Sohemus miserant: item quinque peditum Arabum millia, equites mille; pars major sagittarii. Tacitus de Germanico: Incessitque itineri aptus & prælio: pars equitum & auxiliariæ cohortes ducebant. Addit: ὡς περιεστρεφέντας τὰς ἐξαπνάλους ἢ πολεμίων ἐμπροσφῆς, ἢ διεγερνῶν τὰς ὑπὸ πλάς ἢ λοχῶσθαι δυναμένας ὕλας. Priorem causam tangit Vegetius: Pars ad quam hostis venturus creditur, oppositis lectissimis equitibus, & levi armatura, nec non peditibus sagittariis muniatur. Cæsar supra: Equites nostri cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi, cum hostium equitatu prælium commiserunt. Idem Cæsar alibi conjungit speculatores & antecessores equites. Hyginus in prætentura Castrorum collocat Exploratores, equites Mauros, & Pannonios vedarios, qui primi castris exeant. Ῥωμαίων ὁπλιτικὴ μῆτις πεζοί τε ἢ ἵππῳ) Expeditæ aliquot cohortes legionariæ cum equitibus alariis esse videntur, quando nulla hic impedimentorum mentio est; sed infra post aquilas & agmen legionum. Cæsar ferè, pro rei necessitate, vel totas legiones, vel aliquot cohortes, vel delectos ex antesignanis legionum expeditos habuit ab ea parte, unde periculum imminebat. Hyginus utriusque generis partem in prætentura collocat: erat enim consuetudo Romanorum, tam in agmine quam in castris, auxiliis Romanam jungere manum. In Titi tamen agmine gravis armaturæ nulla hic est mentio. ἀφ' ἐκάστης ἐκατονταρχίας δέκα (μετρητάς στρατιῶν, ut eos appellat libro sexto; cum perticis vel decempedis, cæterisque instrumentis menforiis; & quidem satis magnus numerus, decem ex singulis centuriis: an quod decem iis tabernacula? sane pedaturam decem papilionum attribuit cuique centuriæ etiam Hyginus: sed, quantum ex vestigiis male habitæ scripturæ colligi potest, octo tantum papilionibus tendunt milites, cætera pedatura

tura centurioni relinquitur. An quod unum contubernium fuit, quibus hæc res delegata? Præmissis quidem, præsertim cum appropinquatum loco ubi ponenda castra, & munus eorum, & nomina, quæ sequiori ævo acceperunt, ostendunt. Antesignani enim & Antecessores dicuntur Vegetio, Leoni, aliis. Vegetius: *Metatores, qui præcedentes locum idoneum castris eligunt.* Unde & metatores præmissi à Principe nuntii, autore Suida. *Cæsar Exploratores præmittit, & centuriones.* ὁδοπιδι) ita & Xenophon appellat viarum munitores. In agmine Titi hos etiam jungit metatoribus; sed statim secundum auxilia, nulla præcedente gravi armatura. Classicorum hæc provincia est in Hyginiano exercitu; quos Mauri & Pannonii veredarii operantes protegunt. *Prætendunt alæ milliariæ, vel quingenariæ, Mauri equites, Pannonii veredarii.* *Classici omnes ideo prætendunt, quod ad vias muniendas primi exeunt; & quo sint tutiores, à Mauris equitibus, Pannoniis veredariis operantes proteguntur.* τὴν τε σκολιὰν τὴν λεωφόρον) λεωφόρον appellat viam militarem, qua iter facturus est exercitus. Philo de mari rubro, viæ usum præbente populo Judaico, ὁδὸς ἐν ἑβραῖα ἔστι λεωφόρος γίνεται. De hoc autem more, vias muniendi exercitui iter facienti, intelligenda sunt quæ ex Prophetis citant Evangelistæ, & de Johanne Baptista interpretantur; qui, ut præcursor & anteceffor Domini, iussit viam parare, & ipse paravit. ἰδὲ, ἐγὼ ὤπα- σέμην τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὅς κατασκευάσῃ τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐπιμάρσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, διδοίτας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Canit enim Propheta, Populum jam jam ex captivitate in Judæam reversurum; eique jubet muniri viam. Hoc est quod hic dicit, τὰ σκολιὰ τὴν λεωφόρον καταβῶμεν, καὶ χαμαὶ ἔσονται τὰ δυσβάτῳ. Leo: Ἐὰν δὲ διὰ τετραχέων τόπων ἡ ὁδοποιεῖα μέλλῃ γίνεσθαι, ἡ κρημνωδῶν δυσβάτων, ἡ δασέων περιτέπτεται πλῆθος στρατῶν, ἔσπευτε δὲ πρὸς τὸ, ὥστε διαρυσσάμενοι τὸν ποταμὸν ἀπὸ τοῦ ὕδατος χύεσθαι τὴν ὁδὸν καὶ διωκτὸν. Τὰς ἐμπόδας ὕλας παρακατέσθην.) Tacitus: *Cæcinnam cum expeditis cohortibus præire, & obstantia silvarum amoliri jubet.* Cæsar de bello Gallico tertio: *Cæsar sylvas cedere instituit, & ne quis inermibus imprudentibusque militibus ab latere impetus fieri possit, omnem eam materiam, quæ erat cæsa, conversam ad hostes collocabat.* Vegetius: *Quod si angustæ sint viæ, sed tamen tutæ, melius est præcedere cum securibus ac dolabris milites, & cum labore vias aperire, quam in optimo itinere periculum sustinere.* Aperire Campum etiam Tacitus. Sed mos notior est rerum antiquarum gnaris, quam ut multis eum illustrare sit necesse. Solebant & hæ, quæ expeditæ præmittebantur, cohortes, occupare juga & loca edita, nec unde impetus in

agmen fieret; item angustias, quas κλειστούρας vocant Tactici, sequioris ævi. Vegetius: *Secreta ne noceant, Ducis præstat industria; quem omnia prius convenit explorare. Deprehensa vero subseffa, si circumveniat, utiliter plus periculi sustinet, quam parabat inferre. Aperta autem vis si præparatur in montibus, altiora loca præmissis sunt præsidiis occupanda, ut, cum hostis advenierit, reperiatur inferior, nec audeat obviare, cum tam à fronte, quam supra caput suum cernat armatos. Præsidia occupare vocant. Cæsar: In præsidiis occupandis magna vi uterque nitebatur: Cæsar; Ut quam angustissime Pompejum contineret &c. ita enim recte monent viri docti scribendum; vulgò utebatur. De bello civili I. Tamen virtute & patientia nitebantur, atque omnia vulnera sustinebant. Et statim: Tamen in summum jugum virtute committitur. Τὰς πιδίας & τὰ τ' ὑπ' αὐτῶν ἡγεμόνων διοικησίας) Vespasiani, Legatorumque & Tribunorum impedimenta. Vox enim ista, apud Josephum, non minus late patet, variæque significationis est, quam in Historia sacra; nunc Imperatorem sive Cæsarem, nunc Ducem exercitus, nunc Legatos & Tribunos, nunc solos Legatos significat; nunc alios, qui cum imperio sunt & potestate: Hic non tantum Legatos, sed etiam Tribunos & Præfectos Castrorum designari arbitror, ideo quòd ipsi statim sequuntur, & in castris etiam ad principia conjuncta habent scamna. Statim tamen eos à Tribunis distinguit; ἡγεμόνες τε & σωερωὶν ἐπαρχοὶ συνχλιαρχοὺς: alibi Trajanum vocat decimæ legionis ἡγεμόνα, Vespasiano Imperatore: dixit: Οὐεσπασιάνῳ πλὴν ἡγεμονίαν ὀμνύειν. Impedimenta autem hæc, quorum locum Polybius in agmine neglexit, ante legiones non tantum, sed ante ipsum aded Imperatorem ponit: idè opinor, quod prima omnium in castra ducerentur. Priusquam enim horum tabernacula constituta, nemini suum statuere fas fuit: At Leo contrà, Imperatoris impedimenta novissima omnium incedere jubet. Tuentur hæc equites, sicut in Polybiano itinere, & ὡς δὲ τὰ ὑποζύγια πλάγιοι ὡς ἀπορεύοντι συνεχόντες ταῦτα, & πλὴν ἀσφάλειαν πύτοις ὡς ἀσφαλίζοντες. In Hygini Castris secundum scamna, & proxime impedimenta Legatorum Tribunorumque confident alæ milliariæ. Μεθ' ἑς αὐτὸς.) Imperatorem circumdatum Cohorte sua, ante equites, quos vocat, τάγματ', constituit; quos tormenta, machinæque sequuntur, hos Legati, Tribuni & legiones. Leo: ὡς ἡπατὲν τ' ἢ τ' στρατῷ, ἡγεῖσθαι ἢ σὴ ἐνδοξότης, ὡς τ' παντὸς στρατῷ ἀπορευομένης αὐτῆς, πμῆς ἔνεκεν, & διὰ τ' φόβον τ' ἀπικμίων, διὰ τ' σὴς ἀπάσης ἀρελδύσεως, & τ' μὲν σε βάνδων: vulgò ante agmen, ante signa, in itinere; velut ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, ponitur Imperator, & fere pedes. Vitellius*

in ingressu urbis Romæ ante primum agmen incescit. Sequuntur eum legiones, deinde alæ, postremò cohortes. De Cajo Julio Suetonius: *In agmine nunquam eques, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu Sol, seu imber esset.* De Vespasiano hoc Tacitus: *Acer militiæ anteire agmen.* Et de Othone: *Lorica ferrea usus ante signa, pedestes, horridus, incomtus.* Τούς πεδηλέκτους ἢ πεζῶν ἢ ἰππέων, ἢ τοὺς λογχοφόρους.) In agmine Titi quosdam post impedimenta locat: ἢ μὲν τοὺς τέτων ὁπλίτας αὐτὸς, τοὺς πεδηλέκτους ἢ τοὺς λογχοφόρους. Ubi interpret *signiferos* male convertit, quos hic *lancearios*. Hyginus in Castris proxime Prætorium ponit comites Imperatoris, deinde cohortes Prætorias, Primipilares evocatos, & equites Prætorianos. Equidem cohortes Prætorię Urbem plerumque, & Italiam tuebantur; raroque admodum, nisi cum ipso educabantur Principe. Duces tamen ex delecto milite, primipilaribus evocatis, & voluntariis, componebant manum quandam, quæ ipsis pro cohorte Prætoria esset, eamque armis Prætorianorum ornabant. Josephus: Φέρουσι ἢ οἱ μὲν περὶ τὴν στρατηγὸν ἐπηλέκτοι, πεζοὶ, λόγχιαι ἢ ἀσπίδα; lanceam & scutum rotundum, inde dicti λογχοφόροι. Addit; nihil horum armaturam ab armis differre equitum alariorum. Οὐδενὶ ἢ ὅπως διακρίνουσιν οἱ περὶ τὴν στρατηγὸν ἐπηλέκτοι ἢ ἐν τῇ ὕλῃ ἰππέων. Lanceis armabantur ea ætate equites: item speculatores, quos Tacitus *Leſta corpora* vocat. Hic autem non solos speculatores, sed totam cohortem Prætoriam intelligi apparet: Nam & speculatores ex cohorte erant Prætoria. Tacitus: *Dilapsis speculatoribus, cætera cohors non aspernata concionantem.* Insignia alia Prætoriarum cohortium, alia legionum, etiam Tacitus notat: *Aperire deinde armamentarium jussit, rapta statim arma sine mora, & ordine militiæ, ut Prætorianus, aut legionarius insignibus suis distinguerentur.* τὸ ἴδιον τὸ τάγματ' ἰππικόν:) Hic est ille locus, quem supra ad Hyginum de cohorte equestri interpretabar; non de equitatu legionis. Suadebat id imprimis ipse numerus equitum, quem alibi cohorti equestri diserte tribuit: neque ob stare videbatur vocabulum, quod apud Græcos non semper pro legione sumitur. Libro VI. Josephus omnem eo copiam designat: Οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἕκαστον τάγμα διετέλεσαν τὰς τεφάς. Libro V. Cohortes vigilum appellat τὰ τῶν νυκτοφυλάκων στρατιωτῶν τάγματα. Leoni τάγμα & *bandum* ejusdem significationis; Ignatio, epistola XII. τὸ στρατιωτικόν τάγμα, contubernium, id est decem milites. Repugnare tamen, ut verum fatear, huic videtur sententiæ, quod locus hic ante machinas, & signa legionum, proprius videtur equitum, qui legionibus juncti; non autem equitum cohortis. Nec de equite Prætorię

cohortis, vel singularibus, videtur accipi debere; cum jam paulo ante equitum peditumque delectorum meminerit; præsertim cum plures cohortes Prætoriarum in exercitu Vespasiani fuisse non videantur; hinc autem dicat, unumquodque *tagma* habuisse centum viginti equites. Equidem distinguunt etiam interdum equitem legionarium ab auxiliario scriptores ejus ætatis. Tacitus: *Fabius Valens die postero Coloniæ Agrippinensem, cum equitibus legionis primæ auxiliariarumque, ingressus, Imperatorem Vitellium consalutavit.* Sed hæc alæ quingenariæ sunt. Libro Historiarum II. *Dextra fronte prima legio incessit cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus: super hos è Prætorio auxiliisque mille equites.* Lib. III. *Duc tunc Pannonicæ ac Mœsiciæ alæ perrupere hostem, nunc sedecim alarum conjunctæ sunt.* Pannonicæ ac Mœsiciæ alæ, sunt equitatus legionum Pannonicæ ac Mœsiciæ. Hæc alæ, quia ex civibus conscriptæ, & legionibus adjunctæ, in inscriptionibus ejus ætatis equites legionis etiam appellantur. Non enim tunc erant trecenti equites Romanis antiquæ militiæ. Notes & alibi parvum equitum numerum dari legioni. Hirtius: *Cn. Domitius legioni XXXVI. duas à Dejotaro, quas ille disciplina atque armatura nostra complures annos constitutas habebat, equitesque centum, totidemque ab Ariobarzane sumit.* Minor tamen alæ quingenariæ numerus, sub Imperatoribus rarior est. Quare nisi his Vespasiani legionibus minus justo equitum fuerit, aut corrupti sint hi numeri, vel denique (quod vult Savilius, sed parum probabile est) fallatur Josephus, nondum video quid hæc commodius accipiantur, quam feci ad Hyginum: quod tamen velim alios examinare. *Τὰς ἐλεπόλεις φέροντες ὅρεϊς, τὰ λοιπὰ μηχανήματα*) Machinas & tormenta, non tantum expugnandis oppidis, & defendendis castris habebant; verum etiam quæ in Campo, ut ait Vegetius, post aciem gravis armaturæ ponebant; ad quarum impetum, nec equites loricati, nec pedites scutati possent obistere. Vide Tacitum in III. Historiarum, ubi describit aciem Vitellii & Othonis exercituum. Ideo singularum legiones, imò centuriæ, si fides Vegetio, habuere sua tormenta. Libro II. Cap. 25. Nam (legio) *per singulas centurias singulas carrobalistas habere consuevit.* Et statim: *In una autem legione quinquaginta quinque carrobalistæ esse solent.* Tot enim in legione Vegetiana centuriæ sunt: collocabantur hæc in acie interdum post legiones, interdum ad cornua: in agmine autem hoc ante signa; sive quod ad expugnandas iretur urbes, ubi primus machinarum usus; sive quod prima in castra ferrentur, ibique in vallo constituerentur. Neque sane commode post legiones ducerentur, in loco impedimentorum. *Ἡγεμόνες τε καὶ σπειρώων ἐπαρχοὶ σὺν*

χιλιάς-

χηλιάρχοις) libro VI. μετ' ἐπιλέκτων χηλιάρχοι, καὶ σπειρῶν ἐπαρχοί.
 ἡγεμόνας hic interpretor, Legatos. Arrianus: ἔπειτα τὸ σημεῖον τ' πεν-
 τεκαίδεκάτης Φάλαγγος, καὶ αὐτῶ, ὃ ἡγεμὼν τ' Φάλαγγος Ὀύαλ-
 πης, καὶ οἱ χηλιάρχοι. Tacitus Histor. II. *Illuc Mucianus cum Legatis*
Tribunisque, & splendidissimo quoque Centurionum venit. Ingressu exercitus
 Germanici idem ante aquilam Præfectos Castrorum cum Tribunis locat.
Ante Aquilam Præfecti Castrorum, Tribunique & primi Centurionum candida
veste, cæteri juxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes. Inter
 Legatos Legionum Vespasiani etiam Titus filius fuit; autore Suetonio:
Additis igitur ad Copias duabus legionibus octo alis, cohortibus decem, atque
inter Legatos majori filio adsumto. Αἱ σημαῖαι περιέχουσι τ' αἰτόν) Unius
 hic tantum meminit Aquilæ; cum paulo ante Legatorumque & Tribuno-
 rum omnium fecerit mentionem, & sua cuique legioni Aquila fuerit,
 non una toti exercitui. Tacitus: *Quatuor legionum Aquilæ per frontem,*
totidemque circa è legionibus aliis vexilla. Agmen ducunt Cohortes primæ
 quatuor legionum (ex enim adservabant aquilas) & totidem Vexilla-
 riorum cohortes, quæ & in Castris tendebant in striga cohortis primæ.
 Ut autem Aquila totam legionem, sic cohortium signa, cohortes ma-
 nipulorum manipulos ducunt. Non licet militi abscedere ab illis, non
 ante illa procedere. Moveantur signa; sequatur miles: consistant, con-
 sistat agmen. Hinc istud militum invicem adhortantium: *Accelera, si-*
gnifer, sequere, miles. Et illi, pugnæ flagrantés desiderio, clamant; *se*
ante signa ituros. Nam in acie, etiam instructa, primum locum (falli-
 tur vir doctissimus qui aliter sentit) tenuerunt signa; nec licuit cui-
 quam ante ea procedere, priusquam datum concurrendi signum esset. At
 dato signo, non licitum tantum, verum pulchrum etiam & laudabile
 fuit, procedere ante signa, ibique in mediâ mole pugnæ versari. Quam
 Romanorum Disciplinam rationemque, parum adhuc explicatam, in
 illis quæ de Acie conscripsi, multis persecutus sum. Mutis his signis
 subjungit semivocalia, quæ vocant, buccinas, tubas, cornua. Hæc
 quoque alia legionis, alia cohortium, aut manipulorum fuerunt, &
 duxerunt agmen. Η' Φάλαγγς τὸ σφῆς εἰς ἐξ πλατύνουσα) Phalanga vo-
 cat grave legionum agmen: sed formam longitudinemque agminis pa-
 rum explicatè describit. Neque enim satis constat, de longitudine, an
 de latitudine loquatur, cum ait sex ordinibus dilatatos. Nam quamvis,
 quæ proprie in agmine latitudo, quæ in acie supra probaverimus; con-
 fundunt tamen ista scriptores. Deinde an de latitudine totius Aciei hæc
 intelligemus? Ita quidem interpretari videtur Interpres: *Phalanx in*

latitudinem senis digesta militibus. Lipsius: *Phalanx senum virorum ordinibus dilatata.* At ista ratione immanis fiat longitudo agminis. An de latitudine singularum partium? Addit enim, τὸ σφῶ: quod ipsum dubium, de cohorte, an centuria accipi debeat? per cohortes, an centuriatim sex ordinibus instructi fuerint? præterea plures, an una tantum? & si plures, quot cohortes, vel centuriæ in fronte incefferint? Ad hæc diserte adfirmanda, divino opus est. Si quid ex agmine Vitelliano, & ratione tensionis in Castris, conjecturâ licet judicare; Cohors prima cum Vexillariis, qui respondent numero trium cohortium, frontem tenuerint; quorum si singulæ centuriæ, sint virorum sexaginta (decem metatores jam ex singulis præcefferunt, fortassis & alii delecti: quod ait de sex virorum ordinibus, probabile reddit sexaginta milites fuisse) & habeant in fronte sex introrsus decem milites: tres cohortes occupabunt in latitudinem (in singulos tres pedes damus) trecentos quatuor & viginti pedes; sin verò contrà, in longum sex, in latum denos habuerint milites, occupabunt quingentos viginti pedes: hos subsequantur tres cohortes; deinde tres aliæ, & rursus totidem. Ita una legio in longitudine agminis, primo modo ducentos viginti quatuor (singulis pedes sex damus) secundo, centum quadraginta quatuor tenebit. Possum alias adjicere formas; sed cum res tota sit incerta, non placet his agminibus, quæ ex suo quisque ingenio fingere potest, chartas replere. *ἡς ἐκαπντάρχης*) Vegetius Campi Ductores, Vicarios, vel Tribunos interponit. Illud quoque, inquit, vitandum, ne per negligentiam, aliis festinantibus, aliis tardius incedentibus, interrumpatur acies (de agmine loquitur) aut certe tenuetur: continuo enim hostes inter prolata pervadunt. Interponendi ergo exercitatissimi campi doctores, Vicarii vel Tribuni, qui alacriores tardent, & pigrius incedentes accelerare compellant. Nam qui multum præcessere, superventu facto, non tam redire (an recedere) quam effugere cupiunt. Qui vero extremi sunt, deserti à suis, vi hostium, & propria desperatione superantur. Equidem magnæ curæ non solum in conflictu, sed etiam in itinere fuit ordo, tum universi agminis, tum singularum partium. Idem: *Primis meditationum auspiciis tyrones militarem edocendi sunt gradum.* Nihil enim magis in itinere, vel in acie custodiendum est, quam ut omnes milites incedendi ordinem servant. Quod aliter non potest fieri, nisi assiduo exercitio ambulare celcritur, & æqualiter discant. Periculum enim ab hostibus semper gravissimum sustinet divisus & inordinatus exercitus. Josephus: *ὁδεύσιν ἡσυχῇ ἢ μὴ κόσμου πάντες, ὥσπερ ἐν πολέμῳ, πῶς ἰδῆαν τάξιν ἐκαστοῦ φυλάσσων.* Statius vocat legem severi ordinis. Thebaïd. V.

Disposi-

*Dispositi in turmas rursus, legemque severi
Ordinis, ut cuique ante locus, ductorque monetur*

Instaurare vias.

Τὸ δ' ὀνομαζομένον ἐκείνης τῆς γυναικός.) Calorum magnus sub Imperatoribus in exercitu fuit numerus, ut supra dixit Josephus; qui ibidem notat, in armis quoque fuisse exercitatos; Romanorumque ea in re prudentiam miratur, ita servos instruentium, ut non solum vitæ ministeriis, sed etiam belli necessitatibus utiles sint. Improbant tamen etiam ejus ætatis Romani, rem, magis licentiâ temporum inductam, quam ex Disciplina Militari, vel usu Reipublicæ institutam. Fabius, de oratione multis epithetis onerata: *Fit longa & impedita, ut in quæstionibus eam judices similem agmini, totidem lixas habenti, quot milites, in quo numerus duplex est, nec duplum virium.* Antiquâ Disciplinâ gregariis non licuit habere servos; sed licentia temporum & ambitio Imperatorum hoc quoque induxit. Certe ex quo Cæsar legionibus omnibus in perpetuum duplicavit stipendium, singuli milites legionarii jus videntur consecuti servum alendi. Quæ res cum inutili turba, & longo impedimentorum agmine, magis sæpè oneraret exercitum, quam res & ratio rei militaris permitteret, effecere interdum, ut sine istis milites in castra proficiscerentur. Cæsar bello Africano, ita ex Sicilia transportaverat exercitum, ut præter ipsum militem & arma, neque vas, neque mancipium, neque ullam rem quæ militi usui esse consuevit, in naves imponi pateretur. Ipse Cæsar in Britanniam non nisi tres servos duxerat, autore Athenæo. Locus autem calorum, de quo hic agitur, in agmine idem fuit, qui impedimentorum, & lixarum, de quibus supra diximus. Livius: *Non lixa sequebatur, non iumentorum longus ordo agmen extendebat.* Cæsar: *Inter singulas legiones magnus impedimentorum numerus intercedebat.* Ο' μὲν οὖν ὄχλος) Hyginus Cantabros, Getas, Dacos, Brittones, & si quid præterea fuerit nationum in retentura, per strigas cohortium equitatarum & peditatarum spargit, & ab tergo & lateribus circumdat legionaria manu. Ο' ἑσχατοὶ πεζοὶ τε καὶ ὀπλιταὶ καὶ ἱππῶν ποταμοὶ) Quod genus peditum equitumque agmen claudat, parum hic diserte ostendit, nisi quod pedites, partim esse gravis armaturæ, partim levis; Hygino quidem non invito; qui in Retentura & legionarias & pedestres & equestres cohortes ponit. Tempus profectionis, ut hic dicam quod supra omisi, prout ratio rei gerendæ postulavit, varium; ac aliàs aliud: justum tamen & quodam modo legitimum quarta vigilia fuit. Cæsar de bello civili III. *Duas in castris legiones retinuit, reliquos de quarta vigilia compluribus portis educlas.*

itinere præmisit. Eodem: Postero die Cæsar, similiter præmissis prima nocte impedimentis, de quarta vigilia ipse egreditur: Idemque reliquis fecit diebus. Spatium diurni itineris justum, viginti millia passuum. Vegetius libro I. c. 10. *Militari ergo gradu viginti millia passuum horis quinque duntaxat æstivis conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis viginti quatuor millia peragenda sunt. Ideo Augusti & Hadriani. Constitutionibus decem millia passuum armati, instructique omnibus telis pedites militari gradu ire ac redire jubebantur in castra, ita ut aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent. Ipse Hadrianus traditur vicena millia pedibus armatus ambulasse; & Galba totidem ad effedum Imperatoris cucurrisse campestre, meditationem scuto moderatus. Cæsar de bello Gallico V. Eo die millia passuum XX progreditur. Nec est quod quisquam hoc spacium minus justo diei itinere esse putet, idè quòd quinque horis æstivis conficiebatur ex disciplina militari. Neque enim totos dies sine gravi causa iter faciebant; sed partem diei quieti, partem munitioni Castrorum, partem pabulo lignoque conquirendo dabant. Cæsar, post prælium Dirrachinum, cum impedimenta omnia cum una legione silentio prima nocte ex Castris Apolloniam præmisisset, reliquas legiones de quarta vigilia jussisset proficisci, jam ante meridiem justum diei iter confecerat. Confecto, inquit, justo itinere ejus diei quod proposuerat Cæsar; transductoque exercitu flumen Genusum, veteribus suis in Castris contra Asparagum confedit, militesque omnes intra vallum continuit, equitatumque per causam pabulandi emissum, confestim Decumana porta in castra se recipere jussit. Pompejanis autem, ad repetenda ex superioribus castris impedimenta dilapsis, & ad sequendum impeditis, Cæsar, quod fore providebat, meridiano fere tempore signo profectionis dato, exercitum educit, duplicatoque ejus diei itinere, II X. millibus passuum ex eo loco procedit. XXVIII. millia eo die videtur progressus. Onera quæ tulerunt milites in itinere, præter justa arma, quæ in onere non numerabantur; valli, cibaria, addit his Josephus: Πρώτα δὲ καὶ πρῶτον ἀγῆντε δὲ τέλειον, τοῦ δὲ ἱερῆς δὲ ἀρπάζαντων δὲ ἀλυσόν. Ad sexaginta libras pondus bajulare iustos scribit Vegetius. Sed hæc jam pridem observarunt viri docti, & aliis locis à nobis attinguntur. Tulerunt autem onera legionarii: levis armatura, & auxiliares expediti fere ducebantur. Cæsar: Frumenti copiam legionarii nullam habebant, quod dierum XXII. ab Ilerda jussi erant frumentum efferre, cetrati auxiliaresque nullam, quorum erant facultates ad parandum exiguæ, & corpora insueta ad onera portanda.*

CAPUT XIV.

www.libtool.com.cn

D E

TELIS LEGIONUM.

Veteri Republica, & illa quam Polybius describit Militia, principes & hastatos pilis, triarios hastis, velites verò hastis velitaribus instructos fuisse, Viri in Literis celeberrimi, ante Salmasium, magno consensu statuerant: eâque causâ in Græcis Autoribus, *χετόφους hastas velitares*, *ὑαρές pila*, *δόρυῳ hastas*, Latine converterunt. Dissentit ab illis vir clarissimus in libro posthumo de Re Militari, inque epistolis quæ post mortem ejus prodierunt: Et *χετόφους* male reddi hastas; *γὰρ* enim esse: *ὑαρές* hastas, *δόρυῳ* verò pila esse, contendit. Quæ opinio cum toto cælo à priorum distet sententia, neque sine gravi causâ à viro longe doctissimo videatur proferri, operæ pretium fuerit, utrorumque rationes, quas aut in scriptis allegarunt suis, aut quas secuti possint videri, examinare: quamvis enim alterius loci hæc sint, tamen quum jam horum telorum aliquoties mentionem fecerimus; locaque quædam, in quibus hæc vocabula occurrunt, adduxerimus, non placuit hæc in longiorem diem conferre; quò ne cui temere, aut imprudenter huic vel illi assensum præbere, aut Græca, priorum potius exemplo, quam certa ratione interpretari videamur. Ac primum quidem *χετόφους* quod attinet, velitum, sive *χετοφομάχων* (de eo enim pugna non est) tela, ea quidem magno autore Tito Livio, converterunt *hastas*, qui jacula, sive tela velitum hoc nomine passim appellat; nisi quod interdum, ad discrimen longarum hastarum, addit *velitares*. In institutione velitum ait *electos juvenes: eis septena jacula, quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest*. Absurdum possit videri, ut recte dixit Lipsius, idem per idem explicari; sed tamen absurdi nihil est. Loquitur enim de milite qui illa ætate in exercitu notus non erat; & de hastis quæ erant notæ, & velitibus jam de legione sublatis, nominabantur tamen vulgo velitares. Ita intelli-

gendus Plinius, cum scribit, *Tyrrhænum invenisse hastas velitares*, id est leves hastas, quæ vulgo sic vocabantur. Festus: *Advelitatio, jactatio quædam ab hastis velitaribus*. Ovidius:

*www.Urquepetimprimo plenum flaveris arenæ
Non dum calfacili velitis hasta solum.*

Ex quibus apparet levem & jaculatoriam hastam dictam velitarem etiam ea ætate, qua velites nulli erant. Hoc igitur dicit Livius; priscorum velitum hasta, quod ad ferrum per omnia nostris hastis, quæ velitares dicuntur, similis est: in hastili aliqua differentia est: hoc enim olim quaternos longum pedes erat. Dubitare autem, an jacula velitum hastæ sint appellatæ, cum ipsæ hastæ inde velitares sint dictæ, id quidem absurdum. Sed, si qua fides Livio, quem (utcunque imperitum rei militaris fingas) haudquaquam credibile est, pro gæsis semper hastas velitares substituisse; ejusmodi argumentis opus non est: toties, & tam aperte velitum telum hastæ vocabulo designat. XXXVIII. *Hic miles parmam tripedalem habet, & in dextra hastas, quibus eminus utitur. Libro XXX. Resilientes ad manipulos velites, quem viam Elephantis, ne obtererentur, fecissent, in eos ancipites ad ictum utrimque conjiciebant hastas.* Ancipites ad ictum vocat, non quod in summo & in imo cuspidem haberent; ut hastæ equestres; sed quod propter levitatem etiam, retrorsum, dextrorsum, vel sinistrorsum, nullo negotio possent conjici; cum pila, aliaque graviora tela, non sine visu, & conversione totius corporis, recte contorqueri possent. Velitum enim telum admodum habile ad mittendum, sed ad remittendum, inhabile militibus erat; quia inflectebatur, aut frangebatur. Livius: *Velites, quorum telum inhabile ad remittendum imperitis est.* Ubi tamen absurda illa postrema: Quid enim? an tam imperiti armorum levium Syracusani? an tantum inhabile ad remittendum imperitis telum velitis? imò, ne peritis quidem habile. Ferrum enim erat adeo extermatum, ut necessario statim à primo jactu inflecteretur, ne posset remitti. Scripserat Livius, *imperitis*; aut, quod potius crediderim, *petitis*: nam cum pro *petitis* legeretur *peritis*, facili errore, sciolus aliquis absurditatem hujus lectionis videns, inde fecerit, *imperitis*. Opponuntur autem apud Latinos *petentes* & *petiti*. Panegyrico ad Pisonem:

Et vitare simul, simul & captare petentem.

Livius XXXVIII. *Nec aut procurrere quisquam ab ordinibus suis, ne nudarent undique corpus ad ictus, audebant; & stantes, quo densiores erant, hoc plura velut destinatum petentibus vulnera accipiebant. Velut destinatum pe-*
testi-

rentibus, id est, ut destinatum erat petentibus, ut destinaverant petentes. Frontinus : *Agessilaus, exterritis Thebanis, digressisque ad tutanda mœnia, repetitum iter, quod destinaverat, emensus est nullo obstente.* Sic insidiatorem *appellant petentem* insidiis; cui structæ sunt insidiæ, *petitum insidiis.* Livius in oratione Demetrii : *Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita; sed ne sint cœcæ; Pater, execrationes tuæ, discerne, & dispice insidiatorem, & petitum insidiis, noxium huic esse caput.* Scribo; *In noxium execrare caput.* Execrare, inquit, Pater, sed in caput noxium execrare, ne sint cœcæ execrationes tuæ. Sic quoque telis petiti, & repetiti dicuntur. Livius : *Repetitumque sæpius cuspide ad terram adfixit.* Hinc *petitiones* proprium Gladiatorum verbum. Quemadmodum autem mittere tela, proprie est petentium; sic remittere, petitorum. Hostes enim, & ex adverso stantes, & in quos tela missa sunt, ii proprie ea remittunt. Cæsar bello Gallico II. *Ut ex tumulo tela in nostros conjicerent, pilaque intercepta remitterent.* Tale autem hasta velitaris fuit, ut ab hoste non possit remitti. Polybius : τὸ δὲ κέντρον ὅτι θάμναιον καὶ ποσῦτον ὀπλιπῆδον, ἐξεληλασμένον, καὶ συνοξυσμένον, ὥστε καὶ ἀνάγκη ἐνθῆως ἀπὸ τοῦ πρώτης ἐμβολῆς κάμπεσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι τοὺς πολέμιους ἀνελιάδαιεν, εἰ δὲ μὴ, κρινὸν γίνεται τὸ βέλτε. Ab petitis igitur telum hoc remitti posse, negat Livius. Igitur *χερσφοὺς* hastas velitares esse, ex iis quæ supra diximus, satis liquet. Quanquam *gæsa* quoque non male veritas; cum hæc quoque levi armaturæ tribuantur. Livius in Octavo, de levi armatura ejus ætatis : *Leves autem, qui hastas tantum gæsaque gererent, vocabantur.* Sic inter tela, ab Aretinis Scipioni subministrata, *gæsa* quoque invenias : Lib. XXVIII. *Aretini triginta millia scutorum, galeas totidem, pila, gæsa, hastas longas, millium quinquaginta summam cujusque generis numero expleturos.* Græco autem vocabulo jaculum levis armaturæ, quocunque illud nomine voces, designatur : quod uti jam olim in hastæ quoque nomen venit; sic in nomen hastæ velitaris, proprie, ex quo velites instituti sunt. Ut enim *χερσφομάχαι* absque controversia velites; sic *χερσφοί*, hastæ velitares recte redduntur. At enim hastæ propriè hastatorum; unde eis nomen. Tela autem hæc *ύασδς* appellat Polybius. Qua objectione, quia à velitum telo ad hastatorum telum transit, ne repetenda mox eadem sint, examinabo; jam nunc argumenta Salmasii, quibus adductus, *ύασδς*, *hastas*, *δόρατα* autem *pila* convertit. Primum est, quod hastari ab hastis, pilani à pilis nomen duxerunt : unde enim, nisi ab armis suis? Alterum, ipsum vocabulum *ύασδς*, à quo deduco vocabulum hastæ : ut enim *ύασαξ*, & *ύπαξ*

dicebant, sic & ὅσους & ὅσους; unde hasta. Ac primum quod attinet; ego quidem facile crediderim, initio cum instituti sunt apud Romanos hastati, principes, & triarii, sive pilani; hastatos, ab hastis, & pilanos à pilis, libomen suum traxisse; præsertim cum accedat Varronis auctoritas ad sonum vocabulorum. *Hastati, quod primi hastis pugnabant: Pilani, quod pilis.* Sed quænam illa prima apud Romanos fuerit Militia, difficile dictu est. Nam hastatos, principes, & triarios, Romuli institutum putat Ovidius: verè an secus, non multum ad hoc tempus: si tamen verè, possis suspicari in legione illa trium millium hastatos fuisse levem armaturam; quales hastatos Ennius describere videtur; ut recte fenserunt Viri doctissimi.

Hastati spargunt hastas, sit ferreus imber.

Varro etiam, cum ait: *Principes, qui à principio gladiis pugnabant; & post commutata re militari, minus illustres sumuntur.* Indicare videtur, aut hastatos olim gladiis non pugnasse; id est, levis armaturæ fuisse milites: (Leves enim procurfabant tantum, eminusque in hostem jaculabantur: irrita deinde velitatione, pugnâ, si instaret hostis, in intervalla manipulorum recipiebantur; ad manus rarò veniebant; neque collato pede in hostem pugnabant:) aut certè principes in prima acie, ante hastatos, solitos collocari: non enim dici potuissent principes, quod à principio gladiis pugnarent; si jam ante eos alia acies erat iisdem armis telisque instructa, neque minus ad propiorem pugnam habilis. Neque enim ullo modo assentiri possum viro celeberrimo, in hoc loco, *à principio*, interpretanti, *olim in antiqua militia*: (quomodo Tacitus dixit; *Reges à principio Romam habuisse.* Ridiculum enim sit, dictos idèò principes, quod olim gladiis pugnaverint: quasi prima institutione, cum acceperint nomen, id inde acceperint, quod jam olim aliquid fecerint, cum non in rerum natura essent.) Nec postea inde accepisse nomen hoc, quod olim aliquid fecerint, simile est veri. Quæ enim hæc ratio sit, dici idèò principes? Sic quidem nullus antiquus ordo sit, cui non meritò conveniat nomen principum: aliquid enim in prima sua institutione fecisse necesse est. Sed hæc (pace tanti viri dixerim) nugæ sunt. Principes, Varro dictos vult, quod primi essent qui gladiis pugnarent: primi enim principes sunt. Ac hoc quidem perspicuum est; obscurius, quod sequitur; *& post commutata militia minus illustres sumuntur.* Dubium enim, an minus illustres postea sumti, qui principes essent: an, qui à principio gladiis pugnarent. Illud Salmasius putat; & ad Marianam refert Militiæ mutationem; nec tamen ullo exemplo probat, in Mariana, aut illa

illa quæ sub Imperatoribus fuit Militia, minus illustres fuisse, qui principes dicerentur: Principes enim, & principales milites, tum præcipui dicebantur: nec alio sensu accipi usquam videas, ex quo à significatione antiqua, qua designabatur medius inter hastatos & triarios ordo, recessum. Varronis autem ætate vocabula illa, principum, hastatorum, & triariorum, manipulis manebant. Quare si de mutatione Marii intelligendus est Varro; non aliter intelligendus est quam antea, in principes lectos, τὰς ἀκμαϊοτάτας ἢ ἡλικίας; postea discrimen illud sublatum esse. Ego verò malim, cum Lipsio, intelligere, commutata jam olim Militia Serviana, hastatos, id est, juvenes pubescentes, & proinde minus illustres, in locum principum substitutos, qui primi pugnarent gladiis: cum antea, ex Servii instituto, ditissimi quique, in prima acie essent: & pedibus in viri doctissimi irem sententiam, si quidem apud Varronem esset, *sumebantur, vel sumti*: ac nescio anne ita fuerit: offendit enim aliquo modo, *post commutata militia sumuntur*. Dixisset enim potius, opinor, *nunc commutata* &c. imò, cum in veteri Codice sit, *minus illustres sunt*: omnino mihi persuadeo, scripsisse Varronem: *Post, commutata militia, minus illustres sumti*. Quicquid sit, (persequemur enim hæc alibi plenius:) veterem illam institutionem, qua principes primi gladiis pugnabant; & hastati, hastis, vel à Servio, vel à Tarquinio, vel utique Libertatis principio, commutatam esse, necesse est. Primos enim gravis armaturæ, jam antiqua Republica ante hastatos fuisse; secundos, principes; inter omnes satis constat. Ac jam, bello Latino, hunc ordinem obtinuisse, autor est Titus Livius, ubi hastas palam attribuit triariis: *Triarii sub vexillis considebant sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas subrecta cuspide in terra fixas, haud secus quam vallo septa inborreret acies, tenentes*. Mox de pilanis Latinorum: *Qui aliquamdiu pugna atroci quum & semet ipsi fatigassent, & hastas aut præfregissent, aut hebetassent*. Iterum de Romanorum triariis: *Clamore sublato principia Latinorum perturbant, hastisque ora fodientes, primo robore virorum cæso, per alios manipulos, velut inermes, prope intacti, evasere*. Quod si jam tum, prisco ordine turbato, hastati à principio gladiis pugnabant, ut antea principes, pilanique hastis, qui antea pilis; quid est quod de ætate Polybii, aliorumque, tanto propiori addubitemus? Quod si hasta triariorum fuit, pilum hastatorum, & principum telum est. Hasta enim & pilum sunt, quæ gravis armaturæ militibus adscribuntur; non alia. In censu Serviano, δόξατ attribuit primis classibus Dionysius; Livius hastas: pilum verò non uno loco, & sigillatim in XXVII. dat hastatis; quos, ait, *pila in Elephantos con-*

jecisse: Pilum autem proprium Romanorum telum esse, notius pœne est, quam ut probare necesse sit. Virgilius Lib. VII. *Æneid.*

Pila manu, sævosque gerunt in bella dolores.

Ubi Servius: *Pilum proprie est hasta Romanorum, ut gæsa Gallorum, Sarissa Macedonum.* Et XI.

Procedit legio Ausonidum, pilataque plenis

Agmina se fundunt portis.

Valerius Argon. Lib. VI.

Romanos veluti sævissima cum legiones

Tysiphone, regesque movet, quorum agmina pilis,

Quorum aquilis utrimque micant.

Hinc apud Festum: Pilumnus populus est pilis uti adsuetus. Eadem ratione Græci *ύασόν*, proprium Romanorum telum esse scribunt. Dionysius: *ἐστὶ τὸ πᾶν τῶ βέλῃ Ῥωμαίων, ἃ στωιδόντες εἰς χεῖρας ἐξαγκνίξουσιν.* Et sicuti pila Latini vix est ut aliis dent, quam Romanis, & quidem legionariis peditibus; sic Græci *ύσσός* folis etiam Romanis tribuunt: at *δόξα* hastas modo suis, modo aliënis: non tantum enim inter militaria Romanorum tela, late patet hastæ vocabulum, nunc hastam equitum, nunc triariorum, nunc velitarem designans; sed etiam inter externa: eodem enim vocabulo & prælongam Macedonum sarissam, & longam hastam, qualem veteribus Heröibus dant, & levia tela exterorum designant. Ac quamvis plerique Græcorum, minus hic accurati, Romanis legionibus nunc *δόξα*, nunc *ύσσός* adsignent; vix tamen est, ut hyffos aliis, quam Romanis. Mariana militia traductis in primum triariis, & pugna per cohortes integras instituta, frequentissimum dicam, an verius unum Romanarum legionum jaculum, pila fuerunt: neque enim temere tum invenias aliud telum legiones Romanas gessisse. Et qui gessissent? non solum superiores, sed etiam inferiores ordines; nec gregarius tantum miles, sed etiam centuriones hoc genere telorum instruuntur. Hastas vero legionibus boni autores eâ ætate vix est ut tribuant. Confirmat hoc ipsum Josephus, qui præter delectos, qui circa Ducem versabantur, & speculatores, omnibus cæteris gravis armaturæ militibus eadem adscribit tela. In illa autem telorum Mariana mutatione, verisimile non est totas legiones, hoc est hastatos, & principes adsumsisse triariorum arma, quæ ad statariam manuariamque pugnam, tertix, quam primæ aciei aptiora erant. Probabilius, pilanos hastatorum arma adsumsisse, ex quo in prima cum illis acie collocari cæperunt: triariorum veterum telum ad manuariam pugnam, fodendaque ora erat aptum;

aptum; pilum ad emittendum. Fallitur enim vir summus, etiam in eo, ut solet error errorem parere, quod putat hastas tantum jaci, pilis comminus rem geri: comparatione quidem velitarium hastarum, comminus jaciebantur pila; sed jaciebantur tamen, cum jam jam stricturi essent gladium. Inde est quod milites Romanos sæpe tanto cursu impetuque procurrisse legimus, ut spatium non fuerit pila emittendi: quod deesse non potuisset, siquidem longius torta fuissent. Cæsar: *Ita nostri acriter in hostes signo dato impetum fecerunt, itaque hostes repente celeriterque procurrerunt, ut spatium pila in hostes conjiciendi non daretur; reiectis pilis comminus gladiis pugnatum est.* Hinc & milites missis pilis celeriter gladios educere præcipiebantur. Cæsar in Pharsalia, cum procurrentibus suis, à Pompejanis contra non concurreretur; *Parvo, inquit, intermisso temporis spatio, ac rursus renovato cursu, pila miserunt.* (vides milites veteranos non eminus, nec in primo cursu in hostem contorxisse) *celeriterque, ut erat præceptum à Cæsare, gladios strinxerunt.* De Pulfione Centurione idem in hibernis Q. Ciceronis: *Pulsio pilum in hostes mittit, atque unum ex multitudine procurrentem transjicit; quo percussus & exanimato, hunc scutis protegunt hostes, & in illum universi tela conjiciunt, neque dant regrediendi facultatem: transfigitur scutum Pulfioni, & verutum in baltheo defigitur: avertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum.* Vides iterum pilo coniecto nihil superfuisset, nisi ut ad gladium veniretur. Apud Scriptorem belli Africani, Labienum videinus tam prope ad legionarios accessisse, ut cum iis loqueretur, priusquam pilum in eum torquerent. Idem scribit, equites Labieni *pilum militis cursu facile vitasse*: quod scilicet vix sub pili jactum venient; accedentibus autem legionariis, refugerent. Inde natum proverbium quod est apud Vegetium de propiori pugna: *cum ad pila & spatias ventum est.* Non quod pila non emitterentur, sed quod non longe; missisque nihil superesset, quam ut collato pede pugnaretur. Illud certe ex Cæsare & Livio manifestum est, pila cum in hostem procurrerent, fere vibrasse, raro admodum servasse ad pugnam manuariam. Ejusque rei duas potissimum causas video: primum, quod pilum, propter grave pondus ferri, non ad hoc aptissimum; minus utique quam hasta habile erat: deinde quod pilo retento, neque scuto optime, gladio vero omnino uti non possent: quæ arma tanti fecerunt Romani, ut nullum genus telorum militem habere voluerint, quod horum usum tolleret, aut aliqua parte impediret. Dionysius, & Polybius, *ὑπὸ τοῦ* quoque primo congressu emisisse, non semel scribunt: & hic quidem, libro II.

in pugna cum Gallis, Tribunos præcepisse, ut δόξα triariorum traderentur primæ aciei manipulis, quibus in ora Gallorum pugnarent : argumentum, ὅσους, ut minus habiles huic rei, primo statim impetu emissile. Par ratione Vegetius, veterum pila describens, *missilia* appellat, non hastas manuales. Lib. I. C. XX. *Missilia* autem, quibus utebatur pedestris exercitus, pila vocabantur, ferro subtili trigono præfixa, unciarum novem, sive pedali; quæ in scuto fixa non possunt abscindi; & loriceam, scienter & fortiter directæ, facile perrumpunt; cujus generis apud nos jam rara sunt tela. Idem libro II. C. XV. Bina *missilia*, unum majus ferro triangulo, unciarum novem, hastili pedum quinque & semis, quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur; ad cujus jactum exercebantur præcipue milites: aliud minus ferro triangulo, unciarum quinque, hastili trium pedum & semis, quod tunc verriculum, nunc verutum dicitur. Quod ipsum verutum paulo ante tamen pili vocabulo complexus est. Ne igitur miretur vir doctissimus, quod ὅσων, etiam minorem, pili vocabulo Interpretes exprefferint; cum habeant hic Vegetium, & quidem non suis verbis, ut de re desita, nec suo ore loquentem, hujus interpretationis autorem. Sit licet illud minus, & simile sibirnis modicis, quale describit Polybius; quia tamen ejusdem formæ est, retinet idem pili nomen: nam forma, magnitudo & pondus pili, pro robore & peritia militum, alia aliis temporibus fuerunt: unde Tacitus Germanicum Vitellii exercitum tergis ferarum, & ingentibus telis horrentam, describit. Nihil igitur impediit etiam minoris pili parvitas, quin idem acciperet nomen. Josephus omnibus legionariis tribuit ξυσόν, quod Hefychius & Suidas interpretantur ἀνέμλον; & ipse alibi Josephus. Quamvis autem Græci hæc confundant omnes, ne Polybio quidem excepto, qui tamen unus omnium Græcorum, in armis Romanorum distinguendis, longe accuratissimus est: tamen proprie neque δόξα, neque λόγχοι pila vocaverunt. Sub Imperatoribus; cum duo Romanorum tela essent, pilum, & lancea; illo Legionarii, hoc Prætoriaræ cohortes ornarentur; quoties Græcis proprie loqui placuit, ὅσους legionariis, δόξα vel λόγχοι Prætorianis addiderunt. Inde Prætoriani λογχοφόροι, & δοροφόροι, passim. Lanceas quidem inter justa peditum tela, ætate Cæsaris necdum fuisse, ostendit Salustius in Catilinario; ubi de Catilinæ legionibus: *Ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis instructa: cæteri, ut quemque casus armarat, sparos aut lanceas, alii præacutos sudes portabant.* Sub Imperatoribus, cum institutione cohortium Prætorianarum, nisi fallor, peditum Romanorum factæ sunt. Quamvis Poætæ, Scriptoresque ejus ætatis, etiam hic

hic suo jure utentes, lanceas suæ ætatis telum prioribus impugnant. Lucanus de Craſtino :

Cujus torta manu commiſit Lancea bellum.

Item :

www.libtool.com.cn

Nulla fuit non certa manus ; non lancea felix.

At cum de suæ ætatis armis loquuntur, vere lanceas & pilum recensent. Plinius de Laurus: *Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumque nuntio additur, literis & militum lanceis pilisque.* Tacitus I. Historia: *Romanus miles facilis lorica, & missili pilo, aut lanceis assultans, ubi res posceret, levi gladio inermem Sarmatam cominus fodiebat.* Quemadmodum autem lancea, & pilum, cum gladio Romanis; sic hastæ & spathæ auxiliis, eodem auctore Annalium XII. *Si auxiliarius resisterent Britanni, gladius ac pilis legionarium: si hoc verterent, spathis & hastis auxiliarium sternebantur.* Lancea autem Prætorianorum hastæ equestri per omnia, teste Josepho, similis erat; cui hoc nomen jam fuit priusquam à Romanis peditibus adsumeretur. In Commentariis Cæsaris, Gallis certe equitibus, Cominio Atreballi, aliisque, jam tribuitur: apud Florum jam olim uxoribus etiam Cimbrorum. lib. III. *Objectis undique plaustis, atque carpentis altæ desuper, quasi è turribus, lanceis & contis pugnabant.* Ubi lanceas à contis distinguit; ut & Arrianus, qui in acie contra Alanos quatuor primos ordines ex contatis; reliquos quatuor ex lanceariis componit; ut citat vir doctissimus: quem miror mutata priori ratione, nunc contum, nunc pila interpretari, & λογχοφόρος hastatos: non quidem absurde: (utrumque enim ei adfentior) sed maxime contra priores rationes ejus: Cum enim δόξαφοροι & λογχοφόροι iidem sint; δόξα autem ille antea pila convertere jufferit; hic quoque hos pilanos, alteros hastatos dici oportuit. Sed bene est, quod ad verum rediit, eo saltem tempore, quo Romana Militia, jam externis moribus commaculata, non multum sui habuit simile: bene est, quod jam tandem prima in acie collocat pilanos, quos antea in tertiam detruserat. Sed nobis, ad veterum arma probanda, non multum opus est illo seculo, quod & in vocabulis, & in armis, & omni Disciplina defecerat. Ex illis, quæ antea diximus, perspicuum est, quæ sint pilum & hasta Græcis. Nam, cum tam evidentia, & omni exceptione majora, veterum Latinorum testimonia attulerimus; (neque enim omnia sua è Græcis hauserunt, ut potuerint labi interpretantes; sed pleraque à priscis Romanis, quibus hæc ignota esse non potuerunt) cum ὄπλον & pila propria teli Romani; hastas verò & δόξα, communia vocabula esse: cum Marium triariorum telum sustulisse; hastatorum & princi-

pum, id est pilum, retinuisse: cum pilum missile, hastam vero manuariæ & statariæ pugnæ habilius telum esse, ostenderimus; quis est qui dubitare queat, quin Lipsius, alique viri in Literis insignes, *δὲ γε πῶς* hastas, *ἢ πῶς* vero pila recte Latine reddiderint? Ut igitur assentiamur Salmasio, de illa veteri admodum & antiqua Militia, de qua tamen ille non loquitur, nec in tanta Scriptorum penuria, vix est ut quicquam, præter nudas conjecturas, possit afferri: illud haud dubium est, Polybii ætate, de qua ille disputat, & libera Republica, usque ad tempora Marii, principes & hastatos pilis, triarios hastis ornatos instructosque fuisse; velites vero hastis velitaribus. At post Marium, & sub Imperatoribus primis, nullum iustum legionariorum telum, præter pilum fuit: nisi quod delecti ex legionibus, qui vicem cohortis prætorix fuerunt, & cohortes prætorix lanceas gesserunt.

CAPUT XV.

DE COHORTIBUS
LEGIONIS ANTIQUÆ.

Diximus supra, in notis ad Hyginum, ex sententia Iusti Lipsii, non Hyginiano tantum ævo, sed etiam veteri Republica, apud Romanos legionem decem cohortes habuisse. Quam sententiam cum quidam doctorum minus probent, atque adeò Vir insignis, in suo de Re Militari Romanorum palam oppugnet, res postulare videtur, ut, priusquam ex hoc Campo excedamus, rationes adferamus nostras, propter quas, posthabita horum autoritate, illam alteram secuti simus. Nam sine gravi causâ in horum vel illorum sententiam concedere, factionis videtur: at si pondere testimoniorum, & vi veritatis ostendas te victum, nemo bonus studium dissentendi interpretari potest, quod aliena suis præferas. Quanquam si nostra hic iterum adferremus, quid esset quod invidiam merito deprecemur? Postulat hoc Veri-

Veritatis studium, quo nihil Bonis antiquius est: postulant Literæ: nec cedit in contumeliam egregiorum virorum, si ostendās eos interdum homines fuisse. Est hæc lex, cum omnium rerum humanarum, tum harum imprimis literarum, quæ ex obscuris Antiquitatis tenebris eruuntur: paulatim & pedetentim, & quodammodo errando ad verum pervenimus. Nec me quidem iudice tantum habent honorem viris Doctis, qui sine iudicio stupent in dictis eorum; quantum qui dissentiendo, interdum ostendunt se bona eorum non probare tantum, sed, quod prius est, intelligere. Nam ista demum ratione apparet, quam pauci præ multis veris, quam leves, quam etiam docti sint errores eorum. Profunt, mihi crede, etiam tum iis, qui suo ingenio, iudicioque utuntur: in adstruendis enim opinionibus suis, tot sæpe recondita, tot ignota, & inaudita ex plenis doctrinâ pectoribus promunt, ut pæne tanti sit, eos errasse. Quare, ne nimium sibi plaudant, aut se eximiis æquent viris, si qui casu quodam in verum inciderunt: Sed sic quoque discant eos reverenter habere. Maneat tamen nobis cum prioribus, & posteris nobiscum hoc ex Honesto certamen: Valeant autoritates ad confirmandam, non ad opprimendam, veritatem. Perstringantur liberò, sicubi à vero deflexerunt; sed tanquam egregii viri, sine contumelia: meminerintque semper qui alios notant, alibi se quoque notandos esse.

Henricus Savilius, Vir Clarissimus, & bene de Literis meritis, in libello quem de Militia Romana conscripsit, ubi de Legionis in Cohortes divisione agit, hanc Legionis divisionem in decem cohortes apud Polybium non reperiri, notat; inde pronum esse existimare, illis temporibus ignotam fuisse; (quamvis vox non fuerit ignota) frequentem enim apud Livium in prioribus libris; nisi forte figurate ea utatur. Apud Polybium bis libro II. occurrere in Hispaniensi Scipionis bello: videri potius manipulorum extra ordinem vocabulum, quam certæ legionis partis esse: se tamen nihil valde adfirmare. Lipsius in Veteri Militia non dubitat cohortes fuisse, & singulas quidem ex tribus manipulis diversorum generum, hastatorum, principum, & triariorum cum velitibus, qui istis manipulis iungebantur. Negat iterum Salmasius; & non ambigue, ut Savilius, & dubitanter; verum sine cunctatione omni adfirmat, aut nullas in veteri legione cohortes; aut cohortes easdem atque manipulos fuisse: neque enim subsistere posse divisionem in cohortes; cum divisione in hastatos, principes & triarios: Nam cum legio in cohortes divisa, æqualem in omnes partes eam fuisse factam; singulas quippe cohortes inter se pares fuisse: verbi gratiâ: legio Polybiana,

quaternis millibus & ducentis militibus constans, si divideretur in decem partes æquales, unaquæque earum haberet milites viginti & quadringentos: in tali partitione, triarios, numero sexcentos, nullo modo æqualem ~~libralis partem~~ constituit, nec unam, nec duas ex iis cohortes effici posse. Nec in legione quinquem millium idem effici posse: cum singulæ cohortes sint quingentorum hominum: ne in legione quidem sex millium, si recte calculum ponas: etiamsi enim sexcenti triarii unam cohortem facere queant; quam tamen? primam, an ultimam? Triarios semper dignitate priores fuisse: at in veteri acie ultimo loco positos: nec alia ratione posse subsistere: corpora enim hastatorum & principum in decem manipulos fuisse divisa, in quibus singulis centum & viginti homines: Si quis tentet has partes denas, & ipsa corpora diducere æqualiter in portiones, quæ cohortibus respondeant, nulla ratione id præstare posse: singulas enim quadringentos ac vicos milites habere debere: Ac si facias singulas quadringentorum hominum rotundo numero, ne sic quidem rem recte procedere. Tres Cohortes dari ex numero hastatorum, tres ex corpore principum, totidem ex velitibus, novem fore, restare deciman ex triariis, in qua sexcenti ponendi sunt. Non fore æqualem divisionem. Adde quod in antiqua legione velites in certum & distinctum corpus redigi non solerent: sed in cætera corpora æqualiter distribuerentur. Polybio *τάγμα, πᾶσιν, & σιμάριον* eadem: Spiram Livium interdum cohortes vertere, & distinguere à manipulo; sed more sui seculi deceptum: in veteri Militia, rem eandem fuisse: & si cohors debeat exponi, triginta tum cohortes, non decem, ut postea, in legione fuisse. Hæc ille fusius paulò per totum Caput, quo agit de veteri legionis divisione. Mirere tamen, cum in omnia se vertat, ne verbo quidem attigisse quod dixerat Lipsius: ex quatuor militum generibus cohortem fuisse compositam, videlicet ex sexaginta triariis; centum viginti principibus, totidem hastatis & velitibus; fient quadringenti viginti, ad numerum decima pars legionis. Cohortis quidem vocabulum, ante mutatum à Mario Militiam, apud Romanos in usu fuisse, post Polybium, qui eo aliquoties utitur, multis probare, id sit hominis intemperanter otio abutentis; aut ceras inanibus testimoniis argumentisque replere gaudentis. Videamus an idem olim significarit atque Manipulus. Id quidem negat Romanorum Doctissimus. Cohors, inquit, *quod ut in villa ex pluribus testis conjungitur, ac quiddam sit unum; sic hæc ex manipulis copulatur cohors, quæ in villa dicta, quod circa eum locum pecus coerceretur. Tametsi cohortem in villa Hypsicrates dicit esse Græce χῆρδον apud Poetas dictam.*

Non

Non jam quæram, quæ vera sit origo vocabuli, ne quis per hanc rimam elabatur. Illud satis sit, cohortem atque manipulum apud veteres Romanos fuisse diversa: Stulte enim diceret, inde dictam quod ut cohors in villa ex pluribus tectis, sic ~~ex pluribus manipulis~~ copuletur: si id à Mario demum, non ita diu ante Varronem institutum; olim autem Cohors manipuli unius vocabulum fuisset. Aberret licet non rarò in originibus vocabulorum; at tanta rerum & historiæ Romanæ ignorantia non cadit in Tantum virum. Quid? nonne passim Livius & Salustius, & alii, quum de prisca Republica loquuntur, cohortium meminere? nonnè interdum palam distinguunt à manipulis? Piget tam frequentia & obvia loca compilare: tamen quia res mota est, & in dubium vocata, devorandum hoc etiam laboris. Livius XXVII. *Consul, ingenio hostis usus, quo minus in tam apertis collibus timeri poterant, quinque cohortes, additis quinque manipulis, nocte jugum superare, & aversis vallibus confidere jubet.* Eodem: *Duo simul præsidia, Placentinæ cohortis, & manipulorum secundæ legionis aggrediuntur.* Idem: *Cohortibus, quæ signa amiserant, dare hordeum jussit, centurionesque manipulorum quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis discinctos destituit.* Quibus tamen in locis, Cohortes, de Sociis auxiliariis; manipuli, de legionariis accipi videntur debere. Et sane non absque specie addubitat Savilius, an pars legionis fuerint Cohortes? Nam Livius, cum de legionarium militum manu aliqua loquitur, manipulorum plerumque meminit: cum verò de auxiliis cohortium, ut cohortium *Latinarum, Hernicarum, Pelignarum, extraordinariarum*; quas vix est ut manipulos appellet. Unde & Centuriones, quos ad Syphacem miserat Africanus, qui militiam ejus proximè morem Romanorum ordinarent, equites in turmas, pedites in cohortes distribuere docuerunt. Lib. XXX. *Equites in turmas, pedites in cohortes, sicut quondam ab Romanis Centurionibus didicerat, distribuit.* Meminit tamen aliquando & Cohortium legionarium. Lib. XLV. *Equites turmatim, & cohortes peditum suis quæque ordinibus: III. Omnis juventus affuit postero die: Cohortes sibi quæque centuriones legerunt: bini senatores singulis cohortibus præpositi.* Dubites quid velit? cohortes veras intelligat; an manipulos? nam neque ex more Romano fuit, binos singulis cohortibus præfici; neque Senatores in Centuriones legi: & dicere possit, videri aliorum electionem militi permissam; alios tamen præpositos integræ cohorti: rursus, cum ait cohortes centuriones legisse, manipulos intelligere videtur: confundunt enim pleraque; ut sæpius jam diximus ista. Ita ordo in Re Militari, modo jugum, modo versum, modo manipulum, modo centuriam; inter-

dum aciem; interdum strigam significat, ita spira apud Græcos, veteri etiam Republica, non tantum Nova, nunc manipulum, nunc cohortem. Dionysius spiras sexagenarias, quingenarias, & octogenarias habet. Polybius hoc vocabulo ut plurimum manipulum denotat; alicubi tamen & velitibus spiras dat; qui neque cohortes habuere, neque manipulos; τὰ διαστήματα τῶν πρώτων σημειῶν ἀνεπλήρωσε τοῖς τῶν ῥοοφομάχων σπείραις. Ita Latini interdum ipsos etiam manipulos cohortes dicunt; interdum quamlibet manum manipulo grandiore. Tales cohortes delectæ, ex quibus Cohortium Prætoriarum origo. Talis cohors parmata apud Livium, equitum, qui ad pedes descenderant. Nisi hæc, inquit, parmata cohors sistat impetum hostium, actum de Imperio est. Ita enim legendum, probant illa paulo post sequentia: Ut parmatis novæ cohorti hostium locus detur. Parmata autem, ut cohors cetrata, togata, scutata. Aliquando quælibet sine discrimine manus: Alibi tamen intelligi cohortes legionarias, minime dubium est. Livius XXX. De Catone: Denuntiari militum tertiæ parti ex omnibus cohortibus jubet, ut cibum, quem in naves imponant, mature coquant. Idem: Non continuas instruxit cohortes, sed manipulis inter se distantibus spacium dedit. XXXIV. Tandem signa legionum supervenerunt; & quum primi agminis cohortes ductæ in prælium essent. Ubi nihil verear proprie accipere: quia alterum agminis genus per cohortes ordinabatur: Salustius: Metellus ubi videt Numidas minus instare, paulatim milites in unum conducit, ordines restituit, & cohortes legionarias quatuor adversum pedites hostium locat. Ac non idem in legione esse cohortem, & manipulum, Varro in iis, quæ supra citavimus, palam docet: de legione enim & partibus legionis loquitur; legionis cohortes, cohortibus manipulos subjicit. Polybius etiam in undecimo palam de legione: ἡ τοῦ τοῦ καλεῖται τὸ σύνταγμα τῶν πείων, ὡς καὶ Ῥωμαίοις καλεῖται Cincio Vero Alimento, Scriptori antiquo, apud Gellium, quid est quod reponant? Nam in legione decem esse cohortes, manipulos triginta, diserte dixit. Cohortem autem legionariam, ut recte dixit Lipsius, ex manipulo hastatorum, nec non principum & triariorum, cum velitibus cujusque generis fuisse compositam; tum ex eo liquet, quod aliter legio in decem partes commodè tribui non queat; tum ex Militia Cæsariana, in qua quæque cohors tres manipulos, vel sex centurias, duas hastatorum, duas principum, totidem habuit triariorum. Cæsar: Aquila conservatur, omnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, præter principem priorem. Cicero: At ille cohortem primam totam perdidit, centurionemque primipili nobilem sui generis Asinium Dentonem,

& reliquos ejusdem cohortis. Adde quod hæc ipsa ratio hujus divisionis pulchra est. Cohors enim hæc, decima legionis pars, toties centum homines habet, quoties legio mille: Cohors legionis quaternum millium quadringentos, quinum millium quingentos, senum millium sexcentos: Deinde cum pars aliqua legionis ad præsidia agitanda, aut parvas expeditiones mittitur, ex omni militum genere aliquos demi, ex iis unum corpus effici posse, aptissimum est; quod fit tota cohorte missa. Adde quod residui in legione milites, tum commodius longe ordinari possunt: exempli gratia, si quadringentos hastatos, nullos verò nec principes, nec triarios, vel quadringentos principes, absque hastatis & triariis, de legione detraxeris, tota ratio aciei turbabitur. Subsidia non erunt paria primæ aciei, nec prima acies subsidiis, detractis hastatis solis, non erunt, qui ante principes ejusdem ordinis collocentur; detractis vero principibus, vel triariis, hastati subsidio suo destituentur. At si ejusdem ordinis principes, hastatos, & triarios, hoc est justam cohortem demiseris, acies quidem ab illa parte, qua collocatur legio, ista ratione imminuta, brevior paulo erit; sed ratio & modus instruendi, idem manebit. Præterea, sicut in singulis manipulis est quidam nexus, non tantum eorum, qui eodem versu, sed etiam qui eodem iugo collocantur: ita in acie vinculum quoddam non solum inter milites ejusdem generis, ejusdemque aciei, inter hastatos, & hastatos principes, & principes triarios, & triarios esse oportuit: verum etiam inter eos, qui sibi subsidio ponebantur inter primum manipulum hastatorum, & primum principum, & primum triariorum: item inter secundos, tertios, & inter diversa genera, qua ratione efficiebatur, ut legio ab omni parte, & undique pulchrè composita esset & ordinata.

E X P L I C A T I O

www.libtool.com.cn

F O R M A R U M.

Prima harum Formarum ad numerum pedemque illa eadem est, quam exhibet Lipsius in libro de Militia, quam hic adjunxi; tum ut discrimen quod est inter nostram & illam, tum ut eodem actu, quatuor legionum metatio ostenderetur: demto enim vallo portaque prætoriis, hæc quam illi pro castris consularibus nobis dederunt, pars dimidia duplicium castrorum erunt, in quibus quatuor legiones tendunt.

Duarum verò legionum, sive *consularis exercitus vera castra* sunt, quæ formâ secundâ dedimus: quæ tamen à prioribus sola Prætorii & Quæstorii positione abeunt: Nam cum illic ea parte castrorum sint sita, quæ hic est prætentura: hic inter duas legiones media ponuntur. Cætera ad priorem formam. Quæ cum à Lipsio aliisque explicatæ affatim, hic repetere, supervacaneum ducimus.

At formam Castrorum *Hyginianorum trium*, videlicet, *legionum cum supplementis*, quæ à nemine ante me fuit descripta, hic describere operæ precium est. Atque hæc ita se habet.

Gromam posui in medio viæ principalis, quod ista ratione stellæ, sive concurrentes lineæ quatuor portas medias contingant.

Laterum prætorii unum tantum explevimus intra viam sagularem: cui dedimus longitudinem pedum septingentorum viginti: latitudinem pedum sexcentorum, ut computat Hyginus, demtis nimirum triginta pedibus, qui respondent dimidiæ parti viæ Prætoriae: cum his sint sexcenti triginta pedes: eadem est latitudo omnium partium intra viam sagularem.

Prætorio dimidio dedimus pedes nonaginta.

Stationi proxime hoc pedes 10.

Comitibus Imperatoris pedes sexaginta.

Reliquo numero pedes quadringentos viginti; ut supra computavimus: ordinem tamen, quibus ista disposita, quia Hyginus diferte non descripsit, nos nemini præscribemus. Ratio, quam nos secuti sumus, hæc est;

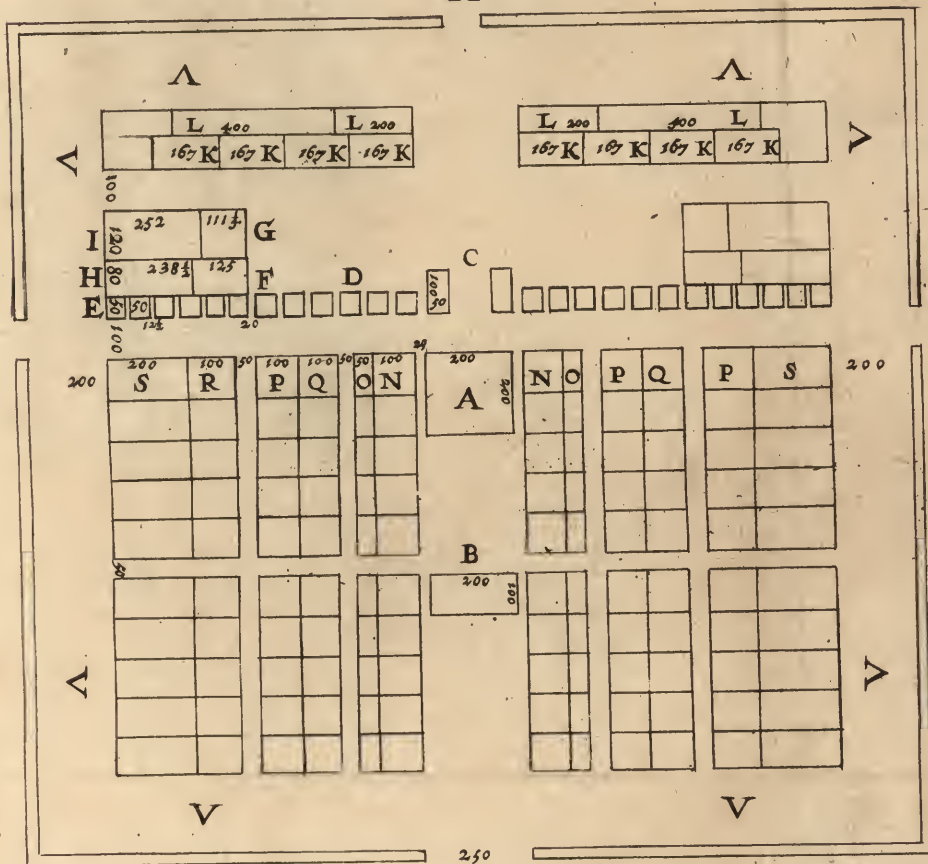
ut

FORMA CASTORVM EXERCITVS

www.libtool.com.cn

CONSULARIS

X

www.libtool.com.cn

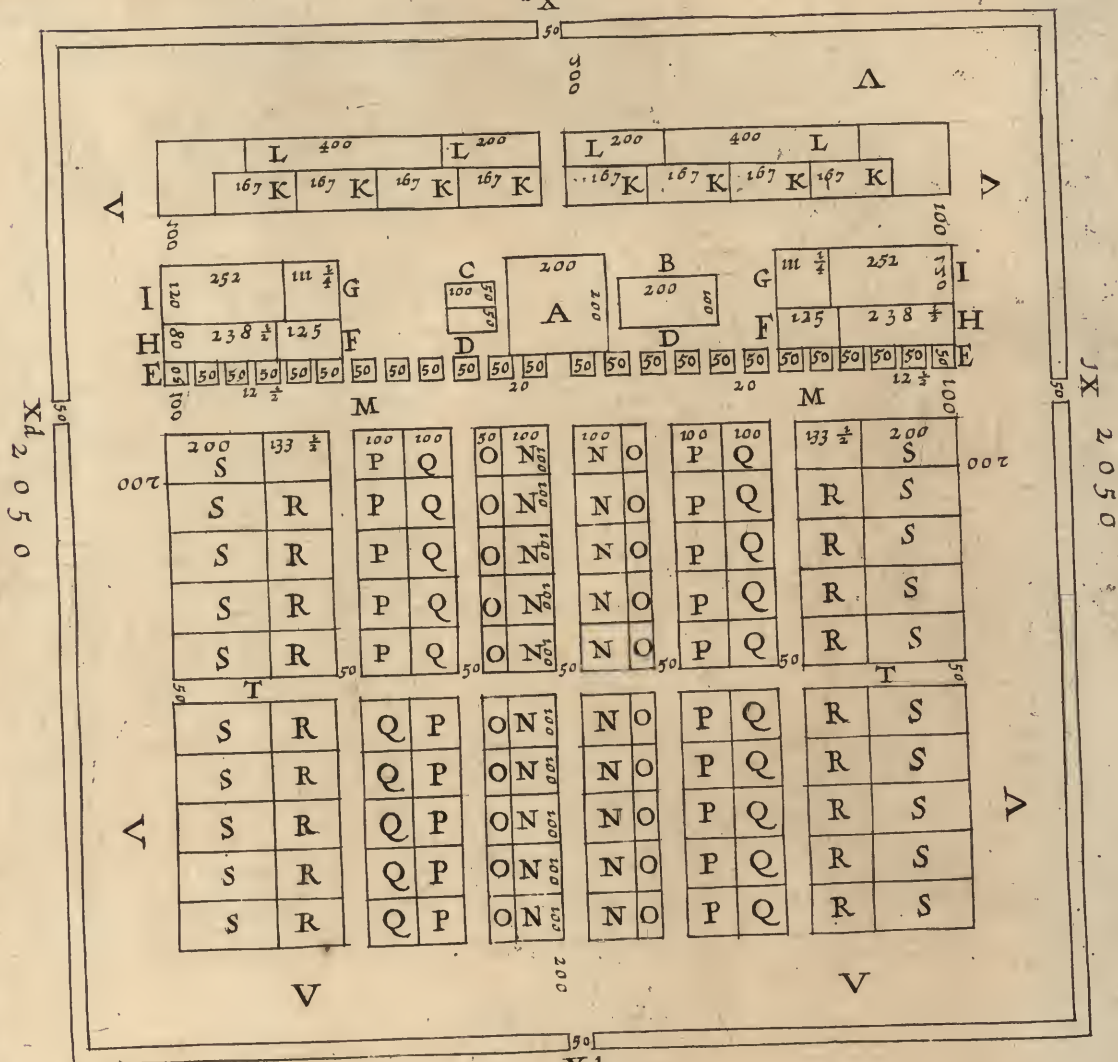
Back of
Foldout
Not Imaged

TABVLA ET FORMA CASTRORVM.

2017

www.libtool.com.cn

X

Xb

2017

A. Praetorium.
B. Quaes Torium.
C. Legati duo.
D. Tribuni.
E. Praefecti socium.
F. Euocati equites.
G. Ablecti equites.
H. Euocati pedites.
I. Ablecti pedites

K. Extraordinary equites.
L. Extraordinary pedites.
M. Principia.
N. Equites Romani.
O. Triary legg.
P. Principes legg.
Q. Hastati legg.
R. Equites socij.
S. Pedites socij.

T. Quintana.
V. Spatium ad vallum.

Xa. Porta Praet.

Xb. Porta Decum.

Xc. Porta Princip. dextra.

Xd. Porta Princip. sinistra.

n. 2. f. 318

www.libtool.com.cn

Back of
Foldout
Not Imaged

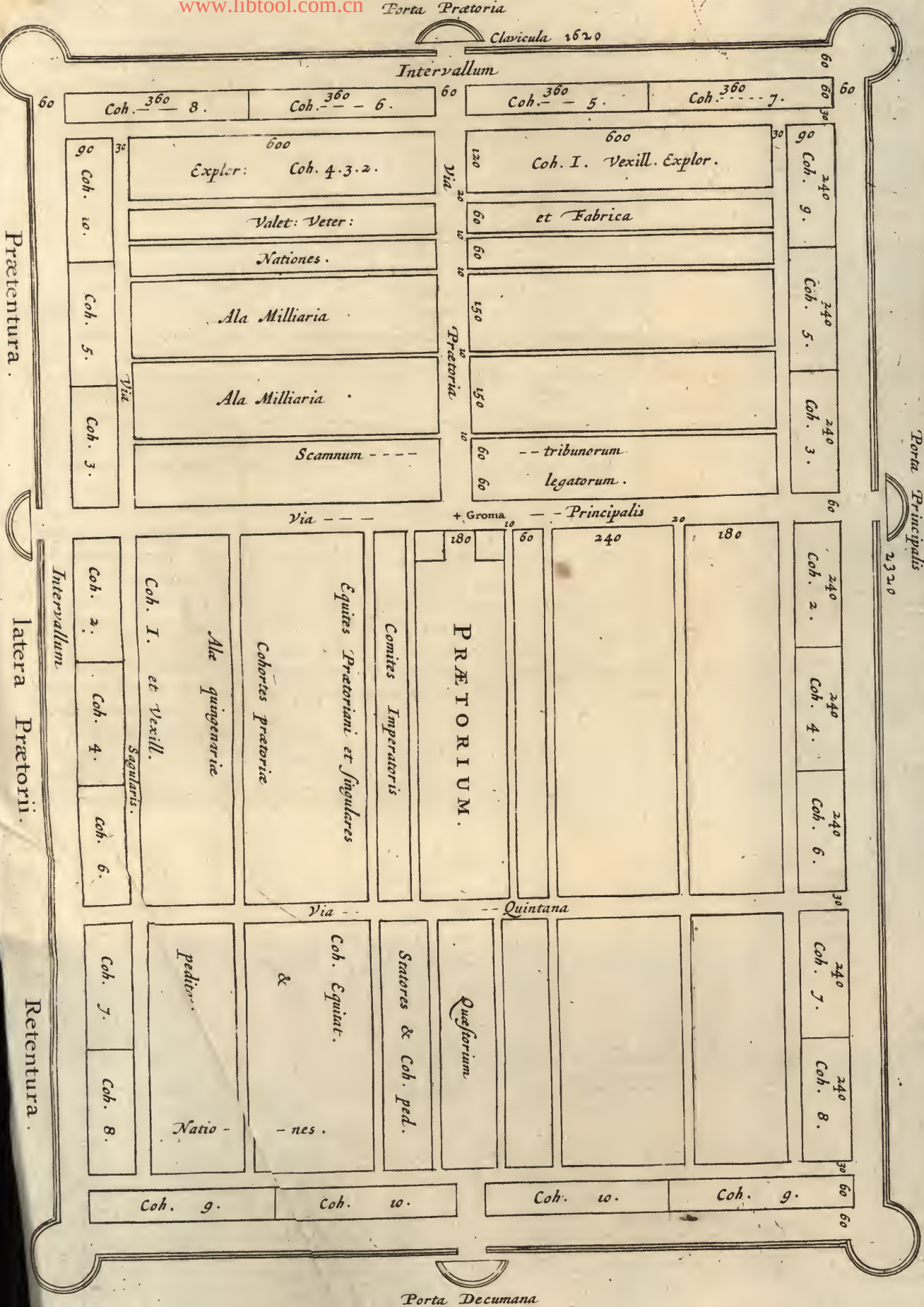
CASTRA TRIUM LEGIONUM CUM SUPPLEMENTIS.

www.libtool.com.cn

Porta Praetoria

Clavicula 1620

Intervallum

www.libtool.com.cn

Back of
Foldout
Not Imaged

ut more Polybiano interius equites, exterius pedites collocemus: Quamvis Hyginus, in Descriptione generali Castrorum, proxime comites, non equites prætorianos, sed cohortes prætorias ponat; propiores quidem prætorio cohortes, equitesque prætorianos, proxime verò viam sagulariam cohortes primas; & his alas quingenarias apponi debere non dubito. Rationem vero tensionis quod attinet, cohortes prætorias & alas quingenarias, & reliquum numerum hic integris strigis tendere iussit Hyginus. Cohors quoque prima eandem pedaturam commodè accipere potest, vexillarii semistrigium; nisi quis rectius putet dividi in tria hemistrigia cohortem primam, & supra hanc iisdem strigis collocari vexillarios; utrumque enim fieri potest: & dixit alibi Hyginus, vexillarios tendere supra cohortem primam, & in striga cohortis primæ.

Vias vicinales duas hic posui percurrentes, & retenturam: singulas pedum quinque & viginti: quinquaginta enim pedes viis dat Hyginus in univèrsum; nec quot sint numero definit. Unde suspicère, inter singula genera vias esse interjiciendas, ut diximus supra: quod cum facile sit unicuique, hanc rationem, quæ Polybianæ propior videtur, proponere volui: nemini tamen pro verâ obtrudere.

Via principalis est pedum sexaginta, ad hanc ante prætorium parte altera tribunal, altera aræ, & auguratorium.

Prætentura intra viam sagularem, eandem quam latera Prætorii longitudinem habet, & latitudinem.

Scamnum legatorum sexaginta pedum est; totidem pedum, scamnum legatorum.

Alæ milliariæ. His dedimus ex præscripto Hygini singulis pedes centum quinquaginta.

Nationibus dedi primùm strigam integram, deinde partem alteram strigæ; in qua valetudinarium, veterinarium, & fabrica.

Cohorti primæ cum vexillariis & exploratoribus adsignavi duas strigas, id est centum viginti pedes: quibus parte altera tres cohortes legionarias, secundam, scilicet, tertiam, & quartam opposui. Ac hæc est Prætenturæ intra viam sagularem numerus: adde his unam viam vicinalem pedum viginti & quatuor; aliàs pedum demum erunt ad numerum pedes septingenti viginti.

Via Quintana est pedum triginta.

Retentura, in pari latitudine cum cæteris partibus, habet quadringentos octoginta pedes longitudinis. Septendecim hemistrigiis collocatur numerus retenturæ. Sed an in hac ratione tensionis nationes supra cohortes.

hortes iisdem hemistrigiis; an in medio eorum suis hemistrigiis tendant: Viarum præterea numerum, incertum relinquimus: nec putet quisquam pro vero nos afferre, quod in forma hic pingi curavimus: nam utrumque omisit Hyginus.

Has tres partes circuit *via sagularis* latitudine pedum triginta: nam quamvis de fronte & tergo minus diserte id dicat Hyginus; tamen quum harum copiarum tensio seorsim tradatur, &, ratione strigarum, diversa sit, omnino mihi persuadeo viam hanc ambire interiora Castra.

Ultra hanc cohortes legionariæ, quarum pedaturam, ex sententia Hygini, uti arbitror, dedimus, nisi quod de ordine cohortium, cum Hyginus nos destituat, non contendam. Nam primæ in prætenturâ opposui secundam, tertiam & quartam; ita quintam, deinde proxime primam ad vallum intranti portæ prætorix parte læva, deinde sextam parte dextra, rursus septimam lævâ, deinde octavam dextrâ, denique eadem ratione nonam & decimam lateribus. Atque ita absolvi pedaturam legionis, quæ in Prætentura tendit.

Duarum reliquarum cohortes secundas adposui primæ, tertias his opposui ab alterius viæ principalis parte: quartas adposui secundis: quintas iterum ab altera parte viæ junxi tertiis, deinde sextas, proxime quartam; & postea ultra quintanam septimas, octavas, nonas, decimas ordine, usque ad portam Decumanam.

Causa hæc est, quod Hyginus in Prætentura cohortes cohortibus jubet opponere, ut combinatæ possint educi. Nos tamen de hoc ordine non pugnamus, si quis eum paulum velit immutatum. Ex Hygino quidem constat, quatuor cohortes in fronte, & totidem tergo tendere; quarum singulæ accipiunt pedes sexaginta per trecentos sexaginta. Octo verò singulis lateribus pedatura pedum nonaginta per ducentos viginti. De qua pedatura, cum & latitudini & longitudini partium ad pedem conveniat, & divisioni Castrorum respondeat, dubitare non licet. Intervallo Hyginus dat pedes sexaginta. Igitur latitudo universorum Castrorum erunt pedes mille sexcenti viginti: longitudo, duo millia trecenti decem.

A D D E N D A.

www.libtool.com.cn

Ag. 6. l. 1. *percurrant.*) Alioquin in veteri novaque Castrorum metatione, non pauca observes ad Agricolarum & Agrimenforum leges componi: quorum neutrum mirum: veteres Romani, atque adeo ipsi Imperatores, agricolæ erant: *Qui*, ut ait Plinius, *eâdem curâ semina tractabant, quâ bella, eâdemque diligentia arva disponebant, quâ castra.* Novorum verò castrorum metatores, professione, Agrimensores erant.

Ead. p. l. 19. *impetum fecit.*) Varro & Nonius ex Paccuvio, *chlamide clupeat brachium.*

Pag. 7. l. 9. *naclus equis.*) Ponimus autem in his æstivis sub dio, equos; quia Hyginus spacium hoc, quod adsignat jumentis, distinguit à papilionibus; nec usquam legi sub tabernaculo, sed aliquoties strato dorso stetit. Nec res ipsa est probabilis; cum tantum impedimentorum & tantarum tentoria, quæ cum milite equos capiant, nimium oneratura sint exercitum.

Pag. 8. l. 19. *jam Livio dicuntur equi.*) & ante hunc Sabino Massurio apud Gellium.

Pag. 11. l. 18. *adjecimus forma.*) Erunt fortassis etiam, quibus verius videatur, ante tabernacula poni arma: Nec pugno, si quis olim ita fuisse contendat. Dionysius Halicarnassæus Libro V. meminit τὴν κατὰ πηγμῆνων ὡς καὶ ταῖς σινηαῖς ὑμῶν. Sed cum Hyginus primò papilionum, deinde armorum, tertio jumentorum mentionem faciat, ab ejus ordine recedere non sum ausus.

Pag. 13. l. 13. *Christiana militia.*) Tertullianus de Oratione: *Nam & Militia Dei sumus.*

Pag. 15. l. 4. *vel vexillum unum.*) quingenti homines: erunt in unum quinque millia septingenti octoginta.

Pag. 19. l. 13. *initiemur.*) Nam in angulis rectis quadratis æquilateris, vel altera parte longioribus, numerus latitudinis per longitudinem multiplicatus, ut notum est, efficit totius areæ pedaturam.

Pag. 21. l. 14. *descripta suis quæque partibus.*) Leoni μέγας, sunt tria hominum millia; quam multitudinem ille turmam appellat. Μοῖρα, cuneus, vel ala milliaria: At Polybius manipulos legionarios, ut partes in quas legio dividebatur, μέγας appellat. Ἐξῆς δὲ τῆς τοῦ μεγάλου τριταχίας.

χῶν διέλλον τὰς ἡλικίας ἐκάστην εἰς δέκα μέρη. & statim: ἢ τὸ μὲν ἐκάστην ἐκάλεσαν, ἢ τὰγμα, ἢ σπέῖραν ἢ σεμναίαν. Ita & Latini. Varro, *Manipulum*, ait. *minimas esse partes, quæ sequuntur unum signum.* Livius IX. *Romana acies distinctior, pluribus partibus constans: & XXXVII. fronte in decem partes divisa.* Cæsar bello Gallico II. *Quam quisque in partem ab opere devenit, quæque prima signa conspexit.* De bello civili III. *Numero multis partibus fuisse inferiorem.* Quæ etsi ex vulgari consuetudine sermonis Latini videntur dicta, ab Militari tamen hac divisione ortum trahunt; fortassis cum *partes* militare sit vocabulum.

Pag. 28. l. 10. *ratio & situs.*) Hæc tamen origo mihi non admodum placet, ut verum fatear: itaque initio volebam viam *angularem* vel *angulariam*, ut semel habet liber, obviâ nominis origine; quod nimirum circumcumeundo supplementa quatuor angulos efficiat, & ad castrorum angulos pæne concurrat: Sed cum toties dicatur *sagularis*, tenuit me reverentia veteris scripturæ.

Pag. 33. l. 1. *prælio firmabat.*) De Alexandro Lampridius: *Ægrotantes ipse visitavit per tentoria milites, etiam ultimos, & carpentis vexit, & omnibus necessariis adjuvit: & si forte gravius laborassent, per civitates & agros patribus familias, hominibus, & sanctioribus matronis, eos distribuebat, reddens impendia quæ fecissent, sive convalescent illi, seu perissent.* Ubi omnino arbitror reponendum esse: *Patribus familias humanioribus, vel honestioribus:* cum Salmasio; pro *hominibus*, quos hic inepte intruferunt. Est hoc hujus vocabuli fatum; aliquoties in membranis, ut in alienum locum irrepsit; alibi verò sit corruptum. Ne hic citem loca ab aliis observata; Suetonius Cajo: *Monenti aviæ Antoniæ, & tanquam parum esset non obedire, memento, ait, omnia mihi, homini licere.* Aliæ editiones, *in omnes:* manu exarati codices quidam; & *hominis:* lego; *Omnia mihi in homines licere.* Dixit enim idem, se in hominum bona omne jus habere. Et sic credibile est locutum Latialem illum Jovem, illum, qui se inter Castorem & Pollucem præbebat adorandum, illum, qui cum Luna concumbere, & cum Jove secretò jactabat fabulari. Nam & sic Poëtæ & Oratores solent adulari Principibus, ut eos hominibus opponant:

Jam pridem nobis Cæli te Regia, Cæsar,

Invidet, ac hominum queritur curare Triumphos.

Latinus Pacatius: *Gaudent profectò divina perpetuo motu, & jugi agitatione se vegetant Æternitatis; & quicquid homines vocamus, laetorem, vestra natura est.* Papinianus l. Thebaïd.

Maneas hominum contentus habenis,

Undarum Terræque potens, & sidera dones.

Ubi male Lucretius interpretatur istud; sidera dones, Concedas Numinibus, vel suis locis esse finis. Sensus enim est: maneas contentus Imperio hominum, Terræ & pelagi: Cælo autem alios dones, alios deos facias: respicit enim ad morem illius ætatis, quo Cæsares in deos referebant fato functos decessores suos. Auctor Octaviæ: stulte verebor ipse, cum faciam Deos. Plinius Panegyrico: Tu sideribus patrem intulisti, quia Deum credis. Vellejus de Tiberio: Sacrauit parentem suum Cæsar, non imperio, sed religione; non appellavit eum, sed fecit Deum.

Pag. 35. l. 36. infererentur.) Cæsar de bello Gallico VI. Complures erant in castris ex legionibus ægri relictæ; ex quibus qui hoc spacio dierum convalescerant, circiter trecenti sub vexillo una mittuntur.

Pag. 37. l. 2. frumentum commeatusque.) In libris sacrorum; Ἀποκαθαρσις καὶ πέτρα καὶ οἱ ἀπόστολοι. Act. V. solet etiam aliquando inverti hoc genus eodem sensu; ut levis armatura, & velites. Apud D. Marcum Angelus: Εἰπάτε τοῖς μαθηταῖς αὐτῶν, καὶ τῷ πέτρῳ. Est enim & hoc ὄνομα non infrequens, ζυγαῖα λέγειν τὸ μέρος τῷ ὄλῳ, ut dixit Strabo.

P. 46. p. 32. omitti sint.) Quod genus in Codicibus Imperatorum, & ejus ætatis Scriptoribus, Castrenses ministri, & Castrensiani dicuntur. Hinc titulus in Codicibus: de Castrensiis, & Ministerianis. l. 7. Cod. Theod. de privilegiis eorum qui in sac. Pal. mil. Quique in scriniis militant, quique inter agentes in rebus plenum vigiliarum munus exercent, admissionales etiam, & qui sub Castrensis officio, quique Comitatusibus & privatis largitionibus obsecundant. Alibi ministeriales appellantur, & aulicum ministerium.

Pag. 55. l. 3. Sella sedisse.) In Judicio adfidentes Legatos Tribunorumque describit in Milite Mariano Quintilianus: Nec pudet accusatorem apud C. Marium assidentibus legatis, præfectorisque, & istis illi prodigio dissimillimis Tribunis, toto armatorum judicio, objicere militi, quod vir sit.

Ead. l. 16. Ante principia Castrorum.) Quibus tamen in locis distinguuntur à via Principali principia; & proprie sumi pro ipso illo loco, in quo tendant Principes, ante quem habebantur judicia. Quare tutius hic legeris ad viam principalem: nisi si verius sit quod longius à scriptura abeat; partem media viæ principalis. Nam Groma media via principali poni videtur debere, ut mediæ Castrorum portæ in conspectu rigoris efficiant stellam: si in ipso introitu ad viam principalem posueris, mediis quidem portis prætorix, & Decumanæ respondet, at non principalibus.

Pag. 57. l. 22. *legiones tres vexillarii.*) Prædictum, & supra dictum: Medio ævo frequentia sunt; artium scriptoribus, & formulariis fortassis etiam, antea in usu fuerunt: at apud politiores scriptores vix est ut invenias hoc ille sensu. Nam quoties priora in memoriam revocare volunt, solent dicere; de quibus ante dictum, aut simili modo. Apud Livium quidem: *Præmonitis militibus adesse certamen quadrato agmine, ad prædictas hostium latebras succedunt:* Sed ibi *prædictæ latebræ*, non intelligendæ latebræ, de quibus antea sumus locuti: sed quæ ipsi *prædictæ* fuerant; de quibus antea fuerat monitus.

Pag. 61. l. 15. *in orbe.*) Cæsar de Bello Civili I. *Circumfundi noctu equitatum Cæsaris, atque omnia loca atque itinera obsideri.*

Pag. 66. l. 23. *suo referam loco.*) Nam mutatio numeri in istis, tum aliis, tum Hygino frequens est. Si quis tamen retinere malit quod est in libro, per me licet: & fortassis fuerat; *ut suo quæque referam loco.*

Pag. 67. l. 6. *Romani aut equestres.*) Intellige Equites Romanos, veterem illum legionis Romanum equitatum, tunc non fuisse. Ita & illa inferius: *non quidem legionarius, aut Romanus, sed honestissimus provincialium;* ne quis secus ea accipiat.

Pag. 69. l. 13. *neutrum eâ ætate observatum.*) Hinc Cæsar opponit legionibus equites, de bello Gallico V. *Cæsar legiones equitatumque revocari, atque itinere desistere jubet. Eodem: Ut hostes impetum legionum, atque equitum sustinere non possent. Ibidem: Præmissis equitatu, confestim legiones subsequi iussit.*

Pag. 70. l. 4. *militias recenset.*) Apud Cæsarem Trebonius, Eques Romanus, Equitum Præfectus. Trebatio, Ciceronis amico, Cæsar Tribunatum dedit. Plinium majorem Præfectum alæ militasse, testatur minor Plinius, lib. V. Epistolâ 3.

Pag. 72. l. 12. *vexillariis legionis.*) Hac tamen ratione dari videntur cohorti primæ quatuor turmæ, id est quinque turmarum numerus; quia prima duplum numerum habet.

Pag. 74. l. 34. *ut opinor quam pediti.*) Liqueat ex Livii XXVI. ubi præfecti focis equitibus imperant; quemadmodum Tribuni legionariis: *Dimittens, inquit, Prætorium Tribunis militum, ac Præfectis socium imperavit, uti duobus millibus equitum delectis nunciarent, ut ad tertiam buccinam præstò essent.*

Pag. 76. l. 33. *In castris non obtinuisse*) Non pauca eorum quæ antea Quæstorum fuerunt, ut custodia ærarii, sub Imperatoribus, ad alios translata. In Castris, fortassis Præfectus Castrorum hunc obtinuit locum.

Pag.

Pag. 91. l. 12. *Tribus peditibus unus eques respondet.*) Impendium quoque Veteri Republica, quod in unum equitem, & tres pedites fiebat, erat idem.

Pag. 101. l. 1. *Quomodo & hoc loco legere non inepte possis.*) Sumo partem tertiam, ut habeam equitum numerum, qui in ea longitudine tendit. Erit hemistrigium.

Eadem, linea 10. *quingies ducenti fient mille.*) vel potius; quingies ducenti fient mille; & nunc hemistrigia quinque diximus aë milliariæ pedaturam.

Eadem, l. 34. *si tamen eandem quam cæteri accipiunt pedaturam.*) Equites enim Pannonii Veredarii duplam pedaturam accipere videntur debere; nisi si corruptus est numerus; & pro DCCC. legendum CCCC. Ista quidem ratione cætera convenient huic computationi.

Pag. 109. l. 20. *ad magnitudinem tuam primus adferam.*) In brevi omnes auctores sum persecutus:) paulo aliter Plinius XXI. *Ex nostris autem scripsere aliqui libros Anthologicôn; Flores verò persecutus est nemo; quod equidem inveniam.*

Pag. 113. l. 36. *Ligna ferme tota erant.*) Apud Polybium hîc est observare, frondibus, vel materiæ quibus tegebantur latera, tabernaculorum terram immisceri solitam; id enim non fuisse in Castris Carthaginienſium, tanquam insolitum, notat: in castris iisdem Afrubalis describit τὸ συνέχειν ἢ σκηνῶν.

Pag. 114. l. 10. *Locum non præberet.*) Quintilianus in milite Mariano: *Nemo nostrum recusat itinerum laborem, nec invisam super arma faciem, non æstivi solis ardorem, nec sub pellibus ætiam hyemem.*

Pag. 115. l. 20. *inuſtrunt aciem.*) Josephus disertè: ne repentino quidem hostium incurſu opprimi posse Romanos; quod non nisi munitis castris in hostico confideant.

Pag. 119. l. 26. *sic appellant.*) Ora alii: Plinius, *Ora autem fossarum binis utrimque lapidibus statuminari, & alio super integri.*

L. 27. *solum*) Est enim pars ima cujusque rei, ut calceamenti:

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante

Trita solo.

Eadem ratione humillimus dicitur infimus; quod in mundo infima pars humus, ut ait Varro in secundo de lingua Latina. Nec dissimiliter: *Pes pro quovis fundamento; & qui negotium instituit, pedem posuit: ut idem dicit.*

Pag. 120. *Tumultuariam vocat Vegetius.*) Lucanus ingentia illa ad Dirrachum Cæsaris opera, tumultuaria vocat: lib. VI.

Assyriis

*Affyriis quantum populis telluris Eöæ
Sufficit, in regnum subitum bellique tumultu,
Raptum clausit opus.*

Nam a celeritate, propter quam ordo consuetus servari non possit, tumultuariæ res dicuntur: Tumultuarius delectus; tumultuarium opus; & pro bello subito, tumultus.

Pag. 122. l. 23. *Terreus*) In Prætorianis castris sub Augusto mala zizipha, & tuberes, decoris causa, in aggeribus Castrorum sata, scribit Plinius lib. XV. Sextus Papinius, quem Consulem vidimus, primus utraque, Zizipha & tuberes, attulit, divi Augusti novissimis temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quam malis; sed aggeribus præcipue decora; quoniam & in tecta jam sylvæ scandunt.

P. 123. l. 29. *abscindi*.) Festus: Cespes est terra in modum lateris cæsa, cum herba; sive, Frutex recisus & truncatus est. Glossarium: Cespes χορτόπλινθ, χορτόβωλ, πλινθ. Leo. Const. X. 5. 14. πῦρ τὸ τὸ φωσάτων, ἢ ἀπὸ διχοδρομῆς λίθων, ἢ πλινθων ὀχυρώσας, καὶ ἂν πρὸς μίαν ἡμέραν συμβῇ μένειν ἐκείσε.

Pag. 127. l. ultima ne decidat.) Plinius: in solutiori terra sepibus firmari, ne procidant; aut supinis lateribus procumbere.

Pag. 133. l. 6. *quietum pati*.) Quintilianus lib. XII. Nisi forte Imperatorem quis idoneum credit, in præliis quidem strenuum, & fortem, & omnium, quæ pugna poscit, artificem; sed neque delectus agere, neque copias contrahere, atque instruere, neque prospicere commeatus, nec locum capere castris scientem. Xenophon scribit inter Regis apud Lacedæmonios munia, fuisse, tempus locumque, quibus castra muniantur, prospicere.

Pag. 140. l. 15. *ora foderent*) Livius XXI. Nec ad trajiciendum satis magnam vim habebat, nec quicquam aperti erat quod peteret. Cæsar de bello Civili II. Humerum apertum gladio appetit, parumque absuit quin interficeretur.

Pag. 146. l. 36. *ὀρεόμενον*.) Prætorium, id est, villam urbanam, Rei Rusticæ scriptores, loco sicciore, & paulò erectiore collocare jubent. Prisci quidem illi homines militares, in Castris educti, in villarum positione eandem fere, quam in prætorio Castrensi, rationem sequebantur. Plinius l. XVIII. c. 6. C. Marius, septies Consul, villam in Mistnensi posuit; sed peritiâ castra metandi; sic ut comparatos ei cæteros, etiam Sulla felix, cæcos fuisse diceret.

Pag. 148. l. 15. *convertemus*.) Hæc tamen non ideo dico, quod non recte formas has figuras dici putem; sed quod non ex usu Mensorum.

Alio-

Alioquin Cicero, & alii, has formas, modò formas nuncupant, modò figuras.

Pag. 152. l. 32. *equite tendebat.*) Est & hoc argumentum, veteres Romanos, præter equum bellatorem, jumentum farnarium habuisse.

Pag. 163. l. 1. *portam positus.*) Quæstoriæ enim, & decumanam portam, eandem esse, non est dubium. Sequitur igitur, Prætoriam etiam atque extraordinariam, eandem esse, cum hæ sint oppositæ.

Pag. 170. l. *ultima mei consecranei.*) Tertullianus Apologetico: *Sed qui Crucis nos religiosos putat, Consecraneus erit noster; cum lignum aliquod propitiatur.*

Pag. 173. l. 20. *Scipionis jurant.*) Tertullianus de Oratione: *Ideo nec extat in quæ verba docuerit Johannes, adorare quod terrena cælestibus cesserint.*

Eadem pag. l. 21. *in vestra summi Ducis.*) Interdum tamen etiam apud summum Ducem sacramentum dixerunt. Cæsar de bello civili 1. *Milites Domitianos sacramentum apud se dicere jubent.*

Pag. 174. l. 10. *in sacramenti verba spondemus.*) Hieronymus ad Heliodorum: *Recordare tirocinii tui diem, à quo, Christo conspultus, in Sacramenti verba jurasti.* Baptismus enim, ut primum, quo Christo initiamur, sacramentum; & sacramento militari imprimis simile καὶ ἐξοχλὼ vocant Sacramentum.

Pag. 185. l. 13. *decem millibus passuum ædificarent.*) In Jure etiam legitimum diei iter sunt XX. passuum millia. Romani eodem spatio removerunt ab mari Carthaginem. Epitomator in Livii librum XLIX. *Consules M. Manilius & Censorinus, Carthaginensibus, ex autoritate Patrum, jusserunt, ut in alium locum procul à mari decem millia passuum, nec minus remotum migrarent, oppidumque facerent.* Non autem longius vulgò castris exisse populatum, probabile est, quam ut eodem die in castra possent redire. Ideo denum millium hic mentio.

Pag. 192. l. 21. *Hæc vigiliarum initia.*) Stationes etiam Christianorum hora nona solvebantur: nam ad exemplum militaris stationis, in Militia Divina institutæ, & inde nomen traxere. Tertullianus de Oratione: *Si statio de militari exemplo nomen accipit (nam & militia Dei sumus) utique nulla lætitia, sive tristitia, obveniens, castris stationes militum rescindit. Nam lætitia libentius, tristitia sollicitius, administrabit Disciplinam.*

Pag. 193. l. 30. *Admiculum inclinatis.*) Quintilianus milite Mariano: *Romano militi, pro vallo excubanti, meretriciam obscenæ libidinis patientiam aliquis imperat?* Eodem: *Ferienda sit fatigato fossa, pro vallo portisque vigilandum.*

Pag. 203. l. 27. *Dionysius etiam meminit.*) Jam olim duorum mensium frumentum, cum sex mensium stipendio; simili casu jam ante constituta militibus æra, imperatum. Lib. IX. Δύοτε μηνῶν τροφᾶς τῇ στρατείᾳ, καὶ δύο μηνῶν ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου εἰς ὁφώννασμον ἐξαμήνης.

Pag. 205. l. permutaretur.) *Henricus Savilius*, duos obolos Polybio valere quatuor asses: Centurioni alterum tantum, equiti drachmam datum, vel Romanum denarium. Continuum id stipendium usque Cæsaris ætatem; qui legionibus in perpetuum duplicaverit; ita ut pediti in diem stipendium essent octo asses, centurioni sedecim, equiti viginti quatuor. *Augustum* peditis stipendium auxisse usque decem asses, paulo post videri excrevisse in denarium integrum.

Pag. 211. l. 21. *Mille centum esse cæpit.*) Quemadmodum assibus uncialibus factis, pro imminuto ære, & quinta parte, quam Respublica fecit lucri, quadraginta asses unciales, sive duò denarii, & victoriatu adjecti possunt videri.

Pag. 215. l. 36. *Stipendia magna donasset.*) Idem in Maximino: Dato itaque stipendio, & quidem ingenti, Romam versus cum exercitu proficisci cæpit.

Pag. 218. l. 3. *duplum dari.*) Eandemque iterum summam, sed duplicatam in donativo Neronis, bina nimirum millia nummum.

Eadem pag. l. 8. *fuert. attributum.*) Nisi verius sit, ubi Dio duplum Prætorianis, quàm reliquis militibus, datum scribit; reliquos milites, de urbanis cohortibus, non de legionibus interpretari: urbanæ enim cohortes sesquiplext stipendium acceperunt; dimidium ejus quod Cohortes Prætorix. Verba Dionis Lib. LII. Τοῖς δορυφορήσαν ἀὐτὸν διατάσσον ἢ μισθὸν ἢ τοῖς ἄλλοις στρατιώταις δεδομένης ψηφισθῆναι.

Pag. 219. l. 23. *tam sumtuosum & pretio vile animal.*) Varro sesquiliæ apud Nonium:

Nunc emunt troſuli nardo nitidi vulgo Attico talento equum.

Cato apud Gellium de Antiquis: *Equos carius, quam coquos emebant.* Scribit & Varro de Re Rustica, in Reatino asinos admiffarios tricenis ac quadringenis venire. Item suâ memoriâ Reatinum asinum veniisse sestertiis millibus sexaginta; & unas quadrigas constitisse Romæ quadringentis millibus.

Pag. 221. l. antepen: equites essent.) nisi quis velit legi, *arbitror restitui oportere, quod minus duobus millibus ducentis sit*, id sit supplendum, & restituendum, quod deest duobus millibus ducentis, vel vero eorum pretio.

Eadem pag. l. 32. *tria millia sexcenti.*) Stipendio nimirum simplici ad centum duodecim denarios, cum victoriato computato.

I N D E X V E R B O R U M

www.libtool.com.cn

E T

R E R U M M E M O R A B I L I U M,

quæ hoc Opere continentur.

A.

Accipere, portiones agri virium assignata. 73
Accumbentes in castris cœnarunt. 268
Acies pro agmine. 279
Acies instruebatur in veteri Republica, ut exercitus in triplicem aciem tribueretur 279. aciei ejus forma. 279
Acerum duo genera in veteri militia 287. 288.
Acies interdum per cohortes instructa 287.
quæ à Mario non coepit 287. aciem manipulatim instructam sustulit Marius. 16
Aciem instruunt per contubernia. 268
Actuarii limitis latitudo. 9
Actus longitudo pedes centum viginti. 5
Adrepere animis. 142
Aegrorum & sauciorum curam magni Imperatores gesserunt 32. 322
Æra & stipendium pro anno militiæ. 201
Ærarii Tribuni 244. cuique legioni Tribunus ærarius erat 244. vid. Tribunus.
Ærarium post triumphum L. Pauli stipendiis veterum gentium, decumis, portoriis, vestigalibus, scripturæ salis & vicissimis nitebatur 244.
Ærarium militare novum Augustus instituit, & novos redditus. 244
Ærarii inopia raro Romæ laboratum. 246
Æstivalia castra, antiquis æstiva. 103
Æstiva in unius noctis transitum ponebantur. 114
Agger vallum latus. 129
Agger unde? 122. In aggeribus sub Augusto mala zizipha sata & tuberes. 326
Agema. 71
Agmen quomodo in hostico duceretur, magna veterum cura erat. 275
Agmen explicabant elatis de castris signis, & eam illi formam dabant, quam in itinere, aut acie servabant. 275
Agminis ducendi certam rationem habuerunt Romani. 276
Agmen quadratum 277. 278. Græcis τετραγωνοειδές. 279. Agmine quadrato ex consuetudine in hostem, reducebatur exercitus. 277. 279
Agmen pro acie. 279

Agmen quadratum recte dicitur de proficiscente in acie instructo exercitu; quia forma ejus ad quadratam accedit. 279. mansit etiam forma quadrata in posteriore militia, quamvis mutata sit dividendi & instruendi copiarum ratio. 280.
agmen quadratum Germanici. 280. quadratum agmen non faciunt immista jumenta. 280. quadratum agmen Xenophon improbat hoste insequente. ibid. quadratum agmen frontem habet & tergum in latum extensa militie tuta. ibid.
agmen pandebatur in patentiore Campo. 281.
agmine quadrato utebantur in patentibus locis. 280. 281

Agmen pilatum. 281
Agmen pilatum quale. 281. unde dictum. ibid.
Agmine pilato utebantur in locis iniquis. 281.
in pilato agmine ducendo quid observandum Ducibus 281. 282. eo utebantur in pacato, quum nullus ab hoste metus. 282

Agmen incautum Livio. ibid. Longitudo in agmine iter faciente. ibid. latitudo. ibid. Agmen longum. 282. De utroque agmine quadrato & pilato. 285

Agminum duo genera apud Polybium. 286. in agmine primo sunt extraordinarii, quos sequitur dextra Sociorum Latini nominis ala cum impedimentis, deinde legio prima cum suis sarcinis; postquam secunda cum sarcinis & jumentis suis; & alæ sinistræ, quæ agmen claudunt. 286. sic in hostem itur. ibid. cum ab hoste recedunt extraordinarii in novissimo agmine sunt. 16. Hoc agminis genere sæpe incessit exercitus ibid. 286. Alteris diebus legionum altera præcedebat & sequebatur. ibid. Quum quadrato agmine incederent, alarum & legionum alteram eadem acie eodemque collocabant ordine, alteram in subsidiis 287. cum ad manum veniebat, illa legio primo agmini juncta est. ibid. Equites suam quamque partem à tergo sequuntur. 288. interdum adequabant impedimentis dextra lævæque, ibid. Certus iis locus non fuit neque in acie, neque in itinere ibid. in prælio sæpe ab acie, in itinere ab agmine distinguuntur. ibid. modo sequuntur, modo præcedunt agmen. ibid. præcedebant, quum

T t 2

in

I N D E X.

- in hostem iretur in locis planis & apertis. *ibid.*
 sequebantur quum ab hoste recederent. 289.
 Eundem in agmine tenuerunt locum, quum
 in hostem proficiscerentur, prælioque cernerent,
 in locis in quibus nullus ejus usus. 16. tum quo-
 que in medio castrorum. *ibid.* quum
 citius in prælium educeretur, nec divideretur,
 vel ad latera, vel ad tergum per totum agmen
 suæ cuiusque partis distribuatur. 289. velites
 non erant pars agminis, sed longe lateque spar-
 gebantur, modo præcedentes modo sequentes.
 296. Impedimentorum ordo non fuit perpetuus
 in agmine. 290. cum in hostem moverent, se-
 quebantur interdum legiones; cum ab hoste
 recederent, præmittebantur. *ibid.* vicino hoste
 sæpe in medio totius agminis erant. 16. cum
 longior hostis abesset, post suam quamque le-
 gionem ibant; hoste appropinquante in unum
 locum conferebantur. *ibid.* ab omnibus partibus
 claudebantur. 16.
 Agmen Polybii secundum. 291. ejus usus in campis
 patentibus in metu hostili. 291. in triplicem
 aciem divisi hastati, principes, triarii, paribus
 inter se intervallis distantes incedeant. 291. in
 illo impedimenta, ante primam aciem. 16.
 extraordinarii præmissi. *ibid.*
 Agmen Vespasiani. 292. 293. & seqq. In agmine
 primo auxilia levis armaturæ & sagittarii. 294.
 levem armorum sequebantur cohortes ali-
 quor legionaræ cum equitibus alariis. 294. Ro-
 mani ram in castris quam in agmine auxiliariis
 jungebant Romanorum manum. *ibid.* hos se-
 quebantur metatores. 295. apud Cæsarem ex-
 ploratores, & centuriones. *ibid.* Metatores ex-
 ciepiant Viarum munitores. 295. Hygino sunt
 classici. 16. expeditæ cohortes, quæ præmit-
 tebantur, occupabant juga & loca edita. 295.
 item angustias. 16. Metatores sequebantur impe-
 dimenta. 296. hos Imperator sequebatur, cir-
 cumdatus cohorte sua. *ibid.* hunc qui vulgo ante
 agmen in itinere ponebatur. 296. Imperatori
 ejusque cohorti succedebant machinæ & tor-
 menta. 298. tum legati. 299. post aquila. *ibid.*
 deinde legiones. 299. post eas calones. 300.
 agmen claudebant equites & pedites partim
 gravis, partim levis armaturæ. 301
 Agmine silenti proficisci. 272
 Agrimensores adhibebantur metationi castro-
 rum. 58
 Ala quingenaria turmas habet sedecim p. 74. pro-
 prie habuit equites quadringentos octoginta.
 p. 74
 Alæ quid p. 66. in antiqua Republica socii Latini
 nominis, ram equites quam pedites. 67. postea
 alarii pedites dicti auxiliares, & externi p. 67.
 alarii equites. 16
 Alæ sub Imperatoribus primis dicebantur equites
 Provinciales, & in vicem legionariorum ad-
 debantur legionibus. p. 67
 Ala legionaria à C. Mario aucta p. 70. varius ea-
 rum numerus tempore Cæsaris. p. 70. sub Cæsa-
 ribus plerumque milliariæ, quingenariæ, sex-
 cenariæ. *ibid.* Alæ milliariæ & quingenariæ
 apud Macedones. 70
 Alæ equites alarios significant. 99
 Alaria ad signa. 26
 Ἀγρονομία. 247
 Annona pro stipendio & cibariis. 239
 Annona cur stipendium militare? 241
 Anguli castra infirmant. 130. in muniendis muris
 urbium vitandi. *ibid.* sint circinandi. *ibid.*
 Ante omnes, in propatulo. 264
 Antecessores, metatores. 58. 295
 Antesignani Cæsaris non fuerunt velites. 38. 39.
 Ex antesignanis Cæsar quosdam expeditos ha-
 buit. 39
 Antesignani, primi subsignanorum. 40
 Antesignani Livio armaturæ gravis, prima acies,
 primi manipuli, prima signa. 36. 37. 38. 40. à
 Græcis πρόμαχοι. *ibid.* Antesignani & qui
 primi agminis, id est, cæteri qui primi agminis
 36. Antesignani non ii appellari, qui ante pri-
 mam aciem, & signa legionum pugnam
 ineant. 37
 Antesignani non fuerunt velites. 15
 Antesignani metatores castrorum 58. 295
 Aperum certamen propior pugna. 141
 Ἀπυρρὸς τροφή, ἀπυρρὸς ὄψας frigida. 265
 Aqua potus militum. 237
 Aquila à triariis ad cohortem primam translata
 mutatione Mariana. 26. ejus sedes in castris ad
 cohortem primam. *ibid.*
 Aquilam habebant singulæ legiones. 299. illam
 servant cohortes primæ. 16
 Aræ ante tabernacula Imperatorum ad principia
 constitutæ. 52. inter medias aras & altaria,
 ranquam in templo considebat Imperator. 52
 Ἀρχαία, principia. 15
 Aræ quæ una centuria tendit latitudo. 6
 Argentea supellex Imperatoribus nulla, nisi pa-
 tera & salinum. 259
 Ἀριστον cur Græcis prandium dictum. 263
 Arma milites deponebant in contubernio. 6. pro-
 xime tentoria. *ibid.* olim ante tentoria. 321.
 Arma in contubernio posita, injussu Ducum,
 capere, nefas. 6
 Arma in armamentario etiam clausa in pacato,
 in castris prætorii. 6
 Armaturæ gravis militum numerus in exercitu Po-
 lybii & Hygini fere idem. 29
 Armatura levis nulla in legione à C. Marii tempo-
 ribus 14. leves cohortes auxiliares & mercena-
 rii. 15. 16
 Ἀσπρὸς cur victum & quemlibet cibum ad vitam
 necessariam notet scriptoribus Novi Fœderis.
 265
 Asa est simpliciter cocta 269. Asa usi prisca He-
 roës, & quidem bubula; elixam ignorarunt.
 270
 Asses Sextentarii non valuerunt libram pondo-
 ris. 211
 Auribata pecunia. 244
 Au-

I N D E X.

Auguratorium pars dextra Prætorii ad viam principalem 52. Augurale. ibid. Tabernaculo Imperatoris adjunctum, & continuatum. ibid. totum prætorium augurale dici videtur. 53. Auguraculum Capitolium. 53. **Augurio** accepto & addicentibus auspitiis concilio vocata. 54. **Aurei** novem stipendium Julianum annum. 215. duodecim, Domitiani. ibid. 15. Aurei terni stipendium dicuntur. 215. Aurei terni fuit modus iusti donativi. 215. Aurei novem tria stipendia. 216. duodeni quatuor. 216. **Auxilia** interdum vicem legionum supplebant, & ipsas legiones sub Imperatoribus. 18. **Auxiliares** à C. Marii temporibus leves cohortes. 15. 16.

B.

Balinea nulla in castris. 267. in primis calida. ibid. balineis in hyeme, cur usi sint Romani. 267. **Balneo** interdictum Præfecto ignominie causa, qui loco cesserat, sed in laxa disciplina. 16. **Baptismus** κατ' ἐξοχήν sacramentum dictus. 327. **Baptizare** in nomen alicujus, & in aliquem. 173. 174. **Βασιλίσκος** ἐκ τῆς τοῦ, ἐκ τῆς ὀνόματι τῆς, 173. 174. **Beneficarii.** 161. **Βίβλας.** 195. **Brittones** auxiliares. 94. **Buccellatus.** 236. **Βυκελάτιον** 256. **Βυκελάτιον** ἀπὸ τοῦ. ibid. **Buccina** dimittebatur Prætorium, milesque à laboribus cessare jubebatur Leonis tempore. 192. mos hic etiam erat Lacedæmoniorum. ibid. **Buccina** mittebantur vigiliæ. 16. **buccina** pro vigilia. 16.

C.

Cæmentum à lapide quadrato diversum. 124. quid fuerint cæmenta. ibid. **Cæna** antiquis, quod postea prandium. 263. quod postea cæna, olim vespertina. ibid. **Cæna** hora apud veteres nona vel decima. 266. otiosi temporis, serius negotiosi cænant. ibid. **Ad vespem** vocabant antiqui his horis cænare. 266. cænae opponitur tempestivum convivium. 266. Expeditione instantie maturius cænant. 266. Super stramento, gramine vel pellibus accubentes cænant. 268. Accubuerunt cænantes in castris etiam Julii Cæsaris ætate. 16. Romani veteres sedentes cænant. 268. postea viri discubere, mulieres sederunt. 16. cænant una contubernales. 268. in cæna panis vel pulci cibum coctum addebant, & opsonii aliquid. ibid. in eam rem pecunia militi numerata. 268. carne vel assa, vel elixa in cæna utebantur. 269. **Cænabula** loca iniqua. 139. **Cænatoria** velle convivia celebrabant Romani

Imperatores. 262. **Calonum** magnus sub Imperatoribus numerus. 301. **Camelis** singulis sagittarii duo imponebantur. 94. item cataphracti, 94. **Camelorum** usus in exercitu Romano. 94. **Campi** doctores, campigeni, Gromatici. 58. **Cantabri** inter auxilia Romana. 93. **Caro** interdum divisa. 235. **Carrago** munimentum ex plaustris. 128. **Castra** in campo & planitie. 134. in colle. 135. in monte. ibid. in loco necessario. 136. **Castris** locum idoneum capere, veterum Ducum præcipua laus. 132. **Castrorum** locus præcipuus, qui ex plano leviter affurgit. 133. **Castris** locus capiebatur aeris salubritate commendatus. 138. **In Castris** cavebant, ne iis immineret mons, quod Barbarorum erat, 139. **Castra** in aperto posita, ubi nullus insidiis hostium locus. ibid. 141. **In castris** ponendis Romani veteres unam semper eandemque servabant rationem. 145. **Romani** Græcis contrariam instituerunt viam, ibid. **Castra** statim in eo loco, quo ad edictum Consul convenerant, posuerunt. 146. **Castra** super amnem posita. 136. **Castra** fontes habeant. 136. **Castrorum** Græcis & Latinis forma diversa. 81. **Castra** Spartanorum rotunda. 81. **Romanorum** veterum quadrata. 82. **Castra** tertia quid. 82. **Castrorum** Romanorum longitudo & latitudo. 83. **Castrorum** forma quadrata æquilatera. 163. **Castrorum** latera. 149. **tergum** castrorum. ibid. **Exterior** adpectus castrorum latera. 149. **Interior** castra principia, & quæ circa Prætorium. 149. **Castra** duplicia cohærebant ea parte qua extraordinarii tendunt. 162. **In Castris** simplicibus duæ legiones, in duplicibus quatuor. 167. **Castra** movendi ratio apud Romanos. 273. **Castra** movebant boni Imperatores etiam in pacato. 270. **Castra** i. e. æstiva 114. pro unius diei itinere. 114. **Castrensis** sella ponebatur concionatur Imperatori. 54. **Legati** Tribunal & sellam circumstant. ibid. **Castrenses** ministri, Castrensiæ, officiales. 323. **Catarracta** claustra portarum. 151. **Centesimam** auctionum Augustus instituit, Caligula Italiam remisit. 244. **Centuria** cohortis legionariæ octoginta hominum. 5. **Centuriæ** sex in cohorte, singulæ hominum octoginta. 14. **Centuria** cohortis milliariæ equitatus sex & septuaginta hominum. 92. **Centuriones** cohortis equitatus decurionibus in Imperio prælati, & digniores habiti. 91. **Centuriones** munitionem dimensi decempedis militibus perficiendam distribuebant. 117.

I N D E X.

Cervoli loco vallorum. 127. etiam vallis adjecti.
 127
 Cespites erant lateres quasi militares, & ad for-
 mam lateris excindebantur. 122. 326. illorum
 magnitudo. ibid.
 Cibi milites bis ceperunt die, & dato signo totus
 exercitus simul. 259. prandebant & cœnabant.
 ibid.
 Cincti pro mililibus. 262. Cincti & stantes olim
 prandebant. 263. pœnæ loco imperatum, ne &
 cœnantes aliter cibum caperent. 264
 Cinctus militarium virorum proprium. 262
 Circitores. 129. 169
 Circuitio nocturna, proprium equitum Romano-
 rum manus. 129
 Circuitio equitum Romanorum à quibus facta. 196
 circuibant ad quamque buccinam. 196. etiam
 alio tempore ex improviso. 196
 Cives Romani sub Imperatoribus extra legiones
 etiam merebant. 87
 Clavicula propugnaculum ante portam. 131
 Classes duæ, altera Miseni, altera Ravennæ locata.
 94. Classes Prætoriarum dictæ, & cur. 91. 95
 Classarii sub Imperatoribus ad terrestrem mili-
 tiam traducti. 95
 Classicæ legiones. 95
 Classici viarum munitores. 295
 Classico vigiliarium initia significabantur. 83
 Classicum vel buccinam dicebatur apud Imperato-
 res prope principia. 83
 Classico signum perfectionis dabatur. 271. 272
 Cibarii dicebantur cataphracti Camelis insi-
 dentes Persarum. 94
 Cocta cibaria in dies aliquot loco frumenti tuler-
 unt Romani. 236. in primis navigaturi. ibid.
 Cohortes simpliciter sunt legionariæ Hygino,
 aliis auxiliares. 18. Cohortes Ciceroni simplici-
 ter pro legionariis cohortibus. ibid. Cohors Hy-
 giniana habet sexcenturias. 19. Ex quo Cohor-
 tes prima milliaria facta sunt, cæteræ non
 tantum quinque, sed sex centurias habuerunt.
 19
 Per Cohortes omnia post Marium gerebantur,
 antea manipulatim. 15
 Cohortes in legione etiam ante Marium. 314. ex
 quatuor militum generibus fuerunt compositæ.
 ibid. non fuerunt manipuli. 314. 315. 316. pa-
 lam à cohortibus manipuli distinguuntur. 315.
 Cohortes legionariæ ante Marium. 316. Cohors
 legionariæ ex manipulo hastatorum principum,
 triariorum, & velitibus composita. 316
 Cohors interdum manipulus, interdum quælibet
 manus manipulo grandior. 316. interdum quæ-
 libet sine distinctione manus. ibid.
 Cohortes parmarum. ibid.
 Cohors legionaria decima legionis pars, toties
 centum homines habet, quoties legio mille. 317.
 cohortium legionarium utilitas & necessitas.
 316; 317

Cohors prima legionis Hyginianæ habet 9605.
 cæteræ 400. homines. 14. Cohortes decem in
 legione. 13. etiam Cæsaris ætate. 14. habuit
 tres manipulos, sex centurias, duas hastatorum,
 duas principum, totidem pilanorum. 14. Cen-
 turia sex in cohorte, singulæ hominum octo-
 ginta. 15
 Cohortes primæ quando duplum numerum acce-
 perunt, & milliariæ factæ. 28. unde principio
 grandiores factæ. 29. cur olim cæteris non
 grandiores. 29
 Cohortes primæ ad latera Prætorii. 30
 Cohortes Prætoriarum non omnes milliariæ. 42.
 Milliarias instituit Augustus. ibid. Prætoriarum se-
 decim, & urbanæ quatuor ejusdem numeri. 42.
 Cohortes prætoriarum Hyginianæ hic minores sunt.
 42. eum fere locum tenent in castris Hygini,
 quem in Polybii triarii. ibid.
 Cohortes equitatarum & equestres p. 85. erant co-
 hortis, quæ partim ex equite, partim ex pedi-
 te constant. 87. Cohortibus singulis equites sui
 attribuebantur. 88
 Cohors equitum peditumque manus. 89. In cohorte
 equitata tribus peditibus unus eques adjun-
 gitur. 89
 Cohors equitata milliaria, unde dicta. 91. habuit
 decem centurias. 92
 Cohors equitata milliaria habuit septingentos
 sexaginta pedites, ducentos quadraginta equi-
 tes. 89
 Cohors equitata quingenaria habet centurias sex,
 ut cohors peditata quingenaria. 92. habuit de-
 cem turnas. 92
 Cohors peditata milliaria habet centurias decem.
 93
 Cohors peditata quæ ex solo pedite constat. 93
 Cohortes equitatarum auxilia erant. 93
 Cohortes auxiliares, cohortium auxilia, sociæ,
 sociorum. 93
 Comites Imperatoris, amici, familiares 50. ad
 latus Prætorii à via principali ad quintanam
 tendebat. ibid.
 Communiplones, contubernales. 4
 Commercia inopiæ subsidium in castris. 248. illo-
 rum antiquitas. 248. Commercia, jura belli
 ibid.
 Companions contubernales, & cur ira dicti. 268.
 Compania cur centuria nunc dicatur. 268
 Concio classico convocato. 54. sub suis quisque
 ducibus & signis manipulatim, & centuriatim
 conveniebant. ibid. signa & aquilas ad Tribu-
 nal constituebant. ibid.
 Concinnaturo Imperatori ponebatur Castrensis
 sella. 54
 Conclamare ad vasa. 272. conclamatio militare
 institutum. 16
 Concorporales, contubernales. 3
 Congruere, convenire. 55
 Conjuratio opponitur sacramento. 173. in con-
 juratione omnes simul jurabant. ibid. Rogaban-
 tur per præconem sacramento. ibid.

Con.

I N D E X.

Consecrabant decessores suos Cæsares. 323
 Conspectus, quod ex eodem loco recta linea normaliter conspici potest. 57
 Constitueret, componere, ordinare. 104
 Constitueret Rempublicam, fortunas renuitorum, exercitum, rem militarem. 104
 Consulibus quid præbitum fuerit, p. 226. vid. Imperatores.
 Contubernales una cænabant. 268
 Contubernia decem hominum. 14. 268
 aciem per Contubernia instruunt. 16
 Contubernium quomodo octo homines habere dicitur, interdum plures 3. Contubernia corpora exercitus. 3
 Contubernium Persis cænturia. 5
 Contubernia militum è Republica. ibid.
 Convivia Imperatorum in castris, vid. Imperatores.
 Convivium publicum. 264
 Copia pro vallo instructa, ordine se intra munitionem recipiebant. 117
 Corpora custodiarum. 189
 Coriolanus, num legem violaverit qua præda omnis publica populi Romani esse jubebatur, dividens militibus prædam. 253. 254. 255.
 Corpora legionum, legiones. 17
 Corona quicquid interius, vel exterius castra circumdat. 61. populus qui verba facientes circumdat ibid.
 Coxæ, anguli sive flexus terminorum. 130
 Crebrius ponere. 21
 Cubæ 259. Calcitra in castris uti non licuit. 258
 Custodiarum dispositio. 192
 Custodia castrorum, alia diurna, alia nocturna, 188. Custodia alia exteriora, alia interiora castra tuetur. 188. alia intra castra in vallo, alia extra castra. 189
 Custodia castrorum exterior velutibus mandata, tempore Polybii. 193. mutata militia fuit legionum. 194

D.

Dacorum ala & cohortes. 93
 Dari & accipi dicitur numerus cui pedatura assignanda. 92
 De die convivia, id est, medio die, sunt tempestiva; opposita cænæ. 266
 Decani præpositi contuberniorum, 3. decapi in militia pedestri. ibid.
 Decumana porta unde dicta? 77. dicta est quæstoria. ibid. per hanc delinquentes milites ad supplicium ducebantur. 77
 Decumæ. 245
 Decuriones olim qui, post duplicarii & sesquiplarii. 72
 Delecti, turma & cohors delecta Consulum. 160
 Deorum instar culti qui alios magno periculo liberassent. 138
 Desultores in equo, non in circo. 213
 Dimidium lucrata Respublica esse, denarium se-

decim assibus permutans, quomodo dicatur. 208. 209. denarius pro decem assibus militi datus, cum denarius sedecim assibus permutatus fuerit, quomodo dicatur. 209. Non denariorum certus numerus, sed æris constitutus fuit à Senatu in stipendium. 209
 Denarius, vel pretium denarii pro decem assibus, quum tot assibus æstimatus fuit; ubi sedecim assibus æstimatus fuit, pro denis assibus sedecim militi dati sunt. 209. denarii pretium decrevit respectu æris, quum asses sextentarii facti. 211
 Dicere munera. 81. dictata dare. ibid.
 Dictare. 56. Dictatio. ibid.
 Dictatoribus quid præbitum, p. 226. vid. Imperatores.
 Dies stipendii, vide stipendium.
 Dimentum. 237
 Disincti, dimissi. 262
 Divinitas unde. 138
 Dominus frater. 103
 Donativum pro stipendio. 225
 Δόξα hastæ sunt, non pila. 310. 311. 312
 Duplares armaturæ. 239
 Duplicarii & sesquiplarii. p. 72. unde dicti. ibid.
 decuriones olim appellati. ibid. sunt iidem qui optiones & succenturiones. p. 73. in centuria etiam pedites duplicarii, & sesquiplarii. 73
 Duplicarii. 234. 239

E.

Educebatur miles porta prætoria, 275. interdum pluribus portis. ibid. Portis omnibus erumpent, quum erumperent in hostem. 275
 Ἡγεμόνες legati. 54. 299. interdum Tribuni & Præfecti. 55
 Ἡγεμών vox late patens apud Josephum. 296
 Egredi extra vallum. 121
 Ἐκλεκτοὶ selecti. 160
 Emerita. 217
 Ἐρωματία. 182
 Epibatæ classarii. 94
 Epiparchia. 71
 Epistatæ, Indis, rectores elephantum. 94
 Equestris ordinis homines evocatis & Tribunis junguntur. p. 67
 Equestre stipendium. 218. 219. & seqq. vid. stipendium.
 Equites Romani tempore Cæsaris, non nisi Præfecturis honorabantur. p. 69. 314
 Equitatus legionarius ex equitibus Romanis collectus, nullus in exercitu Cæsaris. 67
 Equites opponuntur à Cæsare legionibus. 324
 Equitatus cohortium quingenariarum aliquando major, aliquando minor. 91
 Equum Romanorum veteri Republica census, transfectio. 69. ejus usus in Militia. p. 69
 Equites in medio castrorum. 151
 Equites in acie & itinere ab agmine distincti. 288.
 modo sequuntur, modo præcedunt agmen. 16.
 vid. agmen. Equi-

I N D E X.

Equites legionarii, quos ab auxiliariis scriptores
sub Imperatoribus distinguunt, qui? 298
Equites Prætoriani singulares & nationum alas
habuerunt. 99
Equitum custodia tam diurna quam nocturna.
198. alia diurna quæ. 198. meritis
ibid. qui de nocte excubant quaterni, ex singulis
turmis in excubiis ponebantur. ibid.
Equiti alario dantur terni pedes. 74. plus quam
equitatu cohortium. ibid.
Equites & pedites per oppida, vicos aut villas
spargere æstate, mali moris, solutæque disci-
plinæ. 112
Equi in æstivis sub dio habebantur. 321
Equis publicis à cenfore assignatus, & in eum
stipendium. 73. onus fuerit, an honos? ibid.
Equis unum habuerunt equites gregarii, alares,
duplicarii & sesquiples bino; decuriones, tres
73. Equi nonaginta sex in ala. 73
Ad emendum equum Servius dena millia de pu-
blico assignavit. 219
Equis publicis mille assariorum. 219. 222. Equis
suis merere. 220. Aëris numerus equis suis me-
rentibus assignatus fuit mille, vel mille centum
aëris annui. 220
Εὐάβηλα. 189. 195
Εὐζάβηλα. 189. 195
Evocati. 161
Evocati vites instar centurionum gerebant. 143.
Equestris ordinis juvenes electi, qui manente
aureorum annulorum usu, evocati appellaban-
tur, ibid. evocati, Augusti dicti. ibid.
Ex cui animi sententia, solemnem formula jurisju-
randi. 178
Excubiæ undè, & quid propriè. 189
Excubia una quatuor homines. 12
Excubiæ ad Prætorium manipulus militum quoti-
die. 78
Excubitores de loco & tempore stationum sortie-
bantur. 195
Excubiis in castris Romanorum interioribus suis
certus locus assignatus. 195. illarum ordo. ibid.
Sortiebantur de ordine vigiliarum. 195
Excubia prima cui sorte obigerat, ad Tribunal
deducebatur, priusquam excubitum ibat, acci-
piebatque tesseram. 195
Excubiarum voces, quibus si alicujus adventum
sentirent, jubebant subsistere, & interrogabant.
196
Excubia diurna. 197. eorundem qui noctem cu-
stodierant. 197. Excubia una fuit totum νύκτα
μῆρον, ibid. nec excubiæ, nec stationes diurno
tempore cessarunt; sed locum tantum muta-
runt. 198
Quinta cujusque legionis pars quotidie in Excubiis
erat. 194. Excubitorum numerus ad vallum. 194.
Per omnem castrorum ambitum erant dispositi
duodecim pedum intervallo distantes inter se.
194. quinto quoque die singuli milites ad excu-
bias excitabantur, ibid. interdicta sunt juxta val-
lum. 198

Equites auxiliarii extra castra excubias agebant
194. dicebantur agrariæ. 16. explorabant ca-
stra, & alternis vicibus circuibant. 195. Equi-
tum plures sub castris constituiebant, alios re-
motiores, alios propiores, ibid.
Execrationis formula. 179
Exercitus opponitur equiti. 89
Expeditionalis annona. 236

F.

Fabrica Εργαστηριον πολέμου. 33
Facere quicquid dicitur quod per aliam facit. 186
Super sæno dormiebant milites. 259
Fastigata fossa. 119
Ferramentum tetranis Geometrarum, cui gruma
imponitur. 56
Fiscalia erant quadrimestria. 216
Follis, pæra. 186
Fores portis impositæ in metu, & altiores turre. 131
148
Forma. 148
Forum in castris inter duas portas Quintanas. 76
Forum rerum utensilium non semper eadem ca-
strorum parte. 160
Forum & quæstorium conjuncta, aut parvo inter-
vallo distantia. 160
Forum in castris Quintana. 167. 248
Fossa cingebant castra. 117. Fossa sola absque val-
lo castra munit Cæsar, ad fallendum hostem.
118. Fossæ latera. 119
Fossæ latitudo & altitudo minima. 120. Fossa tu-
multuaria. ibid. Fossarum latitudo apud Cæsa-
rem. ibid.
Fossa legitima vix denis pedibus minor. 121
Frigida tam cibum, quam porum denotant. 265
Frons castrorum, qua decumæ cohortes tendunt.
150
Frons Polybio quod tergum, & tergum quod
frons. 150. 162
Framentatores iusto præsidio muniti. 251. 252.
sub signis ibant. ibid.
Frumentum ab antiquo publice militibus præbi-
tum. 234. instituti hujus utilitas. 234. 235. quod
in hostico etiam, quum omnia abunde bellum
suppediraret, factum. 235. præter frumentum ac-
ceperunt laridum, porcinam, sal, lentem, 235.
Frumentum cur potius dederint quam panem.
235. loco frumenti coctos cibos interdum tuler-
unt. 236. imprimis navigaturi. ibid.
Frumentum non accepit miles gratuitum, sed de
stipendio detractum fuit ejus pretium. 240. in-
terdum levi, interdum sine pretio distribuebatur
sub primis Imperatoribus. 241. etiam legionibus
clementi pretio datum. 241. loco frumenti sub
Imperatoribus mediæ ævi panis bis coctus daba-
tur. 236. ut & vinum, oleum, laridum, verve-
cina. 236. contra morem veterem. 237
Frumentum quoties & quantum dimensum sit.
237. Chœnix iuxta mensuram homini in diem.
237. frumentum menstruum legitimum quatuor
modii.

I N D E X.

modii. 237. singulis mensibus dabatur. 238. in
stativis. 16. in expeditionibus interdum tardius,
interdum citius. ibid. Frumentum datum hu-
meris inter arma portabant. 238. in faccis ge-
rebatur. 16. pedires focii idem acceperunt quod
Romani. 16. Quantum equites Romani accepe-
runt. ibid. Quantum Socii. 239. Centuriones &
Tribuni ea proportionem frumentum, qua sti-
pendium accipiebant. 239. Cur Frumentum da-
tum virtutis causa duplex. 239
An Frumentum vendere liceret militibus. 239
Frumentum comparabant, legatis in loca fru-
mento abundantia missis, pecunia publica ex
æratio. 245
Interdum locabatur redemptoribus, ibid. postea
decumæ in hunc usum. ibid. sub Imperatoribus
provincialiter suppeditabant frumentum. 16.
frumentum à focis veteres Romani non extor-
serunt, ne dono quidem sine gravi causa acce-
perunt. 245. Frumentum à provincialibus sub
Imperatoribus exigebant frumentarii. 247. Fru-
mentaria rei inopia raro laborant exercitus
Romani. 249. quomodo ea sustentata in castris
Cæsaris. 249
Frumentaria provincia. 245
Frumentarii sub Imperatoribus à provincialibus
exigebant frumentum. 247. singulis provinciis
& legionibus erant frumentarii. ibid. præerant
etiam cursum publico. ibid. iidem Latinis qui
Græcis ἀγρομαστοί, γεωµαστοί. 217. erant
apparitores Magistrarum. ibid.
Frumentationes nocturnæ præter consuetudinem
militare fuerunt. 253. aliquando tamen fa-
ctum. 16
Frumentum mittebat Cæsar interdum legio-
nem, nonnunquam plures. 251. ipse cum tri-
ginta cohortibus frumentum ivit. ibid.
Frumentum antequam in horrea condebatur,
Principi offerebatur, ut probaret. 247
Frumentum ibant incertis temporibus, & di-
versis viis, ut hostem fallerent. 252

G.

Galea milites portarunt aquam. 259
Garitæ tuguniola in quibus vigiles tuti à sole &
aëris iniuria. 197
Gemere, laborare. 189
Gefa sunt γεφοί, velitates hastæ. 303
Gradus tres in quaque turma, tam veteri quam
nova Militia. 72
Γρόµα. 55
Γεωµαστοί. 247
Groma instrumentum agrimensorum. 56. in te-
trante figebatur. 16. à pterica diversa. 16
Groma locus in castris ad principia ubi dabantur
jura & imperia, judicia exercebantur. &c. 55
Gromatici metatores castrorum. 57. 58
Γεφοί hastæ velitares. 303. 305. gefa. 16. Γεο-
φοί velites. 304. 305
Grumæ loca media, in quæ directæ quatuor con-

gregant viæ.

H.

Hasta omnia tela complectitur. 185. Hastas inven-
tas non licebat proficere apud Quæstorem. 16
Hasta velitaris γεφοί. 303. 304. 305
Hastæ velitum arma ibid. 304. car ancipites dictæ
ibid. Hastæ triariorum arma bello Latino. 307
Hastæ vocabulum late pater. 308. Hastæ & Spa-
thæ auxiliorum arma posterioribus tempo-
ribus Cæsatum. 311
Hastati primum cum instituti sunt, hastis pugna-
runt. 306. instituti sunt à Romulo. 16. videntur
fuisse levis armaturæ. 16. postea à Servio aut
Tarquinio, aut primis libertatis temporibus
illa institutio mutata. 307
Hastatorum arma jam tum bello Latino pila. 307.
in antiqua Republica fuerunt primi gravis ar-
maturæ. 307. Hastæ sunt dextra. 312
Hastatorum, principum, triariorum centuriæ vi-
ginti in legione Cæsaris. 15. servarunt veteris
nomen. 16
Hemistrigii ordinatio. 7
Hemistrigium. 6. ejus latitudo. 9
Hemistrigium quinquaginta pedes. 152
Hiberna diu ignota Romanis. 112. quando pri-
mum usurpata. 16. Hibernare pro poena irroga-
batur. 16
Hiberna plurium annorum, & in modum muni-
cipii extructa. 113
Non nulla præclaris aliquot oppidis originem de-
dere. 113
Hiberna aliarum nationum sæpe arundinibus, li-
gno & stramentis tecta. 113
Hiberna sub pellibus agebant. 114
Horrea publica in urbibus proximis castris. 247.
sub Cæsaribus in omnibus regionibus & in mu-
nitissimis earum oppidis. 16. Eorum curam Tri-
buni & Præfides gerebant. ibid. & ipsi principes.
16. Etiam in castris erant horrea. 248
Humillimus cur infimus dicatur. 315

I.

Ἰεὺς πύματα, sacra legiones. 171
Ἰεὺς δόχ. 171
Ἰεὺς ὄρχ. 170
Jejunos milites in aciem educere; peccatum
grande. 261
Jentaculum olim prandium dictum. 263
Ignis in pedatura jumentorum. 7
Impedimentorum locus in agmine. 290. vid.
agmen.
Imperatores rem divinam faciebant, priusquam
consilium advocarent, in concionem descende-
rent, in hostem ducerent. 53. re bene gesta,
sacrificabant. ibid.
Imperatores concionantes stabant; at quum
judiciis partibusungerentur, sella sedebant.

55
Im.

I N D E X.

Imperatores in propatulo cœnabant & prandebant. 264
 Imperatoribus, Dictatoribus, Consulibus, Proconsulibus, Prætoribus, Legatis, Quæstoribus, libera Republica præbebant publice necessaria, paludamenta, vestes, tabernacula, equi, muli, & omnis militaris suppellex. 226. solebant publice locari, & à mancipe præberi. 16. certus numerus mancipiorum constitutus. 226
 Imperatoribus cur hæc publicè præbita fuerint. 227. Accipiebant de publico frumentum & pecuniam, quibus se & familiam sustentabant. 227. filios habebant contubernales. 228. iij. jubebantur in ordine merere. 16. Agnatos & alios amicitia causa se prosequentes, in contubernium receperunt. nave, equo, viatico, tabernaculo juverunt. ibid. omnia à Quæstoribus in rationes relata. ibid. Alexander antiquatum morem restituit. 227
 Imperatoribus num jus fuerit in prædam. 253. 254. 255. dividebant nonnunquam eam militi. ibid. poterant de præda aliquid militibus bene meritis dare. 255. idque solebant facere plerumque hostilius victis. ibid.
 Imperatoribus Romanis antiquis nulla argentea & pretiosa suppellex. 259
 Ad Imperatorem accedere nemini fas nisi ornamentis suis instructo, togatis cum toga, palliatis cum pallio, magistratibus cum suis insignibus. 261. 262. peccabant, qui aliter in conspectum Ducis veniebant. ibid. Ad convivium etiam vocati togati veniebant. 263. sed accubaturi, togam deponebant, & fovebant vestem cœnatorium. 262. in convivio etiam vestem contuberniorum fovebant. ibid.
 Imperatores quas excubias ordinaverint. 139
 In aperto castra, copiarum, pugna. 139
 In aperta pugna. 140
 In præsentia libertatem ferre. 140. 141
 Intento ingenio. 111
 Intervallum quid proprie. 61
 Invocationis formula in jurejurando militari. 178. jurabant arrecto ense. 178
 Ἰππὺς ἀπὸ σπέρις καὶ ἵππης, eques ex cohorte. 90.
 ἱππὺς ἀπὸ τάγματος eques ex legione. ibid.
 Irruptione pugnare. 41
 Italis Augustus munera militiæ remisit. 13
 Iter edicebatur tessera. 270. ex consuetudine vere signis semivocalibus. 16. tria diversa signa dabantur diversis sonis. 16. Classico signum professioni datum, 271. item tuba. ibid. vid. signum. profecturi detendebant tabernacula, & sarcinas colligebant. 272. vasa in fasciculum colligebant. 172. Sarcinas jumentis imponebant. ibid. diruebant munitiones. 273. interdum integras relinquebant. ibid. Tertio signo dato milites per præconem interrogati ter, num parati essent, clamabant se esse paratos. 273. 274. etiam dextras tollebant. 273. 274. elatis signis agmen explicabant. 275
 Itineris diurni spatium justum viginti millia pas-

sum. 302. 327. non totos dies iter faciebant. ibid. in itinere milites tulerunt, præter arma, vallos, cibaria. 302. Id quod legionarii fecerunt, auxiliares expediti fuerunt. ibid.

Judicia ante principia castrorum habita. 55
 Jumentorum pedatura in castris. 6
 Jurare in verba alioquius. 173

Jusjurandum primum. vid. sacramentum.
 Jusjurandum Polybii qua forma & tempore dicebatur. 176. à primo diversum, re tamen idem 176. Jusjurandum Polybianum præjurazione fiebat. 176. in forma sacramenti bello Punico secundo à more majorum recessum. ibid. ratio mutationis. 179. olim sacramento, postea jurejurando legitimo adacti sunt. 179

Jurejurando adigere, jusjurandum adigere, exigere, deferre, dare inter se. 177. Jurejurando rogare non dicitur Latinis. 177. Jurisjurandi formula non habebat vim rogandi, sed dictandi. 177

Qui verba præibat, verba jurisjurandi non in sua persona id concipiebat. 178. Cur? ibid. jusjurandum quod præjurazione fiebat, concipiebatur in prima persona: at in quod alios adigebant, in secunda. 178

Jusjurandum legitimum à sacramento quibus rebus diversum. 178. Sub Imperatoribus jusjurandum nullam exceptionem patiebatur. 181. Renovabatur quotannis. 181

Jusjurandum secundum. 181. hoc à primo differere tempore. ibid. non id dicebant in delectu, sed cum decuriatum & centuriatum convenisset 181. diversum genere. 181. & materia. ibid.

Secundum jusjurandum secundo die jurabant. 162. erat jusjurandum non sacramentum. 182. jurabant se fugæ & formidinis causa non abituros. ibid. renovabatur interdum cum in aciem educerentur. 182. jurabant se victores reverfuros. ibid. se ex ordine non recessuros. 182. quod & Græci fecerunt. 182

Jurarent per signa militaria. 182. jusjurandum tertium. 183. qua ratione à primo & secundo diversum. 183. positis castris dictum. ibid.

Jurabant se non furaturos. 183. 184. prædam ad Imperatorem delaturos. 184. Jurisjurandi tertii formula. 16

K.

Kαὶ disjunctivum. 155
 Κατὰ λόγον, ex animi sententia. 155. prout ratio exigit. ibid.
 Καρβατίνας. 197
 Κέντρα. 247
 Κλῆρεοι. 296
 Καμάρχη. 244

D.

Labra, ripæ. 119
 Laridum militi datum. 235
 Λαα.

I N D E X.

Lanceæ sub Imperatoribus Prætorianorum arma.
310. inter iusta peditum arma tempore Cæsa-
rum nondum fuerunt. 310. cum institutione co-
hortium prætoriarum factæ sunt peditum, ibid.
Tempore Cæsarum lancea, pilum, gladius, Ro-
manorum arma, hastæ & spathæ auxiliariorum.
311
Lancea Prætorianorum hastæ equestri per omnia
similis. 311. Hoc nomen habuit priusquam à
Romanis peditibus adsumeretur. 16. Lanceæ à
contis distinctæ. 311
Laternæ vigilum, quæ iis solum lucebant, qui
habebant. 196
Lateres Romani magnitudo. 123. Lateres crudos
formare milites poterant Romani, ibid.
Latitudo in agmine iter faciente, quæ. 282. lati-
tudo in acie dicitur quæ in agmine longitudo.
283. latitudo aciei 283. 284. cur ÷ ibid. vid.
longitudo.
Lecticæ quid proprie. 259
Lectorum longitudo, 2. lectorum genus in castris
Romanis. 3
Legati hostium & obsides ad portam decuma-
nam. 77. 161. & carcer. ibid.
Legatis quid præbitum fuerit. 226. vid. Impera-
tores.
Legati universo equitatu præficebantur. 75
Legati Legionum, si quid controversiæ inter
diversarum legionum milites obortum, aderant
suis apud Imperatorem. 42
Legatis singulis binæ dantur excubiæ. 192
Legionaria militia sub Imperatoribus fastidita. 87
Legiones primo ex solis Romanis, postea ex Latio
& Italia, deinde ex Provinciis. 13. pæne
omnes ex provinciis. ibid. legiones & auxilia
omnia Augustus provinciatim distribuit. ibid.
prætoriis & urbanis cohortibus urbem & Ita-
liam dedit. ibid. Legionibus urbanis miles op-
ponitur. 16. legiones provinciales dictæ, quod
in provinciis tendebant. 16
Legio Hyginiana tributa in decem cohortes. 13.
habet 5280. homines, 14. tota fuit gravis arma-
turæ. 14. legionariis opponuntur levis arma-
turæ cohortes. 15. legionariæ cohortes ad val-
lum tendebant. 16. hoc Romanis in usu fuit quo
cæperunt ex sociis legiones scribere. 16. cur
ibi tendere iussæ. 17
Legiones tres Hygino iustus exercitus. 29. ultimis
libertatis temporibus sub Imperatoribus numerus
legionum alius in hac, alius alia provincia. 29
Legionibus duabus Consul rem gessit. 166
Levem armaturam sustulit Marius. 15
Nulli post Marium levis armaturæ milites in le-
gione. 25
Leves cohortes auxiliares sunt. 15. habuerunt præ-
fectos. 15. opponuntur legionariis. 16
Leves, via militaris. 295
Libripendes ministri dicti qui aderant Imperatori
quom militi stipendium solveretur. 233
Locorum naruram Imperator, per quæ exercitus
ducendus est, bene cognitam habeat. 276. In

capiendis locis castrorum Romani diligentissi-
mi. 133
Longitudo in agmine iter faciente quæ. 282. lon-
gitudo pro latitudine dixit Livius. 282
Longitudo in acie dicitur, quæ in agmine latitudo,
283. Mithridatis Græcis. 284. cur ÷ ibid. interdum
tamen etiam in agmine latitudo appellatur lon-
gitudo, & vice versa. 284
Λογισμός. 297. 311
Loricæ vallis imponebantur. 125. 126
Lorica pro vallo toto, iusto. 126
Loricæ ex qua materia, & unde dictæ. 126
Loricæ Sanctæ. 127

M.

Machinas & tormenta non tantum habebant ex-
pugnandis oppidis, sed & defendendis castris.
298. & in campo. 16. singulæ legiones & cen-
turiæ habuerunt sua tormenta. 16. Collocaban-
tur interdum post legiones, interdum ad cor-
nua, in acie post legiones. 298
Manipulus contubernium. 4. manipulus pro ma-
nipularibus. 4. Tacito centuriæ duæ vel una. 4
Manipuli quatuor papilionum ordinibus, vel uno
longiore tendant. 153. 154. 158
Manipuli respiciunt proximas vias. 154
Manipulus ad prætorium ex legionariis in statione
collocatur. 192
Manipulus ad prætorium semper excubabat. 195.
ad scænum tribunorum certæ ex iis vigiliæ.
195. Manipuli singuli vigiliis ponebant nocturni
juxta sedem suam. 195. die cessabant. 198
Mauri equites. 85
Medimnus Atticus sex modii. 237
Mensis quadratis ex cespite utebantur in castris. 258
Mercatores in castris. 248. necessaria ad castra
portabant. ibid. iis prædam vendebat miles.
ibid. mercatores rerum non necessariarum ex
castris eieci. ibid.
Metcenariorum nomen probrosum. 201
Meridies est Indis, quam sol Romæ oritur. 157.
Hispanis meridies est, quum sol Romæ occidit.
157
Μεγὰ τρία hominum millia Leoni, Polybio ma-
nipulus legionarius. 322
Metabantur castra Polybii ætate tribuni & cen-
turiæ. 57. posterioribus seculis magistri ad id
quæsit. ibid. fuerunt agrimensores. 58
Meratores præmissi à Principe nuntii. 295
Miles opponitur equiti. 88. Milites in republica
Romana, pedites dicti. 16. sub Constantino au-
tem equites. 88
Milites in castris olim vixerunt, ut prisce Quirites
domi. 258. 259
Milites sine scutis & iustis armis deprehensi subitis
tumultibus. 6
Militia pro exercitu. 13
Modius tritici quatuor obolis venit. 224
Molam manuariam singula contubernia habebant.
259
Mu-

I N D E X.

Manera legionum, 6. iusta militaria.	80. 81
Munita castra tribulis muricibus, carris, plaustris. 128. scutis.	16
Manimentis castrorum ex armis imponebantur perpetuæ excubiæ.	123
Munitionum castrorum summa utilitas.	112.
Muniebantur etiam castra æstiva unius noctis.	114.
Nunquam pugnabant nisi castris munitis.	114. 115.
Quando ex itinere nondum munitis castris pugnarint.	116.
Interdum primam & secundam aciem instruebant, tertiam castris muniendo adhibebant. ibid.	Triarii & hastati & tertia acies castra vallabant. 116.
Ad tardandum munitionem castrorum hostes sæpe aciem ostentabant.	116.
Munitionem Romani æquis paribus distribuiebant, 16. In militia vetere triarii & principes opus faciebant: in nova integre legiones, quæ primo venerant. ibid.	interdum torriebantur. ibid.
Munitio mira celeritate perficiebatur.	117
Murus castrorum in æstivis extruebatur interdum lapide & saxo vivo.	123

N.

Nationes ubi circumdatæ legionibus 79. earum tensura. ibid.	
Nationibus milites post exercitia armorum indulserunt, sed non in castris.	267
Necessarius locus in castris.	136
Necessitas locorum iniquitas. 276. pugna, periculum pugne.	276
Nota 7 centuriam & centurionem significat.	63
— 77 centuriones & interdum legiones.	63
Novercæ loca iniqua.	139
Non divisa in quatuor vigilias.	197
Nummus Plauto stater.	208

O.

Oboli bini Polybio sunt diurnum stipendium militis, respondent quinis assibus uncialibus.	106.
non quinis assibus cum oriente.	16
Obruere res Romanas.	142
Ὁδοιποροί viarum munitores.	295
Officium, honor, dignitas, administratio dignitatis. 46. Officiales apparitores eorum qui in dignitatibus. ibid.	
Ollam milites æneam habebant.	259
Ὀμῶσαι ἐν ὄνομα.	173
Onera in itinere militum.	302
ὉΨον locus in quo vendebantur cibaria.	269
ὉΨωνος cur stipendium dictum Græcis.	269
Operibus & laboribus militaribus Imperatores antiqui tirores exercuerunt & formarunt. 117. 118	
Ora prætorii.	62
Ora fossarum pro ripis.	325
Ordines Latinis auctoribus politioribus dicti, quos in castris strigas appellarunt.	8
Ordine tendebant in castris Romanorum.	153
Ordines in castris eodem quo viæ vicinales excur-	

rant.	153
Ordines se non relicturos jurabant Græci & Latini. 182. In ordinibus spes victoriæ. ibid.	
Ordo quid? 154. manipulum complectebatur. ibid. 154. ordinis variae significationes in re militari.	315
Ordo in itinere magna cura servatus.	300
Ὀρμητικόν.	247

P.

Pabulatum ibant incertis temporibus & diversis itineribus hoste itinera infesta faciente.	252.
Alia Afranii ratio in ejusmodi necessitate.	253
Pabulatio sæpissime per servos equitum facta, equitibus in statione manentibus.	253.
Palmyreni auxiliares.	93
Pane solum olim in prandiis vesciebantur. 268. panem comedere, & panem siccum, est jentare.	16
Panem in castris prostare noluerunt.	235
Panis bis coctus loco frumenti sub Imperatoribus mediæ ævi dabatur.	226.
Pannonii, equites. 85. veredarii.	16
Papiliones, tentoria ex pellibus. 1. tam gregatorum quam principum tabernacula. ibid. etiam Imperatorum tabernacula. 2. Papiliones quadrati. 16. Pervii. 16. unde nomen traxerint. 16.	
Papilionis longitudo & latitudo. 16. tegebat homines octo. 16. papiliones decem uni centuriæ.	3.
Παρχονίδημα.	196
Parmlæ cum septenis hastis usum Mætius sustulit.	15
Pars, area qua cohors tendit.	21
Pars verbum militare, significat manipulum.	322
Passim ire.	281
Pateram argenteam habebant milites. 259. cur?	16
Phalanx Josepho grave legionum Romanorum agmen. 299. ejus forma.	300
Φίλαρχος.	244
Φύλακας.	189
Pecuniam & cætera bello necessaria à sociis veteres Romani non extorserunt, ne dono quidem acceperunt.	245
Pecuniæ bello captæ ratio erat reddenda, & ad ærarium deferenda.	255
Pecuniæ in ærarium relatæ genera & species discerniebantur.	226
Peditatus cohortium.	93
Pedites milites juxta armaturæ.	37
Pertica à groma diversa.	56
Pes pro pedatura.	74
Perentes & petiti opponuntur.	304
Perens insidiis, insidiator. 305. petitis insidiis, cui struuntur insidiæ. 305. peti telis.	16
Pilam ire.	281
Pila hastatorum & principum arma jam tum bello Latino. 307. Pilum proprium Romanorum telum.	
307. Pila unum legionariorum telum militum.	

I N D E X.

militia Mariana. 308. etiam sub Imperatoribus
 310. pila jacebantur cum jam stricuri essent gla-
 dium. 309. cum in hostem procurrerent. 16
 Pila non servabant ad pugnam manuariam. 16.
 dicuntur missilia. 310. Pila proprie neque
 δόρυα, neque λόγχη dicuntur. ibid.
 Pilumnus. 308
 Πίλῳρον. 147
 Poculum ligneum milites habebant. 259
 Πολυμνήριον. 247
 Polybius an castrametationem duarum aut qua-
 tuor legionum deformaverit. 163. 164
 Pomum ad Quæstorem non licebat deferre. 186
 Populationes effusa. 251. Populabantur sub lege
 certa. 16. interdum manipulatim. ibid. inter-
 dum per cohortes. 16. interdum per legionem
 unam, interdum per tres, nonnunquam per
 totum equitatum sub Cæsare. ibid.
 Porcina militibus præbita. 235
 Portæ quatuor in castris tam nova quam antiqua
 militaria. 76. interdum sex. ibid. minores. 16
 Decumana porta in eminentissimo castrorum lo-
 co. 134
 Decumana porta unde. 150
 Prætoriana porta in planitie. 134
 Extraordinaria porta est prætoriana. 167. 327. unde
 sic dicta. ibid.
 Prætoriana porta educebatur miles. 275
 In portis castrorum velites quadraginta excubias
 agebant. 194. Murata militaria vel singulæ coh-
 ores tuebantur, vel plures sub signis. ibid.
 Portæ vid. Educere.
 Præcones in castris Romanis. 147
 Pefca. 237
 Præda. 250. 251. & seq. Romanorum in præda
 agenda prudentia. 251
 Præda ad quæstores relata. 228. Inde necessaria
 subministrabantur. ibid. cujus rationem do-
 mum reversi reipublicæ reddebant. ibid.
 Præda quæ pluris nummi argentei erat ad impera-
 torem referebatur. 253. is quæstori tradebat,
 qui frumentum & pecuniam adservabat, cæ-
 teris venditis pecuniam in publicum redigebat
 253. In prædam num imperatori jus fuerit. 253.
 254. 255. Nonnunquam prædæ partem im-
 peratores militi dividerunt. 254. Præda omnis
 publica erat populi Romani. 255. Imperatores
 poterant de præda aliquid militibus dare, sed
 ut referrent in tabulas publicas. ibid. idque so-
 lebant facere hostibus victis, aut aliis laboribus
 fortiter sustentatis. 256. In veteri republica in
 primis egerunt ut stipendium annuum è præda
 penderetur. 256. ut militi aliquid prædæ nomine
 darent, aliquid inferrent ærario. ibid. Impera-
 tores mali partem prædæ in suum converterunt
 256. boni ne suis hoc concesserunt. 16. Præda,
 quæ militi concedebatur, raro diripienda daba-
 tur. ibid. Ex lege omnis ad tribunos refereba-
 tur, qui æqualiter omnibus dividebant. 164.
 186

licebat. 185
 Prædam profirebantur apud Consules & interdum
 tribunos. 186
 Prædatores iusto præsidio muniti. 251. 252
 Prædationibus pleræque gentes incubnerunt. 251
 Prædictum & supra dictum quid mediæ ætatis
 scriptoribus. 324
 Prædictæ tenebræ. 324
 Præfecti cohortum auxilium, tribuni coh-
 ortium appellati. 61
 Præfecti apud Romanos focilis, quod legionibus
 tribuni militum, totidem etiam numero, &
 rori præerant alæ. 74. 324. Præfecti equitum,
 præfecti absolute dicti. 75. tribunis legionum
 præferebantur. 75
 Præfecti turmæ. 74. turmæ sunt decuriones, &
 alii præfecti. 75
 Præfectus prætorio præerat cohortibus præto-
 riis, & Imperatori erat, quid in republica di-
 ctatori utagister equitum. 51. primo equestris
 dignitatis hominibus, postea senatoribus ea
 dignitas commissâ. 51. secunda dignitas in im-
 perio. ibid. accipiebat pugionem & vice sacra
 judicabat. 51
 Præfectus alæ prætorianæ. 44
 Præjuratio. 178
 Præsentia, præsens rerum statûs. 141
 Præsidia occupare. 296
 Prætenturæ. 248
 Prætentura tora castrorum pars; quæ est inter
 viam principalem & portam prætoriam. 31.
 prætenturæ præsidia militum castellis & aliis
 locis imposita extra castra tuendæ regionis cau-
 sa. 31. & ipsa loca. ibid.
 Præsidia. 31
 Prætoriana Cohors quæ ducem comitabatur. 297.
 illius armatura. ibid.
 Prætoriarum cohortes vid. cohortes.
 Prætoriarum & urbanarum cohortes ex Etruria, Um-
 bria, Latio. 13
 Prætoriarum cohortes equitatarum. 14
 Prætorianus eques cohortibus non fuit insertus
 sub Augusto & Hygini ætate. 44
 Prætorianos equites instituit Augustus & præto-
 rianas cohortes, firmamentum dominationis. 44.
 sub initio Tiberii eorum mentio. ibid. plures
 turma una ibid.
 Prætorianorum equitum origo. 160
 Prætoriani accipiunt duplicem pedaturam. 43
 Prætoribus quid præbitum fuerit. 226. vid. Im-
 peratores.
 Prætorium non semper in medio castrorum. 165.
 Cæsar id posuit in castris unius legionis ad lit-
 tus. ibid.
 Prætorium in medio duarum legionum. 166
 Prætorium Polybio in ea parte quæ Hygino præ-
 tenturæ. 159
 Prætorium & Quæstorium in quo loco fuerit in
 castris duplicibus & simplicibus. 167
 Prætorium in medio. 167
 Prætorii lateris latitudo. 47. longitudo. 48. 49
 Præ-

I N D E X.

Prætorii frons ad principia spectat. 49. postica ad Quintanam. ibid.
 Prætorii latera pars media castrorum. 30.
 Prandii hora merides sive septima in urbe & castris. 260. Prandii nomine etiam matutinus citius intelligendus. 259
 Prædebant interdum matutinus cum in hostem educendus exercitus. 260. 263. interdum summo mane. 16. jejunos milites in aciem educere, peccatum grande. ibid. prandium unde. 260. 263
 Prandium cum jentaculo confundunt veteres. 263. Prandium veteres dixerunt quod postea jentaculum. 263. cœnam veteres dixerunt quod postea prandium. 16. Græci de mane prædebant. 263. Prædebant Romani in castris accincti & stantes ibid. penæ loco injunctum ne aliter etiam cœnarent. 264. quod & in rebus asperis factum. 16
 Prædebant etiam ambulantes, præsertim in itinere. 264. Prædebant & cœnabant Imperatores in propatulo. 16. In prandio olim solo pane vesciebantur. 264. Cum pane non nulli sumebant palmulas, vel caricas, vel mellis vel salis aliquid vel casei. 265. plerique frigida tantum. 265. in prandio focum facere & cibum coquere vetitum. 265. prandere lautius vitio datum. 265. multi in prandio non bibebant. 266. quidam perfundebant aqua panem, quidam cucumere aut lactuea sitim levabant. ibid.
 Præfusus paratus unde? 265. præfusus potus. 266. 275
 Probare frumentum. 247
 Proba. 247. 248
 Principales etsi stipendia non consecissent, habebantur pro emeritis. 43. equitibus dignitate comparabantur. ibid. in legionibus non merebant. ibid. in pedatura collocantur proxima Imperatori. 16
 Principia locus quo principes ordines tendunt. 151. locus tribunalis & aquilarum & via principalis. 159
 Principes, hastati, triarii in legione Cæsaris. 15. servarunt vetus nomen, quamvis censu, armis, ætate non distinguerentur. 15
 Principes à principio id est primi, in prima acie, prima institutione pugnarunt. 306. militia mutata minus illustres seu divites sumpti. 307. postea in antiqua republica principes sunt secundi gravis armaturæ. 307
 Princeps prior legionis Cæsaris. 14
 Principalis, præcipuus, princeps. 45. Principales sub imperatoribus, qui scriptoribus prioris ævi principes castrorum, legionis, alæ, centuriæ, turmæ, primores juvenum, duplicarii, sesquiplarii. 45
 Principalis via. 60. unde dicta. 60
 Pro castris interdum significat ante munimenta; sub castris, interdum in ipsis munimentis sive circa ipsa munimenta in castris. 193
 Pro consulibus quid præbitum fuerit. 226. vid.

Imperatores.
 Procuatores, velites qui pro castris excubant noctu. 193
 Profectionis tempus varium. 301. iustum quarta vigilia. 16
 Profectionis signum tessera vel tuba, vel utraque. 270. Tessera sola cum clam castris egredierentur 16. vid. iter.
 Prophyllæ. 189
 Provinciæ frumentariæ. 245
 Provincialis militia, milites, legiones. 13
 Proximi auxiliares, qui antea velites. 15
 Pultis frequentior olim quam panis apud Romanos usus. 235. 258
 Punica fossa. 119

Q.

Quadrata legiones unde dictæ. 288
 Quadratum agmen. 278. quadratus exercitus. ibid. quadrata acies non dicitur Latinis. 278. vid. agmen.
 Quæstor stipendium numerabat militi in castris 244
 Quæstori dantur tres excubiæ. 192
 Quæstorium in rigore portæ decumanæ, in retentura inter quintanam & portam decumanam. 76. vid. latitudo. 77
 Quæstorium & forum conjuncta, aut parvo locorum intervallo diremta. 160
 Quæstorium non semper eodem castrorum loco. 160
 Quæstorium ad portam Decumanam. 167
 In quæstorio Frumentum, pecunia & cæterus committitur custoditus. 77
 Quæstoria porta est decumana. 167
 Que disjunctivum. 155. Quo ne minus. 221
 Quintana via dividit medias legiones. 160. unde dicta. 16. 76
 Quinquagintaria pro quingenaria sæpe corruptum legitur. 84

R.

Ravenna portus Jorrandis ætate arboribus confectus. 95
 Ratio in re militari præcipuum. 104. Ratio & disciplina in laudibus egregiorum ducum. 104
 Relativum plurale post nomina collectiva. 11
 Remittere tela, est hostium, qui tela in illos coniecta rejiciunt. 305
 Repeti telis. 305
 Retentura pars castrorum tertia. 75
 In retentura tredecim millia sexcenti quadraginta tendunt. 96
 Rigor *ῥυθμις*. 30
 Ripa ad perpendicularum directæ. 119
 Romanorum prudentia in jurando. 187
Ῥύμας, strigæ, ordines. 8
Ῥυθμις castrorum similis directioni vicorum in urbe. 9
 Sac-

I N D E X.

S.

Saccum miles habuit quo ferret cibaria. 259
 Sacramentum unde. 170
 Sacramentum sacrabat milites. 170. 171. tam ne-
 cessarium ut non possent jure pugnare, qui illo
 non tenebantur. 171. ratio. ibid. Sacramenta
 militaria tria apud veteres. 172. primum in ipso
 dilectu cum citati nomina darent, dicebant.
 ibid. idque faciebant singuli. ibid. Rogabant
 sacramento tribuni militares. 173. Jurabant in
 verba summi ducis apud tribunos. ibid. In ve-
 teri republica in verba duorum consulum, qui
 dilectum habebant, etiam quum dictator dele-
 ctum haberet. 174. sacramenti formula. 174.
 sacramenti exceptiones. 175
 Sacramento rogare, dicere sacramento, nomen
 dare, re eadem sunt. 172
 Sacramentum vim jurisjurandi habet. 177. Sacra-
 menti non eadem & legitimi jurisjurandi for-
 ma. 177
 Jusjurandum qua ratione à legitimo sacramento
 diversum. 178
 Sacramento rogabant qui dilectui præerant, di-
 cebant qui rogabantur. 177
 Sacramento rogare, dicere. 177
 Sacramentum dicere proprie de illis, qui conjura-
 bant: sacramento dicere, de illis, qui iuxta mi-
 litie in dilectu se obstringebant. 173
 Sacramenti formula posterioribus temporibus
 aucta. 179
 Sacramento obsequium ducibus pollicebantur.
 179. vid. jusjurandum.
 Jurabant milites se pro republica morituros. 179
 Sacramentum cur baptisimus dictus. 174. 327
 Sacramenta impia contra patriam. 181
 Sacratæ leges. 170. sacrata jura 170. Sacrata mi-
 litia. 170. Sacratæ milites. ibid. Sacramentum
 militare. ἱερὸς ὄρκος. 170
 Sagularis via. 161
 Sagularis via unde dicta. 28. 322
 Sal milites acceperant cum frumento. 235
 Salinum argenteum habebant milites, & cur? 259
 Sarcinas colligebant profecturi. 272
 Σχιμα forma. 148
 Scharum varia genera. 80
 Scholæ cohortis primæ in scamno legatorum. 80
 Scholæ in legionibus plures. 16. in singulis cohori-
 tibus. ibid.
 Scholæ cohortis primæ est locus ubi tribuni per
 legionem imperia dabant. 80
 Scholæ cohortium loca ubi singulis Cohortium
 munera indicebantur. 81. locus Scholarum,
 cohortium. ibid.
 Scamnum. 51. 62. legatorum & tribunorum 16.
 148
 Σκηνωσις ratio metationis tota. 262
 Σκηναι 195. ἀρχὴν τὴν οὐρανίαν. 196
 Sederes veteres Romani cenarunt. 268. postea
 mulieres sederunt, viri discubuerunt, ibid. etiam

prisci herōes sedentes cibum ceperunt. ibid.
 Sederunt Imperatores quum judicarent causas mi-
 litares. 55. 323
 Segetria. 259
 Servos olim gregarii non habuerunt. 301. ex quo
 Cæsar stipendium duplicavit, singuli milites jus
 servos habendi consecuti. 301
 Servi rotidem accipiebant modios frumenti quot
 miles. 237
 Semisse omnia necessaria præbita iter facientibus
 in cauponis. 224
 Semissis Polybio quarta oboli pars. 206
 Sesquiplares armaturæ. 239
 Sextam utramque primam ac summam narrare. 157
 Signa & Tabulinum Gromaticorum vocabula,
 quibus latitudo & longitudo aræ significatur. 22
 Signum, Spira, tagma Polybio significant mani-
 pulum. 90
 Signa num uno in loco circa principia, an apud
 singulam centuriam & cohortem posita. 26. 27.
 per tota castra parsa. 26
 Signorum latus quo signa constituuntur. 23. signa
 constituuntur quo quæque cohors aut ala viam
 & intervallum grandius habet. 23. ad omnes
 angulos signa posita. ibid.
 Ad Signa dicebatur ea pars principiorum qua tri-
 bunal positum. 27. Ad Signa convocari & geri
 quomodo dicebatur. 26. 27
 Signa ducunt cohortes. 299. ab illis militi abse-
 dere nefas. 16. quum moventur, milites sequun-
 tur, quum consistunt illa, etiam consistunt. 16
 in acie instructa primum locum tenuerunt. 16.
 non nisi signo concurrendi dato, licuit ante illa
 procedere. 16
 Signa deferere nefas. 183
 Signa sub solis occasum dimisso prætorio caneban-
 tur. 191. ad canam. 192
 Signa tria in urbe obfessa sub occasum solis data.
 16. finita cura aliud signum dabatur, sed sola
 baccina. 192
 Signa tria diversa dabantur quibus iter ediceba-
 tur, diversis sonis. 270. 271. tuba dabatur si-
 gnum cum soli milites sine signis aliquid jube-
 bantur. 271. primum signum ad prætorium da-
 tum. 272. secundum per totum exercitum. 16.
 tertium classicum fuit. 16. Primo signo dato
 conclamabant ad vasa. ibid. Retenebant taber-
 nacula, sarcinas colligebant, vasa in fasciculum
 colligabant. 272. diruebant munitiones. 273.
 Ad secundum signum sarcinas jumentis im-
 ponebant. 16. castra incendeabant. 272. Ad ter-
 tium castra movebant. 253. vid. iter.
 Signum dare solius imperatoris. 191
 Signa vocalia. 102. citationes dicta. 16
 Singulares ab Augusto instituti. 45. singularium
 ala. 16
 Singularium equitum origo. 160
 Σιμπέσιον Græcorum. 206
 Solum pars ima cuiusque rei, ut calceamenti. 325
 Soli-

Sollicitudo, cura in rebus agendis. 129. 130
 Sorrebantur ordinem vigiliarum in castris inter-
 rioribus. 195
 Spathæ & hastæ auxiliorum arma, ut Romano-
 rum lanceæ, pilum, gladius, posterioribus
 Cæsari temporibus. 311
 Spargere legiones. 111
 Species. i. e. forma. 119
 Spectare ad viam quintanam, prætoriam. 78. 79
 Speculatores ex cohorte prætorie erant. 297
 Spira, tagma & signum Polybio significant ma-
 nipulum. 90
 Spira pro cohorte positum. 90
 Spitzæ variz notiones in antiqua militia. 316
 Stationes à vigiliis diversæ. 190
 Stationes ab excubiis distinguuntur. 198
 Stationes pro portis. 199. Stationem deferere, ca-
 pitale. 199. interdiu rotæ aut plures turmæ. 199
 Statores peculiare genus militum ad Cæsarem cu-
 stodiam. 78. Statores prætoriani, ibid. tueban-
 tur quæstorium. ibid.
 Statio imperatoria & regia. 78
 Stationum ratio sæpe mutata. 197
 Statura militaris. 2
 Stationes agrariæ. 248
 Stationes Christianorum hora nona solvebantur. 317
 Stationes grandiora corpora ad prætorium. 190
 Stationes etiam de nocturnis custodiis. 189. 190.
 quid proprie. 190
 Stativa quæ in plures dies. 114. Stativa in diutur-
 num tempus munitione & amplitudine hyper-
 nis paria. 114
 Stella mensuram vocabulum. 57
 Stellionatus crimen unde. 233
 Stipendium Romani militibus nullum dederunt
 primis quadringentis annis. 200. quia bella erant
 brevia & non procul Roma. ibid. Bello Vespenti
 primum constituta, & cur? ibid. in subsidium
 rei familiaris, non in mercedem operæ. 201.
 stipendium initio militibus constitutum fuit
 annuum. 202. Inde stipendium & æra pro anno
 militiæ. ibid. Stipendium hoc annum quotan-
 nis militi solidum dabatur, etiam si non totum
 annum militaret. 202. 203. adjecerunt huic in-
 terdiu frumentum aliquot mensium. 203. an-
 nua stipendia post mutata. 204. Numerus æris.
 205. stipendium diurnum postremis temporibus
 denarius. 205. stipendium diurnum Polybio duo
 oboli, qui respondent quinque assibus uncialibus.
 206. 207. Polybius loquitur de toto stipendio,
 non de parte. 206. Stipendium annuum ætate
 Polybii. 207. Sub Cæsariis militi singuli qua-
 tuor mensibus datæ septuaginta quinque drach-
 mæ, sive tres auri. 207
 Stipendium annuum ætate Polybii quadringenti
 quinque sestertii. 207. Stipendium militare ante
 bellum Punicum secundum. 207. Mansit vetus
 stipendium, licet denarius senis denis assibus
 fuerit permutatus. 208. 209. 210. Non denari-
 um certus numerus, sed æris constitutus fuit à

Senatu in stipendium. 209. Diurnum quod. 209.
 210. Stipendium annuum ante bellum Punicum
 secundum ita fuit constitutum, ut certum nume-
 rum diurnorum assium efficeret, & stipendium
 diurnum rotundum in ære annuo summam fac-
 ceret. 210. quare mutata pecunia quadraginta
 asses unciales adjecti fuerint stipendio. ibid.
 Stipendium primum quod tempore Servii Auxere
 capto constitutum fuit. 210. Dux de hoc opinio-
 nes. 211. videtur fuisse mille æris. 211. Stipen-
 dium aliud fuit quum asses librales essent, aliud
 quum sextentarii. 211. Stipendium videtur au-
 ctum fuisse quum asses sextentarii facti, adjecto
 assario singulis denariis, ut pro millibus æris
 mille centum esse cæperit. 211. quæ huic opinio-
 ni obstant. ibid. stipendium veteri republica non
 ampliatum nisi quatenus ratio commutata pec-
 uniaz postularit. 212. Stipendium Cæsar dupli-
 cavit. 213. quid in illo novi. ibid. Stipendium
 Cæsaris ad Domitianum obtrinit. 213. Augustus
 nihil mutavit in stipendio. 213. Nero stipen-
 dium prætorianum auxit frumento menstruo
 gratuito constituto. 214. Domitiani mutatio &
 novatio in stipendio. 214. Vetus stipendium
 tertia parte auxit. 215. diurnum duodecim
 assium cum triente, annuum quatuor millium
 octingentorum assium, sive aureorum duode-
 cim constituit. ibid. Cur aurei terni à Domitia-
 no adjecti stipendio Juliano, dicuntur stipen-
 dium quartum. 215. Stipendium dicti quod es-
 sent tertia pars stipendii, quæ una erogatione
 ad exercitus mitteretur. 216. Aurei noventi tria
 stipendia, duodecim quatuor. 216. aurei terni
 una stipendii annui pensio. 216. stipendium an-
 nuu militatis in republica sub Julio Cæsare &
 Domitiano modus. 217
 Stipendium dicuntur aurei terni. 215. 216. stipen-
 dium pro donativo. 215
 Stipendii nullum discrimen inter velites hastatos,
 principes triarios. 217. nec inter superiores &
 inferiores. 217
 Stipendium cohortium prætoriarum Scipionis 217
 sub Augusto æquum. 217. Stipendium diurnum
 denarii bini. 218. annum Septingenti viginti den-
 narii. ibid.
 Stipendium equestre. 218. An primum institutum
 à Servio? ibid. Servius ad emendum equum dena-
 millia de publico assignavit. 219. Hic decem
 millia à Servio ad emendum equum data postea
 conversa sunt in annuas pensiones. 219. mille
 asses facti pretium annuum equi publici. ibid.
 dena millia in mille æris annui conversa distin-
 cta fuerunt à stipendio. 221. Triplex stipendium
 equestre complectitur æs quod pro emendo
 equo acceperunt annuum. 221. Duplex est quod
 ad alendum equum dabatur. ibid. ante bellum
 Punicum secundum duo millia ducenti quin-
 quaginta æris fuit. 222. Id esse quod Caro in fra-
 gmento duo millia dactenta æra equestria dicat
 221. 222. quod Caro finito Punico bello suadet
 senatui ut solvatur equitibus, ibid. Triplex sti-
 pen-

I N D E X.

pendium eques ante Catonis ævum acceperit. 223.
Equites mutata republica non acceperunt tri-
plex stipendium. 223. Equites singulares & præ-
toriani lautiora meruerunt stipendia. 224. sti-
pendium annuum vetus mille centum æris, sunt
tres & triginta Floreni Belgici. 224. pro rerum
copia & annonæ villitate in Italia amplum. 224
Stipendium Imperatori nullum nisi necessaria,
quibus se sustentaret, datum 228. Certum con-
stituit Augustus, proconsulibus, præsidibus,
procuratoribus, quique alii cum imperio erant.
229
Stipendio apud Romanos dies certus, 230. stipen-
dia non ad diem numerata seditionum ac tur-
barum causa. ibid. Non fuit omnibus legionibus
tempore Cæsaris idem stipendii dies. ibid.
Stipendium olim semestribus bellis semel in
anno tantum numeratum. 231. Annuum stipen-
dium solidum olim datum. ibid. postea levibus
pensionibus ibid. Imperatoribus ad bellum pro-
ficiscentibus respublica pecuniam in stipendium
annuum dabat, quæ servata fuit à quæstoribus
in diem stipendii. ibid. Justiniani ætate primus
dies quadrimestris tribuii Kalendæ Majæ, po-
stremus, Kalendæ Januariæ fuerunt. 232. Apud
Græcos singulis mensibus datum stipendium,
ut apud Romanos frumentum. ibid. sub Impera-
toribus quadrimestris dies. ibid. Die stipendii
miles sub signis & in armis ad accipiendā aërā
procedebat. ibid. Imperator sedens pro tribu-
nali huic negotio præerat. 16. hic mos etiam
regibus aliis Italix. 233. Milites citabantur no-
minatim, & ad nomen stipendium persolveba-
tur. ibid. Tribuni imperatori aderant. 16. non
ipsi militibus solverunt, sed tantum adfuerunt
& inspexerunt. 16. vacationem munerum &
commeatus vendiderunt militibus. ibid. Stipen-
dii dimidia pars à militibus ad signa custodiendi
deponebatur. 233. cujus moris etiam apud
Græcos vestigia. 234. stipendium ex tributo.
241. 242. rebus secundis ab hoste exactum. 243.
vid. tributum.
Stipendia magna appellabant nominibus, quæ
nihil nisi necessaria & minima quæque præfer-
rent. 269
Stipendium ductoribus ordinum & decurionibus
duplex, tribunis & præfectis quadruplex de-
derunt. 224. gubernatoribus duplex, magistris
navium quadruplex stipendium. 225. in donis
militaribus posterioribus temporibus Impera-
tores modum veterem transgressi sunt. 225
Stipendia Græci dividebant in *ὁψώνιον* & *συντίσιον*
269. Stipendium cur Græcis *ὁψώνιον*. 16
Stipendia, salaria, donativa, non eodem in ære
sed diversis nummorum generibus discreta. 226
Super stramento dormiebant milites. 259
Στρατιῶν legio. 166
Striga latitudo. 5. quid ibid. 8. pedatura cohortis.
16. Striga castrensis vocabulum. 8. 9. strigarum
omnium in castris eadem latitudo. 9
Strigæ pedatura & dispositio. 10. 11. strigatum

ordo & directio vicis urbium est similis. 11
Striga centum pedes. 152
Superiores strigæ. 62. Striges. 8
Supplementa Hygino auxilia & quicquid præter
legiones militum in exercitu. 17
Σύσπαιμα. 195
Σύσπαιμα Polybio cohors ex tribus spiris com-
posita. 90

T.

Tabulinum & signa Gromaticorum vocabula, quibus
latitudo & longitudo aræ significatur. 22
Tabulinum unde dictum. 23
Tabernacula detendebant profecturi. 272. sed non
antequam imperatoris & tribunorum erant
detenta. ibid.
Tabernaculorum tribunorum intervallum. 152
τάγμα non semper est legio. 297. Josepho omnes
copias significat. 16. *τάγματα* *πυροβολικῶν*
σεχιπιδίων, cohortes vigilum. ibid. item pro
conubernio. ibid. *τάγματος ἰδίων ἱππικῶν* co-
hors equestris. 16. 298
Tagma, Spira, signum Polybio significant ma-
nipulum. 90
τάγμα legio. 90. cohors. 16. Cohors equitata
piætoria. 91
Telum significat omne quod nocendi causa habe-
tur. 183
Tempestiva convivia quæ de die inibantur, oppo-
nuntur cænæ. 266. etiam in urbe vitio verte-
bantur. 16. in castris erant solutæ disciplinæ.
ibid.
Tensura 2. Tenta. 100
Tentoria unde. 100
Tentura. 100
Tertiata castra. 82
τετραέδιον. 12
Tessera signum professionis. 270. præsertim cum
clam castris egredi vellent, aut è diversis locis
castellisq; contrahendum agmen. 290. vid.
iter. quum tessera daretur signum, non concla-
mabant ad vasa. 272
Tesseræ præceptum ducis, 102. una tessera toti
exercitui data. ibid.
Tesseram accipiebant à tribuno quibus excubia
prima forte obtigerat. 195. Tesseræ nocturnæ
duæ. 16. vocales. ibid. muta. 196. Tesseram in-
terrogabant excubix. 196
Tessera in Græcorum militia principibus statio-
num nuntiatur. 191
Tituli milites, 122. titulus suggestus comæ. 122.
item pallium quo velabant caput. 122. propu-
gnaculum ante portas castrorum. ibid.
Toga utebantur honestiores Romani etiam in ca-
stris 262. togæ ad exercitus mitebantur. 16
Togati à palliatis & sagatis distincti. 262. Togata
cohors est prætoria. ibid. Togatus Mars. 16
Togas in Italia sumebant plerunque. 262
Togati aliquando discubuerunt imperatores. 262
Tormenta vid. machinæ.

Triarii pedaturam pedum quinquaginta compleverunt.	158	Turmæ puerorum apud Virgilium.	92
Triariorum arma hæstæ jam bello Latino.	307	Turres vallis imponebantur.	126
Triarii principes hastati in legione Cæsaris antiquum nomen fervantes, quamvis censu, ætate, armis, non distinguerentur.	15		
Tribunal in prætorio, 13. etiam apud Græcos. 16. <i>βήμα στρατηγῶν</i> 54. Tribunal etiam abstinperator, imperatoris nomine appellatum. ibid.	15	V.	
Tribunalia aggeres & suggestus dicti cespitum, in quibus tormenta collocabant.	142	Valetudinarium pertinet ad curam præfecti castrorum.	32
Tribuni sole inclinante eunt ad Imperatorem signum petitum.	190	Vallos & cibaria præter arma portabant milites in itinere.	302
Tribuni tradunt vesperi imperatoribus codicillos numerum militum continentes, qui ea die ad signa fuerunt. 190. tum accipiunt signum ab imperatore. 191. signum inscribat tribunus tabellis testulariis.	16	Valli materia cespites & terra. 122. struebatur ex lapidibus & materia. ibid. etiam ex cæmento.	124
Tribunorum media tentoria quinquaginta pedum intervallo disjuncta.	158	Valla interdum ex arboribus, earumque truncis 125. ex occisorum cadaveribus. ibid. Valli latitudo & altitudo.	125
Tribuni militares præfecti delectui.	173	Vallum in periculo cinxerunt armis & armatis.	128
Tribuni legionum & cohortium.	63	128. juxta scuta sua & pila excubabant milites.	128
Tribuni militares Ruffuli, comitiati.	64	Vallum sanctum erat, quod transcendere capitale.	127
Tribunus non nisi unus in legione.	65	Valla interdum sine loriceis.	126
Tribuni an in legione duo.	64	Valla gradus habebant, quo facilius ascendi poterant.	142
Tribuni cohortium prætoriarum eodem in scæmo quo legati.	64	Vallo non tantum sua, sed & hostium castra interdum Romani cingebant.	121
Tribunis singulis duæ excubiæ assignantur.	193	Vallum respiciunt copiæ ad vallum tendentes.	159
Tribuni præerant munitioni.	116	Vasa militum, olla, veru, poculum. 259. nulla argentea nisi patera & salinum.	16
Tribuni æarii. 244. milibus numerabant pecuniam in Urbe. ibid. fuerunt plebei homines, sed honesti. 244. vid. æarii tribuni.		Vasa colligabant profecturi in fasciculum.	272
Tributum pro portione census exigebatur. 241. Tributum in capita à Servio, & post iterum à Lucretio Consule abrogatum. 241. Patres & diiisimique priores, idque publice, conferebant tributum. 242. Singulis annis decreto bello in præsentem reipublicæ necessitatem imperabatur. 242. Ex tributo stipendium. 242. Secundioribus rebus ex præda. ibid. etiam secundis rebus non nulli ex tributo stipendium sumserunt. 243. alii re bene gesta tributum populo reddebant. 243. Tributa indicendi mos duravit ad annum U. C. 586 ab illo anno populus Romanus non dependit tributum. 243. nec ex eo ante consularum Hirrii & Pansæ unquam imperatum. ibid.		Velites & levis armatura.	36
Tuguriola vigilum.	156	Velites sustulit Marius.	16
Tuba signum profectionis dabatur. 271. cum soli milites aliquid jubebantur sine signis. ibid.		Velites in intervallis manipulorum & antesignanorum. 37. post signa se recipiebant.	38
Tubicines singularum cohortium cecinerunt, quum procurrere ante signa juberetur miles. 271. iterum quum juberentur ad signa se recipere, sed diversis modis.	16	Velitibus mandata custodia castrorum exterior. 193. interdum accubant propter vallum.	198
Tumultuaria fossa. 120. tumultuaria opera.	325	Velites quem locum in agmine tenuerint. 290. vid. agmen.	89
Turmæ Cohortis equitaturæ milliariæ habuit 24 equites.	92	Velites à pedibus distincti.	148
Turmæ non distribuiebantur per cohortes, sed erant totius legionis equitatus.	74	Versus.	266
Vegerii ætate duo & triginta. ibid. Turma habet quadraginta equites, prima octoginta.	71	Vesperna olim quod postea cæna. 263. unde sic dicta.	266
		Vestes militi publicæ datæ. 239. Roma mittebantur. ibid. locabantur. 240. Vestes militares tunicæ, togæ, faga, 240. Togæ honestioribus missæ ibid. Vestes non accipiebant gratias, sed de stipendio illarum pretium deducebatur.	240
		Vetrinarium.	33
		Vexillariorum duo genera.	35
		Vexillarii erant plerumque veterani & emeriti. 35. Ad alias legiones traducebantur, & cur. ibid. sub uno vexillo habebantur.	35
		Vexillum, signum peculiare cohortis. 36. Vexillarii & velites non in antesignanorum locum venerunt.	36
		Vexillarii in legione quot fuerint. 41. nullas iis alius quam legionis legatus.	35. 41
		Cohortibus primis proximi vexillarii in castris & agmine.	41
		Viarum munitores 295. vias muniendi mos. ibid. hunc morem respexerunt scriptores quum Baupistam dicunt viam parasse Dómno. 16. exscindebant	

I N D E X.

debant sylvas obstantes, ibid.
 Viæ militares securæ ab incurſionibus præſtaban-
 tur. 248
 Viæ quasdam contrahebant, alias tollebant Ro-
 mani, quom denſis caſtris confidere placeret. 98
 Viarum publicarum & caſtrenſium hæc Roma-
 nos latitudo. 60
 Via prætoria. 61. unde dicatur. 16. ejus ſpatium,
 ibid. & 62
 Vicinariæ viæ, vicinales. 58. in caſtris minores ita
 dictæ, ibid.
 Via vicinaria ſuper cohortem primam. 77
 Vicinalis viæ latitudo. 152
 Viæ ſagulariæ latitudo. 79
 Viæ percurrentes. 59
 Viæ principalis latitudo. 151
 Vigiliæ buccina committebantur. 192
 Vigiliæ excubiæ quatuor virorum. 190
 Vigiliæ bini ex quoque contubernio obibant. 12
 Vigiles erecti ſtent. 197. Paulus Æmilius arma ve-
 nit ferre. 197. Nox diſiſa in quatuor Vigiliæ. 197

Vigiliæ circuibant legati legionum ipſi, ſi metus
 ab hoſte, & primores caſtrorum. 42
 Urbanus miles legionibus opponitur. 13
 Urbanæ legiones, cohortes. 16
 Urbanæ cohortes ſequiplex ſtipendium accepe-
 runt, dimidium ejus quod cohortes prætoriæ.
 328
 Utrum duo genera. 186

X.

Æſop's legionariorum telum. 312

Y.

Yod's pilum, proprium Romanorum legiona-
 riorum peditum telum. 308. 312
 Yod's primo congreſſu emiſerunt. 309
 Yod's etiam minus pilum, quia ejuſdem formæ.
 310

I N D E X

AUCTORUM QUI AUT EMENDANTUR, www.libtool.com.cn AUT DIFFICILIORIBUS LOCIS EXPLICANTUR.

- A** UCTOR DIALOGI de claris Oratoribus. 61. 132.
Cæsar. 38. 41. 119. 296. 272. 289.
Cato. 221. 222.
Julius Capitolinus. 265.
Curtius. 84.
Festus. 263.
Frontinus. 176.
Gellius. 175.
Justinus. 125.
Lampridius. 322.
Livius. 147. 149. 177. 201. 219. 220. 223. 227. 281. 303. 304.
ter. 305. 315. 316.
Lucanus. 61.
Manilius. 156. 157.
Plinius. 123. 208. 209. 304.
Polybius frequenter.
Trebellius Pollio. 261. 262. 263.
Æl. Spartianus. 84.
Statius. 323.
Suetonius. 23. 65. 214. 215. 322.
Suidas. 55.
Tacitus. 4. 16. 17. 137. 140. 142.
Varro. 219. 277. 280. 306. 307.
Vegetius. 271. 275. 276.
Vitruvius. 124.

E R R A T A.

IN Prolegomenis. pag. 5. l. 15. contemtionem. pag. 11. l. 3. conservanda celsantiores. pag. 15. l. 16. inter tot secula. l. 19. illi manuario. pag. 16. l. 16. ignearum. pag. 27. l. 25. jam cunctando & sedendo; jam ratione. pag. 26. l. 24. displicere. pag. 27. l. 14. procuderunt. pag. 28. l. 7. uni huic scripio. p. 29. l. 12. utamur. p. 30. l. 4. familia sunt. p. 34. l. 12. quas & illi scilicet illarum. p. 40. l. 15. ista qua. p. 42. l. 14. cedunt per. p. 43. l. 15. primi papilionis. p. 46. l. 7. Sexcenti viginti. p. 48. l. 12. pubescentium. p. 50. l. 23. rejectam. p. 51. l. 13. ala (& mox) habere.

In Hygino. pag. 1. l. 15. efficiunt strigam pedum sexaginta reliqui. p. 3. l. 10. ut dextra cohortes contraria tendunt. & p. 4. l. 16 & 17. numerus uerorumque fuerit. l. 21. numeri dispositio. p. 5. l. 1. pen: proxime singulari. p. 6. l. 14. numerum legionum. p. 7. l. 6. laxius tendere. l. 13. & 14. accipit & cognominatur etiam Quiriana. l. 24. proximi sine imperatori. p. 8. l. 11. ut statim aura assu exercitum leniat. l. 21. arcem iniquitates locorum vitandi. p. 9. l. 15. ut reventuram computemus. p. 10. l. 13. Cantabri. l. 15. in exercitia nationum in reventura. p. 12. l. 2. quatuor milia partis dimidia duo milia: accipit. & c. l. 14. in unum ad sexcentenos homines. p. 14. l. 2. quadringentis hominibus. l. 11. non fuorice, ne cotius. l. 20. quastorio & visis. l. 24. octoginta, sunt quadringenti octoginta, inde. p. 17. l. 10. cohortium & valli, qui ess. & c. l. 15. e qua media. l. 17. & 18. latitudinem valli. p. 18. l. 3. ne qua via lateribus Castrorum superfic, ceterum quocunque latere flumen sive & c. l. 10. per quas. l. 15. circum portas, in coxis, in loco tironum: maxime & c.

In Notis. pag. 1. l. 10. agrovum & c. p. 2. l. 8. ad explendam. l. 19. hinc inde paulum allevatis. p. 5. l. 4. tatis ut & alibi. p. 6. l. 9. arez qua. p. 8. l. 9. συμφορτα. l. 10. τὸς ἀσέτες. l. 30. μέγας. l. ult. confutit: XI. p. 9. l. 6. sui alienique. p. 11. l. 13. papilionis constituerimus. l. penult. suspicatur. p. 13. l. 28. continui. p. 15. l. 11. caervus. p. 18. l. 9. interiora castra exporrigitur. p. 23. l. 28. cabulorum cohortium. l. 29. parte esset. p. 24. l. 23. ἀταξία. l. 16. non nisi centum quatuor. l. 29. nudi. p. 26. l. 2. ad aciem primam. p. 28. l. 34. antiquitatis Vegetii. p. 31. l. penult. συνάττα. p. 34. l. 24. intra viam. p. 39. l. 19. habuit quos. p. 44. l. 11. cum Druso. l. 24. in aliis. l. 28. equites Praetoriarum. p. 46. l. 11. quadringentis. l. 18. illos neque apud. p. 48. l. 8. ut scholastica voce utar, praesupponit. l. 10. nullus dubito. p. 49. l. 23. pedum septingentorum viginti. p. 51. l. 34. das pedaturam. l. Remove istud finge, hic & alibi: fuerat enim f. id est forastis. p. 52. l. 12. intra. p. 54. l. 25. omnia. l. 32. ascendentes tribunal, ipsum sellam. l. 34. paulo post iterum. p. 56. l. 8. posito vel adposito. l. 30. vide fit Salmasium: eadem γράμματα. p. 57. l. 7. consecravimus. l. 22. exercitii. p. 58. l. 6. podisum. l. 28. qua lateribus praetorii. p. 59. l. 7. octo legionaris cohortibus. p. 60. l. 22. minime vero. p. 62. l. 19. infra. l. 21. pedes centum quadraginta. & c. p. 63. l. 32. ad septuag. p. 64. l. 1. reddent. l. 23. tota. l. 35. desinuntur. p. 70. l. 10. expleverit, imminuta. p. 71. l. 35. quam. p. 71. & 2. & 4. quingue turmas. l. 6. turmas effugere. p. 73. l. 18. gregarios ostendit. l. 22. quoque & alibi. p. 74. l. 7. ex hoc. A. L. A. D. p. 76. l. 11. in porta forum. l. 20. πειρασμένα. l. 22. πικρα. l. 29. his castris. p. 77. l. 26. jubet quastorios. l. 27. praetorii partem. l. 35. quod adsum. 36. & 37. in publicum & ad quastores redacta. p. 78. l. 5. majestatem adornarent. p. 79. l. 14. licentium. p. 83. l. 29. quod ad. l. 34. luccina nuntiabantur. p. 87. l. 32. reciderunt. p. 89. l. 6. distinguunt. l. 12. πρὸς αὐτὸν & alibi. p. 90. l. 14. λογχοπέγεις. l. 18. ἄννομα. l. 27. σημάδιον. 29. πρὸς αὐτὸν. p. 91. l. 24. adjiciendum ducentis. l. 26. reliquos. p. 118. l. 33. accipiant. p. 124. l. 34. sacrum habere. p. 127. l. 23. vallo infererentur. p. 135. l. 17. terrorum incessisse. p. 137. l. 6. ut duci celestis. p. 139. l. 23. Barbarorum. p. 140. l. 35. plane eodem modo dicunt. p. 141. l. 28. quia in eo. p. 149. l. 18. ni fallor. p. 150. l. 28. addit minus probabilem. p. 151. l. 15. illic erigina via sagularis latitudo. p. 153. l. 33. quarum sit & reliqua. p. 154. l. 20. intelligeres. p. 155. l. 35. d. versam. p. 158. l. 22. uno latiori. p. 160. l. 16. major lociorum copia. p. 161. l. 33. ad duarum legionum. p. 164. l. 22. contingere sese. p. 166. l. 32. τῶς ἑξατοξιδίας. 167. p. 34. primi Teucrum & p. 174. l. 15. ὁμύψ. p. 176. ἐξοπλιστοί. p. 16. ὁμύψοι. p. 180. l. 23. specie dicto audientia. p. 182. l. 18. victores in castra. 182. l. 30. ἐλαμμία. item. τῶς τις. l. 36. ἀποποιήται. p. 187. l. 14. rerum quas iurare. p. 189. l. pen. alternis vicibus. 190. p. 19. non nimis bene. 193. l. 24. notatione. l. 25. Eodem instituto. p. 198. l. 35. optione seu. p. 196. faciebant tribuni. p. 198. l. 28. hominum & equorum. 159. l. 26. ideo Caesar. 202. l. 11. de qua egimus. p. 208. l. 29. annum framentum. p. 204. l. 2. erumpho Papirii. p. 205. l. 6. & 206. 15. ὁψωνιο. p. 208. l. 15. Q. Fabio. l. 28. denum duataxat. p. 209. l. 4. sensisset miles. l. 26. quidem quintam partem. l. 35. & p. 210. 33. quadringentor. p. 212. l. 22. ejus rei argumentum. l. 33. republica. p. 215. l. 19. stipendiosus. p. 218. l. 9. quini deni assarii. p. 222. l. 23. in quibus non ea est proportio. l. 28. neque pro cetera. p. 223. l. 2. ne minimam quidem. p. 224. l. 14. tam lautum. p. 225. l. 15. magnificentia causam. p. 226. l. 17. alio nomine. p. 229. l. 11. ambuntur. p. 233. l. 11. Tribunorum aliam. l. 28. irrepserint. p. 234. l. 21. ἐπιτοξιστόν. p. 237. l. 10. siti prospexisset. l. 26. πρὸς τὸν πύργον ἀμύψ. p. 239. l. 29. annona arctissima. p. 241. l. 6. tenoria, sevitiam. l. 11. porcinem roga. l. 15. annonaria species. p. 242. l. 8. varie ad populum. 243. l. 6. militi tum dari. 247. l. 1. egentior. l. 14. πρὸς ὑπερέσι. l. 26. novam arcem. p. 248. l. 19. alliciebant. p. 249. l. 6. frumento carent. l. 26. & 27. neque

commerciis transiit. p. 250. l. 6. belluini magis quam. l. 11. quicquid velent. 252. mutari solebant, nec
 aliam accipiebant. p. 262. l. 7. cum suis cuique. p. 263. l. 24. prandium dixerint. p. 264. l. 32. contentique
 haberi. p. 268. l. 25. decena vel octo homines semper, sed ut plurimum decem. l. 27. contubernia decena vel octo.
 p. 268. l. 30. dividenda centuria. l. 32. ut etiam Cyri. p. 269. l. 28. narrantes. p. 275. l. 33. minusque
 incensu. p. 280. l. 28. è castris. p. 288. explorarent hostem. p. 298. l. 19. ala quingenaria. p. 299. pag. 303.
 l. 20. interpretari videremur. p. 304. l. 29. adeo extenuatum. p. 305. l. 15. talis autem l. ultima à quo deductis,
 p. 306. l. 28. nondum in rerum. p. 307. l. 22. republica hastato. p. 308. l. 16. dēgēta & hastas. p. 310. l. 20.
 nam magnitudo & p. 311. l. 1. impingant. l. 16. Atrebat. l. 22. ratione contum nunc. p. 113. ut Savius
 verum. p. 316. l. 3. octingenarias. l. 28. Cincio vero Alimento. p. 318. l. penult. ordinem tamen quo ista.
 p. 119. l. 33. & quatuor alias pedum denum. l. 35. pedum quadraginta. p. 320. l. ultima trecenti viginti.
 p. 321. l. 21. σκηνὰς ὕμν. p. 325. l. 23. inuisum super arma fascem.

Cæteris mendis, quæ quidem non pauca occurrent, præsertim in Græcis &
 interpunctionibus, ignoscet candidus lector, quod hæc ex exemplo quibusdam
 in locis non admodum expresse descripto, absente autore typis descripsimus.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

special
93-B
4431

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

www.libtool.com.cn